ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 1er SEPTEMBRE
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԱ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10397 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNEE — No 10.397

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ

Բ.

…ուրքն կը պատմէ թէ լաւ Վէհիպ փաշայի՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա չէին ուզեր յաղթել եւ բացէ ի բաց դէպի մահ կ'առաջնորդէին իրենց զինուորները : Անոնք կրնային հեռուէն արձակուած ռումբերով քանդել Թրքական ամրոցները , որոնք երկար հասողութեամբ թնդանօթներ չունէին : Նախապէս մաքրեր էին նեղուցի ականները : Բայց երբ ամէն հնարաւորութիւն ունէին յաջողելու , վատնեցին ձեռք բերուած բոլոր առաւելութիւնները :

«Արդարեւ , դաշնակից նաւատորմի կեդրոնացեալ կրակը լռութեան դատապարտած էր մեր ամրոցներու մարտկոցները : Երկրորդ՝ բարեբախտաբար մեզի համար , ֆրանսական մարտանաւերը ատենին անցան , անգլիականները անոնց կը հետեւէին : Երրորդ՝ ֆրանս. նաւատորմը յառաջացաւ եւ Տարտանէլ մտաւ : Այն ատեն է , որ մեզի ի նպաստ պատահեցաւ անսպասելին : Կատարելապէս յաջողեր էին դաշնակիցները , երբ նեղուցները ձգելով ետ քաշուեցան» կ'ըսէ Վէհիպ փաշա , որ այս երեւոյթին իբրեւ պատճառ ցոյց կու տայ անգլեւֆրանսական մրցակցութիւնը : Ֆրանսացիները կ'ուզեն եղեր , որ առաջին անգամ իրենք անցնին նեղուցներէն եւ գրաւեն Պոլիսը , բարձրացնելու համար իրենց հմայքը :

Անգլիացիները պատրուակ բռնելով քանի մը մարտանաւերու ընկղմիլը՝ ետ քաշուելու հրաման տուեր են , հակառակ …ներուն : Մինչդեռ յաւելուածական … զոհողութիւն մը բաւական պիտի ըլլար իր լումին հասցնելու յաղթանակը :

Վէհիպ փաշա բսեր է թէ Անգլիացիք չէին ուզեր գրաւել Տարտանէլն ու Պոլիսը , քանի որ անոնք խոստացած էին Ռուսիոյ : «Ինչի՞ պիտի ծառայէին այս …հերը՝ քանի որ ի վերջոյ օգտուողը պիտի ըլլայ ռուսական աշխարհակալութիւնը» :

Ըստ իրեն , Թուրքիոյ զինակից Գերմանները կ'ուզեն եղեր , որ Անգլիացիք գրաւեն Տարտանէլն ու Պոլիսը , այն յոյսով որ Ռուսիա եւ Անգլիա իրար պիտի … այդ առթիւ : Այդ պատճառով ալ Գերմանները սկիզբները մերժեր են երկար հասողութեամբ թնդանօթներ տալ Թուրքերուն : Բայց այն օրը , որ հասկցեր են թէ Անգլիացիք նպատակ չունին Պոլիսը գրաւելու , մեծ քանակութեամբ թնդանօթ ղրկեր են … :

Երբ հասկցեր են , որ նաւատորմով կարելի պիտի չըլլայ անցնիլ նեղուցներէն , դաշնակիցները զինուոր ցամաք հաներ են , սակայն սխալ տեղ ընտրեր են : Վէհիպ փաշա բսեր է , որ Անգլիացիք պիտի յաջողէին՝ եթէ յարձակէին … այն խարիսխին վրայ , ուր հաստատուած էր իր բանակը եւ …Տեֆրոպի (Ռոտոսթօ) կողմէն … կը հասնէր Սարոսի ծոցին վրայ : Սակայն չէին ուզեր Պոլիսը գրաւել : Իրենց … էր պարզապէս անշարժութեան … պարտիլ Թրքական ուժերը եւ այն… մաշեցնել զանոնք :

…վերջոյ Թուրքերն ալ հասկցեր են …լիացիներուն նպատակը եւ իրենց զին… Տարտանէլէն քաշելով ղրկեր են … ճակատներ :

… Անգլիական զօրքերը , բաղկացած մեծ … Աւստրալիացիներէ եւ Նոր Զէ…ացիներէ (Անզաք) , ղրկուեցան Ե…ս , կռուելու համար «եգիպտական …րշաւախումբ»ին , որ 1918 Սեպտեմբեր …ին Պաղեստինի ճակատին վրայ պիտի ջախջախէր օսմանեան բանակը՝ զօրավար Ալէնպիի հրամանատարութեան տակ :

Ֆրանս. զինուորներէն երկու զօրաբաժիններ փոխադրուեցան Սելանիկ , ուր կազմեցին «Արեւելեան բանակը»՝ օգնելու համար Սերպերուն : Նոր ճակատ մը բացին Մակեդոնիոյ մէջ՝ Թուրքերուն եւ իր զինակիցներուն դէմ :

Վէհիպ փաշա ինք ալ ուրիշ ճակատ փոխադրուիլ ուզեր է եւ զինքը ղրկեր են Կովկասեան ճակատ , ուր կռուեր է նախ Ռուսերուն , յետոյ Հայերուն դէմ :

Կ'արժէ քննել հարցը պատմական փաստաթուղթերով :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՀԱԺՈՂՈՎ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Երկու ժամերու խորհրդակցութիւններէ ետք , Թագաւորը որոշեց Չորեքշաբթի օր հրաւիրել «գահաժողով» մը , այսինքն՝ բոլոր հին վարչապետներէն կազմուած ժողով մը : Տակաւին յայտնի չէ թէ արդեօք Փափանտրէու պիտի մասնակցի՞ ժողովին : Քանիցս կրկնած է որ Նովաս եւ Ցիրիմոքոսի վարչապետութեան հանդամանքը կը մերժէ , տրուած ըլլալով որ չեն կրցած վստահութիւն ապահովել : Սահմանադրականօրէն սակայն իր առարկութիւնները ի զօրու չեն , մանաւանդ որ Ցիրիմոքոս կը մնայ տակաւին Թագաւորին «պատասխանատու խորհրդականը» : Կուղանք կրկին Թագաւոր — Փափանտրէու վէճին , թէ ո՞վ պիտի առնէ առաջին քայլը , կը մնայ տակաւին հարցական . կրնանք վստահօրէն հաստատել սակայն , թէ այնքան ատեն որ այդ վէճը չէ լուծուած , չի կրնար իր լուծումը գտնել նաեւ յունական տագնապը :

Երեքշաբթի առաւօտ , կեդրոնի համախմբումէն բաժնուած 36 երեսփոխաններ ժողով մը կը գումարէին , որմէ ետք Ցիրիմոքոս կը յայտարարէր . — « Կը մերժենք անմիջական ընտրութիւնները . տագնապին լուծումը պէտք է փնտռել անձնաւորութիւններու կառավարութենէ մը աւելի քաղաքական կառավարութեան մը կազմութեան մէջ » :

«Գահաժողովին» հրաւէրը , առայժմ , ենթադրել կու տայ «ազգային համագործակցական» կառավարութեան մը կազմութիւնը եւ կրնայ այդ պաշտօնը տրուիլ «Ազգային Արմատական Միութեան» պարագլուխին՝ Գանելլոփուլոսի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ . նախկին վարչապետ , Ատենաուըր , Երեքշաբթի , ընտրական ցոյցի մը առիթով խօսք առնելով , անդրադարձած է Ֆրանսա — Արեւմտեան Գերմանիա փոխ — յարաբերութիւններուն . « կը յուսամ , ըսած է նախկին վարչապետը , որ Դաշնակցային Գերմանիոյ նոր կառավարութիւնը պիտի բանակցի Ֆրանսայի հետ : Ֆրանսայի հետ բարեկամական դաշինքը կը մնայ զօրաւոր հիմք հաստատակից արտաքին քաղաքականութեան մը : Այդ դաշինքը հարկ է կրկին վերակենդանացնել , այս կը պահանջեն մեր երկրին շահերը » :

ՓԱՐԻԶ . — Երեքշաբթի կէսօրէ ետք նախագահ տը Կոլ կ'ընդունի Միացեալ Նահանգներու գլխաւոր Ճորճ Պոլը , որ , այս առիթով , պիտի յանձնէ նաեւ նախագահ Ճոնսընի անձնական նամակը Ֆրանսայի նախագահին :

ՄՈՍԿՈՒԱ . — Նախագահ Նասր , որ պաշտօնական այցելութեամբ Խորհ. Միութիւն կը գտնուի , Մոսկուայի միջազգային համալսարանի արար ուսանողներուն առջեւ խօսք առնելով , յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը խիստ միջոցներու պիտի դիմէ՝ խեղդելու համար Արար Միացեալ Հանրապետութեան դէմ կազմակերպուած դաւադրութիւնները : Նախագահը նշեց թէ վերջերս «Մահմետական Եղբայրներու» դաւադրութիւն մը գլխակալուած եղած է Գահիրէի մէջ :

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻ . — Վարչապետ Շասթրի յայտարարեց թէ տակաւին ժամանակը չէ եկած , որ Հնդկաստան մտածէ հիւլէական ռումբի մը շինութեան : Այն հարցումին , թէ ի՞նչ կը մտածէ Հնդկաստան , քանի որ Չինաստան տէր է արդէն եւ Փաքիստանն ու Ինտոնեզիան ալ կրնան իրենց հիւլէական ռումբերը ունենալ , վարչապետ պատասխանեց թէ անկարելի չէ որ Հնդկաստան վերաքննութեան ենթարկէ իր քաղաքականութիւնը եւ նոր որոշումներ առնէ :

ՉԵՐՄԱԹ . — 90 գործաւորներ , ձիւնահիւսի պատճառով յառաջացած գետնի եւ սառնարանի մը տեղափոխութեամբ թաղուած կը մնան իրենց աշխատավայրին մէջ : Հակառակ հազար հոգիի տարած ազատարար աշխատանքներուն , թաղուածներուն վիճակը կը մնայ յուսահատական : Կ'ենթադրուի նոյնիսկ որ բոլորն ալ մեռած ըլլան : Նոր սառնարաններու տեղափոխութիւններ կը սպառնան նաեւ ազատարարներուն :

ՊՈՆ . — Վարչապետ Էրհարտ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կը մտածէ «անկեղծ խօսքեր» ուղղել Արեւմտեան Գերմանիոյ դաշնակիցներուն , փորձելով յառաջացնել Եւրոպայի ապահովութեան առընչութեամբ անոնց տարբեր մտածելակերպը : «Դաշնակցային Գերմանիան , ըսաւ վարչապետը , պատրաստ է ընդունելու Գերմանիոյ կապակցաբար որեւէ տրամաբանական լուծում : Չենք ուզեր հիւլէական զէնքեր , կ'ուզենք սակայն վստահ ըլլալ մեր ապահովութեանը : Խորհրդային Միութիւնը , փոխանակ փաստելու թէ խաղաղութեան կը ձգտի , կը փորձէ միջամուխ ըլլալ Ատլանտեան Ուխտի ներքին գործերուն եւ ազդել Արեւմտեաններու հիւլէական ինքնապաշտպանութեան եղանակին վրայ : Ոչ միայն պարտականութիւնը , այլ Դաշնակցային Գերմանիոյ իրաւունքն է ձայնը բարձրացնել իբրեւ ազդարարութիւն այս ընթացքին դէմ » :

ՊԵԼԿՐԱՏ . — Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն նախագահ Թիթօ Սեպտեմբերին պաշտօնական այցելութեամբ պիտի մեկնի Պուլկարիա :

ԼԻՒՔՍԸՄՊՈՒՐԿ . — Եւրոպայի Խորհրդարանին ընկերվարական համախմբումը Սեպտեմբեր 1-3ին Նիւրէմպէրկի մէջ պիտի գումարէ ժողով մը :

ՄՈՍԿՈՒԱ . — Չեխ համայնավար կուսակցութեան ու կառավարական պատուիրակութիւն մը Սեպտեմբերի սկիզբը պաշտօնական այցելութեամբ պիտի մեկնի Խորհ. Միութիւն , համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէին ու գերագոյն խորհուրդին նախագահութեան հրաւէրով :

ԳԱՀԻՐԷ . — Ֆրանսայի դեսպանը , Ժագ Ռու , Երեքշաբթի օր կէս ժամուան հանդիպում մը ունեցաւ Եգիպտոսի փոխնախագահ Ամէրի հետ : Ասիկա առաջին պաշտօնական հանդիպումն էր այն օրէն ի վեր , որ մամուլը հաղորդեց Ամէրի մօտալուտ մեկնումը Փարիզ :

ՔԱՇՄԻՐ . — Տասներկու օրուան մէջ երրորդ անգամն ըլլալով , կիրակի օր հնդկական ուժերը անցան զինադադարի գիծը , կտրելու համար Հնդկական Քաշմիր մտած Փաքիստանցիներու նահանջի ճամբան : Հնդիկները ունեցան 22 մեռեալ եւ 18 վիրաւոր : Փաքիստանցիները կը հաշուեն 38 մեռեալ եւ 40 վիրաւոր :

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Ծանր ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Պոլսոյ Սուլթան Ահմէտի բանտին մէջ : 250 բանտարկեալներ ապստամբեցան եւ մանուկ բանտարկեալներու բաժինը մտնելով , 150 տղաք պատանդ առին :

Ըմբոստութեան գլուխներէն մէկն է Յակոբ Միսաքօղլու , որ ամիսներ առաջ , Պաղրգիւղի մէջ խժդժօրէն սպաննեց իր քեռայրը՝ Արամ Պալըքը , յետոյ խոյս տուաւ մեղսակից Թուրքուհի հետ , բայց ձերբակալուեցաւ վերջերս :

Յակոբ եւ Թուրքուհի բանտի տնօրէնին կարգադրութեամբը՝ խուցի մը մէջ դրուած էին : Անկէ ջղայնացած՝ երկու չարագործներուն ընկերները ապստամբեցան եւ խռովութիւն յարուցին : Գիշերը բանտին երրորդ եւ չորրորդ բաժանումներէն դուրս խուժեցին եւ սկսան պոռալ կանչել , որպէսզի Յակոբ եւ Թուրքուհի դուրս հանուին զնդանէն : Բանտին տնօրէնութիւնը մերժեց եւ ըմբոստները կոտրեցին դռները եւ պատուհանները , եւ տղոց բաժինէն 150 անչափահաս բանտարկեալներ պատանդ առնելով իրենց կամքը տարին : Մաս մը բանտարկեալներ ալ պարտէզ իջան եւ պոռացին . — Կուսակալը կ'ուզենք , Ապահովութեան Տնօրէնը կ'ուզենք :

Բանտը ոստիկանական եւ զինուորական շղթայի տակ առնուեցաւ : Հարկ եղաւ օգնական ուժ ուղել ոստիկան զօրաց հրամանատարութենէն , ըմբոստութիւնը զսպելու համար :

Ապստամբները տղաքը առեւանգելով չհաւականացան , այլ սկսան հայհոյեր արձակելով քարեր եւ փայտի կտորներ նետեցին աջ ու ձախ , իրենց ընկերներուն ազատութիւնը պահանջելով :

Ընդհանուր Դատախազը եւ օգնականները , ոստիկան զօրաց հրամանատարը եւ Ապահովութեան Տնօրէնը դէպքին վայրը փութացին եւ խիստ հրամաններ տուին , կարգապահութիւնը վերահաստատելու համար : Բանտին շրջակայքը դիրք բռնեցին մաուզերներով եւ գնդացիրներով զինուած ոստիկան զինուորներ , եւ շրջակայ փողոցներու մէջ անցորդներու մուտքը արգիլուեցաւ :

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ Արար Հանրապետութեան Նախագահ Նասրը դիմաւորելու համար , բազմաթիւ դիւանագէտներ եւ դեսպաններ երբ հրաւիրեալ փութացած էին Մոսկուայի Վնուքովօ օդակայանը :

Հրաւիրեալ դիւանագէտներէն վեց անձեր , ի նշան բողոքի հեռացան պաշտօնական շքախումբի վայրէն , որովհետեւ Խորհ. հիւրամեծար պաշտօնեաները իրենցմէ առաջ Վիէթքոնկի ներկայացուցիչներուն տեղ տուած էին :

Հեռացողներուն մէջ են Թուրքիոյ , Յունաստանի , Չիլիի , Սէյլանի , Մաւրիտանիայի եւ Սոմալիի դեսպանները :

Ինչպէս յայտնի է , Խորհ. կառավարութիւնը օրինաւոր իշխանութիւն մը կը նկատէ Վիէթքոնկը , (Հարաւային Վիէթնամի Ազգային Փրկութեան ճակատ) , անոնց պաշտօնապէս ճանչնալու չափ :

Վեց դեսպանները երբ տեսան որ Վիէթքոնկի ներկայացուցիչները իրենցմէ առաջ տեղ գրաւած էին , խոյս հեռացան իրենց յատկացուած տեղերէն :

ԱԽՈՅԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

Գիտութեան վաստակաւոր գործիչ, ակադեմական Կարապետ Մելիք–Օհանջանեան հայագիտութեան այն նշանաւոր դէմքերէն է, որոնք իրենց գիտական ուղղութիւններով եւ մրցանակներով դասական ու արդի հայագիտութեան շաղկապող օղակը կը կազմեն։

Կարապետ Մելիք–Օհանջանեան ծնած է Մեղրիի շրջանին Կալեր գիւղին մէջ 1893 թուականին։ Նախնական ուսումը կատարած է Գանձակի մանչերու գիմնազիոնը, ընդունուած է յետոյ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը՝ աշակերտելով նշանաւոր հայագէտ Կարապետ Կոստանեանին։ 1914ին կ'անցնի Գերմանիա եւ կ'ըլլայ Պերլինի համալսարանին ազատ ունկնդիր՝ աշակերտելով յաջորդաբար աշխարհահռչակ հայագէտներ Ժոզէֆ Մարկուարթին, Էդուարդ Մայէրին, եւ ուրիշներու։ Հմտանալով հին պարսկական ու հին յունական լեզուներուն, գրականութեան ու մշակոյթին, Մելիք–Օհանջանեան 1920ին կը վերադառնայ հայրենիք եւ իր ամբողջ եռանդն ու կարողութիւնները կը նուիրէ Հայաստանի գիտական ու մշակութային կեանքի վերելքին։ Կ. Մելիք–Օհանջանեան կը գործէ իբրեւ Խորհ. Հայաստանի առաջին գիտական հաստատութեան նախագահ (1921), յետոյ յաջորդաբար կ'ըլլայ պատմութեան եւ գրականութեան հաստատութիւններու քարտուղար, հին գրականութեան եւ բանահիւսութեան ճիւղերու վարիչ, Երեւանի պետական համալսարանի եւ մանկավարժական հաստատութեան դասախօս։ Հիմա թոշակառու է այլեւս եւ հակառակ պատկառելի տարիքին, պատանեկան ոգեւորութեամբ կ'աշխատի հայագիտական կարեւոր խնդիրներու վրայ։

Երբ դեռ սան էր Լազարեան ճեմարանի, Կ. Մելիք–Օհանջանեան կը գրէ «Մամիկոնեաններու նախարարական տոհմը ըստ Փաւստոսի պատմութեան» ռուսերէն առաջին ուսումնասիրութիւնը, որ կ'արժանանայ յատուկ մրցանակի։ Անկէ ետք, երբ գիտական առաջնակարգ պատրաստութեամբ ընդլայնած են իր մտային հորիզոնները, նոր եւ աւելի կարեւոր խնդիրներ կը բացուին իր առջեւ։ Ան պատմաբանասիրական լոյսի տակ կը դիտէ ու կը մեկնաբանէ հայ հին պատմիչներու՝ Ագաթանգեղոսի, Բիւզանդի, Խորենացիի, Յովհան Մամիկոնեանի եւ ուրիշներու պատմութիւններուն մէջ պահպանուած հայ հին ժողովրդական վէպերու հատուածները, կը վերականգնէ անոնց ամբողջութիւնը, կը մեկնէ անոնց ընկերային գաղափարախօսութիւնը եւ այլ ժողովուրդներու վիպական ստեղծագործութիւններուն հետ ունեցած յարաբերութիւնը։ Ասոնցմէ են, օրինակի համար, «Տիգրան–Տրդատի վէպը ըստ Փաւստոս Բիւզանդի», ուսումնասիրութիւնը (1947), «Գ. Լուսաւորչի վէպին» նուիրուած իր արժէքաւոր եւ մեծածաւալ անտիպ գործը, որուն մէկ մասը միայն, «Ագաթանգեղոսի բանահիւսական աղբիւրների հարցի շուրջ» խորագրով, տպուեցաւ դեռ վերջերս։ 1934ին գրուած «Ֆիրդուսին եւ Իրանի վիպական մոտիվները Շահնամէում եւ հայ մատենագրութեան մէջ» շահեկան ուսումնասիրութիւնը մեր օրերուն գրուած գրականութեան ու բանահիւսութեան լաւագոյն համեմատական ուսումնասիրութիւններէն է։

Սակայն հայ վիպական բանահիւսութեան հանդէպ Մելիք–Օհանջանեանին ունեցած գիտական շահախնդրութիւններուն ծաղիկը հայ ժողովրդական նոր վէպն է՝ «Սասնայ ծռեր»։ Իր մեծ ուսուցիչ ու բարեկամ Մանուկ Աբեղեանին առաջարկով ու գործակցութեամբ, Մելիք–Օհանջանեան Աբեղեանի հետ միասին կը ձեռնարկեն «Սասնայ ծռեր» վէպին գիտական հրատարակութեան։ Ծանր, տքնաջան աշխատանքներէ ետք երկու բարեկամները, որոշ ընդհատումներով, մեծ յաջողութեամբ գլուխ կը բերեն այդ գործը։

Հայ ժողովրդական բանահիւսութեան նկատմամբ Մելիք–Օհանջանեանի շահագրգռութիւնները չեն սահմանափակուիր միայն անցեալի բանահիւսական յուշարձաններուն մէջ։ Մեր մէջ առաջինն է ան, որ յատուկ ուշադրութիւն դարձուց նոր ժամանակներուն ստեղծուած ժողովրդական բանահիւսութեան վրայ, գիտականօրէն բացատրելով անոր բնոյթը եւ առանձնայատկութիւնները։

Մելիք–Օհանջանեանի գիտական զբաղումներու միւս կարեւոր մարզը հայ հին գրականութիւնն է, զոր տարիներ շարունակ դասաւանդած է ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններուն մէջ եւ ենթարկած գիտական խոր ուսումնասիրութեան։ Այս ուղղութեամբ հրատարակած է «Էջեր հայ միջնադարեան գեղարուեստական արձակից» գիրքը եւ «Կորիւնը եւ նրա Վարք Մաշտոցին» ուսուսումնասիրութիւնը։

Իր այս գիտական մեծարժէք եւ շօշափելի վաստակին հետ միասին ակադեմական Կարապետ Մելիք–Օհանջանեանը մարդու եւ քաղաքացիի իր լայնախոհ, ազնիւ բնաւորութեամբ դարձած է քանի մը սերունդի ուսուցիչն ու դաստիարակը։ Արուեստագէտ գիտնական մըն է ան, որուն անհատականութեան մէջ խտացած են մարդու, գիտնականի, քաղաքացիի եւ հայրենասէրի վեհ եւ օրինակելի գիծերը։

Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՄԵԾԱՏԱՂԱՆԴ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԳԻՍ ՊԷՅ ՊԱԼԵԱՆ

«Ազգային Ջոջեր»ը գրքին մէջ, նրբամիտ ու սրամիտ երգիծաբան Յ. Յ. Պարոնեան, իր յառաջաբանը կը վերջացնէ հետեւեալ տողերով.—

«Մենք այս հրատարակութեամբ աշխատած ենք մեր ազգին մէջ գտնուած երեւելի անձերուն կենսագրութիւններն ընելով՝ անոնց թերութիւնները ցոյց տալ այն անաչառութեամբ, որ կենսագրէ մը կը պահանջուի, առանց սակայն դուրս ելլելու հեգնաբանութեան սահմանէն։

«Կը համարձակինք ըսելու թէ ոչ զոք վիրաւորել ուզած ենք եւ ներկայացուցած ենք անձերն այնպէս՝ ինչպէս որ են, եւ ոչ թէ ինչպէս որ կ'ուզեն իրենք»։

Արդարեւ, առանց հեգնաբանութեան սահմանէն դուրս ելլելու, անուանի հեղինակը իր գիրքին մէջ առած է օրուան մեծագոյն դէմքերը եւ զանոնք ներկայացուցած այնպիսի ոճով եւ ասութիւններով, որ ամէնէն խիզախ վերապրումներն անգամ չեն ունեցած վիրաւորիչ հանգամանք մը։

Բամբասանքը հով մըն է որ կուգայ կ'անցնի։ Վա՜յ անոնց որ ամէն հովէ կը շարժին, կ'ըսէ Պարոնեան։

Բայց երբ կարգը կուգայ օրուան Ջոջերէն Ս. Պալեանի, անուանի երգիծաբանին գրչի արտայայտութիւնը հիմնովին կը փոխուի եւ կը ստանայ յարգալից հանգամանք մը.—

«Ներելի՞ է արդեօք հեգնական գրիչի մը յանդգնիլ գրելու այսպիսի հանճարաւոր եւ հռչակաւոր անձի մը վառքը, զոր կը պատմեն արդէն երեսունէ աւելի հատորներ, որոնք մեր հրատարակած գիրքերուն պէս թղթակազմ չեն, ոչ ալ լաթակազմ, այլ քարակազմ են։ Արդ, երբ քարերը կ'աղաղակեն, ի՞նչ հարկ կայ որ տկար փետուր մը այդ հոյակապ շէնքերուն շուրջը տարուբերի։

«Ուրիշներու պէս ես ալ համոզուած էի, որ խօսքը բառերէ կը շինուի, իսկ երբ ակնարկ մը կը նետեմ այդ հոյակապ շէնքերուն վրայ զորս բարձրացուցած է Նորին Վսեմութիւնը՝ կ'ըսեմ, «խօսքը քարերէ կը շինուի»։ Եւ ի՜նչ դիւրութեամբ եւ արագութեամբ։ Ես ալ երբեմն բառեր կ'առնեմ, կը կոփեմ, կը տեղաւորեմ, նորէն կը հանեմ, տեղը ուրիշ բառ մը կը դնեմ եւ երբ կը կարծեմ թէ գեղեցիկ խօսք մը շինած եմ, կը տեսնեմ որ Նորին Վսեմութեան շինած մէկ հասնոցը իմ շինած խօսքէս շատ աւելի գեղեցիկ եւ վսեմ է։ Սակայն իմ գրիչս որչափ ալ անզօր ըլլայ՝ գոնէ անկարող է նսեմացնել Նորին Վսեմութեան համբաւը, որ, ինչպէս կ'ըսէ խմբագիր մը, քարէ շինուած է։ Եւ այս իսկ է որ կը քաջալերէ զիս իր կեանքը գրելու»։

Սարգիս Պէյ Պալեան Պէշիկթաշ ծնած է 1835 Փետրուար 17ին։ Բնութիւնը զինք օժտած էր տաղանդով, ազնուութեամբ եւ գեղեցկութեամբ։ Այնպիսի համակրական դէմք մը ունէր, որ համբոյրներով կը լենար։ Զուարթ էր եւ չէր այն մանուկներէն, որոնք ծնելուն պէս կը սկսին լալ եւ գոր բնութիւնը կարծես չախելով գրկած է աշխարհ։

1843ին առաջին անգամ ըլլալով Փարիզ գնաց եւ երկու տարիէն վերադարձաւ։

1847ին երկրորդ անգամ գնաց Փարիզ, ուր այն ատեն պաշտօնական վիճակի մէջ էր։ Հոն Սէնթ Պառպի վարժարանը մտաւ եւ իր շրջանը յաջողութեամբ լրացնելէն ետքը Էքօլ Սանթրալ արձանագրուեցաւ, ուր իր սրամտութեան շնորհիւ՝ քիչ ժամանակի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ընելով Էքօլ տէ Պօ զ'Արը մտաւ, ուր ամբողջացուց արհեստն ու գիտութիւնը։

1855ին վերադարձաւ, ուր իր երջանկայիշատակ հօրը քով սկսաւ իր հանճարը ցոյց տալ արքունական շինութիւններու մէջ։

1866ին Կարապետ Գալֆա վախճանեցաւ եւ Սուլթան Ապտիւլ Ազիզ, որ ինչպէս Կարապետ Գալֆային բարեմասնութիւնները՝ նոյնպէս ալ Սարգիս Պէյին տաղանդը լաւ կը ճանաչէր, կայսերական պալատին ճարտարապետ անուանեց Նորին Վսեմութիւնը։

Այս բարձր պաշտօնին գլուխը անցնելով՝ փորձով ցոյց տուաւ Նորին Վսեմութիւնը, որ Սուլթան Ազիզ լաւագոյն ընտրութիւն մը չէր կրնար ընել։ Մենք փոխանակ երկար բարակ գովեստներ կարդալու կը շատանանք անոր գործերը հաշուելով։

Պէյլէրպէյի պալատը, Չըրաղանի պալատը, Պէյքոզ, Թոքաթի քէօշկը, Ալեմտաղի քէօշկը, Հէքիմպաշի Չիֆթլիկի քէօշկը, Գալէնտէրին քէօշկը, Ըհլամուրի քէօշկը, Պէյքոզի մէջ Էօժէնի կայսրուհւոյն համար շինուած շէնքը, Քեաղըթհանէի պալատը, Գանտիլլիի սուլթաններուն պալատը, Աքսարայի Վալիտէ մզկիթը, Կիւմիւշ Սույի զօրանոցը, Կալաթա–Սէրայի դպրոցը, Քեաղըթհանէի մզկիթը, Վալիտէպաղի քէօշկը, Այազաղայի քէօշկը, Պալմումճի չիֆթլիկը, Զատըր քէօշկը, Քիւչիւք Ձէքմէճէի քէօշկը, Իզմիթ Սուլթանի ագարակին մէջ շինած գեղջկական շէնքը, Պէշիկթաշի դպրոցը, Մաչքայի զօրանոցն ու պահականոցը, Մաչքայի զինանոցը, Ձինճիրլիքույուի քէօշկը, Պէշիկթաշի մէջ թաղ մը կէս քիլոմեթր երկարութեան վրայ։

Այս եւ իր շինած ուրիշ շէնքեր այնչափ արհեստով եւ գիտութեամբ կառուցուած են, որ զանոնք դիտողը կը հիանայ եւ ինքնիրեն կը հարցնէ թէ արդեօք փարիզէ՞ն բերել տուած են այս շէնքերը։

Միայն ճարտարապետական ասպարէզին մէջ չէ որ իր գործերը յաջողութեամբ պսակուած են։ Շինած է թուալագական մեքենայ մը։ Տան մէջ ունի աշխատարան մը, որ լեցուն է բնագիտութեան եւ տարալուծական գործիքներով։ Եւ բոլոր ա-

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄՈՐ ՍԻՐՏԸ

Մի տաք աշուն էր։ Կալից, խոտից, ամէն բանից պրծել էինք, բայց մէջը բան չկար,— ձախորդ տարի էր։ Դէ մենք էլ տասը տարին ինչ էինք որ ձախորդ տարին ինչ լինէինք։ Աշունքն էլ ինչքան որ քաղցր լինի՝ նրա կեանքը կարճ է լինում ձմեռը սարերից կամաց կամաց ներքեւ էր գալիս ու իրեն հետ ցուրտ ու սով բերում։ Հէրս գնաց անտառապետի մօտ, փող տուեց, իրաւունք առաւ, որ ծառ կտրենք, տախտակ քաշենք, տանենք Ալափարս հացի տանք։

Մենք էլ անասունների հետ ձմեռնոցումն ենք ապրում։ Մի առաւօտ հէրս եղբայրներիս հետ կացին, սղոց, ուրագ վերցրին ու գնացին Բախտաեղերում ծառ կտրեն։ Հէրս ինձ պատուիրեց.

— Աղա, ա՛յ սարսաղ, կխտարի բանի չգնաս, էգ մօլենին Աստուածանց տղի առաջն արա, էգուց արի Բախտաեղերը, համ հաց կը բերես, համ էլ քամաց կ'անես։— Եղանեաս ոչ, հա,— ձայն տուեց նա ղիմացի անտառը մտնելիս։

Միւս օրն առաւօտեան մեր անասուններր Աստուածանց տղի առաջն արի, խուրջինը շալակեցի ու որբի պէս վիզս ծուռը կանգնած չէմքում, խեղճ–խեղճ մտիկ եմ անում սնիցը կախած հրացանին։

Մայրս հասկացաւ ու իրեն պէս սրտալի չանչ արաւ վրէս։

— Ի՛, ի՛, պակսես դու, էլի աչքդ էդ սատանի յաջուխմուն ա՞ ... դէ, կորի՛, թէ չէ երկիրը գլխիդ կը հաւաքեմ։

Ասի.

— Նանի ջան, հրացանը թող տանեմ, որսի գնացողը չեմ, գուցէ պէտք է գալիս հօրս, գուցէ ծառ կտրելիս գող է գալիս, ղաչաղ է գալիս, հօ հինգ տղամարդով ոչխարի պէս վզներս դէմ չենք տալու, որ մորթեն։

Դա կակղեց, համոզուեց ու իրեն պէս անիծեց.

— Ջհանդամի սեւ յատակը տանես ... — ասաց ու խռոված դուրս մտաւ։

Դա նշան էր, որ համաձայն է։ Մօրս խիստ բնաւորութիւնը գիտէի, նրա անէծքի միջից հարկաւոր էր համաձայնութեան նշանը գտնել։

Հրացանն ուրախ–ուրախ վերցրի ու ճամբայ ընկայ դէպի Բախտաեղերը։

— Աղա, այ գալի, ճամբին մլուլ չմնաս հա, ախպէրտինքդ սոված են,— յետեւիցս ձայն տուեց մայրս։

— Չէ, Նանի ջան, ուղիղ Բախտաեղերն եմ գնում,— հանգստացրի ես ու ծմակի ճամբէն բռնեցի գնացի։

Գնում եմ, համա ուշք ու միտքս անտառի ձայներին է, մի ճչաց, մի ճռթոց, մի թրմփոց, եւ ես վեր եմ թռչում, ձեռքս հրացանիս տանում։ Ամէն կոճղ աչքիս արջ է երեւում, ամէն քար՝ կխտար, ամէն թուփ՝ աղուէս։ Դէ, ինչ ասեմ, որսորդ պէտք է լինէք, որ հասկանաք, թէ որսկանի սիրտը ոնց է թրթռում հրացանը ձեռքին անտառով գնալիս։

Գնացի դուրս եկայ Աւետի թալումը։ Ճամբէն անցնում էր բացատի միջով ու էլի ծմակը մտնում։ Մէկ էլ տեսնեմ — հրէն հեռուից մի կով է դէպի ինձ փախած գալիս, յետեւիցն էլ հինգ վեց շուն ընկած։ Դրանք առաջը կտրում են, ծուլ են լինում վզից, մէջքից բռնում, պոչն էլ պոպահարելով, ոտնահարելով, գոզոռալով հարան ենք գյած գալիս է։

Որ մօտեցաւ, սիրտս տեղիցը վեր թռաւ. «Գէլեր են»— անցաւ մտքովս, խուրջինը վեր գցեցի, չոքեցի ու կովի վզից կախուած գէլի վրայ կրակեցի։ Որ կրակեցի՝ գա կովի ոտների տակն ընկաւ, մնացածը փախան, դէ մօսինի առաջ գէ՞լ կը կանգնի... դրանք փախան, քամակներիցը նշան բռնեցի ու կրակեցի։ Գէլերից մէկը վազելիս ծուլ էլաւ ու էլի փախաւ։ «Վիրաւորեցի»,— անցաւ մտքովս։

Փրկուած կովը ներքեւ՝ գոմերի կողմը գնաց, ես էլ չոքեցի, ուրախանալով գէլը մաշկեցի, տիկ հանեցի։ Յետոյ էլ աղբիւրի մօտ նստեցի հաց կերայ, ջուր խմեցի, մի քիչ հանգստացայ, մէկ էլ վեր կացայ չոր տերեւների տակից մի քիչ ամար ու խնձոր հաւաքեցի — կերայ։ Մի ժամանակ մտիկ անեմ տեսնեմ արեւը կախուել է, մայր է մտնում։ Դէ աշունքուայ օրումը ո՞ւր է հայը. մարդ որ առաւօտը հացի է նստում, մինչեւ կշտանալը մթնում է։

Ասի՝ էս վախտ որ գնացի, ինչով պիտի օգնեմ մերոնց, աւելի լաւ է վերադառնամ ձմեռանոց, մորթին Դիլիջան կ'ուղարկեմ փափախչի Աստուրի վրայ ծախեմ, ես էլ կը հանգստանամ ու գիշերը հանգիստ կը գնամ Բախտաեղերը։

Էդպէս էլ արի։ Ինձ համար շւշւացնելով ուրախ–ուրախ ձմեռանոցը մտայ ու գլխամաս էս ծերիցը տուի էն ծերիցը դուրս եկայ, որ գոմերի բոլոր հարսներն ու աղջիկերքը տեսնեն սպանածս գէլը։ Դէ մողի ժամանակն էր— լուպպպանում էի։ Մէկը

Ուրախութիւնս կարճ տեւեց։ Մէկը դեռ հեռուից ձեռքը ճակատին դրեց ու սկսեց.

— Ծօ բեմուրազ, ես քեզ ծառ կտրելու եմ ուղարկե՞լ, թէ՞ գէլ սպանելու։

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

(1 Տար.)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ԸՆԴ ՀՈՎԱՆԵԱՒ ԵՂԵՌՆԵԱՑ

ՓԱՐԻԶ.— «Նիւ – Մաթէն» թերթին աշխատակիցը, Ֆլօտ Տրոնսար, գրութիւն մը նուիրած է Նոր Սերունդի ճամբարին (26 Օգոստոս), հրատարակելով միաժամանակ ընդհանուր խմբանկար մը: Ճամբարը կը գտնուի Սէն – Ռաֆայէլի կըռնակը, ծովեզերէն 8 – 10 քիլոմեթր հեռու, եղեւինիներու ընդարձակ անտառի մը մէջ: «Նիւ – Մաթէնի» թղթակցութենէն կուտանք քաղ մը.—

Աւելի քան երեք հարիւր հոգի են այս երիտասարդները, Ֆրանսէ տ'Օռիժին Առմենիէն, իրենց համակիրներով բոլորն ալ Նոր Սերունդ Միութեան անդամ: Իրենց մեծ հայրերն ու հայրերը փախած են Թրքական բռնատիրութենէն Պալքանեան պատերազմին ընթացքին (1912 – 1913), իրենց թիւը Ֆրանսայի մէջ կը հասնի 1500ի, 15 – 30 տարեկան, անդամ հայկական ամէնէն կարեւոր միութեան:

1945ին Փարիզի մէջ հիմնուած, յետագային Նոր Սերունդը ունեցաւ բազմաթիւ մասնաճիւղեր զանազան քաղաքներու մէջ, որոնց տեղական վարչութիւնները սերտօրէն կը գործակցին մայրաքաղաքի Կեդր. վարչութեան:

Միութիւնը կը հետապնդէ մասնաւորաբար մշակութային նպատակներ: Ամբողջ տարին, գրեթէ իւրաքանչիւր 15 օրը անգամ մը կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, ինչպէս նաեւ հայերէն լեզուի ազատ դասընթացքներ: Ամէն տարի միութիւնը կը կազմակերպէ նաեւ հսկայ ճամբար մը, ուր, ամբան արձակուրդին, քով քովի կուգան բոլոր մասնաճիւղերը: Այս ուղղութեամբ առաջին ձեռնարկը եղաւ 1953ին եւ անկէ ի վեր ամէն տարի կրկնուեցաւ նորանոր յաջողութիւններով: Առաջին տարին Կրընոպլի շրջանին մէջ էր որ Նոր Սերունդը գըտաւ յարմար ընդարձակ բանակատեղի մը: Անկէ ետք ամէն տարի բանակավայրը փոխուեցաւ, Օվերներ, Սավուա, Առլանտեանի ափերը եւ Քօթ տ'Ազիւր: Այս տարի, Քօթ տ'Ազիւրի վրայ Վէսիէրի կալուածին մէջ է որ Նոր Սերունդը հաստատած է իր ճամբարը:

Բաւական խիստ բայց հաճելի կարգապահութիւն մը կը տիրէ բանակատեղիին մէջ: Օրինակի համար, գիշերուան երգերը արգիլուած են, որովհետեւ առաջնորդներուն պատասխանատուութիւնը մեծ է մանաւանդ կրտսերներուն նկատմամբ: Բայց ընդհակառակն, բազմաթիւ խանդավառ երիտասարդներ գիշերները կը վերածեն հաճելի ցերեկոյթներու, ուր իւրաքանչիւր բանակող կը ցուցաբերէ իր արժանիքները » ի մեծ ուրախութիւն իր ընկերներուն.— ջութակներ, երգեր, արտասանութիւններ, պարեր, երաժշտութիւն եւ զանազան անակնկալներ պատրաստ են արդէն՝ երբ գիշերը գայ:

Առաւօտը վերապահուած է մշակոյթին: Աքանչելի երդչախումբ մը, զոր ուժ օրուան մէջ կրցաւ ոտքի բերել Օր. Անժէլ Կարապետեան, կը բարձրանայ ու կը հնչէ արշալոյսին, մաքուր եւ քաղցրաձայն: Կազմակերպուած են նմանապէս դասախօսութիւններ եւ հայերէն լեզուի դասընթացքներ, որոնց մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին երիտասարդները:

Կէսօրէն ետք, մասնաւոր կառքեր կուգան տանելու ծովու եւ աւազի սիրահարները Ակէյի կամ Սէն – Ռաֆայէլի ծովեզերքները: Հանդիսատի եւ ուրախութեան ժամն է բանակող երիտասարդներուն համար, ուր կը գտնեն նաեւ իրենց ազատութիւնը:

Երեկոյեան կը վերադառնայ, այն ատեն բանակատեղը կը ցնծայ երգով ու պարերով, շատ յաճախ ուռմիկ հայկական: Գիշերները խաղական տօներ են՝ նոյն զուարթ ու խանդավառ մթնոլորտով, ուրախ են երիտասարդները՝ որոնք կ'երազեն գիրար վերադառնել, մէկտեղուիլ ամէն ամառ, ու վերադառնալ Նոր Սերնդականի անոյշ յիշատակներով:

ոնց քովն ալ քնար մը, զոր ճարտարօրէն կը նուագէ:

Հակառակ այն պատուանշաններուն, զորս իր կուրծքէն կախած են Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ռուսիոյ եւ վերջապէս Թուրքիոյ կառավարութիւնները, այսօր հայերէն կը խօսի եւ ազգին բնաւ չարիք մը հասցուցած չէ:

Այսչափ պատուանշաններով զարդարուած մէկը իր մայրենի լեզուն սիրէ՞...:

Այս պարագան քիչ մը անհաւատալի պիտի թուի ամէն անոնց, որ դժուարութիւն ունեցած են տեսնուելու այնպիսի էֆէնտիներու կամ պէյերու հետ, որոնք եթէ տարաճանի մը բարձրանան՝ հայերէն խօսելու ուխտ կ'ընեն, եւ եթէ պատուանշան մըն ալ առնեն՝ հայերէն խօսողն ալ կանչէն պատի մը վրայ զամելու չափ յառաջ կ'երթան, իսկ եթէ քիչ մըն ալ բարձրանան՝ ազգային իրաւունքներն ալ հարցը կը հանեն, կարծելով թէ այս ընթացքով աւելի բարձր աստիճաններու կը հասնին:

Պաշտպան եւ սիրող է գեղարուեստներու: Երբ Այվազովսքին մայրաքաղաքս եկաւ, Նորին Վսեմութիւնն էր հիւրն ընկալողը:

Ֆիտութեամբ եւ արհեստով օժտուած անանկ հռչակաւոր մէկու մը միայն կը վայլէր քիչ մը հպարտութիւն՝ եթէ ատիկա սիրելի ըլլար իրեն: Բայց կը տեսնենք որ հպարտութեան նշոյլն անգամ ոչ միայն չունի իր վրան, այլեւ իրեն ներկայացողն, ինչ աստիճանի ալ որ ըլլայ, պարզ անուշութիւնով կ'ընդունուի իր սիրտ որ կը սկսի կարմրիլ ու նեղուիլ:

Նորին Վսեմութիւնը միջին հասակով, սեւ աչքերով եւ ընքուիներով բարեկազմ եւ գեղեցիկ անձ մըն է: Անձ մը կատարեալ՝ թէ մարմնով եւ թէ հոգւով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԻԵԶԵՐԱԳՆԱՑ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 25ին Հայաստան հասան աչխարհի առաջին կին տիեզերագնաց Վալենթինա Նիկոլայեւան եւ գնդապետ Անդրեան Նիկոլայեւը: Հայաստանի ժողովուրդը սիրալիր վերաբերում ունեցաւ տիեզերքի հերոսներուն հանդէպ: Հայաստան գտնուած ժամանակամիջոցին անոնք այցելեցին մատենադարանը, եւ հիացան Երեւանի տեսարժան վայրերով: Տիեզերագնաց ամոլը եղաւ նաեւ էջմիածին, Զուարթնոց, Սեւան, Դիլիջան: Կիրովական, Լենինական: Անոնք հանդիպումներ ունեցան Երեւանի, Կիրովականի երիտասարդութեան, համալսարանական ուսանողութեան եւ գիտնականներուն հետ: Յունիս 30ին վերադարձան Մոսկուա:

ԴՈՒԻՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԷՆ

Դուինը դարձած է ոչ միայն միջնադարեան, այլ նաեւ նախահելլենական հայկական մշակոյթի ուսումնասիրութեան վայր մը: Հնագէտները քաղաքային միջնադարեան խաւերուն տակ, եօթը մեթր խորութեան մէջ գտած են հայկական ընդարձակ բնակավայր մը, որ կը վերագրուի Քրիստոսէ առաջ Ե.— Գ. դարերուն: Հետաքրքրական է կաւագործական հնոցը, որուն մէջ թրծած են խոշոր կարասներ: Այդքան հին հնոց առաջին անգամն է որ կը գտնուի Հայաստանի մէջ: Պեղումներուն ղեկավարը, Փրոֆ. Կարապետ Ղափադարեան, կ'ենթադրէ թէ Դուինի նախահելլենական խաւը չէ հնագոյնը: Իր կարծիքով, Դուինը բնակուած էր Ուրարտական շրջանէն, եւ շատ հաւանաբար նաեւ պղինձի դարէն: Իրապէս ալ, այդ մասին կը վկայեն տարբեր ժամանակներու մէջ գտնուած առարկաներ, որոնք կը պատկանին Քրիստոսէ առաջ Ե. – Գ. հազարամեակներուն: Պեղումներուն ընթացքին յայտնաբերուած են նաեւ միջնադարուն պատկանող հետաքրքրական առարկաներ: Մեծ արժէք մը կը ներկայացնեն նաեւ Ե. – Է. դարերուն վերաբերեալ իրերը՝ ապակիէ անօթներ, կաւամաններ, զարդեղէններ, դրամներ: Անոնք գտնուած են քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ շէնքի մը թաքստոցէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ ՆԱՒԵՐ

« Որպէս կանոն Խորհ. Միութեան ծովային առեւտրական նաւատորմի ջրարկուող իւրաքանչիւր նաւի անուն է տըրւում: Այդ անուններով հազարաւոր հին ու նոր, մեծ ու փոքր նաւեր այժմ ակօսում են ովկիանոսները, ծովերն ու գետերը:

Այդ նաւերից շատերն ունեն հայկական անուններ: Աւելի քան քսան տարի է, ինչ Հեռաւոր Արեւելքում նաւարկում է « Երեւան » շոգենաւը: Այդ տարիներին նա փոխադրել է աւելի քան մէկ միլիոն թոնօ բեռ: «Երեւանը» լինում է Ճափոնիայի եւ Աւստրալիայի նաւահանգիստներում: Հեռաւոր Արեւելքում է աշխատում նաեւ «Կամօ» շոգենաւի անձնակազմը, որ յաճախակի հիւր է լինում Հնդկաստանում, Ինդոնեզիայում, Վիէտնամում, Պիրմայում:

Սեւծովեան նաւագնացութիւնում է աշխատում «Արմենիա» հայակայ մարդատար ջերմանաւը, որ կանոնաւոր կերպով Օտեսայից մեկնում է Յունաստան, Պէյրութ, Թուրքիա: Այստեղ է նաեւ « Արարատ» հեղուկանաւը (սիթերն):

Բայց ամէնից երիտասարդը « Լենինական» ջերմանաւն է: Օրերս լրացաւ նրա ջրարկման մէկ տարին: Այդ ամթիւ նաւի վրայ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր երեկոյ: Նաւապետ Պուտիլըն պատմեց մէկ տարուան աշխատանքի արդիւնքների մասին: Նաւը կատարել է 108·800 մղոն ուղեւորութիւն, փոխադրել է աւելի քան չորս հարիւր հազար թոնօ բեռ: Հեղուկանաւը խարիսխ է գցել 14 պետութիւնների քսան նաւահանգիստներում: Նրա անձնակազմին դիմաւորել են Պրազիլիայի, Ճափոնիայի, Քուպայի, Քուվէյթի, Իտալիայի բնակիչները: Անձնակազմը պայքարում է « աշխատանքի հերոս » կոչման համար: Արդէն 27 մարդ արժանացել է «աշխատանքի հարուածային» կոչման: Լաւագոյններից են մոթորիստ Գորելիկը, նաւաստի Պոնոմարենկոն, խոհարար Պլեւակին, աւագ մեխանիկ Սըրեգնին, էլեկտրիկ Դրորսար եւ ուրիշներ:

«Լենինական » ջերմանաւի անձնակազմը լրացում է մինչեւ Հոկտեմբեր բեռնափոխադրումների տարեկան ծրագիրը: Նա որոշել է Նովոռոսիյսկ – Ճափոնիա երթուղին կատարել նախատեսուած ժամկէտից հինգ օր շուտ:

Որտեղ էլ լինեն խորհրդային նաւերը, նրանց անձնակազմերը բարձր են պահում սիրելի հայրենիքի պետական դրօշը, անձնուէր աշխատանքով փառք բերում հայկական անուններով կոչուող իրենց նաւերին »:

Այսպէս կը գրէ «Վլատիմիր Իլյիչ» սոսնահատ նաւի վարիչներէն մին, Ռոմանով: Բայց մոռցեր է աւելցնել թէ նաւերուն անունները հայկական են, բայց ... միայն անունները:

Եւրոպայի մէջ, Հանրապետութիւնը սուտ մըն է:

ՄԵԹԵՐՆԻԽ

Հանրապետութիւնը՝ ժողովուրդին ծընշումն է, ժողովուրդին կողմէ, ժողովուրդին համար:

ՕՍՔԸՐ ՈՒԱՅԼՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Ես ընկերացայ Պրիանին մինչեւ սանդուխներուն վարը, եւ դրան առաջ, ան ինծի հարցուց ինծի.

— Միթէ դուք հասկցա՞ք թէ ինչ ըսել ուզեց գիս հետապնդող մարդուն տարիքին արընչութեամբ: Ինչո՞ւ համար գոհանակութիւն ունեցաւ, այդ մարդուն երեսուն տարեկան ըլլալը իմանալով:

Ես կը խոստովանիմ, որ բան չհասկցայ:

— Ես ալ նոյնպէս:

— Միթէ կը կասկէ՞ք:

— Ո՛չ: Դուք լաւ չէք ճանչնար զինքը: Քանի որ Փուարօ կը ծանրանայ այդ կէտին վրայ, կը նշանակէ որ մեծ կարեւորութիւն ունի:

— Աւելի լաւ: Սակայն շատ խորհրդաւոր կը գտնեմ:

Պրիան մեկնեցաւ, իսկ ես վերադարձայ բարեկամիս մօտ:

— Փուարօ, ըսի իրեն, ինչո՞ւ համար այդքան կարեւորութիւն տալով կ'ուզէիք գիտնալ Պրիան Մարթէնը հետապնդող մարդուն տարիքը:

— Միթէ չէ՞ք կրնար ըմբռնել, Հասթինկ:

Ժպտեցաւ, ապա հարցուց ինծի.

— Ի՞նչ տպաւորութիւն գործեց ձեր վրայ մեր խօսակցութիւնը:

— Էհ, ինծի համար դժուար կը թուի եզրակացութիւններ հանել այդքան քիչ տուեալներէ:

— Բայց այն քիչը, որ մենք գիտենք, բարեկամս, միթէ որոշ գաղափար մը կազմել չի՞ տար ձեզի:

Այս պահուն բարեբախտաբար հնչեց հեռաձայնի զանգը գիս փրկելով գաղափար մը կազմած չըլլալս խոստովանելու ամօթէն: Ընկալուչը ձեռք առի.

— Պարոն՝ Լորտ Էճվարի գրագրուհին է ձեզ հետ խօսողը: Լորտ Էճվար կը ցաւի յայտնելու, որ ստիպուած է ջնջել վաղը առաւօտ Պ. Փուարօյի հետ ունեցած ժամադրութիւնը: Ստիպողաբար կանչուած է Փարիզէն: Բայց պիտի ընդունի Պ. Փուարօն քանի մը վայրկեան միայն, այսօր, կէս օրը քառորդ անցած, եթէ այդ ժամը կը յարմարի իրեն:

Հարցուցի Փուարօյին:

— Համաձայն ենք, այսօր, քիչ յետոյ, կ'երթանք, ըսի հեռաձայնով:

— Լաւ, պատասխանեց գրագրուհին: Լորտ Էճվարը պիտի սպասէ ձեզ:

ԳԼՈՒԽ 4
ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մեծ հետաքրքրութեամբ կ'ընկերանայի Փուարօյին դէպի Ռեճընթ Գաթ, Լորտ Էճվարի այցելութեան, կը խորհէի թէ այդ անձնաւորութիւնը ինչ տպաւորութիւն պիտի թողուր վրաս:

Հաստատուն կերպով կառուցուած բնակարանը, իր խիստ ու ծանր ճարտարապետութեամբ, տպաւորիչ երեւոյթ մը ունէր: Դուռը բացուեցաւ մեր առջեւ, ոչ թէ վայրին յղջութեանը համապատասխանող դռնապանի մը կողմէ, այլ երիտասարդ խարտեաշ սպասաւորի մը, որ իր ձիգ հասակով եւ արձանային կեցուածքով կարծես Ափոլոնի մէկ օրինակը ըլլար: Տարօրինակ կերպով այդ երիտասարդը կը յիշեցնէր ինձ մէկը ... մէկը՝ որուն հանդիպած ըլլալ կը կարծէի վերջերս, բայց անկարող էի յիշելու թէ ո՛վ:

Լորտ Էճվարը հարցուցինք:

— Այս կողմէն, պարոններ, կը խնդրեմ, ըսաւ երիտասարդը մեղմ ձայնով մը:

Իրեն հետեւելով, ձեղքեցինք բակը, անցանք սանդուխներու առջեւէն եւ հասանք խորքի դրան մօտ:

Ան բացաւ դուռը եւ յայտարարելով մեր ներկայութեան իր տիրոջ առաջնորդեց մեզ ներս սենեակէ մը, որուն պատերը ծածկուած էին գիրքերով, իսկ սքանչելի կահաւորման ծանրութեան վրայ միակ պատուհանէ մը ներս թափանցող լոյսը կը շողար:

Լորտ Էճվար, որ ոտքի ելած էր մեզ ընդունելու համար, բարձրահասակ անձ մըն էր, յիսուն տարեկանի շուրջ, հալեւալեւոտ մազերով եւ նիհար դէմքով: Իր անսովոր նայուածքը յանկարծական հակակրութիւն մը ստեղծեց իմ մէջս:

Պաղ քաղաքավարութեամբ մը հրաւիրեց մեզ նստիլ եւ իր գրասենեակին վրայէն առաւ բարեկամիս կողմէ գրուած նամակը:

— Ձեր անունը ինծի անծանօթ չէ, պարոն Փուարօ, արդէն կա՞յ մէկը որ լսած չըլլայ ձեր մասին: Ցաւենայն դէպս չեմ հասկնար ձեր միջնորդութիւնը: Դուք կ'ըսէք թէ կ'ուզէք տեսնել զիս յանուն ... կնոջս:

Այս վերջին խօսքերը տարօրինակ եղանակով մը ըսաւ ան, կարծես թէ մեծ ճիգ մը կ'ընէր զանոնք արտասանելու համար:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Աղէկ Շմաւոնեան եւ զաւակը՝ Աչոտ, Քաջ Շմաւոնեան եւ զաւակը՝ Վահանիկ, Տէր եւ Տիկին Արամ Լորսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ռեբեկա Անդրանիկեան, Այրի Տիկին Արշալոյս Գոնդեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Կարմիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գասնիկեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գասնիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Էմիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Գոնդեան, Զատիկ Շմաւոնեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Արամ Շմաւոնեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Աղաւնի Շմաւոնեան եւ զաւակները (Լա Սիոթա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Լորսեան եւ զաւակները (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Շարապխանեան, Փափուճեան, Խրիմեան, Պաղտասարեան, Կարապետեան եւ Դուրթեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՄԵԼԷՔ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Մէլէքեան, Մեծ Նոր Գիւղցի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 29ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի (Սեպտ. 1) ժամը 15.30ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, 4 Ռիւ Թրուա Շանթիէ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Վիրոֆլէյի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Արաքսի Սարեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Սարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սարեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սարեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Զարուհի Փիլեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Զարզար Յովհաննէսեան եւ զաւակները (Հայաստան) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնին, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԵԱՆԻ

(Սէօլէօզցի)

մահը, որ տեղի ունեցաւ, յետ երկար հիւանդութեան, Օգոստոս 30ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի (Սեպտ. 2) առաւօտեան ժամը 10.30ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, 4, Ռիւ Թրուա Շանթիէ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Վիրոֆլէյի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Պաղտասար Գըլըճեան, Տէր եւ Տիկին Թօփալեան եւ զաւակները՝ Սերժ եւ Իրէն, Այրի Տիկին Նուարդ Երամեան, Տէր եւ Տիկին Առաքել Յարութիւնեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Անթուանէթ Թօփալեան, Կարպիս Թօփաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Միրիճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գ. Աչըգեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Յովհաննէսեան ցաւով կը ծանուցանեն կնոջ, մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳԸԼԸՃԵԱՆԻ

(Ծն. Թօփալեան, Ամասիացի)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 28ին, իր բնակարանին մէջ, 62 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Սեպտ. 1), ժամը 13.30ին, մեկնելով բնակարանէն 10 Ռիւ տիւ Մատրիտ, Ալֆորվիլ), Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
37, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Փարիզի խումբը կը հասնի 3 Սեպտեմբերին, Ուրբաթ գիշեր ժամը 23, Լիոնի կայարան:

Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի, Կրընոպլի խումբերը կը հասնին 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8.55, Լիոն – Փեռաշի կայարանը:

Մարսէյլի խումբը կը հասնի 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ կէս օրէ ետք ժամը 14.32, Սէն Շարլ կայարան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ քուրսիէ:

Մնայուն աշխատանք:

Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոս ԱՐԱՄ'ի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս – Ան – Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան: Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ: Դիմել խմբագրութեան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով
վերամուտ 20 Սեպտ. 1965
Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու:

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւը, 15069–82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ–ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք – փոսթալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, կէսօրէ ետք ժամը 3.15ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Ռընաժի եւ Լանսէյի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի եւ Ռոմանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուի նաեւ Նոր Սերունդի վարչութիւնը: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ ֆրանսացի օրիորդ մը:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 2 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10398

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.398

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Գ.— ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

1914 Օգոստոս 1ին Գերմանիա պատերազմ կը յայտարարէր Ռուսիոյ դէմ: Յաջորդ օրը (Օգոստոս 2) Թուրքիա մէկ կողմէ չէզոքութիւն կը յայտարարէր, միւս կողմէ գաղտնի դաշնակցութիւն կը կնքէր Գերմանիոյ հետ՝ ընդդէմ Ռուսիոյ եւ ընդհ. զօրաշարժի կ'ենթարկէր երկիրը, բացի Արաբիայէն:

Թուրքիոյ հետ դաշնակցելով, Գերմանները կը յուսային անշարժութեան մատնել ռուսական ուժերու մէկ մասը Անդրկովկասի մէջ, խռովութիւններ յարուցանել Ռուսիոյ Իսլամներուն մէջ եւ յատկապէս օգտագործել երկու հարիւր հազարնոց Թուրք բանակ մը:

Իսկ Թուրքերը կը յուսային գերմանական յաղթանակէն վերջ իրագործել իրենց համաթուրանական երազը,— այսինքն ռուս. կայսրութեան մականին տակ միացնել կեդրոնական Ասիոյ Թրքական ցեղերը եւ կազմել մեծ Թուրանը:

Օգոստոս 3 – 4 Թուրքերը ականներ զետեղեցին Տարտանէլի նեղուցին մէջ, միաժամանակ պաշտպանողական դիրքեր գրաւեցին Նեղուցներու, Պալքաններու, Եգիպտոսի եւ Կովկասի ճակատներուն վրայ:

Օգոստոս 11ին գերմանական Կէօպէն եւ Պրէսլաւ մարտանաւերը, որոնք Միջերկրականի մէջ էին եւ կը հալածուէին անգլիացի ծովակալ Թրուպրիճի նաւատորմիղին կողմէ, Տարտանէլ ապաստանեցան եւ Թուրքերու աջակցութեամբ ապահով կերպով մտան Մարմարա: Էնվէր փաշա Թոյլ չտուաւ, որ անգլ. մարտանաւերը անցնին նեղուցներէն:

Անգլիացիք յարգեցին Թուրքիոյ չէզոքութիւնը եւ չհետապնդեցին գերմանական երկու մարտանաւերը, որոնք «գնուեցան» Թուրք կառավարութեան կողմէ եւ մկրտուեցան Եաւուզ եւ Միտիլլի անուններով: (Եաւուզ - Կէօպէն՝ շինուած 1910ին՝ ծովային [illegible] համար):

Այս առաջին անգամն էր, որ փախչող [illegible] Անգլիացիները Տարտանէլի մէջ:

1914 Հոկտեմբեր 29ին Կէօպէն եւ Պրէսլաւ ռմբակոծեցին Օտեսան, Սեւաստոպոլը, Թէոտոսիան եւ Նովորոսիյսքը, [illegible] ռուսական նաւ մը: Թուրք կառավարութիւնը տեղեակ չէր: Թուրքիա պատերազմի մէջ մտաւ՝ [illegible] գերման ծովակալ Զուշոնի եւ [illegible] ռազմական նախարար Էնվէրի: Նոյեմբեր 3ին անգլ. մարտանաւ մը 76 [illegible] ռմբակոծեց Տարտանէլի ամրոցներուն [illegible] Թուրքերու [illegible] վրայ [illegible]: Անօգուտ:

1914 Նոյեմբեր 23ին Չըրչիլ առաջարկեց [illegible] Տարտանէլի նեղուցին վրայ, Եգիպտոսի [illegible] հեռացնելու համար Թրքական [illegible], [illegible] Ճիհատը (խալիֆա [illegible] պատերազմ) [illegible], Սեւ Ծովու ճամ– [illegible] համար Ռուսիոյ: Լորտ Ֆիշըր [illegible]:

[illegible] Սարրբամիշի կռիւն [illegible] Ռուսերը դիմեցին Անգլիոյ, [illegible] կատարէ Նե– [illegible] կողմէ, թեթեւցնելու համար [illegible]:

1915 Փետրուար 15ին անգլ. ծովակալ [illegible] 12 [illegible] Տարտանէլի [illegible] ամրոցնե– [illegible] Գերմանները ու Թուրքերը այդ ժամանակամիջոցին նոր ականներ դրին նեղուցին մէջ եւ ամրացուցին պաշտպանողական գիրքերը:

Ռուսերը 1915 Մարտ 4ին յուշագիր մը ներկայացուցին դաշնակիցներուն պարզելով իրենց պատերազմական նպատակները: Կը պահանջէին Պոլիսը, Վոսփորի արեւմտեան եզերքը, Մարմարան ու Տարտանէլը՝ մինչեւ Էնոս – Միտիա գիծը, Վոսփորի ասիական ափը, Սաքարիան, Իզմիթի ծոցի մէկ մասը, Իշխանաց կղզիները, Իմպրոս ու Թէնէտոս: Ֆրանսա համաձայն էր այս պահանջներուն, պայմանաւ որ ինք ալ իր կարգին հատուցում ստանար Սուրիոյ կողմէն:

1916 Փետրուար 19 – Մարտ 4ին ստորագրուեցաւ համաձայնագիր մը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ, որով Ռուսիոյ կը վերապահուէր Պոլսոյ շրջանը Նեղուցներով միասին, Հիւսիսային Թրքահայաստանը (Էրզրում, Վան, Պիթլիս, Մուշ եւ Տրապիզոն), առանց Սերաստիոյ:

Իսկ 1916 Մայիս 16ի անգլօ-ֆրանս. համաձայնագրով Ֆրանսայի գործելու ազատութիւն կը տրուէր հարաւային Թրքահայաստանի (Սեբաստիա, Խարբերդ), Քիւրտիստանի (Տիգրանակերտ), Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ մէջ՝ Աքքիայի ծոցէն դէպի հիւսիս, ինչպէս նաեւ Լիբանանի մէջ (Պէյրութ, եւն.): Անգլիա իրեն կը վերապահէր Իրաքը, Պաղեստինը եւ Արաբիան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ԿԸ ԶԻԶԻ՞...

Հակառակ Երկուշաբթի օրուան իր մերժումին, ատարկելով Նովասի եւ Ցիրիմոքոսի ներկայութիւնը — զորս նախկին վարչապետներ չէր նկատեր, քանի որ չէին կրցած ապահովել Խորհրդարանին վստահութիւնը — Երեքշաբթի իրիկուն Փափանտրէու կը յօժարէր ներկայ ըլլալ «պահածոյովին», յայտարարելով սակայն, թէ «չեմ կարծեր որ պահածոյով մարդկանց անձնաւորութիւնները բոլորն ալ պայմանները լքացնեն»: Հրաւիրեալներուն մէջ է նաեւ Ազգային Արմատական Հաւաքոյթեան Հիմնադիրը՝ Քարամանլիս, որ ներկայիս Փարիզ կ'ապրի. ընդհակառակն, Հակառակ ասանդութեան, չէ հրաւիրուած ծայրայեղ ձախակողմեաններուն պարագլուխը՝ Փասալիտիս, որուն կուսակցութիւնը յատուկ հաղորդագրութիւնով մը կը յայտարարէր.— «Յառաջիկայ 45 օրերուն մէջ նոր ընտրութիւններէ զուրս ուրիշ որեւէ լուծում» կը նշանակէ բռնաբարել Սահմանադրութիւնը: Պահածոյովը կը գումարուի Չորեքշաբթի իրիկուն: Թէ արդեօք պիտի կարենա՞յ լուծում մը բերել տագնապին. ոչինչ կարելի է հաստատել կամ ժխտել: Կեդրոնի Համախմբումէն կառավարութիւն մը կազմելու նոր փորձ մը թէ «ազգային համագործակցական» կառավարութիւն մը, անկախ որ պիտի բախին Փափանտրէուի եւ ձախակողմեաններու ընդդիմութեան: Կը խօսուի նաեւ թէ Թագաւորը կրնայ նոր առաջարկութիւններ ընել Փափանտրէուի:

ԽՕՍՔԸ ՄԻՇՏ ԶԷՆՔԻՆ Է

«Խորհրդային Միութիւն Վիէթնամի խնդրին լուծման սրընթացութեամբ կը մնայ լիովին համակարծիք Հիւսիսային Վիէթնամի ժողովրդավար հանրապետութեան ու Վիէթքոնկի տեսակէտին», յայտարարեց Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Միկոյեան, Կրեմլինի մէջ ընդունելութեան մը ընթացքին: Այս յայտարարութեամբ Խորհրդային Միութիւնը այն տպաւորութիւնը կը ձգէ, թէ այնքան ալ չէ հետաքրքրուած Վիէթնամի շուրջ հաշտութեան բանակցութիւններով: Նոյն երեկոյթին մէջ կը տանի նաեւ Հիւսիսային Վիէթնամի արտաքին նախարար Ֆան Վան Տոնայի արտասանած ճառը, որ յայտարարեց թէ տագնապին վերջ տալու միակ միջոցը Վիէթքոնկներու վերջնական յաղթանակն է միայն: Անդին, յայտնի է նաեւ Չինաստանի դիրքը, որ եղաւ ու կը մնայ միշտ բացասական: Ասով, այսօր որոշ չափով կը հերքուի խաղաղ բանակցութիւններով լուծում մը յանգելու հաւանականութիւնը, որ դեռ երէկ կարելի կը թուէր: Անորոշ կը մնան նաեւ Միացեալ Նահանգները, որոնք վճռած են ամէն գնով դիմադրել մրցակիցներուն գրոհներն ու տկարացնել Հիւսիսային Վիէթնամի զինուորական թէ տնտեսական ուժը՝ շարունակական եւ սաստիկ ռմբակոծութիւններով: Հիւսիսային Վիէթնամի երկինքին վրայ վերջին օրերուն կը գործեն միայն «Պէ–52» ռմբակոծիչները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Միացեալ Նահանգներու պետական փոխ քարտուղարը՝ Ճորճ Պօլ, Երեքշաբթի օր մէկուկէս ժամ տեւողութեամբ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Զօր. տը Կոլի հետ: Խօսակցութիւնները կեդրոնացած են գլխաւորաբար Վիէթնամի եւ Ատլանտեան Ուխտին շուրջ: Պօլ յայտնած է տը Կոլի թէ Ուաշինկթըն անհրաժեշտ չի տեսներ Հանոյի եւ Փեքինի հետ Ֆրանսայի միջնորդութիւնը, եւ թէ Հիւսիսային Վիէթնամի հետ բանակցելու համար ուրիշ ճամբաներ ունին արդէն Միացեալ Նահանգները: Զօր. տը Կոլ պատասխանած է թէ Ֆրանսա չառաջարկեր իր միջնորդութիւնը: Տը Կոլ յայտնեց նաեւ թէ ներկայ պայմաններուն մէջ բանակցութիւնները անկարելի են: Գալով Ատլանտեան Ուխտին, Զօր. տը Կոլ յայտնեց թէ Ֆրանսա Ուխտը ձգելու նպատակ չունի:

— Չորեքշաբթի առաւօտ նախարարաց խորհուրդը նիստ մը պիտի գումարէ, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով միջազգային քաղաքական կացութեան մասին Քուվ տը Միւրվիլի զեկուցումը:

ՄՈՍԿՈՒԱ.— «Խորհրդային Միութեան ղեկավարները՝ Պրեժնեւ եւ Կոսիկին, պաշտօնական այցելութեամբ Գահիրէ պիտի երթան յառաջիկայ տարուան ընթացքին», յայտարարեց նախագահ Նասր, իրեն ի պատիւ Կրեմլինի մէջ տրուած ընդունելութեան ընթացքին: Նախագահ Նասր Չորեքշաբթի առաւօտ կը մեկնի Եուկոսլաւիա: Պաշտօնական ոչ մէկ յայտարարութիւն եղաւ տակաւին Նասրի այս այցելութեան ընթացքին: Արտասանուած ճառերէն կարելի է հետեւցնել թէ Նասր կը ջանայ ապահովել Խորհրդային Միութենէն տնտեսական լայն օժանդակութիւններ, խորհրդային ղեկավարները, իրենց կարգին, կը փորձեն Նասրի միջոցով ապահովել երկրորդ Պանտունկին մէջ իրենց ներկայութիւնը՝ հակառակ Չինաստանի ընդդիմութեան: Նասրի ի պատիւ նոյն ընդունելութեան ընթացքին խօսք կ'առնէր նաեւ Անաստաս Միկոյեան եւ կը շեշտէր, թէ «Խորհրդային Միութիւն ոչ միայն Եւրոպայի, այլ նաեւ Ասիոյ մաս կը կազմէ, աշխարհագրականօրէն թէ պատմական գետնի վրայ»:

ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Անգլիոյ պետական նախարար Թոմսըն Դամասկոս հասաւ: Նախարարը, որ դիւանագիտական շրջագայութիւն մը կը կատարէ Միջին – Արեւելքի մէջ, չորս օր Դամասկոս մնալէ ետք պիտի անցնի Յորդանան:

«ՀՈԳԵՒՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ»

Երեւան, Օգոստոսի սկիզբը լոյս տեսաւ նոր թերթ մը, «Հայրենիքի Ձայն»:

Այս թերթը, իբրեւ պաշտօնաթերթը «Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին» լոյս պիտի տեսնէ ամէն շաբաթ, ութ էջ:

Ճակատը գրուած է. «Փա՜ռք քեզ, Հայաստան, դու վերածնուած Հայրենիք Հայոց»:

Առաջնորդող յօդուածը, որուն խորագիր տրուած է «Թող հնչի, գաւակներին հասնի հայրենիքի ձայնը», ընդհանուր ակնարկ մըն է Հայոց պատմութեան վրայ, մինչեւ մեր օրերը, — նշանակալից է որ այլեւս չի կրկնուիր ծանօթ յանկերգը, ժողովուրդին կէսը միւս կէսին դէմ հանելու փորձը՝ թշնամական խօսքերով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Խելօք է խմբագրականը: Երկրորդ էջին վրայ ողջոյններ ուղղած են «Հայրենիքի Ձայնին» երեւման առթիւ՝

1.— «Սովետական Հայաստան» թերթի խմբագրութիւնը, որ կ'ըսէ. «Շնորհաւոր տօնել է, Անթէին ոչ ոք չէր կարողանում յաղթել՝ քանի դեռ կապուած էր մայր հողին, բայց որ կտրուեց այդ հողից՝ պարտուեց»:

2.— Խորհ. Միութեան մարեշալ Բաղրամեան:

3.— Ակադեմական Եղիա Հաւրաթեան:

4.— «Հայաստանի սովետական գրողների միութեան վարչութիւնը».— «Թող նա բարձրակամար կամուրջ դառնայ հայրենիքի եւ սփիւռքահայութեան միջեւ, Հայաստանի ձայնը հասցնէ աշխարհով մէկ ցրուած Հայերի կարօտած սրտերին, թող նրա հայրենաբաղ խօսքը հայրենի հող ու մայրենի լեզուի սէրն անմար պահի Հայութեան սրտում, վահան դառնայ ուծացման դաժան վտանգի դէմ: Ձեզ, ամէնուր հասնող զօղանջ ենք ցանկանում»:

5.— «Սովետական Հայաստան» ամսագրի խմբագրութիւնը:

6.— Ակադեմական Վ. Համբարձումեան:

7.— Ակադեմական Նորայր Սիսակեան:

8.— Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, Վազգէն Ա. որ կ'ըսէ. «Ի՜նչպէս չուրախանայ Հայոց հայրապետը, երբ աՀա հայրենի ձայն մը եւս կուգայ հնչեցնել Հայոց լեռներէն, թռչելու եւ հասնելու համար ի սփիւռս աշխարհի ցրուած մեր ազգի պանդուխտ զաւակներուն»:

9.— Արամ Խաչատուրեան:

10.— Գուրգէն Մահարի, որ կը գրէ. «Թերթի աշխարհ գալը երեւոյթ է, մեծ երեւոյթ: Դա մարդու աշխարհ գալու պէս մի բան է: Տարբերութիւնն այն է, որ խրաքանչիւր մարդ լոյս է տեսնում մէկ օրինակով, իսկ այսօր ծնուած «Հայրենիքի Ձայնը» բազմահազար է»:

Դեռ առիթ կ'ունենանք յանօրէն ներկայացնելու այս շաբաթաթերթը, զոր աշխատակիցները կ'անուանեն «Հոգեւոր կամուրջ»:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Խմբագրատուն այցելեցին.

1.— Հ. Ժան – Պաթրիք Փոնրոն, Ցիսուսեան Միաբանութենէն, որ Ֆրանսա եկած է տեսնելու իր ազգականները: Կը գործէ Հալէպի շրջանին մէջ: Կատարեալ հայերէն կը խօսի:

2.— Պ. Վաղարշակ Կիւլէսէրեան, բնիկ Ատափազարցի, Փրակայի նախկին ուսանողներէն, որ այժմ հաստատուած է Թեհրան եւ կը զբաղի վաճառականութեամբ:

ԱՅՑ ՄԸ ԱՐՄԱՇԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Աստուածածնի տօնէն մինչեւ Խաչվերաց տօնը Արմաշ, որ գիւղ մըն է իր դպրեվանքով ծանօթ, կը լեցուէր քաղաքի մը չափ բազմութեամբ, հազարաւոր ուխտաւորներով։ Այսօր աւերակ մը՝ մշակոյթի եւ հաւատքի այդ վայրը։ Գրագէտ–ուսուցիչ Վահրամ Գուրմայեան, բնիկ Ատափազարցի, ծանօթ Արմաշի փառքին, ահա կը նկարագրէ այսօրուան վիճակը յուզումով ու խոր տրտմութեամբ.—

Իզմիթէն անդին՝ դէպի հիւսիս արեւմուտք՝ մեր կառքը կը թաւալի հալումաշ խճուղիի մը երկայնքին, փոշիի ամպեր բարձրացնելով իր ետին։

Նեղկուկ եւ անխնամ խճուղիին վրայ ոչ մէկ երթեւեկ։ Հազուադէպօրէն կը հանդիպինք անշան գիւղերու, որոնց մէջ կը պակսի աշխատանքի եռուզեռը, ապրող, արտադրող կեանքի մը կենսունակ ոգեւորութիւնը։ Երբեմն փոքրաթիւ խարտեաշահեր մանուկներ կը խաղան կիսաւեր դռներուն առջեւ, իբր միակ ապացոյց հոն գոյութիւն ունեցող մարդկային բնակութեան։

Նոր վայրեր, նոր բաներ տեսնելու ծարաւի մեր աչքերը ի զուր կը փնտռեն մշակուած արտեր, ոչխարի հօտեր բլուրներու կողքին, եզներ ու կովեր, որ բառաչելով գոմերուն ճամբան կը բռնեն ու քրտնաթոր գեղջուկներ, որ սայլերու վրայ հեծած կամ հետիոտն, գերանդի մը ուսերնուն զարկած՝ դանդաղ ու յոգնած քայլերով վերադառնան իրենց հողի աշխատանքէն։

Գիւղերու մօտիկ, ճամբաներու վրայ բացառաբար միայն կը հանդիպինք գեղջուկ կիներու, որոնք ծածկուած լայնածաւալ սեւ պարեգօտի մը մէջ, իրենց ուսերուն վրայ կրելով խոշոր պղնձեայ դոյլեր, ջուր կը կրեն ծառերու զովաշունչ հովանիին տակ ապաստանած պաղպաջուն աղբիւրներէ։ Անծանօթ ու քաղքենի մարդու մեր հետաքրքիր ակնարկներէն հալածուած՝ անոնք կը փութան ալ աւելի խնամքով ծածկել իրենց մարմինն ու դէմքը, իրենց աչքերուն միայն թոյլ տալով որ բաց մնան։

Իրենց տարազէն ու պղինձէ դոյլերուն մասնայատուկ ձեւէն ու մանաւանդ ակնարկներէ խուսափելու եւ ծածկուելու իրենց մոլեռանդ պահպանողականութենէն կը կռահենք, որ Բումէլիի կողմերէն այս վայրերուն մէջ տեղաւորուած գաղթականներ են որոնք յամառօրէն կը պահեն իրենց հնամենի սովորութիւնները։

Անվերջ իրարու յաջորդող բլուրներէն կը բարձրանանք ու կ'իջնենք եւ ահա վերջապէս հեռուն մանիշակագոյն մշուշին մէջ ծրարուած, ծառերու մայլ կանաչութեան եւեւ կիսովին ծածկուած սպիտակ լանջքը կը նշմարենք լայնատարած շէնքի մը, որ Արմաշի դպրեվանքին ուսումնարանն էր առենօք։

Հետզհետէ կը պարզուի Արմաշի գիւղին համայնապատկերը իր մանրիկ միայարկ շէնքերով, որոնց վրայ կը թագաւորէ երբեմնի ուսումնարանը, լայնքին փռուած իր մեծատարած կառոյցով։ Անիկա տարօրինակ հակասութիւն մը կը կազմէ հեռուէն զինքը շրջապատող գաճաճ խրճիթներուն հետ, քիչ մը զատուած անոնցմէ, մեկուսանալու հակերնալի միտումով, իբր նախկին ժառանգաւորաց հաստատութիւն։

Քանի կը մօտենանք, յուզումէն տամկացած մեր աչքերուն դիմաց կը պարզուի անոր վաղեմի ծանօթ մտերիմ դիմագիծը, բաւական ծերացած ու խորշոմած։

Վանքին դպրոցն է աս, միակ վերապրողը դպրեվանքի շէնքերէն, որ կը թուի ողջունել մեզ իր պատուհաններուն բազմաթիւ կարօտալից աչքերով եւ որ կը շարունակէ ապրիլ պատնէշին վրայ, իր սրտառուչ պարտականութեան գլուխը, շարունակելով լոյս մատակարարել այս անգամ ուրիշ ուսումնատենչ հոգիներու, որոնք եկեր հաւաքուեր են Արմաշէն ու շրջակայ գիւղերէն, անոր հիւրընկալ ու այլասէր երդիքին տակ։

Աշնանամուտի գոլուկ արեւ մը տրտմօրէն կ'ոսկեզօծէ անոր վաստակաբեկ ճակատը, խոհերով բեռնաւոր, հին օրերու յիշատակներուն յուզումովը սարսռուն...։

Մեր սիրտը կը տրոփէ անբացատրելի յուզումով։

Ցխուն տարուան հեռաւոր բացակայութենէ մը ետք՝ ահա կրկին կը մտնենք Արմաշէն ներս, կոխելով մեր աչքերուն այնքան ընտանի անոր կարմիր հողերուն վրայ, անոր խորտուբորտ քարերուն վրայ, որոնք հին օրերուն թրծուած կ'ըլլային յարդի ու թրիքի հոտերով։

Հետզհետէ կուգան մեզ դիմաւորել գիւղին տղաքն ու մարդիկը, տեսնելով օտարական այցելուներու ժամանումը, որ անսովոր երեւոյթ է իրենց գիւղին համար։ Հաճելի է խօսիլ իրենց հետ, քաղքենի մարդոց բարդ հոգեբանութենէն հեռի, պարզամիտ ու բարեացակամ այս շինականներուն, որոնք մեզ կը պատուասիրեն թէյով ու թանով, անտեղեակ մեր հոգեկան վիճակէն, մեր սրտերը այլեկոծող կարօտի անբացատրելի յորդումէն։

Կ'ըսեն թէ իրենք Ռուկոսլաւիայէն եկած գաղթականներ են, թէ հոս եկած ատեննին այսպէս աւերուած գտած են Հայոց վանքին շէնքերը։

Աւերակ շէնքեր, այո։ Սարսափով կը դիտենք այդ աւերակները, ապրելէ դադրած մարդկային դիակներու պէս փըռուած, փշրուած, խոռոչացած այդ պատերը, իրենց յենարաններէն կիսովին զրկուած, բացօթեայ մնացած այդ սանդուխները, վայրի խոտերու տակ ծածկուած, քայքայուած այդ շէնքի մնացորդները գիւղացիներու կողմէ իբր շինանիւթ օգտագործուած ըլլալով՝ անոնց մեծագոյն մասը բոլորովին անհետ եղած է ու մէջտեղը մնացած են միայն վիհաբանի մնացորդները։

Չկան վանքին շերամատունը, մառանատունը, փուռը, ուխտաւորներու յատուկ հսկայ թաղերը եւ ուրիշ յարակից շէնքեր։ Ուսումնարանի շէնքին մօտիկ, որ անվթար պահպանուած է իբր դպրոց, կիսովին կանգուն կը մնայ միայն եկեղեցին, անդամահատուած, հաշմուած, անճանաչելի վիճակով, մզկիթի վերածուած։ Կը մտնենք ներս իսլամ հաւատացեալներու ընկերակցութեամբ։ Կինս որ կ'ընկերանայ ինծի, կը ծնրադրէ յանկարծ ինքնաբեր շարժումով մը, եւ կը սկսի աղօթել։ Գիւղացիները կը նային զարմացած, գոհունակութեան տարտամ զգացումով մը, որ յայտնի կ'երեւայ պարզամիտ մարդու իրենց աչքերուն մէջ։

Չկայ եկեղեցիին հոմբաւաւոր գմբէթը, որուն ներքեւ կ'արձագանգէին դպրեվանքի սաներուն ալէլուները։ Չկան հաւատքի բոցով բռնկած ուխտաւորներու խուռներամ ու խանդավառ բազմութիւնները, որոնք հազար գիւղէ ու գաւառէ հաւաքուած կուգային ցնծութեամբ լեցնել Արմաշի գիւղն ու վանքը, Խաչի տօներուն։

Ո՞ւր է Զարխափան Աստուածածինը իր անուշ ու մեղուշ, իր կարեկից նայուածքով, զոր մայրօրէն կը տարածէր իր շուրջը, իր ոտքերուն տակ փռուած և եղկելիօրէն իր գթութիւնը հայցող իր հըրաշքին փայլատակումը աղերսող, ապաւինող, ոռնացող, ճչացող ու կաղկանձող ամենազգի ցաւագարներու թշուառ ու սարսափելի ամբոխին վրայ։

Լուռ է հիմա եկեղեցին, ակամայ դաւանափոխ իր ցաւալի լռութեամբ։ Խունկի բոյրերով յագեցած իր պատերը հիմա արձագանգ կուտան ուրիշ աղօթքներու։ Չկան նորափետուր տերեւները իրենց ազնուական ոսկեզօծ խորհրդաւոր կնդուզներով չար ի չար կանգնած երկու դասերուն մէջտեղ։

Լռած է զանգակին խռովիչ ձայնը, որ կ'արձագանգէր յաւերժական օրհներգի մը պէս, ուխտաւորի մեր ջերմեռանդ սրտերուն մէջ։

Ով կ'ըսէ թէ Օրմանեաններ, Դուրեաններ, Գուշակեաններ եւ ամբողջ պատկառելի փաղանգը նուիրեալ հոգիներու, եկեր անցեր են այս հողերուն վրայէն, այս աւերակներուն մէջէն, ապրեր ու շնչեր են աշխարհի ժխորէն մեկուսացած այս անապակ մթնոլորտին մէջ, ծառայելով, վաստակելով, տառապելով։

Ցօյզերով ու յուշերով ծանրացած կը նստիմ քարի մը վրայ ու կ'երազեմ կորսուած Արմաշը իր կորսուած դպրեվանքով։

Երեւակայութեանս մէջ կը տողանցեն Խաչվերացի շէնշող տօները, ուխտաւորներու եռուզեռը, խրախճանքները, դպրեվանքի սաներուն, սարկաւագներուն ու վարդապետներուն կարգով մուտքը ժամուն մայր դռնէն ներս, Եղբայր Մինաար՝ իր լուսաւորչի շապիկին մէջ իր անբաժան գաւազանով եւ վերջապէս՝ այն անշէջ հոգին, որ ստեղծեր է այս ամէնը, որ ափերով ոսկի թափեր է այս հեռաւոր հողերուն վրայ, որ մշակոյթի անմար ջահը ձեռքին՝ քալեր է դարերուն մէջէն զարմանալի համբերութեամբ ու անընկճելի յամառութեամբ։

Ո՞վ պիտի պատմէ այս բարի շինականներուն, թէ իրենց բնակած այս հողերուն վրայ առենօք ապրեր է ժողովուրդ մը իր շինարար ու ստեղծագործ բնազդին բովանդակ խանդավառութեամբը, լոյսին հանդէպ սնուցած իր առհաւական հաւատքով։

Ո՞վ պիտի պատմէ, թէ այս հողերուն մէջ կը բաբախէ անոր սիրտը, աներեւոյթ բայց ներկայ, թէ աս կխաւեր անջրդի աղբիւրը իր կենսատու ջուրը կը պարգեւէր պապակած բերաններուն, թէ ցամքած այգիները իրենց ոսկեգոյն յորդառատ հունձքովը կը խայտային արեւուն դիմաց։

Տխուր բան է խորհիլ, որ սերունդները կուգան ու կ'երթան՝ իրենց հետքերուն վրայ թողլով իրենց գործերը, զորս ժամանակը կը մաշեցնէ փշուրներ միայն ձգելով անոնց տեղ։ Ի վերջոյ, այդ փշուրներն ալ կ'անհետին ու անոնց տեղ կը մնայ միայն խորհուրդ մը, հոգի մը, որ կը մնայ անկորնչելի եւ որ կը սաւառնի պատմութեան հորիզոնին վրայ, իբր թանկագին ներշնչարան ապրող ու գալիք սերունդներուն։

Այս է ահաւասիկ մխիթարութիւնը այդ հողին ծնունդ տուող ստեղծագործ ժողովուրդներուն։

Իրիկնամուտի ստուերները կը սկսին ծածկել աչքերէս՝ ինչ որ կը մնայ հոն իբր յուշարար կենսայորդ ու փառահեղ անցեալի մը։

Ցամրաբար կը հեռանանք քայքայուած ու գատարկուած Արմաշէն, մտքի ու հոգիի այս անմոռանալի օճախէն, որ մեր եկեղեցական ու վարչական վերածնունդը պատրաստեց, մինչեւ կէս դար առաջ համայնքին նուիրելով իր արժէքաւոր հոգեւորականները իբր հովիւ ու առաջնորդ։

ՎԱՀՐԱՄ ԳՈՒՐՄԱՅԵԱՆ

Ազատութեան ծառը կ'աճի միայն այն ատեն՝ երբ կ'ոռոգուի բռնակալներու արիւնով։

ՊԵՐԹՐԱՆ ԲԱՐ

Ազատութիւն՝ կը նշանակէ պատասխանատուութիւն։ Ատո՛ր համար շատեր կը վախնան անկէ։

ՊԵՌՆԱՐ ՇՈ

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄՕՐ ՍԻՐՏԸ

— Այ մէր, — ասացի, — թող մի տուն գամ, խի՞ ես էս խալխի առաջ խայտառակ անում, — ասում եմ ու կարմրած — քրտնած, աչքիս պոչովը մեր հարեւան Մացակի աղջկան եմ մտիկ անում, իմ խելքովը սիրահարուած էի վրէն...

Մէրս թէ

— Կը խայտառակեմ էլ, հլա աչքդ էլ կը հանեմ, էգուց ձինը դուռը կորեց՝ հաց ես ուզելու չէ՞. էդ շան մաղը քեզ համար հա՞ց է դառնալու...

Սուս արի, մէրս սիրտը հովացրեց ու սկսեց կրակը վառել։ Ես տներս հանեցի ու թախտին թինկը տուի։ Գնում է գալիս, ուզում է բան ասի, գիտեմ որ մէր է էլի, սիրտը ցաւում է, ուզում է ասի՝ ինչ տամ ուտես, մէկ էլ չի ուզում իրեն կոտրը գցի, ուզում է, որ ես հաց խնդրեմ։ Ես՝ էլ աղուէսի պէս սուսմեռուկ եմ տուել, սուս արել, մթամ թէ շատ եմ բեզարած ու շատ էլ նեղացած եմ։

Վերջապէս տեսայ Օլաջայի (խրճիթ) մի քունջում, թաշտի առաջ երեսը դէմը չոքած, ինչ որ բան է անում։

— «Հմա լաւաշ կը տայ, որ արաժան քաշի, հա» — անցաւ մտքովս, բայց դէ արաժանը պատռով բան է, կամ հիր պիտի գայ որ համը տեսնէք, կամ աչքըներս դցենք Վարդավառի տօնին։

Չէ, կաւէ ամանով արաժանն եկաւ առաջս։

— Առ գլխկտուի... — ասաց մայրս խռովութեամբ։

Աչքերս պապղացին ջիգիար տեսած կատուի աչքերի պէս, համա մօտ չեմ գալի։

— Կեր, ինչ զալաթ արել ես, արել, կեր քնի, որ էգուց գործի գնաս, — մեղմացած ասաց մէրս։

Խե՜ղճ իմ մէր, խե՜ղճ իմ մէր... Անխծում էր, բայց ոսկի սիրտ ունէր, որ փուշը ոտքս մտնէր — հոգին դուրս կը գար։

Միւս օրը ծէգին խուրջինս ուսս գցեցի ու էլի տներս առաջ չեն գնում, ուշքս միտքս Հրացանի կողմն է։

Ասի.

— Նանի ջան, էրէկ մի զալաթ արի, էրէկուանը հէչ, հօ ամէն օր ճամբի վրայ դէլ չի պատահել որ սպանեմ, հրացանը տուր...

— Ի՛ ի՛ շատ երես ունես, շան... եարար էս ում ա քաշել սա։

Ու մայրս սկսեց գանգատուել իր բախտից, որ ինձ նման «բեդովլաթ» ժառանգ ունի։

Ասի.

— Նանի ջան, պապի գերեզմանը վըկայ, ճամբիցը դուրս եկողը չեմ։ Այ մէր, քեզ եմ ասում, բալքի ճամբի մէջտեղը մի կխտար պատահեց — սպանեմ ոչ — մերոնց խորոված հասցնե՞մ, բալքի...

— Բալքին էլ գլխովդ դիպչի, խորովածն էլ, ասում եմ ձեռ քաշի էդ սատանի հաշաթիցը։

Շատ որ երեսս դէմ արի, անխծելով հրացանն իջեցրեց։

Վերցրի ու պո՛ւկ, դէպի Աւետի թալէն։ Որ հասայ Աւետի թալի պռնկին, մի կախ սկսեց իմ ներսում, «սարսախ» Ոսկանն ասում էր. — «Այ բալամ, երէկ աչքովդ տեսար, որ գէլը կրակոցիցդ ծուլ էլաւ, էդ հօ դիպչելու նշան է, տեղ չի կտրել, գնա գնդակի խփած տեղը տես, գուցէ հրէ էն թփի տակ վեր ընկած է, մաշկի բեր, քեզանից ինչ կը գնայ»... Նամուսով որդին ասում էր. — «Ամօթ է, այ լոպպաղ, մօրդ առաջ երդւում ես կէրել, արուտով գործիդ գնա, խեղճ եղբայրներդ քու ճամբէն են պահում»։

Ու կարծես նրա խօսքը հաստատելու համար Բոկատեղերի կողմից լսում եմ կացնի ձէնը՝ թը՛խկ, թը՛խկ... թը՛խկ, որ կարծես ինձ նախատում է, կանչում։

Կռիւն իմ ներսում բաւական երկար տեւեց, վերջը որոշեցի յաղթեց, քանի որ նրա ուզածը մի մեծ բան չէր, գնամ կըրակած տեղը նայեմ, ետ գամ։ Ու գնացի գէլերի փախած տեղը տնօրեցի. — Օհօ՛, դեղնած խոտերի վրայ սառած արիւն կայ։ Մի քիչ էլ առաջ գնացի՝ տեսնեմ գէլն արին տալով գնացել է։ Ծմակը մի տայ, էատեղ գործը հէշտացաւ. Հողի վրայ գէլերի ոտնատեղերը պարզ բեւում էր։ Գնացի — գնացի, տարուած գնացի, ինչպէս որսորդը գնայ վիրաւոր որսի ետեւից։ Մի տեղ ուշքի եկայ՝ տեսայ ճաշն անց է կացել Էլի գնացի։ Գէլը տեղ տեղ վեր էր ընկել ու արիւնը գէօլ էր տուել. պարզ էր խմն էր։

Իրիկնադէմի Ասողանայ քարի տառի ափին թփերի մէջ մի բան ժաժ կաւ։ Մօտիկ արի՝ տեսնեմ գէլը ջարդ ոտը փաթաթուել է թփին, ընկերներ գնացել են, ինքը մնացել է։

Հիմի էդ անտէրը ոնց է ժնդժնդացնում, ծառս լինում, ատամներն էնպէս չխկչխկացնում, որ փշաքաղւում եմ։ էլ հրացանիս լուլէն բերանն եմ կոխ ջղայնացնում եմ, իմ խելքովը համոզ անում։ Մէկ էլ դա վրայ քշեց, էս անտէրը վրայ կը պրծնի, կը ինձ էս վերունի տեղը, կաց մի տան անենք — վերջանայ։ Առեցի, ցանի լուլէն բերանը խոթեցի, չեցի, հանդստացաւ։

Մորթին ուսս գցած ուրախ–ուր ձմեռանոց մտայ։

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵ

(2 Տար.)

ԱԿՆԱՌՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Հայ գիտնականների, հայրենական ու համաշխարհային գիտութեան ականաւոր գործիչների պանծալի անուանացանկում, պատւով կարող է պարծենալ հայ ժողովուրդը, անտարակոյս պէտք է դասել նրա փառապանծ զաւակ Փրոֆ. Գուրգէն Մուսինեանցի անունը:

Նրա ամբողջ կեանքը իր հայրենիքին, հայրենական գիտութեանը, իր ժողովրդին անձնուիրաբար ծառայելու օրինակ է:

Գուրգէն Միրտչի Մուսինեանցը ծնուել է Երեւանում 1895 թուականին: Հայրը՝ Միրտիչ Մուսինեանցը գինեգործութեան ականաւոր մասնագէտ էր, աշխատում էր Շուստովի կոնեակի գործարանում, իսկ մայրը՝ Աչխէնը, ուսուցչուհի էր:

1913 թուականին Գուրգէնը արծաթէ մեդալով աւարտեց Երեւանի գիմնազիան, մեկնեց Մոսկուա եւ ընդունուեց բարձրագոյն տեխնիկական բաժանմունքը: Այդ ուսումնարանն այդ ժամանակ Ռուսաստանի լաւագոյն ուսումնական հաստատութիւնն էր, որտեղ պարբերաբար գիտահետազօտական աշխատանքներ էին կատարւում գիտութեան ու տեխնիկայի տարբեր բնագաւառներում, մասնաւորապէս օդուժի եւ օդագնացութեան ասպարէզում:

Ուսումնարանում գիտական նախաձեռնութիւնների ու փորձերի ոգին էր ռուս մեծ գիտնական ու նորարար Նիկոլայ Ժուկովսկին՝ «Ռուսական օդանաւորդութեան հայրը»:

Ն. Ժուկովսկու նախաձեռնութեամբ ստեղծուած «ուսանողների օդագնացութեան խմբակը» մեծ, բազմակողմանի աշխատանք էր կատարում օդանաւային գիտութեան մի քանի բնագաւառների հետազօտման, մասնաւորապէս փորձառական աէրոտինամիքի ասպարէզում: Հէնց այդ խմբակում էլ սկսեց աշխատել ուսանող Գուրգէն Մուսինեանցը:

Բարձրագոյն տեխնիկական ուսումնարանում իր ուսման հէնց առաջին իսկ ամիսներից Գուրգէնը յայտնի դարձաւ որպէս ընդունակ, շնորհալի սովորող: Աէրոտինամիքի լաբորատորիայում յաջող ուսումը հետազօտական գործունէութեանը զուգորդելու համար պրոֆ. Ն. Ժուկովսկին բաց արժանւոյն գնահատեց Գուրգէնին: Նրան եւ խմբակի մի այլ անդամի՝ ուսանող Վ. Վետչինկինին (այժմ ակադեմիկոս, գիտութեան եւ տեխնիկայի վաստակաւոր գործիչ) տրուեց հելիկոպտերի պտուտակ ստեղծելու առաջադրանք, որի աշխատանքները յաջողութեամբ աւարտուեցին 1914 թուականի փետրուարին եւ Գուրգէն Մուսինեանցը այդ օրուանից դարձաւ պրոֆ. Ն. Ժուկովսկու օգնականներից ու սիրելի աշխատակիցներից մէկը:

1914 թուականին ծագեց առաջին աշխարհամարտը, եւ Ժուկովսկին լաբորատորիայի ու իր աշակերտների ամբողջ գործունէութիւնն ուղղեց երկրի պաշտպանութիւնն ամրապնդելու նպատակին: Խմբակի անդամներն իրենց գիտական օրինակով ոգեշնչուած, աշխատեցին օր ու գիշեր՝ չխնայելով իրենց ուժերը: Նրանց ուժերով իրագործուեցին Ռուսիոյ ռազմա-օդային նաւատորմի՝ «Յարման–27» ինքնաթիռի ամրութեան ստուգիչ հաշուարկների պատուէրները, իսկ դրանից անմիջապէս յետոյ կատարուեցին մի շարք աէրոտինամիք հաշուարկներ, ռազմական ինքնաթիռների տարբեր սիստեմների, նոր օդանաւային ռումբերի փորձարկումներ:

Այդ պատուէրների կատարման շնորհիւ Ժուկովսկուն վերջապէս յաջողուեց համոզել կառավարութեանը՝ Ռուսաստանում ստեղծելու գիտահետազօտական միասնական կենտրոն, որի բացակայութիւնն այնքան զգացւում էր պատերազմի ժամանակ: Այդ կենտրոնը սովետական իշխանութեան հաստատումից յետոյ վերակազմուեց կենտրոնական աէրոհիդրոդինամիք ինստիտուտ (ՑԱԳԻ): Նրա աշխատանքային ու գիտական գործունէութիւնը ահա արդէն քառասուն տարուց աւելի է, ինչ կապուած է հէնց այդ ինստիտուտի հետ:

Ինստիտուտում իր ամբողջ աշխատանքային գործունէութեան ընթացքում Գուրգէն Մուսինեանցը մշակել ու ստեղծել է բազմաթիւ մէկը միւսից տարբեր աէրոտինամիք ու չափիչ սարքեր:

Այդ բոլոր տարիներին Գուրգէն Մուսինեանցի գործունէութիւնն անցնում է սերտ համագործակցութեամբ խորհրդային այնպիսի ականաւոր օդանաւային կառուցողների հետ, ինչպէս Ա. Տուպոլեւը, Ա. Արխանգելսկին, Ա. Յակովլեւը, Ն. Պոլիկարպովը եւ ուրիշներ:

Միաժամանակ Մուսինեանցն իր ուժերը նուիրաբերում էր օդանաւային ճարտարագէտների, սարքաշինարար ճարտարագէտների եւ օդանաւային փորձարարների պատրաստման ու դաստիարակութեան գործին, ինչպէս կենտրոնական աէրոտինամիք ինստիտուտում, այնպէս էլ Մոսկուայի օդանաւային ինստիտուտում:

Հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակաշրջանում Գուրգէն Մուսինեանցը գործօն մասնակցութիւն է ունենում Խորհրդային բանակի ռազմա-օդային ուժերի համար առաջնակարգ մարտական ինքնաթիռների ստեղծման գործում: Աշխատելով ստեղծագործական սերտ համագործակցութեամբ Ա. Տուպոլեւի, Ա. Միկոյեանի եւ օդանաւային այլ կառուցողների հետ, նա անգնահատելի աւանդ է մուծում խորհրդային օդանաւային տեխնիկայի զարգացման մէջ: Շնորհիւ Գուրգէն Մուսինեանցի, Ս. Չապլիգինի, Վ. Վետչինկինի եւ այլ աէրոտինամիք-գիտնականների, խորհրդային օդանաւային արդիւնաբերութիւնը սկսեց այնպիսի մարտական ինքնաթիռներ թողարկել, որոնք իրենց թռիչքային յատկութիւններով գերազանցում էին հակառակորդի ինքնաթիռներին: Պատերազմի տարիներին խորհրդային օդանաւային գիտութեան զարգացման գործում կատարած արժէքաւոր ներդրման համար Խորհրդային կառավարութիւնը Գուրգէն Մուսինեանցին պարգեւատրել է «Կարմիր Աստղի», «Հայրենական պատերազմի առաջին աստիճանի» եւ «Աշխատանքային Կարմիր դրօշի» շքանշաններով: Դեռ 1938 թուականին նրան շնորհուեց պրոֆեսորի աստիճան, իսկ 1946 թուականին վաստակաւոր գործչի կոչում: Հէնց այդ նոյն տարում նա արժանանում է նաեւ պետական մրցանակի՝ օդանաւային գիտութեան մէջ կատարած գիտական արժէքաւոր ներդրման համար:

Այսպէս, օդանաւային տեխնիկայի արշալոյսին սկսելով դէպի օդանաւային գիտութիւնը տանող իր ուղին, Գուրգէն Մուսինեանցը ժառանգեց այն բոլոր պատգամները եւ այն ամբողջ գեղեցիկը, ինչ ունէր իր ուսուցիչ Նիկոլայ Ժուկովսկին, դարձաւ ականաւոր փորձարար գիտնականներից մէկը եւ Ժուկովսկու գործի արժանաւոր շարունակողը մեր օրերում:

Գուրգէն Մուսինեանցը իր հիանալի կեանքի յիսուն տարին նուիրել է հայրենական օդանաւային տեխնիկային, այն բանին, որ հայրենական օդուժը ծառայի խորհ. երկրին ու աշխարհի խաղաղութեան գործին:

Գուրգէն Մուսինեանցի պանծալի եօթանասունամեակի օրը, մենք՝ նրա հայրենակիցները եւ բարեկամները, միայն մի բան ենք ցանկանում.— Թող նրա ուսանելի կեանքը օրինակ դառնայ մեր հայ երիտասարդութեան համար, բոլոր նրանց համար, ովքեր նրա նման պատրաստ են իրենց բոլոր ուժերը, գիտելիքներն ու եռանդը նուիրաբերել հայրենիքին:

Խ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆՑ
Տ. ԴՐԱՄՓԵԱՆ

ԵԹԷ ՈՒԶՈՒՄ ԵՍ ԱՌԻԾ ԴԱՌՆԱԼ...

«Արմենիա» հիւրանոցի հանդիպակաց մայթին կանգնած դիտում էի շատրուանների ցայտքը, երբ ուսիս զգացի մտերմիկ ձեռքի հպում: Ետ դարձայ: Նա էր: Լիրիկայի ասպետը:

— Ի՞նչ ես մտորում, ամո՞ւր ես կանգնել...

— Սեփական ոտքերի վրայ:

— Լաւ է: Ուրիշի ոտքերով կանգնողը՝ գլորւում, ջարդուփշուր է լինում...

Այդ բոպէին մի երիտասարդ մօտեցաւ եւ, ինչ որ թերթ նրան մեկնելով, յարգալիր ասաց.

— Յիշո՞ւմ էք երկու ամիս առաջ ձեզ ներկայացրած իմ բանաստեղծութիւնը: Ահա՛ նա լոյս է տեսել...

— Իսկ դուք յիշո՞ւմ էք իմ ասածը. «Եթէ ուզում ես գրականութեան մէջ առիծ դառնալ, նախ գրադարանի մուկը պիտի դառնաս»:

— Շնորհակալութի՛ւն, որ յիշում էք ինձ...

— Այո՛, դու եթէ լաւ գործեր գրես, մարդիկ կը յիշեն քեզ:

Երիտասարդը զուարթ տրամադրութեամբ հրաժեշտ տուեց, իսկ ես համակրանքով ասացի.

— Այնուամենայնիւ, երիտասարդը շնորհալի է երեւում: Չէ՞ որ երկու ամիս անց դուք նրան յիշում էք:

— Ա՛յ թէ ինչ,— քմծիծաղեց նա,— ինձ մօտ եկող բոլոր սկսնակներին ես այդպէս եմ խրատում. «Եթէ ուզում ես գրականութեան մէջ առիծ դառնալ, նախ գրադարանի մուկը պիտի դառնաս»:

ԱՂԱՍԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՃՇԴՈՒՄ

Ընկ. Արմենակ Սէքլեան կը խնդրէ մեզմէ, փարատելու համար շփոթութիւն մը, արձանագրել հետեւեալ ճշդումը.—

Արմենակ Հայկազունի եւ Արմենակ Սէքլեան, երկուքն ալ Մոնթրանոյի Հանգստեան տունէն, երկու տարբեր անձեր, երկու ընկերներ են եղած: Հայկազունը մեռաւ Օգոստոս ամսուն, ինչպէս հաղորդուած է ժամանակին (տես Յառաջ, Օգոստոս 21): Իսկ Սէքլեան կ'ապրի:

Արմենակ Հայկազունի, բնիկ Կովկասցի, ծառայած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ, մասնակցած հայ կամաւորական գունդերուն ռազմական գործունէութեան:

Արմենակ Սէքլեան, բնիկ Պոլսեցի, ծառայած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ եւ իր «Յուշեր» հրատարակած է մասամբ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, (1908ին դատապարտուած, Սիպիր աքսորուած, աքսորական իր ութ ընկերներէն միայն ինք ողջ մնացած է):

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Ի յարգանս Գալուստ Կիւլպէնկեանի, երկու նոր դրոշմաթուղթեր տպուեցան Փորթուկալի մէջ: 1 եւ 8 էսքուտոս արժող այս երկու դրոշմաթուղթերուն արտակարգ հրապարակումը տեղի պիտի ունենայ Գալուստ Կիւլպէնկեանի մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ: Դրոշմաթուղթին վրայ կ'երեւի հայ մեծ կրեսոսին դիմանկարը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Արդարեւ, պատասխանեց բարեկամս:

— Ինծի կը թուէր, պարոն Փուարօ, որ ձեր մասնագիտութիւնն էր մասնաւորաբար ոճրային պրպտումները:

— Ամէն տեսակ խնդիրներով կը հետաքրքրուիմ, լորտ Էճվար: Կան, այո՛, ոճրային խնդիրներ, բայց կան նաեւ ուրիշներ...

— Անկասկած: Իսկ ի՞նչ է նիւթը մեր խնդրին:

Ինծի կ'ըմբոստացնէր իր ծաղրական եղանակը: Բայց Փուարօն ուշադրութիւն չէր դարձներ ատոր:

— Ես եկած եմ ձեր տրամադրութիւնները շօշափելու Լէյտի Էճվարի կողմէ, ըսաւ Փուարօ: Լէյտի Էճվար ամուսնալուծուիլ կը փափաքի եւ խնդրեց ինծմէ, որ խօսակցութիւն մը ունենամ ձեզ հետ:

— Պարոն, այդ կէտը ոչ մէկ խօսակցութեան կը կարօտի:

— Այդպէս, ուրեմն. կը մերժէ՞ք:

— Ե՞ս: Բնաւ երբեք:

Առաջին անգամ ըլլալով ապշահար վիճակի մէջ տեսայ բարեկամս: Բերանը կիսաբաց, ձեռքերը տարածուն, յօնքերը բարձրացուցած՝ իր իսկ երգիծանկարը ըլլալ կը թուէր:

— Տեսնենք, բացականչեց յանկարծ: Որոշակի եղէք:

Կը համաձայնի՞ք ամուսնալուծման:

— Պարոն Փուարօ, ձեր երեւոյթը կը զարմացնէ զիս:

— Ըսէք, ուրեմն, կ'ընդունի՞ք ամուսնալուծում պահանջել ձեր կնոջմէն:

— Այո: Եւ կինս վստահ է այս մասին: Ես նոյնիսկ գրած եմ իրեն վեց ամիս առաջ:

— Ուրեմն, ոչինչ կը հասկնամ... Ինծի կը թուէր թէ սկզբունքով դուք հակառակ էք ամուսնալուծման:

— Այս մասին իմ ըմբռնումս միմիայն ինծի կը պատկանի, պարոն Փուարօ: Արդարեւ, ես մերժած եմ ամուսնալուծուիլ իմ առաջին կնոջս հետ: Իմ խիղճս կ'արգիլէր այդ ընել: Երկրորդ ամուսնութիւնս, կ'ընդունիմ, մեծ սխալ մըն էր: Եւ երբ կինս ուզեց որ ամուսնալուծուինք, ես բացարձակապէս մերժեցի: Վեց ամիս եղաւ արդէն, որ կրկին առաջարկեց նոյն բանը, պնդելով որ հրաժարիմ սկզբունքէս: Ան կը փափաքէր ամուսնանալ կարծեմ շարժանկարի դերասանի մը կամ այդպիսի մէկուն հետ: Այդ ժամանակ արդէն իմ մտածելակերպս բաւական փոխուած էր եւ ես այդ ուղղութեամբ զինքը տեղեակ պահեցի նամակով մը, զոր ղրկած էի իրեն Հոլիվուտ: Այսպէս, չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ ղրկած է ձեզ ինծի մօտ: Կ'ենթադրեմ որ այս ձեւին տակ նիւթական հարց մը գոյութիւն ունենայ:

Արհամարհական ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ իր շրթներուն վրայ:

— Տարօրինակ է... տարօրինակ... կը կրկնէր Փուարօ: Գաղտնիք մը կայ այստեղ:

Լորտ Էճվար շարունակեց.

— Կինս իր յօժար կամքով ձգեց զիս: Եթէ հաճոյ է իրեն ամուսնանալ ուրիշի մը հետ, ազատ է, բայց չեմ հասկնար թէ ինչու պէտք է տամ իրեն նոյնիսկ մէկ փեննի:

— Նիւթական հարց չկայ երբեք այստեղ...

Լորտ Էճվար կիտեց յօնքերը.

— Ժանն պիտի ամուսնանայ ուրեմն հարուստ մարդու մը հետ, ըսաւ հեգնանքով:

— Ի զուր կը ջանամ յստակօրէն տեսնել խնդրին խորքը, մրմնջեց Փուարօ: Ես կը կարծէի թէ Լէյտի Էճվար բազմաթիւ դիմումներ կատարած էր ձեզ մօտ, օրէնքի մարդոց միջոցաւ:

— Արդարեւ, այստեղ նամակներ ունիմ ստացած ամերիկացի եւ անգլիացի փաստաբաններէ: Բայց վերջ ի վերջոյ, ինչպէս ձեզ յայտնեցի քիչ առաջ, ինք իր ձեռքով գրեց ինծի:

— Մինչեւ այդ՝ դուք հակառակ էիք ամուսնալուծուելու:

— Ճիշդ է:

— Բայց, իր նամակը ստանալո՞վ է, որ փոխուեցաւ ձեր մտադրութիւնը, լորտ Էճվար:

— Ոչ թէ իր նամակով, այլ որովհետեւ իմ մօտեցումս ամուսնալուծման գաղափարին, նոյնը չէր մնացած:

— Ի՞նչ պատճառներու բերմամբ փոխեցիք արդեօք ձեր մօտեցման եղանակը:

— Այդ իմ գործս է, պարոն Փուարօ: Եթէ կ'ուզէք՝ ընդունինք որ ըմբռնեցի առաւելութիւնը խզելու միութեան մը որ անարժան էր ինծի: Ներեցէք ինծ պարզօրէն խօսելու համար: Իմ երկրորդ ամուսնութիւնս մեծ ձախողանք մը եղաւ ինծի համար:

— Լէյտի Էճվարն ալ միեւնոյն ձեւով կ'արտայայտուի:

— Իսկապէ՞ս:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Փարիզի խումբը կը հասնի 3 Սեպտեմբերին, Ուրբաթ գիշեր ժամը 23, Լիոնի կայարան։

Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի, Կրընոպլի խումբերը կը հասնին 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8·55, Լիոն – Փեռաշի կայարանը։

Մարսէյլի խումբը կը հասնի 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ կէս օրէ ետք ժամը 14·32, Սէն Շարլ կայարան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհէթեան, Ֆրեսերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց։

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Էքս – Ան – Փրովանսէն Օգոստոս 10ին, ժամը 19ին «Յառաջ»ի տարեկան բաժանորդագրութիւնը ղրկող անձէն կը խնդրուի անյապաղ իր անունն ու հասցէն հաղորդել վարչութեան։ Իր անունին տեղը կտրօնին վրայ գրած է «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ բուրսիէ։
Մնայուն աշխատանք։
Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ տեղւոյս հայ հասարակութեան, թէ Սեպտեմբեր 5ին, Կիրակի առաւօտ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյս մէջ պիտի պատարագէ Տէր Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեան։ Ներկայ պիտի ըլլայ Դպրաց Դասը իր լման կազմով։

ԿՆԻՔ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

×

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը։
Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու։

Անգամ մըն ալ կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն)։

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ–ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք – փոսթալի թիւով։

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. «Նօթնեղրայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, կէսօրէ ետք ժամը 3·15ին, ակումբի սրահին մէջ։

Ռոմանի եւ Լանսէյի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։
Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի եւ Ռոմանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուի նաեւ Նոր Սերունդի վարչութիւնը։ Բացականները նկատի պիտի առնուին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սանուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան։

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ ֆրանսացի օրիորդ մը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ։

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատուն։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով
Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965
Հասցէ.—
26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան։ Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐԱՒ

Կազմակերպուած

OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE գործակալութեան կողմէ
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

Վայելել Հայաստանի «Ոսկի Աշունը» մասնակցիլ, Վազգէն Կաթողիկոսի գահակալութեան 10րդ տարեդարձին (3 Հոկտեմբեր) շքեղ տօնակատարութեան են։

25 ՕՐ

18 օր Հայաստան, 2 օր Վրաստան (Թիֆլիս), 2 օր Լենինկրատ եւ 3 օր Մոսկուա, Թուպոլեւ 104ով։

ԳԻՆ 2420 ՖՐԱՆՔ

Մեկնում.— Սեպտեմբեր 29ին Պուրժէի օդակայանէն, ժամը 12·30ին, ժամանում Մոսկուա ժամը 18ին։

Վերադարձ.— Հոկտեմբեր 23ին

ԿԸ ՄՆԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵՐ, ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԵԼՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15

Կանխավճար կատարողները լրացուցիչ գումարը, երեք նկարներով եւ հարցարանով դրկեն ուղղակի ԱԺԱՆՍ ԼԱՖԱՅԷԹին։

Արձանագրութեան պայմաններու համար դիմել՝

ՓԱՐԻԶ.— Գործակալութեան՝

OFFICE DE VOYAGES LAFAYETTE
18, Rue Bleue, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 91-09

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ
35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — Tél. : PRO. 07-25

ԼԻՈՆ.— Ճ. Պախտաուրեան.—
3, Ave. Grande Bretagne — 20, Rue Villeroy

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ աշխանկուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. Հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախսը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 3 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10399

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNEE — No 10.399

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Դ.— ՄԵԾ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

Անգլիոյ պատերազմական ծրագիրն — ին մաս կը կազմէր Տարտանէլի ճակատին յարձակում մը՝ բանալու համար Սեւ ծովի ճամբան : Ֆրանսա համաձայն էր Անգլիոյ հետ եւ սկիզբէն իր մասնակցութիւնը բերաւ նաւային գործողութեանց :

1911ին Տրիպոլիի պատերազմին ատեն Իտալացիք յարձակած էին Տարտանէլի վրայ եւ Թուրքերը ականներ ցանած էին նեղուցին մէջ, արգիլելու համար իտալական նաւատորմին մուտքը Մարմարա :

1914 Նոյեմբեր 3ին ցուցական յարձակում մը փորձեր էին Անգլիացիք նեղուցի ամրոցներուն վրայ վախցնելու համար Թուրքերը, որ դաշնակիցներուն հետ իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզեր էին :

Այդ փորձը ազդարարութիւն մըն էր : Թուրքերը արթնցան եւ ամբողջ մէկ ամիս պատրաստուեցան՝ գերման մասնագէտներու օժանդակութեամբ :

1915 Փետրուար 26ին, երբ թրքական ամրոցները լռութեան դատապարտուած էին, անգլիական ջոկատներ ցամաք ելան Սէտտիւլ Պահր եւ Քում Քալէ՝ ամբողջովին քանդելու համար մնացեալ ամրոցները : Զրահաւորներ ամէն օր նեղուցէն ներս մտնելով կը ռմբակոծէին երկու կողմի ամրոցները՝ քանդելով զանոնք :

Այս նախապատրաստական գործողութիւնները տեւեցին մինչեւ Մարտ 17 : Յաջորդ օրը պէտք է յարձակէին Քիլիտ Պահրի եւ Չանաքքալէի վրայ, որոնց քանդումէն վերջ ճամբան ազատ էր դէպի Պոլիս :

Այդ օրերուն մայրաքաղաքին մէջ կառավարութիւնը խուճապի մատնուած՝ կը մտածէր Սուլթանն ու նախարարները փոխադրել Գոնիա :

Ծովակալ Քարտըն հիւանդացած էր եւ հրամանատարութիւնը յանձնուած Սըր Ռոպէքի : Ֆրանս. նաւատորմին կը հրամայէր ծովակալ Կէփրաթ :

Մարտ 18ին սկսաւ դաշնակիցներու մեծ յարձակողականը, ըստ Քարտընի ծրագրին : Այսինքն մօտենալով անցնիլ ամրոցները, առանց զինուոր ցամաք հանելու :

Այս ծրագիրը ձախողեցաւ : Դաշնակիցները 18ի վրայ եօթը զրահաւոր կորսնցուցին, մէկ մասը ամրոցներու ռումբերէն, միւսները ականներու պայթելով : Իր շուրջ ականներու ցանցէն մէկ կը մնար միայն, որոնք չէին մաքրել դաշնակից ականաքաշերը :

Այս ձախողութենէն վերջ, որոշուեցաւ ցամաքէն գրաւել Նեղուցներու շրջանը : Ամիս մը վերջ, Ապրիլ 25ին նոր յարձակողական մը դաշնակիցները յաջողեցան տեղաւորուիլ եւ կամրջագլուխ մը կազմել ցամաքի վրայ :

Յարձակումը ղեկավարողն էր Զօր. Համիլթըն : 1915 Ապրիլ 25էն մինչեւ Մայիս Անգլիացիք կորսնցուցին 602 սպայ եւ 13.937 զինուոր : Իսկ Ֆրանսացիներու կորուստն էր 22.450ի վրայ 12610 հոգի : Այդ թուականէն վերջ երկուստեք բազմաթիւ կռիւներ մղուեցան : Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշա, որ Մարտ 26էն ի վեր հրամանատարն էր, հաստատուած էր 60.000 զինուորով, հակայարձակումներ փորձեց, առանց յաջողելու ծով թափել դաշնակիցները, որոնք Օգոստոս 6-7 նոր զինուոր ցամաք հանեցին Սարը Պայըր շրջանին մէջ, Եզէնկակի կողմը : Վէհիպ փաշա օգնութեան հասաւ, հրամանատար 3րդ զօրաբանակի :

Եթէ անգլ. 8րդ եւ 9րդ բանակները քիչ մը արագ շարժէին, պիտի կրնային տանիլ վերջնական յաղթանակը եւ հասնիլ Մարմարա, նախ քան թրքական պահեստներու հասնիլը : Անգլիացիք երկու օր ուշացան : Ֆոն Զանտէրս փաշա յաջողեցաւ ամէն կողմէն օգնական ուժեր փոխադրել ճակատ : Օգոստոս 8ին եւ 9ին Անգլիացիք ո՛չ մէկ շարժում կը փորձեն՝ սպասելով Զօր. Համիլթընի, որ Մուտրոսէն Սուվլա կը հասնի եւ ի զուր յարձակումի հրամաններ կու տայ :

Օգոստոս 10էն մինչեւ 16 մեծ ճակատամարտներ կը մղուին : Երկու կողմերն ալ ահագին կորուստներու կ'ենթարկուին : Աւստրալիացի եւ Նոր Զելանտացի զինուորները յողնութեան նշաններ ցոյց կու տան : Օգոստոս 11ին Անգլիացիք նոր զինուոր ցամաք կը հանեն Սուվլա :

Դնդապետ Մուսթաֆա Քեմալ հրամանատար կը կարգուի 16րդ զօրաբանակին եւ Օգոստոս 9ին ու 10ին Անաֆարթայի ճակատին վրայ յարձակումի կ'անցնի : Գիրկընդխառն կռիւներու ընթացքին Անգլիացիք մեծ կորուստներ կը կրեն :

Օգոստոսի բուռն կռիւները ճակատագրական դեր խաղացին : Զօր. Համիլթըն չյաջողեցաւ վախուստի մատնել Թուրքերը, որոնք Սուրիայէն բերուած նոր ուժերով ամրացուցին ճակատը : Կռիւները աւելի մեղմ թափով շարունակուեցան : Հիւանդութիւնը ծայր տուաւ զինուորներուն մէջ :

Վերջնական յաղթանակը տանելէ յոյսը կորած՝ դաշնակիցները մտածեցին պարպել Տարտանէլի ճակատը : Անգլիոյ պատերազմական նախարար Լորտ Քիչնէր 1915 Նոյեմբեր 13ին այցելեց Սէտտիւլ Պահր եւ Դեկտ. 2ին հաղորդեց անգլ. դահլիճին որոշումը պարպումի մասին :

Դեկտեմբեր 19ի գիշերը Արըպուրնուն եւ Սուվլան, 1916 Յունուար 8ի գիշերն ալ Հելլէսի հրուանդանը ամբողջովին պարպուեցան, առանց նշմարուելու թշնամիէն : Լիման Ֆոն Զանտէրս պատրաստուած էր մեծ յարձակողականով մը ծովը թափել դաշնակիցները : Յուսախաբ եղաւ եւ կորսնցուց իր հմայքը :

Թուրքերը մեծ հանդիսութեամբ տօնեցին այս «յաղթանակ»ը եւ ապիկար սուլթան Մէհմէտ Ե. Ռէշատին տուին «Ղազի» (յաղթական) տիտղոսը :

Դաշնակիցները յիշատակելի նոր աղէտ մը տուին Թուրքերուն ու Գերմաններուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՇՄԻՐԻ ՄԷՋ ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ

Քաշմիրի սահմանային բախումները կրնան փոխուիլ յանկարծ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ ուղղակի պատերազմի մը : Չորեքշաբթի, մինչ հնդկական զօրքերը կը գրաւէին Հաճի Փիրի կիրճը, փաքիստանեան Քաշմիրի հարաւը — բախումներու ընթացքին կը հաշուէին 250 մեռեալ—անդլին, փաքիստանեան զօրքերը Պիմպարի շրջանին մէջ կ'անցնէին զինադադարի գիծը եւ կը գրաւէին, հնդկական Քաշմիրի մէջ, Տէվաան ու Ճամպը : Փաքիստանցիները զինադադարի գիծը կ'անցնէին երեք հարիւր զինուորներով՝ կաթնած հրետանիին եւ վաթսուն հրասայլերու, ու կը դիմաւորուէին հնդկական օդուժէն : Առաջին անգամն է որ Քաշմիրի մէջ ռմբակոծիչները կը գործեն : Փաքիստանցիներուն համաձայն հնդկական չորս օդանաւեր վար կ'առնուէին. իր կարգին, հնդկական օդուժը կը յայտարարէր թէ Փաքիստանեան տասը հրասայլեր քանդուած էին : Ջուհերուն թիւը կը մնայ տակաւին անյայտ եւ բախումները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ :

1949ի համաձայնութենէն ետք առաջին անգամն է որ փաքիստանեան ուժերը, իբրեւ փաքիստանեան բանակ, կ'անցնին ՄԱԿի հաստատած զինադադարի գիծը : Հնդկական ուժերը վերջին օրերուն քանիցս անցան սահմանը եւ գրաւեցին զինուորական փաքիստանեան կայաններ : Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, Այուպ Խան կոչ մը կ'ընէր Փաքիստանի ժողովուրդին եւ կ'ամբաստանէր Հնդկաստանը «իբրեւ միակ պատասխանատու իր որդեգրած քաղաքականութեան հետեւանքներուն» : Շասթրի, Հնդկաստանի վարչապետ, կը պատասխանէր իրեն. «եղածը ուղղակի պատերազմ է, զոր պիտի դիմագրաւենք» : Եւ խիզախ, վերջին լուրերուն համաձայն հնդկական զօրքերը մուտք կը գործէին արեւելեան Փաքիստանի մէջ :

Եթէ երբեք Հնդկաստան եւ Փաքիստան բացէ ի բաց ճակատին Քաշմիրի մէջ, նոր տագնապ մը ծայր պիտի տայ Ասիոյ մէջ : Մանաւանդ որ չհարթուած ուրիշ սպառնութիւններ ալ կրնան միջամտել բլալ, մասնաւորաբար համայնավար Չինաստանը, որ Հնդկաստանի հետ սահմանային իր վէճերը տակաւին չէ հարթած :

ԽՈՒԼԵՐՈՒ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ինչպէս արդէն կը սպասուէր, գահաժողովը ոչինչով կրցաւ նպաստել յանտական տագնապի լուծումին : Երեք ու կէս ժամուան խորհրդակցութիւններէ ետք, գահաժողովին առաջին նիստէն ետք ամէ-քըն ալ տակաւին իրենց դիրքերուն վրայ կը մնան հաստատ : Փափանտրէու, որ Նովաս եւ Ցիրիմոքոսի հետ նոյն սեղանին շուրջ տեղ գրաւած էր, պնդեց ժամանակաւոր կառավարութեան մը կազմութեան եւ անմիջական ընտրութիւններու վրայ : Երիտասարդ Թագաւորը անգամ մը եւս մերժեց Փափանտրէուի տեսակէտը եւ յայտարարեց թէ Խորհրդարանական կառավարութիւն մը կազմելու նոր փորձ մը պիտի կատարէ : Չախողելու պարագային — չորրորդը պիտի ըլլայ — Թագաւորը պիտի դիմէ կուսակցութիւններու ղեկավարներուն, որ իրենք խորհին տագնապէն դուրս գալու միջոց մը : Այլ խօսքով, խուլերու խօսակցութիւնն է որ կը շարունակուի : Գահաժողովի բաղկացնող 11 անձնաւորութիւնները պիտի շարունակեն տակաւին խորհրդակցիլ : Յարգ խօսք չառաւ, բայց մեծ բան կը սկսուի Ցիրիմոքոսի ելոյթէն : Առաջին այս նիստին Թագաւորը չեշտեց մանաւանդ ներքին եւ արտաքին (մանաւանդ Կիպրոսի) ճակատներու վրայ 48 օրերու անխափան այս տագնապին սպառնացած ծանր հետեւանքները :

Յոգնած եւ մտահոգ է նաեւ ժողովուրդը ու խաղաղութիւն կը ցանկայ, բացառութեամբ Փափանտրէուի համախոհ ուսանողութեան ու ծայրայեղ ձախակողմեաններուն : Անգին, բանակն ալ սկսած է ձանձրանալ ամբողջ եւ ձգձգուող այս քաղաքականութենէն եւ կրնայ այլեւս չհամբերել ու նախաձեռնող հանդիսանալ, պատճառ մը՝ որ քաղաքագէտները անձնապէս եւ փոխադարձ դիջումներով լուծում մը յանգին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՅԳՈՆ — ՏՕՄԷՆԿ.— Ժամանակաւոր կառավարութիւնը, Տոքթ. Կարչիս Կօտուայի նախագահութեամբ, պաշտօնի գըլուխ պիտի անցնի Ուրբաթ՝ ամերիկեան պետութիւններու կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն եւ «սահմանադրական կառավարութեան» անդամներուն համախորհուրդ որոշումով : Համաձայնութիւն մը ստորագրած են նաեւ կուսակցութիւնները : Շատ հաւանաբար յառաջիկայ օրերուն վերջ գտնէ Տոմինիկեան տագնապը եւ ամերիկեան ուժերը քաշուին կըղզիէն :

ՓԵՔԻՆ.— «ՄԱԿի մասին Չինաստանի տեսակէտը բացայայտ է եւ չէ փոխուած», կը գրէ «Ժողովուրդին օրաթերթը», պատասխանելով «Լը Նուվէլ Օպսերվաթէօր» ֆրանսական շաբաթաթերթին, որ Օգոստոս 24ի իր թիւին մէջ կը գրէր թէ Չինաստանի ղեկավարները յայտնած են Անտրէ Մալրոյի որ Չինաստան ՄԱԿի հանդէպ իր դիրքը փոխած է եւ թէ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ Չինաստանի մուտքէն ետք կրնար նաեւ Վիէթնամի շուրջ բանակցութիւններու դուռ մը բացուիլ : «Վիէթնամի հարցը ոչ մէկ առնչութիւն ունի ՄԱԿի հետ եւ ՄԱԿը Վիէթնամի մասին բնաւ ըսելիք չունի», կ'աւելցնէ «Ժողովուրդին օրաթերթը», որուն համաձայն այս կազմակերպութիւնը վերածուած է «ամերիկեան քաղաքականութեան գործիքին» : «ՄԱԿը հարկ է իր սխալները սրբագրէ եւ վերակազմուի : Չինաստան կը մնայ հակառակորդ Վիէթնամի տագնապին մէջ ՄԱԿի միջամտութեան, զոր Միացեալ Նահանգները կը բաղձան» :

ՀԱՆՈՅ.— Ռուսական «Նոր Ժամանակներ» պարբերականին թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հիւսիսային Վիէթնամի նախագահ Հօ Շի Մինի հետ, որ յայտարարած է . «Միացեալ Նահանգները որքան որ շարունակեն պատերազմը, այնքան աւելի պարտութիւններ պիտի կրեն եւ այլեւս պիտի չկարենան ազէտէն ազատիլ» :

ԱԼԺԻ.— Ալժէրի մէջ Հիւսիսային Վիէթնամի գեսպանը մամլոյ ասուլիս մը տուած է եւ անդրադառնալով Վիէթնամի շուրջ բանակցութիւններուն՝ ըսած, թէ «Այնքան ատեն որ ամերիկացի նախայարձակները Վիէթնամ կը մնան, մենք իրենց հետ չենք կրնար բանակցիլ» :

ԺԸՆԵՒ.— Ժընեւի ապազինման խորհրդաժողովին — ինչպէս արդէն կը սպասուէր — Խորհ. Միութիւն պաշտօնապէս մերժեց հիւլէական զէնքերու արտադրութիւնը կասեցնելու ամերիկեան առաջարկը : Յայտնելով իր կառավարութեան տեսակէտը, խորհրդային պատուիրակը՝ Ցարափքին, հիւլէական զէնքերու արտադրութիւնը կասեցնելու իբրեւ պայման պահանջեց որ Արեւմուտքը հրաժարի բազմակողմանի ուժի իր ծրագիրէն : Խորհրդային պատուիրակը շեշտեց, թէ «Արեւմտեան պետութիւնները երկղիմի ընթացքի մը մէջ կը գտնուին. ցանկալով հանդերձ հիւլէական զէնքեր չարտադրելու համաձայնութեան մը, միեւնոյն ատեն Արեւմտեան Գերմանիոյ տրամադրութեան տակ կը դնեն հիւլէական զէնքեր՝ Ատլան. Ուխտին ճամբով» :

ՄԱԿ.— Միացեալ Ազգերու քարտուղարը՝ Թանթ, նոր առաջարկութիւններ պիտի ներկայացնէ, Քաշմիրի շուրջ Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի ստեղծած տագնապին լուծում մը գտնելու նպատակով, յայտարարեց ՄԱԿի խօսնակը : «Առայժմ լաւագոյն է մանրամասնութիւններ չտալ» ընդհանուր քարտուղարին նոր նախաձեռնութիւններուն վրայ, աւելցուց խօսնակը : Դիւանագիտական աղբիւրներու համաձայն Թանթ իր նոր թելադրութիւնները Փաքիստանին եւ Հնդկաստանին պիտի յայտնէ մօտ օրէն :

ՀՆԴԻԿՆԵՐՈՒ ԳԱՂՈՒԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Հնդիկ արքայազն Դեմետր եւ Գիսանէ եղբայրներուն Հայաստան գաղթելու եւ Տարօնի մէջ բնակութիւն հաստատելու աւանդութիւնը պահպանուած է Ը. դարու հեղինակ Յովհան Տարօնացիի «Պատմութիւն Տարօնոյ» գիրքին առաջին մասին մէջ: «Տարօնի Պատմութեան» այդ մասը միջնադարեան հայ պատմագիտութեան մէջ վերագրուած է Զենոբ Գլակ ասորի եպիսկոպոսին: Դեմետրի եւ Գիսանէի Հայաստան գաղթելու աւանդութեան մասին գրած են Հ. Մ. Չամչեան, Հ. Ղ. Ալիշան, Հ. Ղ. Ինճիճեան, Մ. Էմին, Մ. Աբեղեան եւ ուրիշներ: Հնդիկ փրոֆ. Պանչանան Սահա կրկին անդրադառնալով այդ աւանդութեան, կը փորձէ որոշել թէ Հնդկաստանի ո՛ր շրջանէն կրնային ըլլալ փախստականները եւ երբ կրնար կատարուած ըլլալ դէպքը: Յօդուածը թարգմանուած է անգլերէնէ:

Հեռաւոր անցեալին Հնդկաստան սերտ կապեր ունեցած է Հայաստանի հետ: Քրիստոսէ առաջ տակաւին ԺԱ. դարուն Հայաստանի Տարօն գաւառին մէջ հաստատուած էր հարուստ ու բարգաւաճ գաղթավայր մը: Հայաստանի Ինճիկրեան վանքին ասորի եպիսկոպոսը՝ Զենոբ Գլակ, Գ. դարու սկիզբը, իր յուշագրութեան մէջ հիանալի կերպով եւ մանրամասն կը նկարագրէ Հնդիկ այդ գաղթաբնակներուն արտաքինը, կենցաղն ու կրօնական հաւատալիքները: Այս արժէքաւոր գործը հրատարակուած է Վենետիկի մէջ: Գիրքը սկիզբը գրուած է ասորերէն, իսկ յետոյ՝ աստուածաշնչային հայերէն: Վերոյիշեալ աշխատութեան մասին գրախօսական մը, որ կը պատկանի կալկաթացի Յովհաննէս Աւդալեանի գրչին, լոյս տեսած է 1836ին:

Զենոբ Գլակ կը պատմէ թէ հեռաւոր անցեալին քանի մը Հնդիկներ կը թողուն իրենց երկիրը եւ կը հաստատուին Հայաստանի մէջ: Վաղարշակ թագաւորը Տարօն գաւառին մէջ իրենց ապաստան կու տայ: Քրիստոսէ ետք Գ. դարուն, երբ Զենոբ Գլակ իր յուշագրութիւնը կը գրէր, Հնդիկ գաղթականները հաստատուած էին արդէն երեք վայրերու՝ Կուառքի, Մեղտիի եւ Հոռեանի մէջ, որոնք դարձած էին հնդիկ կրօնքի ու մշակոյթի կեդրոններ: Գիրքին մէջ կը կարդանք. «Այլ եւ յոյժ զարմանալի էր տեսիլ նոցա, քանզի սեւք էին եւ գիսաւորք եւ զազրատեսակք, զի ցեղով ի Հնդկաց էին: Բանզի եւ կուոցն, որ յայս տեղոջ էին, պատճառն այս է: Դեմետր եւ Գիսանէ... եւ կանգնեցին զկուսն զայնոսիկ յանուն կուոցն զոր ի Հնդիկսն պաշտէին» (Պատմութիւն Տարօնոյ զոր թարգմանեաց Զենոբ Ասորի, ի Վենետիկ, յամի 1832, էջ 35, 36):

Իր յուշագրութեան մէջ Զենոբ Գլակ կը գանգատի, «Զի ազգն այն յորժամ ի Քրիստոս դարձան, չէին կատարեալ ի հաւատսն, եւ զհայրենի օրէնսն չխչխէին յայտնի ունել, այլ խաբէութեամբ զայս հնարեցան, ծամ միայն թողուլ ի գլուխ մանկանցն, զի զայն տեսեալ՝ յիշեսցին զպաշտօն պղծութեան իւրեանց» (էջ 36): Գաղթողներու արտաքինին, գոյնին, նիստ ու կացին ու կրօնքին մասին Զենոբ Գլակի տուած նկարագրութիւնը կը համապատասխանէ այժմեան Հնդիկներու արտաքինին ու կենցաղին: Գիսանէ անուանը, ըստ երեւոյթին, պէտք է համապատասխանէ :

Դժուար է ըսել թէ հնդկական ո՞ր անուանին հետ կը նոյնանայ Դեմետր անուանը :

Հնդիկներու գաղթին պատճառները նշուած են Զենոբի գիրքին մէջ, բայց դժուար է ճշդել թէ ո՞ր ժամանակաշրջանին եւ ինչ ճամբով եկած են Հայաստան: Ցամենայն դէպս ակնյայտ է, որ անոնք քրիստոնէական դարաշրջանէն առաջ արդէն մշտական բնակութիւն հաստատած էին Հայաստանի մէջ: Վաղարշակը, որուն քով պաշտպանութիւն կը գտնեն, կը գրէ Զենոբ Գլակ, Արշակին թոռն է, Արշակ մեծին եղբայրը: Վերջինիս կողմէն նշանակուած էր ան թագաւոր, արարչագործութեան թուականի 3852րդ տարին, Քրիստոսէ մէկուկէս դար առաջ :

Հնդիկներու գաղթին պատճառներուն մասին Զենոբ կը գրէ. «Դաւ խմն խորհեալ նոցա Դինաքսեայ արքային նոցա, զոր խրացեկ լեալ արքային՝ առաքէ զօր զհետ նոցա, կամ յերկրէն հալածական առնել: Իսկ նոցա լեալ մազապուր՝ անկան առ Թագաւորն Վաղարշակ եւ նա ետ նոցա զերկիրն Տարօնոյ իշխանութեամբ, զոր ինքեանք շինեցին քաղաք, եւ կոչեցին Վիշապ: Որք եկեալ յԱշտիշատ, եւ կանգնեցին զկուսն զայնոսիկ յանուն կուոցն զոր ի Հնդիկսն պաշտէին» (էջ 35 36): Շատ հաւանօրէն Հնդիկները Հայաստան գաղթած են Մորեաներու անկումէն ետք: Այդ ժամանակ Մագադայի գահը կը գտնուէր Սունգաներու ձեռքը, իսկ Տաքսիլայի եւ Հնդկաստանի հիւսիս արեւմտեան մասին մէջ կ'իշխէին նաեւ յոյն թագաւորներ: Հաստատապէս չենք գիտեր թէ ո՛ր ընտանիքին կը պատկանէր Դինաքսեան, բայց անունէն կարելի էր ենթադրել որ ան հիւսիս - արեւմտեան Հնդկաստանի յոյն թագաւորներէն մէկը պէտք է ըլլար: Սակայն չենք գիտեր նաեւ թէ ուրկէ՛ գաղթած են, բայց անուղղակի փաստերու օգնութեամբ կարելի է ենթադրել թէ Հնդկաստանի հիւսիս - արեւմուտքէն էին անոնք :

Զենոբ Գլակ կը գրէ որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ քանի մը իշխաններէ տեղեկացեր էր թէ Տարօնի մէջ գոյութիւն ունէին երկու կռապաշտական մեհեաններ : «Եթէ ի գաւառն Տարօնոյ երկուս բագինս մնացեալ են՝ որ դեռ ձօնեն դիւաց» (էջ 25): Հայաստանի քրիստոնեաները, Նոր հաւատափոխներու յատուկ մոլեռանդութեամբ, կը սկսին կործանել մեհեանները : Կը հասնին Կուառք քաղաքը : Հնդիկ քուրմերը Հաշտենքի իշխանէն կը տեղեկանան թէ Գիսանէի եւ Դեմետրի արձանները պիտի կործանուին, կը նախապատրաստուին պաշտպանութեան, իսկ ամբողջ գանձը կը պահեն թաքստոցի մը մէջ: Քրմապետը, որ Արձան կը կոչուէր, եւ իր Դեմետր որդին, կը կազմակերպեն քրիստոնեաներուն դէմ մեհեաններուն պաշտպանութիւնը :

Երեք օրուան պաշարումէ ետք քրիստոնեաները կը տիրանան Կուառք քաղաքին: Պարիսպները հիմնայատակ կը կործանեն, կ'աւերուի քաղաքը, իսկ բնակչութիւնը կը փոխադրեն Մեղտի :

Հնդիկներու խիզախ առաջնորդ Դեմետրը ցասումով կը դիմէ քրիստոնեաներուն. «Թէպէտ մեք ձեզ յաղթել ոչ կարեմք, սակայն լաւ է այսօր մեռանել ի վերայ աստուածոցն մերոց՝ քան թէ զտաճար նոցա ի ձէնջ ապականեալ տեսանեմք, որով եւ զկեանս առնցաք եւ զմահ սիրեցաք» (էջ 27):

Ըստ Զենոբի պատմութեան՝ պաշտպանող Հնդիկները սկիզբը 5450 հոգի էին : Այս թիւը սակայն աւելցած էր հասնելով մօտաւորապէս 7000ի. «եւ էին վեց արք քրմացն, իսկ հինգ հազար եւ վեց արք քրմացն, իսկ հինգ հազար եւ ութսուն զօրք իշխանացն Հայոց» (էջ 29):

Արձանը եւ Դեմետրը կը նահատակուին: Հերոսաբար կռուող Հնդիկները մնալով առանց ղեկավարի, կը դիմեն հաշտութեան: Երկու բանակներն ալ անմիջապէս վերջ կուտան սպանդին : Կենդանի մնացած «քուրմքն ապաշեցին զիշխանսն ի խաղաղութիւն, զի թաղեսցեն զմեռեալս իւրեանց» (էջ 30): Այս խնդրանքին Հայերը սիրով կ'ընդառաջեն : Երկուստեք սպանեալները կը հաւաքուին եւ կը թաղուին յատուկ փոսերու մէջ : Գերեզմաններուն վրայ կը կանգնեն յուշարձաններ ասորի, հելլէն եւ խմայելացի նշանագրերով. «Առաջին պատերազմ որ եղեւ յոյժ սաստիկ պատերազմին զըլխաւոր Արձան քրմապետն որ կայ այսր ի թաղման եւ ընդ նմա արս հազար երեսուն եւ ութ, եւ զայս պատերազմ արարաք վասն Գիսանեայ կռոց եւ վասն Քրիստոսի» (էջ 31):

Հայերը կը տօնեն իրենց յաղթանակը՝ մեհեանները գետնին հաւասարեցնելով : Գիսանէի եւ Դեմետրի արձանները, որոնք պատրաստուած էին արոյրէ, կ'ըլլան ջարդուփշուր: Գիսանէի արձանը ունէր 15 ոտնաչափ բարձրութիւն, իսկ Դեմետրինը՝ 12:

Խաղաղութեան վերահաստատումէն ետք Սմբատ իշխանը կ'երթայ Կուառք գիւղը : Հոն կը յաջողի համոզել տեղացի բնակչութիւնը հրաժարիլ կռապաշտութենէն եւ ընդունիլ քրիստոնէութիւնը. « եւ որք մկրտեցանն էին, արք եւ մանկտի, ողիք հինգ հազար եւ յիսուն : Եւ առեալ ածէ զնոսա ի մէջ բանակին տաճարն, եւ տօն արարեալ Կարապետին զայն կատարել որ օր մի էր Նաւասարդի» (էջ 35): Ինչպէս կ'երեւի, կիները արդէն մկրտուած էին: Աւանդութեան համաձայն, ամէնքն ալ մկրտուած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի ձեռքով :

Հակառակ իրենց վերջնական պարտութեան ու իրենց հետեւորդներուն զանգուածային կրօնափոխութեան, Հնդիկ քուրմերէն ոմանք ընտանիքներով յամառօրէն կը պահեն իրենց նախնիքներուն կռապաշտական սովորութիւնները: «Զայս բանս ի միտ առէք», կ'ըսէին անոնք հայ իշխաններուն, «որ թէ պարիմք փոխարէնս առնեմք ձեզ, եւ թէ մեռանիմք, աստուածք հատուցանեն զվրէժս մեր» (էջ 35):

Տարօն գաւառին մէջ իրենց հաստատուելէն մինչեւ այս յիշարժան կռուին թուականը, մօտաւորապէս 450 տարուան ժամանակաշրջանի մը մէջ, Հնդիկ գաղթականները պէտք է նշանակալի չափով աճած ու բազմապատկուած ըլլային: Չենք գիտեր սակայն հնարաւո՞ր է արդեօք հայկական աղբիւրներուն մէջ գտնել Հնդիկ ցեղին մասին տեղեկութիւններ, որ հաւատացութեամբը այս մէկուն, որ հասած է մեզի Զենոբ Գլակի պատմութեան շնորհիւ :

ՓԱՆՋԱՆԱՆ ՍԱՀԱ

ՏՈՔԹ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՊԷՇԵԱՆ

Իր ժամանակին հաղորդած էինք Տոքթ. Վահան Հապէշեանի մահը, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 5ին, Նիկոսիոյ մէջ :

Կ'արժէ ներկայացնել այս արժէքաւոր ընկերոջ կեանքը : Ծնած էր 1886 Ապրիլ 13ին Սեբաստիա: Վեց տարեկանին կը մնայ մօրմէ որբ, իսկ տարի մը ետք կը կորսնցնէ իր հայրը՝ կոտորածին: Անձնուէր մը իր հօրեղբօր խնամքին տակ մեծնալէ ետք, կը մտնէ Սեբաստիոյ որբանոցը :

1889ին կ'ընդունուի Կարնոյ Սանասարեան վարժարանը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ եւ 1906ին ուսուցչական պաշտօնով կը մեկնի Մարզուան :

Դպրոցական շրջանի աւարտումին, թեմին Առաջնորդ՝ Սահակ Վրդ. Օտապաշեան զինք կը փոխադրէ Ամասիա :

1909ին Սանասարեան վարժարանի Խնամակալութիւնը, Սանասարեանի ծախքով եւ տեսչութեան հաւանութեամբ, կ'ուղարկէ զինք Գերմանիա՝ մանկավարժութեան հետեւելու համար: 1911ին աւարտելով Գերմանիոյ Ենայի համալսարանի մանկավարժական ճիւղը կը հրաւիրուի Սամսոն : Երեք տարի իբր ուսուցիչ պաշտօնավարելէ ետք, 1914ին դարձեալ կը մեկնի Գերմանիա, արձակուրդի շրջանին՝ Ենայի համալսարանին

ՄՕՐ ՍԻՐՏԸ

— Ջան, աչքս լիս, կրնակ ինձ, խալին էլ կ'ասի Աւափանց Մարանը տղայ ունի, — ակսեց մէրս :

Էլ շարունակութիւնը չլսեցի, հրացանը ուսիցս կախեցի, գնացի ձմեռանոցից դուրս մի խոտի դէզի մէջ մտայ ու քընեցի :

Գիշերուայ կէսին չորաններէ ձէնն եմ լսում.

— Ակոր հէ՜յ, Ակո՛ր... արի՛, արի՛.. մէրդ կանչում ա, արի՛...

Սուս եմ արել. մօտիկ են, մեր կտրիճը մօրս «ախ ու վիշն» եմ լսում : Ծնկներին տալիս է ու լալկան ձէնով ասում .

— Վա՜յ երեխէս դէլերոցն ելաւ ... ձեր տներին մատաղ, մի ճար արէք, գտէք: Գոնէ թիվանքը տանէր հետը, գոնէ եափընջին վեր ունէր ... էս ինչ դալաթ էր, որ ես արի ... էս ինչ զուլում եկաւ իմ օջախի վրայ ...

Խեղճ իմ մէր, ոնց էր իրեն կտրատում, մինչեւ հիմա էլ ձէնը ականջումս է ... Իսկ ես տեղաւորուել եմ փափուկ խոտի մէջ ու տանջում եմ խեղճ մօրս :

Առաւօտը զարթնեցի տեսայ ձիւն է եկել, աշունքուայ առաջին ձիւնը... սար, քար, ձոր, փոս, թումբ, խոտի դէզերը, մեր տնակները, ամէն, ամէն ինչ փափուկ, սպիտակ ձիւնով ծածկուել է, երկինքն էլ պարզ ... ինչ սրսի օր էր բացւում, ինչ օր: Ով որսկան է գիտի թէ ինչ բան է առաջին ձիւնը.. Դա որսականների մուրազն է, նրանց Զատիկը, նրանց Վարդավառը: Էդ օրը ամբողջ աշխարհքի որսկանների տօնն է, քանի որ առաջին ձիւնը տեղահան է անում համարեա բոլոր կենդանիներին : Արջը ձմրան ահիցը դէս դէն է վազում ու քարափներում իրեն տեղ է ճարում, որ ձմեռուայ քուն մտնի, կխտարները սարի ահից վազում են սարերի արեւկող տեղերը, որ արածեն ու լուսադէմին գնան պնդոցներում պահուեն, գայլէն (կզաքիս) ամբողջ գիշերը դունչը ծառերին տնկած վայրի մեղրի է ման գալիս, փորսուղը բուն է ճարում, որ քուն մտնի, սկիւռը, մուկը վերջին պաշարը —— կաղին, աճար, մրգեր շտապ շտապ հաւաքում են, որ ձմեռը չսովեն... Ու մինչեւ լուսադէմ ձիւնը տեղահան արած քշում է բոլոր անասուններին, դէլերն էլ դուրս են գալիս, որ էդ խառը դրութիւնից օգտուեն, մի բան ճանկեն, իսկ լուսադէմին բոլորն էլ իրենց բներն են մտնում : Ու դրանք բոլորն էլ իրենց յետեւից ոտնատեղեր են թողնում նոր եկած ձնի վրայ, պարզ ոտնատեղեր, որ որսկանին, կարծես կանչում են. «Արի յետեւիցս, այսինչ տեղն եմ» :

Ու որսկանները տենդով բռնուած՝ լուսադէմին գնում են էդ ոտնատեղերով եւ արջին գտնում են քարափումը, նապաստակին՝ թփի տակ, աղուէսին՝ բնումը որոճալիս : Ու դրմբոցն ընկնում է ծմակը ու դրանից էլ քաղցր բան չկայ աշխարհքում ...

Ու հիմի ես մտիկ եմ անում ձնով ծածկուած հանդերին, տեսնում եմ, որ արեւը ընկաւ Գյող - դաղ սարի գլխին ու սարը հուրհրատին տուեց. սիրտս քիչ է մընում տեղահան լինի :

Դէզի միջից դուրս թռայ, վազեցի մեր օջախը ու մինչ մէրս քաղցրութեամբ հարցնում էր՝ «Ակոր ջան, որտե՞ղ էիր, հօ մրսե՞լ չես, բալա ջան», ես շտապ խուրջինն ուսս գցեցի, կայծնը դօտիս խրեցի ու ձեռքս մեկնեցի հրացանին :

— Բա Ակոր ջան, առանց դրան ըլել չի՞ որ, — խեղճ - խեղճ հարցրեց մէրս :

— Խի՞ չի ըլել.. հրէն ձիւնը դէլերին տեղահան է արել, կարող է ճամփէս կտրեն ու գնանք ոսկորներս բերէք, թէ դրան համաձայն ես, տանեմ ոչ :

Մօրս թոյլ տամարիցն էի բռնել, խեղճը երեւի ինձ պատկերացրեց դէլի բերանումը ու սարսափած վրայ տուեց .

— Չէ, չէ, արեւիդ մատաղ, ոտքի եմ, տար, տար, մենակ թէ մի խաթա չգայ գլխիդ :

Ու երբ ներքեւ իջայ եւ ուզում էի առուն անցնեմ, յետեւիցս ձէն տուեց :

— Այ տղայ, բան չկերար, քու մէրը քոռանայ, առ էս թիքէն էլա ուտելով գնայ :

Ձեռիցը վերցրի, հացը կրունկը մէջը կարագ էր՝ քամած մածուն խառնած :

Խեղճ իմ մէր ...

Թէեւ հաստատ որոշել էի ուղիղ գնամ եղբայրներիս հասնեմ, բայց էս անգամ անցկէ էլ չկարողացայ Աւէտի թալէն անցկենամ :Թալի պռնկին հասայ թէ չէ, առաջին փարիսս երեսովս խփեց — առաջիս, փափուկ ձնի վրայ, մեծ չանչերով, ոտնատեղեր կային —— յետեւի ոտները ոնց որ թէ բոբիկ մարդիկ ման եկած լինէին, իսկ առաջին ոտների տեղերը մեծ մեծ էին, կլոր ու ծուռը : Էդտեղ էլ ոչ մի կտրիճ տեղի չունեցաւ սարսաղ որսորդի ու համբերուած մուսով որդու միջեւ : Աչքերի հետքը բռնեցի ու հեւալով գնացի ...

Ոտնատեղերից երեւում էր, որ արջերը լուսադէմին են ման եկել : Նրանք տեղ տեղ կանգ էին առել, ձիւնի տակից կաղին, աճար, թափած տանձ ու խնձոր էին ճարել կերել, մի քանի տեղ էլ քաղել - ջարդել էին գկեռի թփերն ու հասած քաղցր գկեռները խժռել : Սիրտս թփրտաց. սար՝ ուրեմն մօտիկ են, ես մենակ տղայ, դրանք երեք ահագին գազան, վայ թէ պատառոտեն անիրաւները:

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

(3 Շար.)

բժշկական աշխատանոցներուն մէջ աշխատելու եւ նոյն տարուան աշնան՝ Սամսոն վերադառնալու ծրագրով :

1914ի Օգոստոսին, ընդհանուր պատերազմի ծագումով, կը թելադրուի իրեն վերադառնալ Թուրքիա : Նոյն տարին կ'ամուսնանայ ազնիւ Գերմանուհի տիկնոջ մը հետ, որ մինչեւ իր մահը եղաւ արժանի կողակից մը, բաժնելով իր ամուսնոյն ցաւերը եւ դժբախտութիւնները : Ամուսնութենէն ետք կը մնայ Գերմանիա իբրեւ ուսանող :

Իր աւարտական թէզը կը գրէ Կէօթինկէնի համալսարանի բոյսերու բնախօսութեան աշխատանոցին մէջ : 1918ին կը ստանայ Տոքթոր Փիլիսոփայութեան տիտղոսը :

Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին, Տոքթ. Հապէշեան կը մեկնի Երեւան, ուր կը նշանակուի գիւղատնտեսութեան նախարարութեան մանրէաբանական աշխատանոցի վարիչ օգնական : Յետոյ, Հայաստանի կառավարութեան կողմէ կը հրաւիրուի իբրեւ դասախօս Երեւանի համալսարանի բոյսերու բնախօսութեան եւ կազմախօսութեան, միաժամանակ ստանձնելով Գիմնազիայի բնագիտութեան դասերը : 1921ին, Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կը մեկնի Պոլիս, եւ ապա Էտիրնէ՝ յանձն առնելով տեղւոյն Ազգային վարժարանի տնօրէնութիւնը : 1922ին կը մեկնի Ֆիլիպէ, ուր կը ստանձնէ ազգային վարժարանին տնօրէնութիւնը :

Տոքթ. Հապէշեան եղած է Դաշնակցական եւ ծառայած իր կուսակցութեան՝ զանազան շրջաններու մէջ :

1926էն ի վեր Կիպրոս հաստատուած էր : Կիպրոսի մէջ կը պաշտօնավարէր Մելգոնեան կրթական հաստատութեան եւ Մելիքեան Ազգ. վարժարանին մէջ, հասցընելով սերունդներ, որոնք երախտագիտութեամբ կը յիշեն զինք Սփիւռքի մէկ ծայրէն միւսը :

Գիտական եւ մանկավարժական յօդուածներով աշխատակցած է «Ազդակ»ին, «Յուսաբեր»ին եւ «Հասկ»ին եւ հրատարակած ութ հատորներ մանկավարժական եւ գիտական նիւթերու շուրջ :

1956ին համազգային շուքով տօնուեցաւ յոբելեանը :

Յունիս 6ին, Նիկոսիոյ Ազգային Գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը : Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, պատշաճ դամբանական մը խօսեցաւ Խորէն Ա. քհնյ. Գույլիկեան, տալով հանգուցեալին կենսագրական գիծերը :

Տեղւոյն Ազգ. մարմիններու կողմէ խօսեցաւ ընկեր Վարդգէս Սինանեան, շեշտելով թէ Տոքթ. Հապէշեան կը յատկանըշուէր իր համեստութեամբ, նուիրումով, պարկեշտութիւնը եղաւ իր նկարագրի հիմնական գիծերէն մէկը :

Վերջացնելով իր խօսքը, ընկեր Սինանեան ըսաւ թէ հանգուցեալը անխոնջելի էր իբրեւ հանրային մարդ, ազգային ազնիւ դէմք, կարող ուսուցիչ, որ սերունդներ պատրաստեց եւ բարի հայր մը՝ սիրուած բոլորէն անխտիր : Զինք սիրեցին բոլորը, զինք յարգեցին եւ իրմէ պատկառեցան Հայութիւնը ընդունելով զինք իբրեւ անշահախնդիր իրաւ հայ մարդ :

Վերջին խօսքը եղաւ Պ. Սարգիս Աւետիսեան, որ ծանրացաւ հանգուցեալին նկարագրի բարեմասնութեանց վրայ, թելադրելով որ նոր սերունդը հետեւի իր ուղիին :

ՃԱՓՈՆԱՑԻՔ
Կ'ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

Ճափոնական « Եումյուրի» օրաթերթը, որ օրական չորս միլիոն տպաքանակ ունի, Մայիս ամսուան իր թիւերէն մէկուն մէջ կը գրէ :—

Ներկայիս աշխարհս այնքան պզտիկցած է, որ ոճրախոյզ ոստիկանութիւնը յաճախ պէտք կը զգայ միջազգային ոստիկանութեան (Էնթէրփոլ) գործակցութեան : Վերջերս, Թոքիոյի կեդրոնական ոստիկանութիւնը միջազգային մաքսանենգ կազմակերպութեան մը հետքը կը տատ, երբ ձեռք անցուց այս կազմակերպութեան ուղղուած նամակ մը Պէյրութ բնակող Թոքիոյի ներկայացուցիչէն, որմէ բառ մը անգամ չկրցաւ թարգմանել :

Այս նամակին բնագիրը հայերէն լեզուն էր :

Այս լեզուն խօսող ժողովուրդը ունէր իր թագաւորութիւնը որ կը տարածուէր այժմու Պարսկաստանի հիւսիսը եւ Թուրքիոյ արեւելքը : Պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ անգամներ ներխուժումներու ենթարկուած է տարբեր-տարբեր ցեղերէ եւ այսօր այս ժողովուրդը կորսուած է : Այսուհանդերձ դեռ կան շուրջ մէկուկէս միլիոն Հայեր Խորհ. Միութեան մէջ եւ մէկ միլիոն լիբանան հայեր ալ Միջին Արեւելքի, Լատին Ամերիկայի մէջ եւ այլուր :

Ներկայիս հայերէնը կը խօսուի միայն հայկական գաղութներու մէջ եւ ճիշդ ատոր համար է որ Ճափոնի մէջ ոչ ուսուցիչներ եւ ոչ ալ ուսանողներ կան, որ այդ լեզուն ուսումնասիրեն :

Նամակը, որ անցած էր Թոքիոյի ոստիկանութեան ձեռքը, երկու էջերէ կը բաղկանայ : Ահա մաս մը այս նամակէն, եւ թերթը կը հրատարակէ նամակի մէկ մասին լուսանկարը :

Նկատելով ,որ նամակը լի էր դարմանալի եւ անըմբռնելի ձեռագիրներով, ոստիկանութիւնը արտաքին նախարարութենէն տեղեկութիւններ ուզեց : Այս վերջինը, կարգ մը փնտռտուքներէ ետք, ենթադրեց թէ թերեւս այս գիրերը հայերէն ըլլային :

Ապա Թոքիոյի համալսարանի օտար լեզուներու ճիւղի եւ ուրիշ կարգ մը գրադարաններու մէջ կատարուած հետազօտութիւնները ապարդիւն դուրս եկան :

Թոքիոյի զաղտնի փոխ-ոստիկաններէն մէկը, որ Բ. Աշխարհամարտին Խորհ. Միութեան բանակին կողմէ գերի բռնուած էր եւ ռուսերէն լեզուն սորված, գործի կանչուեցաւ որպէսզի վերծանէ այս նամակը :

Այս վերջինը դիմեց Ճափոնի խորհրդարանի գրադարան - թանգարանը եւ ձեռք անցուց ռուսերէն - հայերէն բառարան մը, սակայն հոն հայերէն գիրերը տպագիր էին, մինչ նամակը՝ ձեռագիր : Ապա գիւտուածով նոյն թանգարանին մէջ գտաւ արժէքաւոր հին ձեռագիր մը՝ «Թրքական տառեր» վերնագրով եւ որ սակայն հայերէն ձեռագրով գրուած էր :

Բաղդատելով սկսաւ հայերէն ձեռագիր այբուբենը սորվիլ, ապա նամակը ձեռագիրէ տպագիրի վերածեց ռուսերէն - հայերէն բառարանէ մը օգտուելով :

Երեք շաբաթ, ցերեկ ու գիշեր իրար խառնելով կարողացաւ ճափոներէնի թարգմանել 135 բառեր, որոնց մեծ մասը մաքս, ոսկի եւ նման անուններ էին :

Այս թարգմանութիւնը մղեց Թոքիոյի կեդրոնական ոստիկանութիւնը երեք բաղաներ գրկելու Պէյրութ, տեղւոյն վրայ փնտռտուքներ կատարելու համար :

Նամակին թարգմանեալ պարունակութիւնը դեռ գաղտնիք մըն է եւ ոստիկանութիւնը տակաւին չուզեր յայտնել, սակայն, կարելի է ըսել թէ այս թարգմանութեան համար տարուած աշխատանքները ոչ միայն օգնեցին ոճիր մը մէջտեղ հանելու, այլեւ հայերէն այբուբենը առաջին անգամ ըլլալով Ճափոնցիներուն ճանչցնելու ...

ԿՈՉ
ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

50 տարի առաջ, 1915 տարուան մէջ բըռկրած թրքական եղեռնագործութեան զոհ գնաց նաեւ Խարբերդը :

Խարբերդ, որ նշանաւոր է իր շրջանով, չէն հայ գիւղերով, կրթական բարձր օճախներով, վանքերով եւ արգաւանդ դաշտերով, չկայ այլեւս : Չկայ նաեւ իր տաղանդաւոր ժողովուրդը : Մեր սիրելիներուն արիւնով ողողուած են Հազարբաշի եւ Մաստարի գագաթները, մեր պատմական լճակին ափունքները :

Հակառակ այս աննախընթաց եղեռնագործութեան, վայրագ եւ բարբարոս թշնամին չյաջողեցաւ իր ծրագրին մէջ : Չկրցաւ ջնջել Հայութիւնը եւ Հայկական Դատը : Չմեռաւ նաեւ Խարբերդը : 1928ին հիմը դրուեցաւ Նոր Խարբերդին : Շնորհիւ Ամերիկայի Համախարբերդցիական Միութեան օժանդակութեան՝ այսօր հասակ նետած է Նոր Խարբերդը իր նորակերտ բնակարաններով, 11ամեայ դպրոցով, տնտեսական եւ մշակութային հիմնարկութիւններով, մանարանով, ծերանոցով, արդի Հայաստանի մէջ :

Յաւերժացնելու համար պատմական հին Խարբերդը եւ իր տաղանդաւոր զաւակները, որոնք նահատակուեցան 1915-1916 թուականներուն, ծրագրուեցաւ կանգնել յիշատակարան - աղբիւր մը Նոր Խարբերդի մուտքին : Յուշարձան-աղբիւրին նախագիծը պատրաստած է Մարտին Միքայէլեան, քանդակագործն է Խաչատրեան :

Յուշարձան-աղբիւրը ունի գեղեցիկ աւազան մը, շատրուան մը, շուրջը լայցող ուռիներ եւ կանանչութիւն :

Յուշարձան-աղբիւրը ունի 5·70 մեթր բարձրութիւն եւ 2·70 մեթր լայնութիւն : Ճակատին վրայ արձանագրութիւն մը · — « Արեւմտեան Հայաստանի Խարբերդ նահանգի 1915 թուի մեծ եղեռնի հայ նահատակների անմահ յիշատակին » :

Յուշարձան-աղբիւրին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Մեծ Եղեռնին 50ամեակին առաջին օրը, Ապրիլ 24ին՝ առաւօտեան ժամը 11ին, ի ներկայութեան Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդի փոխ-նախագահ Արամ Արամեանի, եւ Շահումեան Թաղամասի խորհուրդի անդամներուն ու ժողովուրդին : Նոր Խարբերդի դպրոցին փողային նուագախումբը հնչեցուց Հայաստանի փառերգը : Յետոյ խօսեցաւ յանուն Խարբերդցիներուն՝ Պ. Տարաքճեան :

Յուշարձան-աղբիւրը տակաւին պիտի ունենայ իր քանդակները :

Համախարբերդցիական Միութիւնը որոշած է Սեպտեմբեր 26ին կատարել յուշարձանին ժողովրդական բացումը, որու ներկայ պիտի ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը : Այս կոչով կը հրաւիրենք Սփիւռքի մեր հայրենակիցները, որ ներկայ ըլլան այս հանդիսութեան, այդ թուականին, եթէ ծրագրած են գալ Հայաստան իբրեւ զբօսաշրջիկ :

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ

Երեւան

ԲԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Լեհաստանի բնական հարստութիւններուն դէպի խորհ. Միութիւն առաքումը հետեւեալ զրոյցին տեղի տուած է :

— Արեւը եւ լեհական հանքածուխը ջերմութեան աղբիւրներ են : Ի՞նչ տարբերութիւն ունին երկուքը իրարմէ :

— Արեւը կը սահի դէպի Արեւմուտք եւ կ'անհետանայ , իսկ լեհական հանքածուխը կը հոսի դէպի Արեւելք եւ կ'անհետանայ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

[illegible]

ցած եմ մահաշուք բաներու :

Ու ժպտեցաւ նենգ ու դաժան ժպիտով մը :

Այդ ժպիտը վերյիշեցուց ինծ Ժաննը Վիլքինսի սարսուռը , երբ կը խօսէր իր ամուսնոյն մասին : Իր երկիւղը ամենեւին չինծու չէր, ես այդ հասկցայ լորտին ժըպիտէն եւ փորձեցի թափանցել խորքը տարօրինակ անձնաւորութեան՝ Ժորժ Ալֆրէտ Սէն - Վէնսան Մարշի , անուանակարգով չորրորդ Պարոն Էճվար :

Մարը հասցուցած զանգի կոճակին , հրաժեշտ տուաւ մեզի մեզմ քաղաքավարութեամբ : Մենք ալ , մեր կարգին պատշաճութիւնները յարգելէ ետք, երբ հաղիւ դուրս ելած էինք գրասենեակ - գրադարանէն, մեր դիմաց գտանք նոյն ըսպասարկողը , որ մեր ելքին կը սպասէր : Երբ դուռը պիտի գոցուէր մեր ետին , մեքենաբար գլուխ դարձուցի եւ վերջին ակնարկ մը նետեցի դէպի ներս : Լորտ Էճվարի երեւոյթը քիչ մնաց որ բացագանչութիւն մը խլէր ինծմէ :

Իր ժպիտը փոխուած էր դաժան ծամածռութեան մը : Իր շրթներուն արանքէն կը տեսնուէին խածնելու պատրաստ ակռաներ եւ իր դուրս ինկած աչքերը խելագար կատաղութիւն մը կ'արտայայտէին :

Բակէն անցած պահերնս , բացուեցաւ աջակողմեան դուռ մը, որուն մէջ երեւաց աղջիկ մը երիտասարդ, որ մեզ տեսնելուն պէս ետ քաշուեցաւ : Բարձրահասակ եւ բարակ, սեւ մազերով եւ տժգոյն դէմքով այդ աղջիկը պահ մը կանգ առաւ եւ իր աչքերը խաչաձեւուեցան իմիններուս հետ : Յետոյ, շուքի մը պէս ներս քաշուեցաւ եւ փակեց դուռը :

Պահ մը վերջ Փուարօն եւ ես փողոցը կը գտնուէինք արդէն : Փուարօ ինքնաշարժ մը կանգնեցուց եւ վարիչին ըսաւ որ մեզ Սավոյա առաջնորդէ :

— Ահա թէ ինչ, ըսաւ Փուարօ, մեր տեսակցութիւնը բոլորովին չանցաւ այնպէս, ինչպէս որ կը նախատեսէի :

— Ոչ : Ինչ տարօրինակ մարդ է այդ Լորտ Էճվարը :

Յայտնեցի բարեկամիս այն տպաւորութիւնս, զոր ունեցած էի գրադարանին դուռը փակուած պահուն : Ան գլուխը շարժեց մտածկոտ երեւոյթով մը :

— Թաքուն խելագարութիւն մը, ըսաւ վերջապէս : Հաստենկ, այդ մարդը իր պաղ երեւոյթին տակ կը պահէ անպայման բնազդական գազանութիւն մը : Զարմանալի չեմ գտներ, որ այդ կիները չեն կրցած հանդուրժել իրենց ամբողջ կեանքը անոր հետ անցընելու :

— Փուարօ, միթէ նկատեցի՞ք երիտասարդ աղջիկ մը մեր դուրս ելած ատեն :

— Այո ; բարեկամս, տեսայ այդ երիտասարդ աղջիկը, որ սարսափահար երեւոյթ մը ունէր եւ երջանիկ չէր անկասկած, ըսաւ լուրջ շեշտով մը :

— Ըստ ձեր կարծիքին՝ ո՞վ էր արդեօք այդ աղջիկը :

— Անպայման իր աղջիկը ըլլալու է : Ես գիտեմ որ աղջիկ մը ունի ... : Ա՛, հասանք արդէն Սավոյա : Աճապարենք տեղեկացնել աւետիսը Լէյտի Էճվարին :

Ժան Վիլքինսոն իր յարկաբաժինը կը գտնուէր : Պանդոկի պաշտօնեան հեռաձայնով իմաց տալէ յետոյ, յայտնեց մեզի որ Լէյտի Էճվարը կը խնդրէր որ իր մօր բարձրանայինք : Սպասեակ մը մեզ առաջնորդեց վեր :

Ալեհեր եւ խնամքով յարդարուած գըլուխով եւ ակնոցաւոր կին մը բացաւ դուռը : Ներքին սենեակէ մը լսուեցաւ Ժաննի ձայնը, որ կ'ըսէր սենեկապահուհիին ·

— Էլիզ, խնդրէ Պարոն Փուարոյէն որ հաճի նստիլ մէկ րոպէ : Շուտով կուգամ :

Իրապէս , վայրկեան մը ետքը , երեւցաւ Ժաննը Վիլքինսոն, ժանեկաւոր ըղմայլելի ներքին հագուստով մը :

— Գործերը լաւ կ'ընթանա՞ն, ըսաւ մտնելով :

Փուարօ ոտքի ելաւ եւ գլուխը խոնարհեցուց դերասանուհիին մեկնած ձեռքին վրայ :

— Տիկին, հաւատացէք , որ ճիշդ տեղին են : Գործերը լաւ կ'ընթանան : Լորտ Էճվար համաձայն է ամուսնալուծուելու :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Տիկին Հռիփսիմէ Պալապանեան եւ զաւակները՝ Այնիւ եւ Էլիզաբէթ, Տէր եւ Տիկ. Գասպար Պալապանեան եւ զաւակները՝ Քրիստին եւ Տիանա, Այրի Տիկ. Աննիկ Օհանեան, Այրի Տիկին Ոփսաննա Պալապանեան եւ զաւակները՝ Կարօ եւ Տիանա, Այրի Տիկին Շաքէն Սարաֆեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ճիլիլի եւ զաւակները (Անգարա), Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Բարսեղեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Եագըճեան եւ ստ-նիկները, ինչպէս նաեւ Զապանեան, Սէքայարեան: Գասապեան, Գէորգեան, Համաճեան, Տարաքճեան, Էրիմեան, Սոմանեան, Գասապեան եւ Պօղոսեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն ամուսնոյն, իրենց հօր, մեծ հօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Ատանա, 1910ին)

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանին մէջ, 161 Ավ. ժան ժօրէս, Քլամար, Սեպտեմբեր 1ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ (Սեպտ. 3) ժամը 14ին, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Րիւ ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Քլամարի նոր գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ ընդունիլ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Արամ Պասմաճեան (Փարիզ) քսան ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի, իրենց սիրելի զարմիկին՝ Յարութիւն Պարսամի մահուան առիթով (Պոլիս):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէշ-եաչեան, Ֆրեսերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սանուվիլի Ս. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Փարիզի խումբը կը հասնի 3 Սեպտեմբերին, Ուրբաթ գիշեր ժամը 23, Լիոնի կայարան:

Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի, Կրընօպլի խումբերը կը հասնին 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8.55, Լիոն – Փեռաշի կայարանը:

Մարսէյլի խումբը կը հասնի 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 14.32, Սէն Շարլ կայարան:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ տեղւոյս հայ հասարակութեան, թէ Սեպտեմբեր 5ին, Կիրակի առաւօտ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյն մէջ պիտի պատարագէ Տէր Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեան: Ներկայ պիտի ըլլայ Դպրաց Դասը իր լման կազմով:

ԿՆԻՔ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Հերոս ԱՐԱՄԻ մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋԻ չէք-փոստալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋԻ չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու:

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋԻ չէք-փոստալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ–ԲԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Չէք – փոստալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց առիթելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ քուրսիէ:

Մնայուն աշխատանք:

Դիմել «Յառաջ«ի խմբագրութեան:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, կէսօրէ ետք ժամը 3.15ին, ակումբի սրահին մէջ:

Ուրոժի եւ Լանսէյի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի եւ Ռոմանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուի նաեւ Նոր Սերունդի վարչութիւնը: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ԵՒ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղաներկեր, պատի զեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
4 SEPTEMBRE
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10400

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.400

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՍԱՆԷԼԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ե.— ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

Կէս դար վերջ տակաւին յստակ չէ թէ դաշնակիցները ինչո՞ւ ձախողեցան Տարտանէլի մէջ :

Վէհիպ փաշայի բանին պէս Անգլիացիք իսկապէ՞ս մտադիր չէին գրաւել նեղուցներն ու Պոլիսը, զորս պիտի ընծայէին Ռուսերուն տալ, թէ հակառակ իրենց անհուն զոհողութեանց չկրցան անցնիլ նեղուցները նախ ծովէն՝ գրահաւորներով, յետոյ ցամաքի ճամբով :

Այս երկրորդ տեսակէտը կը հաստատուի ժամանակի զինուորականներու կողմէ, որոնք կը մեղադրեն դաշնակիցները թէ Տարտանէլի արշաւանքին ձեռնարկեցին առանց լուրջ պատրաստութեան եւ առանց տեղեակ ըլլալու թշնամիի կարելիութեանց եւ պահեստի ուժերուն, որոնք համախմբուած էին Պոլսոյ շրջանին մէջ :

Մէկ ամսուան պատրաստութենէ վերջ միայն 1915 Մարտ 18ին փորձեցին մարտանաւերով անցնիլ նեղուցէն եւ եօթը գրահաւոր կորսնցնելով նահանջեցին, փոխանակ քանի մը մարտանաւ եւս զոհելով շարունակելու իրենց յարձակողականը : Թրքական ամրոցները 1936 ռումբ արձակած էին եւ գրեթէ լրութեան սպառած՝ առ ի չգոյէ ռազմանիւթի :

Այս առաջին ձախողութիւնը մեծապէս ազդեց չէզոք երկիրներու վրայ : Ազդուեցան նոյնիսկ Ռուսերը, որոնք մեղադրեցին Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները թէ զիրենք տեղեակ չէին պահած Մարտ 18ի նաւային գործողութեան մասին :

Երբ որոշեցին ցամաքէն յարձակիլ նեղուցին վրայ, Եգէականի կղզիներն ու Եգիպտոս ղրկեցին այդ նպատակին յատկացուելիք զինուորները, մարզուելու համար : Մէկ ամիս բաւական չէր ցամաքահանումի կռիւներուն վարժեցնելու համար անփորձ երիտասարդները :

Թուրք հարիւր հազարնոց զօրաբանակ մը կը պատրաստէր Օտեսա – Սեւաստապոլի շրջանին մէջ եւ Կովկասի 3րդ զօրաբանակը կը ղրկէր Խրիմ : Սակայն ռուսական բանակը երբեք չփորձեց յարձակիլ Վոսփորի նեղուցին վրայ, նոյնիսկ 1915ի ամառը, երբ երկու նոր գրահաւորներու յաւելումով ռուսական նաւատորմը գերակշիռ դարձաւ Սեւ Ծովու մէջ : Ռուսերը դաշնակից նաւատորմին ղրկեր էին «Ասքոլտ» յածանաւը : Նեղուցներու արշաւանքին իրենց մասնակցութիւնը անկէ անդին չանցաւ :

Այդ օրերուն Ռուսերը մեծ ձախողութիւններ կը կրէին գերմանական ճակատին վրայ եւ իրենց ամբողջ ուժը կը կեդրոնացնէին այն տեղ : Նոյնիսկ Կովկասը երկրորդական ճակատ էր իրենց համար :

Դաշնակիցները Ապրիլ 25ին ընդհանուր յարձակողականի անցնելով զինուոր ցամաք հանեցին Սէտտիւլ Պահր, Քում Քալէ եւ Արը Պուրնու : Մինչեւ Օգոստոս 22 գրաւեցին զանազան ռազմագիտական դիրքեր, — Զիլլին Տէրէ, Բէրէճէն Տէպէ, Անաֆարթա, եւայլն : Սակայն չկրցան ճեղքել թրքական ճակատը, նոյնիսկ մեծ կորուստներու գնով :

Երբ հասկցան, որ պիտի չկրնան հասնիլ իրենց նպատակին, դաշնակիցները անփառունակ նահանջի դիմեցին :

Ուրեմն զինուորական պարտութիւն մը կրեցին : Անգլիական նաւատորմը, որ ծովերու թագուհին հռչակուած էր, ան[illegible]եցաւ եւ չկրցաւ ճամբայ բանալ նեղուցներու մէջէն դէպի Մարմարա ու Վոսփոր :

Քանի մը սուզանաւեր կրցան մտնել Մարմարա, սակայն չյաջողեցան կարեւոր վնասներ պատճառել : Պանդերմայի ծովափին վրայ 1915ի Սեպտեմբերին ականատես եղայ անգլ. սուզանաւի մը անյաջող յարձակման թրքական փոխադրանաւի մը վրայ, որ շաբաթներէ ի վեր ռազմանիւթ եւ պարէն կը բեռնէր Տարտանէլի ճակատին համար : Թորփիլը վրիպեցաւ իր նշանակէտէն եւ խրեցաւ աւազի մէջ՝ առանց պայթելու :

Երկուստեք շատ մեծ եղաւ կորուստը : Անգլիացիները ճակատ ղրկուած 469 հազար զինուորներու վրայ ունեցան 119-700 մեռեալ, վիրաւոր կամ կորսուեալ : Ֆրանսացիները՝ 80.000ի վրայ կորսնցուցած են 28.000 հոգի : Դաշնակից զինուորներէն հիւանդանոց մտնողներու թիւն էր 120 հազար հոգի, 20.873ը Ֆրանսացի :

Ըստ դաշնակիցներուն, Թուրքերը Տարտանէլի ճակատը ղրկած էին 700.000 հոգի, որոնց կէսը կորսնցուցած են : Իսկ թրքական պաշտօնական հռչակով, Թուրքերու կորուստն է եղած՝ 55.000 սպաննեալ, հարիւր հազար վիրաւոր, հարիւր հազար զանազան, գումար 255.000 հոգի :

Տարակոյս չկայ, որ Տարտանէլ դէբեկմանը դարձաւ մէհմէտճիկներուն :

Դաշնակիցները այդ ճակատին վրայ պահելով մեծ թիւով թուրք զինուորներ — բանակին երկու երրորդը — կրցան ազատօրէն գործել Կովկասի եւ Եգիպտոսի ճակատներուն վրայ :

Տարտանէլի կռիւներուն զոհ գացին դժբախտաբար թրքական բանակի զինուորներէն բազմաթիւ Հայեր : Նոյնպէս Պոլսոյ զինուորական վարժարանի մարզանքի շրջանը աւարտող մեծ թիւով համալսարանական հայ ուսանողներ իբրեւ պահեստի սպայ Տարտանէլի ճակատը ղրկուեցան եւ երբեք չվերադարձան : Շատ արժէքաւոր երիտասարդներ կային անոնց շարքին :

Բայց ցամաքային զինուորներէն, դաշնակիցները կորսնցուցին նաեւ բազմաթիւ մարտանաւեր եւ փոխադրանաւեր :

Տարտանէլի կռիւները յաղթանակի դափնեպսակով չզարդարեցին դաշնակիցներու ճակատը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Հինգշաբթի, Չինաստանի պաշտպանութեան նախարարը՝ Լին Փիաօ, բուռն քննադատութեան ենթարկեց խորհրդային ղեկավարները՝ «որոնք կը փախնին ամերիկեան աշխարհակալութենէն, պատերազմէն ու յեղափոխութենէն» : 30 հազար գիրերէ բաղկացած իր յօդուածին մէջ, որ Ճափոնի դէմ տարուած յաղթանակին 20րդ տարեդարձին առիթով պետական գլխաւոր թերթերուն մէջ, նախարարը, շարունակելով Խորհրդային Միութեան դէմ իր յարձակումները, կ'աւելցնէ . « Ներկայ խորհրդային ղեկավարները փութացին օգնել ամերիկեան աշխարհակալութեան ճիշդ այն վայրկեանին, երբ անճրկած էր ժողովրդային պատերազմին դիմագրելու իր անկարողութեամբը : Աշխատելով ամերիկեան աշխարհակալութեան հետ ձեռք ձեռքի, խորհրդային ղեկավարները ջանք չեն խնայեր ամէն ձեւի տարակուսութիւններ բարձրացնելու համար ժողովրդային պատերազմին դէմ, եւ երբ յաջողին, պատերազմը ձախողեցնելու՝ ուղղակի կամ անուղղակի ամէն հնարքի կը դիմեն : Ինչպէս բոլոր արկածախնդիրները, խորհրդային ղեկավարները՝ կուրցած չեն տեսներ զանգուածներու ուժը եւ չեն հաւատար որ յեղափոխական ժողովուրդները ի վիճակի են յաղթելու աշխարհակալութեան» : Ամէն ինչէ ի վեր Չինաստան այսքան խստօրէն չէր քննադատած խորհրդային ղեկավարները : Տակաւին եւրոպական մամուլը կը բաւականանայ միայն Լին Փիաոյի յօդուածին բովանդակութիւնը տալով, առանց մեկնութեան : Անուղղակիօրէն Վիէթնամի պատերազմին ակնարկութեամբ, Խորհրդային ղեկավարներուն հանդէպ Չինաստանի այս խիստ դիրքը կը դառնայ յատկանշական մանաւանդ անով, որ վերջերս համայնավար աշխարհի երկու հսկաները վերսկսած էին գրեթէ նոյնիմաստ յայտարարութիւններով Վիէթնամի պատերազմին առընչութեամբ դիրք բռնել Միացեալ Նահանգներուն դէմ :

Իր յօդուածին մէջ Լին Փիաօ կը յայտարարէ նաեւ, թէ Չինաստան չի վախնար պատերազմելու Միացեալ Նահանգներուն դէմ : «Համարձակութիւնը ունինք կրելու ամերիկեան աշխարհակալութեան դէմ տարուած պատերազմի մը ծանր բեռը եւ աշխարհի ժողովուրդներուն մէջ ամէնէն կատաղի թշնամին ջախջախելու վերջնական յաղթանակին բերելու մեր բաժինը : Չինաստանի ժողովուրդը ունի ամերիկեան աշխարհակալութեան նախայարձակումը դիմագրաւելու միջոցները : Անգամ մը եւս կը կրկնենք ամերիկացի աշխարհակալներուն, թէ բազմահարիւր միլիոններով զինուած Չինացիներու անսահման այս ովկիանոսը աւելի քան բաւարար է՝ խեղդելու համար քանի մը միլիոն նախայարձակ զինուորներ : Եթէ երբեք պատերազմիլ պարտադրէք մեզի, պիտի գործենք ամէն ազատութեամբ եւ այն ատեն մեզի կ'իյնայ որոշել թէ ինչպէս պիտի տարուի պատերազմը» : Շարունակելով միշտ բուռն իր յարձակումները Միացեալ Նահանգներուն դէմ, Չինաստանի պաշտպանութեան նախարարը իր յօդուածը կը վերջացնէ, եզրակացնելով թէ պատերազմի մը վերջնական յաղթանակը ոչ հիւլէական զէնքերը կը վճռեն, ոչ օդուժը, ոչ նաւատորմիղը, այլ երկրային ուժերը միայն, որուն մէջ Չինաստան կը մնայ անգերազանցելի :

ՔԱՇՄԻՐԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Քաշմիրի Ճամպ շրջանին մէջ Փաքիստանցիներու եւ հնդկական ուժերու բախումները երկու օրէ ի վեր վերածուած են ճակատ առ ճակատ պատերազմի, որ դեռ կը շարունակուի ու տակաւ կը սաստկանայ : Երկու մայրաքաղաքները, Տելհի եւ Ռաւալփինտի, կը հրապարակեն հաղորդագրութիւն հաղորդագրութեան վրայ, հերքում հերքումի վրայ : Հակառակ այս լուրերուն կարելի է հետեւցնել միայն թէ հնդկական գունդերը կը մնան Հաճի Փիրի մէջ : Կը նշուին երկուստեք հրետանիի եւ օդային ռմբակոծութիւններ . հնդկական աղբիւրներու համաձայն, փաքիստանեան 43 հրասայլեր եւ 40 զինուորական կառքեր քանդուած են հնդկական ուժերու . ընդհակառակն՝ Փաքիստանցիները կը հաստատեն թէ փաքիստանեան գունդերը գրաւած են հնդկական 15 հրասայլ եւ մեծ քանակութեամբ զէնքեր, երկու հարիւրէ աւելի հնդիկ զինուորներ գերի բռնած եւ 10էն աւելի օդանաւեր գետնուած :

Տելհի եւ Ռաւալփինտի չեն բաւականանար հաղորդագրութիւններ միայն հրապարակելով : Երկու մայրաքաղաքները շարունակ զիրար կ'ամբաստանեն : Ըստ Փաքիստանի «Հնդկաստանի օդուժին միջամտութիւնը արդէն բաւարար փաստ մըն է, հաստատելու համար թէ Հնդկաստան պատերազմ մըն է որ կը շղթայազերծէ Քաշմիրի մէջ» : Հնդկաստանի համար, ընդհակառակն, Հնդկական Քաշմիրի վրայ Փաքիստանի յարձակումը «կը ներկայանայ կանուխէն պատրաստուած արշաւանքի մը բոլոր յատկանիշներով» : Փոխադարձ այս ամբաստանութիւններն ու Քաշմիրի կատաղի ընդհարումները կը մտահոգեն Միացեալ Նահանգները : Տին Ռըսք Հինգշաբթի կոչ կ'ընէր Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի, որ վերջ տան պատերազմին : Ընդհակառակն, Ինտոնեզիոյ նախագահը՝ Սօքարնօ, անձնական նամակ մը ղրկած է Այուպ Խանի, եւ Ինտոնեզիոյ Մահմետական կուսակցութեան քարտուղարը յայտարարած է, թէ Քաշմիրի պատերազմին պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ Հնդկաստանի վրայ, եւ եթէ Հնդկաստան աւելի հաշտարար ընթացք մը չորդեգրէ, աշխարհի բոլոր մահմետականներն ալ պիտի օժանդակեն Հնդկաստանի դէմ պայքարող մահմետական Քաշմիրցիներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄ .— Փոթորիկներ եւ հեղեղանման անձրեւներ աւերեցին Իտալիոյ Լացիում, Ումպրիա եւ Թոսքանա գաւառները : Ամէնէն աւելի վնասուած են Հռոմ եւ Օրվիէթոյի շրջանը : Մայրաքաղաքի արուարձաններէն ոմանք ծածկուած են երեք մեթր բարձրութեամբ ջուրով : Մինչ նիւթական վնասները կը հասնին միլիարներով լիրերու, անդին կը հաշուեն մօտ քսան մեռեալ, բազմաթիւ անհետացողներ, հազարաւոր անպատսպարեալներ : Մինչ անձրեւները կը շարունակեն տեղալ նոյն թափով, կեդրոնական Իտալիան կը մնայ կղզիացած . կտրուած են հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները :

ԱԹԷՆՔ .— Գահաժողովը տակաւին ոչ մէկ դրական արդիւնք տուաւ : Թագաւորը դէմ կը մնայ անմիջական ընտրութիւններուն եւ կը ջանայ յաջողցնել «ազգային միութեան կառավարութիւն» մը, ինչ որ կը բախի Փափանտրէուի ընդդիմութեան : 48րդ օրն է որ կառավարական տագնապը կը շարունակուի եւ տակաւին կրնայ շատ երկարիլ : Յատկանշական է Փիթրոս իշխանին ելոյթը, որուն մէջ շատեր կը տեսնեն յունական գահին թեկնածու մը : Իրապէս, Հինգշաբթի օր իշխանը կը յայտարարէր յոյն լրագրողի մը, թէ «վէճի մը պարագային, նախընտրելի է որ թագաւորը տեղի տայ եւ ոչ թէ ժողովուրդը : Ինչ որ ներկայիս կը կատարուի Յունաստանի մէջ շատ հեռու է Սահմանադրութենէն ու խորհրդարանական աւանդութենէն » :

ՄՈՍԿՈՒԱ .— Չորեքշաբթի, մինչ Նասըր հրաժեշտ կ'առնէր խորհրդային ղեկավարներէն եւ պաշտօնական այցելութեամբ կ'անցնէր Պելկրատ, Մոսկուայի եւ Գահիրէի մէջ միաժամանակ կը հրապարակուէր միացեալ հաղորդագրութիւն մը, որուն գլխաւոր կէտերը ահաւասիկ . «Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը կը հաստատէ թէ Ալժէի աֆրօ-ասիական համաժողովին Խորհրդային Միութեան ներկայութիւնը պիտի նպաստէ համաժողովի յաջողութեան : Երկուստեք կը յայտարարենք թէ Վիէթնամի ժողովրդային Հանրապետութեան դէմ օդային յարձակումները հարկ է անմիջապէս վերջ գտնեն եւ թէ 1954ի Ժընեւի համաձայնութիւնները պէտք է ամբողջութեամբ գործադրուին : Երկու կառավարութիւններն ալ կը շեշտեն ՄԱԿի մէջ Չինաստանի մուտքին անհրաժեշտութիւնը» :

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐՈՎ

Տրապիզոնի նահանգը, 1914 Յունուար 26 – Փետրուար 7 թուին Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ ստորագրուած Հայկական բարենորոգումներու համաձայնագրով, 7րդ նահանգն էր Հայկական վեց նահանգներուն հետ, եւ Արեւմտեան Հայաստանը այդ համաձայնագրով կը բաժնուէր հարաւային եւ հիւսիսային երկու շրջաններու: Հիւսիսային շրջանին մէջ էին Տրապիզոնը, Էրզրումը, Խարբերդը եւ Սեբաստիան, իսկ հարաւային շրջանին մէջ էին Վանը, Պիթլիսը եւ Տիարպէքիրը: Հիւսիսային շրջանի քարեկարգիչը (Ընդհ. Քննիչ) պիտի ըլլար Հոլանտացի Վէսթէնէքը եւ Հարաւային շրջանինը՝ Գնդ. Հօֆը (Նորվեկիացի):

Սակայն, այդ համաձայնագրէն առաջ, գրեթէ չորս տարիներու ընթացքին թիւրքեւութեան փրոփականտ կը մղուէր ձուլելու Թրքութեան մէջ երկրին ոչ-Թուրք տարրերը, (քրիստոնեայ կամ իսլամ) ծրագիր՝ որուն գործադրութեան ձեռնարկուեցաւ խստութեամբ, 1914–18ի տարիներուն:

Տրապիզոնի նահանգը երկար աղուամթուղի մը (պանան) ձեւով փռուած է Սեւ Ծովի հարաւային եզերքին վրայ, 474 քմ. երկարութեամբ եւ 74 քմ. լայնութեամբ, Պաթումի հարաւէն սկսելով մինչեւ Սամսոնի արեւմուտքը՝ Ալաչամ:

Նահանգը 1914ին ունէր չորս սանճաքներ (Լիվա), որոնք բաժնուած էին 22 քազաներու: Մ. Քեմալ ջնջեց վարչական ձեւը, Սանճաքները վերածեց վիլայէթի եւ Թաթարական բառով սանճաքը կոչեց իլ եւ գազան՝ իլչէ:

Վարչական վերին պաշտօնեան էր վալին՝ նահանգի համար, չորս սանճաքներուն՝ չորս մութասարըֆներ, եւ 22 գազաներուն՝ 22 գայմագամներ: Այդ թիւերը անփոփոխ էին 1915ի Հայոց տարագրութեան օրերուն: Վալին էր՝ Ճէմալ Ազմի, իսկ Սամսոնի (Ճանիկի Սանճաքին) մութէսարըֆն էր՝ Նէճմի պէյ:

Տրապիզոնի նահանգին հայ բնակչութիւնը 1882ին 120.000 էր, (Տես Մարսէլ Լէար, էջ 59 եւ Աստ Ուրասի Թուրքերէն գիրքը՝ էջ 139):

1882էն գրեթէ երեսուն տարի ետք Օրմանեան Սրբազան, 1911ին, Տրապիզոնի նահանգին Հայերու թիւը ցոյց կուտայ 63.500, չորս սանճաքներու մէջ (Տրապիզոն, Ճանիկ, Կիւմիւշխանէ եւ Րիզէ): Այդ թիւը կարելի է նկատել նուազագոյնը, քանի որ Օրմանեան որեւէ ժամանակ գիտական կերպով Հայոց զանազան թըւականներու աճման եւ նուազման թիւերը նկատի ունեցած չէ: Տրապիզոնի նահանգին Հայերու թիւը 90 հազարը ճշմարտութեան մօտ է:

Տրապիզոնի նահանգին հայ դպրոցներու թիւն էր 1901–1912 դպրոցական շրջանին՝ 74, երկսեռ աշակերտութեան թիւը՝ 5003 եւ ուսուցիչներու թիւը՝ 153: Անշուշտ 13 տարի ետք այդ թիւերը աւելի շատցած էին գոնէ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Տրապիզոնի նահանգին մէջ հայ Լուսաւորչականներու եկեղեցիներու թիւն էր 78, ունէին նաեւ երեք վանք, մինչ Օրմանեան եկեղեցիներուն թիւը ցոյց կուտայ 73, ուրեմն հինգ պակաս:

Տրապիզոնի առաջնորդն էր Թուրեան եպիսկ. եւ Սամսոնինը՝ Կիւրեղի Զաւէն եպիսկ.:

Օտար հիւպատոսները Հայերու թիւը ցոյց կուտան Տրապիզոն նահանգի մէջ կլոր թիւով՝ 60.000: Իսկ Թուրք կառավարութիւնը, ինչպէս ամէն նահանգի մէջ, Հայերուն թիւը միշտ պակաս ցոյց կուտայ քաղաքական հաշիւներով: Մենք պիտի տեսնենք ետքը Թուրքերու տուած թիւերն ալ, հետագրուած՝ ներքին նախարարութեան տարագրութեան ընթացքին, 1915 Յուլիսի վերջը:

Համաշխարհային Ա. Պատերազմը բռնկելէն առաջ 1912 – 13ի տարիներուն, արդէն կային բազմաթիւ չէթէական խումբեր, որոնք չէին կազմալուծուած մինչեւ 1914ի պատերազմը: Այդ ուժերը շարժեցան դէպի հայկական նահանգները, ասոնց վրայ հետզհետէ աւելնալով բանտերէ արձակուած արիւնարբու մարդասպանները: 1914ի Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն, այդ չէթէներուն կեդրոնը եղած էր՝ Տրապիզոն: Հոն էին Հազարապետ Եաղուպ Ճէմիլ, որ բարեկամն էր Էնվէրի, 1903ին Հարպիյէի վարժարանէն ելած կապտանի եւ անդուսպ սպայ մը, որ ունէր իր տրամադրութեան տակ երկու հազար չէթէներ: Ասոնց միացած էին Րիզա Պէյի չէթէները: Ասոնց կ'ընկերանար գերման գնդապետ մը:

Սեւ Ծովի եզերքէն, Րիզէի վրայով՝ անցան Խոփա եւ ռուսական հող մտնելով յառաջացան մինչեւ Արտանուչ՝ Նոյեմբեր 1914ին եւ ջարդեցին Հայերը: Նպատակ ունէին Կովկասի Վրացիները եւ Իսլամները ապստամբեցնել Ռուսիոյ դէմ: Այդտեղ ասոնց հետ էր նաեւ Պէհաէտտին Շաքիր: Եւ երբ պիտի երթային Արտահան, հանդիպեցան ռուս Խազախներուն, որոնք ջարդեցին Թուրքերը եւ չէթէները, իսկ տեղացի Թուրքեր փախան նոյն ճամբաներով, Սեւ Ծովի եզերքէն՝ մինչեւ Տրապիզոն: Գերման գնդապետը հրաժարեցաւ այս անկանոն չէթէներու գործելակերպէն: Չէթէական այս գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ կան «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ին ուրիշ մէկ պետերէն՝ Սիւլէյման Սաքերիի «Յուշեր»ուն մէջ:

Խազախներու կատարած այս ջարդին՝ որեւէ հայ կամաւոր կամ զինուոր մասնակցած չէր: Պէհաէտտին Շաքիր վերադարձաւ Կ. Պոլիս, յետոյ կրկին Էրզրում մեկնելու համար նոր ծրագրով մը, կեդրոնը հաստատելով Էրզրումի մէջ: Վերադարձաւ 1915 Մարտի սկիզբը:

1915ի Ապրիլ եւ Մայիս ամիսներուն՝ Տրապիզոնի քաղաքին եւ շրջանին, ինչպէս նաեւ Սամսոնի մէջ ձերբակալութիւններ եղան ականաւոր Հայերու եւ բանտարկուեցան՝ նման միւս նահանգներու մէջ եղածին:

Տրապիզոնի մէջ բանտարկուածներուն թիւն էր 250, երբ թէ Հայերը Թուրք կրօնաւոր մը սպաններ են Էրկէնէս կոչուած վայրի մը մէջ: Յերիւրածոյ պատմութիւն մը, գրգռելու համար Թուրք խուժանը:

Ձերբակալուածներէն 42 ականաւոր առեւտրականներ, Հնչակեան եւ Դաշնակցական, որոնց մէջ էին նաեւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամները, 1915 Յունիս 11ին, Հինգշաբթի գիշեր փոխադրուեցան, կապուած վիճակի մէջ, Տրապիզոնի արեւմուտքը եօթը մղոն հեռու Փլաթանա քաղաքը (Աքչէապատ), ուր կը սպասէին երկու առագաստանաւեր, մին պարապ, միւսը՝ լեցուն, սպառազինուած զինուորներով եւ ոստիկաններով: Կալանաւորները մաս առ մաս կը լեցնեն առագաստանաւուն մէջ եւ մէկ առ մէկ կը սպաննեն ու դիակները կը թափեն Սեւ Ծովի մէջ: Փլաթանայի մօտ 1914 Յունիս 11ին սպաննուած եւ ծովը թափուած 42 անձերուն մէջ Տրապիզոնի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամներն էին.—

Սեդրակ Եաւյեան (ատենապետ), Բիւզանդ Ձերմակեան, Վրէն Գասպարեան, Շահէն Ազապյարեան (քարտուղար), Փիլոս Զաքարեան, Արշակ Պետրոսեան, Գառնիկ Ճիգմէճեան, Հնչակեաններէն՝ Հրանդ Մալխասեան եւ ուրիշ ղեկավարներ:

42էն միայն մէկ անձ, յաղթանդամ Ռուսահայ մը՝ Վարդան անունով, գլխէն ծանրապէս վիրաւորուած՝ ծովամոյն եղած է, բայց կրցած է լողալով ծովեզերք ելլել եւ գաղտագողի հասած է Տրապիզոն հիւպատոսարան մը: Կիսով խելագարած՝ միայն յայտնելով «Պո՛մ, պո՛մ» բառը, այսինքն՝ իր ընկերակիցները «սպաննուեցան եւ ծով թափուեցան»:

Հիւպատոսարանէն դուրս ելլելէ ետք կրկին կը ձերբակալուի, եւ երբ հիւանդ՝ կը փոխադրուի Թաղապետարանի Թրքական հիւանդանոցը, ուր կը մեռնի հետեւեալ օրը: Չմոռնալ որ Թրքական հիւանդանոցին հայ հիւանդները կը թունաւորուէին:

42 ականաւոր անձերու այդ սպանդէն 2 օր ետք, 1915 Յունիս 13ին, Շաբաթ օր, կը հրապարակուի հրամանագիր-փաստաթուղթ մը, որով Տրապիզոնի նահանգի բոլոր Հայերուն կը հրամայուի պատրաստ ըլլալ մեկնելու հինգ օրէն: Հրամանագիրը կը փակցուի պատերուն վրայ, կը հաղորդուի նաեւ ոստիկաններու միջոցաւ: Բոլոր թաղերը շղթայի տակ կ'առնուին հետեւեալ ոստիկան-զինուորներու կողմէ, քաղաքին մէջ երթեւեկութիւն եւ հաղորդակցութիւն կ'արգիլուին:

Այդ օրը՝ Տրապիզոնի մէջ կային 14000 Թուրք զինուորներ եւ հազարէ աւելի ոստիկաններ եւ ոստիկան զինուորներ:

Այս հրամանագիրը լոյս տեսած է նաեւ Վիլայէթի պաշտօնէն, «Թրապիզոնու Մէշվէրէթ» կոչուած պետական թերթին՝ 4րդ էջին վրայ, 1915 Յունիս 14 թիւով: Բնագրին թարգմանութիւնը կուտանք յաջորդ թիւով:

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԱՆԻԻ ՄԱՍԻՆ

Լոնտոնի «Արշիթեքչըրըլ Րիվիու» պարբերաթերթը 1964 Հոկտեմբեր ամսուան թիւին մէջ հրատարակած է Անիի աւերակներուն եւ կիսականգուն կարգ մը եկեղեցիներու նոր ու շատ յաջող լուսանկարները: Լուսանկարիչն է պոլսահայ հանրածանօթ արուեստագէտ – լուսանկարիչ Արա Կիւլէր: Պարբերաթերթը լուսանկարներուն կցած է պատմական եւ ճարտարապետական բաւական լայն բացատրութիւններ, ինչպէս նաեւ ուսումնասիրական գրութիւն մը, զոր թարգմանաբար կուտանք ստորեւ:

Ակնբախ է, դժբախտաբար, անգլիական այս գիտական լուրջ հրատարակութեան ծանօթութիւններու սահմանափակութիւնը, ըլլայ ընդհանրապէս հայկական ճարտարապետութեան ինքնական տարրութեան, ըլլայ մասնաւորապէս՝ Անիի հետ կապուած պատմա-գեղարուեստական հարցերուն մասին: Ոչ Մառի պեղումները կը յիշատակուին հոն, ոչ Թորամանեանի չափագրական եւ ուսումնասիրական աշխատանքները: Տակաւին գրեթէ հարցական կը նկատուի, կամ առնուազն քննելի հայկական արուեստին հիմնական դերը քրիստոնէական սկզբնական դմբեթակիր ձեւերու, եւ աւելի ուշ, արեւմտեան ճարտարապետական դպրոցներու հիմնական կերպարներու զարգացման մէջ: Կը յիշատակուի Սարչիկովրոքին, բայց ոչինչ կ'ըսուի, օրինակ, Պալթրիւշայթիսի մասին: Հայկական ճարտարապետութեան կապակցութեամբ՝ կը խօսուի Անիի եւ Աղթամարի մասին, բայց կարծես գոյութիւն իսկ չունենային Էջմիածինն ու Հռիփսիմէն, Հաղբատն ու Սանահինը, Կեչառիսն ու Տաթեւը, ինչպէս նաեւ զանոնք ուսումնասիրող ներկայ Հայաստանի հնագէտներն ու ճարտարապետները:

Յամենայն դէպս, միջազգային ճանաչման եւ հայ արուեստին նկատմամբ համաշխարհային հետաքրքրութեան ծաւալման տեսակէտէն շատ մեծ է անկասկած հրատարակումը թէ առանձնապէս Կիւլէրի նկարներուն, թէ անոնց կցուած բացատրութիւններուն եւ ուսումնասիրական ակնարկին: Ինչպէս խմբագրութիւնը կը գրէ, Անիի ընդհանուր տեսարանը ներկայացնող մեծ նկարին տակ (էջ 242), «Արեւմտեան արուեստին վրայ հայկական ճարտարապետութեան ազդեցութիւններուն վերաբերեալ բանավէճերը կրնան, այսուհետեւ, շատ աւելի բուռն դառնալ, քանի այս լուսանկարները տեսողական փաստը կը կազմեն այն իրողութեան, որ հայկական ճարտարապետութեան որակը ի վիճակի է նման ազդեցութիւն մը արդարացնելու»:

Նկարներու մէջ նշմարուող քայքայուածութեան եւ աւերածութեան ընդհանուր մթնոլորտը, կանգուն մնացած տաճարներու պատերուն մէջ գոյացած (գոյացուա՞ծ) վտանգաւոր ճեղքերն ու բացուածքները թերեւս յուզեն, Հայերէն ետք, գեղարուեստի պաշտպանութեան եւ ուսումնասիրութեան միջազգային ընկերութիւններն ալ եւ կարելի ըլլայ քննական ու վերանորոգչական աշխատանքներ կազմակերպել դէպի Բագրատունեաց մայրաքաղաքը, քանի տակաւին ուշ չէ, քանի տակաւին Տրդատաշէն Մայր-Տա-

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄՕՐ ՍԻՐՏԸ

Բայց դէ ճակատիս տարճանակ էլ դէմ անեն, խելի եա կը դառնա՞մ որ...

Մեր հարեւան Մացակի աղջկայ պատկերը առաջ կալած՝ ջուրն անց կացայ ու դէպի Գառնաքարի քարափները ո՛նց եմ գնում, թաց թիկունքիցս գոլորշի է բարձրանում:

Վերեւը չորանի շները հաջեցին ու նորանց հաջոցից հասկացայ, որ մարդի վրայ չեն հաջում: Նրանցից մէկը կաղանչ-կաղանչ եկաւ, հասկացայ, որ արջը թաթով խփեց: Ուրեմն արջերին խրտնեցրին:

Մտքումս չորանին էլ, շներին էլ հայհոյեցի, քափ-քրտինքում մտած վերեւ վազեցի ու մի ժայռի առաջ կանգ առայ: Արեւը բարձրացել է, ձիւնը հուրհրատին է տալիս, աչք է կուրացնում. ու հալուող ձնի վրայ երեւում է, որ արջերը հէնց նոր են անցկացել քարափի միւս երեսը, քանի որ ձիւնը կոխելուն պէս ջուրը դուրս է գցել:

Քարափի միւս երեսը կաղնուտ լանջ է, ու էդ քարափն էլ երկու մասի է բաժանուած, արանքով մի նեղ կածան գնում է դէպի կաղնուտը: Արջերը՝ մեծն առաջից, երկու փոքրերը յետեւից — հէնց նոր անցել են էդ արանքով: Հրացանը պատրաստ, մատս ձգանին դրած, շունչս պահած գնում եմ էդ նեղ արանքով, երկու կողերիցս քարափն է բարձրանում դէպ պատի պէս, իսկ դիմացիս նեղ կորիդորի ծէրին մի կաղնի ծառ է երեւում, որը փակում է ժայռի միւս երեսի աչխարհքն իմ տեսողութիւնից:

Հէնց հասայ էդ կաղնի ծառի բնին ու ներքեւ նայեցի, յանկարծ տեսնեմ առաջս երեք արջ սարսափահար վեր թռան (արջը հանդարտ ժամանակ շատ վախկոտ է), ետեւի ոտների վրայ կանգնեցին, առաջին ոտները ձեռների պէս վեր բարձրացրին ու սկսեցին ահով «բա՛, բա՛, բը՛րթ, բը՛րթ» անել, ոնց որ կուզում թըշնամին ճարը կտրած ձեռքերը վեր է բարձրացնում ու աղաչանք անում թէ՝ «Արեւիդ մատաղ, յանձնւում եմ, սպանել մի»: Էլ չթողեցի, որ աչք բաց անեն: Մեծինը դօշներին դէմ արի ու «տրա՛ք, տրաք»— փոքրերից ամէն մէկի դօշին մի հատ դատարկեցի: Դրանք գոռգոռալով, ձիւն, քար, խաշամ իրար խառնելով ձորը թափուեցին: Էս բոլորն էնքան արագ կատարուեց, որ ես համ չըմել էի, համ ջանս լըլքում էր: Ուշքի եկայ, ինձ սիրտ տուի ու ներքեւ իջայ: Տեսնեմ, ինչ տեսնեմ, արջերից երկուսը, որ ինչպէս երեւում էր ճուտերն էին, կոխ են տալիս հողի, քարի հետ, գետինը քանդում են ու խռխռում:

Վերջապէս հանդարտուեցին – մեկնուեցին, համա դէ ինչ քօթոթ, ութ-ինը ամսական բաներ են, ամէն մէկը մի խոզ չափ:

Ուրախութիւնից գոռգոռացի, չորաններին ձէն տուի, դալմաղալը գցեցի էս ձորերը:

— Աղա Սարօ՛, Արա՛մ, եկէ՛ք եկէ՛ք, արջեր եմ սպանել, եկէք քամակ արէք, հէ՛յ...

Ու հետն էլ պար եմ գալիս, ղլխակոծի տալիս ձնի մէջ (հէյ գիտի դիժ ջահելութիւն...): Ու էլի բղաւում եմ.

— Աղա, տղերքին իմաց արէք եկնին, Մացակ բերեն, արջեր եմ սպանել... ըրձուն սաէք եզները բերի, արջեր եմ սպանել, հէ՛յ...

Բա՛, թող հէնց ինքը Մացակ բռձէ գայ, տեսնի էս սալան տղի հունարը, ոչ աչքը վրէս քաղցրանայ... ու էդ մտքից երեսս, ականջներս վառւում են:

Որ դժուարութիւնս անցկացաւ ու հանդարտուեցի, ինչ որ փորձուած որսկաններից լսել էի ինչպէս արի, սպանուած արջերին թաղեցի ձիւնի մէջ ու չփչփացնելով սարի լանջով ներքեւ եմ գնում՝ ձմեռանոցի կողմը, որ քարափի գլխից արջերի սպանելու մասին հէնց ձէն տամ, որ Մացակ բռձէն էլ իմանայ, իրեն սիրուն աղջիկն էլ, ձմեռանոցի հարսներն էլ...

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

(4 Շար.)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՆ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ԵՒ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ

Ճումհուրիյէթի խմբագրապետ եւ ծե–[illegible]տական Նատիր Նատի, որ վարչապետ Իւրկիւպլիի ընկերացաւ եւ Խորհ. Միութիւն այցելեց, իր տպաւորութիւնները կը գրէ թերթին մէջ.

— Ութօրեայ մեր պտոյտի ընթացքին, այն տեղ գրաւեցին պաշտօնական այցելութիւնները, հացկերոյթները եւ փոխայցելութիւնները, քաղաքարծ ճառերը: Առիթն ունեցանք ծանօթանալու հին թէ նոր, բազմաթիւ խորհրդային մեծամեծներու հետ: Կրեմլինի մէջ, Կոսիգին երեկոյթ մը սարքեց ի պատիւ Սուատ Հայրի Իւրկիւպլիի: Այնտեղ էր Մոսկուայի գրեթէ ամբողջ ընտրանին, տեղացի կամ օտար: Այնտեղ էին կառավարութեան եւ կուսակցութեան ղեկավարները, գլխաւորութեամբ Պոտկորնիի եւ Կրոմիքօյի, զօրավարներ, մեծ դեսպաններ, գրողներ, օրագրողներ, որոնք լեցուցած էին պալատին մեծ դահլիճը, որ քիչ մը կը յիշեցնէր Վերսայլի հայելազարդ սրահը: Կոսիգին հանդարտաբարոյ մարդ մըն է, քիչ մը տխուր նայուածքով, կիրթ մարդ մը, որ կը փորձէ իր խօսակիցը անհանգիստ ընել, եւ միշտ կամաց կը խօսի: Իր ամբողջ նիստականացէն յայտնի է որ լուսամիտ անձնաւորութիւն մըն է:

ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻ

Վարչապետ Իւրկիւպլիւ միջոց մը տեւակցիլ ուզեց խորհրդային ականաւոր մարէջալներուն հետ, որոնք իրենց միջեւ խումբ մը կազմած, քիչ անդին կեցած էին: Իւրկիւպլիւ ուղեց դէպի անոնց կողմը երթալ, բայց Կոսիգինի խնդրանքով՝ մարէջալները մեր քով եկան:

Տեսանք Մալինովսքին, Կոնիեւը, Բաղրամեանը, իրենց համազգեստներով եւ շարք շարք պատուանշաններով, նաեւ Վորոշիլովը, որ քաղաքային տարազ կը կրէր: Ես աւելի բարձրահասակ կը կարծէի Վորոշիլովը, միւսներն ալ պատկառելի եւ հաղթաբարոյ մարդիկ էին: Բաղրամեան յայտնեց թէ միջոց մը Կովկաս մնացած է, եւ ազէրիի չեշտով, ազ տաճիկի–բէմ բառ եւ սխալ տանկ–նանկ թուրքերէն մը խօսիլ: Երեկոյթը շէնշող անցաւ, ինչպէս Ռուսիոյ մէջ մեր վայելած բոլոր հաւաքոյթները: Ծանօթ դիւանագէտներ ալ կային, ինչպէս ամերիկեան մեծ դեսպան Քօհլըր, որ Անգարայէն կը յիշէր զիս, Յունաստանի մեծ դեսպան Վասիմիտիս, նաեւ խորհ. հիւպատոսներ, որոնք նախապէս Թուրքիա գտնուած էին: Բաժակ բարձրացուցինք փոխադարձ: Շահեկան նիւթերու շուրջ տեւական մը ունեցանք արժէքաւոր թրքագէտ Տիկին Աննա Տվերիտինովայի հետ, որ լաւ թուրքերէն կը խօսի, Օսմանեան պատմութեան քաջածանօթ եւ Արեւելեան Գիտութեանց Հիմնարկութեան վարիչ դէմքերէն է:

ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ

Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Բրեժնեւ եւ Խորհ. Հանրապետութեանց Նախագահ Միկոյեան, երբ Կոսիգինի հրաւիրեալը, փափաք յայտնած էին տեսնելու Թուրքիոյ վարչապետը: Առիթն ունեցանք այցելելու Ռուսիոյ ամէնէն գեղեցիկ, ծառազարդ եւ ծաղկազարդ քաղաքները, ինչպէս Քիեւ, Խրիմի կեդրոնը, Սիմֆէրոպոլ, Սեւ Ծովու ամարանոց–քաղաքը, Սոչին, ուր կը հանգստանար Միկոյեան: Վերջին աշխարհամարտէն՝ Քիեւ քարուքանդ եղած էր օդային ռմբակոծումներէն, բայց հիմա հիմնովին վերաշինուած էր, եւ Ուքրայնացիք արդար խրատնքով կը հպարտանային անկէ:

Բրեժնեւ եւ Միկոյեան, այս երկու երեւելի դէմքերը, շատ լաւ դիմաւորեցին մեզ: Բրեժնեւ զիլուկ, հուժկու, քիչ մը խիստ նայուածքով: Ասպարէզով երկրաչափ, թէքնիք գասատիարակութեան տէր: Բրեժնեւ բաց կը խօսի, առանց խօսքը ծամծմելու, եւ կ'ըսէ.— Քարիւղի արդիւնաբերութեան եւ ծանր ճարտարարուեստի մէջ մեր պլանին նշանակէտերը կը գերազանցենք նոյնիսկ, բայց հողագործութեան եւ բնակարաններու շինութեան մէջ՝ մեր բաղձացած արդիւնքին չենք հասած:

Գալով Միկոյեանի, չափազանց խելացի, համակրելի եւ վարպետ քաղաքագէտ մըն է: Կ'ախորժի կատակէն, սիրտ առնել ալ գիտէ: Շատ բանաւոր խօսքեր բաւ թուրքեւխորհրդային յարաբերութիւնները զարգացնելու համար: Միկոյեան սկիզբները առեւտրական գործավար եղած է երկար ժամանակ, եւ կ'ըսէ.— «Արտաքին վաճառականութեան մէջ համայնավարութիւնը դեր չունի, կրնանք կատարելապէս համաձայնիլ իրարու հետ, մեր փոխադարձ շահերը նկատի առնելով»: Միկոյեան կը խորհի թէ երկու երկիրները շատ մօտ են իրարու, հետեւաբար կարելի է գիները, փոխադրական ծախքերը եւ ապրանքներու նախայիծը անմրցելի ըլլալու չափ ցեղչել: Տնտեսական կապերէն զատ, մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ քաղաքական եւ մշակութային յարաբերութիւններուն:

Վարչապետ Իւրկիւպլիւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Ճէմալ Կիւրսէլի բարեւները հաղորդեց Միկոյեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնեց եւ խնդրեց որ իր փոխադարձ յարգանքն ու բարեւները հաղորդուին Կիւրսէլի: Միկոյեան յիշեց նաեւ Ինէօնիւն, բսաւ թէ երեսուն տարի առաջ ճանչցած էր զայն, երբ Մոսկուա այցելած էր եւ ընդունած էր զայն: Վերջին անգամ տեսած էր Ինէօնիւն, երբ Քենետիի յուղարկաւորութեան գացած էր, անմիջապէս ճանչցած էին զիրար եւ միջոց մը տեսակցած էին: Միկոյեան ջերմապէս խնդրեց որ իր լաւագոյն զգացումները հաղորդեն նաեւ Ինէօնիւի:

Միկոյեանի սարքած հացկերոյթին՝ սեղանին վրայ ճանչցանք իր երէց եղբայրը, որ ութսուն տարու է, ինչպէս նաեւ զաւակները, հարսերն ու թոռները:

[…]նն ու Տիգրան Հոննենցը, Ապուղամ–[…]ենց Սուրբ Գրիգորն ու Սուրբ Փրկիչը վերջնապէս ու ամբողջովին չեն ենթարկուած Թծկոնքի եկեղեցիներու անապալի ճակատագրին: Թերեւս տակաւին կարելի [է]այ, ինչպէս փափաք կը յայտնէ «Ար–[illegible] Բէլլու»ն, Անին դարձնել գլխաւոր կեդրոններէն մէկը Մերձ. Արեւելքի հնագիտութեան»:

Գիտենք, որ մասնաւորաբար Թուրք–[illegible] սկրաբանութեան սա օրերուն, Հայաստանի վարիչներուն, գիտնականներուն եւ ընդհանրապէս ժողովուրդին՝ արգիլուած է արտայայտուիլ Հայութեան հողային պահանջներուն մասին: Ակամայ [...]քր գրած իրենց սրտին եւ զգացումներուն, անոնք պարտաւորուած են չարտասանել Կարս, Արտահան եւ այլ անուններ: Արդեօք մահացու մե՞ղք պիտի նկատուէր, եթէ, Մոսկուայի քաղցրաժպիտ բանակցութիւններուն ընթացքին, Հայաստանի պետական շրջանակները Անիի հարց մը մէջտեղ դրած ըլլային, ոչ անշուշտ կցումի, այլ պարզապէս գիտական արշաւախումբերու առաքման եւ վերանորոգչական աշխատանքներու արտօնութեան իմաստով:

Պիտի չարունակե՞նք սահմանին միւս կողմէն հեռադիտակով միայն դիտել Անին, հաստատելու համար դանդաղ փլուզումը Մայր Եկեղեցիին, Տիգրան Հոննենցին եւ միւսներուն, օրէ օր, քար առ քար:

Ցօղուածին թարգմանութիւնը՝ յաջորդով:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՓԵՏԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿԵԴՐԱՄ ԷՐՄԻԹԱԺԻՆ ՄԷՋ

Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ոսկեդրամները հազուագիւտ են: Տարբերելով մինչեւ օրս հազարներով մեզի հասած արծաթեայ եւ պղնձեայ Կիլիկեան դրամներէն, ոսկեայ հայատառ կիլիկեան դրամները յայտնի են միայն քանի մը նմոյշներով: Այդ տեսակէտով ալ խիստ բացառիկ նորագիւտ հայկական հին ոսկեդրամ դրամագիտական որոշ հետաքրքրութիւն մը կը ներկայացնէ:

1964ի ձմրան ծանօթացանք Էրմիթաժին մէջ պահուող հայկական հին եւ միջնադարեան դրամներուն հետ: Պարզուեցաւ, որ Էրմիթաժի դրամագիտութեան բաժնին մէջ Ռուբինեան թագաւորութեան դրամներու շարքին մէջ կը պահուի նաեւ հայատառ ոսկեդրամ մը, որուն գոյութեան մասին մինչեւ օրս ոչ մէկ տեղեկութիւն հրապարակուած է:

Ոսկեդրամը տպուած է Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան հիմնադիր Լեւոն Մեծի (1199 – 1219) իշխանութեան տարիներուն, հետեւեալ պատկերով.

Ա. երես.— Կէտաւոր շրջագիծի մէջ պատկերացուած է թագաւորը, հանդիպահայեաց, բազմած առեւծազարդ գահին, գլխուն պսակ, հագուած պատմուճան, ձախ ձեռքով բռնած է շուշանաձեւ գաւազան, իսկ աջով՝ խաչ: Խորագիրը՝ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ, եզերքը կէտաւոր շրջագիծ:

Բ. երես.— Կեդրոնը, կէտաւոր շրջագիծի մէջ երկթեւեան խաչ մը՝ կանգնած երկու առեւծներու միջեւ, որոնք իրարու կը նային մէջք–մէջքի տուած: Խորագիրը՝ ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ, այս ամէնը, ինչպէս առաջին երեսին վրայ, եզերքէն վերցուած է կէտաւոր շրջագիծի մէջ:

Դրամի Ա. երեսին խորագրին մէջ «ԹԱԳԱՒՈՐ» բառին մէջ երկրորդ Ա. գիրը ունի Ս ձեւը, որուն նաեւ յաջորդ Ի գիրին միջեւ վերը նշուած է փոքրիկ կէտ մը: Բ. երեսին վրայ ԱՍՏՈՒԾՈ բառին մէջ Ո եւ Ւ տառերը ներկայացուած են մենագրի ձեւով: Դրամին ընդհանուր պատկերը, գրութեան ոճը, տպուելուն արուեստը, ինչպէս նաեւ ոսկիին բաղադրութիւնը, կշիռքը, տրամագծային չափը կը հաստատեն իր վաւերականութիւնը:

Հայկական ոսկեդրամի Էրմիթաժեան այս օրինակը նման է Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեան թանգարաններուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի (Պիպլիոթէք Նասիոնալ) եւ Տիկին Ն. Գափամաճեանի ժողովածուներուն մէջ պահուած Կիլիկիոյ Ռուբինեան հարստութեան Լեւոն Մեծին երկաթիծ ձեւի դրամներուն: Փրոֆ. Զարեհ Պաուկեան իր մեծարժէք աշխատութեան մէջ թուած է ներկայիս յայտնի թիւով տասը կիլիկեան հայատառ ոսկեդրամներ, բացառութեամբ Էրմիթաժեան օրինակին: Անոնք կը վերաբերին հետեւեալ թագաւորներուն.— Լեւոն Մեծ (1199–1219)՝ վեց հատ, Հեթում Ա. (1226 – 1270)՝ երկու հատ, Կոստանդին Ա. (1298 – 1299)՝ երկու հատ, ընդամէնը՝ տասը ոսկեդրամ:

Լեւոն Մեծի երկաթիծ ոսկեդրամին մեր նկարագրած Էրմիթաժեան օրինակը կուգայ աւելցնելու պատմական այդ նըշխարներուն թիւը: Դժբախտաբար չկըրցանք հաւկնալ թէ ուրկէ՞, ե՞րբ եւ ո՞րո՞ւն միջոցով այս ոսկեդրամը հասած է Ռուսաստան եւ իր հանգրուանը գտած Լենինկրատի Էրմիթաժին մէջ:

Միակ մարդը, որու խնամքին եւ պահպանութեան երկար տարիներ յանձնուած է այս ոսկեդրամը, հանդիսացած է «Արեւելեան երկիրներու պատմութեան բաժնին» աւանդապահ Աննա Սուլթան–շահը: Յատուկ արձանագրութեամբ (թիւ 43) հայատառ այդ ոսկեդրամը, 16 ուրիշ արեւելեան դրամներու հետ միասին, իբրեւ Էրմիթաժի արեւելեան բաժնին մէջ անցեալէն մնացած եւ չցուցակագրուած ժառանգութիւն, պաշտօնապէս յանձնուած են նոյն հաստատութեան «Դրամագիտութեան բաժնին» (թիւ 583–962):

Խ. Ա. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈՄՐԱԿԻՆ

— Ի՞նչպէս:

Եթէ զարմանքի այդ արտայայտութիւնը դէմքին վրայ բոլորովին անկեղծ էր, հարկ էր ընդունիլ ուրեմն որ Ժանն Վիլէֆնաւ շատ տաղանդաւոր դերասանուհի մըն է:

— Ուրեմն, պարոն Փուարօ, յաջողեցաք, եւ այսքան արագ: Իրական հանճար մըն էք դուք: Ով գիտէ ինչ վարպետի միջոցներու դիմեցիք:

— Տիկին, ես սովորութիւն չունիմ անարժանաբար գովասանքներ ընդունելու: Ձեր ամուսինը արդէն վեց ամիս առաջ գրած է եղեր ձեզի, ամուսնալուծման իր համաձայնութեան մասին:

— Ի՞նչ կ'ըսէք: Գրե՞ր է ինծի: Ո՞ւր

— Հաւկցածիս համաձայն, կարծեմ, երբ դուք Հոլիվուտ կը գտնուէիք:

— Ես այդպիսի նամակ չեմ ստացած: Թերեւս կորսուած է: Եւ ըսե՞լ որ ամուսնանալէդ ի վեր խելագարած՝ երկինք ու գետին իրար կը խառնեմ, ճամբայ մը գտնելու համար:

— Լորտ Էճվարը այն տպաւորութիւնը ունէր, որ դուք կը մտածէիք ամուսնանալ դերասանի մը հետ:

— Ճիշդ է, այդպէս ըսած էի իրեն, ըսաւ կինը ժպիտով մը, որ յանկարծ փոխուեցաւ ակներեւ մտահոգութեան մը: Պարոն Փուարօ, աւելցուց դերասանուհին, չեմ յուսար որ իրեն խօսած ըլլաք դուքսին հետ ամուսնանալու ծրագրիս մասին:

— Ոչ, ոչ, ապահով եղէք: Ես շատ զգաստապահ եմ: Դուք չէիք փափաքեր որ այդ կէտը գիտնար, այնպէս չէ՞:

— Այնքան անհաշտ մէկն է որ… Իր աչքին՝ ինծի համար շատ նպաստաւոր պիտի երեւի ամուսնութիւնս Մերթօնի հետ, եւ պիտի աճապարէ ամէն ղնով ձախողեցնելու: Մինչեւ չարժանկարի դերասան մը՝ ուրիշ բան է: Այսուհանդերձ կը խոստովանիմ զարմացումս: Դուք ալ չէ՞ք զարմանար, էլլիս:

Նկատած էի որ սենեկապահուհին մէկ սենեակէն միւսը կը մտնէր ու կ'ելլէր, դասաւորելով հագուստեղէններ, որ նետուած էին աջ ու ձախ, աթոռներու յենարաններուն վրայ: Բայց համոզուած էի որ ան ուշադրութեամբ կը հետեւէր խօսակցութեան: Այժմ բացայայտ էր արդէն, որ իր տիրուհին որեւէ գաղտնիք չէր պահեր իրմէ:

— Ի հարկէ կ'ըզարմանամ, միլէտի: Նորին վսեմութիւնը շատ փոխուած ըլլալու է գինքը ճանչնալէս ի վեր:

— Այո, բոլորովին փոխուած ըլլալու է:

— Մի՞թէ այդքան կը զարմացնէ՞ ձեզ իր ընթացքը, մէջ բերաւ Փուարօն:

— Հաւատացէք, որ՝ այո: Բայց ի՞նչ օգուտ որ մեր մաքերը յոգնեցնենք գուշակելու համար պատճառը այս փոփոխութեան: Կարեւորը այն է, որ համամիտ է ամուսնալուծման:

— Ներեցէք, Տիկին, ընդհակառակն, ամէնէն շահեկանը ինծի համար, գիտնալն է այդ փոփոխութեան պատճառը:

Ժանն ուշադրութիւն չդարձուց Փուարոյի այս նկատումին:

— Էականը ինծի համար իմ ազատ ըլլալս է… վերջապէս:

— Դեռ ազատ չէք, տիկին:

Անհամբերութեամբ Ժանն իր խօսակիցը դիտեց եւ,

— Ամէն պարագայի՝ ազատ պիտի ըլլամ շուտով… միեւնոյն բանն է, ըսաւ:

Բայց կը թուէր թէ Փուարօ նոյն կարծիքը չէր բաժներ:

— Դուքսը Փարիզ կը գտնուի, աւելցուց Ժանն. անմիջապէս հեռագիր մը կը ղրկեմ իրեն: Այժմէն կը տեսնեմ իր ծերուկ մայրիկին ցասումը:

Փուարօ ոտքի ելաւ:

— Տիկին, շատ ուրախ եմ հաստատելով, որ ամէն ինչ ձեր ցանկացած ձեւով կը կարգադրուի:

— Ցտեսութիւն, Պարոն Փուարօ, եւ անհունապէս շնորհակալութիւն:

— Ես ոչինչ ըրի…

— Դուք ուրախ լուրը բերիք ինծի, պարոն Փուարօ եւ ես խորապէս երախտապարտ եմ ձեզի:

— Ահա թէ ինչ… ըսաւ Փուարօ անմիջապէս, երբ դուրս ելած էինք դերասանուհիին յարկարաժինէն: Այս կինը ոչինչ կը տեսնէ իր պզտիկ գոյութենէն դուրս… Միշտ ինքը: Իրմէ զատ՝ ոչ մէկ բան կը հետաքրքրէ զինքը: Նոյնիսկ հետաքրքրութիւն ցոյց չի տար թէ իր ամուսնոյն նամակը ինչո՞ւ իր ձեռքը չէ հասած ըսաւ: Հաստինկ, միթէ լաւ քննեցի՞ք այդ կնոջ մտայնութիւնը: Խորամանկ է թէեւ, բայց բացարձակապէս զուրկ է ուշիմութենէ: Ինչ ընել, այսպէս է. նախախնամութիւնը չի կրնար բոլոր արժանիքները միեւնոյն մարդոց շնորհել:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը եկեղեցւոյ գմբէթի նորոգութեան եւ կրթական ձեռնարկներու համար ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Ողբ. Այրի Տիկին Արմենուհի Տարօնեանի մահուան առթիւ իր զաւակներուն եւ թոռներուն կողմէ գմբէթի նորոգութեան համար 250 ֆրանք, կիրակնօրեայ վարժարանի եւ կրթական ձեռնարկներու համար 250, Տիկին Ն. Ամպէրեան 50, Պ. Յ. Փափազեան 300, Պ. Մանխեան 10, Տէր եւ Տիկին Ալիքեան եւ Տէր եւ Տիկին Սթասեան 50, Տիկին Աշխէն Իրըլըրեան իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ հարիւր, Տէր եւ Տիկին Ն. Ազամեան Տիկին Արմենուհի Տարօնեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հարիւր, Տիկին Եղիսաբէթ Փանոսեան յիսուն, Տիկին Տէրտէրեան տասը, Բարեպաշտ Տիկին մը տասը ֆրանք :

ԴԻՒԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ներկայանալի եւ ուշիմ երիտասարդ մը, իբրեւ վաճառող եւ fուրսիէ :

Դիմել էթաբլիսըման Լիսfօ, 88 Ռիւ տը Փլերի, Փարիզ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Վերսայլի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

×

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72 :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Ց. Հայ Քոյրերու վարժութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ :

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Փարիզի խումբը կը հասնի 3 Սեպտեմբերին, Ուրբաթ գիշեր ժամը 23, Լիոնի կայարան :

Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի, Կրընոպլի խումբերը կը հասնին 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ առտու ժամը 8.55, Լիոն – Փեռաշի կայարանը :

Մարսէյլի խումբը կը հասնի 4 Սեպտեմբերին, Շաբաթ կէս օրէ ետք ժամը 14.32, Սէն Շարլ կայարան :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առտու, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆաննեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհնեանի, Ֆրեմերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ .—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան : Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԸՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու :

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք–փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն) :

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆԴԱ–ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք – փոսթալի թիւով :

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց ստիպելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »Ի

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ fուրսիէ :

Մնայուն աշխատանք :

Դիմել «Յառաջ«ի խմբագրութեան :

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼ .— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ, կէսօրէ ետք ժամը 3.15ին, դպրոցի սրահին մէջ :

Ռընաժի եւ Լանսէյի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

Կարեւոր օրակարգ :

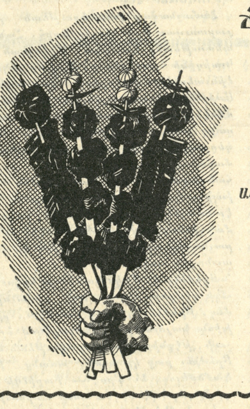
ՎԱԼԱՆՍ .— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի եւ Ռոմանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առտու ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը հրաւիրուի նաեւ Նոր Սերունդի վարչութիւնը : Բացակաները նկատի պիտի առնուին : Կարեւոր օրակարգ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ տեղւոյս հայ հասարակութեան, թէ Սեպտեմբեր 5ին, Կիրակի առտու, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյն մէջ պիտի պատարագէ Տէր Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեան : Ներկայ պիտի ըլլայ Դպրաց Դասը իր լման կազմով :

ԿՆԻՔ

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 5 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10401 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNEE — No 10.401

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՇՄԻՐԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Քաշմիրի տագնապը, որ վերածուած է Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ պատերազմի մը, սկսած է մտահոգել պետութիւնները, որոնք կը վախնան Չինաստանի սահմանակից երկրորդ Վիեթնամի մը ստեղծումէն։ Ուաշինկթընի մէջ, նախագահ Ճոնսըն կը յուսայ թէ ՄԱԿի քարտուղարը՝ Թանթ, պիտի կարենայ պարտադրել իր հեղինակութիւնը եւ վերջ տալ տակաւին մասնակի պատերազմին, յայտարարեց Սպիտակ Տան խօսնակը։ Օթթաւայի մէջ, Փօլ Մարթըն, Գանատայի արտաքին նախարարը, յայտնեց Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի թէ Գանատա պատրաստ է զինադադարի համար իր միջնորդութիւնը բերելու։ Անգլիոյ վարչապետը՝ Հարոլտ Ուիլսըն, անձնական պատգամներ ուղղեց Շասթրիի եւ Այուպ Խանի, խնդրելով որ ընդառաջեն Թանթի կոչին։ Քաշմիրի մէջ խաղաղութեան ի նպաստ միացեալ կոչ մը ըրին նաեւ Թիթօ ու Նասր։ Վերջապէս, ՄԱԿի մէջ Միացեալ Նահանգներու պատուիրակ ու Ապահովութեան Խորհուրդին ատենապետ՝ Կոլտպերկ, Ուրբաթ գիշեր 45 վայրկեան տեւողութեամբ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թանթի հետ, որմէ ետք յայտարարեց թէ շատ հաւանական է որ Ապահովութեան Խորհուրդը հաւաքուի քննելու Քաշմիրի տագնապը։

Բոլոր այս կոչերուն խուլ կը մնան սակայն Փաքիստան եւ Հնդկաստան։ Ուրբաթ օր, Շասթրի ձայնասփռուած ճառով մը կը յայտարարէր, թէ «Զինադադարը խաղաղութիւն չի նշանակեր եւ չենք կրնար մէկ զինադադարէն միւսին անցնիլ»։ Իր կարգին Փաքիստան, արտաքին նախարար Պուտթոյի բերնով կը յայտարարէր. «Հաշիւները մաքրելու ժամանակը հասած է»։ Դիւանագիտական գետնի վրայ Չինաստան դիրք բռնած է արդէն Փաքիստանի կողքին։ Մինչ Փեքինի մէջ Չու Էն Լայ կ'ընդունէր Փաքիստանի դեսպանը, Ռաւալփինտիի մէջ չինական դեսպանատան պաշտօնական անձնաւորութիւն մը կը յայտարարէր թէ Քաշմիրի ժողովուրդը ինքն է որ իր ճակատագիրը պիտի որոշէ ու թէ Չինաստան պատրաստ է օժանդակելու Փաքիստանի, եթէ երբեք այս վերջինը փափաքի։

Գալով Քաշմիրի պատերազմին, փաքիստանեան զօրքերը Հնդկական Քաշմիրի մէջ գրաւած են Շամպ եւ Տեւա քաղաքները։ Պատերազմը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ եւ երկուստեք կը յաջողին բազմաթիւ մեռեալներ։ Հակասական են հասնող լուրերը եւ տակաւին յստակ գաղափար մը կարելի չէ կազմել երկուստեք արձանագրուած կորուստներու մասին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄ.— Վերջին օրերուն փոթորիկներն ու հեղեղումներն անձրեւները սարսափելի աղէտ մը եղան Իտալիոյ համար, 53 մեռեալ, 40 կորսուած, որոնց թիւը կրնայ շատ աւելիով բարձրանալ, քանի որ գաւառներ, շրջաններ ու գիւղեր կտրուած կը մնան երկրէն։ 65 հազար քառ. տարածութիւն մը կը մնայ ջուրին տակ, որ երբեմն երեք — չորս մեթր բարձրութեամբ կը ներկայանայ։ Քանդուած գիւղեր, անպատսպար բնակչութիւն, հեղեղներէն քշուած կենդանիներ, ծառեր, կորսուած բերք, այս ամէնը, միլիառներու վրայ վնասներով, կուգան հարուածելու նաեւ Իտալիոյ տնտեսութիւնը։

Մայրաքաղաքը, որուն արուարձաններէն շատեր թաղուած կը մնան ջուրերու տակ, երեք քառորդով զրկուած կը մնայ ըմպելի ջուրէ եւ Տիբերիսին հաւանական յորդումը կը սպառնայ իր կեդրոնին։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Խորհրդային Միութիւն միակ եւ միեւնոյն հրթիռով արտաքսական հինգ արբանեակներ արձակեց։ Միջոցին մէջ արձակուած արբանեակները Գոսմոսի շարքին մաս կը կազմեն եւ կը կոչուին Նոր Գոսմոս 80, 81, 82, 83, 84։ Թասի հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ թէ չըրնակուած այս 5 արբանեակներուն միաժամանակ արձակումը մաս կը կազմէ 1962ին սկսուած ծրագրին եւ սահմանուած է մթնոլորտին մասին գիտական տեղեկութիւններ հաղորդելու։

ՀԱՄՊՈՒՐԿ.— «Պէտք չէ ընկրկիլ եւ ի վերջոյ հարկ է ստեղծել Եւրոպան», ըսաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ նախկին վարչապետ Ատենաուըր, Եւրոպայի բոլոր կառավարութիւններուն ուղղած կոչի մը մէջ։ «Դաշնակցային Գերմանիոյ նոր կառավարութեան առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ նոր կեանք տալ Եւրոպայի գաղափարին», եզրակացուց նախկին վարչապետը, Համպուրկի մէջ արտասանած ընտրական ճառի մը ընթացքին։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Անգլիոյ պետական նախարարը՝ Թոմսըն մեկնեցաւ Ամման։ Սուրիոյ իր այցելութիւնը տեւեց չորս օր, որու ընթացքին Թոմսըն տեսակցութիւններ ունեցաւ նախագահական խորհուրդի ատենապետ Զօր. Ամին էլ Հաֆէզի, արտաքին նախարար Հասան Մրէյվրտի եւ սուրիացի այլ ղեկավարներու հետ։ Երեքշաբթի իրիկուն Թոմսըն վերջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ ճարտարարուեստի նախարար Հիշամ էլ Ասսի հետ։ Խօսակցութիւնները կեդրոնացան սուրիական Ճէզիրէի նաւթահորերուն եւ Թարթուս նաւահանգիստին միջեւ կառուցուելիք նաւթուղիներուն շուրջ։

ԼՈՆՏՈՆ.— Փեքինի բրիտանական դիւանագիտական ներկայացուցիչին յանձնուած յուշագրով մը, Չինաստանի կառավարութիւնը բողոքած է Անգլիոյ կառավարութեան՝ որ թոյլատրած է ամերիկացի «նախայարձակներուն» Հոնկ Քոնկը իրենց գործողութիւններուն իբր խարիսխ գործածելու։ Բրիտանական կառավարութեան ընթացքը, կ'ըսէ յուշագիրը, կը վկայէ Չինաստանի նկատմամբ ոսոխարձակ թշնամութեան մը մասին։ Յուշագիրը կը վերջանայ հետեւեալ սպառնալիքով. «Եթէ բրիտանական կառավարութիւնը համաձայն է որ Հոնկ Քոնկ ամերիկեան նախայարձակ այս պատերազմի յորձանքին մէջ նետուի, պիտի կրէ նաեւ անկէ ծագող հետեւանքներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը»։ Լոնտոնի մէջ, լաւատեղեակ շրջաններու մէջ կը խօսուի, թէ շատ հաւանօրէն Մեծն Բրիտանիա մերժէ չինական ամբաստանութիւնները՝ իբրեւ անհիմն։ Առայժմ Արտաքին Նախարարութիւնը կը սպասէ դիւանագիտական իր ներկայացուցիչին զեկուցումին եւ կը մերժէ որեւէ մեկնութիւն տալ։

ՃԱՔԱՐԹԱ.— «Ինտոնեզիա պիտի չըճանչնայ Սինկափուրը, այնքան որ անգլիական խարիսխները հոն պիտի մնան», յայտարարեց Ինտոնեզիոյ արտաքին նախարար Սուպանտրիօ։ Նախարարը աւելցուց նաեւ, թէ «այնքան ատեն որ Ինտոնեզիա չի ճանչնար Սինկափուրը, կարելի չէ որ վերսկսին նաեւ Սինկափուրի հետ տնտեսական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները»։

Օրէ Օր

«ԸՐԱԾՆԻՍ Ի՞ՆՉ ԷՐ ՈՐ...»

Երբ Ատոլֆ Հիթլեր, իր անձնասպանութենէն քանի մը ժամ առաջ, լուր կ'առնէ թէ Իտալացիք զինակիցը ըսպաններ են իր կաթենդրայրը, Պենիթօ Մուսոլինին եւ անոր դիակն իսկ «պատժելու» համար, ոտքէն կախեր են գայն, կը դառնայ Կէօպէլզին ու կ'ըսէ.

— Տեսա՞ր ինչ ըրեր են... Ամէ՛ն մեղքիս վրայ, մեր անունն ալ բարբարոս եղեր է... Երբ մենք Սթալինն ու Չրչիլը ձեռք անցուցած ըլլայինք, աստնկ բան չէինք ըներ... Ընդհակառակն, հանգրուատւէտ ապարանք մը կը տրամադրէինք իրենց...

Այս յայտնութիւնը ընող վկան չըսեր թէ նացիական Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը ինչ պատասխան տըւած է, բայց հաւանական չէ որ բասծ ըլլայ.

— *Մայն Ֆիւրէր*, իրաւունք ունիս, բայց մենք ալ — եկո՛ւր, գոնէ, իրարու խոստովանինք — քիչ մը չափը անցուցինք... Քիչ մը շատ Հրեաներ հալածեցինք... Մի՞տքդ են կիզարանները, կեդրոնացման վայրերը, գիտական փորձերը... Հրամանը տուողը դուն էիր...

Ո՛չ, Կէօպէլզ չէր կրնար այսքան յառաջ երթալ, երբ իր դիմացինը Աւստրիացի խելագարն էր։

×

Այսօրուան «քաղաքակիրթ» Թուրքն ալ Հիթլերի այս զարմանքն է որ կը յայտնէ։

— Ըրածնի՞ս ինչ էր, վերջապէս, որ անունմիս բարբարոս, ցեղասպան, ջարդարար, գազան, վայրենի հաներ են... Կարծես թէ, 1915ին, Անգլիոյ Ճորճ թագաւորը կամ Ֆրանսայի նախագահը, Փուանքարէն բռներ ենք եւ Էյֆէլ Լօնտոնի կամուրջին գլուխը կախեր ենք... Եղածը պատմենք՝ մէկ երկու բառով — քանի մը Հայեր մեռեր են տեղահանութեան ընթացքին... Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի մէջ մարդիկ տեղէ տեղ կ'երթան ամէն օր, ամէն շաբթու եւ նամբան արկածի կը հանդիպին ու կը մեռնին... Ըլլենք ըսենք որ Ամերիկացին, Անգլիացին կամ Ֆրանսացին բարբարո՞ս են կամ ցեղասպա՞ն են... Հապա երբ մենք Հայերու ձեռքով կոտորուած հազարաւոր, միլիոնաւոր Թուրքերու հաշիւը տանք, ա՞յն ատեն ինչ պիտի ըսեն՝ Հայերուն բարեկամ ձեւացող ազգերը...

×

Այսպէս կը բարբառի Աթաթիւրքի դաստիարակա՛ծ, քաղաքակրթա՛ծ սերունդը՝ լրբութիւնը, լկտածութիւնը եւ անպատկառութիւնը իրենց գերագրական աստիճանին հասցնելով։

Երբ Թուրքերու ներկայ սերունդը իրա՛ւ իր կոնակէն նետած ըլլար երէկուան սերունդին կարմիր *ճիտըպէն*, առնուազն յապաղած զղջում մը պիտի յայտնէր հրապարակաւ, ի լուր ամենեցուն եւ աւրիաբար պիտի դատապարտէր ե՛ւ իր պապերը ե՛ւ ոճիրը, ե՛ւ անոր ահաւորութիւնը։

Այդ պարկեշտութիւնը եւ այդ քաջութիւնը չունին այսօրուան *պաշերը*, հաբազատ շառաւիղները երէկուան *էֆէնտի*ներուն եւ *պէյ*երուն, *աղա*ներուն ու *փաշա*ներուն։

Ընդհակառակն, Աթաթիւրքի այս սերունդը շարժման մէջ դրած է իրեն տրամադրելի բոլոր միջոցները՝ ուրանալու համար դիւային ոճիրը, որուն նմանը չկայ պատմութեան մատեանին մէջ։

Ուրացումը չի բաւեր, հիմա ալ սկսեր է գրել պատմութիւն մը, որուն մէջ սուտերը կը վխտան այնպէս, ինչպէս զարշելի նանները Ստամպոլի զարշահոտ *չարշը*ներուն ներսն ու դուրսը։ Եւ այնքան տգէտ են ու տխմար որ դէպքերու ժամանակագրական շարքն ալ վերածեր են *թարխանա*յի եւ մոռցեր են շատ մը թըւականներ։

×

Եւ սակայն ուրացումով եւ ստայօդ հէքեաթներով ազգային պատմութիւն չի գրուիր։

Որովհետեւ պատմութիւնը թրքական *էնթարի* չէ որ ուզած ներկիդ մէջ թաթխես հանես եւ գոյնը փոխես։

Պատմութիւնը դաւանական յայտարարութեանց եւ քմահաճ ու շինծու տեղեկութեանց հաւաքածոյ չէ, այլ, իր փիլիսոփայական տարազէն անկախաբար, արձանագրութիւնն է անվիճելի դէպքերու։ Պատահած բաներու։

Անվիճելի դէպք էր 1915ի Եղեռնը, ինչպէս անվիճելի իրողութիւն է, օրինակ Թալէաթի շանսատակումը *մեր* ձեռքով կամ Հիթլերի անձնասպանութիւնը՝ իր ձեռքով։

Բայց, Աթաթիւրքի լակոտները ուրիշ ասելիք ու անելիք չունենալով, ելեր կը գրեն թէ Հայերն էին որ Թուրք ջարդեցին 1915ին ալ, 1915էն առաջ ալ։

Գիտենք որ սուտ է բասծը, Մէհմէտ, վերէն վար սուտ, ծայրէ ի ծայր սուտ, պոչաւոր սուտ, զզուելի սուտ, թրքաբարոյ սուտ, բայց, հոգ չէ, ըսէ՛, նորէ՛ն ըսէ, որովհետեւ այդ յայտնութիւնդ այնքա՛ն անուշ կը հնչէ մեր ականջին։

Արիւխիրքի տարիներուն իրենց զաւակներուն գլխատումը իրենց աչքերով տեսած հայ մամիկները թող ուրախանան, թող լսեն որ Հայոց ազգն ալ Թուրք ջարդեր է։

Երանի՜ սուտ չըլլար ըսածդ, Մէհմէտ։ Երանի՜ բառ առ բառ շիտակ ըլլար ըսածդ։

Բայց, դժբախտաբար, շիտակ չէ։ Այո՛, դժբախտաբար։

Որովհետեւ, երբ մենք ձեզ ջարդած ըլլայինք, այսօր, մենք ալ պատիւներու արժանացած կ'ըլլայինք։ Մենք ալ «մարդու կարգ» անցած կ'ըլլայինք։ Մենք ալ բազմած կ'ըլլայինք Նիւ Եորքի Արիսպագոսին մէջ։ Մենք ալ կարասներով տոլար ու ոսկի եւ բեռներով զէնք ու զրահ ստացած կ'ըլլայինք ի վարձատրութիւն մեր ջարդարարութեան։ Ու Եւրոպան մեզի համար ալ կը գրէր.

— Քաջ, *ճէնթըլմէն* եւ ուժեղ նկարագրի տէր ժողովուրդ է... Հաւատարիմ եւ վստահելի...

Այսպէս գրեցին — ու տակաւին — կը գրեն Թուրքին համար։

Իսկ մեզի՞ համար։

Ո՛չ կը յիշեն մեր քաջութիւնը, մեր նէնգրըլմէնութիւնը, մեր ուժեղ նկարագիրը, ո՛չ ալ մեր հաւատարմութիւնը։

Զարդե՞րը կը յիշեն։ Ո՛չ, որովհետեւ, օրացոյցն ալ կը նմանի, երբեմն, գիրքի մը, որուն թերթիկները, աջէն ձախ կը դարձնեն մարդիկ, ո՛չ թէ ձախէն աջ։

Աթաթիւրքեան սերունդը այսքան չէր շփանար, չէր լրբանար եւ հազար սուտը մէկ չէր ըներ, երբ Դաշնակիցները Նիւրեմպըրկ մըն ալ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ սարքած ըլլային 1920ին։

Զսարքեցին։ Եւ իրաւունք տուին Մէհմէտին որ ըսէր՝ Հիթլերի շեշտով.

— Մեր անունն ալ բարբարոս ելեր է.. Ըրածնի՞ս ինչ էր որ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

ԺԱ.

Արիոս օժտուած էր հրապուրելու, իր Ընդդիմիներուն բառով՝ «մոլորեցնելու» բնական պայմաններով, — բարձրահասակ, գեղակազմ, պատկառելի, քաղցրաբարոյ, նայուածքը խորամուխ, ձայնը հաճելի, մանաւանդ լեզու մը՝ այնքան ճարտար եւ ճկուն, որ գիտէր, հակաճառութեանց ընթացքին, սահիլ դժուարութեանց վրայէն եւ վարպետ հարցումներու եւ հարուստ փաստարկութեանց մէջ ընկղմել հակառակորդը, ի հարկին դիմելով խմաստակութեան՝ երբ նեղը կը մնար: Աւելցնենք նաեւ թէ կը գերազանցէր ժամանակակիցները Ս. Գիրքերու ծանօթութիւններով եւ գրութեանց հմտութեամբ:

Ուստի, զարմանալի չէ, երբ արագօրէն տարածուեցաւ իր հմայքը Եգիպտոսէն մինչեւ Բիւթանիա, մինչեւ արքունական պալատները, մինչեւ հեռաւոր վանքերը:

Աղեքսանդրիոյ պատրիա՛րքն էր, Աքիլլաս, որ ձեռնադրած էր զինք: Ուշիմ եւ աշխատասէր, ինչպէս եւ մեծ յաւակնութիւններով լեցուած, Արիոս շուտով հասաւ հոն՝ ուր կը մնար քայլ մը եւս առնել, յաջորդելու համար Աքիլլասի: Բայց բախտը Աղեքսանդրի տուաւ Աղեքսանդրիոյ գահը: Քառասունին դռները հասած էր արդէն, երբ 318 թուականին՝ եպիսկոպոսական հաւաքոյթի մը մէջ հակաճառեց Աղեքսանդրի, որ կ՚ըսէր թէ Երրորդութիւնը մէկ է իր էութեամբ: Արիոս պատճառաբանեց իր մտածումը՝ յայտարարելով թէ սիւպսթանս մը, որ մէկ է իր էութեան մէջ եւ ոչ երբեք բաղադրեալ, չի կրնար կոչուիլ Երրորդութիւն: Այլ խօսքով, Աստուած, «Հայր ամենակալ, արարիչ երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւութից», անսկիզբ եւ անփոփոխ, կրկնենք՝ այլ մանաւանդ իր էութեամբ մէկ, հաշտ չէ այն տեսութեան հետ, որ կ՚ընդունի «Որդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ», նոյնպէս... անսկիզբ, — այսինքն Յիսուս Քրիստոս, իբրեւ Որդի, չի կրնար տարեկից դառնալ իր Հօր: Ուրեմն, «էր երբեմն յորժամ ոչ էր Որդին», — երբ «ծնեալը» դեռ չէր «ծնեալ»:

Այս դիալեկտիկայով՝ հիմնովին կը քանդուէր Երրորդութեան տարազը:

Կրնաք երեւակայել տագնապը կամ գայթակղութիւնը, որ կը ստեղծուէր Արիոսի նետած այս ռումբով:

Առաջին անգամ չէր, որ կը պայթեցնէին Երրորդութիւնը: Ոչ ալ վերջին անգամ: Ո՞վ է հասկցեր այս ամփիկուբին, որ միտքերը խաղաղին: Յետագային, — գէթ մէկ օրինակ տանք, — խօսելով Երրորդութիւն տարազին մասին՝ Ս. Օգոստինո՛ս անգամ կը խոստովանի թէ «եռանձնեայ սիւպսթանս ըսուած է ոչ թէ բան մը ըսելու համար, այլ պարզապէս համր չմնալու համար»:

Բայց Աղեքսանդր չէր կրնար մարսել այս պարտութիւնը: Եւ ստեղծեց հակաճառութեան նոր առիթ մը, հրաւիրելով հեղինակաւոր դէմքեր, ուր Արիոս աւելի գայթակղութիւն պատճառեց՝ յայտարարելով թէ Յիսուս արարած մըն է, Աստուծոյ ստեղծած մէկ էակը:

Աղեքսանդրի եւ Արիոսի տեսութեանց մէջ տարբերութիւնը բառերու ընտրութեան հարց է դեռ: Առաջինը կ՚ընդունի ծնունդ բառը, երկրորդը՝ արարած բառը: Իրականին մէջ՝ ծնունդ կամ արարած կը համարուի Աստուծոյ գործը, եւ այսպէս Աստուած կը դառնայ հեղինակ, մինչ Յիսուս՝ հեղինակութեան պտուղ: Կը հետեւի թէ Յիսուս սկիզբ մը ունի, եւ «անսկիզբ» որակականը կրնայ տրուիլ միայն ու միայն Աստուծոյ: Դեռ աւելին, — Կիւրեղ Երուսաղեմացի «երկու ծնունդ» կուտայ Յիսուսի. «Մի՝ յԱստուծոյ յառաջ քան զյաւիտեանս, եւ մի՝ ի կուսէ անտի» (Կոչ. Ընծայութեան, Գլ. ԺԵ.):

Վէճին նպատակը, սակայն, կը կայանար զիրար տապալելու անդութ փորձի մը մէջ:

Սարսափեցաւ Աղեքսանդր, երբ տեսաւ թէ բազմութիւն կը շահի Արիոս: Նոյնիսկ բարձրաստիճան եւ ազդեցիկ եպիսկոպոսներ կը յարին Արիոսի: Օրինակ, Եւսեբիոս Կեսարացի, որու թեւը կ՚երկարէր մինչեւ կայսերական պալատ:

Աղեքսանդր եկեղեցական ժողովի հրաւիրեց իր թեմը, 319 թուականին: Այս ժողովը գումարուեցաւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, ուր ներկայ էին մօտ հարիւր եկեղեցականներ, Եգիպտոսէն եւ Լիբիայէն:

Արիոս ազատօրէն պաշտպանեց իր տեսութիւնը. — Կարելի չէ ընդունիլ, որ Որդին ունենայ Հօրը տարիքը, — Յիսուս, «ծնեալն յԱստուծոյ», ուրեմն «էր երբեմն յորժամ ոչ էր», հետեւաբար գոյութիւն առած է «յոչնչութենէ», եւ ոչ երբեք «յէութենէ Հօր», այն պատճառաբանութեամբ թէ անբաժանելի, անայլայլելի եւ յաւիտենական է աստուածային սիւպսթանսը:

Ժողովականները մերժեցին ընդունիլ այս տեսութիւնը եւ բանադրեցին Արիոսը:

Ժողովին նախագահը, Աղեքսանդր, նամակ գրեց Ափրիկեան Եկեղեցիներուն՝ տալով վէճին պատմութիւնը եւ բանաձեւուած որոշումները: Գրեց նաեւ կայսեր՝ մեղադրելով Եւսեբիոս Նիկոմիդիացին, առանց մոռնալու ամբաստանութիւն մը, թէ Եւսեբիոս բարեկամութիւն ցոյց տուած է նաեւ Լիկինիոսի, որ ահարկու թշնամին էր կայսեր:

Իր կարգին, Արիոս նամակ գրեց իր բարեկամներուն, նաեւ Եւսեբիոսին, որ ժողովի հրաւիրեց Արեւելքի եպիսկոպոսները:

Ճակատամարտի յարդարում՝ այնքան վտանգաւոր, որքան կայսերական պատերազմները:

Նման աստուածաբանական վէճեր եւ տարակարծութիւններ, զորս աղանդ կը կոչէ ուղղափառ Եկեղեցին, առաջին անգամ չէր որ երեւան կուգային: Երկու դարէ ի վեր, չըսելու համար աւելի, Քրիստոնէութիւնը մատնուած էր այլակծութեան, — զարմանալի եւ անըմբռնելի ճամարտակութիւն մըն էր, որ տեղի կ՚ունենար վանքերու մէջ, եկեղեցիներու շուրջ, միսթիք տենդալից ճգնաւորներու մօտ, (զանց կ՚առնեմ այդ աղանդներու պատմութիւնը): Բայց այս անգամ զօրաւոր էր ցնցումը: Արիոս հեղինակութիւն էր, ու մանաւանդ՝

Երաժիշտ էր եւ բանաստեղծ:

Արիոս երգի վերածեց իր կրօնական վարդապետութիւնը, եւ երգը սկսաւ թռչիլ եկեղեցիէ եկեղեցի, վանքէ վանք, երկրէ երկիր: Բոցի նման տարածուեցաւ Արիոսի ձայնը, Արիոսի երգը, արիոսականութիւնը:

Արիոսի երաժշտական այս գործերէն մին կը կոչուի Թալիա:

Բայց Արիոսի առաջին սխալն այն եղաւ, որ Թալիա կոչեց իր մէկ պօէման: Սկիզբները երգեր յօրինեց նաւաստիներու, ուղեւորներու, ջաղացքներու մէջ աշխատող գործաւորներու համար՝ երաժշտութեան քաղցրութեամբ գրաւելով անոնց հոգին: Ի՛նչ հրաշալի ազդմաւորութիւն, — շրջանիկ շարժում մը, որ պիտի նպաստէր հոգիները ազնուացնելու, ջաղացքներու մէջ կամ ծովերու վրայ աշխատողներուն ընծայելով ոչ թէ լպիրշ երգեր, այլ հոգեւոր տաղեր, որոնք միաժամանակ պիտի ըլլային արիոսականութեան ջատագովութիւնը:

Տարբեր ճակատագիր ունեցաւ Թալիան:

Թալիա յունարէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ խնճոյք, — այսպէս անուանած էր Սոտադէս, դարեր առաջ, իր պօէման:

Սոտադէս յոյն բանաստեղծ մըն է, ծնած՝ Թրակիա, (ըստ ոմանց՝ Կրետէ): Կ՚ապրէր Պտղոմէոս Եղբայրասէրի արքունիքին մէջ, Աղեքսանդրիա, ուր նշանաւորեցաւ իր երգիծական քերթուածներով, որոնց գլխաւորներն են. — Ադոնիս, Պրիապ, Ամազոն, Էջք ի դժոխս, Թալիա: Ճարտար տաղաչափ մըն էր, յաճախ կը յօրինէր քերթուածներ, որոնց տողերը կը կարդացուէին ձախէն աջ եւ աջէն ձախ՝ նոյն արտասանութեամբ եւ նոյն նշանակութեամբ: Օրինակ մը տամ.

Ռոմա թիպի սուպիթօ մոթիպուս իպիթ ամօռ,
Սոլէ մէտէրէ փէտէ էտէ փէրէտէ մէլօս:

Ընդհանրապէս լպիրշ արտայայտութիւններ, սիրոյ եւ խնճոյքի երգեր: Եւ այնքան ժողովրդական, որ սոտադիկա կարմինա բացատրութիւնը առակի կարգ անցաւ՝ մատնանշելու համար վրան – բաց բանաստեղծութիւն մը: Յոյն բանաստեղծին հեթանոսական կանանցաբարոյ ցանկութեանց նկարագրութեան ի վկայութիւն՝ ի վերջոյ իրեն տրուեցաւ նաեւ կինեդոս գարշելի մականունը, (յունարէն բառ մը, զոր կարելի է թարգմանել կնայր = կին – այր):

Սոտադէս թթու երգիծանք մը ունէր, անխնայ կը խայթէր կը խայտառակէր ենթական: Սրբութիւն չէր ճանչնար, ոչ ալ բարեկամութիւն: Եւ երբ, օր մը, յարձակեցաւ Պտղոմէոսի վրայ, որ ամուսնացած էր իր քրոջ հետ, հոգ չէ թէ կշտացած ըլլար Պտղոմէոսի սեղաններուն վրայ՝ անոր դինարբուքներուն եւ անխոստովանելի հաճոյքներուն մասնակից, եւ յետոյ յարձակեցաւ Լիւսիմաքոսի վրայ, որ սիրելի զօրավարն էր Պտղոմէոսի, հետապնդուեցաւ, փախաւ, ի վերջոյ ձերբակալուեցաւ, կապարեայ սնտուկի մը մէջ դրուեցաւ ու ծովը նետուեցաւ:

Արիոսի հակառակորդները ամենայն չարութեամբ շահագործեցին առիթը՝ վարկաբեկելու համար այն՝ որ Թալիա խորագրին տակ կ՚ուզէր ժողովուրդին ընծայել «հոգեւոր խնճոյք» մը, մինչ ուղղափառները կ՚ակնարկէին Սոտադէսի խնճոյքին: Աթանաս Աղեքսանդրացի, իբր երդուեալ հակառակորդը եւ հակառակորդներուն մէջ ամէնէն անողոքը, ամէնէն զուագիրը, Սոտադէսի նմանցուց Արիոսը եւ Սոտադէսի բարքերը վերագրեց Արիոսի, ծիծաղելի դարձուց, քանդեց փշրեց պատուանդանը, որուն վրայ կը բարձրանար յանդուգն աստուածաբանը:

Պայքարը հասած էր ծայրայեղութեան:

Ամէն կողմ վախ մը, կը սասանէր քրիստոնէութիւնը:

Ահա այս ընթացքին մէջ էր վէճը, երբ միջամտեց կայսրը, Լիկինիոսի վտանգը այլեւս փարատած: Շահած էր կայսրութեան քաղաքական պատերազմը, այժմ կը մնար շահիլ կայսրութեան կրօնական պատերազմը, — միութի՛ւն ու խաղաղութիւն բոլոր ճակատներուն վրայ, — ահա իր կարգախօսքը:

Հոս, Վոլթէր ծափ կը զարնէ եւ կը գրէ. —

«Թէ Կոստանդին կայսրը եղեռնագործ մըն է՝ կ՚ընդունիմ: Թէ ազգասպան մը (ազգական սպանող), որ լոգարանին մէջ խեղդած է իր կինը, խողխողած է իր մէկ զաւակը, սպաննած է իր աները, իր քենակալը, իր զարմիկը, չեմ ուրանար: Մարդ մը, որ ուռած փքած է ամբարտաւանութեամբ եւ խորասոյզ ընկղմած է հաճոյքներու մէջ, համաձայն եմ: Թէ գզուելի բռնակալ մըն է, ինչպէս իր ձագերը... բայց անցնի՛նք: Այսուհանդերձ ընդունինք որ ողջամիտ մարդ էր»:

Ողջամիտ կը կոչէ Վոլթէր անոր համար, որ Կոստանդին հասկցաւ թէ ժամանակն է միջամտելու:

Նախ ջանաց մարել հրդեհը՝ կողմերը հաշտեցնելու փորձով: Նամակ գրեց երկու կողմերուն՝ հանդարտեցնելու համար բորբոքած ուղեղները: Մարդ ղրկեց Աղեքսանդրիա՝ խելքի բերելու համար օրուան էսկոթէօրները (Վոլթէրի բառով). — Ի՞նչ կը կռուիք, սիրելիներ, յորդի՞ չիւղ մը չարժող հարցի՞ մը համար, (ահա իր կարծիքը աստուածաբանական այս վէճին մասին):

Եւ երբ ձախողեցաւ ամէն փորձ, ժողովի հրաւիրեց կայսրութեան բոլոր եպիսկոպոսները: Առաջին տիեզերական ժողովն էր, որ պիտի գումարուէր Նիկիոյ մէջ:

Այդ օրերուն, Հայաստանի մէջ՝ 25 տարեկան էր հելլենական քրիստոնէութիւնը, տասն անգամ աւելի տարիք ունէր ասորական քրիստոնէութիւնը (ըստ աւանդութեան): Ձեզ կը հետաքրքրէ անշուշտ թէ ի՛նչ կը մտածէր Հայոց Եկեղեցին, այս էսկոթէօրներուն գլխուն, Արարատի շուքին ապաւինած:

Կը մնայ նկարագրել Նիկիոյ ժողովը, որ յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄՕՐ ՍԻՐՏԸ

Շատ չէի հեռացել սպանուած արջերի մօտից, մէկ էլ յետեւից թմփթմփոց ու զոռոց լսեցի:

Ետ մտիկ արի տեսնեմ էն մեծ արջը, որ տրաքոցից փախել էր, արնոտ ձինը հոտոտում է ու հետն էլ խուլ ձէնով գոռում: Մէջքս դէմ արի մի մեծ կաղնու ու մտիկ եմ անում. երեւում է, որ ինձ չի տեսել: Դա առաջ եկաւ, ձինը հոտ է քաշում ու էլի առաջ գալի դէպի արջերի թաղած տեղը:

Եկաւ կանգնեց ձնի կիտուկների առաջ ու սկսեց երկու ձեռքով մարդու պէս ձինը ետ տալ: Վայ- վայ ետ տուեց, քթթին բաց արաւ ու կռացաւ մարդի պէս ականջը դրեց դօշին: Տեսաւ շունչ չի քաշում շուռ տուեց ու նորից ականջ դրեց: Յետոյ ցաւով մռնչաց ու վազեց միւսի գերեզմանը քանդեց, էլի շուռ ու մուռ տուեց, աչքերին նայեց տեսաւ փակուած են, ականջ դրեց՝ տեսաւ որ ոչ շունչ կայ, ոչ սիրտն է խփում ու հասկացաւ, ամէն ինչ հասկացաւ ու թուլացած նստեց ձնի վրայ: Հիմի նստել է, գլուխը կախ է արել ու կամաց ձէն է հանում, երեւի իրեն դարդն է լաց լինում: Բաւական ժամանակ էդպէս մնաց, ես էլ քարացած մտիկ եմ անում, աչքերս թաց չեն, համա սիրտս լաց է լինում...

Արջն էդպէս երկար մնաց, յետոյ յանկարծ վեր թռաւ, կարծես մտքումը մի բան վճռեց, վեր թռաւ ու էնպէս ցաւով, էնպէս ահեղ գոռաց, որ սար ու ձոր դմդմոցն ընկաւ ու հրացանը ձեռիս դողդղաց: Գոռաց, արնոտ աչքերով դէս դէն մտիկ արաւ ու հոտոտելով ոտնատեղերս գտաւ: Ոտնատեղերս գտաւ ու ոնց որ վերեւից քարափը փուլ գայ, գլորուելով, ձնի ամպեր բարձրացնելով, չորացած ճղները փշրելով գալիս է, ո՛նց է գալիս:

Ասի՝ տղա, ճարդ տես, թէ չէ հիմի մեծ թիքէդ ականջդ կը թողնի, սա սիրտը վիրաւոր մէր է, խելքդ ուրիշ բանի վրայ չդնայ:

Ջանս լքլքոցն է ընկել. փշաքաղուած, ահից կապտած, հրացանը մեկնել եմ եկող գազանի կողմը, համա լուլէն տմբտմբում է: Երբ մօտեցաւ, մի աչք ճպելու չափ կանգ առաւ, որ որոշի թէ ինչ է առաջինը եւ ոնց պիտի ջարդի: Կանգ առաւ ու արնակալած աչքերով, վրէժով լիքն աչքերով մտիկ արաւ աչքերիս մէջ, ու մեղաւոր հոգիս տապ արաւ: Էդ անտէրը թունոտ հայեացքով մտիկ արաւ իրեն որդիների սպանողին, կատաղած գոռաց ու յետեւի ոտների վրայ բարձրացաւ, որ ինձ գիրկն առնի – փշրի, — ես հրացանի լուլէն բկին դէմն արի ու տըզ քաշեցի...

Խեղճ մէրն առանց ծպտուն հանելու ճրագի պէս հանգաւ ոտներիս մօտ...

Շուռ եկայ ու մարդասպանի պէս փախչում եմ էդ կողմերից: Տուն եմ գնում ու մեծ փառքով եմ տուն գնում, համա բան չի է, երեք գնդակով երեք արջ եմ սպանել: Համա փշրուած սրտով եմ գնում, հոգումս մի կաթիլ ուրախութիւն չկայ ու սիրտս տնքում է ցաւից:

Սիրտս լցուած տուն հասայ ու ի՛նչ տեսնայ — փոքր եղբօրս կրծոտած - այլանդակ գլխակը սրահի թախտի վրայ դրած, մէրս մազերը վրէն քանդած ողբում է, բառաչում ու էն մայր արջի պէս ականջը դէմ է անում գլխակին ու մղրտում:

Երկու մայրերն էլ լացացնողը ես էի. եղբայրներս սովից նեղուելով՝ փոքր եղբօրս հացի են ուղարկում, ճանապարհին գէլերը յարձակւում են ու...

«Խեղճ մայրեր», — մեր խոտի դէզի մէջ ընկած մտածում եմ ես կսկիծով ու աչքս խփում եմ՝ աչքիս առաջ մայր արջը, որ տենդով քանդում է իր ձագերի ձնէ գերեզմանն ու շունչը պահած ականջ է դնում նրանց սառած գլխակին, — աչքս բաց եմ անում՝ էս մօր պղպղուած մազերն ու չանդռոտած երեսն եմ տեսնում...

Բա՛, էդպէս ծանր վախճան ունեցաւ իմ մոլեռանդ որսորդութիւնը:

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

(5 եւ վերջ)

ԱՆԻ

ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

—o—

952 Թուականին Հայաստանի արքայից արքայ Աշոտ Գ.ի թագադրութիւնը կատարուեցաւ Բագրատունեաց հարստութեան նոր մայրաքաղաքին՝ Անիի մէջ: Անին պարսպապատ քաղաք մըն էր՝ Արաքսի հիւսիսային հարկատուներէն Արփաչայի եզերքը: Ան հազիւ փոխ – մայրաքաղաք մըն էր տակաւին, որ կը փոխարինէր թագաւորութեան անվերջ պատերազմներու թոհուբոհին մէջ կորսուած Դուինը: Բայց չուշացաւ մեծնալ ու դառնալ հարուստ եւ հռչակաւոր քաղաք մը, պաշտպանողական կրկնակ պարիսպներով օղակուած, եւ ճոխացած այնքան մեծ թիւով եկեղեցիներով, որ յետագայ ժամանակները, վերյիշելով Բագրատունիներու վաղաժամօրէն կորսուած փառքը, զայն կը կոչէին «Հազար ու մէկ եկեղեցիներու քաղաքը»:

Այդ փառքը, իրօք, կարճատեւ եղաւ: Թուրքերուն դէմ մղուած պատերազմները յաջորդեցին Բիւզանդիոնի եւ Արաբներու կռիւներուն, եւ Հայաստանի անկախ թագաւորութիւնը վերջ գտաւ, երբ, 1071ին, Մանազկերտի իրենց յաղթանակով, Թուրքերը ճզմեցին այդ շրջաններուն մէջ բիւզանդական ազդեցութիւնը: Հայերը, որոնցմէ ոմանք միայն մնային կերպով շարունակեցին ապրիլ իրենց պատմական հայրենիքին մէջ, ցրուեցան աշխարհի չորս ծագերուն, տալով — տակաւին մինչեւ այսօր — պետական մարդիկ՝ Ռուսաստանի, իշխաններ՝ հռոմէական եկեղեցիին եւ մտաւորականներ՝ Ամերիկայի: Բայց լքուած են հայրենական երկրի փարթամութիւնները եւ Անին ուրուական քաղաք մըն է միայն, աւերակներու կոյտ մը՝ Թուրքեւխորհրդային սահմանագլուխի վայրի տարածութիւններուն մէջ կորսուած: Արա Կիւլէրի լուսանկարները առաջիններն են, որ յստակ տպաւորութիւն մը կուտան մեզի ողբերգական այդ տեսարաններէն եւ որ օգտակար են կարգ մը յուշարձաններու ուսումնասիրութեան համար: Եւ սակայն այդ աւերակներու պատմա – գեղարուեստական կարեւորութիւնը շատ աւելին կ'անցնի լուսանկարներու արձանագրած լքուածութեան բանաստեղծական մթնոլորտէն:

Որովհետեւ հայկական ճարտարապետութիւնը առեղծուածային բաժին մը ունի: Ան ունի սեփական արժանիքներ եւ ինքնայատուկ նկարագիր, ինչպէս ցոյց կուտան լուսանկարները: Բայց տակաւին բաւարարին յստակ չէ անոր տեղը՝ Արեւելք–Արեւմուտք ճարտարապետական բանավէճին մէջ. անոր ծագման եւ ազդեցութիւններուն շուրջ պատմաբաններուն վիճաբանութիւնները կը շարունակուին այն օրէն ասդին, երբ, 1918ին, պատկառելի Ժոզէֆ Սարչիկովսքին «Հայաստանի ճարտարապետութիւնը եւ Եւրոպան» հրատարակեց եւ հայկական ճարտարապետութեան համար հայ թագաւորներու քաղաքական իշխանութենէն շատ աւելի ընդարձակ ու շատ աւելի մնայուն կայսրութիւն մը ուզեց հաստատել: Սարչիկովսքիի հաստատումը ճարտարապետական ազդեցութեան գօտիի մը, որ մինչեւ հիւսիսային Իտալիա կ'երկարի եւ մինչեւ Վերածնունդ կ'երկարաձգուի՝ կը վերաբերի առաւելաբար քառակուսի տարածութեան մը վրայ գմբէթի մը յաւելման հարցին, յաւելում, որ կրնայ կատարուիլ, շնորհիւ գմբեթակամարներու (թրոմփ) կամ առագաստներու (փանտանթիֆ), ինչպէս Տիրդան Հոնենցի կառուցած Անիի Ս. Գրիգոր եկեղեցիին մէջ, որ կանգնած է Արփաչայի ձիղ եզերքը եւ դէպի խորհրդային հող կը նայի:

Սակայն: Տիգրան Հոնենցը Ս. Գրիգորը կառոյց Անիի փառքի անկումէն շատ ետք, ԺԳ. դարուն, եւ կարեւոր թիւ մը այն յուշարձաններէն, որոնց փաստին հիման վրայ Սարչիկովսքի կը փորձէր հաստատել գմբէթներու յաւելման հարցին մէջ Հայաստանի առաջնութեան իր տեսակէտը, այլ պատմաբաններու համաձայն՝ անոր ենթադրած թուականէն աւելի ուշ են կառուցուած: Յամենայն դէպս, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի կողմնակիցներուն միջեւ բանավէճը կը շարունակուի, քանի մանաւանդ կան նաեւ քըննելի նոր կէտեր: Այսպէս, օրինակ, սլաքաձեւ կամարներն ու խաչաձեւուած աղեղները, որոնց միասին երեւումը արեւմտեան գոթական ճարտարապետութեան յատկանիշներէն մէկը կը նկատուի, գոյութիւն ունին արդէն Անիի Մայր – եկեղեցիին մէջ (նոյնպէս Ս. Գրիգոր կոչուած), եւ Մայր – եկեղեցին Տրդատ ճարտարապետի կողմէ կառուցուած է 989 – 1001 թուականներուն: Ասիկա իրաւամբ խորհրդածութեան նիւթ կրնայ ծառայել, քանի Սէն – Տընիի արտաքին սինասրահի կառուցումը Սիւժէր 1144էն առաջ չաւարտեց, եւ Սանսի Մայր – եկեղեցիի կեդրոնական բեմի շինութիւնը գոթական անդրանիկ եկեղեցիի կառուցման առաջին փուլը՝ աւելի կանուխ աւարտած չի կրնար ըլլալ: Բայց նաեւ, հակառակ այս բոլորին, Անիի եւ Սանսի մայր – եկեղեցիներուն միջեւ տարբերութիւնները աւելի ակներեւ են, քան նմանութիւնները:

Ինչ ալ ըլլայ հայ կառուցողներուն կողմէ ցուցաբերուած շինարարական ճարտարութեան աստիճանը, Անիի Մայր եկեղեցին հեռու է գոթական վարպետներու շինութիւններուն պէս արտաքնապէս զարդարուած ըլլալէ: Հայկական եկեղեցիներու արտաքին տեսքը, ինչպէս դիտած էր Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան («Հայաստան եւ Բիւզանդական կայսրութիւնը»), քիչ անգամ արտացոլացումն է ներքին յատակագծին: Խոժոռ ու շատ աղքատօրէն զարդարուած եռանկիւնաձեւ եկեղեցի մը իր արտաքին երեւոյթով, կրնայ պարունակել ապսիտաւոր կամ նոյնիսկ եռաթերթ՝ արեւելեան ներքնամաս մը, որ դէպի դուրս ոչինչով արտայայտութիւն կը գտնէ — Անիի Մայր – եկեղեցիին մէջ, զոյգ մը խոր որմնախորշեր միայն, արտաքին որմնակամարներու շարքին մէջ, կը յայտնաբերեն կեդրոնական խորանին եւ կողմնակի մասերուն բաժանման սահմանագիծը, որմնակամարներէն վեր՝ պատը հարթ է: Անիի Ս. Փրկիչին եւ Գագիկ թագաւորի կողմէ Մայր – եկեղեցիի աւարտման օրերուն կառուցուած Ս. Գրիգոր մատուռին մէջ (Աբուղամրենց) արտաքին յատակագիծը ամբողջովին բոլորակաձեւ է, մինչ ներսը կը գտնենք չորս, վեց կամ ութ թեւերով կառոյցներ՝ համաձայն երեւակայական առաջ Ներսէս Գ. Կաթողիկոսի հրամանով կառուցուած պալատական եկեղեցիով սկիզբ առած սովորութեան մը:

Բոլոր այս եկեղեցիները կրնան իրենց վերագրուած ազդեցութիւնները ունեցած ըլլալ կամ ոչ, բայց — ամէն վարկած մէկդի ձգած – անոնք գործեր են, որոնք բացայայտ ինքնատպութիւն եւ, իրենց շինութեան թուականի ու վայրի տեսակէտէն, մեծ այլազանութիւն կը յայտնաբերեն, ու աւելի եւս կը զարմացնեն մեզ, երբ նկատի ունենանք մանաւանդ իրենց շինութեան ժամանակաշրջաններու պատերազմական անկայուն վիճակները: Հայ ժողովուրդի Ռսկեդարերը պէտք է կարճ եղած ըլլան ու քաղաքականապէս անապահով, բայց այնպիսի վայրերու մէջ, ինչպէս « Հազար ու մէկ եկեղեցիներու » Անին կամ Աղթամարի կղզին, իր քանդակազարդ եկեղեցիով (տես «Արչիթեքչըրըլ Րիվիու», Մարտ 1958), անոնք ձգած են որակաւոր յուշարձաններ, որոնք պիտի չդադրին մեզ զարմացնելէ՝ երբ նոյնիսկ աւելի լաւ ճանչցուին:

Թարգմանեց՝ Հ. Տ.

(Ակլիզը երէկուան թիւով)

ԱՆԻ

Այստեղ երկնել են նախնիներն իմ,
Դարձել է այստեղ նիւթը գաղափար,
Հագել է այստեղ երազը մարմին
Չքնաղ երազը, որ չունի կապար:

Անի՛, դու չես լոկ հողեղէն մի գանձ,
Դո՛ւ իննդ ես ոգին – մի ողջ ժողովուրդ,
Ամէն ձեւ այստեղ ոն է գերազանց,
Ամէն ինչ այստեղ – իմաստ ու խորհուրդ:

Ես հոգուս աչքով՝ անցած ու ներկայ
Վինակդ իմ տեսնում յենուած մի սիւնի,
Որ մարտնչելով դարեր ոտնկայ,
Մեռնում է կանգնած երէ մահ ունի:

Սաղաւարտակիր, ձեռքիս տէգ ու նետ,
Կանգնել իմ բարձր բուրգիդ կատարին:
Ոստանիկներիդ, ռամիկներիդ հետ
Լսում եմ վառուած սէգ զօրավարին:

Տափաստաններից, խուժանը վայրագ
Յորդել է, եկել ,— հեղեղ գայրագին,
Ուզում է, Անի՛ ընկնել լուծի տակ
Քո ստեղծագործ, թեւաւոր Ոգին:

Խաժամուժ, խուժան՝ անծայր ,անքանակ,
Դարեր խուժում են–խժդուժ, խօլարշաւ,
Ծրչում խժաձայն, գնում են բանակ
Քո ցորենաշատ դաշտերում անբաւ:

Եւ որոտում է շեփորը ռազմի,
Կռւում ենք մտած արիւն ու քրտինք,
Դարեր կռւում ենք ատամ ատամի,
Մեռնում ենք կանգնած երէ մահ ունինք:

Քո հին թշնամին, Անի՛ չե՞ս տեսնում,
Խուժել է նորից քո դաշտերի մէջ:
Բայց վառւում է դեռ մեր ակութներում
Հինաւուրց ուխտի կրակը անշէջ:

Դո՛ւ, հին Դրօշակ, դո՛ւ բազին փառքի,
Յենուել ես նորից քո անմահ սիւնին
Եւ սպասում ես, եւ դարեր ոտքի
Քո իրաւաբեր շեփորիդ ձայնին...

ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

1926, Վենետիկ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆ ազատութիւնը կը սիրէ իր օրինաւոր կնոջ պէս եւ հակառակ այն իրողութեան, որ շատ փափկութեամբ չի վարուիր անոր հետ, այսուհանդերձ, պատրաստ է ի հարկին զայն պաշտպանելու այր մարդու նման:

Ֆրանսացին՝ ազատութիւնը կը սիրէ իր սիրուհիին նման: Անոր սիրոյն շատ խենթութիւններ կ'ընէ եւ անոր հանդէպ բոցավառ սէր մը կը զգայ:

Գերմանացին՝ ազատութիւնը կը սիրէ իր մեծ մայրիկին պէս:

ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ

ՔԻՉ ՄԸ ՏԻՍԱՂ

Փողոցին մէջ, մանչուկ մը, ուրիշ մանչուկի մը վրայ յարձակելով՝ հարուած մը կուտայ անոր: Տիկին մը, զարնող մանչուկին մօտենալով կ'ըսէ.

— Տղաս, ինչո՞ւ կը զարնես: Մեղք չէ՞:

— Առաջ ինք զարկաւ ինծի, կը պատասխանէ հարուածողը:

— Հոգ չէ, տղա՛ս: Պէտք է ներես թշնամիիդ, կ'ըսէ տիկինը:

— Թշնամիս չէ, եղբայրս է, կը յարէ մանչուկը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Եթէ հասցէն սխալ գրուած էր, շատոնց արդէն վերադարձուած պիտի ըլլար Լորտ Էճվարի: Ուստի կը նախընտրեմ գիծ մը քաշել այս ենթադրութեան վրայ, հակառակ որ կրնայ ճիշդ ըլլալ: « Երկրորդ բացատրութեամբ այդ գեղեցիկ տիկինը կը ստէ յայտնելով թէ երբեք չէ ստացած այդ նամակը: Այս մէկը շատ հաւանական է, որովհետեւ յայտնի է որ երբ եւ իցէ իր շահերը վտանգի տակ գտնուին, այդ հրապուրիչ դերասանուհին ընդունակ է հնարելու աներեւակայելի սուտեր՝ տղայական պարզութեամբ մը: Այսուհանդերձ, այս խնդրոյն մէջ նման ստախօսութեան մը օգտակարութիւնը չեմ տեսներ: Եթէ երբեք գիտէ արդէն թէ իր ամուսինը համաձայն է ամուսնալուծութեան, ուրեմն ինչո՞ւ կը դրկէ զիս անոր մօտ՝ կացութիւնը ճշդելու համար: Անհասկնալի է:

« Երրորդ բացատրութեամբ՝ Լորտ Էճվարն է որ կը ստէ: Այդ պարագային ես չեմ կրնար հասկնալ նման սուտի մը նպատակը: Ինչո՞ւ համար վեց ամիս առաջ իր կնոջ նամակ մը գրած ըլլալու սուտը հնարել: Աւելի պարզ չէ՞ր ըլլար, եթէ ընդունէր իմ բերած առաջարկութիւնս: Արդ, կը կարծեմ որ իրապէս գրկած է ան այդ նամակը ... սակայն չեմ կրնար բացատրել իր բռնած դիրքին յանկարծական փոփոխութեան պատճառը:

« Կանք չորրորդ բացատրութեան: Ուէ մէկը կրնայ իր ձեռքը անցուցած ըլլալ խնդրոյ առարկայ նամակը: Այդտեղ արդէն կը մտնենք մշուշապատ դաշտ մը ներս.— Մէկը պահած է նամակը. բայց ո՞վ, Ամերիկա՞ թէ Անգլիա:

« Պէտք է հետեւցնել ուրեմն, թէ այն մէկը, որ անհետացուցած է այդ նամակը, ընդդիմադիր է անոնց ամուսնալուծութեան: Հաստինկ, շատ բան կուտայի հասկնալու համար, թէ ինչ գոյութիւն ունի այս խնդրոյն ներսի կողմը: Որովհետեւ անպայման դաւադրութիւն մը կայ ... կ'երդնում »:

Պահ մը լռեց, յետոյ դանդաղօրէն աւելցուց.

— Դաւադրութիւն մը, որ դեռ հազիւ կը նշմարեմ:

ԳԼՈՒԽ 5

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

30 Յունիս էր յաջորդ օրը:

Ուղիղ ժամը իննուկէսին կը տեղեկացընեն մեզ թէ քննիչ – ոստիկան Ժափը վարն է եւ մեզ տեսնել կ'ուզէ:

Բազմաթիւ ամիսներ անցած էին Սքոթլանտ Եարտի ոստիկանին հետ մեր վերջին հանդիպումէն ի վեր:

– Ի՞նչ բանի կը պարտինք արդեօք վագըմի բարեկամ Ժափի այցելութիւնը, հարցուց ինծի Փուարօ:

— Անպայման ձեր յատակատեսութեան կը դիմէ, պատասխանեցի բարեկամիս: Դժուար լուծելու խնդրոյ մը առջեւ գտնուելով, եկած է անշուշտ ձեր օգնութիւնը խնդրելու:

Անձնապէս ես ինքս Փուարոյի նման ներողամիտ չէի Ժափի հանդէպ: Բայց եւ այնպէս չէի մեղադրեր զինքը, երբ կ'ուզէր օգտուիլ Փուարոյի մտաւորական կարողութիւններէն: Այս վերջինին համար՝ Ժափի հարցումները տեսակ մը յարգանքի նրբին ձեւ մը կը համարուէին: Ինչ որ անհաճոյ էր ինծի Սքոթլանտ Եարտի ոստիկանին մօտ, իր կեղծաւորութիւնն էր, որով կը ձեւացնէր թէ չէր բաժներ Փուարոյի խորհուրդները: Ամէն բանէ առաջ ես անկեղծութիւնը կը սիրեմ:

Այս խորհրդածութիւններուս տեղեակ պահեցի Փուարօն, որ խնդուք մը արձակեց:

— Մտածեցէք, Հաստինկ, որ այդ խեղճ Ժափը պէտք է երեւոյթները փրկէ: Այդ թեթեւ կեղծաւորութիւնը իր ինքնասիրութեան գոհացումն է: Բնական բան է այս:

Այս միջոցին Ժափ ներս մտաւ եւ մեկրմարար բարեւեց մեզ:

— Տեսածիս նայելով՝ պիտի նախաճաշէք կարծեմ: Հապա ըսէք, խնդրեմ, պարոն Փուարօ: միթէ չե՞ն ծնած տակաւին այն հաւերը որ ձեզի համար պիտի ածեն բնական մեծութեամբ հաւկիթներ:

Ակնարկութիւն մըն էր այս Փուարոյի մէկ սրախօսութեան՝ հաւկիթներու զանազան մեծութիւններու աւրնչութեամբ, որով Ժափի հաւասարաչափութեան գիտակցութիւնը վիրաւորուած էր:

– Ոչ տակաւին, ըսաւ բարեկամս ծիծաղելով: Ինչի՞ կը պարտինք արդեօք այսքան կանուխ ձեր այս այցելութիւնը մեզի, սիրելի Ժափ:

— Ինչպէս թէ այսքան կանուխ: Ես լուսաբացէն ի վեր աշխատանքի լծուած եմ արդէն: Եւ այցելութեանս պատճառն է ոճիր մը:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զուարթ Բշիկեան, Գէորգ Բշիկեան եւ ընտանիկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՆԵՐՍԷՍ ԲՇԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պաղտասար Գըլըճեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՏԻԿ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳԸԼԸՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առիթով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Առաքել Սերոբեան, Գաբրիէլ Պալապանեանի կսկծալի մահուան առիթով 30ական ֆրանք կը նուիրեն Յառաջի բարգաւաճման եւ Խաչի Խրիմեան վարժարանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Խրլոբեան (Փարիզ) 50 ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

Ա) Զեկոյց՝ Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի 36րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներուն:

Բ) Զեկոյց՝ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի:

Գ) Ընտրութիւն Շրջ. Կոմիտէի:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը Կիրակի, Սեպտեմբեր 12ին, ժամը 15.30ին, Աճառեան սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ս. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ ֆրանսացի օրիորդ մը:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՃԱԽԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien

3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)

Tél. 963.01.72

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
37, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տնօրէն – վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհէեայեան, Ֆրետերիք Ծէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԽԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES

ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. — Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋԻ չէք–փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋԻ չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու:

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋԻ չէք–փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ գործակալութիւն):

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ–ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Շէք – փոսթալի թիւով:

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց առիթելու վարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը:

Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ Եnurսիէ:

Մնայուն աշխատանք:

Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ
Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 7 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10402 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.402

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԵՏ

Ա.

ՆՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ

1913 թուին առաջին անգամ տեսայ զինք Պոլիս, Հայրենի օդին գիւղի բնակարանը։ Առաջին իսկ տեսնելուս, Կոմիտասը մեծ տպաւորութիւն թողուց վրաս, փայլուն աչքերը, լուսաշող ճակատը եւ ձայնին զօրանքը դեռ կը յիշեմ։

Կոմիտա՛ս, ի՛նչ հմայիչ եւ ոգեխօսող անուն. հայ տաղի Նոր Նարեկացին։

Նախապէս հայրս Կոմիտասը կը ճանչնար թղթակցութեամբ, երբ 1907ին Լայփցիկի մէջ հրատարակուեցաւ «Հայ գեղջուկ երգեր»ու առաջին տետրը, զոր գրկած էր հօրս՝ «Փիւնիկ» շաբաթաթերթին։

1913ին Կ. Պոլիս, հայրս Կոմիտասը կը ներկայացնէ Սուլթան Ազիզի որդւոյն, գահաժառանգ Եուսուֆ Իզզէտին էֆէնտիին, որ արուեստի սիրահար ըլլալով՝ Կոմիտասը կ'ընդունի բացառիկ պատիւներով եւ կը խնդրէ որ դաշնամուրի դաս տայ իրեն։ Մեծ երգիչը սիրայօժար կ'ընդունի եւ գահաժառանգ իշխանը անքակտելի կապերով կը միանայ Մեծ Վարդապետին հետ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Կ. Պոլիս հնաւանդ սովորութիւն մըն էր Ղալաթիոյ հնադարեան Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ,— ամէն Հինգշաբթի բացառիկ պատարագի արարողութիւն կատարել, եւ Կոմիտաս իր նորակազմ երգչախումբով, Ամենափրկչի սեղանի առջեւ կը կատարէր «Հայկական գանձեր»ը։

Մանաւանդ չի մոռցուիր 1914 թուի Մեծ Պահքի եօթը չորեքշաբթիներուն Կոմիտասեան քառաձայն պատարագները, նոյն եկեղեցիին մէջ։

Անմոռանալի յիշատակի օր եղաւ 1913ի Սեպտեմբեր ամսուն՝ ի յիշատակ Հայոց Գրերու գիւտի 1500 եւ տպագրութեան 400ամեակի տօնի Կոմիտասի կազմակերպած մեծ նուագահանդէսը, իր երեք հարիւրնոց երկսեռ աշակերտներով, որու հովանաւորութիւնը սիրայօժար ընծայած էր գահաժառանգը։

Այդ օրը Կոմիտաս հասած էր իր փառքի գագաթնակէտին, հիացումի առարկայ ըլլալով, օտարազգի բարձր դասին, ու աւելին՝ գաւառացի պանդուխտ Հայերուն սրտագին հրճուանքին։

ԱՅՍ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՈՉԻՆՉ Կ'ԱՐԺԷ

Կեդր. բարձրագոյն վարժարանի սրահին մէջ, Կոմիտաս, առանց որեւէ նիւթական ակնկալութեան, բացած էր հայկական երաժշտութեան դասընթացք մը։ Ցանկ իր Մովսէսի մօտական գաւազանով կարող էր երեք հարիւրէ բաղկացած երգչախումբը լաւութեան մէջ պահել, որ թերութիւն մը, անախորժ հնչիւն մը չէր։ Ունէր նաեւ երգեծական սուր կըռ թիւններ ընելու կարողութիւն։

Կոմիտասի եւ նկարիչ Թէրլէմէզեանի բնակարանը, Բերա, ուխտատեղի դարձած էր հայ մտաւորականներուն, արեւմտահայ ընտրանիին։ Բնակարանէն անբաժանելի էին հայ եւ օտար երաժիշտներ։ Հոն էր յաճախ Աւետիք Իսահակեան։

Իմ յիշողութեանս մէջ շատ թարմ է երգչախումբի կատարիչ ինծի շատ սիրելի Մանասի այն խօսքը, որ ի 1926 Յունիս 26ին, Գասթր — Բէօյի «Օթէլ Պէլվիւ» հիւրանոցի սրահին մէջ, պատերազմի հերոսահաշմանդամներու օգտին տրուած նուագահանդէս մը ետք։

— Բիւրատ, այս նուագահանդէսը ոչինչ կ'արժէ մեր անմահ Կոմիտասի համերգներուն քով։ Ես շատ գանձեր խրացուցած եմ Վարդապետէս (Կոմիտաս այն ժամանակ Փարիզ փոխադրուած էր, հոգեբուժական հիւանդանոց մը)։

ՊԷՅՔՈԶԻ ԽՆՃՈՅՔԸ

1913 թուի գեղածիծաղ առաւօտ մը, հայրս մեր անմահ Կոմիտասն ու սիրելի Աւետիք Իսահակեանը հրաւիրեց երթալու Պէյքոզ, գիւղը, Աբրահամ Փաշա Եարաքճեանի ապարանքը, ճաշելու Օսմանեան պալատի պատրաստած համբաւաւոր փաչան (խաշը)։ Զօրաւոր թեւը ալ գացինք, հրաշալի խնճոյք մը բրինք միայն ... գարեջուրով։ Անմոռանալի օրը երբեք միտքէս պիտի չելլէ։ Կոմիտաս խանդավառ երգեց գեղգեղ ձայնով «Հով արէք», «Հորովել», «Հայաստան» երգերը։ Այդ պահուն մեր մօտը ցցուեցաւ բարակ խոռնով, բարձր թաղիքէ մախրաքոյն «քէչէ» գլխարկով, բարձր թաղիքէ պատմուճանով Մեվլեւի աղանդին պատկանող Շէյխ մը եւ այսպէս խօսեցաւ.

— Եա՛ բրաւօլլահ ըէվէրէլ (ո՛վ աստուածային ձախսորդ), , ահա կը ծնրադրեմ քու աստուածային շունչով պարուրուած անձիդ առջեւ։ Թախանձանքով կը խնդրեմ, արժանի ըրէ քու նուագով ծառայիդ լսելու։ Նոյնպէս կ'աղաչեմ, որ դուք եւ ձեր այս խումբը այցելէք մեր մենաստանը։ Ես Մեվլեւի աղանդին պատկանող Շէհիթլէր մենաստանի շէյխ՝ Համի Բուհին եմ։

Կոմիտաս սիրայօժար երգեց եւ միաժամանակ հրաւէրն ալ չմերժեց։ Յաջորդ Ուրբաթ չորսերնիս ալ գացինք Շէհիթլէր մենաստանը։ Մեզ պատուասիրեցին պէսպիսի օշարակներով եւ համբաւաւոր «Համի Պէքիրի», «րահաթ լոգումի» եւ «Ագիտէ չէքէրի» անուշեղէններով։ Մեր վերադարձին, Կոմիտաս լաւ հօրս, հաստատ', Բիւրատ, կեանքիս մէջ այս դարձող ու պարող Մեվլեւիներուն եղանակները չէի լսած, միշտ պիտի երթամ իրենց քով եւ իրենց եղանակները նօթագրեմ։

ՓԱ՛ՌՔ ՈՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

Գրոց գիւտի տօնի տրուած մեծ համերգին ներկայ էր նաեւ հայ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր պետ՝ Նաղլեան Գերապայծառ, որ համերգէն ետք Կոմիտասին ճակատը համբուրելով, խնդրեց յաջորդ Կիրակի հայ կաթողիկէներու Սագըզ Աղաճի աթոռանիստ Ս. Յովհան Ոսկեբերան Եկեղեցիին մէջ պատարագի երգեցողութիւն կատարել։ Կոմիտաս իր հետ առնելով Գում Գափուի պատրիարքանիստ Մայր Եկեղեցիի Դպրաց Դասը, որ երկհարիւրամեայ կեանք ունէր, եւ երաժշտագէտ Մեհտէրեանն ալ միասին, Ս. Յովհան Ոսկեբերան եկեղեցիին մէջ կը սկսին երգեցողութիւնը, որուն ներկայ էին օտարերկրեայ վեց դեսպաններ եւ Բերայի ազնուական դասակարգը։

Հետեւեալ օրը Կ. Պոլսոյ ֆրանսերէն «Սթամպուլ» մեծ օրաթերթը Կոմիտասի մեծադիր նկարը առաջին էջին վրայ դնելով, ընդարձակ ներբողական մը գրած էր, գովելով թէ՛ Կոմիտասի տաղանդը եւ թէ հայ եկեղեցիին գանձերը։

Ափսոս, սակայն, ինչպէս որ վարդը շուտ կը թառամի, նոյնը պատահեցաւ Կոմիտասին։ 1915 անիծեալ թուականը շուտ հասաւ։ Զոհ գնաց նաեւ Կոմիտաս, որ թէեւ շնորհիւ գահաժառանգ իշխանին միջամտութեան՝ վերադարձաւ աքսորավայրէն (Չանղըրը), սակայն խռոված ըլլալով Վարուժանի, Սեւակի եւ ուրիշներու խողխողումը, ուղեղային ցնցում ունեցած էր արդէն։

ՎԱՂԻՆԱԿ Մ. ԲԻՒՐԱՏ

(Մնացեալ վաղուան թիւով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՉ ՔԱՇՄԻՐԻ ՀԱՄԱՐ

Շաբաթ գիշեր Ապահովութեան Խորհուրդը արտակարգ նիստ մը կը գումարէր, քննելու համար Քաշմիրի մէջ ստեղծուած տագնապը։ Ապահովութեան Խորհուրդի անդամները հետեւեալ որոշումները կուտային, միաձայնութեամբ. 1.— Կոչ ընել Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի, որ անմիջական միջոցներ ձեռք առնեն եւ վերջ տան պատերազմին։ 2.— Երկու կառավարութիւններն ալ հարկ է յարգեն զինադադարի գիծը եւ փոխադարձաբար ետ քաշեն իրենց զօրքերը։ 3.— Երկու կառավարութիւններն ալ պարտին գործակցիլ տեղւոյն վրայ գտնուող ՄԱԿի դէտերուն, որոնց պարտականութիւնն է հսկել զինադադարի գիծին։ Ապահովութեան Խորհուրդը Երեքշաբթի կրկին կը գումարուի։

Ցարդ Ապահովութեան Խորհուրդի կոչին չընդառաջեցին խնդրոյ առարկայ երկիրները, ընդհակառակն Տելհի եւ Ռաւալփինտի կ'ամբաստանեն ՄԱԿի քարտուղարը՝ Ու Թան, որ չէ կրցած զանազանել կացութիւնը ստեղծող պատճառները, չէ կրցած սահմանել թշնամութիւններուն վերջ տալու անհրաժեշտ միջոցները։ Այս ամէնը ենթադրել կուտայ որ Ապահովութեան Խորհուրդին կոչը հաւանօրէն գրական արդիւնքի մը չյանգի։ Ապահովութեան Խորհուրդին միակ դրական աւետիքը այն է, որ Միացեալ Նահանգներ եւ Խորհրդային Միութիւն ոչ միայն միասին քուէարկեցին, այլ միեւնոյն մտահոգութիւնները ցուցաբերեցին տագնապի մը շուրջ՝ ուր երկուստեք աւելի կորսնցնելիք ունին քան շահելիք։ Նոյն ձեւով չի մտածեր սակայն Չինաստան։ Արտաքին նախարարը՝ Շէն Եի դէպի Մալի ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ Քարաչի եւ երկարատեւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փաքիստանի արտաքին նախարար Պութթոյի հետ։ Շէն Եի կը յայտարարէր թէ «իր կառավարութիւնը լիովին պաշտպան կը մնար Փաքիստանի՝ Հնդկական գրգռութեան դէմ Քաշմիրի մէջ իր արդար պայքարին համար»։

Քաշմիրի մէջ պատերազմը կը շարունակուի միշտ աւելի բուռն, երկու տարբեր ճակատներու վրայ, Սրինակարի հիւսիսը՝ ուր Հնդիկներն են նախաձեռնողը, եւ դէպի հարաւ, Ճամուի շրջանին մէջ, ուր Փաքիստանցիներն են յարձակողները։ Երկուստեք, միշտ հակասական հաղորդագրութիւններով, կը խօսին ծանր կորուստներու մասին։

ՄԵԾ ՄԱՐԴ ՄԸ ՄԵՌԱՒ
ՏՈՔԹ. ՇՎԱՅՑԸՐ

Նոպելեան խաղաղութեան մրցանակաւոր Տոքթ. Ալպէր Շվայցըր, դանդաղ եւ հանդարտ հոգեվարքէ մը ետք մեռաւ Շաբաթ օր, Լամպարէնէի մէջ (Կապոն), 90 տարեկանին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Կիրակի կէսօրէ ետք։ Ամբողջ աշխարհը ողբաց քաններորդ դարու մեծ առաքելային կորուստը։

Բնիկ գերմանացի, ալզասցի պատուելիի մը զաւակ, Տոքթ. Շվայցըր դարուս մեծագոյն դէմքերէն մէկը եղած է։ Փիլիսոփայ, աստուածաբան, մեծ մարդասէր, ամբողջ կեանք մը նուիրած է Աֆրիկէի սեւերուն, անոնց բերելով հաւատք ու սէր հանդէպ մարդկութեան։ Երկար տարիներ անտեսուած, 1952էն ետք է միայն որ աշխարհ անդրադարձած է այս մարդուն նուիրեալ կեանքին ու բոլոր երկիրները շնորհած են իրեն մեծ պատիւներ։

Անդամ էր նաեւ Բարոյական եւ Գիտութեանց Ակադեմիայի ուր կը գրաւէր մարշալ Փէթէնի աթոռը։ Առանձին կ'անդրադառնանք իր կեանքին ու գործին։ Երաժիշտ ու երաժշտասէր, մեծ հիացում ունէր մանաւանդ Պախի հանդէպ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔ.— Փափանտրէու յայտարարեց, թէ համաձայն է որ Ազգային Արմատական Միութենէն կառավարութիւն մը կազմուի, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ընտրութիւններ կազմակերպել։ Իրապէս, պահածողովի ընթացքին վերջերս կուսակցութեան պաշտպանը՝ Գանելլոփուլոս, յայտարարած էր, թէ իր կուսակցութիւնը «պատրաստ էր ընդունելու անմիջական ընտրութիւններ, պայմանաւ որ Ազգ. Արմատ. Միութենէն կազմուած կառավարութիւն մը կազմակերպէր զանոնք»։ Այս ուղղութեամբ Փափանտրէու — Գանելլոփուլոս տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Կիրակի գիշեր, Գասթրի, Փափանտրէուի բնակարանին մէջ։ Փափանտրէուի այս նոր քայլը շատ դէչ մեկնուեցաւ իր նոր բարեկամներուն՝ ծայրայեղ ձախակողմեաններուն կողմէ, որոնք մանաւանդ հայրապաշտութեամբ մը կը յայտարարէին. «Կ'ընդդիմանանք ժողովուրդին ու հանրապետութեան սպառնացող ծանրակշիռ պայմաններու մէջ աջակողմեաններու պարագլուխին ղեկավարուած ընտրութիւններուն»։

ՍԱՅԿՈՆ.— «Վիէթնամի շուրջ բանակցութիւնները բացարձակապէս կը մերժեմ», յայտարարեց Միացեալ Նահանգներու նախկին փոխ-նախագահ Նիքսըն, որ անձնական շրջապտոյտ մը կը կատարէ Հարաւային Վիէթնամի մէջ։ Մ. Նահանգները պատերազմը պիտի շահին կռուելով։ Խաղաղութենէ եւ բանակցութիւններէ ճառողները իրենք են որ պատերազմը կ'երկարաձգեն. կը քաջալերեն մեր թշնամիները, մեր բարեկամները կը վհատեցնեն եւ չէզոքներուն մէջ խառնակութիւն կը ցանեն»։ Նիքսըն կ'եզրակացնէ. «Շահելով Վիէթնամի պատերազմը, Միացեալ Նահանգներ շահելու վրայ են նաեւ երրորդ աշխարհամարտը»։

ՊՈՆ.— Ընտրական շրջապտոյտի մը ընթացքին, լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով, վարչապետ Էրհարտ Եւրոպայի մասին իր որդեգրելիք ուղղութիւնը նշեց հետեւեալ յայտարարութեամբ.— «Ինչ որ կատարուեցաւ, հանգրուան մըն է միայն դէպի մեծ Եւրոպան։ Գոյութիւն ունեցող հաւաքականութիւնները հարկ է զօրացուին ու ընդարձակուին՝ միշտ աւելի սերտ քաղաքական գործակցութեան մը հեռանկարով։ Պիտի շարունակենք այս ջանքերը, քանի որ տնտեսական ամբողջականացման քաղաքական հետեւանքներուն է որ կը ձգտինք, որովհետեւ պէտք ունինք Եւրոպայի մը՝ որ Ամերիկայի հաւասարակշիռ ըլլայ Ատլանտեան հաւաքանութեան մէջ»։

ՊԵԼԿՐԱՏ.— Թիթօ-Նասըր պաշտօնական տեսակցութիւնները վերջ գտան։ Այս առիթով միացեալ հաղորդագրութիւն մը հրատարակեցին, ուր կը յայտարարեն թէ անհրաժեշտ է անմիջապէս դադրեցնել Հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակոծութիւնները եւ խստօրէն գործադրել 1954ի Ժընեւի համաձայնագիրները։

ՀՐԴԵՀ ՄՈՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կիրակի օր, Մոնմորանսիի հանգստեան տան պաշտօնէութեան մէկ սենեակին մէջ հրդեհ մը ծագած է, որ անմիջապէս կարելի եղած է մարել։ Վնասները միայն նիւթական են։

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ
ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐՈՎ

Բ.

Տրապիզոնի Հայութեան ցեղասպանութեան օրերուն, 1915 Յունիս 13ին, պատերու վրայ փակցուած եւ ոստիկանութեան միջոցով ալ գրաւոր եւ բերանացի կերպով հաղորդուած էր ստորեւ գրուած վաւերագիրը, որուն բնագիրը տպուած էր նաեւ «Թրապիզոնտա մէշվէրէթ» կոչուած Նահանգային թերթին Յունիս 14ի թիւին մէջ։ Թուրքերէն բնագրին լուսանկարը մեր ձեռքին տակ է։ Տառացի թարգմանութիւնը կու տանք հայ կամ օտար մամուլի մէջ, առաջին անգամն ըլլալով։

Բնագիրը .—

«Օսմանեան տարրերու մէկ մասը կազմող մեր Հայ հայրենակիցները, շատ տարիներէ ի վեր արտաքին թելադրութեանց արդիւնքը եղող յոռի եւ կարգը խանգարող կարգ մը գաղափարներէ տարուելով, իրենց հանդիսատեն եւ չահերուն հետ մէկտեղ Օսմանեան երկրին (Միլլէ) եւ միւս հայրենակիցներուն ալ հանգիստը եւ հանդարտութիւնը խանգարած է և մանաւանդ Հայ Համայնքն ալ (Էրմէնի Ճէմաաթը) նոյնպէս, մեր թշնամիներուն միանալու համարձակութիւնը ունեցած է, եւ Երկրին ապահովութիւնը, հանդարտութիւնը եւ խաղաղութիւնը եւ թէ Հայ Համայնքին ալ գոյութեան տեւականութիւնը եւ ապահովութիւնը պահպանելու համար, մեր պետութիւնը (տէվլէթիմիզ) հարկադրուած է արտասովոր միջոցներ ձեռք առնել եւ զոհողութիւն ընել, եւ մինչեւ պատերազմի վերջաւորութեան՝ բնակեցնել եւ զետեղել (թէմէֆֆիւն վէ իզամէթ) զանոնք ներքին նահանգներու մէջ, կանխապատրաստուած իրենց վայրերը ղրկել սահմանուած ըլլալուն, բոլոր Օսմանցիները ստորեւ գրուած հրահանգներուն, տառացի կերպով, հնազանդ գտնուելնին կը հաղորդուի վճռական կերպով .—

1.— Բոլոր Հայերը, հիւանդները բացառութիւն ըլլալով, այս հաղորդագրութեան թուականէն հինգ օր ետքը, ժանտարմըրի (ոստիկան զինուորներու) հրակողութեան տակ, գիւղերը եւ թաղերը կարգաւ եւ ամբողջութեամբ պարտաւորուած են հեռանալ (իրենց բնակավայրերէն)։

2.— Թէեւ (Հայերը) իրենց ճամբայ ելած ժամանակ, ազատ են իրենց փոխադրած չարժուն ստացուածքները միասին տանելու, սակայն, արգիլուած են ծախելու՝ անշարժ կալուածները եւ հողերը, եւ յաւելեալ կարասիները եւ գոյքերը, կամ աստ – անդ մօտ (չունըրն – պունըրն եանըրնա) ձգելու։ Որովհետեւ այս բաժանումը ժամանակաւոր ըլլալով իրենց անշարժ կալուածներուն նման՝ իրենց հետ չեն կրնար տանիլ, եւ այդ չարժական գոյքերը պիտի դրուին ապահով եւ հաստատուն շէնքերու մէջ, եւ պիտի պահուին կառավարութեան հսկողութեան տակ։ Եւ երբ անոնք վերադառնան, իրենց պիտի վերադարձուին։ Այս պատուէրին հակառակն ըլլալով, (Հայոց) չարժուն գոյքերը կամ անշարժ կալուածները գնողները կամ ծախողները կամ պահելու համար առնողները պատերազմական ատեանի պիտի յանձնուին։ Միայն թէ, բանակին կարեւոր գոյքերը, համաձայնութեամբ, կառավարութեան ծախել կարելի է։

3.— Ճամբու ընթացքին անոնց հանգիստը ապահովելու եւ անոնց վրայ ատոնց յարձակում գործելու եւ ապահով կերպով, իրենց ժամանակաւոր բնակավայրերը հասցնելու միջոցները պատրաստուած են։

4.— Հայ Համայնքին մէկ կամ մէկ քանիին սեփականութեան կամ կեանքին կամ պատւին վրայ յարձակում գործողներուն դէմ զէնք պիտի գործածուի, ընկերացող զօրախումբերուն (մինֆրէզէ) կողմէ եւ ողջամբ ձերբակալելով պատերազմական ատեանին պիտի յանձնուին մահավճիռ տրուելու համար։

Հայերուն խաբերայութեան զոհ ըլլալու հետեւանքով է, որ այս ցաւալի միջոցները ձեռք առնուած են, որոնք ոչ մէկ կապ ունին միւս տարրերուն հետ։ Ատոնք չեն կրնար որեւէ ձեւով կամ կերպով միջամտել այս խնդրոյն։

5.— Հայերը պարտաւորուած են հպատակիլ կառավարութեան այս որոշումներուն։ Եթէ իրենց մէջէն զինուորի կամ ժանտարմի վրայ զէնք գործածելու համարձակութիւն ունենան, զէնքով փոխադարձութիւն պիտի ըլլայ այդ զէնք գործածողներուն դէմ միայն, եւ մնացած վիճակի մէջ ձեռք պիտի անցուին։

Նմանապէս, կառավարութեան որոշումներուն դէմ հակառակողները կամ մեկնիլ չուզողները կամ աստին – անդին պահուըտողները (շուրատա պուրատա իխթիֆա էյլէյէնլեր) եւ ատոնք իրենց տուներուն մէջ պահողները, ուտելիք արւողները, անոնց պահուըտիլը ապահովողները պատերազմական ատեանի պիտի յանձնուին, մահապատիժ ստանալու համար։

6.— Հայերը չեն կրնար իրենց մօտ ունենալ սուր (կտրող) զէնքեր (էսլիհայը նարիհէ) եւ չեն կրնար ունենալ հրազէններ (էսլիհայը նարիյէ) իրենց տուներուն մէջ պահուած, կամ զուրսը պահած։ Ամէն տեսակ զէնքեր՝ ատրճանակներ, ռումբ կամ սուր պէտք է ամբողջութեամբ յանձնուին կառավարութեան։ Այդ տեսակ զէնքերը եւ ուրիշներ, արդէն կառավարութեան լուր տրուած ըլլալով չատերու մասին, նախ, ուրանալու պարագային, տէրերը պատասխանատու պիտի ըլլան եւ խիստ կերպով պիտի պատժուին։

7.— Գիւղերու, թաղամասերու (քէօյ վէ մահալլէ) եւ ճամբաներու վրայ, կողոպուտ, յափշտակում ընողներու եւ Հայերու դէմ յարձակում կամ բռնաբարութիւն փորձողներու դէմ պահապան զինուորներու եւ ժանտարմաներու կողմէ զէնք պիտի գործածուի եւ զանոնք բռնելու արտօնուած են պարտաւորուած կերպով։

8.— Օսմ. Դրամատան պարտք ունեցողները, իրենց պարտքին փոխարէն կրնան ապրանք յանձնել իբր ապահովութիւն Դրամատան, միայն թէ կառավարութիւնը եթէ հարկ տեսնէ, յիշեալ գոյքերը, զինուորական իշխանութեան հաշուոյն կը ստանայ՝ արժէքը վճարելու պայմանով։ Նաեւ, պարտքին ալ ստուգութիւնը պէտք է հաստատուի կառավարութեան կողմէ։ Ատոր համար ալ առաջին կարգի փաստաթուղթ կը նկատուին վաճառականներուն տոմարները։

9.— Այն մեծ ու պզտիկ կենդանիները, որոնք կարելի չէ միասին տանիլ, պիտի գնուին բանակի անունով։

10.— Հայերուն անցած ճամբաներուն վրայ նահիյէներու, գազաներու, լիվաներու (Սանճագ) եւ վիլայէթներու պաշտօնեաները տեղական օժանդակութիւն պիտի ընծայեն»։

13 Յունիս, 1915 (1331)

Վերոյիշեալ հրահանգը նոյնութեամբ տպագրուած է «Թրապիզոնտա Մէշվէրէթ» կառավարական թերթին մէջ, որուն արտօնատէրն է Նաճի, եւ խմբագիրը՝ Հասան Բէճալ։ Տպագրուած է կառավարական տպարանի մէջ, Ուզուն Սոքագը Ճատտէսի։ Հատը՝ 10 փարա։

Միւս նահանգներուն մէջ ալ Հայերու դէմ ցեղասպանական հրահանգներ կը պարունակէին նահանգային ուրիշ թերթեր, ինչպէս Կեսարիոյ մէջ՝ «Գայսէրի» թերթը, խմբագիրը՝ Սալրի, Սեբաստիոյ մէջ՝ «Սիվաս» եւ «Գըզըլ Ըրմաք» թերթը, խմբագիրը՝ Նիհր պէյ։

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՋԻԼԻՆԳԱՐԵԱՆ

Շատեր կը պնդեն թէ բնածին տաղանդը կրնայ զարգանալ ու աճիլ դպրոցին շնորհիւ։ Թատերական դպրոցը, կ'ըսեն անոնք, անհրաժեշտ է որեւէ տաղանդաւոր բեմական գործիչի, հասնելու համար այդ արուեստի բարձրագոյն կատարներուն, եւ թէ բնատուր տաղանդը տեղքայլ կ'ընէ ու յաճախ ալ կը թօշնի առանց դպրոցի։

Ուրիշ առթիւ խօսած ենք այս մասին, այս սիւնակներուն մէջ, թէ՝ դերասանի մը կամ դերասանուհիի մը համար քոնսերվաթուարը կրնայ շատ առաւելութիւններ ընծայել իր բնդոծին տաղանդին վրայ, եւ սակայն, առանց այդ դպրոցին ալ, ան յաճախ հասած է տեղ մը, ուր երբեւիցէ չէ կրցած հասնիլ անտաղանդ մէկը, եթէ նոյնիսկ տարիներով հետեւած ըլլայ բազմաթիւ դպրոցներու։

Ու տուած էինք օրինակներ, յիշելով անունները հայ բեմի մեծատաղանդ գործիչներու, որոնց դպրոցը եղած է միայն ու միայն բեմը։

Մեր իրականութենէն դուրս ալ, օտար շրջանակներու մէջ եւս կան օրինակներ, որոնք կրնան հաստատել մեր այս վարկածին ճշդութիւնը։ Աշխարհահռչակ Սառա – Պեռնարը քոնսերվաթուարի դասընթացքը այդքան ալ յաջողութեամբ չէ աւարտած, վասնզի օրուան ժիւրին մերժած է անոր տալ առաջին մրցանակը...

Այս պարագան, սակայն, ոչինչով կըրցած է արգելք հանդիսանալ որ հանճարեղ դերասանուհին տարիներու ընթացքին, իր բնատուր տաղանդին շնորհիւ, բեմի տախտակներուն վրայ կերտէ իր փառքը։

Հայ թատերական տարեգրութեանց մէջ բազմաթիւ են օրինակները։ Ֆասուլեաճեան, Վարդովեան, Մալաքեան, Էքշեան, Պէնլեան, Մնակեան եւ ուրիշներ ո՛չ մէկ թատերական դպրոց յաճախած են եւ սակայն հանդիսացած են թատերական արուեստի մշակներ ու ոչ միայն կըրցած են ստեղծագործական հրաշալատում շրջաններ բոլորել, այլեւ հասցուցած են աշակերտներ որոնք ոչ միայն փառքը կազմած են հայ բեմին, այլեւ զարմացուցած են օտարներն ալ։ Օրինակ՝ Պետրոս Ադամեան եւ Սիրանոյշ, որոնք բացի իրենց վարպետներուն ցուցմունքներէն՝ տեսած չեն ուրիշ որեւէ թատերական դպրոց...

Այս նախաբանը անոր համար, որպէսզի այսօր պիտի խօսիմ կեանքին ու գործին մասին դերասանուհիի մը, որ ոչ միայն որեւէ թատերական դպրոց չէր յաճախած, այլեւ առհասարակ դպրոցի երես չէր տեսած, բացարձակապէս անգրագէտ էր ու... գրել եւ կարդալ ալ հազիւ գիտէր,— Վարդուհի Ջիլինգարեան։

Հայ թատրոնի պատմութեան մատեանի էջերուն մէջ պարզ ու մեկին Վարդուհի անունով կը յիշուի ան, առանց մականունի, սակայն բնածին տաղանդով մը օժտուած այս կինը երկար տարիներ հայ թատրոնի աստղերէն մէկը եղած է, ստեղծագործելով բազմաթիւ բեմական տիպարներ, միշտ առաջնորդուելով բնութենէն իրեն ընծայուած ընդունակութիւններէն։

Եթէ հայ իրապաշտ թատրոնի հիմնադիրը եղած է Գաբրիէլ Սունդուկեան իր անմահ երկերով, Վարդուհին եղած է ա-

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երբ կայարանէն դուրս ելաւ, առաջին հանդիպող մարդուն հարցուց .— Հա՛յ, Հայ, կամ Հայեր, ո՞ւր կրնամ գտնել։

— Հա՞յ... Հայ,— պատասխանեց մարդուկը, — քաղաքին մէջ, հոս ու հոն Հայեր կան, բայց անոնց կեդրոնը քաղաքէն դուրս, «Ֆիքսի» շրջանն է, տախտակէ «պարագա»ներ են, հոսկէ բաւական հեռու է։

— Հեռու – մօտ, միայն բարի եղէք կողմը ցոյց տալ ինծի, այդքանը կը բաւէ, շնորհակալ կ'ըլլամ ձեզի։

— Բայց կեցիր, — ըսաւ մարդուկը,— այս մեծ պողոտային միւս ծայրը ուր խումբ մը ծառեր կ'երեւին, մինչեւ հոն կ'երթաս, աջիդ փոքր, նեղլիկ փողոց մը կայ, հոն՝ հայկական սրճարան մը կը գտնես։

Ու Աչոտ բռնեց մարդուկին ցոյց տուած ճամբան։

Երեք – չորս օր կ'ընէր ճամբաներու վրայ էր, տեղէ – տեղ, կայարանէ – կայարան։ Գաւալայէն մինչեւ Աթէնք, օրը քանի մը պատառ չոր հաց, քանի մը սեւ ձիթապտուղ ծամած էր իբր օրուան ճաշ, եւ այսքան։

Փետրուարի վերջերն էր։ Օդը տակաւին խոնաւ ու ցուրտ, ինք գրեթէ կիսամերկ։

Երկու տարի, լման երկու տարի Գաւալայի մէջ աշխատած էր նոյն «Պարպա Եանի»ին քով։ Իբր գործաւոր։ Ոչ վարձք, ոչ իսկ կուշտ փոր մը հաց... ինք միակը չէր այս վիճակին մատնուած։ Տարիներ առաջ, հարիւրաւոր որբեր, իբր «չափահաս» այս շրջանները բերած եւ կենդանիներու պէս վաճառած էին յոյն գիւղացիներուն։

Զանոնք բեռնատար կառքերու մէջ լեցուցած պտըտցուցած էին գիւղէ գիւղ, փողոցէ փողոց ու ձայնող մը մէկ մունետիկի պէս պոռացած էր, «Պարպա՛, փէտիա թելլի՞ս »...

Ու յոյն «պարպաները» եկած զատած էին իրենց «ոչխարները»։

Թուղթի վրայ պայմանագրութիւնները լաւ էին։ Բայց, թուղթը միշտ թուղթ է, եւ իր մասին գրուածները միշտ ալ անիրագործելի։ Յանձնառու «պարպա»ները պայմանագրութիւնը ստորագրած էին որ, «բաւարար եւ սննդարար կերակուր, հանգստաւէտ մաքուր սենեակ կամ անկողին, տարեկան երկու զոյգ կօշիկ, ձեռք մը հագուստ, եւ տարեվերջին ալ չօշափելի գումար մը իբր աշխատավարձք»։

Բայց «պարպան» ինք աղքատ էր, ինք կուշտ փորով հաց ուտելու հնարաւորութիւնը չունէր։ Ծխախոտի բերքը դեռ չհասած՝ արդէն վաճառականին պարտական էր։ Իսկ աշխատանքը, ոչ ժամ, ոչ ժամացոյց։ Ոչ լուր օր, ոչ ալ Կիրակի։ Ահա այս պայմաններուն մէջ ինկած էին, կ'ապրէին բազմահազար որբեր, որոնք արդար զայրոյթով կ'անիծէին իրենց ծնած ու ապրած օրերը։

Աչոտ ալ նոյն ձեւով, նոյն պայմաններով տարուած էր Գաւալա, նոյն պայմաններով վաճառուած էր յոյն պարպաներուն։ Բայց Աչոտն ալ, չատ մը այլ Աչոտներու պէս չտոկաց այդ անտանելի վիճակին, չհաշտուեցաւ եղածին հետ, ու օր մըն ալ, առանց հաշուի առնելու ձմեռը կամ ամառը, կամ յարակից դժուարութիւնները՝ բռնեց փախուստի ճամբան։

Ու հիմա, այս մեծ քաղաքին մէջ Հայ կը փնտռէր, թերեւս ճար մը, ճամբայ մը ցուցնէին իրեն։ Կը յուսար։

Ծիչդ տասը դրախմի ունէր գրպանը, Երբ ճամբայ ինկած էր։ Հիմա, ընդամէնը երեք դրախմի ունէր իբր հարստութիւն։

Փնտռեց, գտաւ հայկական սրճարանը։ Գրպանը խառնեց, ստուգեց, երեք դրախմիները հոն էին։ Կրնա՞ր ներս մտնել, պատառ մը բան ուտելու համար։ Քանի մը անգամ սրճարանի պատուհաններէն ներս նայեցաւ, քանի մը անգամ, ու յետարանումով դուռին մօտեցաւ, ու յետոյ չես գիտեր ի՞նչպէս՝ դուռը հրեց ու ներս մտաւ։

Չես գիտեր ինչու ներկայ մարդոց բոլոր նայուածքները իրեն կողմը ուղղուեցան։ Իր տարա՞զն էր տարօրինակը թէ իր այլայլած կեցուածքը։

Չէր գիտեր։

— Ի՞նչ կ'ուզես, մանչ, — հարցուց ձայնով սրճարանապետը թանձր, խռպոտ ձայնով մը։

— Վարպետ, կրնա՞մ քիչ մը նստիլ, – բան տաքնալ, պատառ մը բան ուտել — ըսաւ, ամչկոտ, խեղդուկ ձայնով մը, ու ցուցուց դրախմի մը։

— Ինչո՞ւ չէ, ամէն դրպանի յարմար ուտելիք կայ հոս։ Քանի որ ներս մտար, նստէ, պարապ մի երթար, ըսաւ վարպետը ու խոհանոց մտաւ։

Աչոտ տեղ փնտռեց նստելու համար։ Աթոռ սեղան ամբողջութեամբ գրաւուած էին։ Սրճարանը գրեթէ լեցուն էր։ Ամուլ, ծուխ, ու ծխած այդ նեղլիկ սրահին մէջ։ Քանի մը զոյգեր թղթախաղով զբաղած էին, անոնց գլուխներուն վերեւ, ուրիշներ ոտքի վրայ՝ կը դիտէին։ Քանի մը սեղան կը պատկանէր ու տեղի – անտեղի ցուցմունքներ կ'ընէին «նարտ» ու «տամա» խաղցողներուն։

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

(1 Շար.)

…ուհին հայ դերասանուհին որ չունչ ու
…ութիւն յաջողած է տալ մեծանուն
…գրերին առեղծած տիպարներուն :
Այսպէս երկար պիտի ըլլար թուարկել
…մը այն բազմաթիւ դերերը որոնք
…գործուած Վարդուհիի անունը ան-
…կը դարդարէն Վարդուհին, միայն հարկ կը համարիմ
…ուց էջերով, միայն հարկ կը համարիմ
ընդգծել որ մինչեւ այսօր, ոչ հայրենի-
քի եւ ոչ ալ Սփիւռքի մէջ, տակաւին չէ
…ներկայացուած Վարդուհիի առեղծագոր-
…ծած Շուշանը («Պէպօ») եւ ուրիշ կարգ
մը նոյնանման դերեր :

Դերասան Պահարէ (Հայկ Պետրոսեան)
իր յուշերուն մէջ, հրատարակուած Երե-
ւան 1960ին, հետեւեալ տողերով կը բնու-
թագրէ Վարդուհիի տիպարը :

«… Վարդուհին բնազդական դերա-
սանուհի էր, գրեթէ անգրագէտ, առանց
…վոլայի (դպրոց) ու պատրաստականու-
թեան, որ մինչեւ անգամ դրիմ (դիմա-
յարդարում) չգիտէր, շատ անգամ դիմել
է նա իմ օգնութեանը … Բայց Վար-
դուհին չիմանալով ոչ մի թատրոնական
…թէորէա, տեսութիւն, ըմբռնում էր ա-
մէն ինչ ներքին մղումով, անխախտ, նա
…բարձր էրուտիկայի տէր դերասանուհի
էր, զարմանալի աչալ, կենսունակ, չօ-
…ափելի : Անպաճոյճ էր նրա խաղարուեստ-
տը, յստակ, սակայն ցայտուն, հասուն-
ցած, կատարեալ : Կարծես հէնց ինքն էր ապ-
րում կեանքում : Այնքան անմիջական ու
կենդանի էր նա …» :

Հայ թատրոնի պատմութեան էջերուն
մէջ եղած են դերասանուհիներ, որոնք
…արելով խաւարակուռ մտայնութեանց
…մը մէջ, ուր բեմ բարձրանալը
…որպէս նկատուած էր, «մեղք» մըն էր
գրեթէ, չէն վարանած բեմ նետուիլ, ար-
համարհելով բոլոր բամբասանքներն ու
վայրահաչութիւնները ու յետադայէն
դարձած են պերճանքը մայրենի բեմին :

Վարդուհին պատկանած է այդ «հերո-
սուհի»ներու փաղանգին : Արդարեւ, այս
…մայլելի դերասանուհիին ամենամեծ ար-
ժանիքներէն մէկը եղած է այն, որ ինք
եւ, պատռելով գինք շրջապատող նեղ
…շրջանակներու մութ խաւարը՝ հիւս-
ուած բամբասանքներու, արհամարհան-
քի, ծաղր ու ծանակի սարդոստայնով,
Թիֆլիսի մէջ առաջին կինը եղած է որ
«համարձակած» է բեմ բարձրանալ …

Որքան տաղանդաւոր դերասանուհի էր
Վարդուհին, նոյնքան եւ բարի, ընկերա-
սէր, հիւրասէր ու մանաւանդ պարզամիտ
ու գիւրահաւան էր :

Հետեւեալ դէպքը, զոր կը քաղեմ դար-
ձեալ դերասան Պահարէի յուշերու հատո-
րէն, ցայտուն կերպով ցոյց կուտայ այդ
պարագան :

«… Երեւանում, Սունդուկեանի ան-
ուան պետական թատրոնի հիմնադրման
առիթով, «Պէպօ» պիէսի ներկայացմանը
մասնակցելու համար, Գ. Տէր-Դաւթեա-
նի, Արշակ Յարութիւնեանի եւ Իսահակ
Ալիխանեանի հետ հրաւիրուած էր նաեւ
Վարդուհին :

«Ըստ սովորութեան սկսել են խօսեցը-
նել Վարդուհուն, որն առաջին անգամ էր
եղել Երեւանում : Տեղ հասնելու հետեւ-
եալ առաւօտ, նրա հետաքրքրութիւնը յա-
գեցնելու համար, Ալիխանեանը սկսում է մի
չինծու խօսակցութիւն Յարութիւնեանի
հետ :

«— Արշակ, իմացա՞ր, որ երէկուայ
քամուց Նոյի տապանը գլորուել է Մա-
սիսի կատարից, — ասում է Ալիխանեանը :
«— Վա՜հ, տրո՞ւստ (իրա՞ւ) : Ափսո՜ս,
— պատասխանում է նրան Յարութիւն-
եանը :
«Լսելով այս խօսակցութիւնը, Վար-
դուհին վշտով դիմում է նրանց .
«— Էլ ի՞նչ իմ գալով պիտի ընկնէր Նո-
յի տապանը : Ի՞նձ էր մնում (կը սպա-
սէր) : Մի տեսնէի՝ իժում (յետոյ) էլի» :
Միամիտ ու բարի Վարդուհին հաւա-
տացած էր կատակին : Համոզուած էր որ
Նոյի տապանը իսկապէս վար էր գլորած
Մասիսի կատարէն, առանց սպասելու ի-
րեն որ վերջին անգամ մը տեսնէր զինքը :
Երկար տարիներ, մինչեւ խոր ծերու-
թիւն, Վարդուհին ծառայեց իր մայրե-
նի բեմին, միշտ նոյն երիտասարդական
խանդավառութեամբ, նոյն սիրով ու նը-
ւիրումով :
Գ. Տէր-Դաւթեանի հետ, որ եղած է
իր անբաժան խաղընկերը, մանաւանդ Գ.
Սունդուկեանի թատերականներուն մէջ,
Վարդուհի կազմած է զոյգ մը որ անկաս-
կածօրէն նախանձը պիտի արթնցնէր որ-
եւէ քաղաքակիրթ ժողովուրդի բեմին :
Իր Շուշանը եւ Գ. Դաւթեանի Գիքօն
(«Պէպօ») դեռ մինչեւ օրս կը մնան անմըր-
ցելի :
Կարծես ճակատագրական դասաւորու-
մով մը, կեանքը յաճախ եղերական վեր-
ջաւորութիւն մը վերապահած է առհա-
սարակ բեմի աշխատաւորներուն, բոլոր
ժողովուրդներու մէջ : Այդպիսի տխուր
դէպքերը անպակաս են միջազգային թա-
տերական պատմութեան էջերուն մէջ :
Մեր իրականութեան մէջ ալ, դժբախ-
տաբար, բազմաթիւ օրինակներ եղած են,
որոնց յիշատակումը բրած ենք յաճախ
այս էջերուն մէջ :

Վարդուհին ալ, այդ բարի ու ազնիւ,
այդ տաղանդաւոր ու անզուգական դե-
րասանուհին, ունեցաւ ողբերգական
վախճան մը :

Ութսունամեայ դերասանուհին, իր
տան մէջ, օր ցերեկով, դրան դնաց չարա-
գործներու, որոնք զինքը թալանելու նը-
պատակով, Թիֆլիսի մէջ մտան իր բնա-
կարանը եւ բութ երկաթի հարուածնե-
րով սպաննեցին հայ բեմի անմոռաց Վար-
դուհին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԵՐԲ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆՔ…

(ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԸ ՓԱԿՈՒԵԼԷ ԵՏՔ)

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումը,
որուն պաշտօնական փակումը կատար-
ուեցաւ Երկուշաբթի, Օգոստոս 30ին, այս
տարի եւս պսակուեցաւ կատարեալ յա-
ջողութեամբ : Հանդիսաւոր արարողու-
թեամբ եւ «Մշակ, բանուոր»ի երգեցո-
ղութեամբ՝ վար իջեցուեցան Ֆրանսա-
կան եւ Հայկական դրօշ նաղօյնները,
որոնք ամբողջ ամիս մը ծածանած էին
Վալեսքիւրի բանակատեղիին վրայ :
Յաջորդ օրն իսկ, բանակողները այլեւս
կը բաժնուէին իրարմէ՝ գեղեցիկ արձա-
կուրդի մը անմոռանալի յիշատակներով :

×

Բանակումի մը կազմակերպութիւնը
դիւրին է, երբ անոր միակ նպատակը
միանմարար հաճելի արձակուրդ մը ան-
ցընելն է : Բայց երբ հաճելիին կը միաց-
ուի նաեւ օգտակարը՝ այն ատեն է որ կը
դժուարանայ աշխատանքը : Նման դժուա-
րին աշխատանք մըն էր, զոր յաջողու-
թեամբ գլուխ հանեց Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-
րունդի ղեկավարութիւնը, առանց մէկ
կամ միւս ծայրայեղութեան մէջ մտնե-
լու :
Արդարեւ, առաջին օրէն իսկ, գուար-
ճալի երեկոյթներու կողքին սարքուե-
ցան գեղարուեստական բաժիններ կամ՝
ընդհանուր զարգացման մրցումներ, Հա-
յոց Պատմութեան եւ Հայ մշակոյթի մա-
սին, մէջ-քաղաքային խաղերու ձեւին
տակ : Պտոյտներուն եւ ծովու լողանքնե-
րուն առընթեր՝ տեղի ունեցան դասախօ-
սութիւններ եւ վիճաբանական ասուլիս-
ներ՝ կրկին Հայոց Պատմութեան եւ Հայ
մշակոյթի մասին : Գաղափար մը տալու
համար՝ յիշատակենք քանի մը նիւթեր,
որոնց մասին խօսեցան Պէյրութի Նշան
Փալանճեան ճեմարանի շրջանաւարտնե-
րէն Տիգրան Շիրվանեան եւ «Հայաստան»
շաբաթաթերթի խմբագիր՝ Միրայր Մի-
րիճեան.— «Հայ ժողովուրդի ծագումը եւ
անոր պատմութեան գլխաւոր ժամանա-
կաշրջանները», «Հայոց Եկեղեցին եւ ա-
նոր դերը՝ հայապահպանութեան մէջ»,
«Հայ մամուլը», «Հայ գրականութիւնը
եւ անոր գլխաւոր յատկանիշները», «Հայ
Սփիւռքը եւ հայկական գլխաւոր գա-
ղութներու ազգային կեանքը», «Նոր-
հրդահայ գրականութեան ձգտումները»,
եւայլն : Այս դասախօսութիւններէն
դուրս, մասնաւոր երեկոյթ մըն ալ նը-
ւիրուեցաւ արդի Հայաստանին, եւ մո-
գական լապտերով ցուցադրուեցան Հա-
յաստանի գլխաւոր քաղաքները եւ պատ-
մական յիշատակարանները, խօսուեցաւ
Մայր Հայրենիքի յառաջդիմութեան եւ
նուաճումներուն մասին : Միւս կողմէ,
փոքրիկներուն համար — որոնց թիւը
այս տարի զգալի չափով մեծ էր — կազ-
մակերպուեցան հայերէնի դասեր՝ միջին
հաշիւով շաբաթական երեք անգամ :
Ուրախութեամբ պէտք է ընդգծել թէ
այս օգտակար բոլոր ձեռնարկներուն ալ
բանակողները հետաքրքրութեամբ եւ սի-
րով մասնակցեցան՝ իրենց հարազատ ժո-
ղովուրդին մասին միշտ նոր եւ աւելի
բան մը սորվելու ծարաւով :
Ինչ կը վերաբերի բանակումի հաճելի
կողմին, այդ մասին կարելի է շատ եր-
կար խօսիլ, որովհետեւ հաճելի բաներ
շատ պատահեցան այս մէկ ամսուան
կարճ ժամանակաշրջանի ընթացքին :
Բայց թղթակցութեան մը սահմաններէն
դուրս չելլելու համար՝ յիշենք միայն դէ-
պի ծովեզերեայ քաղաքները կատարուած
պտոյտները (Նիս, Քան, Սէն Թրոփէզ,
Մոնթէ-Քարլօ ու մինչեւ Իտալիա՝
Սան Ռէմօ, գիշերային խաղերը եւ հա-
մակրելի «անկարգութիւնները» (ականջը
խօսի կարգապահութեան պատասխանա-
տուներուն, «հրէշտակներու սենեակ»ին
եւ Ալֆորվիլի տղոց…), ծովու լողանք-
ները եւ վերջապէս բոլոր այն զուարճու-
թիւնները, որոնք բանակումին տուին իր
համն ու հոտը — եւ գոյնը —, առանց
գոյն կերպով դժգոհ ձգելու տեղացի ժո-
ղովուրդը : Ընդհակառակն, երբեք հարկ-
իք աւելի հայ երիտասարդ-երիտասար-
դուհիներու խանդավառիչ ներկայութիւ-
նը միայն ուրախութիւն եւ գոհունակու-
թիւն պատճառեց շրջանի բնակիչներուն
եւ ծովագնացներուն : Եւ տեղւոյն դըլ-
խաւոր թերթերը Լը Փրովանսալ եւ Նիս
Մաթէն մեծ գովեստներով է որ արտա-
յայտուեցան առհասարակ հայ ժողովուր-
դի եւ մասնաւորաբար Նոր Սերունդի
մասին :
Վերջացնելէ առաջ այս քանի մը տողե-
րը՝ պիտի ուզէի չեշտել այն հսկայական
աշխատանքը, զոր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերուն-
դի ղեկավարութիւնը կը տանի հայ երի-
տասարդութեան ազգային զգացումներու
զօրացման եւ հայեցի դաստիարակու-
թեան տեսակէտէն : Արդարեւ, օտարա-
ցումի վտանգին ենթակայ հարիւրաւոր
հայ տղաներ եւ աղջիկներ, բանակում-
ներուն շնորհիւ, իրարու կը մօտենան,
իրարու հետ կը ծանօթանան եւ հայկա-
կան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ հաղոր-
դուելով հայ մշակոյթի արժէքներով ու
Հայոց դարաւոր պատմութեամբ՝ տուն
կը վերադառնան խանդավառ եւ զօրա-
ցած՝ իրենց ազգային գիտակցութեան
մէջ :
Ֆրանսահայութիւնը պէտք է աւելի մեծ
ուշադրութիւն ցոյց տայ այս ձեռնարկ-
ներուն, որոնց օգտակարութիւնը, — ան-
գամ մը եւս կրկնեմ, — անսահման է երի-
տասարդ սերունդի հայեցի դաստիարա-
կութեան համար :

ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Ո՞ւր մը :
— Այո, Լորտ Էտմար սպաննուած է ե-
րէկ գիշեր, իր Բէնճիթ Գարթի ապարան-
քին մէջ, իր կնոջ կողմէ ծածրակին աըր-
ձակուած դանակի մը հարուածով :
— Իր կնո՞ջ կողմէ… բացականչեց
յանկարծ :
Եւ կայծակի մը պէս արագ յիշեց նա-
խորդ առաւօտեան Փրիտն Մարթէնի խօս-
քերը : Մի՞թէ նախազգացա՞ծ էր ան ինչ
որ պիտի պատահէր : Նոյնպէս կը յիշէր
ժանն Վիլքենսոնի պարզապէս կեր-
պարանքը, որով կը խօսէր «զինք ազատ-
կացնել ամուսինէն ազատելու» մա-
սին :
— Այո, իր կնոջ կողմէ, շարունակեց
Փար. խիստ ծանօթ դերասանուհի մը՝
Ժան Վիլքենսոն : Լորտը ամուսնացած էր
անոր հետ երեք տարի առաջ, բայց եր-
բեք չէին կրցած հաշտ ըլլալ իրարու
հետ եւ չէր ուշացած օրը որ կինը հեռա-
նար իր ամուսնոյն մօտէն :
— Ի՞նչ բան ենթադրել կուտայ ձեզի որ
կինն է զինքը սպաննողը, հարցուց
Փուարօ :
— Ենթադրութեան հարց չկայ : Տես-
նուած իրողութիւն մըն է : Արդէն չէ ու-
զած գաղտնի գործել. գացած է ապա-
րանք վարձու ինքնաշարժով մը…
Զանգահարած է դուռը եւ խնդրած է
տեսնել լորտ Էճվարը, երեկոյեան ժամը
10ին : Դռնապանը ըսած է իրեն, որ
պէտք է երթայ հարցնելու իր տիրոջ, թէ
կ'ուզէ՞ ընդունիլ զինքը : «Օ՛հ, ըսած է
դերասանուհին հանդարտ եղանակով մը,
հարկ չկայ : Ես Լէյտի Էճվարն եմ : Լոր-
տը անպայման հիւրասենեակ-գրադա-
րանը կը գտնուի հիմա» : Եւ յառաջանա-
լով, շարունակած է իր ճամբան, բացած
է դուռը եւ ներս մտնելով գոցած է զայն :
«Այս դէպքը թէեւ տարօրինակ թուած
է սպասաւորին, բայց ան իջած է վար,
իր սենեակը, ուրկէ, տասը վայրկեան յե-
տոյ, լսած է մուտքի դրան փակուելու
աղմուկը : Կինը երկար չէ մնացած ա-
պարանքին մէջ : Սպասաւորը ժամը տաս-
նըմէկին մօտ փականքները դրած է դըռ-
ներուն եւ, իր անցքի պահուն, բացած է
դուռը գրադարանին, որ խոր խաւարի
մէջ գտնելով, մտածած է թէ անպայման
իր տէրը գացած է պառկելու : Այս առա-
ւօտ դիակը գտնուած է սպասուհիի մը
կողմէ : Լորտը վիրաւորուած է ծոծրա-
կէն :
— Ոչ ոք բան չէ իմացած… նոյնիսկ
աղաղակ մը :
— Բոլոր ծառայողները բան մը լսած
չըլլալնին կը յայտնեն : Գրադարան-
հիւրանոցի կաշեպատ դռները կը չէզո-
քացնեն աղմուկը : Ասոր հետ միասին՝
փողոցէն եկող աղմուկներն ալ կրնան
խեղդած ըլլալ անսովոր ձայն մը, եւ
Լորտին ստացած վէրքը վայրկենական
մահ կրնայ պատճառել : Ըստ բժիշկին,
դանակը մխրճուած է ողնածուծին մէջ :
Բաւական է մարդու մը ծոծրակին վրայ
գտնուող որոշ մէկ կէտի մը հպիլ, եւ մա-
հը անմիջական կ'ըլլայ :
— Ճշգրտօրէն լաւ գիտէր ուրեմն այդ
մանրամասնութիւնը… ինչ որ կ'ապա-
ցուցանէ իր մօտ բժշկական բաւականին
գիտութիւն :
— Շատ ճիշդ մտածեցիք : Եւ ասիկա
կրնայ կնոջ արդարացումին ծառայել
գուցէ : Բայց եւ այնպէս պատահակա-
նութիւնը կրնայ ղեկավարած ըլլալ իր
ձեռքը : Շատ չարեր նպաստաւորուած են
բախտի կողմէ :
— Բախտ մը որ կրնայ բարձրացնել
զինքը կախաղան, սիրելի բարեկամս,
նկատեց Փուարօ :
— Մի՞թէ կարելի է մոռնալ ապառօրէն
… առանց նախազգուշացումներու… եւ
իր ինքնութիւնը յայտնելով սպասաւո-
րին : Ուստի պէտք է հետեւցնել թէ, թե-
րեւս եկած էր առանց չար խորհուրդնե-
րու : Կարելի է որ խօսակցութիւնը փոխ-
ուած ըլլայ վէճի ու կռիւի եւ կինը զմե-
լիով մը զարկած իր ամուսինը :
— Ի՞նչպէս… Զմելի՞ մը մասին կը
խօսիք :
— Դանակ մը գուցէ՝ զմելիի մեծու-
թեամբ. բժիշկը այդպէս կը վկայէ : Ա-
մէն պարագայի այդ գործիքը իր հետ
տարած է կինը եւ դանակը վէրքին մէջ չէ
ձգած :
Դժգոհ երեւոյթով, Փուարօ գլուխը
շարժեց :
— Ոչ, ոչ, բարեկամս, դուք սխալ կը
դատէք : Ես կը ճանչնամ Լէյտի Էճվարը
եւ կը հետեւցնեմ թէ ան ընդունակ չէ
գործելու յանկարծական բարկութեան
մը միջոցին : Ասկէ զատ, շատ հաւանա-
կան է որ այդ կինը զմելի մը չի պահեր
երբեք իր պայուսակին մէջ : Շատ քիչ
կիներ զմելի մը կ'ունենան… եւ անպա-
հովաբար Ժանն Վիլքենսոնն ալ այդ քի-
չերէն է :
— Ուրեմն դուք զինքը կը ճանչնա՞ք,
պարոն Փուարօ :

ԱԳԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Թորոս Սարեանին, իր եղբօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առիթով :

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Էլմաս Շմաւոնեանին, իր կեսրոջ՝

ՄԵԼԷՔ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առիթով :

Այս առթիւ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստա-ցած է Արշակ Ալէքսանեանէ փոխան ծաղկեպսակի տասը ֆրանք :

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Մարիամ Սարեանին, իր տագրոջ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առիթով :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման գրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան : Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ fourreur : Մնայուն աշխատանք : Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան :

×

Հայ հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ : Դիմել խմբագրութեան :

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր – Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ :

Գին՝ 5 ֆրանք
Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհ – եսյեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան :

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆըրանսացի օրիորդ մը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մէնէքշէեան Ստեփան, որդի Զմիւռնիոյ ծնած եւ արհեստով կառապան Յակոբի, կը փնտռէ հայրէն իր հօրաքրոջ՝ Սըրբուհի Մանուեանի (կամ Մէնէքշէեանի) եւ անոր զաւակներուն՝ Սէրգոյի, Գէորգի եւ Մարթայի :

Հասցէն՝ 71 Ալլէ տիւ Փրքի–Փոն վէրտիւրոն – Պա, Սէնթ – Անթուան, Մարսէյլ 15րդ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES

Ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ :

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանեայց եւ Հ. Սամուէլ գրատուն :

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

×

Հերոս ԱՐԱՄի մահուան 47րդ տարեդարձը կ'ոգեկոչուի Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահը :

Կը խնդրուի չխաչաձեւել :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927–01–72 :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կարեւոր օրակարգ :

Ա) Զեկոյց՝ Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի 36րդ Շրջ. ժողովի պատգամաւորներուն :

Բ) Զեկոյց՝ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի :

Գ) Ընտրութիւն Շրջ. Կոմիտէի :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը Կիրակի, Սեպտեմբեր 12ին, ժամը 15·30ին, Ահարոնեան սրահին մէջ : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սեղմակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches 60 F. 15 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 5 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie 22 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit 15 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc 15 Ֆ.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ 15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ 20 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԶԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10403 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNEE — N° 10.403

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ա.

Հազուադէպ է ֆրանսական մամուլին մէջ հանդիպիլ յօդուածներու՝ գրուած ժամանակաւորապէս Հայաստան այցելող լրագրողներու կողմէ :

Գրեթէ տասը տարի առաջ էր, 1956 Մայիսին, երբ քառասուն ֆրանսացի թղթակիցներ կ՚ընկերանային արտաքին նախարար Քրիստիան Փինոյին, որ վարչապետ Կի Մոլէի հետ Մոսկուա կատարած քաղաքական այցելութենէն վերջ կ՚երթար դէպի Հայաստան, քանի մը օր անցընելու համար Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ :

Դեռ այսօրուան պէս կը յիշենք թէ այն ատեն ի՜նչպէս ա՛յնքան սրբերգական ձեւով ներկայացուած էին Երեւանի օդակայանի ցոյցերը Փարիզի լրատու մեծ թերթերուն մէջ, [illegible] խորագիրներով :

1946ին եւ 1947ին Ֆրանսայէն Հայաստան ներգաղթող խումբ մը դժգոհ մարդիկ ու կիներ ֆրանսացի նախարարին ընդ առաջ երթալով օդակայանին մէջ «ազատեցէ՛ք մեզ» պոռացեր եւ աղերսագիր ներկայացուցեր էին Ֆրանսա վերադառնալու համար : Քրիստիան Փինօ խոստացեր էր զբաղիլ իրենց խնդրով :

Խորհրդային վարչաձեւին տակ երթեւեկը ազատ չըլլալով, երկրէն դուրս կարելի չէ ելլել ըստ կամս : Մոսկուայի մասնաւոր արտօնութիւնը անհրաժեշտ է :

Կը թուի թէ այդ թուականէն ի վեր որոշ մեղմացում առաջ եկած է երթեւեկի օրէնքին մէջ : Ֆրանսական կառավարութեան Մոսկուա կատարած դիմումին հետեւանքո՞վ է արդեօք, որ վերջերս կարգ մը հայ ընտանիքներ յաջողած են Հայաստանէն Ֆրանսա վերադառնալ :

«Մոնտ»ի մասնաւոր թղթակիցը Ժան Հուպր քանի մը օր անցուցած է Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ եւ իր տպաւորութիւնները հրատարակած է թերթին 27 եւ 28 Օգոստոսի թիւերուն մէջ, Կովկասի քարտէսին հետ միասին : Առաջին յօդուածին ենթախորագիրն է «Ֆրանսահայերուն մօտ» :

Թղթակիցը համակրանքով կ՚արտայայտուի Հայաստանի մասին, որ բոլորովին կը տարբերի Խորհրդային Միութեան միւս երկիրներէն : Մոսկուայէն եւ Լենինկրատէն եկողները կը զարմանան երբ՝ տեսնելով հայերէն այբուբենի «արօրինակ» գիրերը, շէնքերը վարդագոյն եւ դեղնորակ տուֆ քարերով, դրօշակը, որուն կարմիրը մէջտեղէն կիսուած է կապոյտ երիզով մը :

Մայրաքաղաքին մէջ ամէնէն առաջ թղթակիցին ուշադրութիւնը գրաւած է Լենինի հսկայ արձանը, որ կը տիրապետէ Երեւանի գլխաւոր հրապարակին վըրայ եւ կը կրէ բոլշեւիզմի հիմնադրին անունը, Քոնքորտի հրապարակին կէսին չափ ընդարձակ է եւ շուրջը կը բացուին երեք կողմ ուղղանկիւն լայն պողոտաներ, եզերուած հինգ սիւնազարդ գեղեցիկ շէնքերով, որոնցմէ մէկն է «Արմենիա» հանգստաւէտ հիւրանոցը, ուր իջած է թղթակիցը :

1920ի երեսուն հազարնոց «փոքրիկ գաւառ»ը այսօր ունի աւելի քան վեց հարիւր հազար բնակիչ : Հինէն մնացած են պարսկական «պալատ» մը եւ մաս մը փըլփլած տուներ Երեւանի [illegible], առանց սակայն «հին քաղաքի»ն երեւոյթ տալու անոնց :

Վարդագոյն եւ դեղնորակ տուֆը կը ծածկէ շինութեանց միօրինակութիւնն ու [illegible] միջակութիւնը, կ՚ըսէ թղթակիցը, որ կ՚աւելցնէ թէ յարկաբաժինները շատ փոքր են (Խ. Միութեան մէջ մարդ գլուխ ինը քառակուսի մեթր յատկացուած է), արտաքին յարդարանքը պակասաւոր է, տանիքի խողովակները շատ բարձր են եւ ջուրը կը թափի անցորդներուն վրայ, որակը անբաւարար է, գիները շատ սուղ : Սակայն, կ՚ըսէ, այս թերութիւնները միայն Հայաստանի յատուկ չեն : Անոնք կը մտրակուին խմբագրականներով եւ ծաղրանկարներով ամբողջ խորհրդային երկրին մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՐԱՑԱՒ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

ՔԱՐԱՉԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԵՑԱՒ

Քաշմիրի տագնապը վերածուած է այլեւս Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ ուղղակի եւ զանգուածային պատերազմի մը : Զուր էր ՄԱԿի քարտուղար Ու Թանի կոչը, զուր՝ պատերազմին վերջ տալու Ապահովութեան Խորհուրդին որոշումները :

Երկուշաբթի առտու, Լահոր քաղաքն ու շրջակայքը օդային սաստիկ ռմբակոծումներու ենթարկելէ ետք, հնդկական հինգ զօրագունդեր, առաջնորդըւած հրասայլերէ եւ ծանր հրետանիէն, Փաքիստան կը մտնէին երեք ուղղութեամբ, երկուքը Լահորի շրջանին մէջ եւ երրորդը աւելի հիւսիս, դէպի Սիալքոթ Լահոր : Այս քաղաքը, իր 1.500.000 բնակիչներով, արեւմտեան Փաքիստանի երկրորդ քաղաքն է եւ հանգոյցը օդային, երկաթուղիի, խճուղիի եւ հեռաձայնային հաղորդակցութիւններուն : 24 ժամուան կատաղի – եւ ըստ Քարաչիի գերկենդիստան — կռիւներէ ետք, կացութիւնը տակաւին շփոթ էր : Նոր Տելհի կը յայտարարէր թէ Լահորի օդակայանը, քաղաքէն երեք քիլմ. հեռու, եւ Մուկալ Փուրա արուարձանը գրաւուած էին հնդկական ուժերէն : Քարաչի կը հերքէր այս լուրը, վստահեցնելով թէ հնդկական գրոհը կասեցուած էր : Հնդկաստան կը նշէ թէ [illegible], հրասայլեր եւ զինուորական այլ կայաններ ու մեքենանոցներ քանդուած էին եւ թէ մեծ թիւ մը կը կազմէին սպաննուած Փաքիստանցիները : Փաքիստան, իր կարգին, կը նշէր. «Հնդկական 24 օդանաւեր հրդեհեցինք Փէնճապի իրենց խարիսխին մէջ, քանդեցինք ութ հրասայլեր եւ սպաննեցինք ութ հարիւրէ աւելի նախայարձակներ» :

Մինչ Փաքիստանի մէջ պատերազմը կը շարունակուի, անդին, 250 քիլմ. հնդկական հողամասէն ներս, Փէնճապի մէջ, էջք կը կատարէին Փաքիստանի օդաչուներ, որոնց պարտականութիւնը պիտի ըլլայ խափանարարական յարձակումներով քանդել կամուրջներ, երկաթուղիներ, եւ կտրել հնդկական ուժերու ճամբան :

Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ «ամբողջական պատերազմն» է հիմա, յայտարարեց վարչապետ Շասթրի, դռնափակ նիստի մը ընթացքին, աւելցնելով, թէ այս պատերազմը պիտի ըլլայ երկար, բայց թէ ի վերջոյ Հնդկաստան պիտի յաղթէ : Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շաւան, հերքելով թէ ընդհանուր զօրակոչ յայտարարուած ըլլայ Հնդկաստանի մէջ, հաստատեց սակայն թէ ջնջուած են բոլոր թոյլտուութիւնները : Փաքիստանի նախագահը՝ Այուպ խան, իր կարգին, յայտարարեց ձայնասփիւռէն, թէ « 100 միլիոն Փաքիստանցիներուն համար ժամը հնչած է. պատրաստ եղէք զարնելու եւ զարկէք ուժգին, որովհետեւ ձեր սահմաններուն սպառնացող չար ուժերը աւելի քան քանդիչ են» : Լոնտոնի մէջ, Փաքիստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչը, կը սպառնար Արեւմուտքի. «եթէ երբեք ՄԱԿը զլանայ մեզի անհրաժեշտ օժանդակութիւնը, ատիկա պիտի նշանակէ թէ այլեւս մեր երկրին մէջ ընելիք չունի : Մենք կրնանք, այդ պարագային, ուրիշ դռներ զարնել » :

Երկուշաբթի գիշեր ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը կրկին բացառիկ նիստ մը կը գումարէր : Նոր կոչ մը՝ որ պատերազմը վերջ գտնէ եւ զինադադարի գիծը յարգուի : Խորհուրդը պարտականութիւն կուտար նաեւ Ու Թանի որ մեկնի Քաշմիր եւ տեղւոյն վրայ բանակցութիւններ կատարէ : Ու Թան Երեքշաբթի կը սպասուէր Քարաչի :

Քաշմիրի տագնապէն ծագած պատերազմով մտահոգուած են մանաւանդ Միացեալ Նահանգներ եւ Խորհրդային Միութիւն : Նախագահ Ճոնսըն «խորապէս մտահոգ », կը սպառնայ, պատերազմը չդադրելու պարագային, դադրեցնել Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի ամերիկեան օժանդակութիւնը : Մոսկուայէն կը յայտարարեն թէ խորհրդային ղեկավարները կացութիւնը կը նկատեն չափազանց «մըտահոգիչ», նշելով թէ Հնդկաստան եւ Փաքիստան սահմանային իրենց վէճերը հարկ է բանակցութիւններով լուծեն :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երեքշաբթի առտու ստացուած լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի եւս կը ծանրանայ : Քարաչի ռմբակոծուած է հնդկական օդուժին կողմէ եւ մայրաքաղաքին զանազան շրջանները վնասուած են բայց մարդկային զոհերու մասին ոչ մէկ մանրամասնութիւն կայ : Ռմբակոծուած է նաեւ Ռաւալփինտին, որ վարչական մայրաքաղաքը կը նկատուի : Հնդկական օդուժը եւ Փաքիստանի հալածիչ օդանաւերը բախումներ ունեցած են : Միւս կողմէ Փաքիստան դիմած է Օթանի (Հարաւարեւելեան Ասիոյ Ուխտ) եւ Սենթոյի (Նախկին Պաղտատի ուխտ) որ օգնեն իրեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հետաքրքրութեամբ կը սպասուի Հինգշաբթի օրուան Զօր. տը Կոլի մամուլի ասուլիսին : Տակաւին յայտնի չէ թէ տը Կոլ Հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածու է կամ ոչ : Այս ասուլիսին այդ ուղղութեամբ կը սպասուի իր յայտարարութիւններուն : Ենթադրողներ կան որ առողջական պատճառներ կրնան արգելք ըլլալ տը Կոլի թեկնածութեան : Տակաւին Փետրուարին, երբ ունկնդիր մը կը հարցնէր, թէ «ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը», տը Կոլ կը պատասխանէր. «գէշ չեմ, վստահ եղէք սակայն թէ օր մը չէ օր մը պիտի մեռնիմ» :

«ՏՈՖԻՆԷ ԼԻՊԷՐԷ» հրատարակած է Սէն – Շամոնի քաղաքապետ Անթուան Փինէյին յայտարարութիւն մը : Թերթի ներկայացուցիչին այն հարցումին, թէ արդեօք թեկնածո՞ւ էք Հանրապետութեան նախագահութեան, նախկին վարչապետը պատասխանած է. «Երբեք թեկնածու չեմ : Ասիկա առիթ մըն է որ նորէն կրկնեմ, որովհետեւ յաճախ իմ բերնովս եղած են յայտարարութիւններ, զորս երբեք չեմ ըրած» : Սէն Շամոնի քաղաքապետը կը շարունակէ. «Դեռ վերջերս հետեւեալ հարցումը ըրին ինծի. «Եթէ, օր մը, չափազանց ծանրակշիռ, այսինքն երկրին համար անհրաժեշտ պարագաներու մէջ, կոչ ընէին ձեր թեկնածութեան, պիտի տայի՞ք արդեօք դրական պատասխան մը », պատասխանեցի, թէ բացառիկ պարագաներու մէջ թերեւս ազգային միաձայնութեան մը հեռանկարով փոխէի դիրքս, պայմանաւ որ կարճ շրջանի մը համար ըլլար նախագահութիւնս : Առիթէն կ՚օգտուիմ ուրեմն կրկնելու համար անգամ մը եւս թէ Հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածու չեմ » :

ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Չինաստանի արտաքին նախարարը՝ Շէն Եի, որ Դամասկոսի օդակայանը դէպի Մալի իր ճամբուն վըրայ մէկ ժամուան էջք մը կատարած էր, ընդունեցաւ երկու օր Դամասկոս մնալու սուրիական կառավարութեան հրաւէրը : Չինաստանի վարչապետ մամուլին յայտարարեց, թէ «Սուրիոյ Արաբական Հանրապետութիւնն ու ժողովրդային Չինաստան կը զօրակցին՝ գաղութարարութեան ու աշխարհակալութեան դէմ պայքարին մէջ» : Իսկ ինչ կը վերաբերի ափրօասիական խորհրդաժողովին, Շէն Եի ըսաւ, թէ «ոչ միայն որոշուած թուականին պիտի գումարուի Ալժէրի մէջ, այլեւ յաջողութեամբ պիտի պսակուի » :

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Խորհրդային Միութիւնը կազմող զանազան ազգութիւններուն ակնարկելով, խորհրդային համայնավար կուսակցութեան օրգանը կը գրէ, թէ « աշխարհակալները » կը ջանան « մեր ժողովուրդներուն միջեւ ցեղային անհամաձայնութիւնները արծարծել » : «Զուր յոյսեր, կ՚աւելցնէ «Պրաւտա», որ սակայն կոչ կ՚ընէ իր ընթերցողներուն՝ արթուն հսկել «նախապաշարումներու եւ ազգային խտրականութիւններու յայտնութիւններուն » :

ՍԱՅԿՈՆ.— Քապոթ – Լոճ Վիէթնամ հասնելէն ի վեր առաջին մամուլի ասուլիսը տուաւ : Վիէթնամի մէջ Միացեալ Նահանգներու նոր դեսպանը յայտարարեց թէ, «այլեւս ամէնուն համար յստակ է թէ Վիէթքոնկը պատերազմը չի կրնար շահիլ : Ամէնքն ալ պէտք է գիտնան թէ մենք, Ամերիկացիներս, ամէնէն զօրաւորն ենք եւ թէ պէտք չունինք ժամացոյցին նայելու : Ժամանակ ունինք, մինչ իրենք (համայնավարները) կը կարծեն թէ անհամբեր ենք, կ՚աճապարենք : Երբ ըմբոստները գիտակցին թէ ապարդիւն են իրենց խափանարարութիւնները, ամէն ինչ վերջ պիտի գտնէ ու լաւ, ինչպէս պատահեցաւ Փիլիփինեաններուն եւ Մալեզիոյ մէջ» :

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Գերագոյն Խորհուրդի վեցերորդ նիստը պիտի գումարուի Հոկտեմբեր մէկին, Մոսկուայի մէջ, ուր ներկայիս կը շարունակուի 1962էն ի վեր առաջին խորհրդաժողովը ռուս եւ ռումէն ղեկավարներուն միջեւ «բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ», հաղորդեց Թաս գործակալութեան հեռագիրը :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— Նախագահ Ճոնսըն յայտարարեց թէ Սէն Տոմէնկի նոր կառավարութեան կազմութիւնը տոմինիկեան ժողովուրդին համար կը նշէ «դէպի խաղաղութիւն, ազատութիւն եւ յոյս նոր ճամբու մը սկիզբը» : Նախագահը յայտարարեց նաեւ թէ Միացեալ Նահանգները Տոմինիկեան Հանրապետութեան քսան միլիոն տոլարի անմիջական օժանդակութիւն մը պիտի ընեն :

ՊԱՂՏԱՏ.— Զօր. Թայէր Եահիայի հրաժարումով, Իրաքի նոր կառավարութեան կազմութիւնը յանձնուեցաւ Զօր. Արիֆ Ապտէլ Ռազզաքի, որ Երկուշաբթի իր կառավարական կազմը ներկայացուց նախագահ Արէֆին : Նախագահը, այս առիթով թելադրած է նոր կառավարութեան չգոհանալ խօսքերով եւ գործի լծուիլ : Զօր. Ռազզաք ցարդ ոչ մէկ կառավարութեան մաս կազմած է :

ԱԹԷՆՔ.— Փափանտրէու – Կանելլօփուլոս համաձայնութիւնը շփոթ կացութիւն մը ստեղծեց քաղաք. գետնի վրայ : Նոր կառավարութիւն մը կազմելու թագաւորին ջանքերը շատ աւելի կը դժուարանան :

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐՈՎ

Գ.

Հրատարակուած այդ պաշտօնական թրքական յայտարարութիւնը նենգամտութեան, խաբեբայութեան եւ մութի մէջ ծրագրուած զանգուածային ոճիրի ու կողոպուտի դիւային ծրագիր մը կը մատնանշէ թափանցիկ կերպով։ Տրապիզոնի նահանգի Հայերուն վերաբերեալ հրահանգին ձեւով եղած է նաեւ Հայաբնակ բոլոր քաղաքներու մէջ։ Հայուն ձեռքը նոյնիսկ դմելի մը չթողլու չափով զինաթափման միակ նպատակը եղած է, տարագրութեան ճամբաներուն վրայ, յարձակման դէմ ինքնապաշտպանութեան որեւէ կարելիութենէն զրկել, ոչխարի հօտի նման կարաւանները դաշտերուն յանձնել անպաշտպան այրերը կոտորելու, կիները առեւանգելու կամ բռնաբարելու եւ մանուկները սպաննելու կամ յափշտակելու, անձնական դոհարեղէնները եւ գոյքերը կողոպտելու նպատակով։

Միջազգային որեւէ Ատեան, եթէ նկատի առնէ եւ վերլուծէ այդ փաստաթուղթը եւ մտադրուած ու գործադրուած սադայելական ծրագիրը, առաջին իսկ ակնարկով՝ կը տեսնէ մարդկային զանգուած յօշոտելու բռնեններու կանխամտածումը։

Տանք վկայութիւնը քանի մը օտար ականատեսներու Տրապիզոնի Հայերու տարագրութեան եւ ցեղասպանութեան մասին.—

Թուրքին զինակիցը եղող, Տրապիզոնի գերման հիւպատոս Տոքթ. Պերկֆէլտ կը յայտնէ թէ 1914 Նոյեմբեր 6ին Կովկասի դէմ Թուրքերու յարձակումէն ութ օր ետքը, Ռուսերը ռմբակոծեցին քանի մը զինուորական շէնքեր Տրապիզոնի մէջ։ Թուրք կառավարութիւնը անմիջապէս զինեց Թուրք ժողովուրդը պատրուակելով թէ Հայերը եւ Յոյները կրնան ապստամբիլ։

Տոքթ. Պերկֆէլտ 1915 Յունիս 11ին տեղեկագրեց գերման կառավարութեան թէ Թուրքը, որ Մայիսի մէջ ձերբակալած ու բանտարկած էր 250 Հայեր, զատելով 42 ականաւորներ, ձեռքերը ետին կապուած տարած է Տրապիզոնէն եօթը մղոն արեւմուտք՝ Փլաթանա (Ակչէապատ) կոչուած ծովեզերեայ աւանը եւ Յունիս 11ին առագաստանաւի մը վրայ զանոնք սպաննած եւ թաղած է Սեւ Ծովի մէջ։

Ըստ Տոքթ. Պերկֆէլտի, Թուրքերու կողմէ տարագրութեան այդ հրամանագիրը եւ անոր յաջորդող առնուած քայլը կը նշանակէ Հայերու զանգուածային բնաջնջում, եւ, կ'աւելցնէ թէ, իր խնդրանքին վրայ՝ Վալին, Ճէմալ Ազմի պէյ, խոստացած էր գոնէ մանուկներուն եւ յղի կիներուն խնայել եւ չտարագրել։ Բայց, Յունիս 19ին տարագրութեան առաջին օրը զրժելով իր խոստումը, ըսած է թէ Կեդրոնէն ամենախիստ հրամաններ եկած են, եւ առանց ոեւէ բացառութեան, պէտք մեկնին բոլոր Հայերը, այր եւ կին, մանուկ թէ յղի կին, բողոքական թէ կաթոլիկ։ Այդ կը նշանակէր ոչ մէկը ողջ թողուլ։ Վալին բռնութեամբ եւ զինու զօրութեամբ, Թուրք ժանտարմներու եւ զինուորներու միջոցով (այդ ատեն Տրապիզոնի մէջ կային 14 հազար զինուորներ), ամենայն վայրագութեամբ կարաւան առ կարաւան կը տարագրէ։ Հազիւ քանի մը ժամ հեռու վայրերու մէջ կանխապատրաստուած դարանակալ չէթէական խումբերու կողմէ յարձակում կը գործուի կարաւաններուն վրայ։ Նախ կողոպուտ, յետոյ սպանութիւն եւ բռնաբարութիւններ եւ մանուկներու յափշտակում։

Այդ ոճիրներէն անմիջապէս ետք՝ Ճէմալ Ազմի պէյ բացակայեցաւ Տրապիզոն քաղաքէն, եւ գնաց երկրին ներսերը եւ չվերադարձաւ մինչեւ 1915 Օգոստոս 3/16։

Ըստ Պերկֆէլտի, Տրապիզոնի նահանգէն ճամբաներու վրայ, կիրճերու եւ լեռնանցքներու մէջ կոտորուած են վաթսուն հազար Հայեր։ Այս քաղաքականութեան ներքին դրդապատճառը, կ'ըսէ Պերկֆէլտ, Հայերը ջնջելով վերջ տալ էր Հայկական Դատին։

Հայերու դէմ ցեղասպանական այս անգութ քայլէն ետք, Թուրքերը ուզեցին Պերկֆէլտը եւս հսկողութեան տակ առնել, արգիլել անոր ճամբորդութիւնները՝ Տրապիզոն քաղաքին շրջականները, եւ պահակներ դնել անոր դրան առջեւ։ Բայց ան մերժեց եւ ձիով ճամբորդութիւն կատարեց քաղաքին մօտակայ եւ հեռաւոր վայրերը եւ աչքովը տեսաւ այն ամէնը՝ որ կատարուած էր։

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Աւելի լաւ է հիւանդ բլլալ մարմնով քան հոգիով։

ՄԵՆԱՆԴՐՈՍ

✕

Մարդ կը ծերանայ մէկ օրուան մէջ՝ երբ կը սիրահարի։

ԹԷՈԿՐԻՏԷՍ

ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԵՏ

1903ին ընդունեցայ Վենետիկի «Մուրատ – Ռափայէլեան» լիսէն։ Ես կրտսեր կարգն էի։ Ընկերներս՝ Վազրամ Բարտին, ՍՍՌՄ ժող. արտիստ՝ Վահրամ Փափազեանը նոյն ինքն, վիպասան Պերճ Պռօշեանի կրտսեր որդին՝ Լաչին, Ռուսահայ նաւթատէր Յովհաննէս Բալեանի (Բալիէֆ) որդին՝ Ալբերդը, եւ Արմենակ Մարմարեանը՝ ճարտարապետ-երկրաչափ։

Ես կրտսեր կարգն էի. Վարուժանը աւագ կարգն էր, ինձմէ երկու դասարան վեր։ Դանիէլ Չպուքքարեան Սեբաստիոյ նահանգի Բրգնիք գիւղէն, հայ կաթոլիկ գիւղացի փականագործի զաւակն էր. տղուն համեստ բնաւորութեան եւ ուշիմութեան շնորհիւ՝ Կ. Պոլսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ բարձրագոյն դպրոցը կ'ուղարկեն 1898ին։ Իսկ 1902ին, գերազանց գնահատականներով կ'ուղարկեն Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան լիսէն։

Քուրմի կը նմանէր երբ կը մտնէր իր խուցը, ընդունելու մուսաներու հաղորդութիւնը իր սրտին մէջ։ Երկիւղած կը սպասէր որ գայ իր հոգիին մէջ թափուի մուսաներու ժպիտը։

Ան կը նմանէր արձանագործի մը, որ իր աշխատանոցը կը մտնէ՝ կեանք տալու մարմարէ կոշտ զանգուածին, ուր երկար կը մնար, որպէսզի մարմարէն ծնունդ տար իր երազին։

Վարուժան այսպէս կը մտնէր իր խուցը՝ ձեւ ու մարմին տալու իր սրտի փոթորիկներուն։

1915 թուի Փետրուարի կէսին, Կ. Պոլսի մէջ, գացի իմ թանկագին աւագ ընկերոջս ,Դանիէլ Վարուժանի բնակարանը։ Կինը, Արաքսին ըսաւ. աշխատանքի սենեակն է։ Ներս մտայ. գրասեղանին վրայ ցան ու ցիր թուղթեր թափուած էին. կերտած աւարտած էր իր վերջին քերթուածը «Հացին երգը» հատորին «Ազօրիք»ը։

Թախանձանքով խնդրեցի աւագ եղբօրմէս որ ինծի նուիրէ, իբրեւ յիշատակ, սեղանին վրայ ցան ու ցիր այդ թղթիկները «Ազօրիք»ի։ Ժպտուն ըսաւ. Վերցուր, Բիւրատ, մեծ բան մը չէ։

1915 թուի Ապրիլի 11–24ի առտուան ժամը 2.30ին «Գրաբը սիյասի պիւրինճի շիւպէ»ի քաղաքական բաժնի գաղտնի ոստիկանութեան պետերը կը խուժեն Վարուժանի բնակարանը եւ կը հաւաքեն անոր ձեռագիրները, կազմուած հատորները եւ տետրակներ։

Անցան անիծեալ տարիները եւ 1919ի Մայիսին գացի փնտռել հօրս ձեռագիրները, որոնք նոյնպէս բռնագրաւուած էին։ Նախապէս կաշառքով թոյլտուութիւն ստացայ հայազգի Ահմէտ Սեզայի Պէյէն եւ մտայ այն նկուղները, ուր Մեծ Եղեռնի զոհ գրողներու ձեռագիրները պահուած էին։ Միայն կարողացայ գտնել կազմուած «Լեռնականի մը յուշատետրը»։ Սակայն «Լեռին կոյսը 1630-1650 Թ.Թ.», «Զէյթունի Զարմոն» հերոսուհիին վրայ վէպը, «Խուժանին կուռքը» եւ «Արշակ Բ.» պատմական մեծ վէպը, որոնք տետրակներու մէջ էին գրուած, ձմեռը վառարանին էին յանձնած։

Ցանկարծ նշմարեցի Վարուժանի այրին, Արաքսին, որ նոյնպէս եկած էր փնտռելու ամուսնին ձեռագիրները։

Ի՜նչ մեծ բախտ եւ հրճուանք ... կազմուած գտնուեցաւ «Հացին երգը»։

1926 թուին, երբ վերջնականապէս պիտի հեռանայի Կ. Պոլսէն, անմահ նահատակին ինծի տուած «Ազօրիք»ի սեւագրութիւնները տարի եւ յանձնեցի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ լիսէի մեծաւորին, որ այդ մասունքները ղրկէ Վենետիկ, Ս. Ղազարի Մատենադարանը։

ՎԱՂԻՆԱԿ Ս. ԲԻՒՐԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՅԱՒԵՐԺԱՑՆՈՂ ԿՈԹՈՂ

Գրած էինք թէ Մեծ Եղեռնի յիշատակը յաւերժացնող կոթող մը պիտի կառուցուի Ապրիլեան Յիսնամեակին առթիւ։

Այդ առթիւ, Շինարարութեան Պետական Կոմիտէն եւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի գործադիրը, ինչպէս նաեւ ճարտարապետներու Միութիւնը «լաւագոյն նախագիծ» մը պատրաստելու մրցում մը բացած էին։

Ժիւրին, ներկայացած բոլոր գործերուն մէջ նախապատուութիւն տուած է ճարտարապետներ Թարխանեանի, Քալաշեանի եւ քանդակագործ Խաչատուրեանի նախագիծին։

Այս նախագիծը կը ներկայացնէ յաւերժական բոցին հսկող պատերով կեդրոնական կլոր բաց դամբարան մը՝ ի յիշատակ 1915ի եղեռնի զոհերուն, հարթաքանդակներով զարդարուած կրանիթեայ երկարաձիգ պատ եւ հայ ժողովուրդի վերածնունդը խորհրդանշող մոթիվ մը։

✕

Հայաստանի գրեթէ բոլոր գիւղերուն մէջ սկսած է հացահատիկները հնձելու աշխատանքը։ Ամէն կողմ կը հաւաքեն եւ կը մթերեն արտադրութիւնները։ Այսպէս Խնձորեսկ գիւղի հայաստանեան տնտեսութիւնները 1250 հեկտար տարածութիւններ հնձելու վրայ են։ Կոտնիձորի 66 սերմնադաշտերու մէկ հեկտարէն ստացուած է 10.5 ցենտներ

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հոն՝ դիմացը, մէկ անկիւնէն միւսը սեղան սարքուած էր։ Օղիի շիշեր, աղանդերներու տեսակներ քով քովի շարուած, ու, բաժակները լեցուն յորդելու աստիճան։

Պատուհանի մը տակ, մէկ անկիւնը բազմած նուագածուները անդադար կը հնչեցնէին կէս հայկական, կէս թրքական եղանակներ, ու յաճախ, ներկաներու ծափերը կը միանային անոնց ու ժխորը կ'ըլլար լման, կատարեալ։ Ատեն ատեն ալ քանի մը հոգի ոտքի կը ցատկէին իրենց գռեհիկ պորտախաղերը ցուցադրելու համար։

Ո՞ւր կրնամ տեղ մը գտնել, նստելու համար կը մտածէր Աշոտ ոտքի վրայ։

Հոն՝ սրճարանին մութ, կորսուած անկիւնը, փոքր սեղան մը կար զոյգ մը աթոռներով, որուն մէկ աթոռը գրաւած է որոշ տարիքի մարդ մը, անտարբեր այդ բոլորին, ակնոցը քթին լրագիր ի ձեռին։

Յարմարագոյն տեղն է մտածեց, ու գնաց գրաւեց պարապ աթոռը։ Մօտը նստող մարդը վեր բարձրացուց գլուխը, ակնոցին տակէն կարճ ակնարկ մը նետեց նորեկին վրայ, ու կրկին սկսաւ կարդալ իր լրագիրը։

Աշոտ, աչքը խոհանոցին նեղլիկ դրան, սպասեց։

Քիչ անց յայտնուեցաւ սրճարանապետը ձեռքին մէջ փոքր պնակ մը չոր լուբիա, կտոր մը սեւ հացով։ Դրաւ զանոնք Աշոտին առջեւ ու ձեռքէն առաւ մէկ արբախմին։

Աշոտ ուտելէն աւելի լափեց իր առջեւ դրուածները ու բերանը սրբեց թեզանիքով։

Սրճարանապետը, որ դեռ մօտը կանգնած էր, սկսաւ հարց ու փորձ ընել կոշտ եղանակով մը։

— Ո՞ւրտեղէն կուգաս, ո՞ւր կ'երթաս, մանչ։

Գալաթայէն, պատասխանեց Աշոտ կտրուկ։

— Հա, դուն ալ Գալաթայի փախստական խենթ որբերէն ես։ Ծօ, աս որբ բուսածներդ խելք չունի՞ք, դդումի կուտ մը չկա՞յ ձեր գլխուն մէջ, այս ձիւն – ձմեռով ո՞ւր կը փախիք։ Ի՞նչ, կը կարծէք որ այս մեծ քաղաքներուն մէջ դրամը գետնէ՞ն կը հաւաքեն։ Տարիք, ուժ, հասակ, բազուկ ունեցողներուն համար գործ չկայ, ալ ուր մնաց ձեզի պէս խըլլատներուն։

— Դժոխքին մէջ ապրողը ժամ, եղանակ չի փնտռեր, վարպետ, — պատասխանեց Աշոտ դարձեալ կտրուկ։

— Հա՛, հիմա՛ հոս գալով կը կարծես դրա՞խտը ինկար։ Կեցի՛ր, համբերէ՛, քանի մը օրէն յայտնի կ'ըլլայ ուր իյնալդ։

Աշոտ, պատասխանի փոխարէն, կծու ակնարկ մը նետեց «բարեխրատ» սրճարանապետին վրայ եւ ուսերը թօթուեց։

Իր մօտ նստող մարդը, երբեմն վար կը դնէր ձեռքին լրագիրը, ակնոցին տակէն ակնարկ մը կը նետէր խօսակիցներուն վրայ ու կրկին կը շարունակէր իր ընթերցումը։ Ցանկարծ, դարձաւ սրճարանապետին.

— Վարպետ, պնակ մը կերակուր, կտոր մըն ալ հաց տուր այս տղեկին, իմ կողմէս։

— Սիրով, Պ. Վարդան, յարեց սրճարանատէրը ու խոհանոց մտաւ։

Աշոտ, պաղ ակնարկ մը նետեց մարդուն վրայ, փորձեց տեղէն շարժիլ, գոնէ բան մը ըսել, բայց շփոթած, այլայլած՝ մնաց իր նստած տեղը։

Վարպետը բերաւ ապսպրուածները, դրաւ Աշոտին առջեւ։

— Բայց, պարոն, արդէն ես ճաշեցի, արդէն կուշտ եմ, շնորհակալութիւն, — համարձակեցաւ ըսել։

— Կեր, մանչս, անուշ ըլլայ, գիտեմ որ անօթի ես, շատ ուտելու եւ լաւ ուտելու տարիքին մէջ կը գտնուիս ... կե՛ր...

Ու կրկին սկսաւ իր լրագիրը կարդալ։

Աշոտ նոր ապսպրուածներն ալ կերաւ, կրկին շնորհակալութիւն յայտնեց պարոնին. փորձեց խօսքի բռնուիլ, թերեւս անոր ճամբայ մը ցուցնէր իրեն, բայց՝ գուցէ մարդը այդ տեղացի չէր։

Սրճարանը հետզհետէ լեցուեցաւ։ Դուրսէն աթոռներ բերին, սեղանները իրարու մօտեցուցին, մարդիկ աւելի իրարու սեղմուեցան տեղ բանալու համար եկուորներուն։

Սրճարանապետը Աշոտին հասկցուց որ պէտք է մեկնէր, «չխանգարելու համար իր յաճախորդներուն հանգիստը»...

Դառնացած՝ ոտքի ելաւ Աշոտ, տխուր, ձգեց իր արհամարհոտ նայուածք մը շուրջիններուն վրայ ու դուրս ելաւ սրճարանէն։ Ինչ անգութ, անսիրտ հայեր էին աս մարդիկը։ Կը մտածէր դառնութեամբ։ Ոչ ոք իրմով հետաքրքրուեցաւ։ Ոչ մէկ հարցում իր վիճակին մասին, ոչ մէկը ճար մը ճամբայ մը ցոյց տուաւ իրեն։ Ուրկէ կուգաս եւ ուր կ'երթաս, հարցնող մը չգտնուեցաւ այս խայտառակ բազմութեան մէջ։ Ա՛յս էր աշխարհը։ Այս էր Հայութիւնը։

Մինչդեռ ինք կը կարծէր որ, եթէ պատահմամբ Հայու մը հանդիպէր, արդէն փրկուած կ'ըլլար։

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՁԷ

(2 Շար.)

...ժողովուրդի, նախատեսուածէն քանի մը իլոմեթր աւելի: Նոյնն է պարագան նաեւ ...եղ, Արամուսկ, Քարաշէն, Խնածախ ...իւղերու մէջ:

...կամայի մէջ սկլսսի կուտակման ծրագ...իրը գերակատարուած է վեց հարիւր ...ոն արտադրութեամբ:

Արտաշատ նոյնպէս աւարտած է հաս...կազր մշակութիւններու բերքահաւաքը: Միջին հաշուով հեկտարէն ստացուած է 30 ցենտներ բերք: Ցորենին մէկ մասը ...ամնուած է գիւղացիներուն, որոնք բա...ցած են նաեւ դրամ՝ իբրեւ կանխա...վճար:

Սիսիանի պարտակապանները ժամկէ...տէն հինգ ամիս առաջ ներկայացուցին իրենց տարեկան վիլանը: Մթերման հա...մար յանձնուած է 562 հազար հաւկիթ, երկու հարիւր հազար հաւկիթ, աւելի, բաղդատմամբ անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին:

×

«Համանեբաստահայ Վերաշինաց Մի...ութեան» (Միաց. Նահանգներ) խընդ...րանքով, վերջերս Երեւան քաղաքի Շա...հումեան շրջանի 89րդ միջնակարգ դպրո...ցը կոչուեցաւ բանաստեղծ Դանիէլ Վա...րուժանի անունով»:

Երեւան բնակող յայտնի արձանագործ, Սերաստացիի զաւակ, Թորգոմ Ջէօրէք...եան, պաշտօն ստանձնած է շինել Դա...նիէլ Վարուժանի կիսանդրին, որ պիտի զետեղուի «Դանիէլ Վարուժան» դպրոցի ...ուտքի դրան մօտ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՆԱԵՐԿԱՐԱԿԵԱՑ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Ալավերտի քաղաքին կեդրոնը, Դեբեդ ...ետին վրայ կը բարձրանայ միջնադար...եան Հայաստանի ճարտարապետական ...ոյակապ կոթողներէն մէկը՝ Սանահինի կամուրջը, զոր կառուցած է Իվանէ եւ Զաքարէ Զաքարեաններուն քոյրը՝ Վա...նէնի Թագուհին, ԺԲ. դարու վերջաւո...րութեան:

Ահա չուրջ ութ հարիւր տարի է որ այս կամուրջին վրայ երթեւեկութիւնը կը շարունակուի: Սեւակուճէ կառուց...ուած, 60 մեթր երկարութեամբ այս կամուրջը դիմացած է դարերու փոթո...րիկներուն ու հեղեղներուն: 1795ին, Ա...ղա Մահմէտ խանին հրոսակները կ'ոչըն...չացնեն կամուրջի արձանագիր խաչքա...րին այն մասը, ուր գրուած էր շինու...թեան թուականը:

Պատմական այդ յուշարձանին պահպա...նումը ապահովելու նպատակով, վեր...ջերս արգիլած են բնքնաշարժներու եւ ...ռաստարակ ամէն տեսակի մեքենաներու երթեւեկը կամուրջին վրայ:

Ալաւանդցիները կազմած են նաեւ Հա...յաստանի ամէնէն երկարակեաց այս կա...մուրջին վրայէն անցած նշանաւոր մար...դոց անուանացանկը: Անոնց մէջ են նաեւ Սայեաթ Նովա եւ Յովհաննէս Թումանեան:

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրէ ի վեր Երեւան կը գտնուին Դամասկոսէն մարզական «Յոյս» ակումբին պասքէթպոլի աղջկանց եւ տղոց խումբերը: Կիրակի, Օգոստոս 29ին տօնական բացառիկ հանդիսութեամբ Երեւանի դաշտին մէջ տեղի ունեցան հիւրերու առաջին հանդիպումները Հայաստանի խումբերուն դէմ: Նախ ճակատեցան Դամասկոսի «Յոյս» եւ Երեւանի «Սպարտակ» Ա. աղջկանց խումբերը: Մրցումը շահեցան Երեւանցիները 67 – 16 արդիւնքով: Հանդիսականները լարուած հետաքրքրութեամբ դիտեցին տղոց խումբերուն մրցումը: Մանաւանդ որ Երեւանի «Աշխատանք» խումբի կազմին մէջ էր Խորհրդային Միութեան խառն խումբէն Արմենակ Ալաջաջեանը, որ մեծ վարպետութեամբ կատարեց խաղին կազմակերպիչի բաժը եւ դժուարին պարտականութիւնը: Ընկերական այդ խաղը նոյնպէս վերջացաւ հիւրասիրողներուն յաղթանակով՝ 67–45 արդիւնքով: Երկուշաբթի երեկոյեան մրցեցան Սուրիոյ «Յոյս» եւ Երեւանի «Սպարտակ» աղջկանց խումբերը: Խաղը վերջացաւ 59 – 37՝ յօգուտ Սպարտակցիներուն: Երեւանի տղոց երիտասարդական խումբը 64 – 33ով յաղթեց հիւրերուն:

Սուրիահայ մարզիկները յաջորդաբար բարեկամական խաղեր պիտի ունենան նաեւ Լենինականի, Կիրովականի, Արտաշատի, Սեւանի, Գառնիի, Գեղարդի, Էջմիածնի եւ պատմական ու գեղատեսիլ այլ վայրերու մէջ:

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Անտառին մէջ՝ առիւծ մը պտըտած միջոցին աղուէսի մը կը հանդիպի:

– Ո՞վ է կենդանիներու թագաւորը, կը հարցնէ:

— Բնականաբար դո՛ւն ես, կը պատասխանէ խորամանկ աղուէսը:

Առիւծը պտոյտը շարունակելով քիչ ետք կը հանդիպի փիղի մը.

— Ո՞վ է կենդանիներուն թագաւորը, կը հարցնէ:

Փիղը պատիճովը առիւծը կը վերցնէ ու քսան մեթր անդին կը շպրտէ:

Առիւծը ինքզինք գտնելէ ետք կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ կը բարկանաս, բարեկա՛մ: «Չեմ գիտեր» ըսէիր անցնէիր:

КԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՏԽՈՒՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄ

1915ի Դեկտեմբեր 31ին, երգչախումբին սաներէն Յակոբ Սարգիսեանին հետ գացինք հիւանդանոց: Ներս մտանք իր առանձնասենեակը, Կոմիտաս երկու ձեռքերուն մէջ առած լերկ գլուխը, կը խոկար...

— Աստուած օգնական, Թանկագին Հայր, հազիւ թէ արտասանած էի, յանկարծ սպառնական դէմքով նայեցաւ ինծի եւ ըսաւ.

— Օլան, տէֆ օլ, քանըմայըրըմ:

Հայերէն պատասխանեցի.— Սիրելի՛ վարպետ, յիշէ Սմբատ Բիւրատը եւ Պէյքոզի փաշան, Մեվլեվի Հաճի Ռուհին, մեծաւոր չէ՞յիր: Հիմա կ'ընդունի՞ք մեզ քանի մը վայրկեան գոնէ:

Հազիւ թէ այս խօսքերը արտասանած էի, Կոմիտաս յանկարծ սկսաւ երգել «Տէր ողորմեա»ն, եւ երկուքս ալ լացինք: Կարճ լռութենէ մը ետք՝ խօսեցաւ.

— Հա, դուն ո՞ղջ մնացիր. կարծում էի թէ քեզ էլ աքսորել են: Սմբատին ո՞րտեղ տարան եւ սպանեցին, սա՛:

— Հայր Սուրբ, Այաշի միսաֆիրհանէն տարին եւ անդերեւման մնաց: Հօրս վերջին հեռագիրը Օգոստոս 2–15 թուականը կը կրէր: Ես թաքնուած էի իրին քէօյ:

— Հը, գիտե՞ս, ես էլ եմ եղել Չանղըրը: բայց Հայլին Աստուածը ինձ յետ դարձրեց: Այս մի քանի օր է, ինձ լաւ չեմ զգում, պատասխանեց:

Անմիջապէս ձեռքիս ծրարը բացի.

— Հայր սուրբ Թանկագին, այսօր մեր առաջին արեւոտ նոր տարին է, բաց, համեցէք, բաշխութ լցուած է, հաճի Պէքիրի, եւ դուք շատ կը սիրէք:

Յանկարծ նստած տեղէն վեր ցատկեց, ձեռքի համրիչը մէկդի նետեց եւ ըսաւ.

— Տէֆ օլուն, կիտինիզ:

Հազիւ դուրս նետուեցանք երկուքս ալ, հիւանդանոցի երկար նրբանցքին մէջ՝ չկարողացանք մեր լացը զսպել: Ֆրանսացի քոյր մը մօտենալով հարցուց թէ մեր ազգականներէն մէ՞կը մեռած է...:

— Ո՛չ, երանի թէ այդպէս ըլլար, մեր մեծ երգահան Կոմիտասը կործանած է...:

ՎԱՂԻՆԱԿ Ս. ԲԻՒՐԱՏ

Ազատութիւնը՝ քաղաքական գերագոյն նպատակի մը համար միջոց մը չէ: Քաղաքական գերագոյն նպատակն իսկ է:

ԼՈՐՏ ԱՔԹԸՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

«Հիւրիյէթ»ի մէջ Միդհատ Սէրթօղլու կը խօսի յիսուն տարի առաջուան Թուրք մամուլին մասին եւ հրատարակելով այդ շրջանի թերթերուն ճակատներուն ու ծանօթ լրագրողներուն լուսանկարները կը գրէ.—

«Ապտիւլհամիտի 33 տարի տեւող բռնատիրական շրջանին, Թուրք մամուլը կը պահուէր մեծ եւ աներեւակայելի ճնշումի մը ներքեւ: Հաստատուած խիստ գրաքննութիւնը չունչ առնել չէր տար օրուան մամուլին, որուն ներկայացուցիչներէն մէկ մասը անճար մնացած՝ նախընտրեր էր հեռանալ երկրէն եւ երթալ արտասահման, հոն հրատարակելու համար իրենց թերթերն ու պարբերականները:

Այս թերթերն ու պարբերականները, մասնաւորաբար օտար եւ առանձնաշնորհեալ ստորհանդակներու եւ Թղթատարներու միջոցաւ գաղտնաբար Թուրքիա կը ղրկուէին, ու կը տարածուէին: 1908ին Սահմանադրութենէն ետք, երբ քիչ մը սկսաւ չունչ առնել մամուլը, անհամար թերթեր եւ պարբերականներ ողողեցին Պոլսոյ հրապարակը, թէեւ մէկ մասին կեանքը շատ կարճատեւ եղաւ, իսկ ոմանք շարունակեցին իրենց գոյութիւնը մինչեւ 1914 թուականը, մինչեւ Ա. Աշխարհամարտ»:

Յօդուածագիրը, ապա նշելով մինչեւ 1914 իրենց գոյութիւնը պահող թրքական թերթերը, կուտայ օրուան Թուրք մամուլին ծառայող հայ լրագրողներու անունները.—

Սապահ թերթին տնօրէնն էր Միհրան էֆէնտի, իսկ քաղաքական հարցերու խմբագիրը՝ Տիրան Քէլէկեան էֆէնտի: Խմբագրապետն էր Մահմուտ Սատրք պէյ, իսկ միւս խմբագրապետներն էին՝ Հասան Պէսրէտաին, Նազըմ Ինիսթահսին, Ֆէյզուլլահ, Նէճմէտտին եւ Ֆէյրիտ պէյերը, ինչպէս նաեւ Գառնիկ Սինանեան էֆէնտին: Պատասխանատու տնօրէնն էր Ալիքսան էֆէնտին: Թերթը կը վաճառուէր տասը փարայի:

Իսկ ծանօթ «Թասվիրի էֆքեար» թերթին մէջ, որուն վարիչ – խմբագիրն էր Եպուզզ Նաճի պէյը, որպէս խմբագիր կ'աշխատէր դարձեալ հայ լրագրող մը՝ Վարդան էֆէնտի:

«Լը Ժէօն Թիւրք» թերթը, որ կը հրատարակուէր ֆրանսերէն լեզուով, ունէր հետեւեալ հայ խմբագիրները.— Զաւէն էֆէնտի, Իսրայէլ էֆէնտի, Րաֆֆի էֆէնտի, Զարեհ էֆէնտի, Ազարիա էֆէնտի»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Կատարելապէս:

Փուարօ պահ մը լուռ մնաց: Ժար կը դիտէր զինքը հարցական երեւոյթով:

— Ձեր մտքին մէջ գաղափար մը չի՞ ծագիր արդեօք, պարոն Փուարօ:

— Ա՛խ, այո՛: Բայց չեմ գիտեր տակաւին թէ ի՛նչ կը սպասէք ինձմէ: Դատարանը ուրեմն.— ձեր առջեւ ունիք ընդհանուր խնդիր մը... գիտէք թէ ով է ոճրագործը... գիտէք նաեւ ոճիրին պատճառը: Ըսէք, սակայն, խնդրեմ, ի՞նչ է բուն պատճառը այդ ոճրին:

— Ժանն Վիլքենսոն կ'ուզէր ամուսնանալ ուրիշ մարդու մը հետ: Իր այս մտադրութիւնը յայտնած է քանի մը օր առաջ, վկաներու ներկայութեան: Նոյնիսկ ունեցած է սպառնական արտայայտութիւններ եւ ըսած է թէ, ի հարկին, ինքը վարձու ինքնաշարժով մը պիտի երթայ իր ամուսինը սպաննելու:

— Բարեբախտաբար, սիրելի՛դ իմ Ժար, դուք շատ լաւ տեղեկութիւններ քաղած էք: Կարելի է ըսել՝ նոյնիսկ շատ ընտիր տեղեկութիւններ: Կ'երեւի շատ անապարած են այդ բոլորը ձեզ հաղորդելու:

— Մենք դեռ շատ աւելի բաներ կը լսենք միշտ, պարոն Փուարօ, ըսաւ Ժար նորօրէն:

Փուարօն վերցուց սոսիկանին բերած օրաթերթը եւ բացաւ զայն մեքենական շարժումով մը: Իր աչքերը կը սահէին թէեւ գրութիւններու վրայէն, բայց իր մտածումները ուրիշ ուղղութիւն ունէին:

— Դուք դեռ չպատասխանեցիք իմ հարցումիս, ըսաւ վերջապէս: Ինչո՞ւ համար եկած էք զիս տեսնելու:

— Որովհետեւ տեղեակ եմ նաեւ որ դուք երէկ առաւօտ կը գտնուէիք Րէճէնթ Գաթ:

— Հասկնալի է:

— Անմիջապէս ինքս ինծի ըսի. ինչո՞ւ համար լորտ Էճվար իր մօտ հրաւիրած էր պարոն Փուարօն: Ի՞նչ կասկած ունէր: Ուստի նախ քան որեւէ գործունէութիւն, խոհեմութիւն էր որ տեսակցութիւն մը ունենայի ձեզի հետ:

— Ի՞նչ կը հասկնաք «որեւէ գործունէութիւն» ըսելով: Ձերբակալե՞լ կինը:

— Այո:

— Դեռ չէ՞ք տեսած զինքը:

— Օ՜, այո՛ անմիջապէս Սավօյա պանդոկը գացի: Պէտք չէր որ միջոց ձգէի որ խոյս տար:

— Ահա... Այսպէս ուրեմն, դուք...

Փուարօ ընդհատեց իր խօսքը: Իր հայեացքը, որ առանց երբեք որեւէ տեղ կանգ առնելու շրջած էր թերթին վրայ, յանկարծ կեդրոնացաւ որոշ տեղ մը եւ իր արտայայտութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ: Գլուխը բարձրացուց եւ հարցուց սոսկալով Եարտի ոստիկանին.

— Շատ լաւ, բարեկամս, ի՞նչ ըսաւ ձեզի Լէյտի Էճվարը:

— Ես կրկնեցի իրեն ոստիկանութեան յատուկ սովորական նախադասութիւնը, թէ՝ մեզի անհրաժեշտ է իր վկայութիւնը, որով կը խնդրուի իրմէ մնալ մեր արդարութեան ներքեւ... Եւ դեռ գրպարտել անգլիական ոստիկանութիւնը, իբր օրինական կերպով չգործող:

— Եւ ի՞նչ ըսաւ Լէյտի Էճվարը:

— Ջղայնութեան նոպայ մը ունեցաւ: Օ՜, վստահ եմ որ այդ նոպան կը կեղծէր կատարելապէս իսկական արուեստագէտի մը տաղանդով:

— Ուրեմն կը կարծէք թէ այդ ջղայնութեան նոպան շինծո՞ւ էր:

Ժար աչքով ըրաւ:

— Իսկ դո՞ւք, ի՞նչ կը խորհիք, պարոն Փուարօ: Իմ հաշուոյս... անկարելի է զիս խաբել. ես տեսայ որ բոպէ մը իսկ ինքզինքը չկորսնցուց:

— Կարելի է, ըսաւ Փուարօ: Իսկ յետո՞յ:

— Յետոյ ինքզինքին եկաւ... աւելի ճիշդ՝ ինքզինքին գալ ձեւացուց:

Հեծկլտաց, լացաւ եւ ըրաւ այն ինչ որ պարագան կը պահանջէր: Սպասուհի մը կարգ մը կազդուրիչներ խմցուց իրեն: Վերջապէս փաստաբան մը պահանջեց, որովհետեւ կ'ուզէր խօսիլ միայն այս վերջինոյն ներկայութեան: Կին մը որ հազիւ կը սթափի ջղայնութեան նոպայէ մը, երբ օրէնքի մարդու մը ներկայութիւնը կը պահանջէ, միթէ բնական երեւոյթ կարելի՞ է համարել:

— Այո, երբ նկատի առնուի պարագան, ըսաւ Փուարօ:

– Որովհետեւ ըստ ձեզի յանցապարտ մըն է եւ պաշտպան մը կը փնտռէ:

— Բնաւ երբեք, ես իր ընթացքը շատ բնական կը գտնեմ, իր խառնուածքը ունեցող կնոջ մը համար: Նախ՝ անշուշտ կը խաղայ իր ամուսնոյն սպանութեան անակնկալ լուրը առնող կնոջ մը դերը: Յետոյ, անգամ մը որ իր դերասանական պարտքերը գոհացում կը ստանան, անմիջապէս կը խորհի փաստաբան մը ունենալ:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկեր Ներսէս Բշիկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նշան Դարբինեանէ 50 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան եւ 50 ֆր. Հ. Յ. Դ. վերերանններու փոխանն։

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Այգապատ Պարսամեանէ 10 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան եւ 10 ֆրանք Հ. Յ. Դ. վերերան–ներու փոխանն։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատա–րագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ։

Պատարագի ընթացքին պիտի կատար–ուի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, եկեղեցւոյս վաստակաւոր Հոգ. Հովիւ Տ. Եսայի Ա. քհնյ. Այթունեանի վախճան–ման տարելիցին առիթով։

Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Շաւիլի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը իրենց ներկայութեամբ յարգելու համար ողբացեալ Տէր Հօր յիշատակը։

ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԽԱՉ

Այս Կիրակի Վերացման Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թափօր եւ Ան–դաստան ժամը 4ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ ժողովրդապետական եկեղեցւոյ։ Հանդի–սաւոր պատարագ ժամը 10.30ին։

×

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը Կիրակի, Սեպտեմբեր 12ին, ժամը 15.30ին, Ահա–րոնեան սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օ–րակարգ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայու–թիւնը պարտաւորիչ է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինաս–եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ ձանագրութիւնները բաց են։ Ամէն ա–

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին Համօ Օ–հանջանեան ակումբը։ Բացակաները նը–կատի պիտի առնուին։ Կարեւոր օրա–կարգ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գի–շեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահնե–րուն մէջ։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ՚ընդունուին բարեկիրթ և ուսում–նասէր աշակերտներ 10 – 12 տարե–կան։ Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատ–եան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէչ–եաեան, Ֆրեաերիք Ֆէյտիի եւ աշա–կերտներուն ու իրենց ծնողաց։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անուլիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վար–չութիւնը կ՚ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարե–կանէն 6 տարեկան։

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆը–րանսացի օրիորդ մը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մէնէքշէեան Սահակ, որդի Զմիւռ–ծնած եւ արհեստով կառապան Յակոբի, կը փնտռէ հայցէն իր հօրաքրոջ՝ Սըր–բուհի Մանուսեանի (կամ Մէնէքշէեա–նի) եւ անոր զաւակներուն՝ Սէրգոյի, Գէորգի եւ Մարթայի։

Հասցէն՝ 71 Ալլէ տիւ Փրբի–Փոն Վէր–տիւրոն – Պա, Սէնթ – Անթուան, Մար–սէյլ 15րդ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարե–շրջանի արձանագրութիւններու հա–մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա–նոնաւորապէս պիտի բացուին

ՍԻՍԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES ELEMENTAIRES

ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ։

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրա–տան։

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար–ձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն ա–նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ–ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ–նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխա–տելու համար եւ իբրեւ fourreur։ Մնայուն աշխատանք։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

×

Հայ Հաստատութեան մը համար խո–հանոցի եւ տնական սպասարկութեան եր–կու աշխատաւորներ։ Դիմել խմբագրու–թեան։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ–դերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. Հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ սաւառնա–կարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու–թիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 9 SEPTEMBRE
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10404

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNEE — No 10.404

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Բ.

Ֆրանսացին երկար ատեն ինքզինքը օտար չզգար Հայաստանի մէջ, որովհետեւ ամէն քայլափոխի փողոցին մէջ կը հանդիպի աւելածուի մը, նամակատար ցրուիչի մը կամ շարժավարի մը, որոնք Աղնաւուրը կը յիշեցնեն, կ'ըսէ Մոնտոն Թըլթակիյը, որ վայելած է Հայերու հիւրասիրութիւնը: Առանց հրաւիրուած ըլլալու, վերջին ծայր ազնուութեամբ իրեն հրամցուած են երշիկ, պանիր, պտուղներ եւ տեղական գինիներ: Միաժամանակ գովաբանած են «յաւիտենական Ֆրանսան» եւ լացած՝ իրենց ցաւերը:

Ժան Հուստր շուկային մէջ հանդիպեր է ֆրանսերէնի ուսուցիչ Հայու մը, որ ըսեր է իրեն թէ ուրախ է Հայաստան գացած ըլլալուն: Թէեւ այնտեղ գրաւոր չէ եւ ուրիշ տեղ կրնար աւելի դրամ շահիլ, սակայն կը սիրէ իր հայրենիքը եւ հպարտ է որ կը մասնակցի անոր վերածնունդին եւ բարգաւաճման:

Բայց բոլոր Հայերը նոյն ոգին չեն: Իր պանդոկին շուրջ տեսնուող Հայերը նուազ գաղափարապաշտ են եղեր եւ յաճախ հակառակ տեսակէտներ յայտներ են: Լիոնցի Հայ մը ըսեր է թէ 17 տարի առաջ ծնողքին հետ Հայաստան եկեր է եւ կը զղջայ եկած ըլլալուն:

«Երբեք տարի առաջ չէի կրնար ձեզի հետ խօսիլ այսօրուան պէս: Մեզմէ ոմանք կրցան վերադառնալ: Ես ալ կը յուսամ յաջողիլ օր մը»:

Լիոնցին գանգատեր է, որ աշխատավարձերը բաւարար չեն: Ամսական 120 ռուբլի կը ստանայ: «Թերեւս ուրիշ բան չունեցողներուն համար ասիկա բաւական ըլլայ, բայց մեզի համար՝ ո՛չ»: Վերջին տարիները որոշ բարելաւում եղեր է... «սեփական տուն»:

Ֆրանսացի լրագրողին ուշադրութիւնը գրաւեր է Հայաստանի մէջ սղութիւնը ինքնաշարժերուն, որոնց ամէնէն աժանը կ'արժէ 4000 ռուբլի, մինչդեռ մարդիկ միջին հաշուով ամսական 90էն հարիւր ռուբլի աշխատավարձք միայն կը ստանան: Ասոր պատճառը կը տեսնէ «սեւ շուկայ»ին մէջ:

Հայաստանի վարիչները զարկ կու տան գրօսաշրջիկութեան, օտար դրամ ունենալու համար: Տոլար եւ ֆրանք ունեցողներուն առաջնութիւն կ'ընծայուի որոշ խանութներու մէջ, ուսկից դուրս կրնան նետուիլ «տեղացիները» երբ անոնք հոն մտնեն:

Այս տարի տասը հազարի պիտի հասնի Արեւմուտքէն Հայաստան այցելող գրօսաշրջիկներու թիւը, անցեալ տարուան վրայ հարիւրին ութսուն աւելի: Ծրագրուեր է 1970ին հարիւր հազար գրօսաշրջիկ ընդունիլ: Ներկայիս ամբողջ երկրին պանդոկներուն մէջ եօթը հարիւր հոգիի տեղ միայն կայ, չորս հարիւրը Երեւանի մէջ: Ծրագրուեր է կառուցանել նոր պանդոկներ, որոնց չորսը մայրաքաղաքին մէջ, իւրաքանչիւրը հինգ հարիւր անկողինով: Յարմարութիւններ պիտի ստեղծուին նաեւ «Քէմփինկ»ի համար: Արջ եւ եղնիկ որսալու պատրուակով համբորդութիւններ պիտի կազմակերպուին:

Ցոյց կայ որ, կ'ըսէ Թըլթակիյը, գալ տարուընէ սկսեալ օտարականներ Հայաստան երթան իրենց ստամոքսի, երիկամունքի, ջիղերու եւ սրտի հիւանդութիւնները դարմանելու կամ Դիլիջանի ամարանոցին մէջ հանգստանալու համար:

Ժան Հուստր Երեւանէն զատ այցելեր է Էջմիածին, Գառնի եւ Սեւան:

Գառնի տանող գեղատեսիլ լեռնալանջին վրայ կանգ առած է «յաղթական կամարի մը առջեւ՝ կանգնուած ի պատիւ... Արարատ լերան, որուն հանդէպ մեծ պաշտամունք ունին մանաւանդ անոր համար, որ անիկա գերի է Թուրքերուն ձեռքը ...»:

Ամէնէն աւելի Մատենադարանն է, որ զարմացուցեր է Թըլթակիյը՝ իր աշխարհի մէջ նման չտեսնուած հազարաւոր ձեռագիրներով, որոնք կը պարունակեն հայ ժողովուրդի երկարատեւ պատմութիւնը: Մատենադարանապետը իր մարգարէի գլուխով կը յիշեցնէ եղեր բիւզանդական խճանկար մը:

Հայաստանէն վերջ Ժան Հուստր այցելեր է Վրաստան, ուր տանող ճամբան շատ գէշ է ներկայիս, սակայն 1966ին երկրորդ ճամբայ մը պիտի շինուի եղեր, մեծապէս դիւրացնելով Վրաստան-Հայաստան-Թուրքիա երթեւեկը... պայմանաւ որ կռիւը չսրուի, որովհետեւ կառատուն գրեթէ չկայ, իսկ հրանիւթի կայանները հազուագիւտ են:

Իր կառքը Սեւանի ճամբուն վրայ աւրուած ըլլալով, մեղուաբոյծ հայ ընտանիք մը հիւրասիրեր է զինքն ու իր ֆրանսացի ընկերները, որոնք գոհ տպաւորութեամբ հրաժեշտ առեր են Հայաստանին, երթալու համար Վրաստան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՈՒ ԹԱՆ ԿԸ ՓՈՒԹԱՅ ՔԱՐԱՉԻ Ե ՏԵԼՀԻ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ

Երկրորդ օրն է որ Հնդկաստան եւ Փաքիստան կը պատերազմին — թէեւ պատերազմը պաշտօնապէս չէ յայտարարուած — եւ, ստեղծուած այս կացութեան մէջ, պատերազմը կրնայ շատ աւելի երկարիլ ու երկուստեք զոհել մահարեր: Պատերազմը սկսիլը շատ աւելի դիւրին է քան դադրեցնելը. երբ այլեւս ազգային կիրքերը հրահրուած են — այս պարագային կրօնական աղանդ մըն ալ կուգայ լարուած կիրքերուն նոր թափ մը տալու — երբ Լահորի ու Քարաչիի, Նոր Տելհիի եւ Կալկաթայի բնակչութիւնը հարիւր հազարներով կը թողնէ փողոցներէն ու կը պոռայ «կեցցէ՛ բանակը», երկու երկիրներուն ղեկավարները եթէ նոյնիսկ ըմբռնեն թէ «ամբողջական պատերազմ» մը կրնար աւերել երկու երկիրները առանց երբեք վերջնական լուծում մը բերելու Քաշմիրի թնճուկին, այլեւս ազատօրէն գործելու ի վիճակի չեն. այս իսկ պատճառով կը մնան ապարդիւն խաղաղ բանակցութիւններու բոլոր կոչերը: Առայժմ երկուստեք զօրավարներն են նախաձեռնողները, եւ բանակը կրնայ խօսիլ միայն զէնքով:

Պատերազմական գետնի վրայ, Քարաչիի եւ Նոր Տելհիի հակասական հաղորդագրութիւններէն կարելի է հետեւցնել թէ բանակները, լայն եւ վճռական պատերազմը չշղթայազերծած, տակաւին զիրար կը «փորձեն»: Փաքիստանեան Փենճապին մէջ, Հնդկական ուժերը Լահորի դռներուն առջեւ արձակ համարձակ կը շրջին: 1.300.000 մահմետական բնակչութեամբ այդ քաղաքին գրաւումը բաւական բարդ կացութիւն մը պիտի ստեղծէ Հնդկական ուժերուն համար: Կասկածելի է որ Հնդկաստան առ այժմ զանգուածային գրաւումներու սկսի, մանաւանդ որ միլիոններով բնակչութիւն մը զսպելը դիւրին պիտի չըլլայ: Իսկ ինչ կը վերաբերի օդային ռմբակոծութիւններուն, ճիշդ է որ երկուստեք օդային բուռն մարտեր տեղի կ'ունենան, քաղաքներու ռմբակոծութիւնները սակայն պատերազմական գործողութիւններէ աւելի կը միտին սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել փոխադարձաբար: Ռաւալփինտիի համաձայն հնդկական օդուժը ռմբակոծած է փաքիստանեան եօթը քաղաքներ, որոնց կարգին նաեւ Քարաչին ու Ռաւալփինտին: Հերքելով այս ամբաստանութիւնը, Նոր Տելհի կը հաստատէր իր կարգին թէ փաքիստանեան օդուժը ռմբակոծած էր Ամրիցարը: (Վերջին լուրերուն համաձայն փաքիստանեան օդուժը փորձած է ռմբակոծել Նոր Տելհին): Երկուստեք կը խօսին մեռեալներու եւ գետնուած օդանաւերու մասին: Փաքիստանցիները, ի մասնաւորի, կը պնդեն գետնուած հնդկական 53 օդանաւերու մասին:

Դիւանագիտական գետնի վրայ կարելի է նշել կարեւոր երեք կէտեր.

Ա.— Ապահովութեան Խորհուրդին որոշումով, «անմիջական զինադադար մը հաստատելու համար», ՄԱԿի քարտուղարը՝ Ու Թան. Երեքշաբթի մեկնեցաւ դէպի Փաքիստան եւ Հնդկաստան: Երկու պետութիւններն ալ տրամադիր են զայն ընդունելու, լսելու, եւ իմացնելու իրեն իրենց բռնած դիրքը: — Ռաւալփինտիի համար, վերջնական համաձայնութեան մը կարելի է յանգիլ՝ Քաշմիրի մէջ ինքնորոշման սկզբունքը գործադրելով միայն: Իսկ Տելհի, զինադադարի մը իբր պայման, կը պահանջէ որ Քաշմիրի մէջ մուտք գործած Փաքիստանցիները քաշուին եւ հաստատիքներ տրուին փաքիստանեան նոր նախայարձակումներու դէմ:

Բ.— Խորհրդային կառավարութիւնը մասնաւոր յայտարարութեամբ մը կը մաղթէ որ երկու պետութիւնները բանակցութիւններու սկսին, որոնց համար կ'առաջարկէ իր միջնորդութիւնը:

Գ.— Մինչ աշխարհի գրեթէ բոլոր պետութիւնները կը դատապարտեն պատերազմը եւ բանակցութիւններ կը թելադրեն, Չինաստան բացէ ի բաց դիրք կը բռնէ Փաքիստանի կողքին, խստօրէն դատապարտելով «Հնդկական նախայարձակումը»: Չինաստան դեռ աւելի առաջ երթալով, նաեւ կը սպառնայ Հնդկաստանի, Երեքշաբթի տրուած պաշտօնական յայտարարութեամբ մը — «Չինաստանի կառավարութիւնը կը զօրացնէ իր ինքնապաշտպանութիւնը եւ կը հսկէ իր սահմաններուն»: Անդրադառնալով 1962ի Հնդկաստանի եւ Չինաստանի սահմանային բախումներուն, Չինաստան կը յայտարարէ.— «Հնդկաստանի չինական հողերու բռնաբարումները տակաւին վերջ չեն գտած»: Վիէթնամի կողքին եթէ երբեք յաջողին Քաշմիրի շուրջ ալ ստեղծել պատերազմ մը, կրնայ ամբողջ Ասիան բորբոքել: Ասոր կը ձգտի արդէն Մաօ Ցէ Թունկի վարչապետութիւնը, որուն համաձայն պատերազմը — ի հարկին նոյնիսկ աշխարհամարտը — ամէնէն ապահով միջոցն է պարտադրելու աշխարհին համայնավարութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՊԱԹ.— Յաջորդաբար Հասան Բ. թագաւորին հիւրը պիտի ըլլան Սուրիոյ նախագահը՝ Ամին էլ Հաֆէզ, նախագահ Նասր եւ Լիբանանի նախագահը՝ Շարլ Հէլու: Սուրիոյ նախագահը, որ ներկայիս Ալժէ կը գտնուի, պաշտօնական այցելութեամբ Ռապաթ պիտի հասնի Գազապլանքայի վեհաժողովէն առաջ, իսկ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան եւ Լիբանանի նախագահները՝ վեհաժողովէն ետք:

ՀԱՄՊՈՒՐԿ.— «Ամերիկացի մեր բարեկամներուն հանդէպ անվստահութեան ոչ մէկ պատճառ կայ» կը հաստատէ վարչապետ Էրհարտ «Տէր Սփիկէլ» շաբաթաթերթի խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին: «Անոնք (Ամերիկացիները) Վիէթնամի մէջ իրենց արիւնը կը թափեն բոլոր ազատ երկիրներուն համար, մեր երկրին վրայ ներկայ իրենց գունդերը կ'ապահովեն մեր ապահովութիւնը: Այնպէս որ, Զօր. տը Կոլ ինքն իսկ, որուն հետ յաճախ անդրադարձած ենք այս հարցի մասին, կ'ընդունի որ կարիքը ունինք Ամերիկայի պաշտպանութեան», աւելցուցած է վարչապետ Էրհարտ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ՇԱՍԹՐԻ ԵՒ ԱՅՈՒՊ ԽԱՆ

Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի զինեալ բախումին առթիւ, օրուան կարեւորագոյն դէմքերը դարձած են Լալ Պահատուր Շասթրի եւ մարաջալ Այուպ Խան:

Հնդկաստանի վարչապետը նուրբակազմ, կարճահասակ անձ մըն է մինչ իր այսօրուան հակառակորդը՝ Այուպ Խան, հսկայ մըն է:

Լալ Պահատուր Շասթրի, յաջորդեց Նեհրուի 1964 Յունիսին եւ նոյն ատեն ստանձնեց Արտաքին նախարարութիւնը: Ծնած է 1904ին: Իր ընտրութիւնը իբրեւ վարչապետ զարմացուց օտար դէտերը, հակառակ անոր որ տարիներ շարունակ անմիջական գործակիցն եղած էր Նեհրուի: Համեստ, ամչկոտ, միջակ հռետոր, մէկ մեթր 52 հասակ եւ 47 քիլօ, այս բոլորը պատճառ դարձած են որ ոմանք զինքը «ճնճղուկ» կոչեն:

Բոլորովին տարբեր ազնուապետական Նեհրուէն, պատրաստուած Քէմպրիճ եւ դեռ երիտասարդ ծանօթ Արեւմուտքի զանազան երկիրներուն, Շասթրի բուն հնդկական ապրանք է եւ իր երկրէն դուրս միայն Նէփալ գացած է: Գիւղի ուսուցչի զաւակ, կանուխէն որբ, իր ուսումը կատարած է Պենարէսի վարժարանը: 17 տարեկանին բանտ կ'իյնայ, Անգլիացիներու կողմէ, անդամակցած ըլլալով քաղաքացիական անհնազանդութեան շարժումին, լսելէ ետք Կանտիի ձայնը: Նախ որոշած էր ուսումնասիրութեան նուիրուիլ եւ տիկին Բիւրիի մէկ կենսագրականը հրատարակած էր հնդ. պատմ. ու փիլիսոփայական զանազան աշխատանքներու կողքին: Քաղաքական ասպարէզի մէջ, առաջին անգամ Քոնկրէսի կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար եղած է, ապա Նեհրու իրեն յանձնած է յաջորդաբար Ներքին, փոխադրութեանց եւ առեւտուրի նախարարութիւնները:

Թէեւ աւելի ուժգոյն անշուշտ, բայց եւ այնպէս Հնդկաստանի համար, Շասթրի Կանտիի յաջորդն է: Բազմանդամ ընտանիքի հայր, բարեպաշտ, բուսակեր, ջուր խմող, միշտ հետաքրքրուած է թշուառներով եւ վարչապետի իր առաջին թռիչքը տուած է «Հնդկաստանի ծառայողներու» ընկերութեան, զոր Կանտի հիմնած էր եւ որու գլխաւոր նախագահն էր:

×

Այուպ Խան, 55 տարեկան, տէր ու տիրականը Փաքիստանի 1958էն ի վեր բոլորովին տարբեր մարդ է: Բարձրահասակ, զօրեղ, պողպատեայ աչքերով, Հնդկաստանի բանակի նախկին սպայի դասական տիպարն է: Շրջանաւարտ է Սանտհըրսթի ակադեմիայէն եւ հազուագիւտ ոչ-Անգլիացիներէն է, որ կարեւոր հրամանատարութիւն մը ունեցած է վերջին աշխարհամարտին: Իրմէ առաջ, իր հայրը եւ մեծ հայրը ծառայած են բրիտանական բանակին մէջ եւ հայրը կռուած է Ֆրանսայի մէջ 1914ի պատերազմին:

Ամէն բանէ առաջ, արեւմտականացած զինուորական մըն է, սիրահար կարգապահութեան որ վեց տարուան մէջ, ընջընջեց անիշխանականութիւնը: Պաշտօնանկ ըրած է երեք հազար պետական պաշտօնեաներ:

«ՄԵՌԵԼՈՑ»Ը

(1916 – 1920)

Մեծ Եղեռնին դեռ եւս անգիր պատմութիւնը ծայրածաւալ՝ չունի արդարեւ աւելի աՀեղ, պակուցիչ ու քաջնելի էբիզօտ մը, քան սանդարամետական այն սպանդը, որ աւելի հինգ տարի առաջ՝ Օգոստոս 25ին, տեղի ունեցաւ Միջագետքի անապատներուն մէջ, զանգուածային բնաջնջումով վեց բիւր Հայերու: Այս թիւը թող չյիշեցնէ ձեզ փաղանգը «60 Հազար կտրիճներ»ուն, որոնք Աւարայրի դաշտին վրայ «Վասն Հայրենեաց» ինկան «Կարմիր Վարդան»ի Հետ: Նոր վաթսուն Հազար մըն էր այդ, որ ափսօս, վերջինը չեղաւ, եւ Հեռու Ցունուարավերջին՝ Սխտանի մէկ խորշը Հընձուող քանի Հազար գլուխներ իցի՛ւ թէ վերջին գլուխը կազմէին Հայ Մարտիրոսագրութեան:

1915ի աքսորի աՀաւոր ուղիները կարելէ, արիւնի եւ աւերի մկրտութիւններէ անցնելէ, քաղցի ճիրաններէն մազապուրծ ազատելէ եւ կարաւաններ կէս-ուակէս կոտորակուելէ ետք, մէկ օրէն միւսը՝ գնչու ցեղերու մակարդակէն ալ վար իջած, գրեթէ անբանացած Հայ ժողովուրդը կ՚երթար լեցուիլ Միջագետքի եւ Ասորիքի միջեւ գտնուող վայրենիներու այն երկիրը, որուն Զօր անունը կու տար Օսմ. Պետութեան Պէտնամ աշխարհագրութիւնը: Տարագիր Հայութիւնը՝ Հրատապ աւազներուն վրայ, պատառած վրաններու տակ, տարի մը լման քարշ տուաւ իր մրդուղ գոյութիւնը եւ փոխն ի փոխ դարձաւ սարոսի, մուրիկ ու վաչկատուն, աւուր Հացի կարօտ, կիսամերկ եւ անձնատուր այն կախակայեալ օրհասին՝ որ կենդանի կմախքի մը պիտի վերածէր զինք: Կրկնութիւնն էր նորէն դարերու անխախտ առածին. «Սուրէն մնացածները՝ սովէն մեռածներէն երջանիկ էին»:

Կեդրոնի կառավարութիւնը կարծուածին չափ անգութ չէր. ընդհակառակն, անիկա կ՚ուզէր խնայել յանկնկալս տէտերկին եղող այդ քամբախտ աքսորականները ճերմակ կոտորածի պատուհասներէն: Առ այս, երկիցս Հրահանգ կու տայ Միւթեսարրֆ Ալի Սուատի՝ մաքրել բոլորը մէկ: Սուատ չի Համակերպիր, կ՚ըլլայ պաշտօնանկ: Իրեն կը յաջորդէ չերքէզ Սալիհ Զէքի, մարդակերպ Հրէշ մը՝ որուն նմանը դուցէ երբեք ապրած չէ ընդհանուր աշխարհի վրայ, բացի Իթթիհատի ջոկերէն գործօն սեւ եռորդութենէն՝ Պէհաէտտին Շաքիրէն, Նազըմէն ու Տոքթ. Ռէշիտէն, եւ անոնց Հնազանդ՝ չանարդագուրդ Համհարդներէն, որոնք Հայ ցեղին սիրտը դաշունեցին չարաչար:

Աղէտի օրերուն Խվէրէկի դայմագամն էր այս Զէքին, որ Վանայ սպանեալ նախկին վալիին մօտիկ ազգականն ըլլալուն, վրէժխնդրական ամենաբուռն զգացումով մը Համակուած էր Հայոց Հանդէպ: Կեսարիոյ շրջականներուն Հայութեան մուխը մարելէն ետք, կը փափաքի աւելի լայն գործունէութիւն մը ցոյց տալ Հայաշատ կեդրոնի մը մէջ: Մնացե՞ր էր տասնկ տեղ՝ Տէր Զօրէն զատ: Թալէաթ, մօտէն գիտակ իր տրամադրութեանց, անապատական այդ քաղաքին կառավարիչ կը կարգէ զինք: Զէքի, չողեպիոդ կը սուրայ Հոն եւ իր սադմնած դժոխային ծրագիրները կը Հասունցնեն Մեսքէնէի եօթը Հազարէ աւելի տարագիրերու պատուհասները՝ Հագըր եւ Ակեահ, իսկ Այնթապցի քամխէր Մուսթաֆա, անոր աջ բազուկը կը Հանդիսանայ գործնականօրէն:

Դիւրին գործ չէր սակայն, Հազարաւոր Հայեր Հաւու պէս անձկել քաղաքին մէջ, մանաւանդ որ, երկու Զէյթունցի Հայուհիներ անգամ մը յարձակում կրած ատեննին՝ մեռնելէ առաջ՝ եղունգներով փողոտեր էին չորս չէչէններ: Պէտք է պարպել քաղաքը, ջարդի նոր գետիններ պատրաստել: — Առտու մը, յանկարծ մունետիկ կը շրջի, ծանուցանող թէ՝ Հայ պահող ունէ արար պիտի կախուէր կամուրջին գլուխը: Նոր աղէտի մը առաջին բացայայտ աՀազանգն էր այս:

Օգոստոս 21ին կը սկսի ընդհանուր տեղահանութիւնը — օրական տասնեակ եւ աւելի Հազար — Տէր Զօր ապաստանած եւ մեծամասնութեամբ անտուն, անտէր Հայ ժողովրդեան՝ դէպի Սուվար եւ Շէտտատիէ, անիծեալ վայրեր, ուր կը խողխողուին վաթսուն Հազար Հոգի, Օգոստոս 24ին: Վերջին տեղահանութիւնն էր այդ, բնմաղրուող Տասմին «Ճղի վարագոյր»ը: Վաղորդայնը, 1916 Օգոստոս 15 անջնջելի թուական, Հայ պատմութեան էջերուն, կը կոտորուին ամէնքը մէկանց՝ մահերուն ամէնէն սարսափելիներով: Զէքիի կողմէ օրականով վարձուած չէչէններ կը մտնեն անոնց չարքերուն մէջ եւ անխնայ կը սկսին զարնել, մորթել աջ ու ձախ, մինչ, Հուրի եւ սուրի մատնուած Հազարաւոր նահատակներու աղաղակներն ու Հոնդիւնները կը խուլեն միապաղաղ լռութիւնն աւազոտ ամայքներու... Պայթած գանկեր, ճապաղիք եւ յօշյօշ բեկորներ մարմիններու...: Մուրատ եւ Խապուր գետերը լեցուած են աՀա դիակներով: Մխի եւ ոսկորի այդ չեղջակոյտերէն թումբեր ձեւացած են եւ Ամէլէ Թապուրին բաՀեբով դուր կ՚ողողէ՝ ջուրին ընթացք տալու Համար ...:

Նահատակուողներու պզտիկները որբանոց մը կը լեցուին, անոնց թիւը Հետզհետէ չատնալով՝ մինչեւ Հինգ Հազարի կը բարձրանայ, եւ Գուրպան Պայրամի օրը — ճշմարիտ Տօն Ողջակէզի — խումբ խումբ կը տանին զանոնք քաղաքէն ժամ մը Հեռու, քարիւղով թրջելու Համար Հաւած ցնցոտիներնին: Լուցկի մը, լուցկի մըն ալ... եւ աՀա երկինքին վրայ՝ անապատին արեւը կը մթագնի պահ մը ճենճերման բոցերով, զոր վարէն, Թուրանեան Զագը կ՚արծարծէր իր Սոդոմին ի պատիւ ...:

Ես — Հերու կը պատմէր ինձ կիլիկեցի Կատար Տատուրեան, արցունքէ ցամքած աչքերը գետին խոնարհած — քաղաքէն դուրս Հանուող էն ետքի «խաթար»ին մէջն էի: Ամէնքս ալ գիտէինք թէ՝ ողջ ողջ մեռնիլ կ՚երթայինք: Աքսորներուն մէջ ուրիշ քրոջնիք մտած, երկու ժամ քալելէն Հասանք «Կումրլէթ» տեղ մը: Խումբ խումբ կնիկներ կը տարուէին՝ անյայտ կ՚ըլլային: Չէի գիտեր ինչ կ՚անցնէր Հոն: Ետեւ մնացողներէն էի. ես ալ տարին՝ Գարեգինիս եւ Երջանիկիս Հետ.— Հինգէս ու երկուքն էին մնացեր: Տեսայ խոշոր Հոր մը. բերնին քով մօրէ մերկ կը Հանուեցնէին, կը մեռցնէին ու կը նետէին վար: Մէջը նայելուս՝ խելքս դարձաւ, Հոգի տուողներ մեռելներու պըլլուած՝ պառկեր էին ...: Երկաթ մը կերայ գլխուս, Հատ մըն ալ՝ չլինքիս, աչքերս մթնցան. զաւակներուս ձեռքէն բռնած՝ նետուեցայ Հորին մէջ... Անկէ անդին չեմ գիտեր: Երբ խելքս սանկ գըլուխս եկաւ, տեսայ որ կարմիր կը վազէր մազերէս: Բաշխտուելով մէկդի կծկուեցայ: Մութ գնտանի պէս տեղ մըն էր: Մուխ մը խեղդեց մէկնիմէկ: Հորին բերանը չալը չըրփը կը վառէին. ալ յոյս չկար ապրելու ...: Ժամեր ետքը, Հետաքրքիր Արաբի կնիկներ եկան՝ պատահածը տեսնելու, զիս վեր Հանեցին: Ո՞ւր փնտռէի Գարեգինս ու Երջանիկս, էրած մրկած ո՞ր մեռելներուն տակ ...

Իրենց ոսկերոտին տակաւին չՀալած եւ աճիւններնին չորս Հովերուն չտարտղնուած, մարդ մը — Արսլան պէկի բազմաչարչար երէց՝ Բարսեղ քՀնյ. Թորոսեան — ցնծաղաղայէն ետք ուխտի երթալու մը պէս, կ՚այցելէ Սուվար եւ Շէտտատիէ, ուր ողջակիզուած եւ փոսերու մէջ պառկող այդ նահատակներուն վրայ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ վերադարձ 150 ազգակիցներու Հեծկլտանքներու մէջ, ապա տոպրակի մը մէջ Հող եւ ոսկոր լեցնելով՝ կը բերէ յանձնել Ս. Պատրիարք Հօր:

Ով դուք, որ ձեր ցեղին չարչարանքը չզգացիք մորթերնուդ վրայ, Պատրիարքարան փութացէք տարին մէկ օր, մասունքի պէս տոպրակը պագնելու: Եւ դուն, եաթաղանէն ու կախաղանէն փախչող Հէք Հայորդի, ի՜նչ սիրտով պիտի ընթեռնուս այսօրուան ու վաղուան օրացոյցիդ մէջ սա տողերը «Բաստանից Մանկանցն որք ի Սեբաստիա կատարեցան... Եօթն Կուսանացն որք յԱնկիւրիա կատարեցան ... Եւ վկայիցն որք յարեւելս կատարեցան»:

Ալ ատենն է, որ մեր օրացոյցներէն վերցուին դարերէ ի վեր յիշատակուող այնքան ճղճիմ թիւերով օտարոտի մարտիրոսներ, տեղ տալու Համար Հայահուն ու Հայակրօն վեց բիւրուցն, որք ի Տէր Զօր կատարեցան Հինգ տարի առաջ:

Պիտի չերթանք այնչափ առաջ, որ Հին Երրայեկներուն պէս եօթը օր ի նշան սգոյ Հագուստներնիս պատռենք, կուրծքերնիս ծեծենք, մազերնիս – մօրուքնիս փետենք եւ Հող ցանենք գլուխնիս:

Սակայն, այսուհետեւ ՕԳՈՍՏՈՍ 25ը պէտք է որ Մեծ Մեռելոցնիս նկատենք, եւ ամէն ուր որ Հայ Գերեզմաննոց մը կայ, ամէն ուր որ ժամ ունինք եւ ժամատուր, ճերմակ ու սեւ խաչերով, տարին Հեղ մը Հոն վազենք, Հոգիներնիս բուրվառ՝ յիշատակի սուրբ խունկով, մեր աղօթքն ու յարգանքի մրմունջներն ալ՝ ծաղիկնե՛ր բուրեան, ցանուած Տէր Զօրի Նահատակաց անթաղ շիրիմներուն վրայ:

ԹԷՈԴԻԿ

Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»էն:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԳՈՒՑԱՒՈՐ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՁԵՌԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ռումանիոյ Հայ գաղութը շատ Հին է: Անոր պատմութիւնը կը սկսի միջին դարերէն:

ԺԱ. դարու կէսերուն սելճուկեան Թուրքերու Հալածանքներէն փախչող Հայերէն մաս մը գաղթեց Խրիմ եւ այնտեղէն ալ դէպի ԼեՀաստան ու Ռումանիա: Ռումանացի Հայագէտ Փրոֆ. Վլատ Գընըլիանու «Հայերը ռումէն պատմութեան ու կենցաղին մէջ» գործով կը Հաստատէ թէ 11րդ դարուն դէպի կեդրոնական Եւրոպա եւ ԼեՀաստան գաղթող Հայերը իրենց առաջին գաղթականութեան շրջանին մնացին ու Հաստատուեցան Մոլտովայի մէջ: Ուրիշ ռումանացի Հեղինակ մը՝ Ն. Ա. Պոկտան, իր «Եաշքաղաքը» մեծածաւալ գրքին մէջ կը գրէ Հետեւեալը. «Հայերը Մոլտովա եկան ու բնակութիւն Հաստատեցին 11րդ դարուն մէջ: Ռումանիոյ նախկին մայրաքաղաք Եաշի Հայկական եկեղեցիին մէջ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի քարի վրայ փորագրուած Հայերէն արձանագրութիւն մը, որով կը յայտնուի, որ 1395 թուականին Հայերը Հիմնած էին իրենց եկեղեցին քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ: Այդ քաղաքին Հնութիւնը կ՚ապացուցուի Հայկական այդ եկեղեցիով:

Ռումանիա բնակութիւն Հաստատած այս Հայերուն մեծ մասը ըլլալով Անիի եւ Հայաստանի ուրիշ քաղաքներու արՀեստաւորներէն, շատ բնական էր, որ անոնք իրենց բնակած այս վայրերուն մէջ զբաղէին այն արՀեստներով, որոնցմով զբաղած էին իրենց Հայրենիքին մէջ, որոնց կարգին նաեւ Հանգուցաւոր գորգերու ազգային աւանդական արՀեստով:

Հայերու գործած գորգերուն մոթիվները դարերու ընթացքին մուտք գործե-

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Օրը Կիրակի էր, ժամը յառաջացած, ամէն կողմ փակ, Փետրուարի ցուրտ ու խոնաւ օդ:

Դուրս ելաւ նեղլիկ փողոցէն, կանգ առաւ մեծ պողոտային անկիւնը: Ո՞ւր երթար, ի՞նչ ընէր, այս լայնատարած անծանօթ քաղաքին մէջ, գլուխը ո՞ր քարին զարնէր: Յոգնած էր, քնատ էր, կը մսէր: Տարտամ, անորոշ քայլերով յառաջացաւ: Մեծ պողոտային երկայնքին՝ ծառերու տակ Հանրութեան Համար շինուած մեծ նստարաններ կային:

Գնաց, նստաւ նստարաններէն մէկուն վրայ, կռնակը տուած յենարանին, կծկուեցաւ ինքն իր մէջ: Յուսահատութիւնը, յոգնութիւնը ընկճած էին զինքը, քունը կախուած էր իր աչքերէն: Ախ, եթէ չոր տախտակի մը վրայ տաքուկ անկիւն մը ըլլար ... Հանգստանալու Համար:

Մտածո՜ւմ, մտածո՜ւմ... ու քունը եկած էր փակելու իր աչքերը:

×

Պ. Վարդանը սովորական ժամէն շատ շատ կանուխ դուրս ելաւ սրճարանէն, ու գլուխը կախ տունին ճամբան բռնեց:

Սիրտ ունեցող մարդ էր Պ. Վարդան: Քիչ առաջուան տեսած որբ տղեկին պատկերը, անոր կերպարանքը իր աչքերուն առջեւէն անդին չէր երթար: Տրախմի մը, ափ մը չոր լուբիա, կտոր մը սեւ ու չոր Հաց, բեռ մը կօշտ, անպէտ յանդիմանական խօսքեր, ան ալ Հայու մը կողմէ: Ինչպէս այդ մէկ տրախմին ափին չփակաւ, — կը խորհրդածէր: Ե՞րբ պիտի վերջանար սա անբախտ որբերուն Հալածանքը, ե՞րբ պիտի վերջանար սա անպատմելի կատակերգութիւնը:

Ո՞ւր գնաց, ո՞ւր կորսուեցաւ, Հիմա ո՞ր ցուրտ ու խոնաւ անկիւնը կծկուած է: Ինք, այո, ինք Հիմա ինչ սրտով տուն պիտի երթար, իր երախաներուն ժպտէր, ուրախ - զուարթ սեղան նստէր ու յետոյ տաք, մաքուր անկողին մտնէր, երբ անդին անտէր որբ մը ցուրտէն ամբողջ գիշերը պիտի մսէր: Պիտի կրնա՞ր քնանար:

Բայց ինչ ընէր, եղբայր: Ցաւը մէկ չէր, տասը չէր, Հարիւր չէր, այդ օրերուն: Ցաւն ու թշուառութիւնը Համատարած:

Իր շուրջի մարդիկը, շատ քիչ բացառութեամբ, անհոգի, անպէտ, անսիրտ բազմութիւններ էին: Նեղ շրջան էր, անհոգի ժամանակներ էին: Այդ օրերուն՝ ամէն ոք իր «ես»ին գերին էր, կամ շատ-շատ իր մօտիկներուն մասին կը մտածէր, որո՞ւն Հոգը՝ եթէ որբ մը թշուառութեան մէջ կը տուայտի:

Թեւերը ետեւ կապած, գլուխը կախ, մտածկոտ կը յառաջանար մեծ պողոտային, եւ երբ ուզեց ճամբան փոխել, յանկարծ, նշմարեց ճիշդ իր մօտիկը նստարանի մը վրայ կծկուած, քնացած էր քիչ առաջ տեսած տղեկը:

Կանգ առաւ:

Ինչ ընէր, արթնցնէ՞ր, Հետը տուն տանէ՞ր: Իր ունեցածը ձեռքի չափ սենեակ մը՝ եւ անոր մեծութեամբն ալ խոհանոց մը: Չորս երախայ, ինք եւ տիկինը վեց Հոգի, ինչպէս ընէր: Յետոյ Հիւր մը չէր այս տղեկը, եթէ տանէր մէկ օրը կ՚ըլլար երկու, երկուքը երեք ու այսպէս առանց ելքի:

Երկար տատանումէ ետք կարեկից Հայեացք մը ձգեց տղեկին վրայ, գլուխը օրօրեց ու Հեռացաւ:

Տուն Հասաւ: Կինը զարմացաւ վաղաժամ տուն դառնալուն:

— Ինչ ունիս, մարդս, տրամադրութիւնդ փչրուած, երեսդ թթուած, նորէն որո՞ւ Հետ բռնուեցար:

— Ոչինչ, պատասխանեց ամուսինը ցած ձայնով:

Յետոյ գլանիկ մը վառեց եւ երկարեցաւ «սէտիրին» վրայ, աչքերը առաստաղին ուղղած:

Քիչ ետք, Տիկինը կրկին դարձաւ իր ամուսինին:

— Այսօր ի՞նչ ունիս, մարդ: Յայտնի է, նորէն ոչխարներդ տանիքը ելած» են:

— Ոչինչ ըսի, ինչո՞ւ այսօր այդքան Հետաքրքիր, Հարցասէր դարձեր ես, ուղղուած բարկութեամբ մը յարեց ամուսինը, յետոյ յանկարծ, Հարցուց.

— Երախաները դեռ չվերադարձա՞ն...

Տիկնոջ սրտին մէջ սեւ կասկած մը ծագեցաւ: Ինչո՞ւ կը Հարցնէր երախաները ան եւ այդպէս կասկածելի չեշտով մը:

— Ի՞նչ կայ, չա՞ր բան մը պատահած է, ըսէ, չուտ ըսէ, ես ալ իմանամ, աղաչեց տիկինը գրեթէ լալաՀառաչ:

— Ոչինչ... մեր երախաներուն բան մը պատահած չէ, բայց ուրիշ երախայ մը, որբ տղեկ մը տեսայ որ այս գիշեր մեծ պողոտային նստարաններուն վրայ քնացած պիտի սառի Աստուծոյ եւ մեր աչքերուն առջեւը:

— Ինչ կը խօսիս, մարդ, բառերէդ բան չեմ Հասկնար, բացէ՛ ըսէ պարզ, յստակ ըսէ որ գիտնամ թէ ի՞նչ է եղածը:

Ամուսինը չակուեցաւ «սէտիր»ին վրայ ու տխուր չեշտով մը մանրամասն պատմեց այդ օրուան իր տեսածը:

— Տղեկը այդ վիճակին մէջ տեսար ու Հետդ չբերի՞ր:

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՋԻ

(3 Շար.)

...ին մոլտովական սքուարցաններուն (կար-պետ) մէջ։ Ասիկա տեղի ունեցաւ դի-տութեամբ, քանի որ այդ կարպետներ-ուն մոթիվներու նկարագիրը կը համա-պատասխանէր հայկական մոթիվներու հա-մաձայն կազմուածքին։ «Այս պատճառաւ — կը գրէ Փրոֆ. Վլատ Պրնրցիա — ...մինչեւ այսօր ռումէն իշխանու-...թեան մնացած եւ վանքերու մէջ պահ-...ուած ձեռագրներուն վրայ կ'երեւայ հայկական ձեռարուեստի ազդեցութեան դրոշմը»։

Ներկայիս ալ Մոլտովայի գեղարուես-...տական գործերուն մէջ կը շարունակուին ...հայկական հանդուցաւոր հնա-...ոյն գործերու երկրաչափական, գծային ...հարազատ մոթիվները։ Ռումէն հեղի-...նակ մը՝ Լիվիու Թեքլու, իր ռումանա-...կան գործերուն նուիրած ուսումնասիրու-...թեան մէջ կը գրէ հետեւեալը. «Ռումա-...նական գործերու երկրաչափական գծա-...յին մոթիվներէն շատ քիչերը զուտ ռու-...մանական են, անոնց մեծ մասը կը կրեն ...հայկական մոթիվներուն բացայայտ եւ ...անկնելի ազդեցութիւնը»։

Ռումանիա բնակութիւն հաստատած ...հայութեան Հայերը հնագոյն շրջաններէն ...մինչեւ օ՛ր Թուականը շարունակեցին ...հիւսել արեւելեան գորգեր։ Այս պարա-...գան մեծ թուականներ կը պակսին։ Այս-...պէս կարելի է ըսել, որ դարեր առաջ ...Հայերը հոս զաղրեցան զբաղիլ այլեւս ...գորգագործութեամբ։ Ասիկա թերեւս ...անոր համար որ ժամանակի ընթացքին ...յաջորդող սերունդները կորսնցնելով ի-...րենց ինքնուրոյնութիւնը՝ կորսնցուցին ...նաեւ իրենց նախնիքներուն առանձնայա-...տուկ մշակոյթը, որ բերած էին անոնք ի-...րենց մայր Հայրենիքէն։

Առաջին համաշխարհային պատերազ-...մէն ետք, 1918ին, կը սկսի, սակայն, ...նորագոյն շրջան մը, երբ Հայերը վեր-...ստին սկսան հիւսել այստեղ հանդուցա-...ւոր գորգեր, այս անգամ աւելի ծաւալուն ...ձեւի մը տակ երկրին գրեթէ բոլոր շրջ-...աններուն մէջ։ Ահա թէ ինչպէս։

Համաշխարհային առաջին պատերազ-...մի վերջաւորութեան, Թրքական յետա-...գէմ կառավարութեան կազմակերպած ա-...հաւոր սպանդէն փախչող Հայերէն մաս ...մըն ալ ապաստանեցաւ Ռումանիա։ Այս ...Հայերէն գորգագործ վարպետները սկ-...սան գործել եւ հիմը դրին հանգուցաւոր ...գորգերու ձեռարուեստին, հիւսելով ի-...րենց հիմնած փոքր արհեստանոցներուն ...մէջ սքանչելի օրինակներ այդ գորգե-...րէն։

Երկրորդ համաշխարհային պատերազ-...մի հետեւանքով, 1940ին, յաջորդեց ...շրջան մը, որու ընթացքին գորգագոր-...ծութիւնը դարձեալ դադրեցաւ գոյու-...թիւն ունենալէ Ռումանիոյ մէջ, այս ան-...գամ գլխաւորապէս նախանիւթի բարդի ...եւ բամպակի պակասութեան պատճառով։ 1951 թուականին էր, որ ծնունդ առաւ ...արեւելեան հանգուցաւոր գորգերու ա-...ռաջին արհեստանոցը, «Գեղարուեստա-

ՀԱՅԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԵՐԳՉՈՒՀԻ
ԼԻԼԻ ՉՈՒՔԱՃԵԱՆ

1950ին, երբ Մեթրոփոլիթըն օփերայի թենորներէն հռչակաւոր երգիչ Ճիովանի Մարթինելլի Պոսթընի մէջ առաջին անգամ լսեց քոնթրալթօ Լիլի Զուքագեանի ձայնը, առանց վարանելու ուղղակի հարցուց երգչուհիին.

— Ինչո՞ւ օփերայի մէջ չէք երգեր։

Լիլի Զուքագեան պատասխանեց քանի մը ամիս ետք, երբ լրագրող մը Շիքակոյի իր տան մէջ տեսակցութեան մը ընթացքին հարցուց՝ թէ կը փափաքէ՞ր օփերայի մէջ երգել կամ Եւրոպա երթալ ուսանելու համար։ Այո՛, — պատասխանեց ան։ Սակայն, այդ ծրագիրը ապագային համար էր։ Ներկային համար ան ունէր ընտանիք մը, բաղկացած ամուսինէ մը եւ երեք երախաներէ, փոքրագոյնը տակաւին մանուկ։

1951ին տեղի ունեցած այս տեսակցութեան ընթացքին, երգչուհին բացատրեց. «Երախաներուն փոքրութեան չեմ կարծեր թէ պէտք է զանոնք լքել եւ անոնց դաստիարակութիւնը զոհել ասպարէզին։ Թերեւս, երբ 15 կամ 20 տարեկան ըլլան»։

Յաջորդ ութ տարիներուն ան գրեթէ ամբողջ կեանքը նուիրեց իր ընտանիքին։ Միաժամանակ շարունակեց դասեր առնել Ֆիլիփ Մանուէլէն, որ հեղինակութիւն մըն էր Վերածնունդի եւ Պարոքի շրջաններու երաժշտութեան։ Այդ շրջանին շարունակեց նաեւ պատահական կերպով երգել եկեղեցիներու եւ երգչախումբերու մէջ։

1955ին, Պրինօ Ուոլթըր զայն հրաւիրեց երգելու Մահլէրի «Յարութիւն»ը Շիքակոյի Սիմֆոնիկին հետ։ Յաջորդ տարին ան սկսաւ երգի դաս տալ Իվանսթընի Նորթուեսթըրն համալսարանին մէջ։

Ապա 1959ին, Արքանսոյի Լիթթըլ Ռոք քաղաքի օփերայէն ստացաւ հեռաձայնային հրաւէր մը, զոր ընդունեցաւ։

Օփերայի իր առաջին դերէն ետք, Նիւ Եորք Ֆիլհարմոնիայի խմբավար Թոմաս Շիփփըրզ հրաւիրեց Լիլի Զուքագեանը ունկնդրութեան մը համար։ Շիփփըրզ անմիջապէս առաջարկեց Փրոկոֆիէֆի «Ալեքսանդր Նեւսկի»ն։ Լիլի դարձեալ ընդունեցաւ։

Պ. Շիփփըրզ հայազգի երգչուհիին դեր տուաւ նաեւ Իտալիոյ Սփոլեթթօ քաղաքին մէջ տեղի ունենալիք փառատօնին համար։ Ամերիկա վերադարձին, Լիլի հանդէս եկաւ Նիւ Եորքի Ֆիլհարմոնիային եւ Պալթիմոր Սիվիկ օփերային մէջ։

Յաջորդ տարին ան դարձեալ մասնակցեցաւ Սփոլեթթոյի փառատօնին, ուր «Սալոմէ»ի մէջ երգեց Հերովդիայի դերը։ Նիւ Եորք վերադարձին երկրորդ ունկնդրութիւն մը ունեցաւ Մեթրոփոլիթըն օփերայի մէջ։ Լիլի այս ունկնդրութիւնը կոչեց կեանքին ամէնէն անոյշ մէկ պահը։

Լիլի Զուքագեան ծնած է Շիքակոյի մէջ։ Հայրը՝ Վահան Զուքասըզեան անցեալ դարու վերջաւորութեան գաղթած է Սեբաստիայէն։ Թէեւ Վահան Զուքասըզեան եղած է արհեստաւոր, սակայն սիրած է եւ զբաղած նաեւ գրականութեամբ։ Այժմ հայրն ու մայրը մեռած են։

«Մենք հպարտ ենք մեր հայկական ծագումով» — յայտարարեց Զուքագեան, — տունը հայերէն կը խօսինք, որպէսզի մեր զաւակները կարենան սորվիլ իրենց նախնիներուն լեզուն։ Անդամ ենք Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ»։

Երբ քոնթրալթօ երգչուհին իր առաջին ելոյթը ունեցաւ 1961 Մարտին «Լա Ճիոքոնտայ»ի մէջ Լա Ձիեքայի դերով, գրեթէ անծանօթ մըն էր հասարակութեան համար։ Անցեալ չորս տարիներուն անուն մը շինեց ըլլալ Ամերիկայի, ըլլալ միջազգային մարզի մէջ։ Մեթրոփոլիթըն օփերայի դերով այնքան մեծ տպաւորութիւն ձգեց՝ որ Նիւ Եորքի երկրորդ մեծ օփերայի ընկերութիւնը՝ Սիթի Սենթըր վերջերս փոխ առաւ երգչուհին Ճիան Գարլօ Մենոթթիի «Տը Միտիում»ին համար։ 1964 Յունուարին Մենոթթիի «Վերջին Վայրենին» օփերայի Մահարանիի դերը այնքան լաւ ներկայացուց Լիլի, որ քննադատները միաձայնութեամբ գովաբանեցին երգչուհին։

1963ին, Պերլինի մէջ ան արձանագրեց փայլուն յաջողութիւն մը իբրեւ մենակատար հանդէս գալով Վերտիի «Ռեքիէմ»ին մէջ, Թոմաս Շիփփըրզի ղեկավարութեան տակ։ Յաջորդ տարին ան չորրորդ մը մնաց Վիէննա, ուր հանդէս եկաւ Լա Սքալայի եւ Պայրէութի մէջ։ Պայրէութի նուագի փառատօնի տնօրէն կան աշխատանք» անունով, համայնքին ...

կան աշխատանք» անունով, համայոր-ծակցականի մը ձեւին տակ, Պուքրէշ, հայ գորգագործ վարպետի մը նախաձեռնութեամբ։

Ահա այս փոքրիկ արհեստանոցը կազմեց կորիզը յաջորդող տարիներուն արեւելեան հանդուցաւոր գորգերու ձեռարուեստին հիմնաւորման Ռումանիոյ մէջ, եւ շնորհիւ կառավարութեան օժանդակութեան, այդ փոքրիկ կորիզէն ծնունդ առին եւ զարգացան տասնեակներու հասնող արհեստանոցներ։

Հայ գորգագործ վարպետներու անձնուէր, յարատեւ, ուշադիր ջանքերուն շնորհիւ պատրաստուեցան ճարտար ու պարտաճանաչ գորգագործ բանուորուհիներ։ Հայ վարպետները իրենց թեքնիք մասնագիտութեամբ կը հսկեն գրեթէ բոլոր կարեւոր աշխատանքներուն։

Ս. ԳԱԳԱՆԵԱՆ

ԴԵՂԱԳԻՐ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Նոյն արեւն է որ կը հալեցնէ մոմը եւ կը չորցնէ կաւը։

ԿՂԵՄԷՍ ԱՂԻՔՍԱՆԴՐԱՑԻ

Ամէն օր արեւ տեսնողը երկիր չի փոխեր։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Աչքը ձախին եղբայրն է։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Ամէն հողի վրայ նախ պատերազմ կը բուսնի, յետոյ ցորեն կամ գարի։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Բամբասանք կ'ըլլայ՝ երբ մտիկ ընող ըլլայ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Խօսքը աղջիկ է, գործը մանչ է։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Կինը եւ կերպասը ընտրելու միջոցը ճրագը չէ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Տուն մը առանց կնոջ կը նմանի մարմնոյն որ հոգի չունի։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Հարսնիքին ծաղիկները հունտ չեն կապեր։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Մէկը մինակ չունի արժէք։
Մէկ եւ երկուք կ'ընէ երեք։
Մէկի մէջ երկուք՝ հզօրագոյն թիւ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, հանդիսարան, բանասիրական, գրական, գիտական, բարոյական, թիւ 4 – 7 Ապրիլ – Յուլիս 1965, նուիրուած Կրօնքի եւ Հայրենիքի բիւրաւոր զոհերու նահատակութեան յիսնամեակին։ Պաշտօնաթերթ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, Ս. Ղազար, Վենետիկ։

ՀԱՅՈՑ ՏԱՃԱՆՔԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՎ, Ա. հատոր, գրեց Յովհաննէս Ա. քհնյ. Հաճեան, Թեհրան, 1965։

Ուայլանտ Վակնէր այնքան տպաւորուեցաւ երգչուհիին ձայնէն, որ պայմանագրութիւն մը ստորագրել տուաւ իրեն, երգելու համար Վակնէրի «Ռինկ» օփերաներու շարքին մէջ, եօթնական շաբաթ՝ 1965ի եւ 1966ի ամառը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Թատերական տեսարան մը խաղալու ...պահանջքը երբեք չի կրնար մատնել ...իր յանձնապարտութիւնը, այլ պարզա-...պէս բովանդակ հոգւով արուեստագի-...տուհի մը ըլլալը կը յատկանշէ։

— Ես թէեւ կը կարեմ, եթէ անմեղ է ...այդ կինը։

— Թերեւս իրաւունք ունիք։ Այսու-...հանդերձ ձեր վճիռը քիչ մը շուտ կ'ար-...ձակէք։ Այդ կինը որեւէ խոստովանու-...թիւն ըրա՞ծ է. ոչ։ Նոյնիսկ կարծիք մըն ...ալ չէ յայտնած։

— Անկարելի է բառ մը կորզել իրմէ, ...բացակայութեան իր փաստաբանին, ո-...րուն հեռաձայնեց սպասուհին։ Ես հեռա-...ձայնեցի Լէյտի Էճվարէն, զինքը ձգելով իմ ...երկու մարդոցս հսկողութեան տակ, եւ ...եկայ ուղղակի հոս, խորհելով որ լաւա-...գոյն էր առանց ձեր կարծիքը, նախ քան որեւէ քայլ առնելը։

— Բայց մի՞թէ չըսիք որ հաւատացած էք իր յանցապարտութեան։

— Հաւատացած եմ, այո... բացարձակապէս հաւատացած։ Սակայն եւ այնպէս կ'ուզեմ բոլոր մանրամասնութիւնները ի մի հաւաքել, որովհետեւ այս խնդիրը մեծ աղմուկ կրնայ յարուցանել թերթերու կողմէ։

— Այո, զալով թերթերուն, ի՞նչ կը խորհիք այս մասին, կ'երեւի ուշադրութեամբ չէք կարդացած ձեր լրագիրը այս առաւօտ, սիրելի ժափ։

Իր մատը դրած թերթին «ընկերային կեանք» բաժնին մէկ պարբերութեան վրայ, Փուարօ երկարեց թուղթը Ժափին, որ կարդաց բարձրաձայն։

«Երէկ գիշեր, Սիր Մոնթակիւ Գորնէր կազմակերպած էր մեծ հացկերոյթ մը Թամիզի ափին՝ Շիսուիք պանդոկի մէջ։ Ներկայ անձնաւորութեանց կարգին, կը նշենք անունները սիր Ժորժի եւ Լէյտի Տիւ Ֆիսի, Մատր. Ճէյմս Պլունթի, ծանօթ թատերական քննադատ սիր Օսքար Համմերֆէլտի, շարժանկարի նշանաւոր աստղ Միս Ժանն Վիլքենսոնի (Լէյտի Էճվար), եւայլն։

Ժափ պահ մը ապշահար մնաց։ Ապա ամփոփուելով, ըսաւ.

— Ատով բան չի փոխուիր խնդիրէն։ Այդ լուրը ժամուլէն ղրկուած է կանուխէն։ Պիտի տեսնէք թէ այդ կինը ներկայ չէ եղած երէկուան հացկերոյթին։ Դուք չէք անդրադառնար անշուշտ, որ թերթերու մէջ բոլոր ըսուածները աւետարանի խօսքեր չեն։

— Գիտեմ։ Եւ ես այդ տողերը մատնանշեցի, առ ի հետաքրքրութիւն։

— Այդ կարգի եղելութիւններ յաճախ կը պատահին, պարոն Փուարօ։ Փորձով գիտնալով հանդերձ որ դուք ընդհանրապէս քարի լռութիւն կը պահէք, կը յուսամ, սակայն, թէ պիտի պատասխանէք հարցումիս.— Ի՞նչ պատճառով Լորտ Էճվար ուզած էր տեսակցիլ ձեզի հետ։

Փուարօ գլուխը շարժեց։

— Ինքը չէր գիտեր իր մօտ կանչողը։ Ընդհակառակն ես էի, որ խնդրեցի իրմէ ժամադրութիւն մը նշանակել ինծի հետ։

— Իսկապէ՞ս։ Եւ ինչո՞ւ։

Երկվայրկեան մը վարանեցաւ Փուարօ։

— Պիտի պատասխանեմ ձեր հարցումին, յայտարարեց դանդաղ բառերով, բայց իմ նախընտրած եղանակովս։

Ժափ շունչ մը քաշեց։ Եւ որոշ համակրութիւն մը կը զգայի իր հանդէպ։ Իրապէս Փուարօ երբեմն յուսահատական ըլլալ կը թուէր։

— Թոյլ կու տա՞ք որ հեռաձայնեմ կարեւոր մէկուն, խնդրելու համար որ այստեղ գայ։

— Ո՞վ։

— Պարոն Պրեան Մարթէնը։

— Շարժանկարի դերասա՞նը։ Ի՞նչ գործ ունի ան այս խնդրոյն մէջ։

— Կ'ենթադրեմ որ իր յայտարարութիւնը շատ հետաքրքրական պիտի գտնէք։ Հաստինկ, կը հաճի՞ք զինքը հրաւիրել այստեղ։

Հասցէներու գիրքը բացի ես։ Դերասանը կը բնակէր Սէն Ճէյմս Փարքի մեծ շինութիւններէն միոյն մէկ յարկաբաժնին մէջ։

– Վիքթորիա 49499։

Քանի մը բոպէ յետոյ լսեցի Պրեան Մարթէնի դեռ նոր արթնցողի ձայնը։

— Ալլօ։ Ո՞վ է խօսողը։

— Ի՞նչ պէտք է ըսեմ իրեն, մրմնջեցի, ձայնատարը փակելով ափովս։

— Ըսէք իրեն որ Լորտ Էճվարը սպաննուած է եւ ես կը խնդրեմ իրմէ, որ անմիջապէս գայ զիս տեսնելու։

Հեռաձայնին մէջ ես կրկնեցի Փուարոյի խօսքերը։ Բացականչութիւն մը արձագանգեց հեռաձայնի անդին կողմէն։

— Տէ՛ր Աստուած, աղաղակեց Մարթէն։ Վերջապէս սպանե՞ց այդ կինը։ Կու գամ անմիջապէս։

— Ի՞նչ ըսաւ, հարցուց բարեկամս։

Ես կրկնեցի Մարթէնի խօսքերը։

— Ահա, բացականչեց Փուարօ, գոհունակութեամբ։ «Վերջապէս սպանե՛ց այդ կինը»։

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Փափուճեան եւ զաւակ-ները՝ Քլօտին եւ Սոնիա սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ՓԱՓՈՒՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 7ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Սեպտ. 10) առաւօտ ժամը 8.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը եւ թաղումը կը կատարուի ժամը 10.15ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի երեցկին Ալթունեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ այս Երկուշաբթի (Մեռելոց) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ,

Տ. ԵՍԱՅԻ Ա. ՔՀՆՅ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն վախճանեալ քահանային յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Հռիփսիմէ Պալապանեան եւ զաւակները՝ Աղնիւ եւ Էլիզաբէթ ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաները եւ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր երեք ընկերուհիներուն՝ Զուարդ Քիչիքեանի, Սօֆիկ Ըմպատեանի եւ Հռիփսիմէ Պալապանեանի, իրենց ամուսիններուն կսկծալի մահուան առթիւ: Նոյն տխուր առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն Զաւարեան կոմիտէի:

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Հայկ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. վարչական ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 52րդ ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 1965, Դեկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9.30-ին, Միութեան Կեդրոնական Գրասենեակին մէջ, 109 Իսթ 40րդ ճողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.:

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ Բ. հրաւէր ընդհ. ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ եւ Կիրակի, 11 եւ 12 Դեկտեմբեր 1965, առաւօտեան ժամը 9.30ին, ՍԹԷԹԼԸՐ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻՆ մէջ, Սէվընթ Էվընիւ եւ 33րդ փողոց, Նիւ Եորք 1, Ն. Ե.:

Այն բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն:

Օրակարգ.— 1. Ընդհ. Տեղեկագիր 1964 տարեշրջանի: 2. Ընդհ. հաշուետուութիւն 1964 տարեշրջանի: 3. Ընտրութիւն կեդր. վարչ. ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ: 4. Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ: 5. Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. ժողովի ատենապետ՝ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ատենադպիր՝ Մ. Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Նիւ Եորք, 1 Սեպտ. 1965

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի, տօն է Խաչվերացի: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ ժամը 10, երեկոյեան ժամը 4.30ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի հանդիսաւոր Թափօր եւ Անդաստան:

×

Այս Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի հոգեհանգիստ վարըն հաւօրէն ննջեցելոց:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս արարողութիւններուն:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ (ԱԼՖՈՐՎԻԼ)

Այս Կիրակի, տօն Խաչվերացի: Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ամերիկայի հայրապետական պատուիրակ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔ. ԱՊԱՏԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, Պատարագի ժամը 10:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու արարողութեանց:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ:

Պատարագի ընթացքին պիտի կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, եկեղեցւոյս վաստակաւոր Հոգ. Հայր Տ. Եսայի Ա. Քհնյ. Ալթունեանի վախճանման տարելիցին առթիւ:

Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Շաւիլի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը իրենց ներկայութեամբ յարգելու համար ողբացեալ Տէր Հօր յիշատակը:

×

ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԽԱՉ

Այս Կիրակի Վերացման Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի: Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թափօր եւ Անդաստան ժամը 4ին:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ-ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ (ՊՕՄՈՆ)

Այս Կիրակի Խաչվերացի առթիւ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Թեմի Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ:

Կը հրաւիրուի՝ շրջանիս բարեպաշտ հասարակութիւնը:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ ժողովրդապետական եկեղեցւոյ: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին:

×

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 Ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վերսրորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՑՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհեսեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները բաց են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13-14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆըրանսացի օրիորդ մը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մը խանութի մէջ աշխատելու համար եւ իբրեւ fourbie:

Մնայուն աշխատանք:

Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

×

Հայ Հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ: Դիմել խմբագրութեան:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը Կիրակի, Սեպտեմբեր 12ին, ժամը 15.30ին, Ահարոնեան սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին Համօ Օհանջանեան ակումբը: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 - 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 - 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien

3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)

Tél. 963.01.72

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ աշանակուած ծաւալով տողերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte — 30 F.

P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 — 9 F.

MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches — 60 F.

15 F.

HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 — 5 F.

CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie — 22 F.

DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit — 15 F.

TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc — 15 Ֆ.

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ — 15 Ֆ.

ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ — 20 Ֆ.

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՁՈՒ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »

33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 10 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10405
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNEE — N° 10.405

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐԸ

Իսկական կռուախնձոր մը դարձած է Քաշմիր 1947 Յուլիսէն ի վեր, երբ Մեծն Բրիտանիոյ կայսրութիւնը անկախութիւն շնորհեց իր ամէնէն ընդարձակածաւալ եւ ամէնէն հարուստ գաղութին՝ Հնդկաս–տանի :

Հնդիկներ եւ Իսլամներ կը կազմէին այս հսկայ երկրին բնակիչները, որոնք դարերով իրագործած էին «խաղաղ հա–մակեցութեան» քաղաքականութիւնը :

1763ին Փարիզի դաշնագրով Ֆրանսա–ցիները Հնդկաստանի վրայ իրենց իրա–ւունքները փոխանցեցին «Հնդկաստանի Անգլիական Ընկերութեան» : Անգլիացիք հետզհետէ զօրացան այնտեղ, գրաւելով [illegible] ապստամբութիւնները եւ 1877–ին Վիկտորիա Թագուհին հռչակուեցաւ կայսրուհի Հնդկաստանի » :

ԺԹ. դարուն Անգլիա իր քաղաքակա–նութեան հիմնաքարը դարձուցած էր Հնդկաստանը, որ շահու մեծագոյն աղ–բիւրն էր եւ որու ճամբաներու ապահո–վութեան համար ռազմագիտական յենա–րաններ ապահոված էր Ճիպրալթարէն մինչեւ Մալթա եւ Կիպրոս, Սուէզի ջր–անցքէն մինչեւ Ադէն :

Առաջին աշխարհամարտէն վերջ, երբ ամէն կողմ ազգայնական հոսանքները զօրացան եւ բազմաթիւ ազգեր անկա–խութեան տիրացան, Հնդկաստան եւս սկսաւ թօթափել անգլիական լուծը, ա–ռաջնորդութեամբ Մահաթմա Կանտիի, որ կրաւորական դիմադրութեան ճամբով կ'ուզէր հասնիլ այս նպատակին :

1937ին Պիրմանիա բաժնուեցաւ Հընդ–կաստանէն :

Երկրորդ աշխարհամարտի սկիզբը Անգ–լիա խոստացաւ ինքնավարութիւն շնոր–հել Հնդկաստանի՝ պատերազմէն վերջ : Ու յարգեց իր խոստումը :

Երկու համայնքներու միջեւ բաժնեց–[illegible]: Առիւծի բաժինը ինկաւ Հնդիկնե–րուն, որ ստացան 3.162.000 քառակուսի քիլոմեթր հող՝ 480 միլիոն բնակչու–թեամբ :

Իսլամներուն տրուեցաւ 945.000 քառ. քիլոմեթր հող՝ շուրջ հարիւր միլիոն բը–նակչութեամբ եւ իրենց երկիրը կոչուե–ցաւ Փաքիստան, որ կը բաղկանայ երկու մասերէ՝ արեւմտեան եւ արեւելեան ի–րարմէ 1700 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ : Արեւմտեան Փաքիստան ունի 803.000 քառ. քիլմ. տարածութիւն եւ 75 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն է Քարաչի 1948 Յուլիս 23էն ի վեր : Արեւելեանը սահմանակից է Պիրմանիոյ, Պէնկալի ծոցին վրայ :

Վիճակագրութեան մը համաձայն Փա–քիստանի բնակչութեան հարիւրին 98ը գրել–կարդալ չի գիտեր : Տարեկան ե–կամուտն է 52 տոլար անձ գլուխ, Ֆր–անսացիներէն 16 անգամ պակաս :

«Խաղաղ համակեցութիւն» սկզբունքը թուլցած ըլլալով, բնակիչներու փոխա–նակութիւն տեղի ունեցաւ 1947ին : Եօթ–ուկէս միլիոն իսլամներ Հնդկաստանէն փոխադրուեցան Փաքիստան, ուսկից տա–սը միլիոն Հնդիկներ անցան Հնդկաստան : Հակառակ այս տեղափոխութեանց, ներկայիս քառասուն միլիոն իսլամներ կ'ապրին Հնդկաստանի եւ 15 միլիոն Հըն–դիկներ՝ Փաքիստանի մէջ :

Թէ Հնդկաստան եւ թէ Փաքիստան մաս կը կազմեն Բրիտանական Համագոր–ծակցութեան (Քամընուէլթ) :

Այս երկու երկիրներուն մէջտեղ կը գտնուի Քաշմիրի հողամասը՝ 213.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ չորս միլիոն բնակչութեամբ, հարիւ–րին 80ը իսլամ : Կեդրոնական քաղաքն է Սրինակար :

Անկախութիւն ստանալու առաջին օրե–րէն սկսեալ Հնդկաստան եւ Փաքիստան վէճի մէջ են իրարու հետ՝ տիրանալու համար այս հողամասին :

1949ի կեսիներուն առեն ՄԱԿը միջա–մտեց եւ խոստացաւ տալ Փաքիստա–նին, միաժամանակ որոշեց հանրաքուէի դիմել՝ վերջնապէս վճռելու համար Քաշ–միրի բախտը : Սակայն Հնդկաստան ա–մէն անգամ արգելք եղաւ հանրաքուէին՝ գիտնալով որ պիտի կորսնցնէ :

1957ին Հնդիկները գրաւեցին Քաշմիրի արեւելեան մասը, որ ՄԱԿի որոշումով տրուած էր Փաքիստանի :

Հնդիկները կը յուսային վերջնական կերպով տիրանալ այդ հողամասին եւ ա–ւելի առաջ երթալով ամբողջովին գրա–ւել Քաշմիրը : Սակայն Փաքիստանցիք արթուն կը հսկէին : Իսլամ «հնդերորդ զօրասիւն»եր խլրդային աշխատանքներով զրգռեցին իրենց կրօնակիցները : Հնդիկ–ները ուզեցին զէնքի ուժերով իրենց կամքը պարտադրել Փաքիստանի :

Ու պայթեցաւ պալարը :

Կռուախնձորը պաղ պատերազմի վիճա–կէն փոխուեցաւ տաք պատերազմի :

Իրար անցած են չահակից մեծ պետու–թիւններն ու ՄԱԿը՝ կռուախնձորը ի բը–պառ մէջտեղէն վերցնելու համար :

Պիտի յաջողի՞ն արդար կարգադրու–թիւն մը ընել՝ թէ դարձեալ իրաւունքը պիտի մնայ զօրաւորին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԴԵՐԸ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԵՐԵՔ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՀՆԴԻԿ ՎԱՅՐԱՋՈՒՆԵՐ ՔԱՐԱՉԻԻ ԵՒ ՌԱՎԱԼՓԻՆՏԻԻ ՄԷՋ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ՝ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Հնդկական գունդերը առջի առտու նոր յարձակողական մը շղթայազերծեցին դէպի Հայտերապատ, արեւմտեան Փա–քիստանի մէջ : Ուրեմն երեք ճակատներու վրայ կը կռուին Հնդկական եւ Փաքիս–տանեան ցամաքային ուժերը : Հնդկա–կան գունդերը մեկնելով Պարմերի խա–րիսխէն անցան Փաքիստանը եւ գրաւելով Կատրա քաղաքը սկսան յառաջանալ դէ–պի Հայտերապատ. յայտնի չէ սակայն հնդկական ուժերու քանակն ու տարած յաղթանակները. Քարաչի եւ Տելհի ի–րենց հաղորդագրութիւններուն եւ յայ–տարարութիւններուն մէջ այնքան հակա–սական են, որ պատերազմական բոլոր գործողութիւններուն մասին կարելի է խօսիլ միայն ենթադրութիւններով : Եթէ երբեք Երեքշաբթի Լահորի վրայ շղթա–յազերծուած յարձակողականը — ուր հնդկական գունդերը կը շարունակեն յա–ռաջանալ՝ հակառակ Փաքիստանցիներու–րուն ընդդիմադրութեան — նպատակ ունէր Փաքիստանի ուժերը համախմբել այդ շրջանին մէջ եւ տկարացնել հնդկա–կան Քաշմիրի վրայ իրենց ազդեցութիւ–նը, Չորեքշաբթի առաւօտեան յարձակո–ղականը սակայն կը նշէ Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ ընդհանուր պատե–րազմ մը՝ որուն Քաշմիրը պատրուակն է այլեւս եւ ոչ թէ թատերաբեմը : Նեհրիի ուրիշ կէտ մը եւս. չի խօսուիր այլեւս զինադադարի գիծին մասին, ուրկէ սկը–սան մասնակի բախումները :

Հնդկաստանի պաշտպանութեան նա–խարարը՝ Շաւան, խորհրդարանին ա–ջեւ կը յայտարարէր. «Ռազմական մեր գործողութիւններուն նպատակն է հաս–կըցնել Փաքիստանի թէ ոչ մէկ միջամտու–թեան կը հանդուրժենք Հնդկաստանի հողային ամբողջականութեան սրբու–թեամբ, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Քաշ–միրը» : Շաւան մատնանշեց թէ Լահորի ճակատին վրայ հնդկական գունդերը յաղթանակներ արձանագրած են եւ գրա–ւած փաքիստանեան զանազան դիրքեր, հակառակ թշնամիին հակահարուածնե–րուն :

Չորեքշաբթի առաւօտ պատերազմին մէջ առաջին անգամ ըլլալով միջամտու–կ'ըլլային նաեւ մարտանաւերը : Փաքիս–տանեան մարտանաւեր կը ռմբակոծէին Տվարքայի ամրոցները (Տվարքա Օմանի ծովուն վրայ հնդկական ծովուժի կարե–ւոր խարիսխն է) : Փաքիստանեան մար–տանաւերը ենթարկուեցան հնդկական օ–դուժի կրակին, ծովուն վրայ բախում–ները տեւեցին մէկ ժամ եւ, Քարաչիի համաձայն, հնդկական օդանաւ մը գլեա–նուեցաւ :

Պատերազմական ամէնէն լայն գործո–ղութիւնները կը տարուին օդէն, ինչ որ պատերազմական լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է երկու երկիրներուն միջեւ : Հնդկական պաշտօնական հաղորդագրու–թեան մը համաձայն փաքիստանեանօդու–ժը ռմբակոծած է Հալվարայի օդակա–յանը, ուր էջք կատարած են նաեւ Փա–քիստանցի վայրաշուներ : Վայրաշուներէն մէկը սպաննուած է եւ 17 ուրիշներ գե–րի բռնուած : Փաքիստանեան օդուժը ռմ–բակոծած է նաեւ Ժամմուն ու փորձած է ռմբակոծել Տելհին, Կալկաթան ու Պոմ–պէյը : Փաքիստանի ձայնասփիւռը հեր–քելով այս լուրերը, իր կարգին կը հաս–տատէ թէ առջի օր Սարկոտայի խա–րիսխը ենթարկուած է հնդկական օդուժի ռմբակոծութեան եւ թէ հնդկական եր–կու օդանաւեր գլեանուած են : Իսկ վեր–ջին հաղորդագրութեան մը համաձայն հնդիկ վայրաշուները էջք կատարած են Ռաւալփինտի, Սարկոտա, Վազիրապատ եւ նոյնիսկ Քարաչի :

Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի պատե–րազմը ստեղծած է նաեւ դիւանագիտա–կան տագնապ մը : Տագնապի մէջ են գրե–թէ բոլոր մեծ պետութիւնները եւ կը ջա–նան բանակցութիւններու կարելիութիւն–ներ ստեղծել : ՄԱԿի քարտուղարը՝ Ու Թան, Հինգշաբթի կը հասնէր Ռաւալ–փինտի : Ու Թան դէպի Փաքիստան ճամ–բուն վրայ հանդիպեցաւ Լոնտոն եւ որոշ յուսախաբութիւն մը կը մատնէն Լոնտոնի մէջ իր յայտարարութիւնները : «Ապա–հովութեան Խորհուրդը, բաւ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը, պարտականութիւն տուաւ ինծի ջանք չխնայելու՝ որ Հնդ–կաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ պատե–րազմը վերջ գտնէ : Կ'ընդունիմ այս պար–տականութիւնը, բայց առաքելութեանս յաջողութեան շատ(?) չեմ մօտենար » : Միացեալ Նահանգներ եւ Անգլիա որոշած են դադ–րեցնել երկու երկիրներուն իրենց պատե–րազմական թէ տնտեսական օժանդակու–թիւնները՝ այնքան ատեն որ վերջ չտան պատերազմին եւ Քաշմիրի տագնապին : Անդին, միայն Չինաստան, որ բացէ ի բաց դիրք ճշդած էր արդէն Փաքիստանի կողքին, կը սպառնայ Հնդկաստանի « որ սոսկալ բռնաբարած է իր սահմանները » : Չինաստան կը պահանջէ Հնդկաստանէն, որ « Սիքքիմի եւ Չինաստանի սահման–ներուն վրայ պատերազմական իր գոր–ծողութիւններուն վերջ տայ եւ իր զօր–քերը քաշէ » : Քաղաքական գէտերուն համաձայն, անկարելի չէ որ Չինաստան 1962ի նման երկրորդ պատերազմ մը շղթայազերծէ Հնդկաստանի դէմ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ վարչապետը Փարիզ կը հասնէր Հինգշաբթի իրիկուն : Ութ օր–ուան պաշտօնական այցելութիւն մը պի–տի կատարէ Ֆրանսա : Ցիրանքիէվիչ կը գլխաւորէ բազմանդամ պատուիրակու–թիւն մը : Այսօր Ուրբաթ, տեսակցու–թիւն մը պիտի ունենայ նախագահ տը Կոլի հետ :

ԱՆԳԱՐԱ.— Վարչապետ Իւրկիւպլիւ անդրադառնալով Քաշմիրի պատերազ–մին, յայտարարեց թէ «Հնդկաստան պատճառ եղաւ որ տագնապը ծանրանայ, պատերազմը փոխադրելով Քաշմիրէն դուրս, Փաքիստանի հողին վրայ, եւ ռմբակոծելով Փաքիստանի քաղաքները : Այս երեւոյթը ցաւ կը պատճառէ մեզի : Ողբերգական այս դէպքերը կը վերաբե–րին Փաքիստանի, որ Թուրքիոյ դաշնա–կիցն է Սենթոյի ուխտով » : Շեշտելէ ետք թէ պատերազմին երկարիլը մեծապէս կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան եւ թէ Թուրքիա կը բաղձայ անմիջական զինադադար մը, Իւրկիւպլիւ եզրակա–ցուց. « Չինակիցի կապերէ զատ, Թուր–քերը եւ Փաքիստանցիները կապուած են անքակտելի բարեկամութեամբ եւ եղ–բայրութեամբ : Ասով իսկ, Թուրքիա կը բաժնէ Փաքիստանցի ժողովուրդին տա–ռապանքը» : Թուրքիոյ նախագահը՝ Ճէ–մալ Կիւրսէլ, ընդունեցաւ Փաքիստանի դեսպանը, որ անձնական նամակ մը կը բերէր նախագահ Այուպ Խանէն :

ԱԹԷՆՔ.— Ինչպէս կը սպասուէր, Փա–փանտրէու – Գանելլոփուլոս բանակցու–թիւնները խզուեցան : Աջակողմեաններու պարագլուխին առաջարկը արդէն, որ կ'ընդունէր անմիջական ընտրութիւններ կատարել, պայմանաւ որ Ազգային Ար–մատական Միութենէն կազմուած կառա–վարութիւն մը կազմակերպէր զանոնք, բախած էր կեդրոնի համախմբականնե–րուն թէ Գանելլոփուլոսի կուսակցու–թեան միւս ղեկավարներուն ընդդիմու–թեան : Այս պայմաններուն մէջ, Գանել–լոփուլոս նոր առաջարկներ ներկայացուց Փափանտրէուի, ինչ որ պատճառ եղաւ բանակցութիւններու խզումին : Հինգ օրե–րու այս փակուղիէն ետք, յունական տագնապը կը վերադառնայ անցեալ շաբ–թուան իր վիճակին : Կ'ենթադրուի թէ նոր փորձ մը եւս պիտի կատարեն, կազ–մելու համար, Ազգային Արմատական Միութեան եւ Յառաջդիմականներուն (ա–ջակողմեան) հետ համախորհուրդ, Կեդ–րոնի Համախմբումէն հրաժարած խըմ–բաւորումէն կառավարութիւն մը :

ՎԱՏԻԿԱՆ.— « Օսսերվաթորէ Ռոմա–նօ»ի հրատարակած համառօտ հաղոր–դագրութիւն մը կը յայտնէ թէ «Պօղոս Զ. Պապը, ընդառաջելով Միացեալ Ազ–գերու Կազմակերպութեան քարտուղար Ու Թանի սիրալիր հրաւէրին, Հոկտեմ–բեր 4ին պիտի այցելէ ՄԱԿը» : Վատիկա–նի լաւատեղեակ աղբիւրներուն համա–ձայն Սրբազան Քահանայապետը քանի մը ժամ միայն պիտի մնայ Նիւ Եորք : Հա–զիւ Նիւ Եորք հասած, պիտի երթայ ուղ–ղակի ՄԱԿ, ուրկէ խաղաղութեան կոչ մը պիտի ընէ աշխարհին : Նոյն օրը, կէսօրէն ետք բացօթեայ պիտի պատարագէ եւ ներկայ ըլլայ Եանքի Սթատիումին մէջ կազմակերպուած կրօնական հանդիսու–թեան մը : Նոյն իրիկունը պիտի վերա–դառնայ Հռոմ :

ՎԵՆԵՏԻԿԻ շարժապատկերի 27րդ փա–ռատօնին Ա. մրցանակը (Ոսկի առիւծ), շահեցաւ Լուչիանօ Վիսքոնթիի «Մեծ ար–ջին աստղերը» ժապաւէնը : Կին լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Ֆրանսու–հի՝ Անի Ժիրարտօ թէեւ նոյն ժապաւէնը ոչ մէկ ընդունելութիւն գտաւ :

ԱԼԺԻ.— Պումէտիէն Քազապլանքա կը մեկնի Սեպտ. 12ին, գլխաւորելով արա–բական վեհաժողովին մասնակցող ալժե–րական պատուիրակութիւնը :

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԻՍՐԱՅԷԼ ՏԽՐՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ որ Իսրայէլ Տխրունի նըրշրնչուած բանաստեղծ էր եւ հասած էր դրսո՛ւն բարձր աստիճանի մը, սակայն դժբախտաբար քանակով շատ քիչ են իր թողած գործերը: Երկար ուսումնասիրութիւն մը սոցիալիզմի մասին, թարգմանութիւն մը՝ որ այժմէութենէ ինկած է, Ամերիկահայ գաղութին վրայ երկարաշունչ յօդուած մը, ճառեր եւ 30ի չափ քերթուածներ, մեր ձեռքն հասած են: Կա՞ն արդեօք մեզի անծանօթ քերթուածներ՝ լրագիրներու կամ թերթերու մէջ, չենք գիտեր :

Եթէ Վարուժան կամ Սիամանթօ ատաղձեցին իրենց գրական արտադրութիւնը, Տխրունի իր հոգեկան տենչերուն, անձնական յուշերու եւ սրտի զգացումներուն մէջ մնաց, չունեցաւ որոշ ծրագիր՝ հատորներ հանելու: Միթէ չէ՞ր հաւատար իր տաղանդին, թէ՝ կուսակցական քարոզչութիւնը իր թանկագին ժամանակը խլեց: Յայտնի է թէ իր քերթուածները պատահական զգացումներու արդիւնք են, փոթորիկ կեանքի մը ազդեցութիւնները, ուր մեծ դեր կատարած են շրջանակն ու բնութիւնը :

Իրապա՞շտ էր, խորհրդապաշտ՝ թէ վիպապաշտ, ես չեմ հաւատար այս բաժանումներուն. ամէն բանաստեղծ ամբողջութիւն մ'է մարդկային տենչերուն եւ զգացումներուն: Բանաստեղծութիւնը կեանքի իմաստասիրութիւնն է, եւ Արիս, առանց մեծ բառերու, առանց արուեստակեալ ձեւերու, գրած է իր սրտին թելադրածները: Տխուր իր խորքին մէջ, վշտի երգիչ մը, որ փոխանակ արշալոյսն երգելու, արեգակին մահը կ'երգէ, որ սուգ ու խաւար կը տեսնէ իր չուրջը, եւ հոգին կը տառապի համամարդկային ցաւերով :

Աշխարհիս վրայ չկայ կատարեալ երջանկութիւն, եւ քանի մահ կայ՝ ամէն գեղեցիկ երեւոյթ անցաւոր է, մեռնող արեգակի նման: Բանաստեղծն է որ գեղեցիկ իմաստասիրութեամբ կը վերլուծէ տառապանքը, կ'իջնէ անոր խորը՝ յոյս եւ լոյս փնտռելով. հուլ յուսաբեկ եւ չքացած երազներով կ'ըմբոստանայ բնութեան դէմ. առանց խորհելու թէ վիշտն ու մահը մարդիկ ստեղծեցին, մարդիկ՝ որոնց

Բոլոր տենչերն անյոյս են ···
Ուր բիրտ կեանքին խղումներէն
կ'արիւնին
Ծունկերն, յոգնած, վիրաւոր :

Անոնք որ կ'ապրին կեանքին խարուսիկ երեւոյթներով եւ անցաւոր հաճոյքները երջանկութիւն կը համարին, չեն ըմբռներ կեանքին իմաստասիրութիւնը. դագաղ մը կամ գերեզման մը պիտի յիշեցնէ՝ թէ ապրիլը փուշ ու տաժանելի ճանապարհ մ'է, որ կը տանի դէպի մահ:

Իսրայէլ Տխրունի, հակառակ իր գըսարթ բնաւորութեան, խորքին մէջ խաչուած մ'էր Գողգոթայի ճամբուն վրայ. ոչ մէկ քերթուած ուր բանաստեղծին համար դարուն մը բացուէր, երազնե՛ր, երազնե՛ր.

Հագած մռայլը մահուան
կ'անցնին դէմքեր սիրական
Կ'անցնին տենչերս ջախջախ
ու երազներս ալ շուշան ···:

Է՛հ, բան մըն է աշխարհիս վրայ՝ պէտ երազներ ունենալ, պէտ մխիթարուիլ անցաւոր զարունններով՝ ծանր յուսահատութեան մէջ չինկնալու համար :

Չկայ աշխարհիս վրայ բանաստեղծ մը, որուն գերագոյն նիւթը վիշտը չըլլայ. աստուածային է վիշտը, սրբացած՝ քրիստոնէական ըմբռնումով, բարձրացած մեծ Խաչեցեալին հետ՝ սրբութեան խորանին վրայ: Նոյն տառապանքն ունէին եղերաբախտ Դուրեանն ու Տէրեանը, Մեծարենցն ու Պէշիկթաշլեանը. բոլորին մէջ վիշտն է որ ներշնչումի աղբիւր եղաւ. եւ արդէն մեր ազգային արինոտ պատմութիւնը կրնա՞ր միթէ մեր քերթողներուն լուսաւոր յոյս ներշնչել: Լացաւ Նարեկացին, Լացաւ Սայեաթ-Նովա, նոյն ողբը շարունակեց եւ Տխրունին: Կարծես թէ իր անունը կ'ուզէր արդարացնել՝ «Տխրունի», որ կարելի է իր հատորին ճակատը դնել:

Իր տրտմութիւնը թէպէտ անձնական է, սակայն խորքին մէջ կը պատկերացնէ մարդկային վիշտը: Ինքն է որ կը տառապի, յուսախաբ կը մնայ, ինչպէս ամէն մարդ՝ որ գիտակից է իրական կեանքին: Ամէնուն տեղ ինքը կ'ողբայ մարդկային թշուառութիւնը,

Ուր ամէն տենչ կը մեռնի :

Տակաւին երիտասարդ էր, կեանքի գարունին մէջ. ինչո՞ւ այս տխուր հոգեբանութիւնը, ինչո՞ւ ամէն ինչ սեւ ու խաւար տեսնել. թերեւս իր բնական կազմն էր. բայց ոչ. զինքը ճանչցողները, զըւարթ, ընկերական եւ սրամիտ կը ներկայացնեն. ուրեմն, խոր գիտակցութիւն մ'էր մարդկային թշուառութեան, բանաստեղծական անկեղծ մերձեցում՝ մեր սրտին խորը թաքնուած տխուր իրականութեան :

Ինչպէս իր չուրջը կը տեսնէ. թիկնոցին տակ դաշոյն մը ցուրտ, դաւաճան աչքեր··· արցունքի տեղ արիւն է որ կը վազէ··· ամէն յոյս կը մեռնի ··· ու կաթոտի աղբիւրին զով ջուրին տեղ, կ'ըսէ բանաստեղծը, իմ վէրքերուս կ'ըմպեմ արիւնը կարմիր:

Իր մարդկային տառապանքը, վիշտն ու սրտի կսկիծները կուգան եւ գաղափարական աշխարհէն կ'ամփոփուին մօր յիշատակին առջեւ: Երեք քերթուածներ նուիրած է իր մօրը, մայրս – սուգ – խաչելութիւն: Առաջինին մէջ մայրն է որ կը ողայ իր տառապած զաւակին համար, որուն չար ոգի մը ճնարն յանձնեց. բայց բանաստեղծը պատասխան կուտայ թէ Բերրողին մէջ կը փոխուի վիշտը երգի, երգի :

Սակայն սուգը լաւագոյն զգացումներով եւ խորքով օժտուած է, իրական ալքն է մահացած մօրն հանդէպ, ուր մանկութեան յուշերը, մայրական գուրգուրը, տաք աչքը իր սիրտը կը յուզեն, առանց տափակութեան մէջ իյնալու :

Խաչելութիւնը փոքրիկ քերթուած մ'է, խուսափող մտածութիւն մը մօր հանդէպ :

Իր քերթուածներուն լաւագոյններէն պէտք է համարել «Ոսկի աշուն»ը, ուր նկարագրականի հետ կայ եւ մտածութիւն, կան պատկերներ, իր ծննդավայրի յուշերէն քաղուած, կարօտի երգ մըն է. աչքերուն առջեւ կը պատկերանան խինդ ու ծաղիկ, բուրած ծիրանին, սակայն միշտ բաղձանքի եւ զրկանքի տրտում շեշտը կը հետեւի տունէ տուն. նոյն Տխրունին է. չի կրնար փոխուիլ նիւթէ նիւթ. մէկ լար ունի. թախծութեան լարը.

Տերեւաթափ ծառերուն
Այնքան նըման իր հոգին:

Թրքական քաղաքը յատկանշական դոյն ունի, իսկական պատկերը տխուր աշխարհի մը՝ ուր կը տիրէ խեղճութիւն, թշուառութիւն, մահաբոյր լայներ. Մոլային անյոյս աղօթքը կը շրջանակէ գիշերային տեսարանը :

Ամէնէն նշանակալից քերթուածը, որ թերեւս վերջին արտադրութիւնն է Տխրունիին, գրուած Գոնիայի բանտերուն մէջ, է մայրը: Սիամանթօյի պէս, առանց անոր ուժեղ բառերն ունենալու, Տխրունի կը նկարագրէ հայ հէք մայրը՝ տարագրութեան ճամբուն վրայ, իր հնգամեայ աղջնակին հետ, մահամերձ եւ ծիւրած անմեղ մը, մինչ ոստիկանին խարազանը լուտանքներով կը շաչէ: Պատմական ձեւ տուած է, առանց խորհրդածութիւններու, բայց տպաւորիչ նկարագրական մը, որ սարսուռ կ'ազդէ ընթերցողին վրայ :

Բիւրաւոր հայ մայրերու ավեխարշ պատկերն է, ոչ մէկ յիշատակ կրնայ մխիթարել աւերակ տուները, ոչ մէկ ծաղիկ կրնայ գարուն մը բերել մեր արինոտ հողը զարդարելու համար :

Արդեօք քանի՛ լուսատենչ երազներ մարեցան նաեւ Տխրունիի աչքերուն մէջ. այն որ կեանքի տարրական ազատութիւն կ'ուզէր, ինքն ալ կացինի մը հարուածով պիտի ոչնչանար :

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Պերլինի Վեհաժողովէն յետոյ, Ներսէս Պատրիարք Երկար առանձնասութեամբ մը, Ազգ. Ժողովի Չորեքշաբթի 2 Օգոստոսի նիստին, կը բացատրէ Հարցին ծագումն ու հանգրուանները :

Պատրիարքը կը վերցնէ պատասխանատուութիւնը Ազգին առջեւ, ինչպէս նաեւ պատմութեան առջեւ: Կը առանձնէ զայն Ազգը ներկայացնող Ժողովականներուն առջեւ, այն սերունդներուն առջեւ, որոնք պիտի յաջորդեն: «Եթէ բացատրութիւններս գոհ չընեն զձեզ, ինծի կը մնայ պատմութեան դատաստանին ապաւինիլ, որուն ենթակայ ենք ամէնքս ալ, ես ալ, դուք եւ անոնք, որ այս Հրապարակէն դուրս կը խօսին ու կը գրեն»:

Պատրիարքը կ'աւելցնէ սակայն. «Ցաւնուն ազգային պատկառելի չափով, պէտք է նախամեծար համարիմ կրել պատասխանատուութիւն անիրաւ նաեւ ազգիս կողմէն, քան թէ հրապարակեմ գաղտնիքը»: Պատասխանատուութիւնը կը բաժնուի, քանի որ կարելի չէ ամէն բան յայտնել, որովհետեւ այդպէս կը պահանջէ ազգին շահը, քանի որ ապահովաբար խօսք արուած է գաղտնապահ ըլլալու :

Ստեփան փաշա Ասլանեան, ատենապետ Ազգ. Պատկառելի Ժողովին, 1887ին կը գրէր Ստեփան Փափազեանին, [illegible] պատուիրակութեան. «Հայկական խնդիրը Ներսէսի անունին կապուեցաւ, ամէն մեծ խնդիր անունի մը կապուած է միշտ, թող այդպէս մնայ»: Այդպէս ալ կը մնայ մինչեւ այսօր :

Կը բացատրէ Հարցին ծագումը. «Հայ- [illegible]

Գրեթէ մեր ամէն բանաստեղծ երգած է հայրենիքը. սակայն Տխրունին չունի Հայաստանի, կամ հայկական փառքի մը նուիրուած քերթուած, անշուշտ անոր տողեր պիտի չարտագրէր: Իսրայէլ Տխրունի հայրենիք, հայ գրականութիւնն եւ մեծն Մխիթար պիտի փառաբանէր միակ ճառին մէջ որ խօսած է [illegible] Նախկին Աշակերտներու Միութեան հանդէսի մը մէջ. միակ [illegible] թէ հայրենիքի ազատութեան համար գոհուած մէկը չէր կրնար մոռնալ իր ցեղն ու ազգը, որուն անունը կը կրէր, այդ անունին համար նահատակուեցաւ, մատենագրականներու [illegible] մէջ պլպլալու. փոքրիկ աստղ մը [illegible] ներուն քով, բայց տրտում եւ [illegible] քաղցր լոյսով :

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(Իսրայէլ Տխրունիի կեանքի մասին մեր վաղուան թիւով):

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

— Ոչ: Ինչ գիտնամ··· եթէ բերէի, մէկ օրուան հիւր պիտի չըլլար, թերեւս օրեր, թերեւս շաբաթներ: Ցետոյ 4 երախայ, երկուք ալ մենք՝ վեց, սենեակ մը, սենեակ, ափ մը խոհանոց: Մտածեցի նաեւ քու մասիդ, նորէ՞ն հետդ մէկը բերիր ··· պիտի չըսէի՞ր ··

Տիկին Սիրարփի (այսպէս կը կոչուէր Պ. Վարդանին տիկինը) ալ չսպասեց ամուսինին բացատրութիւններուն, կօշիկները հանեց, լաչակը ձգեց իր ուսերուն եւ արագ քայլերով ուղղուեցաւ ամուսինին մատնանշած տեղը :

Պ. Վարդան ոտքի ելաւ, այժմ աչքերուն մէջ ուրախութիւնը զգալի կերպով կը ճառագայթէր, տրամադրութիւնը մէկէն բարձրացաւ, սրտին մէջ մեծ գոհունակութիւն մը կար, միայն թէ կինը գտնէր ու բերէր տղեկը :

Տիկին Սիրարփի տղեկին ձեռքէն բռնած ներս մտաւ, «վախ, կուրանամ աչքերս··· այս ի՛նչ վիճակ է···» մրմռալով: Անմիջապէս ջուր տաքցուց, դրաւ Աշոտին առջեւը, լոգցուց, ամուսինին ճերմակեղէնները յարմարցուց հագցուց, յետոյ նստեցուց վառարանին մօտ, « լաւ մը տաքցիր» պատուիրելով :

Աշոտ դառնուկի խելօքութեամբ հետեւեցաւ կնոջ պատուիրածին :

Երախաները վերադարձան: Մէկ, երկու, երեք, չորս: Մէկ աղջիկ, երեք մանչ: Բոլորն ալ անչափահաս: Անդրանիկը տասնեւերկու տարեկան, փոքրը վեց, բոլոր առողջ, վառվռուն, կայտառ:

Մայրը «հիւր»ը ներկայացուց իրենց: Ըսաւ թէ հոս պիտի մնայ, տանը մը, եւ թէ այսօրուընէ սկսեալ իրենց մեծ եղբայրն էր:

Երախաները առաջին իսկ ակնարկին կարծես թէ համակրեցան նորեկին :

Տիկին Սիրարփին երեկոյեան ճաշի սեղանը պատրաստեց: Հաց, փիլաւ, պանիր: Բոլորն ալ մեծ ախորժակով ճաշակեցին սեղանին վրայ դրուածները: Աշոտ շատոնց էր որ այդպէս համեղ փիլաւ մը կերած չէր: Ուրախութիւն եւ ծիծաղ կար սեղանին վրայ : Պ. Վարդան որքան գուրգուր ծանր, լուրջ, տունը իր երախաներուն հետ ուղղակի հակապատկերն էր: Կը խօսէր, կը խնդար, կը պատմէր, կը ծիծաղէր :

Ճաշը վերջացաւ: Երախաները հաւաքուեցան Աշոտին չուրջ, հետաքրքիր՝ լսելու համար իր պատմութիւնը : Աշոտ գոհացում տալու համար անոնց՝ շատ համառօտ կերպով պատմեց իր ապրած կեանքը: Աքսոր, ջարդ, Թուրքին տունը գերի, ապա որբանոց եւ ամէնէն ետքը Գալաթայի ողխականը :

Տիկին Սիրարփի եւ ամուսինը իրարու օգնելով, վար առին պատնիվէր շարուած անկողինները ու կարգով փռեցին յատակին: Ցետոյ Տիկին Սիրարփի յուզամատը վեր բարձրացուցած՝ ըսաւ.

— Այսօր փոփոխութեան պիտի ենթարկեմ ձեր պառկելիք տեղերը: Մեծ աղբարիկը այս անկիւնը, անոր քով՝ Ռուստոմը (մեծը), անոր քով՝ Վարուժանը, անոր քով՝ Յակոբիկը, անոր քով ալ Սօսէն, այսպէս հասակի եւ տարիքի կարգով լաւ կ'ըլլայ :

Յակոբիկը սակայն (ամենափոքրը) յացաւ աղաչեց. «Ես կ'ուզեմ մեծ աղբարիկին քով պառկիլ»:

Կամքը կատարեցին: Տիկին Սիրարփի բոլորին վրայ խնամքով ծածկեց, «գիշեր բարի» ըսաւ, լոյսը մարեց եւ անցաւ իր «ննջարանը», խոհանոցը, պատուական «սէրտիրը» լայնցնելով իրենց համար ալ անկողին պատրաստելու համար: Հանդարտութիւնը եւ լռութիւնը եկան տիրապետելու այս բազմանդամ ընտանիքին երկու նեղլիկ սենեակներուն կամարներուն տակ :

Հազիւ թէ մրափել սկսած էին, յանկարծ, լսեցին փոքրիկ Յակոբիկին ձայնը, որ կը պոռար. — Մամա՛, մամա՛, եկուր, շուտ, մեծ աղբարիկը կուլայ ...

Այր ու կին ոտքի ելան, լոյսը վառեցին, եկան Աշոտին մօտ: Այս, կուլար, երեսը թաղած բարձին մէջ, երկու ձեռքերուն մէջ սեղմած իր գլուխը, [illegible] րէն կը հեկեկար հէգ պատանին :

Այր ու կին քնքշութեամբ սկսան շոյել իր գանգուր մազերը եւ մխիթարական խօսքերով սփոփել զինքը :

— Մի լար, մանչս, աշխարհն է այսպէս, աշխարհն է սոր, ասկէ ետք ալ լաւ կ'ըլլաս :

Ցետոյ խաւարը եկաւ ծածկելու ամէն բան: Փոքրիկ սենեակին մէջ այժմ [illegible] կական մելանուշ շնչառութիւններու [illegible] քը կը լսուէր միայն ···

×

Օրեր անցա՜ն: Շաբաթներ գլորեցան: Աշոտ դարձաւ Պ. Վարդանին «մնայուն հիւր»ը: Խորհող, մտածող, փնտռող տղայ էր ինքը, բայց ժամանակները վատ էին: Գործ չկար, աշխատանքի շուկան ամլութեան դատապարտուած էր: Բազմահազար երիտասարդ, աշխոյժ բազուկներ առաւօտները կանուխ իրենց աշխատանքի գործիքներով կը հաւաքուէին մեծ հրապարակներու վրայ, գործատէրերը կուգային կը զատէին անոնց մէկէն մէկ օրուան համար ու մնացեալները յուսահատ կը վերադառնային իրենց տունը կամ կ'երթային սրճարանները «ժամանակը մեռցնելու համար»···:

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋ[illegible]

(4 Շար.)

կական խնդիրը իր արդի ձեւին մէջ ինքնիրմէ չծնաւ, այլ ընդհանուր Արեւելեան խնդիրէն ծագեցաւ: Հարստահարութեան խնդիր մը կար Ազգին եւ Տէրութեան միջեւ, երեսփոխանական, քաղաքական ժողովներ եւ պատրիարք հարստահարութեանց բարձումը կը հայցէին Բարձրագոյն Դրանէն: Եկաւ Հերսէք – Պոսնիոյ խնդիրը, յետոյ Պուլկարիոյ խնդիրը: Այս գաւառները ապստամբութեան դրօշը պարզեցին, մեծ կայսրութիւն մը յանուն քրիստոնէութեան ամենէն աւելի ձայն բարձրացուց, տէրութիւններ ժողով գումարեցին Պոլիս, Հայոց ազգը, օրինաւորութեան սահմանէն դուրս չելաւ, Հայերը գոհ էին որ Օսմ. Տէրութեան ներքեւ էին, այլ դժգոհ էին իրենց վիճակէն, բայց քանի որ ընդհանուր քրիստոնեաներու վիճակը բարւոքելու խօսքեր կ'ըլլային՝ Հայերն ալ ընդհանուր բարենորոգութենէն սպասեցին իրենց վիճակին բարւոքումը»:

Թուրքիա մերժեց դեսպանախորհուրդին առաջարկները Սահմանադրութիւն հրատարակելով: Ռուսիա սկսաւ պատերազմ յայտարարելու եւ յաղթականօրէն յառաջացաւ Պոլիս եւ Կարին: Խաղաղութեան բանակցութիւններն սկսան Գրգանլիքի մէջ եւ նախագիծը ստորագրուեցաւ Էտիրնէի մէջ: Անմիջապէս պիտի սկսէին դաշնագրութեան բանակցութիւնները:

Պատրիարքը կը նախատեսէ վտանգ մը: Սերվիչէն Էջմիածին գրած նամակով նոյն գաղափարը կը յայտնէ. «Վտանգն ակներեւ էր ինծի համար եւ ամենուն համար, որ Հայոց ազգը պիտի կրնար անհետանալ իբր ինքնուրոյն ժողովուրդ, եթէ իր գոյութիւնը չամրապնդէր, պիտի ոչնչանար: Հարստահարութեան խնդիրէն կ'առնէր մեծ քան զայն խնդիր, Ազգին գոյութեան ու չգոյութեան խնդիրը»:

Խաղաղութեան ընդհանուր պայմաններուն մէջ Հայոց Ազգին անունը չկար, մինչդեռ դաշնագիրը պիտի ստորագրուէր այդ պայմաններու սահմանին մէջ: «Օսմանեան ազգը, իր պարտութիւնը տեսնելով չարիքին սկզբնապատճառ քրիստոնէութեան անունը միշտ հնչելով իր ականջին՝ արտաքոյ կարգի գրգռութիւն մը կը զգար: Պէտք էր խոհեմութեամբ եւ զգուշաւորութեամբ գործել: Դիմեցի առ որ անկ էր, որպէս զի Հայոց յիշատակութիւնն ըլլայ դաշնագրութեան մէջ»:

Դաշնագրութեան մէջ յօդուած մը կը զետեղուի, Պատրիարքը համոզուած է որ Հայերու կեանքն ու ինչքը պիտի ապահովուի Քիւրտերու եւ Չերքէզներու դէմ, սակայն «Ազգային խնդիրը Արեւելեան ընդհանուր խնդիրին մէջ նոր կերպարանք ու նշանակութիւն կ'առնէր»:

Պատրիարքը բարիք մը կը նկատէ Սահմանադրութեան հռչակումը, որովհետեւ հաւասարութիւն կը հաստատէր հպատակներու միջեւ, այսպէս «մեծատարած կայսրութեան միահեծան տէրը հաւասարութեան սկզբունքով կը փորձէր լուծել Արեւելեան խնդիրը»: Սահմանադրութեամբ փառաւոր դեր մը վիճակուած պիտի ըլլար Հայերուն, որոնք ինքնուրոյն եկեղեցիով եւ ինքնուրոյն ազգութեամբ պիտի օժանդակէին երկրին վերածնութեանը: Ձախողեցաւ փորձը, պատերազմը նոր ուղղութիւն բերաւ Արեւելեան խնդիրին: Սահմանադրութեան հռչակումը Միտհատի մէկ խաղն էր, կ'ուզէր սահմանափակել «միահեծան վեհապետ»ին իշխանութիւնը, մերժել Ռուսիոյ «տեղական ինքնավարութեան» առաջարկը: Միտհատ փաշա մըն էր, խամրած պուլկարի մը զաւակը, աւանդութեան համաձայն Թուրքիոյ մէջ բարձր պաշտօններու կը հասնին հաւատուրացները: Միտհատ խորունկ ատելութիւն ունէր քրիստոնեաներու հանդէպ եւ կը ցաւէր որ ժամանակին բոլոր իսլամացուած չէին: Պրինովիքի համաձայն Ռուսճուքի կառավարիչ եղած ատեն չէր կրնար հանդիստ քնանալ, եթէ այդ օրը պուլկար մը կախուած չըլլար պալատին դիմաց: Գրիգոր Օտեան իրեն հետ էր այդ Թուականին՝ որպէս քարտուղար, ծանօթ ըլլալու էր Միտհատի հոգեբանութեան:

Դաշնագրին համաձայն «իւրաքանչիւր ազգ, որ մեծամասնութիւն կը կազմէր կեդրոնի մը մէջ, պիտի ունենար ինքնուրոյն վարչութիւն մը քրիստոնեայ պաշտօնեաներով եւ կառավարիչով, բայց անփոփոխ պահելով կայսեր վեհապետական իշխանութիւնը, այսպէս Հերսէք, Պոսնիա, Պուլկարիա, այսպէս Հայաստան»:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՄԵՐ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ.— Խանդավառ տրամադրութիւններու եւ, մանաւանդ, խորհրդածութիւններու առիթ տուեցին Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի այս տարուան ճամբարը:

Հայկական փոքրիկ, բայց կենսունակ օճախ մը ստեղծուած էր Սէն – Ռաֆայէլի մօտակայ մէկ վայրին՝ Վալեսքիւրի մէջ, որ իր մշտականաչ անտառներով, միշտ արեւոտ երկինքով՝ օդափոխութեան յարմար վայր մը կը նկատուի:

Ամիսներու նախապատրաստական աշխատանքը եւ յատկապէս երիտասարդ ղեկավարներու նուիրումը, որպէսզի բանակումը տեղի ունենայ լաւագոյն պայմաններու մէջ, տուաւ իր արդիւնքը:

Կարգապահութիւնը օրինակելի էր: Մթնոլորտը՝ աւելի քան ոգեւորիչ: Իսկ «հաճելին հետ նաեւ օգտակարը ունենալու ձգտումը» իրագործուեցաւ մեծ յաջողութեամբ: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ բանակողներուն թիւը, որ ամէն տարի յաւելումներ արձանագրելով, ներկայիս հասած է պատկառելի բազմութեան մը: Արդարեւ առաջին անգամ ըլլալով ճամբարին բացումին ներկայ էին 150 երիտասարդներ, որոնց թիւը քանի մը օր ետք կը բարձրանար 200ի, շատ չուշալով հասնելու համար 300–350ի:

Հայկական երաժշտութեան ձայնասփռումը ազդանշանն էր առաւօտեան զարթնումին: Քիչ ետք նախաճաշ: Ապա՝ դասախօսութիւն: Ազատ ժամ: Ճաշ: Կէսօրէն ետք՝ ծովու լողանք կամ պտոյտ: Ժամը 7ին՝ վերադարձ դէպի ճամբար: Ընթրիք եւ վերջապէս, գեղարուեստական կամ պարի երեկոներ մինչեւ ժամը 11:

Մօտաւոր գիծերու մէջ ներկայացուցինք ամէն օրուան ժամանակացոյցը, որ կանոնաւոր ձեւով եւ միշտ անթերի գործադրուեցաւ բանակումի ամբողջ տեւողութեան: Անշուշտ կազմակերպուեցան զանազան մրցաշարքեր (վոլէյ–պոլ, հէնտ–պոլ, փինկ–փոնկ, վազք), ինչպէս նաեւ այսպէս կոչուած միջքաղաքային մրցումներ, որոնց ընթացքին զանազան խումբեր ներկայացնող բանակողներ ոչ միայն կը մրցէին այլեւայլ խաղերու մէջ, այլեւ հարկադրաբար կը պատասխանէին հարցարաններու, որոնց նիւթերը կը շօշափէին մեր հեռաւոր կամ մօտաւոր անցեալը, մեր մշակոյթը, հայրենի երկիրը:

Այս առիթով անհրաժեշտ է կատարել հաստատում մը, որ վստահ ենք պիտի գոհացնէ ամէն հայ ծնողք ընդհանրապէս եւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի վարիչ ընկերները մասնաւորապէս: Հարցարանները, ինչպէս գիտել տուինք, կը շօշափէին Հայոց մօտաւոր կամ հեռաւոր անցեալը, մշակոյթը, ազատագրական դրուագները, եւայլն: Արդ, միջքաղաքային մրցումներու ընթացքին տասնեակներով Նոր Սերնդականներ յաջողեցան պատասխանել հարցումներուն, որոնցմէ շատերը, արդար ըլլալու համար աւելցնենք, թէ չափազանց բարդ եւ դժուար էին: Կը նշանակէ ուրեմն թէ Նոր Սերունդի շարքերուն մէջ կիրարկուած հայեցի եւ հայաշունչ դաստիարակութիւնը տուած է եւ կը շարունակէ տալ իր բեղնաւոր արդիւնքը: Ու կը նշանակէ միեւնոյն ատեն, թէ Ֆրանսահայ երիտասարդութեան մէջ քիչ չեն անոնք, որոնք կը սիրեն ու կը հետաքրքրուին հայկական կեանքով եւ անցեալով:

Այս տարի եւս գործադրուեցաւ դաստիարակչական ծրագիրը, որուն պատրաստութեամբ ամիսներ շարունակ զբաղած էր Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութիւնը: Ընդհանուրին պարտադիր երկօրեայ դասախօսութիւններով յաջորդաբար ներկայացուեցան Հայոց Պատմութիւնը իր հիմնական գիծերուն մէջ, հայ գաղութներուն ներկան ու անցեալը, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ազգային դիմագիծը բնորոշող կէտերը, գրական անուանի դէմքեր, եւայլն:

Վերոյիշեալ դասախօսական շարքը, ինչպէս նաեւ ճամբարի ընթացքին հաստատուած հայկական դպրոցին Ա. եւ Բ. դասարաններուն դասաւանդութիւնները վարեց ընկեր Տիգրան Ծիրվանեան, շրջանաւարտ Պէյրութի Համազգայինի ճեմարանէն:

Դաստիարակչական ծրագիրը ունէր նաեւ երկրորդ բաժին մը, որ կը ձգտէր աւելի հանգամանօրէն ներկայացնել մեր առօրեային հետ կապ ունեցող այժմէական հրատապ հարցերը: Դասախօս ընկ. Ժ. Միրիճեան յաջորդաբար խօսեցաւ միջազգային համայնավարութեան պիտակին տակ Մոսկուայի կիրարկած ռուսական քաղաքականութեան, ներգաղթի եւ արտագաղթի, հայ գաղութներու դերին, խորհրդահայ գրականութեան, հայ ժողովուրդի թիւին եւ անոր քաղաքական արժէքին մասին:

Դասախօսութիւններուն կը յաջորդէին միտքերու փոխանակումները:

Անհրաժեշտ է խօսիլ մթնոլորտի մասին եւս: Ծանօթ իրողութիւն է, որ Նոր Սերունդի ամէն մէկ ձեռնարկ ունի իր ներքին յատուկ շունչը, մթնոլորտը, որ առաւելաբար հայկական է, առողջ եւ կենսունակ տրամադրութիւններու արդիւնք: Բանակումը չէր կրնար տարբեր ըլլալ: Օրուան գրեթէ բոլոր ժամերուն ու մասնաւորապէս ճաշի սեղաններուն կամ երեկոյեան ազատ ժամերուն անպակաս էին մեր երգերը՝ յեղափոխական առաւելապէս, եւ հայկական շուրջպարերը, որոնք երբեմն կը տեւէին ժամեր շարունակ:

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի ճամբարները, որոնք տեղի կ'ունենան ամէն տարի կանոնաւորապէս, ոչ միայն օդափոխութեան կամ կազդուրման կայաններ են, այլեւ, մանաւանդ, հայապահպանման մեր համազգային ձգտումին օժանդակող կարեւոր ձեռնարկներ:

Վերջացնելու համար կ'ուզենք շնորհաւորել բանակումի ղեկավարութիւնը եւ վարչական կազմը, որ գլխաւորութեամբ ընկերներ Հրայր Թորոսեանի եւ Ազատ Խաչիկեանի մեծ ձեռնհասութեամբ վարեցին ճամբարը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

ՉԱՐ ՍՈՒՍԱՆԸ

Սուսան չորս տարեկան է, բայց շատ չար է: Մայրը յաճախ զայն կը սաստէ եւ կ'ըսէ, թէ զինք պիտի փոխէ ուրիշ բարի երախայի մը հետ:

— Չես կրնար, մայրիկ,— կը պատասխանէ Սուսան:

— Ինչո՞ւ:

— Դէ, ո՞վ է խենթեցեր, որ չար երախայի մը տեղ քեզի բարի երախայ մը տայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Այդպիսի խօսքերու կը սպասէի արդէն:

Ժար կը դիտէր զարմացած:

— Պարոն Փուարօ, ձեր ընթացքը կ'ապշեցնէ զիս: Նախ՝ այդ կնոջ անմեղութիւնը պաշտպանել կ'ուզէք եւ այժմ կարելի է երդուիլ որ բնաւ չէք տարակուսեր իր յանցապարտութեան վրայ:

Փուարօ բաւականացաւ ժպիտ մը արտադրելով իր շրթներուն եզերքը:

ԳԼՈՒԽ 6

ԱՅՐԻՆ

Հազիւ տասը վայրկեան անցած էր, երբ եկաւ Պրիան Մարթէն: Մինչեւ անոր հասնիլը Փուարօ երբեք չխօսեցաւ ոճիրին մասին:

Ակներեւ էր որ Լորտ Էճվարի սպանութեան լուրը խորապէս ազդած էր երիտասարդ արուեստագէտին վրայ: Անոր դէմքը աժգունած էր եւ կնճիռները խորացած էին:

— Ինչ սարսափելի դժբախտութիւն, Պարոն Փուարօ, ըսաւ ան մեր ձեռքերը սեղմելով: Ես անհանօրէն յուզուած եմ, հակառակ որ, կը խոստովանիմ, դէպքը բոլորովին աններեւակայելի անակնկալ մը առջեւ չի դներ զիս: Անշուշտ կը վերյիշէք երէկուան իմ խօսքերս:

— Հարկաւ, ըսաւ Փուարօ, կը վերյիշեմ մանրամասնօրէն: Թոյլ տուէք ինձ ներկայացնել ձեզ գաղտնի ոստիկան Ժաբին, որուն յանձնուած է խնդիրը լուսաբանելու պաշտօնը:

— Կրնայիք նախապէս յայտնել ինձ այդ պարագան, ըսաւ դերասանը քիչ մը տրտնջալով: Ու բարեւեց գաղտնի ոստիկանը, յետոյ նստաւ եւ յայտարարեց.

— Սատանան տանի, որ զիս հոս հրաւիրելու պահանջքը զգացած էք: Այս պատմութիւնը որեւէ կերպով կապ չունի ինծի հետ:

— Կ'ենթադրեմ որ կը սխալիք, պատասխանեց Փուարօ: Այժմ մեզ զբաղեցնող այսպիսի պարագայի մը մէջ, անձնական տպաւորութիւնները կարեւոր են:

— Դուք շատ լաւ գիտէք որ Ժանն իմ բարեկամներէս է: Մենք միասին խաղացած ենք շարժանկարի միեւնոյն ժապաւէններուն մէջ եւ ես զինքը շատ լաւ կը ճանչնամ:

— Այսուհանդերձ երբ կը հաղորդուի ձեզ Լորտ Էճվարի սպանութեան լուրը, չէք վարանիր եզրակացնելու թէ մարդասպանը այդ կինն է, նկատեց Փուարօ խիստ շեշտով մը:

Դերասանը ցնցուեցաւ:

— Ի՞նչպէս... միթէ ինքը չէ՞...

Ժար միջամտեց.

— Ինքն է, ինքը, պարոն Մարթէն, ապահով ենք որ ինքն է մարդասպանը:

— Վախցայ, որ դէշ սխալ մը գործած ըլլայի... ըսաւ Պրիան Մարթէն:

— Այսպիսի խնդրի մը մէջ բարեկամութեան զգացումը երբեք պէտք չէ որ ազդեցութիւն ունենայ ձեր դատողութեան վրայ, ըսաւ Փուարօ:

— Այդ բոլորը շատ լաւ, բայց...

— Լրջօրէն ըսէք, բարեկամս, պիտի փափաքէի՞ք պաշտպանել մարդասպան կին մը:

Պրիան Մարթէն հառաչ մը արձակեց:

— Ժանն սովորական մարդասպան մը չէ: Ան չի կրնար լաւն ու վատը իրարմէ զանազանել: Կարելի չէ պատասխանատու համարել զինքը:

—Մինչդեռ դատաւորները կարող են վճիռներ արձակելու, կտրեց Ժար:

— Պարոն Մարթէն, ըսաւ Փուարօ, եկէք պաղարիւնութեամբ քննենք եղելութիւնները: Մի կարծէք որ ամբաստանուած պիտի ըլլայ Ժանն, անիկա արդէն իսկ ամբաստանուած է: Ուրեմն հարկ է որ չմերժէք ըսել այն բոլորը, ինչ որ գիտէք իր մասին: Անիկա ձեր պարտականութիւնն է հանդէպ ընկերային կեանքին:

Դերասանը դարձեալ հառաչեց:

— Հաւանաբար իրաւացի էք դուք: Ի՞նչ կ'ուզէք որ յայտնեմ ձեզի:

Փուարօ դիտեց Ժարը:

— Լսա՞ծ էք երբեւիցէ Լէյտի Էճվարէն — թերեւս կը նախընտրէք որ կոչենք զինքը միս Վիլքինսոն,— իր ամուսնոյն հասցէին ուղղուած սպառնական խօսքեր, հարցուց գաղտնի ոստիկանը:

— Այո, բազմաթիւ անգամներ: Ան կ'ըսէր որ եթէ ամուսինը չհաւանի իր ազատութիւնը տալ իրեն, ինք ստիպուած պիտի ըլլայ օր մը չէ օր մը ջնջելու այդ արգելքը:

— Կատակի համար ըսուած բաներ չէին ատոնք, այնպէս չէ՞:

— Ոչ: Կը կարծեմ թէ լրջօրէն կ'արտայայտուէր: Անգամ մը նոյնիսկ մանրամասնեց իր մտադրութիւնը, ըսելով թէ վարձուած ինքնաշարժով մը կրնար երթալ եւ իր ապարանքին մէջ սպաննել իր ամուսինը:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Երեցկին Ալթունեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ այս Երկուշաբթի (Մեռելոց) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին մէջ,

Տ. ԵՍԱՅԻ Ա. ՔՀՆՑ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

յիշատակին :

Ի գիտութիւն վախճանեալ քահանային յիշատակը յարգողներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արաքսի Սարեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով եւ գրաւոր, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելիին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԵԱՆԻ

ցաւալի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ագնի Գունտուրաճեան եւ զաւակները Խօժէնի եւ Օռէթ, ինչպէս նաեւ Համբարձումեան, Սրապեան, Թափիմանեան եւ Յովաքեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, փեսային, ազգականին եւ բարեկամին

ՄԵԼՔՈՆ ԳՈՒՆՏՈՒՐԱՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ագէկ Շմաւոնեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մայրիկին՝

ՄԵԼԷՔ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Զապէլ Կարապետեանէ քսան ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի Մէլէք Շմաւոնեանի մահուան առթիւ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհեայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Հայկ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. վարչական ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 52րդ ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 1965, Դեկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Միութեան Կեդրոնական Գրասենեակին մէջ, 109 Իսթ 40րդ Ճողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.:

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ Բ. հրաւէր ընդհ. ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ եւ Կիրակի, 11 եւ 12 Դեկտեմբեր 1965, առաւօտեան ժամը 9·30ին, ՍԹԷԹԼԸՐ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻՆ մէջ, Սէվընթ Էվընիւ եւ 33րդ փողոց, Նիւ Եորք 1, Ն. Ե.:

Այն բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն:

Օրակարգ — 1. Ընդհ. Տեղեկագիր 1964 տարեշրջանի: 2. Ընդհ. հաշուետուութիւն 1964 տարեշրջանի: 3. Ընտրութիւն կեդր. վարչ. ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ: 4. Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ: 5. Գնահատանքի բանաձեւեր :

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի ատենապետ՝ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ատենադպիր՝

Մ. Մ. ՑՈՎԱԼՔԵԱՆ

Նիւ Եորք, 1 Սեպտ. 1965

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի, տօն է Խաչվերացի : Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ակիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ ժամը 10, երեկոյեան ժամը 4·30ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի հանդիսաւոր Թափօր եւ Անդաստան :

×

Այս Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց : Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս արարողութիւններուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Վերացման Ս. Խաչի օրուան յատուկ շարականները ու երգեցողութիւնը կը կատարուի Դպրաց Դասու կողմէ :

Կը պատարագէ

ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը կատարուի ընդհ. ննջեցելոց հոգեհանգիստ :

Ս. Խաչի Անդաստանի արարողութիւնը կը կատարուի մեծաշուք հանդիսութեամբ որու կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երեկոյեան արարողութիւն ժամը 17ին :

Մարսէյլի Հայութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցելու եւ ունկնդրելու երգեցողութիւնը :

×

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ (ԱԼՖՈՐՎԻԼ)

Այս Կիրակի, տօն Խաչվերացի : Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հարաւային Ամերիկայի հայրապետական պատուիրակ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔ. ԱՊԱՏԵԱՆ :

Ակիզբ ժամերգութեան ժամը 8, Պատարագի ժամը 10:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու արարողութեանց :

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԸՐԷՃԵԱՆ :

Պատարագի ընթացքին պիտի կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, եկեղեցւոյս վաստակաւոր Հոգ. Հովիւ Տ. Եսայի Ա. քհնյ. Ալթունեանի վախճանման տարելիցին առիթով :

Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Շաւիլի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը իրենց ներկայութեամբ յարգելու համար ողբացեալ Տէր Հօր յիշատակը :

×

ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԽԱՉ

Այս Կիրակի Վերացման Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի: Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թափօր եւ Անդաստան ժամը 4ին:

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ–ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ (ՊՕՄՈՆ)

Այս Կիրակի Խաչվերացի առթիւ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Թեմի Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ :

Կը հրաւիրուի՝ շրջանիս բարեպաշտ հասարակութիւնը :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ ժողովրդապետական եկեղեցւոյ: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

×

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Յիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին:

Հաւաքավայր, Շան զ'Էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ Թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ քոյր կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ :

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ :

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22 ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն :

Գեղարուեստական բաժին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը Կիրակի, Սեպտեմբեր 12ին, ժամը 15·30ին, Ահարոնեան սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Համօ Օհանջանեան ակումբը: Բացականները նկատի պիտի առնուին : Կարեւոր օրակարգ :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին: Կարեւոր օրակարգ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Հաստատութեան մը համար խոհանոցի եւ տնական սպասարկութեան երկու աշխատաւորներ: Դիմել խմբագրութեան :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ աշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառ–կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խողաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 11 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԱ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10406 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNEE — No 10.406

ՏԸ ԿՈԼ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ԲԱՑԱՒ

ՈՐՈՇ ԲԱՆ ՄԸ ԶԸՍԱՒ ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՄԻՇՏ ԱՆԶԻՋՈՂ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

— Երկու ամիսէն, կը խոստանամ ըսելու ձեզի թէ թեկնածու եմ կամ ոչ, պատասխանեց նախագահ տը Կոլ այդ մասին եղած հարցումին :

Եթէ յատուկ է որ Հանրապետութեան նախագահը անցեալ օրուան մամուլի իր ասուլիսով բացաւ ընտրապայքարը, անորոշ կը մնայ իր թեկնածութեան հարցը: Շատերու համար ոչ մէկ կասկած կայ այդ մասին, բայց Կասթոն Տէֆէռ վստահ է որ տը Կոլ թեկնածու չէ այլ թեկնածու մը պիտի ներկայանայ: Հարցումները, ինչպէս կը սպասուէր, կը կեդրոնանային օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ եւ Ֆրանսայի դիրքին այդ հարցերու նկատմամբ: Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է թէ տը Կոլ միշտ նոյն անզիջողական դիրքն ունի գլխաւորաբար Ատլանտեան Ուխտի եւ Հասարակաց Շուկայի հանդէպ: Ներքին կացութեան մասին, կը պահէ իր լաւատեսութիւնը եւ դրական հաշուեկշիռ մը կը ներկայացնէ եօթը տարուան վարչակարգի գործունէութեան: Տնտեսական եւ ընկերային կացութեան անդրադառնալով, տը Կոլ կը պնդէ թէ յառաջդիմութիւնը բացայայտ է: Երկիրը ճարտարարուեստական եւ գիւղատնտեսական մեծ կարելիութիւններ ունի:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՅ — Տը Կոլ խօսած է Հռոմի դաշնագրին նկատմամբ: Կը յիշէ թէ Պողպատ - Ածուխ եւրոպական հաւաքականութիւնը, Եւրատոմը եւ Հասարակաց Շուկան հաստատուած են Ֆրանսայի 1958ի վերականգնումէն առաջ: Այդ պատճառով այդ միութիւնները հաստատող դաշինքները նկատի առած են գլխաւորաբար ուրիշներուն փափաքները: Ինչ կը վերաբերի Պողպատ - Ածուխ Միութեան, անկախ Ֆրանքօ-գերմանական արձեւման մը հարցէն, ան կը ձգտէր մանաւանդ առիթ տալու Գերմանիոյ որ օգտագործէ իր ածուխն ու պողպատը, որոնց շահագործումը կորսնցուցած էր: Եւրատոմը կը ձգտէր հասարակաց դարձնել ինչ որ կատարուած էր հիւլէական մարզի վրայ, ուր Ֆրանսա առաջին կարգի վրայ էր, ուրեմն ինք պիտի բերէր առաւելագոյն մասնակցութիւնը: Ինչ որ տը Կոլ կ'ուզէ արդար հաւասարութիւն մըն է: Այլ խօսքով, գիւղատնտեսական արտադրութիւնները պէտք է մտնեն Հասարակաց Շուկայի մէջ ինչպէս ճարտարարուեստական արտադրութիւնները: Ինչ որ կարեւոր է պէտք է ոչ միայն եւ մանաւանդ գործադրել միայն պետութեանց պատասխանատու իշխանութեանց կողմէ, այսինքն կառավարութեանց որոնք Խորհրդարանի հակակշռին տակ են: Արդ, եւրոպական դաշնակցութեան մասին տարբեր տեսակէտ կայ, այդ ըմբռնումով երկիրները կը կորսնցնեն իրենց ազգային անհատականութիւնը: Եւ ուր, ի չգոյէ «դաշնակցող»ի ինչպէս փորձեցին ըլլալ, իւրաքանչիւրը իր հանգյած ձեւով, Կեսար եւ իր յաջորդները՝ Մեծն Կարոլոս, Օթոն, Կարոլոս Ե., Նափոլէոն, Հիթլէր եւ Արեւելքէ Սթալին, ի չգոյէ այս «դաշնակցող»ին եւրոպական դաշնակցութիւնը պիտի ղեկավարուէր անհայրենիք, անպատասխանատու արիստոկրատի մը կողմէ եւ Ֆրանսա կ'ընդդիմանայ այս ծրագրին որ կը մնայ իրականութենէն: Արդ, տը Կոլ կը ծանուցանէ Յունիս 30ին Բրիւքսէլի մէջ ստեղծուած տագնապին: Անկէ ի վեր, դիրք փոխելու պատճառ չկայ եւ բանակցութիւնները խզուած են ցնոր տնօրինութիւն :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏ.— Զուգեր որ Ֆրանսա դեր չունենայ խաղալիք եւ թոյլ տայ, որ ղեկավարուի քաղաքական, տնտեսական, թեքնիք եւ զինուորական գետնի վրայ ուրիշներու կողմէ: Եւ տը Կոլ կը դատապարտէ Ատլանտեան Ուխտը եւ կը յայտնէ թէ երբ պայմանադրութեանց ժամանակաշրջանը լրանայ, 1969ին, Ֆրանսա կը քաշուի Ատլանտեան կազմակերպութենէն «որ Ֆրանսայի ճակատագիրը դրած է օտար ձեռքերու մէջ»: Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կուտայ Արեւելքի, մանաւանդ Խորհ. Միութեան հետ Ֆրանսայի յարաբերութեանց: Ուրախ է Ռումանիոյ եւ այսօր Լեհաստանի վարչապետներու այցելութենէն: Կ'ուզէ վեհաժողով մը հինգ մեծերով (Չինաստանն ալ):

Դատապարտելէ ետք նաեւ Դ. Հանրապետութիւնը, տը Կոլ կը հանէ նախագահական իշխանութեան գովաբանութիւն: «Երբ Հանրապետութեան նախագահը կը դիմէ ժողովուրդին եւ ան չորս անգամ կը վաւերացնէ իր գործունէութիւնը, կ'օգտագործէր միայն Սահմանադրութեան տուած միջոցները: Խօսելու անհատական իշխանութեան մասին, եթէ այդ ձեւով ըսել կ'ուզեն թէ Պետութեան ղեկավարը անձնապէս տուած որոշումները զորս իրեն կ'իյնար տալ, ճիշդ է: Եւ, արդէն, ո՞ր պաշտօնին մէջ, փոքր թէ մեծ, անոր պատասխանատուն իրաւունք ունի խուսափելու: Եւ արդէն, ո՞վ հաւատաց թէ Զօր. տը Կոլ երբ իրեն տրուեցաւ ղեկը կոչուած էր արեւածաղիկներու բացումը կատարելու: Օրինակ երբ ալժերական հարցը կը մտահոգէր ամբողջ ազգը, ուրիշ որո՞ւ— եւ միաձայնութեամբ — կը յանձնուէր զայն լուծելու պարտականութիւնը:

Տը Կոլ կը յիշէ թէ իր ժամանակաշրջանին Պետութեան ղեկավարը 302 անգամ գումարած է նախարարաց խորհուրդը, 420 անգամ միջ - նախարարական խորհուրդները, 605 անգամ ընդունած է նախարարապետը, 78 անգամ ժողովներուն նախագահները, երկու հազար անգամ կառավարութեան սա կամ նա անդամը, աւելի քան հարիւր անգամ խորհրդարանական յանձնախումբերու նախագահներն կամ տեղեկատուները, 1500 անգամ կարեւոր պաշտօնեաներ, փաձագէտներ եւ ընկերակցութեանց պատասխանատուներ: 600 ժամ խօսակցութիւն ունեցած է օտար կառավարութեանց ղեկավարներու հետ եւ հազար խօսակցութիւն ունեցած է անոնց նախարարներուն կամ դեսպաններուն հետ»:

Դեկտեմբեր 5ի ընտրութիւնը, տը Կոլի համար, ընտրութիւն մըն է անցեալի եւ ներկայի միջեւ: Մինչեւ երեք ամիս, Ֆրանսայի ժողովուրդը պիտի ըսէ թէ կը նախընտրէ անցեալին վերադառնալ թէ կ'ուզէ որ նոր վարչակարգը, մայր ինչպէս այսօր, ապահովէ ազգ. կեանքի ղեկավարութիւնը:

×

Այս մամուլի ասուլիսին առաջին արձագանգները, ներքին թէ արտաքին, հեռու են նպաստաւոր ըլլալէ:

Նիւ Եօրք Թայմզ եւ Պրիւսէլի ընկերվարական Փէօփլը շատ խիստ են այս ուղղութեամբ: Իրենց համար տը Կոլ ծանր տագնապ մը կը ստեղծէ Ատլանտեան Ուխտի եւ Հասարակաց Շուկայի մէջ:

Նոյնքան խիստ են Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերը եւ ընդդիմադիր մամուլը:

Մօրիս Ֆօռ համար տը Կոլ Եւրոպայի մահավճիռը արտասանած է, Փօլ Ռէնոյի համար Միացեալ Նահանգներու բարեկամութիւնը կորսուած է: Գոհ են Կրեմլինի շրջանակները: Մտահոգ է Պոն իսկ Լոնտոնի համար տը Կոլի յիշողութիւնը արկարէ եւ ընդհ. մեկնութիւնները հեղնական են:

Ֆրանսուա Միթթրան պաշտօնապէս թեկնածու է Հանրապետութեան նախագահութեան:

ՊԱԹԱՆԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան, դէպի Հռոմ ճամբուն վրայ, ուր ներկայ կ'ըլլայ Տիեզերական ժողովի Դ. նիստի բացումին, Սեպտեմբեր 7ին, Պոլիս ժամանած է, օդակայան, Կաթողիկոս – պատրիարքը դիմաւորելու գացած են Հայ Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսարանի փոխանորդ Յովհ. Վրդ. Զօլաքեան, Վիեննական Մխիթարեան միաբանութեան Հայր Ս. Վրդ. Բարսեղեան, Հայոց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչը եւ երկու համայնքներու պատկանող բազմաթիւ ազգայիններ եւ հոգեւորականներ: Այս այցելութեան առթիւ Պոլսոյ «Մարմարա»ն կը գրէ, թէ համաձայն իր ստացած տեղեկութիւններուն, Կաթողիկոս – Պատրիարքը Հռոմի մէջ պիտի ստանայ կարդինալի աստիճան: Միեւնոյն առեն, ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հրաւէրին, պիտի այցելէ Էջմիածին, ընկերակցութեամբ Սեթեան Ն. Վրդ.ի եւ Թերզեան Եպիսկոպոսի:

Պոլսոյ մէջ Կաթողիկոս – Պատրիարքը այցելած է կուսակալին եւ Յունաց Պատրիարքին:

×

Պոլսոյ Պատրիարքը Ամերիկա մեկնումի ճամբուն վրայ հանգչած է Ժընեւ, ուր անգլիքան եկեղեցիին մէջ նախագահած է հայածէս պատարագին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՎԱԼՓԻՆՏԻ.— Ու Թան Քարաչի հասաւ: Այն հարցումին թէ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար ինչ միջոցներ կը նախատեսէ, պատասխանեց թէ «իր առաջին պարտականութիւնն էր տեղեակ պահել Ապահովութեան խորհուրդը՝ ստեղծուած ծանրակշիռ կացութեան պատճառով»: Ու Թան – Այյուպ Խան տեսակցութիւնները սկսան ՄԱԿի քարտուղարին ի պատիւ տրուած ընդունելութեամբ մը: Անդին, երկու երկիրներուն միջեւ պատերազմը կը շարունակուի եւ տակաւ կը սաստկանայ ու կը ծաւալի: Նոր ճակատ մը եւս ստեղծուեցաւ: Կը կռուին չորս ճակատներու վրայ: Կը գործեն ծանր հրետանին, հրասայլերը, մանաւանդ օդուժը: Ամէնէն բուռն պատերազմը կը տարուի սակայն ձայնասփիւռի ալիքներով. կը բաւէ որ Տելհի հաղորդագրութիւն մը տայ, որպէսզի Քարաչի անմիջապէս հերքէ զայն, եւ այսպէս փոխադարձաբար, շարունակաբար:

ԱՏՏԻՍ – ԱՊԱԲԱ.— Հայլէ Սելասիէ առաջարկեց որ աշխարհի բոլոր երկիրներուն պետերը ներկայ ըլլան ՄԱԿի յառաջիկայ համագումարին, քննելու համար Քաշմիրի տագնապը, Վիէթնամի պատերազմը եւ աշխարհի խաղաղութեան սպառնացող այլ խնդիրներ: Կայսերական պալատէն հրատարակուած մասնաւոր յայտարարութեամբ մը, կայսրը կը շեշտէ Քաշմիրի ծանրակշիռ կացութեան վրայ, որմէ շատ դիւրութեամբ կարող է համաշխարհային պատերազմ մը ծագիլ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՔԱՇՄԻՐԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Քաշմիրը կենսական ճամբայ մըն է, իրական հանգոյց մը Ասիոյ սրտին վրայ: Կոթնած չորս հսկայ սիւներու — Զինաստան, Խորհրդ. Միութիւն, Հնդկաստան եւ Փաքիստան — բնական արշաւանքներու ճամբան է դէպի Հնդկական թերակղզի ու Միջին Արեւելքի տափաստանները: Քաշմիրի բնակիչները ճանչցած են արշաւանքները Հնդիկներուն, Զիներուն, Մոնկոլներուն եւ Աֆղաններուն, որոնց կռիւներուն թատերաբեմը եղած է Քաշմիր: Ռազմագիտական իր դիրքին պատճառով, 18 տարիէ ի վեր Քաշմիր եղած է Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ կռուախնձոր մը:

Երբ 1947 Օգոստոս 17ին Անգլիացիները վերջին անգամով Եունիոն Ճէյքի դրօշակը կը պարզէին Քարաչիի եւ Նոր Տելհիի վրայ, Քաշմիրի պարագան կը մնար անորոշ: Մինչ այդ վայելած ըլլալով գրեթէ ինքնավար օրինագիծ մը, որոշուեցաւ որ իր ճակատագիրը ինք ճշդէ: Այդ իրաւունքը կը մնար Հնդիկ մահարաճային, որ կ'իշխէր Սրինակարի մէջ: Անիկա թէեւ ժողովրդավար ձեւ մը չէր, բայց կը համապատասխանէր հնդկական բարքերուն: Մահարաճան բնականօրէն կը ձգտէր Քաշմիրը կցել Հնդկաստանի, մինչդեռ բնակչութիւնը (այն շրջանին 4 միլիոնի վրայ 3.200.000 մահմետական) կը հակէր մահմետական Փաքիստանին: Ամիսներ շարունակ ոչ ոք փորձեց պղտորել մաքերը եւ երկու հոսանքները ապրեցան համերաշխ: Պահ մը նոյնիսկ մահարաճան մտածեց անկախ պետութիւն մը հաստատել, որ սերտ յարաբերութիւններով կապուած ըլլար Հնդկաստանի թէ Փաքիստանի: Այս երազը սակայն քանի մը շաբաթ տեւեց միայն: Կոթնած Փաքիստանի բանակին, մահմետական ցեղախումբերը գրաւեցին Սրինակար մայրաքաղաքը առանց արիւնահեղութեան: Սակայն չկրցան վտանգին առաջքը առնել: Տակաւին երկրէն չփախած, մահարաճան ստորագրած էր համաձայնութիւն մը. որով Քաշմիրը կը կցէր հնդկական Հանրապետութեան:

Անմիջականօրէն Սիխերն ու Քուրքաները կ'անցնէին յարձակումի: Փաքիստանեան բանակը բացէ ի բաց կ'անցնէր պատերազմի: Քաշմիրի առաջին պատերազմն էր, որ պիտի տեւէր մինչեւ 1949 Յունուար մէկ: Այս թուականին Միացեալ Ազգերը կը հաստատէին, ի վերջոյ, զինադադար մը: Զինադադարի այս գիծը, որ երկրին երեք չորրորդը կը թողուր Հնդկաստանի, պիտի կազմէր սահմանագիծ մը Հնդկական Քաշմիրին եւ Փաքիստանեան Քաշմիրին միջեւ: Այս բաժանումը, առաջին իսկ օրէն անընդունելի նկատուեցաւ Քարաչիէն: Անկէ ի վեր Փաքիստան շարունակ պահանջած է ՄԱԿի համաձայնութեան նախատեսած հանրաքուէն: Նոր Տելհիի կառավարութիւնը, գիտակից թէ հանրաքուէ մը անխուսափելի կերպով պիտի ըլլար ի նպաստ մահմետականներուն, որով Փաքիստանի, նախընտրեց այդ մասին լռութեամբ անցնիլ: Հնդկաստանի այս ընթացքը պատճառ եղաւ որ ՄԱԿը հարիւրէ աւելի նիստեր յատկացնէ Քաշմիրի հարցին: Պատճառ եղաւ նաեւ տասնեակ մը համեմատաբար թեթեւ կամ ծանր բախումներու, ամէնքն ալ հրահրուած, կամ ղեկավարուած, փաքիստանեան Քաշմիրէն: Ասոնց անդրադառնալու սահմանային բախումներուն, կրօնական ամէնէն չնչին դէպքն իսկ խելացի կերպով օգտագործեցին՝ Քաշմիրի մէջ տագնապ մը ստեղծելու համար:

(Մնացեալը մեր վաղուան թիւով)

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԻՍՐԱՅԷԼ ՏԻՐՈՒՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ

Ապրիլեան նահատակներու շարքին, մեր մտաւորական հոյլը՝ փոքրիկ աստղ մ՚ալ կորսնցուցած է աքսորի ճամբաներուն վրայ. անծանօթ ու կորսուած բանաստեղծ մը, որ սիրած է կեանքը՝ խանդավառ երազներով, հիւսած է իր գարունները վարդերու, յասմիկներու փթթումով, ու կեանքի կարօտը սրտին մէջ՝ յանկարծ օր մը կը լսէր ոստիկանի մը խռպոտ ձայնը, որ զինքն ալ կը կանչէր իրեն հետեւելու: Պէտք էր ցմիշտ լքել կեանքը, Վոսփորը, երիտասարդ գարունները :

Զինքն ալ պիտի խառնէին մտաւորականներու խումբին, ծանօթ անուն էր Իսրայէլ Տիրունի. քերթուածներ, յօդուածներ գրած էր զանազան թերթերու մէջ, կուսակցական գործիչ եղած էր Սահմանադրութեան օրերուն :

Կը խորհիմ թէ ներկայ գրագէտներէն շատ քիչեր լսած պիտի ըլլան իր անունը, մոռցուած բանաստեղծ մը՝ դարակներու մէջ մնացած, դեղնորակ թերթերու մէջ, եւ աստղ, արեւոտ յիշատակ մը պիտի գար զինքն ալ կանչելու.— Ելի՛ր յաղթութեան լոյսով, տրտմութեան երգիչ :

Իր իրական անունով Արիս Իսրայէլեան ծնած է 1885ին, Կիւմիւշհանէ գիւղաւանին մէջ: Հայրենակից է Վենետիկի միաբան Հ. Մանուէլ Ջախջախեանին, որուն անունը կապուած է հայերէնէ - իտալերէն ընտիր բառգիրքի մը:

Արիս ունեւոր ընտանիքի զաւակ էր. իր պապերը շինած են նաեւ ծննդավայրին Ս. Աստուածածին եկեղեցին :

Իր նախնական ուսումներն անշուշտ ըստացած է Կիւմիւշհանէի Մեսրոպեան վարժարանին մէջ. իր վրայ ամէնէն շատ ազդեցութիւն գործած են վայրի բնութիւնը, ծաղկաւէտ ձորերը, մանաւանդ հիւթեղ պտուղները.

Քաղել խնձոր, դեղձ, թուզ ու նուռ
ոսկեհատ :

Հակառակ որ Կիւմիւշհանէն, երբեմնի Արծաթիկը, կոթնած ժայռի մը՝ չոր եւ բարբարոս դէմք մը ունէր, բայց իր ստորոտին կը փռուէին կանաչ դաշտեր, այգիներ եւ պարտէզներ, ուր պատանի Արիսը կ՚անցրնէր ուրախ կեանք մը: Հեռուն՝ հին վանք մը կար, այգիներուն մէջ, ուր ուխտի կուգային Կարինէն, Բաբերդէն ու Տրապիզոնէն, շաբաթներ կը մնային Ամենափրկիչ վանքի պարտէզներուն մէջ: Թէպէտ Տրապիզոնի նահանգին մէջ էր գիւղաւանը, բայց ճամբաներու վրայ էր. իր պտուղները մինչեւ Ռուսաստան կ՚արտածէր, իր արծաթի հանքերն ազատօրէն շահագործելու համար :

Անշուշտ իր գիւղին ծխական դպրոցը պիտի չգոհացնէր ծնողքին փափաքը՝ իրենց զաւակին բարձր կրթութիւն եւ ուսում տալու համար: Մօտ էր Տրապիզոնը, հազիւ 25 – 30 ժամ հեռու, ուր կը գտնուէր Վենետիկի Հայրերու Մխիթարեան վարժարանը. 1896ին Արիս Իսրայէլեան կը մտնէր այդ դպրոցի սեմէն ներս :

Հոն երեք տարի մնաց՝ միջնակարգ դպրոցն աւարտելու համար: Իր դասընկերներէն մէկ հոգի ողջ է, Մկրտիչ Շահնազարեան (Փոլոլիւ), որուն շնորհակալութեամբ կը պարտինք այս համառօտ ծանօթութիւնները: Երկու անբաժան ընկերները, 1899ին, Տրապիզոնի վարժարանին տեսուչ Հ. Յակոբ Տիրոյեանի կարգադրութեամբ՝ կ՚անցնին Վենետիկ, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը: Հոն ծանօթ պիտի գար Դ. Վարուժանը. վստահ թէ իսկոյն զիրար ըմբռնեցին. երկուքն ալ բանաստեղծական խմոր ունէին, սիրահար հայ լեզուին եւ գրականութեան՝ պիտի զարգանային կարող ուսուցիչներու խնամքին տակ: Վենետիկը պիտի ներշնչէր բանաստեղծական հոգի, գոյն եւ գեղեցկութիւն պիտի տար գաւառի այդ պարզ հոգիներուն:

Ուշիմ պատանի էր, ինչպէս կը հաստատէ իր դասընկերը, եւ երեք տարի ետք Արիս կ՚աւարտէ Լիկէոնի դասընթացքը: Կ՚անցնի Ֆրանսա, հողագործութեան գիտական ճիւղին հետեւելու համար, ո՛վ գիտէ ինչ ծրագիրներ ունէր. թերեւս Կիւմիւշհանէն բարձրացնել եւրոպական մշակութեան աստիճանին :

1904ին բաժնուելով Մ. Շահնազարեանէն՝ անցաւ Ամերիկա, անշուշտ իր սիրած վայրը պիտի ըլլար Պոսթոնի Հայրենիք շաբաթաթերթին խմբագրատունը, ուր ազդուած մթնոլորտէն՝ մտաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: Նոյն ժամանակի երիտասարդներուն գաղափարականն էր, մէկ կամ միւս կուսակցութեան փարիլ՝ հայրենիքի ազատութեան համար պայքարելու: Եւրոպան եւ Ամերիկան շատ բաներ բացած էին իրեն. տեսած էր ազատ երկիրներ, մարդկային իրաւունք, ընտանեկան պատիւ եւ սեփականութեան սրբութիւն: Ո՜րքան տարբեր իր ծննդավայրէն, ո՜րքան փափաքելի երազներ՝ ազատ հայրենիք մը կերտելու :

Իսրայէլեանի միակ եւ գերագոյն նպատակն էր Հայաստանի ազատութիւնը: Ընկերվարական տաք շրջանին ան իտալերէնէ թարգմանեց Էնրիկօ Ֆէրրիի «Սոցիալիզմը եւ դրական գիտութիւնները», Պոսթոնի «Հայրենիք»ին համար (1909), որ հրատարակուեցաւ քանի մը մասերով :

Երբ Վոսփորի ափերուն վրայ «Հիւրիէթ, Հիւրիէթ» պոռաց Հայը, անոր ձայնը մինչեւ Ամերիկա հասաւ եւ Իսրայէլեան՝ Սիամանթոյի պէս թռաւ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը (1910), այս անգամ «Ազատամարտ»ի շուրջ խմբուելու, ուր պիտի գտնէր ոչ միայն Դ. Վարուժանը, այլ բազմաթիւ հայ գրողներ, կազմելով հոգեկան միութիւն մը :

Արիս Իսրայէլեան ուրախ բնաւորութիւն ունէր, սրամիտ էր եւ շատ ընկերական, գեղեցկադէմ երիտասարդ մը, սիրող արդուզարդի, եւ պերճախօս՝ հանրային հաւաքոյթներու մէջ: Ինքն ալ անդամ էր Մուրատ-Ռափայէլեանի նախկին աշակերտներու Միութեան եւ Ամսօրեայ տեղեկատու թերթին աշխատակիցներէն :

Կ. Պոլսոյ մէջ զբաղեցաւ նաեւ ուսուցչութեամբ, Նշան – Թաշի մէջ, ուր Հայրիկեան մըն հիմնած էր «Արդի Վարժարանը», անշուշտ հայերէն եւ հայ գրականութիւն աւանդելու համար :

Խանդավառ էր միշտ կուսակցութեան գաղափարականով եւ Եւրոպայի մէջ նոր ծայր տուած ընկերվարական վարդապետութեամբ: Բնական էր թէ ճնշուած երկրի մը զաւակը՝ զոհաբերողի եւ նահատակի հոգի մը պիտի ունենար, այդ թանձրամիտ աշխարհին մէջ լոյս սփռելու համար: Աւա՜ղ, իրեն պէս շատերուն ազնուական ջանքերը ապարդիւն պիտի մնային, ժայռերու վրայ սերմանուած ցորենի նման :

Եկաւ առաջին համաշխարհային պատերազմը, փակուեցաւ աշխարհի վրայ նոյն դուռ ու պատուհան: Ոչ մէկ բարեգութ ձայն, ոչ մէկ միջազգային ուժ պիտի կասեցնէր աքսորն ու ջարդը. եւ Իսրայէլ Տիրունի մտաւորականներու խումբին հետ քշուեցաւ դէպի Չանղըրի, ապա անապատներն երթալու համար: Հեղնական բախտով մը խումբէն բաժնուած, երկրորդ անգամ ըլլալով հասաւ Կուտինա (Քէօթահիա) 25 կալանաւորներու հետ. այս անգամ իսկական Տիրունի մը, ազատութեան համար խաչուած առաքեալ մը, (1916 Մարտ 11) բոկոտն ու մերկ, առանց յոյսի ու մխիթարութեան :

Ինքն ալ, Վարուժանի նման, աքսորի ճամբաներուն վրայ քերթուածներ գրեց, կարօտի վերջին երգը, որ կը յիշէ անցած գարունները, ոսկի աշունները, որոնք իր սիրտը կը կարդային: Եւ ինքը պիտի երթար դէպի Անծանօթի ուղին, որ ոչ ոք կրցաւ հասկնալ :

Լուղորդի պէս երբեմն արեան ծովի ալիքներէն դուրս ելաւ եւ դարձեալ սուզուեցաւ անդունդներուն մէջ, միլիոնաւորներու նման, առանց գերեզմանի, առանց անունի, մնաց անծանօթ տեղ մը, թողնելով քանի մը քերթուածներ, յիշատակ ձգելով արեւներով լի հոգի մը :

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ս. Սթեֆանոյի դաշնագիրը նկատի չէր առած Հայաստանի համար ինքնավար վարչութիւն մը, ուստի Պատրիարքը կը ջանայ հաստատել, թէ Հայերը մեծամասնութիւն են որոշ նահանգներու մէջ, ուստի իրաւունք ունին «Սուլթանին գերիշխանութեան տակ Հայոց վարչութիւն Հայաստանի մէջ, առանց քաղաքական փառասիրութեան» :

Պատրիարքը կ՚ըմբռնէ սակայն, թէ 16րդ յօդուածը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի, «որովհետեւ Եփրատի հովտին ապագայ քաղաքական վիճակը առընչութիւն ունի անգլիական շահերուն հետ» :

Կ՚ենթադրէ ուրեմն որ դաշնագրին այդ յօդուածը փոխելու տրամադրութիւն ունեցող պետութիւնը նպաստաւոր պիտի ըլլայ ինքնավար հայկական վարչութեան մը ստեղծումին: «Անգլիա պիտի տեսնէր այդ յօդուածը. Եփրատի հովտին մէջ նոր քաղաքական վիճակ մը կը պատրաստէ, որ կրնայ մասնաւոր կերպով զայն ստորագրող տէրութեանց մէկուն քաղաքական շահերուն տեսակէտին պատասխանել: Կամ յօդուածը վերցնելու պիտի աշխատէր կամ փոխելու, անկարելի էր վերցնել, որովհետեւ անմարդասիրութիւնը անկարելի է Անգլիոյ պատուամիտ ազգին համար, կը մնար բարեփոխել յօդուածը, այնպէս որ լոկ Հայկական Խնդիր ըլլայ» :

Հայ ազգի մը գոյութիւնը զգացնելու եւ իրաւունքը պաշտպանելու համար կը նշանակէ պատուիրակութիւն մը, առանց Ազգ. Ժողովի ընտրութեան: Ամէն կողմ համակրութիւն Հայերու հանդէպ, խոստումներ դեսպաններու կողմէ: «Կրնայինք ըսել թէ Եւրոպայի զգացումը մեր կողմն էր, զգացում, աւաղ, առաջուց գիտէի թէ այս դարուս շահը միայն կը խօսի» :

Պատրիարքը կը յայտնէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին յօժարակամ յանձնառութիւնը հայ իրաւունքներու պաշտպանութեան: Արտաքին նախարար Ուատինկթըն լսած է Խրիմեանէ, թէ Լիբանանի նման վարչութիւն մը կարելի չէ, որովհետեւ հոն Թուրքեր, Քիւրտեր կան եւ յետոյ ինքնավար վարչութիւն կը նշանակէ անկախութեան ձգտում: Ուատինկթըն լուռ մնացած է Վեհաժողովին մէջ: Լէօ լուռ մնալուն պատճառ կը գտնէ Թունուզի խոստումը: Ֆրանսա Արեւելքի մէջ մրցակից է Ռուսիոյ եւ պիտի չընդունէր ռուս հովանաւորութիւն մը արեւելեան նահանգներու վրայ :

« Վեհաժողովին նախագահը մասնաւոր ուշադրութեամբ քննած էր եւ ժողովի գրած էր Հայաստանի վարչութեան հա-

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

— Բախտաւոր էր այն անձը որ սանկ-նանկ աշխատանք մը ունէր ու դէշ – աղէկ օրապահիկ մը կը շահէր :

Պ. Վարդան շատ համեստ օրապահիկով գործ մը ունէր: Տիկինը, գիշեր ցերեկ ասեղ կը զարնէր, ձեռագործներ կը պատրաստէր՝ շատ ջնջին գնով օտար այցելուներուն վաճառելու, որպէսզի այր եւ կնոջ վաստակը իրար խառնած կարենային ծայրը ծայրին բերել: Այս պայմաններուն մէջ տեղի՞ն էր որ իրեն պէս հասած, մանաւանդ անծանօթ տղայ մը բեռ դառնար անոնց վրայ, կը խորհէր Աշոտ :

Յաճախ տրտում, գլխահակ, կ՚ըսէր անոնց.

— Ալ կը բաւէ որքան ձանձրոյթ տուի ձեզի, ձեր բրած այս զոհողութիւնը անմոռանալի է: Հիմա օրերը տաք են, ճամբաները բաց են, երթամ գլխուս ճարը նայիմ

Բայց ամէն անգամ ալ յանդիմանութիւն կը ստանար անոնցմէ :

Մէկ – երկու անգամ պատահեցաւ որ դուրս ելլէ ու տուն չվերադառնայ: Ակրոպոլի քովիկը փլատակներու մէջ ուրիշ բազմաթիւ անապաստաններու հետ ինքն ալ տեղ կը բռնէր, բայց ամէն անգամ ալ եկած գտած էին զինքը ու քաշելով տուն տարած :

Իր տրտունջներուն, իր արդարացի նըկատումներուն միշտ ալ կը պատասխանէին ծնողական գորովով մը.

— Հոգ չէ, մանչս, վեցին եւ եօթնին մէջ մեծ տարբերութիւն մը չկայ ...

Տարօրինակ, այր ու կին, մանաւանդ երախաները կարճ ժամանակի մը մէջ այնպիսի սէրով մը կապուեցան իրեն, որ կարծես թէ հարազատ մը կորսնցուցած էին եւ այժմ գտած: Ոչ քէն, ոչ խօսք, ոչ նախանձ մէկուն կամ միւսին կողմէ: Ընդհակառակն սէր ու գուրգուրանք, փոքրիկներուն կողմէ՝ յարգանք :

Առաւօտները կանուխ Պ. Վարդան գործի կ՚երթար, քիչ վերջ երախաները դըպրոց կը մեկնէին, Տիկին Սիրարփի սենեակները կարգի դնելէ ետք իր ձեռագործներուն տակ կը նստէր: Ինքն ալ գըրեթէ անոնց հետ դուրս կ՚ելլէր, կը թափառէր հոս ու հոն, կանգ կ՚առնէր բոլոր մեծ հաստատութիւններու առջեւ, ներս կը մտնէր, գործ կը խնդրէր, բայց անօգուտ, գործ չկար, իրեն յարմար գործ չկար: Ու տուն կը վերադառնար ամըչկոտ, յուսահատ պարտասուն,

Օր մը, կէսօրին, տուն չվերադարձաւ: Տնեցիները իրար անցան, երախաները թաղամասը տակն ու վրայ բրին: Ակրոպոլի շուրջ քառասուն անգամ շրջան ըրին, ի զուր, չկար, չգտան ու յուսահատ տուն վերադարձան :

Ուշ երեկոյին, մեծկակ ծրար մը ուսին՝ ներս մտաւ Աշոտ :

— Ո՞ւր էիր տղայ, եղաւ իրենց առաջին խօսքը, — կէսօրին ո՞ւր էիր, այս ի՞նչ բեռ է :

— Այսօր գործ գտայ, աշխատեցայ, կայարանը: Ահա օրավարձքս, այս տոպրակ մը գետնախնձոր, եւ հինգ դրախմի, լա՞ւ է :

Եւ հինգ դրախմին տուաւ Տիկին Սիրարփիին: Յետոյ պատմեց թէ ինչ աներեւութեամբ ճարած էր այս գործը :

— Բայց վակոն պարպելը քեզի համար շատ ծանր գործ է տղաս, ըսաւ Պ. Վարդան կարեկցութեամբ :

— Գործին ծանրը թեթեւը չկայ, հայրիկ, պատասխանեց Աշոտ ուրախ տրամադրութեամբ :

Ուրախ տրամադրութեամբ ալ ճաշեցին, աջէն – ձախէն խօսեցան: Աշոտ այդ օրը արտակարգօրէն զուարթ էր, իր լեզուին կապանքներն ալ քակուած էին կարծես :

Տիկին Սիրարփի անկողինները փռեց, պատրաստեց, քնանալու ժամը կը մօտենար :

— Գիտե՞ս, հայրիկ, մեծ աղբարիկը ամէն իրիկուն մեզի պատմութիւն կը պատմէ: Առջի իրիկուն «Քաջ Նազար»ը պատմեց: Անկէ ետք՝ «Կաթիլ մը մեղր»ը, անկէ ետք՝ «Սասունցի Դաւիթ»ը, երէկ «Տորք Անգղ»ը: Գիտե՞ս, հայրիկ, Թուրք մը եկեր ոչխար մըն է գողցեր Հայկական գիւղէն, Տորքը լսեր է, բարկացած եկեր գացեր, խոշոր ծառ մը արմատէն քաշեր է ու Թուրք գիւղը աւեր ջուրը թափեր է: Օր մըն ալ Տորքին մեծ մայրիկը ըսեր է. «է, Տորք տղաս, եթէ բնաւ բան չես կըրնար ընել, դպրոց չես ուզեր երթալ, գրել կարդալ սորվիլ, գոնէ հովիւ եղիր, մեր գիւղին կենդանիները արածելու տար»: Տորքը «լաւ, մեծ մայրիկ», պատասխաներ է: Առտուն գիւղին հօտը առջեւը ձգած՝ լեռ բարձրացեր է: Իրիկունը ինչ տեսնես, առիւծ, վագր, փիղ, արջ, վարազ, գայլ, աղուէս, կապիկ ու հազար տեսակ ուրիշ կենդանիներ առջեւը ձգած գիւղ բերեր է: Գիւղացիները սարսափած տանիքները բարձրացեր են, «Ամա՜ն, Տորք, առնէ բոլորը իրենց տեղերը դըրէ», կ՚աղաչէին «բեր են»: Հապա Սասունցի Դաւի՞թը: Ինք պարտէզը նստած «խառփ – խառփ» շողգամ կը կրծէ եղեր, մամը վազելէն կ՚երթայ քովը. «Դաւի՛թ, քո տուն չարրի, Մսրայ Մելիքի մարդիկ եկած քո պապուն ոսկիները, գոհարները, ջահիլները կը տանին», հոս նստած շողգա՞մ կը կրծես :

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋ

(5 Տար.)

ման ծրագրուած կանոնադիրը, Հայաս – տանի վրայ միձակողմա – կան տեսութիւն մը»: Պատրիարք – քը սխալ տեղեկութիւն ստացած է, Պիզ– մարք չէր կրնար նկատի առնել, որով – հետեւ ներկայացուած քարտէսը կը հա – կասէր Շուվալով – Սալզպրի համաձայ – նութեան եւ ծանօթ էր Կիպրոսի Համա – ձայնութեան:

Պիզմարք ըսած է · «61րդ յօդուածը դաշնագրին զարդն է, գործնական ար – դիւնք չի կրնար ունենալ», Մուխթար փաշայ կրկնած է · «Նոր ազգութիւն մը մի ստեղծէք»:

Պատրիարքը հաւատացած է, թէ հայ խնդիրը հիմնական լուծում պիտի գտնէր, բայց երեւան եկաւ Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած գաղտնի դաշնագրութիւ– նը: Անծանօթ է ուրեմն Մայիս 30ի անգլեւռուս համաձայնութեան՝ «Հայ – կական բարենորոգումները միայն Թուր – քիոյ պիտի չպատկանին, այլ նաեւ Անգ – լիոյ»: 16րդ յօդուած եւ անգլեւռուս հա– մաձայնութիւն բարենորոգում միայն կը նախատեսեն, ոչ թէ ինքնավար վարչու – թիւն, իսկ Կիպրոսի Համաձայնութիւնը կ'ընդունի միայն «քրիստոնեաներու եւ այլոց բարեկարգութիւն»: Բարեկար – գութիւնը պիտի ըլլայ ընդհանուրին հա – մար, առանց նկատի առնելու մասնաւոր համայնքներ: «Այդ Համաձայնութիւնը արգելք եղաւ որ Հայ Ազգին խնդիրը ամ– բողջապէս նկատողութեան առնուի»:

Պատրիարքին համաձայն, «61րդ յօդ – ուածը մեր խնդիրը կը յետաձգէ, չկոր– ծանէր ազգին յոյսերը, այլեւ չպսակեր նոյնհետայն»:

Երեսփոխաններէն ոմանք կը քննադա – տէին պատուիրակութիւն եւ Պատրիարքը, թէ քիչ խնդրեցին, քիչ ընդունեցան, ան– կատար կերպով թարգման եղան ազգին իղձերուն եւ նոյն իսկ «անկատար կերպով վարուեցան դիտմամբ եւ խորհրդով, որ անկատար կերպով պսակուին այդ իղձե– րը»: Պատրիարքը կը հերքէ քննադատու– թիւն ու ամբաստանութիւնը՝ ցոյց տալով ամէնուն տենդային եւ հայրենասիրական ջանքերը:

Օտարներն ըսին · «Ինչ որ ձեր պատ – գամները ազգին խնդիրը կոչեց, իր հնա – ցած խնդիրն էր, ազգը չունէր մասնակ– ցութիւն»: Կը հերքէ այդ յայտարարու – թիւնը · «Օտարը չէ լսած Հայոց ազգին անվերջանալի աղաղակը այնքան տարի – ներէ ի վեր, չէ լսած այս երեւի · ժո – ղովին յանուն ազգին ինծի յանձնած պաշ– տօնը»: Ազգային ժողովը ատենախօսու – թեան նոյն միաձայնութեամբ մերժեց օ– տարին առարկութիւնը, Պատրիարքը ազգին անունով գործեց, ազգին խորհ – րդով, հանուր ազգին բաղձանքներուն թարգման ըլլալով:

Պատրիարքին համաձայն, չկայ կո – րուստ, քանի որ առաջին անգամ ըլլալով Հայոց ազգին անունը միջազգային դաշ – նագրութեան մը մէջ դրուեցաւ, հարստա– հարութենէ պիտի ազատին Հայերը,

Եւրոպայի ժողովուրդները ճանչցան ու սիրեցին Հայ ազգը, այժմ Եւրոպայի կա– ռավարութիւնները կը գրաւին Հայերով: «Մեր խնդիրը ամբողջապէս չէ կատար – ուած, այլ մեծ է արդէն ինչ որ ստա – ցանք դաշնագրութեան այն յօդուածով, մեծ է նաեւ Անգլիոյ մասնաւոր պաշտ – պանութիւնը: Յարատեւենք մեր գործին մէջ, պատրաստուինք մեր ապագային, Հայաստան զրկենք բանիրուն եկեղեցա – կաններ, դաստիարակներ, տնտեսական– ներ, թող վերադառնան պանդուխտներ, որովհետեւ ոչ եւս պիտի ըլլայ սրածու – թիւն, հարստահարութիւն եւ պիտի բար– գաւաճի Հայաստան»:

Պատրիարքը յաւետեսութենէ, դժգո – հութենէ կ'անցնի լաւատեսութեան, կը յուսայ Անգլիայէն:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 Շար ·)

ՑԱՒԱԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ԵՒՍ

ՅԱԿՈԲ ԱՐԵՒԵԱՆ

Առջի օր, ցուրտ հողին յանձնեցինք, հայ ժողովուրդի լուսաւոր զաւակներէն Յակոբ Արեւեանը:

Իր մահը անակնկալ մը եղաւ բոլորիս, երբ դեռ մի քանի օր առաջ, յաղթական կամարին տակ, անմահ բոցը արծարծելու կանչուած էր Նախկին Հայ Ռազմիկներու կողմէ:

Հայրենասէր, մաքուր Հայու տիպար մըն էր Արեւեան, եւ ատոր ապացոյցը տուաւ կեանքի մէջ բազմաթիւ առիթնե – րով:

Իբր հայ լեգէոնական ան մեծ ծառա – յութիւններ մատոյց իր ազգակիցներուն, մեղմացուց անոնց դժուարութիւնները շը– նորհիւ իր հաշտարար բնաւորութեան եւ զինուորական իշխանութեանց հետ սերտ– ծած իր կապերուն:

Ֆրանսահայերէն քիչերը ծանօթ են ի– րեն: Եկած էր Եգիպտոսէն ուր թողած էր տարիներու իր վաստակը, սակայն ան ծանօթ էր Եգիպտահայերուն եւ մանա – ւանդ ֆրանսական բանակի բարձր շրջա – նակներուն:

Միասին եղանք Կիլիկիա հայկական լեգէոնին մէջ իբր կամաւոր, հայ դատին մեր դոյզն մասնակցութիւնը բերելու նը– պատակաւ: Մեր հոգեկան զգացումները նոյնացուցինք Ազատ Ֆրանսայի բանակին մէջ, վերջին պատերազմին որու աչքա – ռու դէմքերէն մին հանդիսացաւ Արեւ – եան, պատիւ բերելով իր ցեղին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր վերջին, Սէնթ Քլէր տ'Ասիզ եկեղեցւոյ մէջ: Թաղման արարողութիւ– նը կատարեց Հայ Կաթողիկէ վարդապե – տը:

Արեւեան պարգեւատրուած էր ֆրան – սական պատուոյ լեգէոնի շքանշանով, պատերազմական խաչով եւ բազմաթիւ ուրիշ շքանշաններով որոնք բարձի մը վրայ զետեղուած կը տարուէին դրօշնե – րու մէջտեղը լեգէոնական Պ · Ճերմակ – եանի կողմէ:

Ազատ Ֆրանսայի կազմակերպութեան, ինչպէս նաեւ Նախկին Ռազմիկներու Հայ– կական Եռագոյնը, որուն ջերմ ու կառա– գի պաշտպանը եղաւ կեանքին մէջ, կը հովանաւորէին հանդուցեալի դագաղը:

Յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուե– ցան, բանակի հրամանատար Զօր · Քէօ – նիկ եւ օդային ուժերու հրամանատարը:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Փանթէնի գե– րեզմանատան մէջ: Հոն՝ Զօր · Քէօնիկ, որ Արեւեանի անձնական բարեկամն էր, խօսք առաւ դագաղին առջեւ դրուատիքը ընելով անոր զինուորական կեանքին, քա– ջութեան, ու Ֆրանսայի ազատագրման գործին ի նպաստ ցոյց տուած անձնուի – րութեան մասին:

Հրամանատարը յուզումով նկարագրեց եղելութիւն մը որ իր վրայ մեծ տպաւո– րութիւն գործած էր ու ըսաւ ·—

« Երբ Եգիպտոս հասանք, օր մը հա – ճելի անակնկալի մը առջեւ գտնուեցանք, հրաւիրուեցանք պատշաճօրէն կահաւոր – ուած ներքնայարկ սրահ մը որուն մա – տուռ անունը տրուած էր, Հայու մը կող– մէ պատրաստուած»:

« Ինձ ներկայացաւ պարթեւ հասակով, կրակոտ աչքերով քաջասիրտ հայ մը եւ յայտնեց որ այս մատուռը իր տան ներքնայարկն է · եւ կը դնէ ազատ Ֆրան – սայի տրամադրութեան տակ»:

« Հոն է որ կը հաւաքուէինք այնու – հետեւ, ազատ Ֆրանսայի բոլոր սպաներն ու անդամները, ու կ'ապրէինք մեր գա – ղափարական կեանքը ուր կը պատրաս – տէինք Ֆրանսան վերագրաւելու մեր ծը– րագիրները:

« Ահա, այդ քաջասիրտ եւ ազնիւ հոգի կրող Հայուն՝ Յակոբ Արեւեանին վերջին հրաժեշտը տալու եկած եմ այսօր, ու կը յայտնեմ իմ եւ Ֆրանսայի ժողովուրդին ցաւակցական զգացումները:

Իր կարգին խօսք առաւ նաեւ օդային ուժերու հրամանատարը: Գովեստով խօ– սեցաւ Արեւեանի ցոյց տուած վեհանձ – նութեան, եւ յանուն ֆրանսական բանա– կի օդային բոլոր միութիւններու ցաւակ– ցութիւնները յայտնեց հանգուցեալի այ – րիին: Ապա զինուորական բարեւի կեցած դագաղին առջեւ · ատիէօ սիրելի Յակոբ ըսելով վերջացուց իր խօսքերը:

Ու մենք յուղարկաւորներս տխուր սըր– տով հեռացանք գերեզմանէն Փանթէնի գերեզմանատան ցուրտ հողին յանձնելէ յետոյ զինքը:

Սիրելի Արեւեան, զինակից ընկեր, ա – նակնկալ մահուանդ վշտի ազդեցութեա– նը տակ քու մասիդ երկար գրել դժուար է:

Համեստ ապրեցար ու համեստօրէն մա– հացար, սակայն վստահ եղիր, Քէօնիկ – ներու եւ քու զինակից ընկերներուդ հո – գիներուն մէջ, հպարտօրէն, յի – շատակդ իր արժանի տեղը ունի ու պիտի մնայ յաւիտեան:

Պ · ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ — «Լիակատար քերականութիւն Հայոց լեզուի»: Հատոր 5րդ: Այս հատորը նուիրուած է դերբայ– ներու եւ չթեքուող խօսքի մասերուն հա– մեմատական եւ պատմական ուսումնա – սիրութեան: Հետազօտութիւնը կատար – ուած է ընդհանուր լեզուաբանութեան, պատմա – համեմատութեան եւ պատմու– թեան անկիւններէ դիտուած: Աշխատու – թեան պատմական մասը կ'ընդգրկէ գրա– բարի, միջին հայերէնի, ժամանակակից հայերէնի եւ հայ բարբառներու երեւոյթ– ներուն մանրամասն քննութիւնը:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ — «Սեբէոսի պատ– մութիւնը» եւ «Անանունի առեղծուածը»: Գիրքը հայ մատենագրութեան կարեւոր գործերէն է, որ հրատարակուելով գրա – բար եւ օտար լեզուներով, օգտագոր – ծուած է Զ · – Է · դարերու պատմութեան քննութեամբ զբաղող հայ եւ օտար գի – տնականներուն կողմէ:

ԱՇՈՏ ԳՐԱՇԻ — Ընտիր գործեր: «Հայաստան» հրատարակչութիւնը մը – տադրած է երկու հատորներով լոյս ըն – ծայել բանաստեղծ Աշոտ Գրաշիի վաս – տակին լաւագոյն մասը: Վերջերս լոյս տեսաւ երկերուն առաջին հատորը:

Գիրքին «Իմ սիրոյ պոէմը», «Իմ գե– ղեցիկ Հայաստան», «Պոէմ պանդխտու – թեան», «Գարնան աչքերով», «Եղբայ – րութեան գետեր», «Հէքեաթ ընութեան», «Վրձին, լեռներ նկարիր» խորագիրնե – րուն տակ ամփոփուած են Գրաշիի բա – նաստեղծութիւններուն շարքերը:

Հատորը խմբագրած է գրագէտ Ս · Խանզատեան:

ՍԻՍԻԱՆ ՈՐՈՏԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

Անցեալին՝ փոքրիկ տնակներով, ծուռ ու մուռ, կեղտոտ փողոցներով գիւղ մըն էր Ղարաքիլիսան: Ներկայիս, Սիսիան անունին տակ դարձած է գեղեցիկ աւան մը:

Դպրոցականներու թիւը կ'անցնի երկու հազար չորս հարիւրը: Կան մանկապար– տէզ, նախակրթարան, երաժշտանոց, ինչպէս նաեւ հիւանդանոց, մշակոյթի տուն եւ, անշուշտ, արհեստանոցներ:

Տարիներու ընթացքին Սիսիան պիտի դառնայ Հայաստանի կարեւոր քաղաք – ներէն մէկը:

ԴԵՂԱԳԻՐ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Առանց որմնադիր ըլլալու՝ կիները ճարտարօրէն թէ կը շինեն տուները թէ կը քանդեն:

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ

Երեք օրէն՝ տաղտկալի կը դառնան անձրեւը, հիւրը եւ կինը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Ժար շարունակեց իր հարցումները ·

— Անկէ զատ, պարոն Մարթէն, մենք տեղեակ ենք որ ան կը փափաքէր ամուս– նալուծուիլ, նոր ամուսնութիւն մը կըն – քելու համար: Միթէ գիտէ՞ք թէ որու հետ:

— Այո՛, Մերթոնի դուքսին հետ:

— Մերթոնի դուքսը: Զար սատանայ, վերեւը կը թռչկոտի ... իսկ իր ամու – սինը չէ՞ր ուզեր ամուսնալուծուիլ:

— Ոչ, գլխովին կը հակառակէր:

— Վստա՞հ էք ատոր:

— Այստեղ, ահա կը սկսի իմ դերս, սիրելի Ժար, ըսաւ Փուարօ, ընդմիջելով խօսակցութիւնը:

— Լէյտի Էճվար խնդրեց ինծմէ դարձի– բերել իր ամուսինը եւ ես այս վերջինին հետ ժամադրուեցայ:

Պրիան Մարթէն ուսերը շարժելով, ը– սաւ ·

— Այդ դիմումը մեծ բանի մը չէր կըր– նար ծառայել: Անկարելի էր որ Էճվար ընդունէր:

— Կը կարծէ՞ք:

— Ապահով եմ: Ժանն, ինքն ալ, խո – րապէս համոզուած էր ատոր եւ ոչ մէկ վստահութիւն ունէր ձեր միջամտութեան վրայ ու լքած էր իր բոլոր յոյսերը: Լորտ Էճվար երբեք պիտի չուզէր շեղիլ իր որոշումէն:

Փուարօ ժպտեցաւ · իր աչքերը յան – կարծ ստացան կանանչ շող մը:

— Դուք կը սխալիք, երիտասարդ: Ես երէկ տեսայ Լորտ Էճվարը · ան պատ– րաստ էր ամուսնալուծուելու:

Պրիան Մարթէն ակներեւ կերպով զար– հուրեցաւ: Աչքերը դուրս ինկած՝ կը դիտէր Փուարօն:

— Դո՞ւք ... դուք տեսաք զինքը ե – րէ՞կ ... Թոթովեց ան:

— Այո, կէս օրը 15 վայրկեան անցած:

— Եւ կը համաձայնէ՞ր ամուսնալուծ – ուելու ...

— Այո՛, կը համաձայնէր:

— Ուստի հարկ էր որ անմիջապէս տե– ղեկացնէինք այդ պարագան Ժաննի:

— Ինչ որ ըրի, պարոն Մարթէն:

— Դուք յայտնեցի՞ք իրեն այդ ... բա– ցականչեցին միեւնոյն ատեն Ժար եւ Մարթէն:

Փուարօ դարձեալ ժպտեցաւ:

— Ահա ոճիրին պատճառը հերքող ե – րեւոյթ մը, այնպէս չէ՞: Այժմ, պարոն Մարթէն, թոյլ տուէք ինծ ձեր ուշա – դրութիւնը հրաւիրել սա կէտին վրայ ..

Եւ ցոյց տուաւ անոր լրագրին վերո – յիշեալ պարբերութիւնը:

— Չէ՞ք խորհիր թէ այդ հացկերոյթը կրնայ ենթադրութիւններուն հակադրել, ըսաւ Պրիան կարդալէ յետոյ: Կ'ենթադ– րեմ որ Լորտ Էճվար սպաննուած ըլլայ գիշերը:

— Այո՛, դանակի հարուածով մը:

Մարթէն դանդաղօրէն թերթը թօղուց ձեռքէն:

— Բայց այդ հացկերոյթը որեւէ բան չի փոխեր: Ժանն ներկայ չէ եղած այն – տեղ:

— Ի՞նչպէս գիտէք:

— Այնպէս ... ըսին ինծի:

— Շատ ցաւալի է իրեն համար, ըսաւ Փուարօ:

Ժար դիտեց զինքը հետաքրքիր հայ – եացքով:

— Հետզհետէ աւելի անհասկնալի կ'ըլ– լաք ինծի, պարոն Փուարօ: Ուրեմն չէ՞ք ուզեր որ այդ կինը յանցաւոր ըլլայ:

— Ո՛չ, ո՛չ, սիրելի Ժար: Ես կողմ բռնող մէկը չեմ, ինչպէս որ դուք կը տարուիք ենթադրել: Բայց խնդիրը այն– պէս ինչպէս կը բացատրէք, մարդուս ու– շիմութիւնը կ'ըմբոստացնէ:

— Ինչպէս թէ ուշիմութիւն կ'ըմբոս – տացնէ: Ամենայն դէպս՝ ոչ իմ ուշիմու– թիւնս:

Ես կը գուշակէի այն բառերը որ պատ– րաստ էին Փուարոյի շրթներէն դուրս գալու, բայց ան զսպեց ինքզինքը եւ յայտարարեց ·

— Ահա երիտասարդ կին մը, որ կ'ուզէ բաժնուիլ իր ամուսինէն: Ես չեմ ժխտեր այս կէտը · ինքն իսկ անկեղծօրէն խոս – տովանեցաւ այդ: Բայց ի՞նչպէս կը գոր– ծէ · — Իր ջինջ ձայնով ամէնուն կը կրկնէ թէ՝ բացարձակապէս որոշած է ջնջել իր ամուսինը: Երեկոյ մը կը ներկայանայ անոր ապարանքը, կը տեղեկացնէ իր այցելութիւնը, կը սպաննէ զայն եւ կը մեկնի: Դուք ի՞նչ անուն կուտաք այս ձեւ գործելակերպի մը, իմ թանկագին բա – րեկամս: Խոհեմութի՞ւն կը համարէք:

— Ոչ, այլ անմտութիւն:

Ժար ոտքի ելլելով, աւելցուց ·

— Ոստիկանութեան գործը կը դիւրա– նայ, երբ ոճրագործները կորսնցուցած կ'ըլլան խելքը, այժմ ես կը մեկնիմ եւ կը վերադառնամ Սավոյա:

— Թոյլատրեցէք ինծ ընկերանալ ձեզ:

Գաղտնի ոստիկանը որեւէ դիտողու – թիւն չըրաւ եւ մենք հետեւեցանք իրեն:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար ·)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ընկեր Մկրտիչ Մարտիրոսեան (Ապատանէն) խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

×

ՏԻԿ. Ա. ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ա. Տարօնեանի յիշատակին Մատուրօֆ ընտանիքը եւ Շիրինեան, Տակոռեան ընտանիքները հարիւրական ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է (8 Օգոստ.) —

Տէր եւ Տիկին Պ. եւ Վ. Բէքմէզեանի զաւակներուն, Երուանդի եւ Յակոբ-Վահրամի մկրտութեան առթիւ, կնքահայրը՝ Լեւոն Սարգիսեան (Վալանս), Առաջնորդարանին՝ երեսուն ֆրանք, եկեղեցւոյս քսան, քահանայ հօր՝ քսան, Կ. Խաչի տասը, Պոմոնի Ազքատախնամին՝ տասը եւ դպրաց դասուն տասը : Պ. Ս. Փափազեան եւս՝ Առաջնորդարանին՝ տասը, եկեղեցւոյս՝ տասը եւ Կ. Խաչին տասը : Տէր եւ Տիկին Վահրամ եւ Արփինէ Պապուխեան, եկեղեցւոյս՝ տասը, Առաջնորդարանին՝ տասը եւ Կ. Խաչին՝ տասը :

Տիկին Թամլիզեան եւ Մինասեան, իրենց ննջեցելոց հոգւոց համար, եկեղեցւոյս քսան : Տիկին Արաքսի Ալթունեան, եկեղեցւոյս՝ 15, Տ. Գ. Քիւրտօղլեան եկեղեցւոյս՝ հինգ ֆրանք : Տ. Խ. Աստուրեան եւ Տիկին Ալթուն, եկեղեցւոյս հինգ, Ամերիկահայուհի Տիկին Ժընն ...էւ Մարտիկեան եկեղեցւոյս հինգ տոլար : Տիկին Արշալոյս Ներսէսեան եկեղեցւոյս Ազքատախնամին տասը : Ներսէսեան եւ Մինասեան եկեղեցւոյս տասը : Տիկին Իսկուհի Սարգիսեան, եկեղեցւոյս՝ հինգ : Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէր Մեսրոպեան եկեղեցւոյս քսան : Տիկին Սանդուխտ Թէքլեան եկեղեցւոյս տասը : Տ. Յով. Զաքարեան եկեղեցւոյս տասը : Տ. Եղուարդ Զաքարեան եկեղեցւոյս տասը : 15 Օգոստոսին.— Տիկին Անթառամ Բարունակեան եկեղեցւոյս տասը : Օր. Ժօզէֆ Դարբինեանի ամուսնութեան առթիւ, Տ. Իսրայէլ Դարբինեան, Կ. Խաչին՝ յիսուն եւ առաջնորդարանին յիսուն ֆրանք :

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ :

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն :

Գեղարուեստական բաժին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, կիրակի առաւօտ, ժամը 9·30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհ–եսյեան, Ֆրեսերիք Ֆէյտըի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի, տօն է Խաչվերացի : Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Հայրապետական պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ ժամը 10, երեկոյեան ժամը 4·30ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի հանդիսաւոր Թափօր եւ Անդաստան :

×

Այս Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց : Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս արարողութիւններուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Վերացման Ս. Խաչի օրուան յատուկ շարականները ու երգեցողութիւնը կը կատարուի Դպրաց Դասու կողմէ :

Կը պատարագէ

ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը կատարուի ընդհ. ննջեցելոց հոգեհանգիստ :

Ս. Խաչի Անդաստանի արարողութիւնը կը կատարուի մեծաշուք հանդիսութեամբ որու կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երեկոյեան արարողութիւն ժամը 17ին :

Մարսէյլի Հայութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցելու եւ ունկնդրելու երգեցողութիւնը :

×

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ (ԱԼՖՈՐՎԻԼ)

Այս Կիրակի, տօն Խաչվերացի : Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ամերիկայի հայրապետական պատուիրակ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔ. ԱՊԱՏԵԱՆ :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, Պատարագի ժամը 10 :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու արարողութեանց :

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ՇԱՒԻԼ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ :

Պատարագի ընթացքին պիտի կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, եկեղեցւոյս վաստակաւոր Հոգ. Հօր՝ Տ. Եսայի Ա. քհնյ. Ալթունեանի վախճանման տարելիցին առթիւ :

Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Շաւիլի եւ շրջակայի հաւատացեալ ժողովուրդը իրենց ներկայութեամբ յարգելու համար ողբացեալ Տէր Հօր յիշատակը :

×

ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԽԱՉ

Այս Կիրակի Վերացման Խաչի տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի : Պատարագ ժամը 10ին, երեկոյեան Թափօր եւ Անդաստան ժամը 4ին :

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ–ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ (ՊՕՄՈՆ)

Այս Կիրակի Խաչվերացի առթիւ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Թեմի Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ :

Կը հրաւիրուի՝ շրջանիս բարեպաշտ հասարակութիւնը :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ Ժողովրդապետական եկեղեցւոյ : Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

×

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
39, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Յիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին :

Հաւաքավայր, Շան զ'էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ Թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ քոյր կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ :

ԾԱԽՈՒ ԵՆ

ՍԷՆԺԻԷ երկու մեքենաներ վերջին մօտէլ

Surgeteuse 246 K 3
Boutonnière 71-112

Նոր վիճակի մէջ, նպաստաւոր գին :

Մանրամասնութեանց համար դիմել.—

ՏԻԿԻՆ ԱՌԱՔԷԼԵԱՆ,

25, Rue Gabriel Péri
LE PECQ (S. et O.)

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Cherchons façonniers sur remailleuses jauge 16
RECORD
226, Rue St-Denis - Paris
GUT. 47-27

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը կիրակի, Սեպտեմբեր 12ին, ժամը 15·30ին, Ահարոնեան սրահին մէջ : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Համօ Օհանջանեան ակումբը : Բացակաները նկատի պիտի առնուին : Կարեւոր օրակարգ :

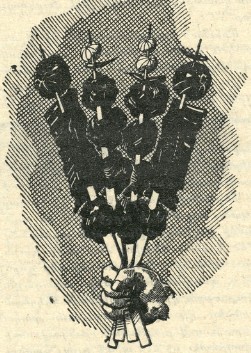
ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 4ին : Կարեւոր օրակարգ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10407

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.407

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերին հետ վերջացաւ արձակուրդի շրջանը եւ քաղաքներու մէջ կեանքը վերսկսաւ իր սովորական ընթացքը :

Վերամուտ է :

Նորէն կը բացուին դպրոցներն ալ եւ աշակերտները կազդուրուած ու հանգստացած՝ թարմ ուժով եւ նոր եռանդով ուսումնական կը լծուին :

Վերամուտ է նաեւ մեր փոքր ածուի [illegible]ական կազմակերպութեանց համար՝ փարիզէն մինչեւ գաւառ :

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը լաւ պայմաններու մէջ վերջացուցին իրենց տարեկան մեծ ձեռնարկները, — կազդուրման կայան ու ճամբար — ու այժմ կը պատրաստուին նոր տարեշրջանի աշխատանքներուն :

Մեր բարեսիրական ու մշակութային կազմակերպութեանց համար ամէնէն կարեւորը հայերէնի դասընթացքներն են :

Ազգապահպանման գլխաւոր ազդակն է հայրենի լեզուի ուսուցումը :

Բանի տարիները կը սահին, ա՛յնքան կը պակսի հայերէն սորվողներու թիւը :

Անտարբերութիւնը եւ սխալ գաղափարները ստեղծած են ցաւալի վիճակ մը : Ամէնէն առաջ ծնողքներն են յանցաւոր, թէ իրենց զաւակները մայրենի լեզուն [illegible] սորվիր :

Աւելի քան չորս տասնեակ տարիէ ի վեր տարագրուած ենք չորս հովերուն, [illegible]աստան զատ եօթը ծովերու — նոյնիսկ ովկիանոսներու ափերուն, ի խնդիր պատառ մը հացի :

Սերունդ փոխուած է արդէն :

Նօսրացած են շարքերը հին սերունդին, որ հայրենիքէն էր եկած, իր հետ բերելով հայրենասիրական ջերմ զգացում, [illegible]հուած՝ ազգութիւնը անեղծ պահելու եւ օտարացման դէմ պայքարելու համար ինքնապաշտպանութեան զօրաւոր զէնքերով :

Երկրներէն վերջ միջին սերունդն ալ անհետանալու վրայ է տարուէ տարի :

Երրորդ սերունդը արդէն խակ տեղական վարժարաններուն մէջ ուսում առած՝ աւելի մտերմիկ ու հարազատ կը [illegible] ֆրանսերէն մտածել եւ ֆրանսերէն [illegible] ո՛չ միայն դուրսը՝ դպրոցին կամ գործատեղիին մէջ, այլ նաեւ տունը, ուր [illegible] մէկ անզգածութիւն կայ ազատօրէն հայերէն խօսելու :

Մեծ մայրիկները — մեր անուշիկ մայրիկներն էին, որ մեր տուներուն մէջ ան[illegible] պահակի նման աչալուրջ կը հսկէին մայրենի լեզուին պահպանման :

Այսօրուան մեծ մայրիկներէն 45 – 50 տարեկանները լաւատեղեակ են տեղական լեզուին եւ իրենց զաւակներուն հետ ֆրանսերէն կը խօսին (իսկ Ամերիկայի մէջ անգլերէն) : Այնպէս որ «մայրենի լեզուն» այլեւս կորսնցուցած է իր դասական, հարազատ իմաստը արեւմուտքի բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր Հայեր [illegible] :

Քանիցս մտահոգած ենք այս ողբալի երեւոյթը, որ օրէ օր եղերական հանգամանք կը ստանայ :

Հնարաւորութիւններ չունինք մեծ քաղաքներու հայաշատ թաղամասերուն եւ [illegible]կան փոքր քաղաքներուն մէջ հայկական դպրոցներ բանալու, մանկապարտէզէն սկսեալ, մինչեւ տարրական նախակրթարան :

Մանուկը մատաղ տարիքէն սկսեալ պէտք է սորվի հայերէնը :

«Հայերէնի դասընթացք»ները կիսամիջոցներ են եւ դարման չեն ցաւին :

Սակայն մեր պայմաններուն մէջ համակերպած ենք քիչով գոհանալու՝ միշտ սկզբունք ունենալով համրանքին փրկութիւնը :

Հայերէնի դասընթացքներուն միջոցաւ ինչ որ փրկենք շահ պէտք է համարենք :

Վերամուտին առթիւ մեր կազմակերպութիւններէն կը սպասենք, որ դպրոցական նոր տարեշրջանին աւելի մեծ եռանդով փարին հայրենասիրական այս գործին, աւելի մեծ թիւով աշակերտներ ապահովելով հայերէնի դասընթացքներուն :

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ ԵՏՔ

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄ ՓԻՆԷԻ

Ինչպէս գրած էինք, նախագահ տը Կոլի մամուլի ասուլիսը եւ մանաւանդ անոր կարգ մը յայտարարութիւնները Ատլանտեան Կազմակերպութեան եւ Եւրոպական Միութեան մասին մեծ մտահոգութիւններ ստեղծած են ֆրանսական քաղաքական շրջանակներուն մէջ :

Մինչ Սերքլր Ռեփիւպլիքէնի մէջ ծնունդ կ՚առնէր գեմոկրատ ձախի փոքր դաշնակցութիւնը (ձախողած ըլլալով Տէֆէռի առաջարկը) անդին գեմոկրատներու կապի կոմիտէն կ՚որոշէր նոր դիմում մը ընել նախկին վարչապետ Անթուան Փինէի, որպէսզի վերաքննէ իր դիրքը եւ թեկնածու ըլլայ Դեկտեմբեր 5ին : Պարզ է որ ընկերվարական եւ կեդրոն համախմբումները միայն Փինէն կը տեսնեն իբրեւ լուծում եւ իբրեւ միակ թեկնածուն որ կրնայ իր վրայ կեդրոնացնել հարկ եղած մեծամասնութիւնը : Անկախներու Ազգ. Կեդրոնը հետեւեալ գեկոյցը հրապարակած էր արդէն տը Կոլի յայտարարութեանց առթիւ .— «Զօր. տը Կոլ ողբերգական պայմաններ ստեղծեց, որոնք կը պահանջեն եւրոպական իրական կառուցման եւ Ատլանտեան դաշնակցութեան հաւատարմութեան կողմնակից բոլոր քաղաքական պատասխանատուներէն հաւաքական գործունէութիւն մը, միասին մէջտեղ գնելու համար միակ թեկնածութիւն մը Հանրապետութեան նախագահութեան » :

Պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ Երեքշաբթի օր, Սէն Շամոնի քաղաքապետին, որ այս առթիւ յայտնած է «Ֆիկարօյի» խմբագրութեան թէ պիտի ընդունի պատուիրակութիւնը, բայց անկէ կարելի չէ եզրակացնել փոփոխութիւն մը իր դիրքին մէջ : Դեմոկրատ ձախերու նորակազմ դաշնակցութիւնը կը համախմբէ ընկերվարականները, արմատականները եւ ձախ զանազան խմբակցութիւնները ինչպէս նաեւ գեմոկրատ հանրապետականները (Իւ – Տէ – Էս – Էռ) : Այս դաշնակցութեան ուխտը ստորագրուեցաւ անցեալ օր, պիտի ենթարկուի սակայն շահագրգիռ կուսակցութեանց վաւերացման : Այս Ուխտով, անդամ կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները դաշնակցութեան ղեկավարներուն կը թողուն իրենց իրաւասութեանց մէկ մասը՝ մանաւանդ ինչ կը վերաբերի մեծ հարցերուն :

✕ Թիքսիէ – Վինեանքուր յայտարարած է թէ ոչ ոք իրմէ կրնայ խլել երկրորդ տեղը եթէ տը Կոլ ներկայանայ եւ առաջինը՝ եթէ չներկայանայ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՔԱՇՄԻՐԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քաշմիրի տագնապին մէջ կրօնական կիրքերը հրահրելու լաւագոյն օրինակն է Մուհամմէտի մազին դէպքը : Մազը պահուած կը մնայ, արծաթեայ կափարիչով ըմպելեայ տուփի մը մէջ, 1964ի սկիզբները գողցուեցաւ Քաշմիրի սրբավայր Հածարապալի մզկիթէն : Ասոր յաջորդեց ընդհանուր խառնակութիւն մը : Հարիւր հազարաւորներու թափօրներ, հրդեհուած տուներ, 13 մեռեալ, բազմաթիւ վիրաւորեալներ : Ի վերջոյ գտնուեցաւ, բայց շարունակուեցաւ խօսուիլ մազի մասին : Ժողովուրդը կը պնդէր թէ կեղծ օրինակութիւն մըն էր գտնուածը, եւ առով իշխանութիւնները կը ջանային մտքերը հանդարտեցնել : Եւ մտքերը հանդարտեցնելը արժեց չորս այլ մեռեալ եւ վիրաւորներ : Նոր Տելհիին համաձայն խնդիրը Քաշմիրի մէջ չէր սահմանափակուած . կային «փաքիստանցի գրգռիչներէ», ամբաստանուած իբրեւ պատճառ այս, ինչպէս նաեւ 1963ի խռովութիւններուն :

1965ի գարնան, զանազան լուրջ բախումներ ծայր կուտային Քաշմիրի հարաւը, Ռանի եւ Քաչի անապատային եւ ճախճային շրջաններուն մէջ : Ի վերջոյ, դեռ երկու շաբաթ առաջ, փաքիստանցի փոքր Քոմանտոներ, ընդամէնը հինգ հազար, կը մտնէին Քաշմիր, խափանարար եւ քանդիչ աշխատանքներու լծուելով նոյնիսկ Սրինակարի արուարձաններուն մէջ : Այս շարժման պաշտպան կը հանդիսանար գաղտնի ձայնասփիւռ մը, որ կը խօսէր յանուն «ազատագրական յեղափոխական խորհուրդին» : Փոխադարձաբար փաքիստանցի քոմանտոներուն, հնդկական ուժերը կը գրաւէին կարգ մը փաքիստանեան զօրանոցներ :

Այսօր Քաշմիրի տագնապը յանգած է իր վերջին հանգրուանին՝ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ ուղղակի պատերազմի մը : Արդեօք միակ պատասխանատուն Հնդկաստանն ու Փաքիստանն են : Ամէն ինչ հա՞րկ է արդեօք բացատրել հնդիկին եւ մահմետականին փոխադարձ թշնամական զգացումներով կամ կենսական դիրք մը գրաւելու միակ փափաքով, որուն չէզոքութիւնն ալ հաւանաբար անկարելի չէր : Քաշմիրի այս տաժին մէջ խառնիչ զուգադիպութիւններ կան : Ո՞վ պիտի օգտուի այս տագնապէն, եթէ երբեք երկարի : Անշուշտ ոչ պատերազմողները, ինչպէս միշտ, եւ աւելի քիչ Քաշմիրցիները մանաւանդ՝ գոհ բոլոր իշխողներուն : Խորհրդային Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու ցուցաբերած մտահոգութիւնը բաւարար ազդակ մըն է, որ կասկածէ դերծ մնան :

Միայն ժողովրդ. Չինաստանը կրնայ շահիլ քանդիչ իր գործունէութեամբ : Գետինը կը պատրաստէր արդէն 1962էն ի վեր : Այդ շրջանին կը գրաւէր Լատախի շրջանին մէջ հնդկական Քաշմիրի բաւական ընդարձակ դիրքեր եւ իր վարկը կը բարձրացնէր : Յաջորդ տարին առանձին կապեր կը հաստատէր Քարաչիի հետ, կնքելով նաեւ Սին Քիանկի հետ հասարակաց սահմանները ճշդող համաձայնութիւն մը :

Փեքինի հետ այս «սիրաբանութիւնը» — տարօրինակ միաբանութիւն կարմիր Չինաստանի եւ ՕԹԱԶի անդամ երկրի մը միջեւ — երէկ յանգեցաւ իր լրումին. աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ Չինաստան միայն Հնդկաստանի դէմ դիրք ճշդեց Փաքիստանի կողքին : Երեւոյթ մը՝ որ բաւական մտահոգիչ կը դառնայ :

Ներկայ այս կացութեան մէջ, միայն Միացեալ Ազգերուն միջամտութիւնը կրնայ լուծումի մը առաջնորդել : Աւելի քան անհրաժեշտ կը դառնայ զինադադարը յարգել տալու առաքելութեամբ ՄԱԿի դէտերուն տեղւոյն վրայ ներկայութիւնը : Ու Թան արդէն հոն է եւ մեծ է իր պարտականութիւնը : Խաղաղութեան հարց մըն է, խաղաղութեան աշխարհամասի մը մէջ՝ ուրկէ բաւականին զրկուած է արդէն :

Թ. Ա. Թ.

ՓԱՔԻՍՏԱՆԵԱՆ ԳՈՒՆԴԵՐԸ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԱՆՑԱՆ

Փաքիստանեան գունդերը առաջին զօրաւոր հակահարուածը չդիմադրեցին Փաքիստան արշաւած հնդկական ուժերուն դէմ : Իրողութիւնը յայտնեց Հնդկաստանի պաշտպանութեան նախարարը՝ Շաւան : Հնդիկ զինուորները, բաւ նախարարը, առնուեցան քաշուիլ Լահորի եւ Վակահի շրջաններէն : Փունճապի մէջ պատերազմը փոխադրուած է ուրեմն հնդկական հողամասին վրայ . փաքիստանեան ուժերը կը սպառնան Ամրիցարի եւ Ֆերոզփորի : Աւելի հիւսիս, Սիալքոթի շրջանին մէջ, Սեխերը դիրկընդխառն կռուի կը մղեն հնդկական գունդերուն դէմ, եւ կ՚ենթադրուի որ երկուստեք մեծ են կորուստները : Յստակ գաղափար մը չէ կարելի կազմել սակայն տարբեր պատերազմական գործողութիւններուն մասին, այնքան հակասական են տրուած հաղորդագրութիւնները : Որոշ է թէ երկուստեք կը շարունակեն օդային ռմբակոծութիւնները : Հնդկաստան կ՚ընդունի թէ պատերազմի սկիզբէն մինչեւ օրս կորսնցուցած է 35 հրասայլ եւ 21 օդանաւ : Փաքիստանեան օդանաւերը ռմբակոծած են Պէնկալի հնդկական կարեւորագոյն խարիսխը, Թիպէթի մէջ, ուր, չինական սահմանին վրայ կ՚ենթադրուի որ չինական ուժեր համախմբուած են : Սակայն Նոր Տելհի զանգուածայինէն աւելի կը վախնայ Չինացիներուն հետ մանրիկ եւ փոքրիկ բախումներէ, որոնք կրնան միտիլ Փաքիստանի ճակատին վրայ տկարացնելու հնդկական ուժերը : Անկարելի չէ սակայն, ինչպէս Ուաշինկթըն կը մտածէ, որ Չինաստանի հետ հնդկական ոչ եւ է բախում յանգի զանգուածային պատերազմի մը : Այս մտահոգութիւններով է որ Լոնտոնի մէջ Պօլ կը յայտարարէր. «Չինաստանի միջամտութիւնը հաւանական է» : Պատճառ մը եւս, որպէսզի Ու Թան կրկնապատկէ խաղաղութեան ի նպաստ իր ջանքերը :

ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը անցեալ օր երկրորդ եւ վերջին տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Այուպ Խանի հետ : Տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ : Կ՚ենթադրուի, թէ Փաքիստան իր պահանջներուն վրայ կը մնայ հաստատ, պնդելով, թէ Քաշմիրի տագնապը հարկ է լուծել զինադադարէն առաջ : Ու Թան լաւատես չէ : Ռաւալփինտի Քաշմիրի մէջ ինքնորոշում կը պահանջէ, եւ Հնդկաստան, ինչպէս անցեալին, շատ հաւանաբար նաեւ այսօր մերժէ նման լուծում մը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷ.— Զին լրագրողներու յայտարարութիւններուն համաձայն, Չինաստան պիտի չընդդիմանայ Ալժէրի ափրօ-ասիական համաժողովին Խորհ. Միութեան մասնակցութեան : Չինաստան համաձայն է ընդունելու Խորհ. Միութեան մասնակցութիւնը, եթէ երբեք ափրօ-ասիական երկիրներուն մեծամասնութիւնը նման փափաք մը յայտնէ :

ՆԻՒԹԵՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(ԳՐՈՒԱԾ ՊՈԼՍՈՅ « ՄԱՐՄԱՐԱ» ԹԵՐԹԻՆ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Թուրքիոյ մէջ առաջին լրագիրը հրատարակողն է Վեռնինհաք, Ֆրանսական Հանրապետութեան դեսպանը սուլթան Սելիմանի մօտ,— 1795ին լոյս կը տեսնէր առաջին թիւը Բերայի մէկ ապարանէն: 1811ին բանակին օրագիրը դարձած էր այս թերթը: Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ մէջ լրագրութեան հիմնադիրը կը համարուի Ալեքսանդր Բլաք, որ 1825ին, Իզմիրի մէջ հրատարակեց Ֆրանսական թերթ մը, Լը Սփէքթաթէօր տը լ'Օրիան, աւելի ետք՝ Քուռրիէ տը Սմիռն, որ մեծ ազդեցութիւն գործեց յունական ապստամբութեան ընթացքին: Նոյն Ֆրանսացին էր, կարծեալ, որ, 1831ին, Պոլսոյ մէջ կը հիմնէր Բարձր Դրան պաշտօնաթերթը, Լը Մոնիթէօր Օթոման, նախ ֆրանսերէն, յետոյ 1832էն՝ թուրքերէն նմանակը, Թաքվիմը Վաքայի, զոր շարունակեց մինչեւ իր մահը (1836): Այնուհետեւ թերթը շարունակեց Ֆրանսուաքը, նոյնպէս իր կարգին մինչեւ իր մահը (1841):

Մինչ այդ, Քուռրիէ տը Սմիռն անուանափոխութիւն մը կը կրէ եւ կը կոչուի Ժուռնալ տը Սմիռն: 1838ին՝ Պարկէյի կը հիմնէ Լ'Էքօ տը լ'Օրիան, աւելի ետքը՝ եղբայրը կը հիմնէ Լ'Էմփարսիալ տը Սմիռն: Առաջին երկուքը յետագային կը փոխադրուին Պոլիս, ուր լոյս կը տեսնեն միացեալ, Ժուռնալ տը Քոնսթանթինոփլ (Էքօ տը լ'Օրիան): Զըրչիլ 1843ին կը հիմնէ, նոյնպէս Պոլսոյ մէջ, Ճէրիտէի Հավատիս: Այնուհետեւ լոյս կը տեսնեն երկու Ֆրանսական թերթեր եւս, Քուռրիէ տը Քոնսթանթինոփլ եւ Լը Քոմէրս տը Քոնսթանթինոփլ, նաեւ իտալերէն, յունարէն եւ հայերէն թերթեր:

Հայոց հրատարակութիւնները, այս ասպարէզին մէջ (լրագրութիւն), կը գըրեն կ'անցնին բոլոր նման հրատարակութիւնները, ինչպէս կը գրէ Ֆրանսական աղբիւրս, որմէ կ'օգտուիմ:

« Իբրեւ յառաջապահ ժողովուրդ, կը շարունակէ Ֆրանսական նոյն աղբիւրը, Հայերը սկսան թերթ հրատարակել Թուրքիոյ մէջ՝ ուր որ հոծ գաղութ մը ունէին:

« 1812 – 1854 Մխիթարեան միաբանները 23 թերթ հրատարակած են յաջորդաբար»: Սակայն Հայոց առաջին թերթը կը համարուի Արարատեան Արշալոյսը, (միշտ Թուրքիոյ մէջ կատարուած հրատարակութեանց մասին է խօսքը), որ լոյս տեսած է Իզմիրի մէջ 1840ին: Երկրորդ թերթը՝ Հայաստանը, որ լոյս տեսած է Պոլսոյ մէջ 1846ին: Երրորդը՝ Հայրենասէրը, որ լոյս տեսած է Նիկոմիդիոյ մէջ 1849ին: Յետոյ Նոյեան Ադաւնին (1852):

Ճիշդ է Ֆրանսական վկայութիւնը թէ Հայերը առաջինն եղած են որ թերթ հրատարակած են Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ: 1848ին Բանբեր Պարտիզական թերթը՝ Պարտիզակի մէջ: 1855ին՝ Արծուի Վասպուրական թերթը Վանի մէջ: 1863ին՝ Լրատար Արծուիկ Տարօնոյ թերթը Մուշի մէջ: 1864ին՝ Յոյս թերթը Ամասիոյ մէջ: Եղաւ շրջան մը՝ երբ Հայերը թերթ ունէին գրեթէ ամէն մեծ քաղաքի մէջ:

Ձեզի կը մնայ հետեւութիւններ հանել այս տեղեկութիւններէն: Գիտեմ թէ ի՛նչ պիտի մտածէք՝ արդար հպարտութեամբ, բայց կը վախնամ թէ կը մոռնաք բան մը, — թերթ հրատարակել կը նշանակէ ապարան մը կազմակերպել: Արդ, չի բաւեր հսկայ անիւ մը շինել ու ձեռքով դարձնել ի պէտս մամուլին, այլ եւ հարկ է գիր շինել, (Նոր – Ջուղայի մէջ տեսայ փայտէ շինուած գիրեր, զորս Եպիսկոպոս մըն էր շինել տուած): Անցնի՛նք:

Ֆրանսական վկայութեանց իբրեւ յաւելում՝ Ազդարար Բիւզանդեան շաբաթաթերթ մը եւս ունինք, հրատարակուած Պոլսոյ մէջ 1840ին: Հրատարակիչը՝ Խաչիկ Ոսկանեան: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Յովհ. Պետրոսեան «Պոլսոյ առաջին հայ լրագրին» խմբագրին մասին.—

« Խաչիկ Ոսկանեանը ծնուել է 1818 թուին՝ Կ. Պոլսում: Նա իր սկզբնական կրթութիւնն ստացել է մասնաւոր ուսուցիչների մօտ: 16 տարեկան հասակում՝ մեկնում է Ամերիկա: 1835 թուին մըտնում է Նիւ – Եորքի համալսարանը, բայց կարճ ժամանակից յետոյ, 1840 թուի Նոյեմբեր 30ից լոյս է ընծայում Ազդարար Բիւզանդեանը:

« Խաչիկ Ոսկանեանը ժամանակի առաջադէմ մարդկանցից էր, նա տիրապետում էր յունարէնին, տաճկերէնին, ֆրանսերէնին, իտալերէնին, անգլերէնին: Նա իր նշանաբանը ընտրել էր « ազգին լուսաւորութիւնը գիտութենէն ու կըրթութենէն առաջ կուգայ» միտքը, որը տպագրում էր Ազդարար Բիւզանդեանի ճակատին»:

Եթէ Պոլսոյ առաջին հայերէն թերթը կոչուած է Ազդարարը(*), պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունէր նաեւ «Լրոյ Գիր Մեծի Տէրութեանն Օսմանեան» շաբաթաթերթը, խմբագիրը՝ Գրիգորեան Գէորգ: Լոյս տեսած է առաջին անգամ 1832ին: Այս թերթը կը համարուի Թաքվիմը Վաքայի թրքական թերթին մէկ նմանակը կամ հայերէն արտագրութիւնը, — տալ կառավարութեան հրամանները, կարգադրութիւնները, պետական պաշտօնեաներու նշանակումները, կառավարական անօրէններու յայտարարութիւնները:

Ըսենք նաեւ Շտեմարան Պիտանի Գիտելեաց պատկերազարդ հայերէն ամսագիրը, Թուականի արժէքին ի պատիւ,— լոյս տեսած է 1839ին, Իզմիրի մէջ:

×

Սովորութիւն է մամուլի սկզբնաւորութեան պատիւը տալ Աթէնացիներուն, բառ մանց՝ Հռովմայեցիներուն:

Ճիշդ չէ, — լրագիրը չինական գիւտ է:

Լրագիր եւ նամակ նոյն ծագումն ունին, կ'ըսէ հեղինակ մը: Նամակը կը գրուի անհատի մը կողմէ՝ ուղղելու այլ անհատի մը, հաղորդելու համար անձնական տեղեկութիւններ կամ մտածումներ: Ընդհակառակն լրագիրը կ'ուղղուի զանգուածին՝ հաղորդելու համար ընդհանրական կարեւորութիւն կամ հետաքրքրութիւն ներկայացնող դէպքեր, գիտելիքներ եւ երկրին կառավարութեան պաշտօնական հրահանգները, օրէնքները, եւայլն:

Չինաստան, լայնածաւալ երկիր, կայսրը չէր կրնար սուրհանդակ հասցնել ամէն գաւառ կամ օգտագործել մունետիկներ՝ իր հրամանները հաղորդելու համար մանդարիններուն ու հպատակներուն: Ու չինական միտքը, որ կատարած է տպագրութեան գիւտը՝ բոլոր ժողովուրդներէն առաջ, ինչպէս եւ այլ բազմաթիւ հրաշալի գիւտեր, հիմնած է առաջին լրագիրը:

Նոյն պայմանները չէր ներկայացներ Ելլադան: Փոքրիկ քաղաք մըն էր Աթէնք, նման էր կղզիի մը՝ իր նեղլիկ փողոցներով: Մէկ հրապարակ ունէին Աթէնացիք, եւ այնտեղ կը համախմբուէին, կը խռնուէին՝ իմանալու համար օրուան նորութիւնները, հետեւելու համար դատավարութեանց ընթացքին, լսելու համար հռետորներու ճարտասանական յաղթանակները կամ ռամիկներու կարկաջանքը: Աթէնացին շատ կը սիրէր ման գալ ակորային վրայ՝ հարցնելով աջ ու ձախ. — Թի՞ քենոն (ի՞նչ նորութիւն): Արիստոփան շատ վկայութիւն կուտայ ակորայի այս կեանքին մասին:

Իսկ Աթէնքէն զատ, Հելլէնները բարբարոս կը կոչէին ամէն ժողովուրդ: Ի՞նչ պէտք կար ուրեմն լրագրի:

Այդպէս չէր Հռոմի պարագան:

Սկիզբները Հռոմ եւս կը ներկայացնէր Աթէնքի պատկերը: Բայց երբ ստեղծուեցաւ հռովմէական կայսրութիւնը, ստեղծուեցաւ նաեւ լրագրի անհրաժեշտութիւնը: Սուետոն կը հաստատէ թէ Յուլիոս Կեսարն էր, որ հրամայեց գրի առնել ծերակոյտին ամէնօրեայ որոշումները եւ ցրուել ժողովուրդին մէջ, գաւառներու մէջ, մինչեւ հեռաւոր երկիրներ: Այսպէս էր որ կը ծնէր արդի լրագիրը:

Սպասիկները դարձան նման հրատարակութեանց խմբագիրները: Կը հաւաքէին ճառախօսներու տուած տեղեկութիւնները, զինուորականներու յաղթութեանց արձագանգները, ծերակուտականներու կեանքին շուրջ ստեղծուած բամբասանքները, դատավարութեանց ընթացքին յայտնուած գաղտնիքները, զորս գրի կ'առնէին ու կը տարածէին օրը օրին:

Ընթերցումի հետաքրքրական դարձնելու եւ թերթը արագօրէն սպառելու համար՝ խմբագիրները կը դիմէին այնպիսի միջոցներու, որոնք զարմանքի կը մատնեն արդի խմբագիրները: Այդ թերթերուն մէջ կը հանդիպիք զարտուղի անձրեւի նկարագրութեան, երկինքէն կմինար թափելու պատմութեան, անտառներու մէջ կորսուած երախաներու սխրագործութեանց:

Հռոմի ազնուականները, արուարձաններու իրենց ապարանքներուն մէջ, անհամբեր կը սպասէին օրուան թերթերուն, որոնք իրենց կը բերէին մայրաքաղաքին անհանդարտ կեանքին իրադարձութիւնները, զորս կը կարդային ընթրիքի պահուն, ախորժակով:

Կիկերոն, Պլինիոս (մանաւանդ Պլինիոս) շատ բան քաղած են այս թերթերէն: Կիկերոնն է կարծեալ, որ կը վկայէ թէ առաջնակարգ եւ հռչակաւոր խմբագիր մըն էր Քրեստոս անունով անձ մը, որու թերթը շատ տարածուած էր կայսրութեան մէջ:

Մօտենանք մեր թուականներուն:

Վենետիկի մէջ լոյս կը տեսնէ օրաթերթ մը, զոր կարդալու համար՝ կը պահանջուէր վճարել նուազագոյն արժէքով դրամ մը, ըսենք՝ մէկ փարա, կամ՝ մէկ մեթալիք, կամ՝ մէկ մանղըր, այսինքն դրամ մը, որով կարելի չէր բան մը գնել,— արժէք չունեցող այդ դրամը կը կոչուէր կազէթա: Այնուհետեւ, թերթը եւս, որ կը կարդացուէր վճարելով մէկ կազէթա, կոչուեցաւ կազէթա: Այսպէս թերթին այս անունը իր արհամարհելի արժէքը կը պահէ դեռ ղազէթա բառին մէջ՝ մինչեւ այժմ, ահա թէ ինչու արգահատելի համարելով թերթի մը խմբագիրը՝ կ'անուանենք ղազէթաճի:

Աւելի մօտ թուականի մը, յիշենք նշանաւոր կարտինալը, Ռիշլիէօ,— Էմինանս ռուժը, ինչպէս կը կոչեն Ֆրանսացիք: Նախկին եպիսկոպոս, յետագային՝ մեծ պոլիտիկոս, հասկցաւ թէ ի՛նչ արժէք ու կարեւորութիւն կը ներկայացնէ լրագիրը, որ այնքան այրած մրկած էր հոգին՝ հրապարակելով իր անկողնի գաղտնիքները, մանաւանդ եկեղեցւոյ նուիրման շրջանին: Այդ շրջանին, Ֆրանսայի մէջ կը հրատարակուէին «գաղտնի լրագիրներ», որոնք կը կոչուէին նուվէլ ա լա մէն (կը թարգմանեմ թռուցիկ), ինչպէս եւ գաֆէ տը լ'աֆֆուշէ (բառացի՝ տպացկանի կարկաջանք),— սակէ կը մընայ «քանառ»(*) անուանումը: Այս թերթերը կը տարածէին բամբասանքներ, զրպարտութիւններ, բայց եւ իրական գայթակղութիւններ, ժողովուրդը մղելով զզուանքի:

Ռիշլիէօ հասկցաւ թէ ի՛նչ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր լրագիրը՝ բատ կամս վարելու համար ժողովուրդը: Եւ հրաւիրեց յարմարագոյն անձը, Ռընոտօ, որ նշանաւորեցաւ Ֆրանսական հրապարակագրութեան պատմութեան մէջ՝ լոյս ընծայելով Ժուռնալ տը Ֆրանսը (1631):

Թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէր, այնուհետեւ, լրագիրը, ահա այն պարկեշտ պատկերը, որ կը գտնուի Պիպլիոթէք Նասիոնալի մէջ.—

Կազէթան բազմած է բեմի մը վրայ, պատմուճան մը նետած իր ուսերուն: Այս պատմուճանը զարդարուած է լեզուներով եւ ականջներով: Կողքին կանգնած է Ճշմարտութիւնը, որ կը ժպտի կարծես, գլխացը՝ Սուտը, որ կը նայի բարկացած: Վարը՝ խմբագիրը, Ռընոտօ, որ կը գրէ ինչ որ տուն կուտայ Ճշմարտութիւնը, իսկ պալատականները բուռերով սակի կ'երկարեն իրեն, մինչ ինք անզգած կը դարձնէ գլուխը եւ կը մերժէ մօտիկցնել:

Այս պարկեշտ պատկերին հետ՝ պէտք է վկայել թէ ահաւոր ուժ մըն է մամուլը, եթէ կարելի է ըսել՝ կայսր մը, որ կը տապալէ Թագաւորներ, երկիրներ: Որ երբեմն կը ստեղծէ յեղափոխութիւններ, եւ ահա թէ ի՛նչպէս կը շրջուի ժողովուրդներու պատկերը.—

Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին՝ լրագիր մը կը գրէր. «Վեց ամիս առաջ՝ Թագաւորը ունէր 24 միլիոն հպատակ, այժմ 24 միլիոն Թագաւորներ ունին մէկ հպատակ,— երէկուան Թագաւորը »:

Այսքան ահեղ ուժի մը մասին՝ բարի վկայութիւններ չեն տար գրողները, արդար կամ անարդար:

« Լրագիրները, կ'ըսէ Պաուլ տ'Օրվիլ, սուտ փոխադրող ջղեկապքեր են:

« Հոմերոս նոր է նոյնիսկ այս առաւօտ, ընդհակառակն ոչինչ կայ՝ որ այնքան հին ըլլայ, որքան այս օրուան թերթը», կ'ըսէ Շարլ Փէկի:

« Լրագրութիւն կ'անուանեմ ինչ որ նըւազ հետաքրքրական պիտի դառնայ վաղը քան այսօր» կը վկայէ Անտրէ Ժիտ:

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) «Ազդարար» կը համապատասխանէ ֆրանսերէն «մոնիթէօր» բառին, որ յաճախ գործածուած է իբրեւ լրագրի անուն, — ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին՝ պետութեան պաշտօնաթերթը կը կոչուէր Մոնիթէօր: Իբրեւ բառ՝ փոխ առնուած է լատիներէնէ, ֆրանսական Ակադեմիան զայն ընդունած է 1898ին, կը նշանակէ լուր տուող: Բայց «Ազդարար Բիւզանդեան» թարգմանութիւն չէ միայն «Լը Մոնիթէօր տը Քոնսթանթինոփլ» կամ « Քուռրիէ տը Քոնսթանթինոփլ » լրագրային անուններու, «ազդարար» բառը, իբրեւ «մոնիթէօր» լրագրային անուան հայերէն համապատասխան բառ, ծանօթ էր Հայոց նոյնիսկ երբ դեռ ֆրանսական Ակադեմիան չէր ընդունած: Արդարեւ Ազդարար կը կոչուէր ոչ միայն Պոլսոյ Հայոց առաջին թերթը, այլ եւ համայն Հայութեան առաջին թերթը, որ լոյս տեսած է Մադրաս, 1794 Հոկտեմբեր 16ին, երբ դեռ ոչ մէկ թերթ գոյութիւն ունէր Թուրքիոյ մէջ, ոչ «Քուռրիէ», ոչ «Մոնիթէօր» կամ «Թաքվիմը Վաքայի», ոչ ֆրանսերէն, ոչ թուրքերէն, ոչ յունարէն, ոչ իտալերէն

(*) «Քանառ» կը կոչուի նաեւ, շուկաներու վրայ, վաճառորդներու ոչ միայն ձայնը, այլեւ սուտերը՝ գնորդ հրաւիրելու համար իրենց ապրանքներուն շուրջ: «Քանառ» կը կոչուի դարձեալ շաքարի կտոր մը, որ կը թաթխեն լիքէօրի կամ սուրճի մէջ:

ԱԼՊԷՐ ՇՎԱՅՑԸՐ

ՄԱՐԴԸ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Մեծ ծերունին, անտառին բարի բժիշկը, որ մեռաւ դեռ քանի մը օր առաջ, մեր ժամանակի բացառիկ անձնաւորութիւններէն մէկն էր: Մեծ մասին հիացումի առարկան, քիչերէն պախարակուած եւ բուռն քննադատութիւններու ենթարկուած, Շվայցըր անխռով շարունակեց իր գծած ճամբան: Կարողութիւններու այնպիսի բացառիկ շնորհքով մը օժտուած էր, որ պիտի դժուարանար ընտրութիւն մը կատարելը: Անցեալ դարու վերջաւորութեան, Ալպէր Շվայցըր տարուած կը գտնէր ինքզինքը աստուածաբանութենէն, իմաստասիրութենէն ու երաժշտագիտութենէն միաժամանակ: Երկրորդական պարզ կամայականութիւններ չէին ասոնք: Բոլոր այս ասպարէզներուն մէջ ալ փաստեց թէ կարող էր վարպետ մը դառնալ: «Քանթի կրօնական իմաստասիրութեան» վրայ իր աւարտաճառը, եւ աւելին՝ աստուածաբանութեան իր աւարտաճառը, կը յայտնաբերէին ստեղծագործական բացառիկ կարողութիւններով օժտուած մտածող եւ քննադատ մը: Իսկ 1905ին Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէր Պախի մասին իր գիրքը, որ ուղղակի յայտնութիւն մը եղաւ, Պախի քերթողուեստն էր, մեծ երաժիշտը ճանչնալու նոր մօտեցում մը, բառին եւ ձայնին նրբին յարաբերութիւններուն մէկ նոր մեկնութիւնը:

Տեսուչ Ստրասպուրկի աստուածաբանութեան ուսանողներու ընծայարանին (1903 – 1906), փոխանորդ Ս. Նիկողոս եկեղեցիին, Համալսարանի Դոցենթ, Ալպէր Շվայցըր իր առջեւ բացուած կը տեսնէր աստուածաբանի եւ երաժշտագէտի փայլեցիկ ասպարէզ մը: Բայց յանկարծ, առանց երբեք ուրանալու, այրելու ինչ որ պաշտած էր, Ալպէր Շվայցըր որոշեց հետեւիլ բժշկութեան, ըլլալու համար բժիշկ – առաքեալ մը Ափրիկէի մէջ: Անդարձ այս որոշումը կը յատկանշէ իր ոգին: Անշուշտ զգացական զոհաբերում մը չէր իրեն համար. գիտական գործունէութիւնը պիտի շարունակէ իր ազատ ժամերը լեցնել: Բը-

ժըշկական ուսման իր տարիներուն է որ պիտի խմբագրէ Քրիստոսի կեանքերուն պատմութիւնը, պիտի չարունակէ ու ամփոփէ պաւղոսականութիւնը, եւ պիտի պատրաստէ, Ռեխառի հետ, Պախի կարգ մը գործերուն հրատարակութիւնը:

Աֆրիկեան անտառին խորն է որ, իր հիւանդանոցին մէջ, Լամպարէնէ, պիտի պատրաստէ իր լաւագոյն գործերը, փիլիսոփայական մշակոյթ (1930), ծնունդ արեւմտեան քաղաքակրթութեան տագնապին խոր ուսումնասիրութեան մը, Պօղոս առաքեալի միստիսիզմը (1930), Հնդիկ մեծ մտածողները (1936), ինչպէս նաեւ իր յուշագրական գիրքերը, որու մէջ ամէնէն տարածուածը անկասկած իր կոյս անտառի եզերքին է: Դաստիարակութիւններու, նուագահանդէններու, համալսարանական դասախօսութիւններու բազմաթիւ շրջապտոյտներ պիտի յատկանշեն Տոքթ. Շվայցըրի կեանքը:

Սակայն, իր կեանքն ու միտքը պիտի կեդրոնանան Լամպարէնէի իր բժշկական աշխատանքներուն վրայ: Թէեւ ինքզինք կը նկատէ միշտ ալ իբրեւ առաքեալ, հակերով իր հիւանդանոցի կրօնական պաշտամունքներուն, եւ ամէն երեկոյ մեկնելով Տէրոջ Աօթքը, կը դատէ սակայն թէ դասական առաքեալը, որ կը բաւականանայ միայն քարոզելով եւ կանչելով դարձի, իր պարտականութիւնը կիսով միայն կը կատարէ. հարկ է նախ օգնութեան փութալ մարմնով վիշտահարներուն, հարկ է դանոնք խնամել եւ առողջացնել, հարկ է գթութիւնը գործով ապահովցնել: Հոս է քրիստոնէութեան էութիւնը:

Եթէ երբեք Շվայցըր այդքան քիչ վարկ կ՚ընծայէ աստուածաբանական վարդապետութիւններուն, եթէ երբեք այդքան անվաւեր կը նկատէ նոր կտակարանի վախճանաբանական տեսիլը (որ սակայն այնքան հիմնալի կերպով բաժնած է), եւ սակայն չափազանց կապուած կը մնայ Յիսուսի անձին ու վարդապետութեան, լերան քարոզչութեան:

Ամբողջ իր միտքը տարուած է Յիսուսով որ կը խոնարհի, կը ցածնայ, որ ինքզինք կը զոհաբերէ ուրիշներուն համար եւ որուն ամբողջ կեանքը տարուած է միայն ու միայն սիրով: Կը սիրէ կրկնել սիրոյ մասին Պօղոս առաքեալի խօսքերը եւ խորհրդածել. «Ան որ ըմբռնած է թէ սիրոյ գաղափարը անհունէն մեզի եկած հոգեկէն ճառագայթն է, չի կրնար պահանջել այլեւս կրօնքէն գերզգայունին մասին կատարեալ ճանաչողութիւն մը: Կը խոկայ, անշուշտ, մեծ խորհուրդներուն վրայ, հարց կուտայ այս աշխարհի չարիքին մասին, ինչպէս նաեւ էութեան առաջին պատճառին, թէ ինչպէս ստեղծագործ կամքն ու սիրոյ կամքը միացած են Աստուծոյ մէջ, թէ ի՞նչ է յարաբերութիւնը հոգեկան եւ նիւթական կեանքին, եւ թէ ի՞նչպէս մեր կեանքը անցողական ըլլալով հանդերձ յաւիտենական

է: Բայց կարող է բոլոր այս հարցումները անպատասխան ձգել՝ որքան ալ ցաւալի ըլլայ զանոնք լուծել հրաժարիլը, եթէ երբեք սիրոյ Աստուծոյ հետ միութեան ճանաչողութեան հասած է, ունի արդէն ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է:

Շվայցըր մեծապէս ազդուած է վերջին դարու աստուածաբանական ազատութենէն: Յիսուս (Շվայցըր աւելի յաճախ Յիսուս կը գործածէ քան Քրիստոս եւ յատկանշական է ասիկա) աւելի կենդանի սիրոյ, ուրիշին հանդէպ զոհողութեան օրինակն է քան թէ Ազատիչ ու Փրկիչ՝ ըստ ուղղափառ քրիստոնէութեան: Յիսուս իրեն համար միաւիք հայեցողութեան մը տարրն է, որ, պերկսոնեան վարդապետութեան համաձայն, ներուժ ծագում մը կ՚ունենայ: Հարկ է քրիստոնէութիւնը նկատել իբրեւ բարոյագիտական գաղափար մը: Քրիստոնէութիւնը, Շվայցըրի համաձայն, բացարձակ նախընտրութեան մը չի ներկայացներ: Միակը չէ մեզի յայտնելու համար սէրն ու գթութիւնը: Շվայցըրեան բարոյագիտութեան բոլոր թեմը, որ կեանքին հանդէպ յարգանքն է, մարմնացած կը յայտնուի Աւետարանին թէ հնդկական կրօնական վարդապետութեան, ժայնիզմին թէ պուտտայականութեան մէջ, եւ Շվայցըր կը հաճոյանայ համաշխարհային այս մեծ կրօնքներուն նմանութիւնները ընդգծելու: Անշուշտ այս գաղափարներու որոշ չափաւորութիւն մը նշմարելի է իր գործերուն մէջ, կարեւորը սակայն իրեն համար ան է որ գործով ապացուցանէ կեանքին հանդէպ յարգանքը, եւ ինքը գործով ցոյց տուաւ գուրգուրալով բոլոր վշտահարներուն, կեանքէն վիրաւորուած բոլոր հոգիներուն: Այդ յարգանքը ցուցաբերեց հանդէպ կենդանական թէ բուսական աշխարհին իսկ: Որեւէ կեանք նուիրական է:

Իմաստասէր, աստուածաբան, երաժշտագէտ ու բժիշկ Շվայցըր կը կրէր նաեւ միստիք ու ռոմանթիք հոգի մը, որ շատ յաճախ սրտով կը մտածէր, ու սրտով կը հաղորդուէր Քրիստոսի հետ: Եւ սիրեց այդ հաղորդակցութիւնը, սրտի այդ ազատ սլացքը, ազնուացեալ ու գործեց անկախ, կազմած խումբ մը բարեկամներու բարերարութեան: Շատեր կը քննադատէին իր հիւանդանոցը իբրեւ ժամանակավրէպ, եւայլն, բայց Շվայցըր սիրեց Աֆրիկէի կոյս անտառներուն մէջ գործել, ուր երբեք չպակսեցան խնամքի ու գթութեան կարօտ վշտահարներ, գիժերէն հազարներով, բիւրերով, մխիթարուեցան, բուժուեցան, սիրեցին մեծ ծերմակը ու իրմով՝ կեանքը:

Ալպէր Շվայցըր, մտածող ու աստուածաբան, բժիշկ, շինարար ու մենակեաց մարգարէ, էր ու կը մնայ անկասկած իններորդ դարու մեծագոյն եւ եզական անձնաւորութիւններէն մէկը:

Թ. Ա. Թ.

ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

Ինքնաշարժներ՝ լեցուն մարդերով ու ծրարներով, լայնօր ոտաններով, ինչպէս նաեւ գոյնզգոյն շրջազգեստներով եւ արտասոց գլխարկներով կիներով... Օգոստոս 2ին, մարդ պէտք է վեց ժամ սպասէր՝ Պիրէնեան լեռները անցնելու համար: Մաքսային խչխանութիւնները երբեք չեն յիշեր, որ Օգոստոսի առաջին շաբաթը երկու հարիւր հազար ինքնաշարժի անցնիլը տեսած ըլլան:

Զբօսաշրջութիւնը (թուրիզմ) ոսկի է Սպանիոյ համար: Ոսկի՝ որ կը բացատրէ սպանական «հրաշքը»:

Իսկապէս, զբօսաշրջութեան եւ ամերիկեան օգնութեան շնորհիւ, 31 միլիոն բնակիչ ունեցող այս երկիրը, որ երկրագործական է դեռ, կ՚իրագործէ հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն մը, որ իրեն թոյլ կուտայ իր վերապրումը չկապել ձիթենիի կամ հողկիթի բերքին:

ԾՈՎԵԶԵՐՔՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐԵՒԸ

Ամերիկացիք «երեւան հանեցին» Քոսթա Պրավայի, Քոսթա Բլանքայի եւ Քոսթա տէլ Սոլի զբօսաշրջական վայրերը: Ֆրանսացիք արժեւորեցին զանոնք: Քատիքսի եւ Թոլետոյի օդանաւային խարիսխներէն ամերիկացի օդանաւորդները եւ իրենց ընտանիքները սովորութիւն ըրած էին երթալ եւ հանգստանալ Պարսելոնայի եւ Պիրենեաններու միջեւ 150 քիլոմեթրի վրայ տարածուող ծովեզերքը, կամ՝ աւելի գէպի հարաւ՝ Թորեմոլինոսի մէջ:

1955էն սկսեալ ծովեզերքները ձեւաւորել սրպէսզի աւելի շատ այցելուներ հրապուրեն: Արեւը եւ աժան գիները՝ լրացուցին գործը:

1962ին, զբօսաշրջութիւնը 14 միլիառ տոլարի տուաւ սպանական գանձատան: 1964ին՝ 28 միլիառ եւ 1965ին՝ մուտքը 35 միլիառը պիտի անցնի:

Զբօսաշրջական այս խանդավառութիւնը հրաւիրեց օտար դրամագլուխը: Սպանական ծովեզերքներուն վրայ՝ ձեռնարկուները սովորաբար Ֆրանսացի, երբեմն անգլիացի կամ գերմանացի են: Ֆրանքով, մարքով կամ սթերլինով սպանական դրամ՝ փեսեթա կը գնեն:

Երկինքէն իջած այս եկամուտին շնորհիւ, սպանական կառավարութիւնը կրցաւ կամաց կամաց իր սահմանները բանալ օտար ապրանքներու առջեւ: Օտար դրամանիշը իրեն թոյլ տուաւ գնել մեքենաներ ու նոյնիսկ ամբողջ գործատուներ եւ այսպէսով՝ բարելաւել իր ճարտարարուեստներու արտադրողականութիւնը:

ԳԻՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ

Այսուհանդերձ, Սպանիա դեռ կախում ունի արտասահմանէն, կարգ մը երկրագործական արտադրութեանց համար, ինչպէս՝ օրինակի համար, ցորենը:

Գիւղացիները քաջալերելու եւ արտադրութիւնները աւելցնել տալու համար կառավարութիւնը անոնց յատկացումներ կ՚ընէ եւ ամէն տարի աւելի բարձր գին կը նշանակէ երկրագործական արտադրութեանց համար:

1963ին, չաքարեղէգի գինը՝ թոնին վրայ հարիւրին 27 աւելցաւ, գարիինը՝ հարիւրին 25: 1964ին, ցորենի գինը հարիւրին ութ աւելցաւ, ձէթինը՝ հարիւրին 28ը:

Այս միջոցները, զբօսաշրջիկներուն եւ կառավարութեան ծախքերը՝ գիներու բարձրացման միտում մը ստեղծեցին: Սպանիա գացող Ֆրանսացիները կը հաստատեն՝ թէ ֆրանսական գիներէն սպանականները բաժնող տարբերութիւնը տարուէ տարի կը պակսի:

Հակառակ շինարարական ճիգին, — երբ հարիւր հազար յարկաբաժիններու շինութիւնը լրացած պիտի ըլլայ մինչեւ 1965ի վերջը — վարձքերը անցեալ Յունուարէն, հարիւրին վեց աւելցան: Սննդաւութեան նիւթերը մրցանիշ կը կտրեն — Յունուարէն Յունիսի միջեւ հարիւրին 12 աւելցան: Գիները կայունացնելու իր ճիգին մէջ, կառավարութիւնը սահմանափակեց վարկային դիւրութիւնները եւ որոշեց օտար արտադրութիւններ ներածել՝ որպէսզի իրենց հրապարակին վրայ, սպանական արտադրութիւնները մրցակցին անոնց հետ:

1964ին, անձ գլուխ ազգային զուտ եկամուտը 565 տոլարի հասաւ, հարիւրին 7 յաւելում մը արձանագրելով 1963ի հետ բաղդատմամբ:

Այսօր, ամէն հազար բնակիչի համար կան ութսուն հեռաձայն, 92 ձայնասփիւռ եւ 21 ինքնաշարժ: Այսինքն, երեքէն չորս անգամ պակաս՝ միջին չափէն Եւրոպական Տնտեսական Հաւաքականութեան, որուն՝ երկար ատենէ ի վեր յարիլ կ՚ուզէ Սպանիա, որ սակայն բաւական է, որպէսզի այս երկիրը յետամնաց չնկատուի այլեւս:

Թարգմ. Վ.Է.Ն

ԴԵՂԱԳԻՐ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Գեղեցիկ կին՝ խենթի հայելի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Դիւրաբեկ են գաւաթ եւ աղջիկ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Մինակ մի ձգեր աղջիկդ, ինչպէս կաթը՝ կրակին վրայ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Օրիան Մարթէն բաժնուեցաւ մեզմէ: Շատ յուզուած կ՚երեւէր եւ խնդրեց որ ալեւան պահենք գինքը մեր հեռաւորութիւններուն:

«Ջիւերու պղնձող մարդ մըն է», եղաւ Ժարի կարծիքը, որուն ձայնակցեցաւ Փուարօ:

Սավուայի մէջ մեզ կը սպասէր բոլորին օրէնքի մարդու կերպարանք ունեցող անձ մը: Նոր ժամանած էր այդ մարդը, որ միացաւ մեզի եւ, չորս հոգի, առաջնորդուեցանք Ժաննի յարկաբաժինը: Ժար իր խօսքը ուղղեց իր երկու մարդոցմէն մէկուն:

— Ոչ մէկ նորութի՞ւն:
— Տիկինը կամեցաւ հեռաձայնել:
— Որո՞ւ, հարցուց աշխուժիւ գաղտնի ոստիկանը:
— Ձեւ կարի տան, ապսպրելու համար

իր սալի հագուստները:

Ժար ակռաներուն մէջէն հայհոյանք մը փախցուց:

Մտանք յարկաբաժինէն ներս:

Լօրա Էճվարի այրին գլխարկ մը կը փորձէր հայելիին առջեւ:

Հագած էր սեւ ու ճերմակ թեթեւ պարեգօտ մը եւ մեզի ընդունեցաւ իր ամէնէն փայլուն մէկ ժպիտովը:

— Շատ ազնիւ էք, պարոն Փուարօ, որ եկած էք ինծի մօտ: Երջանիկ եմ այնպէս ձեզի տեսնելով, Պարոն Մօքսոն... (այս էր անունը իր փաստաբանին): Կ՚աղաչեմ, նստեցէք ինծի մօտ եւ ըսէք թէ երբ պէտք է պատասխանեմ: Այս ոստիկանը կ՚երեւակայէ թէ՝ ես դուրս ելած ըլլամ այս առաւօտ եւ սպաննած ճորճը:

—- Ներեցէք, երէկ երեկոյ, ճշդեց Ժար:

— Միթէ չըսի՞ք ժամը 10ին, այս առաւօտ:

— Ոչ, ժամը տասին՝ երէկ գիշեր:

—- Լաւ, ես շփոթած եմ գիշերուան ժամը տասը՝ առաւօտեան տասին հետ:

— Տիկին, այս պահուս դեռ հազիւ ժամը տասն է, նկատեց ոստիկանը խիստ եղանակով մը:

Ժանն զարմացած՝ խոշոր բացաւ իր աչքերը:

— Միթէ՞: Դարերէ ի վեր առաւօտեան այսքան կանուխ ժամու մը ոտքի չեմ կանգնած երբեք, ուրեմն դուք եկած էիք գիս արթնցնելու արշալոյսի՞ն:

—- Վայրկեան մը, միջամտեց Պ. Մօքսոն հանդարտ ձայնով մը, խօսքը ուղղելով Ժարի: Հաճեցէք ստոյգ կերպով ըսել թէ ե՞րբ տեղի ունեցաւ այդ... այդ ցաւալի դէպքը:

— Երէկ երեկոյեան ժամը տասին, պարոն:

– Ժամը տասի՞ն... բայց այդ ժամուն ես կ՚ընթրէի քաղաքին մէջ, բողոքեց գեղասանուհին:

Եւ ձեռքի արագ շարժումով մը փակեց իր բերանը, ու՝

—- Օ՜հ, թերեւս պէտք չէր այս բանը խոստովանելու, բաւ, իր հարցական հայեացքը ուղղելով փաստաբանին:

— Եթէ երէկ երեկոյեան ժամը տասին դուք կը մասնակցէիք ճաշասեղանի մը, Լէյտի Էճվար, որեւէ անպատեհութիւն չեմ տեսներ որ ոստիկանութիւնը տեղեակ պահէք:

— Շատ լաւ, ըսաւ Ժար: Ես խնդրած էի ձեզմէ որ երէկ երեկոյեան ձեր գրաղումները յայտնէք ինծի մանրամասնօրէն:

—- Դուք խօսեցաք ժամը տասի մը մասին, առանց որոշապէս ըսելու՝ երէ՞կ գիշերուան թէ այս առաւօտեան ժամը տասը: Որն ալ որ ըլլայ սակայն, լուրը այնքան սարսափեցուց զիս, որքան երբեք չէի սարսափած կեանքիս մէջ: Հաւատացէք, պարոն Մօքսոն, ուշքս կորսնցուցած՝ ինկայ:

– Եւ ո՞ւր կ՚ընթրէիք երէկ երեկոյեան, Լէյտի Էճվար, հարցուց Ժար:

—- Սըր Մոնթակիւ Գորնէրի մօտ... Շիսուիքի մէջ:

— Ժամը քանի՞ն հասաք այնտեղ:

— Ընթրիքը տեղի կ՚ունենար ժամը ութ եւ կէսին:

— Եւ ժամը քանիին մեկնեցաք այնտեղէն:

— Ժամը տասնեւմէկուկէսի շուրջ:

— Ուղղակի հո՞ս եկաք:

– Այո:

—- Ի՞նչ միջոցաւ. վարձուած ինքնաշարժո՞վ մը:

—- Ոչ, իմ կառքովս: Ես կը վարձեմ զայն Տեմլէրէն:

— Ճաշի ընթացքին բնաւ հրաժարեցա՞ք սեղանէն:

— Այսինքն... թէ...

—- Բացակայեցա՞ք:

Ինծի կը թուէր որ ոստիկանը կասու մը ըլլար, որ իր ճանկերուն մէջ կը սեղմէր մկնիկ մը:

— Չեմ գիտեր թէ ատկէ ի՞նչ կ՚ուզէք հետեւցնել: Ճաշի ընթացքին կանչեցին զիս հեռաձայնէն:

— Ո՞վ էր հեռաձայնողը:

—- Կատակ մըն էր թերեւս, որովհետեւ անծանօթ ձայն մը ըսաւ ինծի.

— «Լէյտի Էճվա՞րն է այդտեղ:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Տիկին Գ. Մելիքեան, Հ. Մելիքեան, Կ. Մելիքեան, Այրի Տիկին Յ. Տէր-Աւետիսեան, Սահակ Բանդուտեան, Է. Տէր-Աւետիսեան, Ա. Տէր – Աւետիսեան, Այրի Տիկին Պ. Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ա. Յէնէրճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ

(Ծնած Կարին 1906ին)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 9-ին, Ս. Լուի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի (Սեպտ. 14), ժամը 10.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15, Րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման գրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տնօրէնութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով
վերամուտ 20 Սեպտ. 1965
Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՕՐ. ԺԱՔԼԻՆ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆ
եւ
ՆՇԱՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած

Փարիզ, Սեպտ. 11, 1965

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհեայեան, Ֆրեռերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ
Cherchons façonniers sur remailleuses jauge 16
RECORD
226, Rue St-Denis - Paris
GUT. 47-27

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները բաց են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Ա. Յ. Հայ Քոյրերու վարչութիւնը կ'ընդունի իբրեւ գիշերօթիկ 3 տարեկանէն 13–14 տարեկան աղջիկներ, եւ իբրեւ ցերեկօթիկ՝ մանկապարտէզի շրջանի համար՝ մանչ եւ աղջիկ 3 տարեկանէն 6 տարեկան:

Այս վերամուտին համար վարչութիւնը ունի իբրեւ մանկապարտէզի վարիչ Ֆրանսացի օրիորդ մը:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.
Շրջանակով 300 Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Յիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին:

Հաւաքավայր, Շան զ'Էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ Թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ քոյր կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ:

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22 ԱՆԻԷՐԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Ֆրլ. Կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն:

Գեղարուեստական բաժին:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ՅՈՅՍԻ ԵՒ ԼՈՅՍԻ ԱՇԽԱՐՀ

ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ — ՄԵԿՆՈՒՄ 1965 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋ

Երթուդարձ Փարիզ – Մոսկուա – Երեւան օդանաւով, 15 օր
Հայրենակիցներու փափաքին գոհացում տալու համար՝

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐՈՎ ՄԵԿՆՈՒՄ

Փարիզէն Երեւան երթուդարձ խումբով: Այժմէն դիմել պատրաստելու համար ձեւակերպութիւնները:

Ինչպէս ամէն տարի, նոյնպէս մեկնում օդանաւով, Օգոստոսը անցընելու համար Երեւան:

Բոլորը կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ. կողմէ

ԴԻՄԵԼ ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ
17, Ave. des Acacias CLAMART (Seine) — Tel. : MIChelet 58-39

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.	
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI
14 SEPTEMBRE
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10408 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.408

...ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՇՄԻՐԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

—o—

Ու. ԹԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

ԹՈՒՐՔ - ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

...մինչ կատաղի կռիւներ կը շարունակ[ուին] Սիալքոթի եւ Լահորի շրջաններուն ..., զինադադարական առաջարկութիւն – ... կը բացմանան վերջ տալու համար ... պատերազմին :

Ու Թան երկար տեսակցութիւններ ու– ...ցած է նաեւ Հնդկաստանի Հանրապե– ...թեան նախագահին ապա վարչապետ ...րիի հետ :

Հնդկաստանի նախագահը, Ու Թանի ...մանումէն առաջ արդէն ձայնասփիւռ ...ով մը պարզած էր իր երկրին պայ– ...ները վերջ տալու համար զինեալ բա– ...մներուն : Ա) պաշտօնական ըլլալով որ կը– ...ները սկսան փաքիստանեան զօրքին ...վիր մուտքով, այդ զօրքը պէտք է ...ուի : Բ) ՄԱԿի Ապահովութեան Խոր– ...րդը պէտք է երաշխաւորէ որ նման ...ձակումներ այլեւս տեղի պիտի չու– ...նան : Խորհրդակէր այս խօսքերուն ...ոյն կը յաջորդեն վարչապետին ու– ...պաշտօնական յայտարարութիւնները : ...թէրի կը չէշտէր թէ Հնդկաստան կըր– ...յ համաձայնողներ ձեռք առնել չինական ...ոյթի սահմանակայ շրջանները :

Փաքիստանեան կառավարութեան ծրա– ...պայմանները հետեւեալներն են, ... Այուպ Խան յայտնած է Ու Թա– ...: Ա) Զինադուլի պէտք է յաջորդէ ...կան եւ փաքիստանեան զօրքերուն ...ցումը Քաշմիրէն : Բ) ՄԱԿի ուժեր ... է դրկուին ապահովելու համար ...միրի խաղաղութիւնը : Անոնք պէտք ...րուն թիրեւսախական երկիրներու ... Գ) Հանրաքուէ մը պէտք է կազմա– ...ուի Քաշմիրի մէջ յառաջիկայ երեք ...ներու ընթացքին : Ու Թան – Այուպ ...համաձայնութեանց վաղորդայնին հր– ...րարուած գերյայր «զաւով» նկատի ...է Ու Թանի Սեպտեմբեր 4 թուակիր ...կալիրը եւ չըմած կը մնայ տեսնել – ...է ՄԱԿի Սեպտեմբեր վեցին քուէար– ...բանաձեւը բոլորովին կ'ընդգրկէ ...կան տեսակէտ : Խորհրդայութեան ...ր նամականի գրկած է վարչապետ ...ին Այուպ Խանի եւ Շասթրիի : Այս ...ներու բովանդակութիւնը մամու– ...յայտնուած է Մոսկուայի Արտաքին ...րարութեան մէջ արուած մամուլի ...ժողով մը ընթացքին : Վարչապետը ա– ...ցած է թէ անկեղծ պիտի չըլլային ...թէ Քաշմիրի զինեալ բախու– ...մը խաղաղութիւն կը պատճառէ ...թիւն, որովհետեւ ծագած է ...մը մէջ որ անմիջականօրէն կը ...րհրդային սահմաններուն :

...կաստան դէր մըն ալ ուղղած է Չի– ...ողութեան զգուշացնելով Փեքինի կառա– ...թիւնը որեւէ միջամտութեան դէմ : ...պրայէն հասած լուրերու համա– ... Թուրքիա հինգ միլիոն տոլար ար– ...թեամբ թրքական զէնք եւ զինամթ– ... պիտի ղրկէ Փաքիստանի : Մինչ ...նդկի դեսպանը երկու ժամ խօ– ...է վարչապետ Իւրկիւպլիւի հետ : ...րէ կարգ մը դէմեր կլխորհին թէ այս ...երը կրնան նշանակել թէ Թուրքիա ...րստանի միջոցաւ ուղղակի միջամտել : ...ներու մասին ճշգրիտ տեղեկու– ...ներ կը պակսին : Փաքիստանի ձայ– ...սփիւռը ոչ մէկ հաշուեկշիռ տուած է ...կորուստներուն մասին : Հաստատ – ... է սակայն թէ առաջին զօրաբաժինի ...րամանատարը սպաննուած է

ինչպէս արդէն հնդկական բանակը յայտ– նած էր : Ռաւալփինտիի հասած ճամբորդ– ներու համաձայն Սիալքոթ քաղաքը, որ Քաշմիրի գլխաւոր սահմանէն 13 քի– լոմեթր հեռու է ծանր ռմբակոծութեան ենթարկուած է անցեալ օր : Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան :

ԻՐԱՔ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Իրաքի ժամանակաւոր սահմանադրութիւնը գլխաւոր փոփոխութեան ենթարկուեցաւ, Քաղաքապետ մեկնելէն առաջ նախագահ Ապտէլ Սալամ Արէֆի ստորագրած նոր հրամանագիրներով : Այս հրամանագրով Ազգային Յեղափոխական Խորհուրդը ջնջուած է եւ իր իրաւասութիւնները փո– խանցուած Նախարարաց Խորհուրդին : Նոր փոփոխութիւնները կը նախատեսեն նաեւ ընդհանուր ընտրութիւններ, որոնք վերջ պիտի տան փոխանցման այս շըր– ջանին : Նոր հրամանագիր մը կը հաս– տատէ նաեւ «Ազգային Պաշտպանութեան Խորհուրդ մը» մարեշալ Արէֆի նախագա– հութեամբ : Այս Խորհուրդին անդամնե– րուն անունները տակաւին չեն յայտնը– ւած, բայց կ'ենթադրուի թէ ամէնքն ալ բարձրաստիճան զինուորականներ են, քանի որ իրենց պաշտօնները զուտ պատե– րազմական են :

Սահմանադրութեան մէկ յօդուածին փոփոխութիւնը, որ քրտական հարցին լուծման կապակցութեամբ մեծ քայլ մըն է, կը հաստատէ. — «Սահմանադրութիւ– նը կը ճանչնայ, Իրաքի ընակչութեան եւ ազգային եղբայրական միութեան մէջ, Քիւրտերու ազգային իրաւունքները» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ Բ. Տիեզերական ժողովին չորրորդ եւ վերջին նիստը կը բացուի այսօր եւ պիտի տեւէ չորս ամիս : Օրա– կարգի գլխաւոր հարցերն են. — Կրօնա– կան ազատութիւն, քահանաներու հարց, ամուսնութիւն, ուսում, խաղաղութիւն եւ պատերազմ եւ հիւլէական զէնում : Պահելով հանդերձ հիմնական աւանդու– թիւնները, Եկեղեցիին երիտասարդացու– մըն է որ կը պատրաստուի : Այս նիստին նախօրեակին, Պօղոս Զ. հրապարակեց միսքերիում ֆիտէի կոնդակը (Հաւատ– քին Խորհուրդը) որ նուիրուած է Ս. Հաղորդութեան : Հացն ու գինին պահե– լով հանդերձ իրենց երեւոյթը կը դառ– նան Քրիստոսի մարմինն ու արիւնը : Այդ ձեւով Յիսուս իրապէս ներկայ է : Վարդապետութիւնը հաստատուած է Տը– րենտոնի ժողովին (1546 – 1563) եւ ստո– րակարծութեան գլխաւոր կէտն է բողո– քականներուն հետ : Իր կոնդակով, Պա– պը որոշ հեղինակութիւնը անախորժական կը համարուի այդ հարցերուն մէջ, դա– տապարտեց բոլոր սխալները :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ վարչապետ Ցիրանկիէվի– չի Փարիզ բրած յայտարարութիւնները Օտէր – Նայս սահմանին մասին, մտահո– գութիւն պատճառեցին Գերմանացինե– րուն :

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը՝ Սարակաթ, եւ արտաքին նախարարը՝ Ֆանֆանի, Պրա– գիլի պաշտօնական հիւրերն են : Իտալիոյ ղեկավարները յաջորդաբար պիտի այցե– լեն Ուրուկուէյ, Արժանթին, Վենեզուե– լա, Չիլի, Փէրու եւ Հռոմ վերադառնան Սեպտ. 23ին :

ՍԱՅԿՈՆ հասած է Ֆրանսայի Հանրա– պետութեան նախագահութեան թեկնածու Թիքսիէ – Վինեանքուր : Այս առթիւ յայ– տարարած է թէ եկած է ողջունելու եր– կիր մը որ կը պայքարի ազատութեան համար :

ՑԻՐԻՄԻՔՈՍ յոյս ունի թէ այսօր-վա– ղը պիտի կարենայ լուծում մը գտնել Յունաստանի տագնապին :

Օրէ Օր

ՃՆՃՂՈՒԿԻՆ ՓԵՏՈՒՐԸ...

—o—

Ողբացեալ «հայասէր»ի մը «հայասէր» որդին, խորհրդարանի անդամ, ճառ խօ– սեցաւ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ :

Ճառ խօսելու հրաւէրը — աւելի շի– տակ բառով, խնդրանքը — իրեն գացած էր հայ ժողովուրդին կողմէ :

— Ձեր հայրը մեզի բարեկամ մէկն էր այն օրերուն, երբ սեղանի վրայ էր Լօ– զանի դաշնագիրը վաւերացնելու չվաւե– րացնելու պատմութիւնը ··· Քանի որ ձեր հայրը մեզի բարեկամ էր, դուք ալ մեզի բարեկամ կը նկատուիք ··· Մեր ազգը կը հաւատայ որ «հայասէր »ին ճօ– թը պորտը «հայասէր» կ'ըլլայ, որով– հետեւ մենք, ո՛չ թէ եօթը, այլ եօթանա– սունը եօթը, պորտով ամերիկասէր ենք, անգլիասէր ենք, ֆրանսասէր ենք ··· Հարկաւ կուզաք կը խօսիք ···

— Ինչո՞ւ չէ··· Այդ օրը ազատ եմ ···

Եւ այդ օրը մեր բարեկամը ճառ խօսե– ցաւ 1915ի աղէտին տարեդարձին առթիւ, որովհետեւ ուրիշ ընելիք չունէր :

Ես ներկայ չէի : Բայց, աչքիս առջեւն է իր ճառին պատճէնը, ուրիշ «հայասի– րական» ճառերու հետ : Մօտ ատենէն, այս թերթին եւ ուրիշ թերթերու, ըն – թերցողները պիտի կարենան գտնել հատոր մը, որուն մէջ թարգմանաբար ամփոփ – ուած պիտի ըլլան շարք մը «հայասիրա – կան»ներ : Առայժմ, փշրանք մը միայն այս «հայասէր»ին··· քաղուածք :

Մեր բարեկամը, շատ մը քաղցրալուր բառեր արտասանելէ ետք, յայտարարեց թէ «ամէն չարիք բարիք մը կը ծնի » :

Անհրաժեշտ է, սակայն, գիտնալ թէ գործուած «չարիքը կրնա՞յ ծառայել Աս– տուծոյ նպատակներուն » :

Ինք, աստուածաբան չըլլալով հան – դերձ, կրնայ եղեր յայտարարել թէ այս ողբերգութիւնը — այսինքն 1915ի զան – գուածային կոտորածը՝ այրերու, կիներ – ու եւ երախաներու — «Աստուծոյ մէկ կամքն էր» :

Միեւնոյն ատեն ալ, սակայն, ինք չի կրնար եղեր հաւատալ թէ «Արդարա – միտն Աստուած, որ կը մտահոգուի ճնճ– ղուկին գետին ինկած փետուրովն իսկ, զոհ մնացած ըլլայ, տեսնելով արդարու– թեան նժարին այս այլանդակ անհաւա – սարակշռութիւնը » :

Յետոյ.

— Երբ այն տառապանքները, որոնց դուք ենթարկուեցաք, զօրեղցած են ձեզ, առաւել եւս, որ կատարէք ձեր պատմական դերը, ո՞վ ենք մենք որ պի– տի կարենանք ըսել թէ Աստուծոյ դիտա– ւորութիւնները իրագործուած չեն ···

Այս « գրաբար »ը աշխարհաբարի թարգմանելով, կ'ունենանք հետեւեալ ·· մխիթարանքը ·

— Հայ ժողովուրդը կոտորուեցաւ Աս– տուծոյ կամքով եւ Թուրքին ձեռքով, որ– պէսզի կատարէր իր պատմական դերը ··· Այս ձեւով, բարեգութ Արարիչը, որ փե– տուրը կորսնցուցած ճնճղուկին անգամ կը մեղքնայ, իրագործած եղաւ իր դիտա – ւորութիւններէն մէկը ···

Զմոռնամ ըսելու որ այս ճառախօսն ալ բացէ ի բաց չամբաստանեց թուրք ժողո – վուրդը, իբրեւ ոճրագործ ու ցեղասպան բազմութիւն ու մեղքը փաթթեց Օսմանցի Թուրքերուն վիզին : Պատմութեան ան – ծանօթ օտար սափրիչն ու մսավաճառը, կամ նոյնիսկ զրոց – բրոցը, իրաւունք չունի՞ն եզրակացնելու թէ այդ «Օսման– ցի» կոչուած Թուրքերը ազգականական որեւէ կապ չունին այսօրուան Թուրքե – րուն հետ, որոնք շա՜տ շնորհքով մար – դիկ են, ինչպէս կը վկայեն Ատլանտեանի Դաշնակցութեան մնացեալ 14 անդամ – ները :

Այս ապուրը կերան ուրիշ կարգ մը ճա– ռախօսներ ալ, համաձայն ի վերուստ արձակուած հրահանգի մը :

Արեւմուտքը առեւտրական, քաղաքա– կան, զինուորական շահեր ունի Թուրքիոյ մէջ : Ինչպէ՞ս կարելի է անոր փարիչնե – րուն սիրտը կոտրել՝ Հայերուն սիրտը առնելու համար :

Մանաւանդ որ անոնց փոքրիկ հայրե – նիքը, սեղանին սփռոցին տարածութեամբ տեղ մը, շուկայ չէ Արեւմտեան երկիրնե– րու արտադրութեանց համար :

Եւ յետոյ, ի՞նչ պէտք կայ՝ յիսուն տա– րի առաջ պատահած տխուր «միջադէպ»ի մը հեղինակը, այսօր, մատով ցոյց տա – լու : Գացողները ե՞տ պիտի գան ···

×

Երբ մէկ կողմ քաշէք՝ մեզի անկեղծօ – րէն բարեկամ ու մեզ ալ, Թուրքն ալ, ներսով դուրսով, ճանչցող օտար ազնուա– կան մարդոց հոյլը, մէջտեղը կը մնան միայն անոնք, որոնք, իրենց աւուր պատ– շաճի ճառերով, մեր վրայ կը խնդան, մեզի կը խղճան կամ մեզ ապուշի տեղ կը դնեն :

Այդքանով ալ չեն գոհանար, կարծէք, ու կը փորձեն մեզ քնացնել՝ իրենց մը – բռնած աստուածաբանութեամբ բա – ցատրելու համար 1915ի ոճիրը :

Շատ տարօրինակ երեւոյթ է որ այս Ալելուիան չեն կարդար Հրեայ ժողովուր– դին : Ու չեն ըսեր անոր ալ ·

— Ջարդուեցար Աստուծոյ կամքով եւ Հիթլերի ձեռքով, որպէսզի կատարէիր քու պատմական դերդ ··· Քեզի պատա – հած չարիքով Աստուած իրագործեց իր դիտաւորութիւններէն մէկը ···

Անհաւատները պիտի պատասխանէին ·

— Ուրեմն, Աստուած իր դիտաւորու – թիւնները իրագործելու համար Թալէաթ– ներու եւ Հիթլերներո՞ւ պէտք ունէր ···

Բայց, հայ ժողովուրդը անհաւատ չէ : Եթէ անհաւատ եղած ըլլար, անհաւատ – ներու ձեռքով կոտորուած չէր ըլլար :

×

Ո՛չ վերջին հարիւր տարուան մէջ մեզի ի նպաստ — մեր միամիտ ականջներուն համար — արտասանուած ճառերուն կրնանք հաւատ ընծայել, ո՛չ ալ այսու – հետեւ տրուելիք խոստումներուն :

Ամէն քաղաքականի ճառ, իր խորքին մէջ, զարեջուրին պղպջակն է— կը փչես՝ կը մարի :

Մանաւանդ այն ճառը, զոր մեծ կ'ար– տասանէ պզտիկին համար՝ անոր խընդ – րանքով : Անոր ապսպրանքով : Անոր ազ – գային ինքնասիրութիւնը փայփայելու համար :

— Եղբա՛յր, ատանկ մեծ մարդ մը մեզ գովեց ··· Ա՞լ ինչ կ'ուզենք ···

Ըսեմ թէ ինչ կ'ուզենք :

Չենք ուզեր որ մեզ գովեն : Չենք ուզեր որ մեր կռնակը շոյեն : Չենք ուզեր որ մե– զի մեղքնան : Կամ, մեր վրայ — ու մեր քիթին — խնդան :

Այլ կ'ուզենք որ ինչ որ մերն է, անվի– նելիօրէն մերը, մեզի վերադարձնեն, ինչպէս իրենք իրենց կը վերադարձնեն ի– րենցմէ խլուած գանձ մը : Կամ ափ մը հող :

Աստուած վերէն վար, տեսեր է ճնճ – ղուկին վար ինկած փետուրը եւ մտա – հոգուեր է : Կը հաւատանք :

Բայց, Աստուծոյ այդ բարութենէն ճա– ռող մեր բարեկամներն ալ, որոնք վերը չեն, վարն են, մեզի հետ, պէտք է տես– նեն մե՛ր վար ինկած փետուրները եւ մը– տահոգուին : Լրջօրէն մտահոգուին : Փո– խանակ թմրեցուցիչ դեղեր ներարկելու մեզի :

Մեր ուզածը այդ մտահոգութիւնն է : Եւ անոր յաջորդող դարմանը :

Ո՛չ թէ սնամէջ ու անբովանդակ ճառը, որուն համար ականջ չունինք, այլեւս :

Լսածնիս կը բաւէ, ամառուան ալ, ձը– մեռուան ալ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ

Ա.

Լը Մոնտի ձեռնհաս աշխատակից՝ Մօրիս Տիւվերժէ հետեւեալ շահեկան յօդուածը գրած է.—

Շատեր կ'ըսեն թէ ընկերվարութեան եւ դրամատիրութեան պայքարը ժամանակավրէպ դարձած է Արեւմուտքի մէջ, կամ ժամանակավրէպ դառնալու վրայ է: Իւրացուած գաղափարներու Բազարին(?) մէջ, 1965ին, այս տեսակէտը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ: Ան կը յենու լուրջ իրողութեանց վրայ: Ապրելակերպերու մերձեցումը եւ մանաւանդ եկամուտներու ընդհանուր բարձրացումը որոշ չափով կը տկարացնեն քաղքենիներու եւ աշխատաւորներու ընդդիմութիւնը: Այս ձեւով՝ դասակարգային պայքարը կը մեղմանայ: Նոյնիսկ Եւրոպայի բանուորական ամէնէն ընկերվարական սենդիքաներու մէջ, խմբակցական վէճերը երբեմն աւելի կը զբաղեցնեն(?), քան դասակարգային համերաշխութիւնը: Ամսականի մը բարձրացման համար մղուող ճակատամարտը կամաց – կամաց կը ձգտի փոխարինելու դրամատիրական սեփականութեան դէմ պայքարը:

Ձեռնարկութեանց իրաւական կառոյցը նուազ կարեւոր ըլլալ կը թուի արդէն, քան անոնց թեքնիք կազմակերպութիւնը: Մեծ ընկերութեանց մատակարարութիւնը նման հրամայականներու ենթակայ է, ինչ տեսակի ընկերութիւն ալ ըլլան անոնք — անհատական թէ ազգայնացուած: Ֆրանսայի մէջ, այս երկու ձեւի ընկերութիւններն ալ ներկայիս իրենց ղեկավարները կ'ընտրեն նոյն վկայեալներէն, նոյն վարժարաններու շրջանաւարտներէն, պետական նոյն բարձրագոյն մարմիններու նախկին անդամներէն: Հանրային սեփականութիւն եղող Եուկօըլաւ(?) փոքրաքանակի խանութի մը վարիչը շատ նմանութիւններ ունի դրամատիրական սեփականութիւն եղող ամերիկացի կամ գերմանացի նոյնօրինակ խանութի մը վարիչին հետ:

Բայց պէտք չէ մոռցուին նաեւ այլ իրողութիւններ, որոնք կը կազմեն իրականութեան մէկ ուրիշ երեսը: 1965ի արեւմտեան ճարտարարուեստական ընկերութիւնները կը թուին նուազ անհաւասարական ըլլալ, քան 1865ի ընկերութիւնները: Բայց անոնք միշտ կը մնան շատ անհաւասարական: Իրական եկամուտներու տարբերութիւնը նուազ մեծ է Խորհրդային Միութեան մէջ, քան դրամատիրական երկիրներու. դասակարգային անհաւասարութիւնը չէ վերցած Արեւմուտքի մէջ: Արդիական դրամատիրութեան մէջ սակայն կարելի չէ պաշտպանել ամսականաւոր դասուն բացարձակ ազքատացման տեսակէտը, բայց յարաբերական ազքատացումը կը թուի հաստատուած ըլլալ .— Ամսաթոշակներու բաժինը՝ եկամուտներու ամբողջութեան մէջ (նկատի առած ամսականներու թիւին աճումը) կը ձգտի նուազիլ քան թէ բարձրանալ:

Սակայն, եկամուտներու անհաւասարութիւնը չէ որ էական խնդիրը կը կազմէ: Աւելի աշխատող, աւելի զարգացած, աւելի խելացի, աւելի օժտուած մարդ մը աւելի լաւ վճարուի քան ուրիշ մը՝ ատիկա անհրաժեշտ կը թուի ընկերային յառաջդիմութեան, ցորչափ մարդկութիւնը իրագործած չէ Մարքսի առաջադրած արմատական փոփոխութիւնը, որ պարտի փոխարինել անձնական շարժառիթները անանձնական շարժառիթներով: Ընկերվարական երկիրներու օրինակը ցոյց կուտայ թէ այս փոփոխութիւնը շուտով իրագործելի բան մը չէ, եթէ նոյնիսկ ենթադրենք որ կարելի ըլլայ — ինչ որ շատ կասկածելի է: Տակաւին երկար ժամանակ, ու հաւանաբար ընդմիշտ՝ հաւասարութիւնը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ, եթէ ոչ ընկերային պատեհութեանց հաւասարութիւն մը՝ մեկնումին: Այս ուղղութեամբ, դրամատիրութեան եւ ընկերվարութեան տարբերութիւնը նկատառելի կը մնայ:

Անկասկած, Բրեժնեւի կամ Կոսիգինի տղաքը աւելի նպաստաւոր պայմաններ ունին մեկնումին, քան բանուորի մը կամ գիւղացիի մը տղաքը: Անոնց ընկերային միջավայրը, այդ միջավայրին մէջ ստացած կրթութիւնը, ծնողքներուն յարաբերութիւնները իրենց կը շնորհեն դիւրութիւններ, զորս ուրիշներ չունին: Եւ այլ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ: Դասակարգերու ձգտումը՝ վերակազմուելու՝ բնական երեւոյթ մըն է, որ կը կարօտի մնայուն աչալրջութեան, եւ չի կրնար բոլորովին ջնջուիլ: Այս երեւոյթը իր նուազագոյնին իջած է ընկերվարական երկիրներու մէջ: Միւս կողմէ, պատեհութեանց հաւասարութիւնը, առանց ամբողջական ըլլալու, կարելի եղածին չափ մեծ է:

Արեւմուտքի մէջ, պատեհութեանց հաւասարութիւնը շատ աւելի փոքր է, դրամագլուխի ժառանգական փոխանցման պատճառով: Ասիկա ինքնին յառաջդիմութիւն մըն է՝ բաղդատմամբ ազնուականութեան փոխանցման: Արենական ազնուականութիւնը սկզբունքով զոց ըլլալով՝ կը ստացուէր միայն ծնունդով կամ ամուսնութեամբ: Մինչդեռ դրամական ազնուականութիւնը տեսականօրէն բաց է, քանի որ կարելի է անոր մէջ մտնել նաեւ հարստութիւն դիզելով: Այսուհանդերձ, ժամանակակից ընկերաբանական քննութիւնները ցոյց կուտան թէ գործնականին մէջ՝ ծնունդը կամ ամուսնութիւնը մինչեւ այսօր գլխաւոր ճամբաներն են ազնուականութեան մէջ մտնելու՝ ճարտարարուեստական մեծ ազգերու մօտ: Հաւանաբար 18րդ դարու քաղքենիին համար աւելի դիւրին էր ազնուական ըլլալ՝ պաշտօն մը գնելով՝ քան այսօրուան բանուորին համար՝ գործատէր դառնալ:

Դրամատիրական այս բնական(?) զոյգ դասակարգը կը շարունակէ տիրել տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին: Եթէ նոյնիսկ գործարաններու տէրերը այլեւս անձնապէս չեն կառավարեր իրենց գործարանները այլ՝ վարձուոր գործակալներու միջոցով՝ ատիկա բան մը չի փոխեր իրենց իշխանութեան բնոյթէն: Միապետութիւնը հանրապետութիւն չէր դառնար՝ որովհետեւ թագաւորը, փոխանակ անձնապէս կառավարելու՝ կը նշանակէր գլխաւոր նախարար մը: Արեւմուտքի անձնական գլխաւոր ձեռնարկութիւնները կը շարունակեն ղեկավարուիլ դրամատէրերու կողմէ: Անոնք միշտ մեծ ազդեցութիւն ունին պետութեան վրայ: Թէեւ անոր բացարձակ տէրը չեն: Հանրաքուէն, մամուլի ազատութիւնը, սենդիքաները, ժողովրդական կուսակցութիւնները կը սահմանափակեն իրենց քաղաքական իշխանութիւնը: Բայց այդ իշխանութիւնը միշտ մեծ կը մնայ:

Դրամատէրերու եւ ոչ – դրամատէրերու անհաւասարութիւնը եւ առաջիններուն տիրապետութիւնը վերջիններուն վրայ՝ միշտ կը կազմէ արեւմտեան պետութեանց էական հիմքը: Դասակարգային պայքարը կը շարունակուի: Միայն նուազ վայրագ ձեւեր կը զգենու: Նման կացութիւն մը կրնայ երկու տարբեր ուղղութիւններով զարգանալ — կամ դէպի ամրապնդումը դրամատիրութեան, որուն պիտի համակերպին աշխատաւորները, հակառակ պահպանուող անհաւասարութեանց, որովհետեւ ատիկա նուազ դէշ պիտի թուի իրենց, կամ ալ հետզհետէ դէպի հաստատումը ընկերվարութեան մը՝ բարենորոգման ճամբաներով, յեղափոխութեան ճամբան այլեւս դանցառելի թուելով:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Երեսփոխանական ժողովի անունով դիմումներ կատարուեցան «կեանքի, ինչքի, պատուի ապահովութեան համար» բողոքելով Քիւրտերու հարստահարութեանց դէմ, պետութեան զգացնելով թէ միայն Պոլսոյ եւ Հերձիզի(?) մէջ չէ, որ բարենորոգումներ պիտի կատարուին, այլ նաեւ արեւելեան նահանգներու մէջ: Գոհացան Սահմանադրութեան հռչակումով, անցան տեղական բարենորոգումներու, տեղական վարչութեան կազմութեան մեծամասնութիւնն նկատի ունենալով: Վերջապէս Պատրիարքին ծրագիր եղաւ «Հայոց վարչութիւն Հայաստանի մէջ, սուլթանին վեհապետական իշխանութեան տակ»: Պատրիարքարանը պիտի պնդէ, թէ Հայերը մեծամասնութիւն են, կառավարութիւնը պիտի պնդէ թէ փոքրամասնութիւն են: Վարչական նոր կարգադրութիւններով Հայերը պիտի մնան գտնուան կեդրոններու մէջ փոքրամասնութիւն:

Ս. Ստեփանոսի դաշնագիրը կ'ընդունէր Հայերու գոյութիւնը, անգլեւռուս համաձայնութիւնը կը կրկնէ բարենորոգումներու անհրաժեշտութիւնը, Կիպրոսի անգլեւթուրք համաձայնութիւնը կը մերժէ հայ ազգութեան մը գոյութիւնը, բարենորոգումները պիտի ըլլան ընդհանուր, մեծամասնութիւն թէ փոքրամասնութիւն, երկիրը պէտք ունի բարեկարգ(?) վարչութեան եւ ապահովութեան: Ա[...] ալ պիտի չգործադրուի Թուրք մոլեռանդութեան ընդդիմութեամբ, Թուրքը պիտի դիմէ կոտորածի փոքրամասնութեան մէջ ձգելու համար Հայերը:

Պատրիարքը կ'աշխատէր յաջողակ(?) պարտաւորութեամբ ապահովել Հայերու անդորրութիւնը, հարստահարութիւններէ փրկութիւնը, փոթորիկ մը կը հանէր դիւանագիտութեան կրկէսին մէջ: Թուրքիոյ հովանաւորութեան կ'ենթարկէր արեւելեան նահանգները, վերջը կ'անդրադառնար որ Անգլիա պիտի աշխատէր այդ յօդուածը փոխելու կամ ջնջելու: Ասիկա պատճառ պիտի ըլլար Կիպրոսի համաձայնութեան, աւելի պիտի բարդացնէր հարցը: Թագուհին կը գրէր խիստ նամակ մը Պիքընսֆիլտի 1878 Ապրիլ 2[...] թուին. «Գրաւելու ենք կղզի մը կամ Փոքր Ասիոյ կողքին կայան մը՝ չէզոքացնելու համար Ռուսիոյ ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ»:

Սալզպրի եւ Շուվալով, Լոնտոնի ռուս(?) դեսպանը, կը բանակցին հայկական բարենորոգումներու մասին: Պիզմարք կը վախնայ որ Թուրքիա եւ Ռուսիա անակնկալ բախում կ'ունենան եւ պատերազմ մը կը վերսկսի, ցարը կ'ապահովէ որ Ռուսիա պիտի չծաւալէ իր սահմանը այդ ուղղութեամբ: Անգլիա Ռուսիոյ կը ձգէ Կարսն ու Պաթումը, կը վերապահէ «հայկական բարենորոգումները»: Պիզմարք խորհուրդ կուտայ ռուս դեսպանին տեղի տալու, Անգլիա պատրաստ է պատերազմելու, Աւստրիա զօրաշարժ ըրած է, թուրք բանակը դիմադրական ուժը կորսուած չէ, Թուրքերը յուսահատական վայրկեանի մէջ կը կոտորեն քրիստոնեաները:

Մայիս 31ին կը կնքուի գաղտնի համաձայնութիւն մը Սալզպրի եւ Շուվալովի միջեւ: Վեհաժողովի գումարումէն քանի մը օր առաջ Կիպրոսի համաձայնութիւնը կնքուած օրը՝ «Կլոպ» թերթը կը հրատարակէ գաղտնի համաձայնութիւնը (24 Յունիս), Կարս ու Պաթում կը մնան Ռուսիոյ, հայկական բարենորոգումներուն պիտի մասնակցի Անգլիա,

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

— Ո՞վ, ո՞ւր.

— Ե՞րբ, կը հարցնէ Դաւիթը մամին:

— «Հոն, մեծ կալերուն վրայ: Դաւիթ տաքի կ'ելլէ, մէջքը կը կապէ «Թուր կէծեկ»ին, կը նստի «Քուռկիկ Ջալալ»ին վրայ, կ'երթայ Մսրայ Մելիքի մարդոց վրայ: Հէյ դուք Մսրայ Մելիքի զօլամներ, ինչ կը փնտռէք էս Սասմայ սարերուն վրայ: Մեղք էք, տուն վերադարձէք ձեր «չաղաց – չոլոզին» տէր եղէք»: Բայց Մսրայ Մելիքի մարդիկը կը յոխորտան, այն ատեն՝ Սասունցի Դաւիթը «Քուռկիկ Ջալալին» կը թռցնէ, սուրը կը քաշէ եւ բոլորին կողբացինին վիզը կը թռցնէ: Միւսներուն «դեհ մեղք էք, ձեր տեղերը վերադարձէք ու անգամ մըն ալ այս կողմերը չգաք, Սասունէն բան տանիլը ձեր գործը չէ» կ'ըսէ:

Այր ու կին հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէին իրենց ամենափոքրին այսքան ախորժակով պատմածները: Քանի մը շաբաթներու մէջ այսքան բան լսելն ու սորվիլը մեծ բան էր:

Ես հայր ըլլալով այսքան տարիէ ի վեր այդքան բան սորվեցուցած չեմ զաւակներուս,— կը մտածէր Պ. Վարդան:

— Այս իրիկուն ալ «ուլիկը» պիտի պատմէ վերջացուց իր խօսքը փոքրիկ Յակոբիկը:

Ուլի՞կը, այդ ինչ պատմութիւն, կը մտածէին այր ու կին:

Քաշուեցան իրենց սենեակը, երկարեցան իրենց մահիճներուն վրայ, ամէն մէկը իր տեղը: Աշոտ իր պատմութիւնը պիտի սկսէր, ամէնքը անձկանօք կը սպասէին: Այր ու կին, իրենք ալ, երախաներուն չափ հետաքրքիր դիրենք բաժնող դուռը յատկապէս կիսաբաց ձգեցին որպէսզի լսեն Աշոտին պատմելիքը:

Աշոտ սկսաւ:

Կար ու չկար, այծ մայրիկ մը կար: Անիկա ունէր չորս աղուորիկ, նաշխուն ուլիկներ: Ամէն առաւօտ երբ արածելու երթար՝ խիստ պատուէր մը կուտար անոնց.— Եթէ մէկը գայ, դուռը զարնէ, չըլլայ – չըլլայ թէ բանաք: Երբ ես վերադառնամ, երեք անգամ կը թակեմ ու կը ձայնեմ:

Ուլի՛կ ուլի՛կ, նաշխո՛ւն բալիկ,
Դունակը բաց ներս գամ ես,
Անուշ – անուշ ծիծ տամ ձեզ:

Այն ատեն կը բանաք: Եւ այծ մայրիկը կ'երթար արածելու, իր ձագուկներուն համար կաթ պատրաստելու:

Չար գայլ մը, որ մտիկ կ'ընէր այս խօսակցութիւնը, օր մը, կուգայ կը թակէ ուլիկներուն դուռը ու հաստ, խռպոտ ձայնով մը կը կրկնէ այծ մայրիկին խօսքերը: Ուլիկները, ներսը իրար կ'անցնին: մէկը «բանանք մեր մայրիկն է» կ'ըսէ: Միւսը՝ «ոչ, ատիկա մեր մայրիկին քնքուշ ձայնը չէ, գայլի ձայնի կը նմանի, չբանանք», կը պնդէ: Վէճ ու կռիւ իրարու մէջ վերջապէս չեն բանար դուռը:

Չար գայլը այս անյաջողութենէն կը զայրանայ, կը կատղի: «Կեցէք, կ'ըսէ, երբ ալ ըլլայ ես ձեզի պիտի լափեմ»:

Յաջորդ օրը, չար գայլը դարձեալ կուգայ կը պահուըտի իրենց տնակին մօտիկը ու ուշադիր մտիկ կ'ընէ այծ մայրիկին խօսքերը: «Հըմ,— կ'ըսէ ինքնիրեն — հիմա հասկցայ, այծ մայրիկը քնքուշ ձայն ունի, կամաց – կամաց կուտայ իր պատուէրները, մինչ ես հաստ, խռպոտ ձայնով խօսեցայ իրենց հետ: Հըմ, կեցիր այս իրիկուն ...»:

Երեկոյեան մթնշաղէն առաջ կուգայ, կը կանգնի ուլիկներուն դրան առջեւ, կամացուկ մը երեք անգամ կը թակէ դուռը, ու, մեղմ, ձայնով մը կը կրկնէ այծ մայրիկին պատուէրները:

— «Ա՛, այս մեր մայրիկին ձայնն է», կ'ըսեն ամէնքը միաբերան ու դուռը կը բանան:

Օ՛, օ՛, յանկարծ ինչ տեսնեն, գայլը, չար գայլը, աչքերը կարմիր, երախը լայն բացած, ակռաները ցից – ցից ու երկար, դէմքը կատաղի:

Զարհուրած, ուլիկները աղին – անդին կը վազեն, ծակ մը կը փնտռեն մէջը մտնելու, չար գայլին երախէն ազատելու համար:

Բայց հրա՛շք... նոյն պահուն այծ մայրիկը վրայ կը հասնի, ի՞նչ տեսնէ, տնակին դուռը բաց, չար գայլը ներսը, իր ձագուկները սարսափահար հոս ու հոն անկիւնները մտած:

Ժամանակ կորսնցնելու ատեն չէ: Այծ մայրիկը անմիջապէս կը բարձրանայ ետեւի իր երկու սրունքներուն վրայ, պէտքի ցատկէ եւ խրէ սուր կոտոշները անպիտան գայլին ստամոքսին մէջ: Գայլը կը տեսնէ այծին սուր կոտոշները, նոր սարսափելի դիրքը, գողտհար կ'ուզէ փախչիլ, բայց ի՞նչպէս.— Այծ մայրիկը ճամբան փակած է իր առջեւ:

Ինչ ընէ: Ազատում չկայ: Սարսափահար ամբողջ մարմնովը կ'երկարի գետինը, թուշը կը դնէ առջեւի թաթերուն վրայ եւ աղաչական, «այծ քոյրիկ, այծ քոյրիկ, ես ըրի դու մի ըներ, ինծի խնայէր, ձագուկներուս խնայէ, անոնք տակաւին շատ փոքր են, ինծի մայր պէտք ունին, ձագուկներուդ սիրոյն, այս անգամ ներէ ինծի, ալ ոտքս այս կողմերը չեմ դներ»:

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՃ[...]

(6 Տար.)

Ռուսիա պիտի պարպէ Ալաշկերտի հովիտը, պիտի հեռանայ Պայազիտի ճամբայէն։

Խոր վրդովում անգլիական մամուլին մէջ, զարմանք Պիսմարքի, զայրոյթ Պոլսոյ մէջ։ Լոնտոնի Թուրք դեսպան Մուսուրուս փաշա կը բողոքէ արտաքին նախարարութեան մօտ, Սալզպրի կը հերքէ հրատարակութիւնը։ Անգլիա Կարսը ձգած էր, որովհետեւ Ռուսիա զիջումներ բրած էր Պալքաններու մէջ, որովհետեւ «Ռուսերը Կարսէն դուրս հանել անկարելի էր կամ շատ դժուար։ Ռազմական քաղաքին գրաւումն ալ կը փութացնէ Թուրք կայսրութեան կազմալուծումը Փոքր Ասիոյ մէջ, Թուրքիոյ համար գոյութեան խնդիր է, Փոքր Ասիան է որ կը հայթայթէ իր բանակը, եթէ տեղի տայ կարելի պիտի չըլլայ պաշտպանել նեղուցները»։

Սուլթան եւ նախարարներ կը կարծեն, թէ անգլեւռուս գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ կայսրութիւնը բաժնելու։ Համիտ սարսափահար կ'ապաստանի կանանոցը, կը փախնայ որ դահրնկէց կ'ըլլայ, կը յիշէ Ապտիւլ Ազիզի մահը, Մուրատի յիմարութիւնը, կը փախնայ ըմբոստութենէ մը, կը խնդրէ անգլիական դեսպանէն պահականաւ մը դրուի պալատին առջեւ, ի հարկին հոն ապաւինելու համար։ Կը մերժէ ստորագրել Կիպրոսի Համաձայնագիրը։ Սալզպրի կը հեռագրէ Լայարտի. «Թուրքիա ընդունելու է այս պայմանները։ այլապէս Ռուսիա կը գրաւէ Պոլիսը, որուն կը հետեւի կայսրութեան բաժանումը։ Անգլիա պիտի հրաժարի Փոքր Ասիան պաշտպանելէ։ Պիղմարք առաջարկեց Թեսալիան, Եպիրոսը, Կրետէն Յունաստանի ձգելու, Անգլիա ընդդիմացաւ, բայց եթէ սուլթանը փերման չտայ՝ Անգլիա պիտի չընդդիմանայ» (9 Յուլիս)։

Համիտ ճարահատ՝ կը ստորագրէ համաձայնութիւնը, հայկական բարենորոգումները կը փոխուին «քրիստոնեաներու բարենորոգումներ»ու։

Սալզպրի Յուլիս 6ին Ռատինկթընի կը հաղորդէ Կիպրոսի Համաձայնութեան ստորագրումը։ «Թէեւ մեզի խորհուրդ տուին Եգիպտոսը գրաւելու, բայց մերժեցինք, ինչպէս նաեւ Իսկէնտէրունը, առանձնեցինք Կիպրոս՝ Փոքր Ասիան պաշտպանելու համար, երբ Կարսն ու Արտահանը վերադարձուին եւ ապահովուի Փոքր Ասիան, Կիպրոսը պիտի վերադարձուի։ Ուատինկթըն խորապէս կը յուզուի, կը հեռագրէ Տիւքոթի (8 Յուլիս)։ Պիսմարք կը թելադրէ փոխարէնը խոստանալ Թունուզը։ Ֆրանսացի նշանաւոր հանոտը, պետական մեծ դէմք Կամպեթթա, կ'առաջարկէ ետ կենայ ֆրանսական պատուիրակութիւնը՝ առանց ստորագրելու Պերլինի դաշնագիրը։

Թունուզի գրաւումը կը վրդովէ Իտալիան, կը խանգարէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը, Անգլիա կը պատրաստուի Եգիպտոսը գրաւելու, երկու հարուածները Օսմ. խարխուլ կայսրութեան։ Իտալիա կը մնայ գերմանաւստրիական զինակցութեան, կը կազմուի ցամաքային երրեակ մը կը կազմուի ծովային զինակցութիւն մը՝ Անգլիա, Սպանիա, Իտալիա։ Ֆրանսա կը մնայ միայնակ, պիտի մերձենայ Ռուսիոյ, պիտի զինակցին հաւասարակշռութիւն մը պահելու համար։

Անգլիոյ դիրքը կը տկարանայ Պոլսոյ մէջ, Թուրքիա եւ Ռուսիա կը մերձենան։ Դեսպան Լայարտ կ'ընդունի որ բարենորոգումներու իրագործումը պիտի հանդիպի դժուարութեանց։ «Պնդելու ենք միայն որ ձեռնհաս կուսակալներ նշանակուին, աւելի ազատ Պոլսոյ միջամտութենէն, ըլլան պարկեշտ եւ պատասխանատու։ Գաւառներու մէջ հաստատուի ոստիկան – զինուորութիւն։ Դատարանները արդարամիտ դատաւորներ ունենան։ Տուրքերը բաշխուին արդարօրէն եւ գանձուին օրինաւոր կերպով»։

Կը մնար մտածել թէ ինչո՞ւ սուլթանը կը թելադրէր ինքնավար Հայաստան մը պահանջել Կովկասի կողքին, կը փափաքէր որ թշնամիէն պարտադրուի դաշինքով մը։ Ինչո՞ւ ինքնաբերաբար ինքնավարութիւն խոստացող սուլթանը կը մերժէր տարրական բարենորոգումներ կատարել, մինչդեռ պետութեան մը պարտականութիւնն է հպատակներուն անդորրութիւնն ապահովել։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԸՆԿ. Շ. ՍԻՄՈՆԵԱՆԻՆ

ԽՄԲ.— Այս բաց նամակը լոյս տեսած է «Գրական Թերթ»ի Օգոստոս 27ի թիւին մէջ։ Կուտանք ամբողջութեամբ.—

Յարգելի ընկեր մինիստր, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ ընդունելութեան քննութիւնները մի տեսակ ստուգատես են մեր դպրոցներում առանձին առարկաների դրուածքը պարզելու համար։ Այդ քննութիւնները աւարտուել են, եւ պատկերը պարզուել է։

Մայրենի լեզուն այն հիմնական միջոցն է, միակ միջոցը, որով աշակերտները գիտելիքներ են ձեռք բերում։ Առանց մայրենի լեզուի լաւ իմացութեան, հնարաւոր չէ սովորել այլ լեզուներ, հնարաւոր չէ տիրապետել խոր եւ հիմնաւոր գիտելիքների։ Սա վերաբերում է բոլոր մայրենի լեզուներին, ուստի եւ Հայոց լեզուն չի կարող բացառութիւն կազմել։

Սակայն Հայերէնի ուսուցման դրուածքը մեր դպրոցներում, ինչպէս ցոյց տուեցին այս տարուայ ընդունելութեան քննութիւնները, բաւարար չէ։ Խ. Աբովեանի անուան մանկավարժական ինստիտուտի բանասիրական, դպրոցական եւ նախադպրոցական ֆակուլտէտներ ընդունուելու համար դիմել էին 1297 մարդ։ Ուրեմն, մեր դպրոցներից եկած 1297 շրջանաւարտներ ցանկանում էին դառնալ մանկավարժ այնպիսի մանկավարժ, որի հիմնական մասնագիտութիւնը հայերէնն է։ Պարզ է, որ այդպիսի մասնագիտութիւն ընտրած տղան կամ աղջիկը դպրոցում բոլոր առարկաներից աւելի շատ հակում է ունեցել դէպի Հայոց լեզուն։ Թւում էր, թէ այդ տղաներն ու աղջիկները Հայոց լեզուի քննութեան ժամանակ պէտք է փայլէին իրենց գիտելիքներով, եւ ընդունող յանձնաժողովները հիացմունքով ափսոսային՝ չիմանալով ում նախապատուութիւն տալ։ Այդպէս թւում էր... բայց պատկերը ճիշդ հակառակն է։ Հակառակն է եւ ապշեցնող։ Այդ 1297 հոգուց Հայոց լեզուի գրաւորից գրական գնահատական ստացան միայն 250 հոգի։ Իսկ 250 հոգուց քանի քանիսը կորուեցին հայերէնի բանաւոր քննութեան ժամանակ։ Բացի այդ, դրական գնահատական ստացածների աւելի քան 95 տոկոսը բաւարարուեց միայն «բաւարարով»։ Իսկ բաւարար գնահատականը նոյնպէս, ինչպէս գիտէք, իմացութեան ստորին ցուցանիշ է եւ ոչ թէ բարձր։

Գրեթէ նոյն պատկերն են ցոյց տալիս նաեւ պետական համալսարանի ընդունելութեան քննութիւնները։

Մի կողմ թողնելով հազարաւոր արտասոց, անհեթեթ սխալները, որ գրաւոր եւ բանաւոր քննութիւնների ընթացքում թոյլ էին տալիս քննութիւն յանձնողները, ասենք միայն, որ նրանցից ոմանք նոյնիսկ չէին կարող բառերը իրար շաղկապելով կազմել հայերէն ճիշդ նախադասութիւններ։

Քննական յանձնաժողովները ամբողջ քննութիւնների ընթացքում ցուցաբերել են անհրաժեշտ, հոգատարութիւն, մանկավարժական ու անհատական մօտեցում մի քննուողի նկատմամբ։ Բայց, այնուամենայնիւ, արդիւնքը, ինչպէս տեսնում էք, գոհացուցիչ չէ։ Եւ դրա պատճառը հիմնականում այն է, որ լուսաւորութեան մինիստրութեան որոշմամբ վերջին տարիներին Հայոց լեզուն, որպէս առարկայ, հանուել է ութից բարձր դասարաններում։ Մինչդեռ ութից բարձր դարաններում է, որ աշակերտը հասունանալով «բերանացի» անելուց անցնում է գիտակցական ընկալմանը, այսինքն՝ մնայուն գիտելիքներ ստանալուն։ Եւ հէնց այդտեղ էլ լուսաւորութեան մինիստրութիւնը իսկական սկիզբը համարել է վերջ եւ դրել է իր վերջակէտը։

Ասում են, թէ Դուք այդպէս էք արել, որովհետեւ այդպէս են վարուել նաեւ ուրիշները՝ ուրիշ հանրապետութիւններում։ Բայց եկէք չմոռանանք, որ մեր ժողովուրդը շատ է հարուստ բարբառներով. Իսկ բարբառների առատութիւնը, գաղտնիք չէ, որ բացառապէս է անդրադառնում գրական լեզուի ուսուցմանը։ Բոլորովին պատահական չէ, որ քննութիւն յանձնողներից շատերի գրաւոր եւ բանաւոր խօսքում իրեն զգալ էր տալիս բարբառը։ Ուրեմն, մեր դպրոցներում Հայոց լեզուի ուսուցումը կազմակերպելիս, պէտք է ելնել այդ լեզուի առանձնայատկութիւններից։

Մեր կարծիքով մայրենի լեզուի ուսուցման եղանակները բարելաւելու հետ միասին, անհրաժեշտ է հայ գրականութեանը զուգընթաց 9րդ եւ 10րդ դասարաններում եւս դասաւանդել Հայոց լեզու։ Դա ոչ միայն խիստ անհրաժեշտութիւն է, այլեւ հրամայական պահանջ, եւ չենք կարծում, թէ Դուք, յարգելի ընկեր մինիստր, առարկութիւն կ'ունենաք։

Գրողներ՝ Բ. Յովսէփեան, Ս. Խանզադեան, Հր. Յովհաննիսեան, Հ. Սահեան, Պ. Սեւակ։

Երեւանի պետական համալսարանի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան քննական յանձնաժողով՝ բանասիրական գիտութիւնների թեկնածուներ՝ Ս. Գալստեան (նախագահ) Ալ. Մարգարեան, Բ. Եուզբաշեան, Մ. Տէր-Ղազարեան, Հր. Պետրոսեան, Պ. Պօղոսեան, Գ. Անանեան, թեկնածու Լ. Մաքսուտեան, Ա. Ասրըեան։

Խ. Աբովեանի անուան մանկավարժական ինստիտուտի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան քննական յանձնաժողով՝ բանասիրական գիտութիւնների թեկնածուներ Պ. Սահակեան (նախագահ), Ա. Ղուկասեան, Արծ. Բաղդասարեան, Զ. Ալիքսանեան, Պ. Բեդերեան, Ա. Պօղոսեան, թեկնածու Ա. Մարութեան։

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Լոնտոնի համալսարանի Քուին'զ Մէրի քոլեճի ուսանող Արամ Գէորգեան յաջողութեամբ աւարտեց մեքենայի ճարտարագիտութեան ճիւղի գիտութեան պսակաւորի աւարտական քննութիւնները, առաջին կարգի գնահատումով։

Համալսարանի տեսչութիւնը յատուկ կրթաթոշակ մը յատկացուց անոր՝ երեք տարուան ժամանակաշրջանի մը համար։

Եռամեայ գիտահետազօտական աշխատանքներէ ետք Ա. Գէորգեան, որ ծնած է Պաղտատ, պիտի արժանանայ փիլիսոփայութեան պսակաւորի ատիճանին։

Երիտասարդ ուսանողը յաճախ իր մասնակցութիւնը կը բերէ Լոնտոնի հայ գաղութին ձեռնարկներուն։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կինը Աստուած մըն է տանը մէջ, վա՜յ թէ դառնայ սատանայ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

«Եւ պատասխանեցի.

«– Նոյն ինքը»։ Յետոյ խնդուքի ձայն մը լսեցի եւ հեռախօսը փակուեցաւ։

— Տունէն դուրս ելա՞ք հեռաձայնելու համար։

Ժանն ակնապիշ մնաց զարմացած.

— Բնականաբար՝ ո՛չ։

— Որքա՞ն ժամանակ բացակայեցաք սրահէն։

— Երեք վայրկեանի չափ։

Այս լսելով, Ժաք ուժաթափ դամուեցաւ իր տեղը։ Թէեւ չէր հաւատար դերասանուհիին ըսածներուն ոչ թէ մէկ բառին, բայց, ոչինչ կրնար ընել մինչեւ որ այս յայտարարութիւնները քննութեան չենթարկէր։

Ուստի պաղ կերպով շնորհակալութիւն յայտնելով, մեկնեցաւ։

Մենք եւս հրաժեշտ առինք, բայց Լէյտի Էճվարը իր մօտ պահել ուզեց Փուարոն։

— Պարոն Փուարօ, չէ՞ք ուզեր ծառայութիւն մը մատուցանել ինծի։

– Յօժարութեամբ, Տիկին։

— Իմ կողմէ հեռագրեցէք Փարիզ՝ Մերթոնի դուքսին։ Ան Օթէլ Կրիյեօն կ'իջեւանի միշտ։ Հարկ է որ տեղեակ ըլլայ անցուդարձին եւ ես կը տատամսիմ անձնապէս զրկելու հեռագիրը։ Շաբաթ մը կամ երկու շաբաթ պատշաճ է որ անմխիթար այրիի դերը կատարեմ։

— Բոլորովին աւելորդ է հեռագրել դուքսին, տիկին։ Փարիզի թերթերը ապահովաբար պիտի խօսին դէպքին մասին։

— Ճիշդ ըսիք, թերթերը պիտի խօսին։ Դուք ամէն ինչ կը նախատեսէք, պարոն Փուարօ։ Իրապէս, շատ աւելի խոհեմութիւն է ընաւ հեռագիր չքաշելը։ Անհրաժեշտ է որ պարագային պահանջած բարձրութեան վրայ մնամ եւ այրիութեանս մէջ ըլլամ լուրջ ու ծանր, մանաւանդ երբ ամէն ինչ իմ ուզած ձեւովս կ'ընթանայ։ Կարծեմ թէ պատշաճ է որ ներկայ դառնեմ յուղարկաւորութեան։ Ի՞նչ խորհուրդ կուտաք, պարոն Փուարօ։

– Նախ պէտք պիտի ըլլայ որ ներկայանաք հետաքննութեան դատարանը։

— Այստեղ եւս իրաւունք ունիք, ըսաւ դերասանուհին եւ պահ մը մտածելէ յետոյ աւելցուց.

— Ես կ'ատեմ Աքսթլանտ Եարտի այդ ոստիկանը։ Սոսկալի կերպով վախցուց զիս։ Պարոն Փուարօ՞...

— Տիկի՞ն։

– Մեծ բախտաւորութիւն է, չէ՞, որ փոխելով որոշումս՝ ներկայ գտնուեցայ երէկ երեկոյեան հացկերոյթին։

Փուարօ դէպի դուռը կ'ուղղուէր։ Այս խօսքերը լսելով, ետ դարձաւ.

— Ի՞նչ ըսիք, տիկին։ Դուք փոխեցի՞ք ձեր որոշումը։

— Այո։ Կ'ուզէի ներողութիւն խնդրել ու բացակայիլ... երէկ ամբողջ օրը սաստիկ գլխացաւով մը կը տառապէի։

Փուարօ թուքը կլլեց։ Խօսելու կը դժուարանար կարծես։

— Մի՞թէ խօսա՞ծ էք... ըսա՞ծ էք այդ մասին ոեւէ մէկուն։

— Այո։ Մեծ խումբով մը թէյ կ'առնէինք եւ կ'ուզէին ոգելից ըմպելի մը հրամցնել ինծի։ Ես մերժեցի, ըսելով որ՝ գլուխս կարծես պիտի պայթի բարեկամներուս առջեւ եւ յայտարարեցի որ յարկաբաժինս պիտի վերադառնամ եւ ներկայ պիտի չըլլամ հացկերոյթին։

— Եւ ի՞նչ պատճառաւ յետոյ փոխեցիք ձեր որոշումը։

— Էլիզ նկատեց որ անվայել պիտի ըլլար զիս հրաւիրողներէն խուսափիլս եւ թէ՝ ծերունի Լորտ Մոնթակիւն շատ մեծ ազդեցութիւն ունեցող անձնաւորութիւն մըն է եւ ծայր աստիճանի դիւրազգաց։ Նախ չուզեցի հետեւիլ սենեկապանուհիիս խորհուրդին։ Բայց գիտնալով որ Էլիզ շատ զգոյշ կին մըն է եւ իր խորհուրդները երբեք աննպաստ չեն եղած ինծի, վերջ ի վերջոյ որոշեցի երթալ այդ հացկերոյթին։

— Կրնաք շնորհակալ ըլլալ եւ փառք տալ Էլիզին, ըսաւ ծանրօրէն Փուարօ։

— Կը հաւատամ, ուրեմն, որ Էլիզին խորհուրդը մեծ օգտակարութիւն ունի, պարոն Փուարօ։

Եւ բոլորովին անտարբեր երեւոյթով՝ խնդուք մը արձակելէ յետոյ, ձայն տուաւ իր սենեկապանուհիին.

— Էլիզ...

Ու երբ այս վերջինը եկաւ միւս սենեակէն, դերասանուհին ըսաւ.

— Պարոն Փուարօն կը շնորհաւորէ զիս՝ ձեր խորհուրդին հետեւելով՝ գացած ըլլալուս համար երէկուան հացկերոյթին։

— Խոստում մը չյարգելը օգուտ մը չի բերեր երբեք, միլէտի։ Եւ դուք յաճախ չէք յարգեր ձեր խոստումները, ինչ որ ոմանց համար աններելի կ'ըլլայ, պատասխանեց սենեկապանուհին։

Ժանն կրկին ձեռք առաւ այն գլխարկը, որ կը փորձէր մեր եկած պահուն, եւ զետեղեց գլխուն վրայ։

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ․—

Պ. Լօրան Ալէն (Մարսէյլէն) Սամուէլ Բաղուճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի դմրէթի նորոգութեան համար երեսուն ֆր. եւ բարենպատակ ձեռնարկներու համար քսան, Պ. Յովհաննէս Պօյաճեան (Մարսէյլէն) Սամուէլ Բաղուճեանի մահուան առթիւ 50 ֆրանք ։

×

Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Տիկին Մնոտուհի Ֆիչիճեան եկեղեցւոյս՝ հինգ ֆրանք ։ Տ. Վարդգէս Գրիգորեան, իր երկու զաւակներուն մկրտութեան առթիւ, եկեղեցւոյս՝ տասնեւհինգ եւ դպրոցին՝ տասնեւհինգ ֆրանք ։

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Ցիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ ։

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22 ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ.

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Ֆրչ. Կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն ։

Գեղարուեստական բաժին ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Cherchons façonniers sur remailleuses jauge 16
RECORD
226, Rue St-Denis - Paris
GUT. 47-27

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75-ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով

վերամուտ 20 Սեպտ. 1965
Հասցէ.—
26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ ։

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան ։

ՎԵՐՋԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ քանիցս մեր կատարած յայտարարութեանց, շատեր կը շարունակեն ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւին վրայ ղրկել գումարներ, որոնք ՅԱՌԱՋի չեն պատկանիր, այլ զանազան հաստատութեանց կամ նպատակներու ։

Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ ՅԱՌԱՋի չէք-փոսթալի թիւը, 15069-82, պէտք է օգտագործուի ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ՝ մեր թերթին պատկանող գումարներու համար (բաժնեգին, ազդ կամ զործակցութիւն) ։

Այլ նպատակներու յատկացուած բոլոր գումարները ղրկել միայն ՄԱՆՏԱ-ՔԱՌԹՈՎ, ԵՐԲԵՔ «Յառաջ»ի Չէք-փոսթալի թիւով ։

Կը սիրենք յուսալ որ այսքան պարզ բան մը կարելի է նկատի առնել, առանց սխալելու փարչութիւնը որ ամէն անգամ կրկնէ այս ազդը ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« ՅԱՌԱՋ »ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները բաց են ։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72 ։

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը ։

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան ։ Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝ Շ. Տէր-Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ ։

Գին՝ 5 ֆրանք
Առաքման ծախսերով 6.50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան ։

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Ցիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին ։

Հաւաքավայր, Շան զ'Էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ ջոյլ կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ ։

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին ։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէչեայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք ։

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches 60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie 5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit 22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc 15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ 15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ 15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերուս հետ, Պէյրութ, լաթակազմ 20 Ֆ.

Առաքման ծախսը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
15 SEPTEMBRE
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10409
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — N° 10.409

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Մոռացութեան պէտք չէ տրուի 1955 Սեպտեմբեր 6 - 7ի գիշերը, որ ժամանակից ժողովրդավա՛ր, Հանրապետական, քաղաքակի՛րթ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ սեւ էջ մը կը կազմէ :

Տասներորդ տարեդարձին առթիւ, յիշատակութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ այդ անմոռանալի գիշերը Թուրք խուժանը՝ բազկացած ջարդարարներէ եւ աւազակներէ, — մեծ մասամբ բերուած մօտակայ քաղաքներէ ու գիւղերէ՝ քանի մը ժամուան ընթացքին Բերայի եւ Պոլսոյ միւս թաղերուն մէջ քարուքանդ ըրաւ Յոյներու եւ Հայերու պատկանող հազարաւոր խանութներ ու տուներ, լոյծ ու փշուր ըրաւ ինչ որ գտաւ, կողոպտեց հագուստեղէնի ու կօշիկի վաճառատուներ, յարկաբաժիններէն փողոց նետեց դաշնակ, ձայնասփիւռի գործիք, լուացքի մեքենայ եւ ամէն կարգի կահ կարասի : Բերայի մեծ պողոտան ողողուեցաւ ճեղքուած տակառներէն ժայթքող գինիով եւ ոսկելից հեղուկներով :

Տասնեակներով եկեղեցիներ, նոյնիսկ գերեզմանոցներ սրբապղծուեցան ու հրդեհուեցան : Քրիստոնեաներու տուներ կործանուեցան : Եկեղեցականներ անարգուեցան :

Գլխաւոր յարձակումը գործուեցաւ Բերայի թաղամասին վրայ, ուր մեծամասնութիւն կը կազմեն քրիստոնեաները՝ Յոյն եւ հայ : Անմասն չմնացին նաեւ միւս թաղերը, նոյնիսկ հեռուորները, մէկ կողմէն մինչեւ Սան Ստեֆանօ (Եշիլ-քէօյ), միւս կողմէն մինչեւ Գարթալ եւ Իշխանաց կղզիները :

Թուրքիոյ մէջ տարեւ չի շարժիր առանց կառավարութեան հրամանին : Ժամանակին Աթթիլլա Համիտ կը հրահանգէր ջարդել Հայերը՝ Թուրք ամբոխի «արիւնարբու» ախորժակներուն գոհացում տալու համար :

Կարմիր սուլթանին աւանդութիւնը շարունակեցին իր ժառանգորդները : Ոճրագործ Իթթիհատը վերջինը չեղաւ ջարդարարներուն : Կիլիկիոյ եւ Իզմիրի աղէտները տեղի ունեցան քեմալականներու օրով :

«Դեմոկրատ» Ատնան Մէնտերէսի մարդասպանական կառավարութիւնը կազմակերպած էր 1955 Սեպտեմբերի նախճիրը : Շաբաթներ, երբեմն ամիսներ առաջ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարուած էին : Քրիստոնեաներու խանութներն ու տուները ցուցակագրուած էին : Իւրաքանչիւր խմբակ գիտէր թէ ո՛ր փողոցի ո՛ր թիւերը պիտի յարձակէր : Ամբոխները ցուցակի ձեռին կը գեկավարէին յարձակումները :

Ջարդարարներուն նախապէս բաժնուած էին մետաղեայ ձողեր, քանդիչ գործիքներ :

Հազարաւոր գիւղացիներու ամբոխին ի պահ տրուած մասնակցութիւնը կը բերէին համալսարանական ուսանողներ եւ ուսուցիչներ, որոնց նկարները՝ հրատարակուած յունական եւ եւրոպական թերթերու մէջ՝ պերճախօս ապացոյց մըն էին ջարդելու, քանդելու, կողոպտելու ... ժառանգական է իւրաքանչիւր Թուրքի համար՝ տղէն ու կրօնաւոր գիւղացին մինչեւ բարձրագոյն ուսման հետեւողն ու երկիրը կառավարելու կոչուած պաշտօնէութեան :

Վարչապետ Մէնտերէս եւ իրեն մեղսակից քանի մը նախարարներ Պոլսոյ մէջ յարձակման հրամանը տալէ վերջ, կամաց մը ճամբայ ելած էին Անգարա երթալու համար : Կէս ճամբուն չհասած՝ տեղեկացան, որ «դէպք»ը ծանրակշիռ հանգամանք է առած, կը վերադառնան Պոլիս եւ կը հրահանգեն վերջ տալ նախճիրին, երբ արդէն միլիոններու վնասի ենթարկուեր էին Յոյներն ու Հայերը :

Կիպրոսն էր պատրուակը Թրքական այս նոր աղէտին : Այդ օրերուն «Կիպրոս թուրք է» ժխոնսիւքը հրապարակ էր նետուած գրգռելու համար Թուրքերու կրօնական ու ազգայնական մոլեռանդութիւնը :

Սելանիկի Թուրք հիւպատոսարանի շրջափակին մէջ Թուրք գործակալի մը կողմէ պայթեցուած ռումբը ազդանշանն եղաւ : Թրքերէն իրիկնաթերթ մը գրգռիչ վերնագիրներով Յոյներուն կը վերագրէր ռումբի պատմութիւնը, արդարացնելու համար քանի մը ժամ վերջ կատարուելիք բարբարոսութիւնը, համաձայն նախապէս պատրաստուած ծրագրին :

Սուտն ու կեղծիքը չուշացաւ հրապարակուելու : Պոլսոյ կուսակալ Փրոֆ. Կէօքայ, որ տեղեակ չէր Մէնտերէսի գիւղային ծրագրէն եւ չէր կրցած սկիզբէն խեղդել շարժումը, պաշտօնէն հրաժարեցաւ :

Խնդիրը անուշի կապեցին : Քանի մը պարագլուխներ ձեւի համար ձերբակալուեցան, շատ չանցած ազատ արձակուելու համար :

Կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, քննելու համար դէպքին պատասխանատուները : Վնասուողները հատուցում պիտի ստանային պետական գանձէն ... թուղթի վրայ :

Սեպտեմբեր 6 - 7ի նախճիրով անգամ մը եւս խայտառակուեցաւ Թուրքը յաչս քաղաքակիրթ աշխարհի :

Այսօր, տասը տարի վերջ, Կիպրոսի հարցը չէ կարգադրուած դեռ : Թուրքերը կատղած՝ անցեալ տարի Օգոստոսին Ամերիկեան Ռեժիմի օգնութեամբ անպատիժ ռմբակոծեցին Կիպրոսի յունական գիւղերը :

Այդ չէր բաւեր, հազարաւոր հելլենահպատակներ արտաքսեցին Թուրքիայէն : Ցնդայ Մոսկուայի դիրքն ինկած՝ անկէ օգնութիւն յուսալով Կիպրոսի համար :

1955 Սեպտեմբեր 6-7ը անջնջելի տառերով արձանագրուած է Թուրքիոյ պատմութեան մէջ, ուրիշ հազարաւոր սեւ ու արիւնոտ էջերու շարքին :

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԿՈՉԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Հինգ օրուան մէջ երրորդ անգամ ըլլալով, Մոսկուա խաղաղութեան կոչ մը ըրաւ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի : Խորհրդային «Թաս» գործակալութեան հեռագիրը կը հաղորդէ այս առթիւ.— «Հրահանգ ստացանք յայտարարելու թէ խորհրդային կառավարութիւնը ծայր աստիճանի մտահոգ է դէպքերու ընթացքէն եւ նոր կոչ մը կ'ընէ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի կառավարութեանց որ ի մասնաւորութիւն ցոյց տան եւ միջոցներ ձեռք առնեն դադրեցնելու համար, անմիջապէս կանոնաւոր զինուորական գործողութիւնները : Կռուին ծաւալումը, անխուսափելի կերպով, նոր հարցեր պիտի ստեղծէ, որոնք պիտի դժուարացնեն լուծումը : Պատերազմին կարգադրութիւնը ամէնէն առաջ կախում ունի Հնդկաստանէն եւ Փաքիստանէն : Բայց տրուած ըլլալով դէպքերու առած ընթացքը, լուծումը կախում ունի նաեւ այլ պետութիւններէ : Բոլոր երկիրները պէտք է ճիգ թափեն մարելու համար կրակը, դադրեցնելու համար արիւնահեղութիւնը Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ : Խորհ. կառավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ պատրաստ է իր բարի միջամտութիւնը կատարել այս հարցին մէջ, եթէ անշուշտ երկու կողմերը փափաքին :

«Եւ անոնք որոնք իրենց յայտարարութիւններով, իրենց քաղաքականութեամբ կ'օգնեն կռուին տարածման, պէտք է բովանդակ աշխարհէն, բոլոր պետութիւններէն ազդարարութիւն ստանան, որ այդ ձեւով, նման քաղաքականութեամբ մը, նման գործունէութեամբ մը ծանր պատասխանատուութիւն կը ստանձնեն : Խաղաղութիւնը պէտք է յաղթանակէ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի սահմաններուն վրայ : Կան սակայն ուժեր, որոնք կը փորձեն օգտուիլ Հնդիկ - Փաքիստանեան յարաբերութեանց վատթարացումէն : Իրենց գրգռիչ յայտարարութիւններով, կ'առաջնորդեն զինեալ բախումներու աւելի ծանրակշիռ ընոյթ ստանալուն : Դէպքերու նման ընթացք մը կրնայ միայն թունաւորել կացութիւնը եւ ձգտել աւելի մեծ կռիւներու : Միայն աշխարհակալ եւ յետադիմական ուժերը կրնան օգտուիլ պատերազմէն, արդէն ամերիկեան աշխարհակալութիւնը կը փորձէ չահագործել Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի բախումները ժողովուրդներու ուշադրութիւնը հեռացնելու համար Վիէթնամի ամերիկեան յարձակումէն » :

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն համար, Խորհ. Միութեան այս կոչը ամէն բանէ առաջ ազդարարութիւն մըն է Փեքինի կառավարութեան եւ ամերիկեան քաղաքականութեան դատապարտութիւնը կը ծառայէ միայն մէկ բանի՝ Կրեմլին չմեղադրուի որ կը հետեւի արեւմտեան պետութեանց քաղաքականութեան :

Զինուորական ճակատի վրայ, Հնդկաստան ծանր պարտութիւն մը կրած է Լահորի շրջանը, ըստ Փաքիստանեան ձայնասփիւռին : Հնդկական ձայնասփիւռն ալ չի ծածկեր կռիւներու կատաղի ընոյթը բայց կը շեշտէ թէ բանակը եւ մղած է թշնամին եւ կը պահէ իր ձնշումը :

Քարաչիի մէջ, խորհրդակցութիւններ կ'ըլլան Փաքիստանի, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ քաղաքական դէմքերու միջեւ : Թուրք Արտաքին նախարարը Քարաչի հասած է, ուրկէ պիտի երթայ Նիւ Եորք Փարիզէն անցնելով : Թուրքիա զինած է Հնդկաստանի զինադուլի համար :

× Նոր Տելհի բացարձակապէս կը մերժէ նկատի առնել Փաքիստանի առաջարկները որեւէ կարգադրութեան համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն առանձին քաղաքականութիւն մը պիտի հետապնդէ, բայց անհամաձայնութիւններուն շուրջ հարկ է վիճիլ ընկերաբար», յայտարարեց Ռումանիոյ Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը՝ Նիկոլա Չէօշէսքու, Մոսկուայի մէջ Ռումանիոյ եւ Խորհ. ղեկավարներուն ղեկուցումներէն եաք տրուած ընդունելութեան մը ընթացքին : «Ընկերվարական երկիրներու ապագայ յաջողութիւնները, աւելցուց Չէօշէսքու, կը պահանջեն որ մարքսիզմ - լենինիզմի սկզբունքները գործադրուին իւրաքանչիւր երկրի պայմաններուն համեմատ » :

ՊՈՒՐԿԻՊԱ մերժելով ներկայ ըլլալ Քազապլանքայի արաբական ժողովին, առջի տարուան Թունուզի մէջ արտասանած ճառով մը քաղաքական դէմերուն ուշադրութիւնը իր վրայ կը կեդրոնացնէ : Իրապէս, Վեհաժողովի բացման, Պուրկիպայի ճառը ռումբի մը ազդեցութիւնը կը թողու, վտանգելով Արաբական լիկայի գոյութիւնն իսկ : «Ամբողջ պատմութեան ընթացքին, արաբները երբեք այս աստիճան բաժնուած չէին եղած : Երբեք զինար չէին պատսպած այնքան կատաղօրէն, քան այն օրէն երբ Եգիպտոս ինքնիրեն սուրբ առաքելութիւնը տըւաւ միացնելու զիրենք եւ իրենց նպատակները : Արաբական աշխարհին մէջ վարչակարգ մը չկայ՝ զոր Գահիրէն հարուածած չըլլայ, միաժամանակ փորձելով զայն տապալել» : Եւ Պուրկիպա պատմականը կ'ընէ վերջին տարիներու արաբական երկիրներուն, փորձելով, միշտ աւելի բուռն յարձակումներով Եգիպտոսի վրայ, Գահիրէի մատը տեսնել բոլոր յեղաշրջումներուն ու անհամաձայնութիւններուն մէջ : Պուրկիպա իր ճառը կը վերջացնէր եզրակացնելով, թէ «Եգիպտոս արաբական երկիրներու ղեկավարները կը նկատէ իբրեւ ղեկավարներ ամժամեայ կառավարութիւններու, որոնք մաքրագործուելու ճամբուն վրայ են » :

Ապա Պուրկիպա կը պաշտպանէ Թունուզեան տեսակէտը Իսրայէլի հարցին մէջ :

ԲՐԵԺՆԵՒ անակնկալ այցելութիւն մը տուաւ Վարշաւա եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Կոմուլքայի հետ :

ԼՕԶԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն Արժանթինի նախկին ղեկավարը՝ Փերոն պիտի ձգէ Սպանիան եւ պատսպանի ֆրանսական հողի վրայ, Ժընեւէն ոչ շատ հեռու : Հակառակ անցեալ տարուան ձախողութեան, կը կարծուի թէ Փերոն տրամադիր է նոր փորձ մը կատարելու կրկին ձեռք առնելու համար իշխանութիւնը :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կեդրոնական դրամատունը յայտնեց թէ փեսօն կ'արժեզրկուի : Ասկէ եաք 178 փեսօը պիտի արժէ մէկ տոլար (Նախապէս 172) :

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՀՐԱՒԻՐԵՑ ԽՈՐԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԻԲՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԿԸ ՂՐԿԷ ՏԱՃԱՏ ԱՐՔ.Ը

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան տասներորդ տարեդարձին հանդիսութեանց առթիւ, Մայր Աթոռ Գերագոյն Խորհուրդը Էջմիածին հրաւիրած է ներքին թեմերու հովուապետերը, ինչպէս նաեւ Միացեալ Նահանգներու, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Լիբանանի, Սուրիոյ, Յորդանանի եւ այլ երկիրներու հայ գաղութը ներկայացնող պատուիրակութիւններ :

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եղբայրական հրաւէր ուղղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, բայց Խորէն Հայրապետ նամակով մը յայտնած է թէ կը ցաւի որ պիտի չկարենայ ընդառաջել հրաւէրին, բայց իր կողմէ որպէս ներկայացուցիչ կը ղրկէ Լիբանահայոց առաջնորդ՝ Տաճատ Արք. ընկերակցութեամբ ազգայինի մը :

Գահակալութեան հանդիսութիւնները որոնց թուականը նախապէս նշանակուած էր՝ Հոկտեմբեր 3, յետաձգուած են Հոկտեմբեր 31ին :

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ՎԱՀՐԻՃ ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Կիրակի օր, իր մահկանացուն կնքած է Պ. Վահրիճ Ղարիպեան, տնօրէնը Մոնմորանսիի հանգստեան տան : Ողբացեալը բնիկ Շապին-Գարահիսարցի, 67 տարեկան էր :

ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԵԿԵՆԱՍԸ

Ա.

Հիմա անգամ մը եւս կը վերյիշեմ իմ մէկ խօսակցութիւնս ալեւոր գրագէտին՝ Յակոբ Օշականի հետ, ամէն ճիշդ տասնըութ տարի առաջ։ 1947ին ամառը, Ե-րուսաղէմ այցիս, կրկին տեսայ զինք իր մենաւոր խուցին մէջ, ուր յաճախ կ'ա-թայի գրական զրոյց ունենալու համար :

Ձեռագիրներուն պատկառելի դէզը անփութօրէն նետուած սեղանին վրայ, որմնափոր պահարաններու կամ պատուհանի բացուածքին մէջ, փոշիներու տակ կը քնանային արդար քունով : Անիկա կը զարմացնէր զիս իրաւամբ :

—Զե՞ս վախնար որ կրնան կորսուիլ, գողցուիլ կամ զամբիւղը նետուիլ իբրեւ անպէտ թուղթ, — հարցուցի օր մը վրդովումով :

—Ի՞նչ ընեմ, արդէն կորսուած են,— բսաւ անսքող դառնութեամբ :

Սակայն, հակառակ իր խոր դառնութեան, բոլորովին անյոյս չէր։ Կը հաւատար հրաշքին, որ պիտի փրկէր մաքի իր վաստակը, արդիւնք՝ տքնաջան աշխատանքի :

—Կը հաւատամ, — աւելցուց,— թէ այս ժողովուրդին մէջ պիտի գտնուին մարդեր, որոնք պիտի փրկեն «Համապատկեր»ը իր դերութենէն, այրուելու իր ճակատագրէն, անոր տալով ապրելու իրաւունքը :

Մարդեր չգտնուեցան, բայց գտնուեցաւ մարդ մը, որ այս հրաշքը գործեց :

Օշական որդի, սքանչելի Վահէն, որ շատ կողմերով կը յիշեցնէ հօրը առաւելութիւններն ու թերութիւնները, վերջերս կը տեղեկացնէր ինծի, թէ ծանօթ բժշ. Հ. Քէչլիկեան, Շիքակոյէն, պատրաստակամութիւն յայտնած է իր ծախքով հրատարակելու եւ վերհրատարակելու Օշականի ոչ միայն «Համապատկեր»ը (տասը հատոր), այլեւ ԲՈԼՈՐ գործերը, տպուած թէ անտիպ :

Ալեւոր գրագէտը, իր ողջութեան, ի զուր սպասեց այս հրաշքին։ Յաճախ կ'ըսէր կամ կը գրէր մեզի,— Գուրգէն Մխիթարեանին եւ ինծի,— թէ հայ ժողովուրդը պիտի սկսի Օշական կարդալ յիսուն տարի ետք։ Եւ կը յիշէր Մտանալը, որուն «Կարմիրն ու Սեւը» հազիւ 18 օրինակ միայն սպառած են երբ առաջին անգամ լոյս տեսաւ 1831ին։

Յիսուն տարին — Օշականի ակնարկած յիսուն տարին — պիտի լրանար 1980ի վերջերը։ Հիմա 1965ին մէջն ենք, դեռ 20 – 25 տարի կայ՝ մեր դարուն վերջին քառորդին հասնելու համար : բայց ՄԱՐԴ ՄԸ գտնուեցաւ աճապարանք, որ հերքեց Յ. Օշականի գուշակութիւնը։ Իր յայտարարութենէն երեսուն հինգ տարի, իսկ իր «կը հաւատամ»էն տասնըութ տարի ետք, հրաշքը կատարուեցաւ։

Եթէ չեմ սխալիր, մեր հանգուցեալ բարեկամին հրատարակուած գործերը թիւով աւելի քիչ են (հազիւ 15–16 հատոր), քան չհրատարակուածները :

1946ին, գիպուածով իմ ձեռքս անցաւ Օշականի անտիպներէն մէկը,— «Զուգահեռ արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութեանց»։ Բնագիրը չէր ունեցածս, ընդօրինակութիւն մըն էր՝ իր աշակերտներէն մէկուն կողմէ գրի առնուած : Կարդացի հետաքրքրութեամբ եւ գտայ, որ իր տեսակին մէջ առաջին յաջող փորձն էր այս զուգակշիռը։ Արոչեցի բարեկամներու շրջանակին մէջ հարիւր տոլար հաւաքել եւ հրատարակել զայն : Օշական ուզեց, որ ձեռագիրը զրկեմ իրեն, անհրաժեշտ սրբագրութիւնները կատարելու համար։ Ղրկեցի 1947ի վերջերը։

Քանի մը ամիս ետք, Օշական հայէն գնաց եւ հոն ալ պատահեցաւ դժբախտութիւնը։ Ձեռագիրը ի՞նչ եղաւ, սրբագրութիւնները կատարե՞ց, վերջնական ձեւի մը բերա՞ւ. լուր չունեցայ։ Բայց յետագային տեսայ, որ գործը մաս առ մաս հրատարակուեցաւ Պէյրութի «Ազդարար»ին մէջ : Իսկ ո՞ւր մնաց ձեռագիրը այս հարցումին չկրցաւ պատասխանել նաեւ Վահէն, երբ 1962ին, Պէյրութի մէջ, խօսք դարձաւ այս մասին : Եթէ բնագիրը կորսուած է, բայց կորսուած չէ «Ազդարար»ը։

×

«Մնացորդաց»ը, որ մաս պիտի կազմէ Օշականի վերհրատարակուելիք ամբողջական երկերուն, ընդարձակ՝ բայց կէս ձգուած վէպ մըն է, երեք ստուար հատորներով։ Առաջին անգամ լոյս տեսաւ «Յուսաբեր»ի մէջ, երեսուներկու տարի առաջ :

Նկատի ունենալով, որ Օշականի ձեռագիրը աւելի շատ ... բեւեռագիր էր, քան գիր (գրաշարը աչքի ցաւ ունեցաւ եռքէն), փորձերը խնամքով եւ կարելի բծախնդրութեամբ կը սրբագրուէին : Գուրգէն Մխիթարեանն էր սրբագրիչը, երբեմն իրեն կ'օգնէինք ես, Վահան Նաւասարդեանը եւ Լիպարիտ Նազարեանցը, երբ ձեռագիրը վերծանելու դժուարութիւն ծագէր։ Կրնամ վկայել, որ բաղդատաբար քիչ սխալներ կան այդ գործին մէջ :

Առիթով մը Օշական ըսաւ ինծի, թէ «Մակ – Պատիկ»ին մէջ, որ մաս առ մաս լոյս տեսաւ, տարիներ առաջ, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, հարիւր յիսունէ աւելի տպագրական վրիպակներ սպրդած են։ Չեմ կարծեր որ «Մնացորդաց»ի մէջ այդքան շատ ըլլան սխալները։ Դեռ մինչեւ մէկ – երկու տարի առաջ, ձեռագիրներ ամբողջութեամբ պահուած էին «Յուսաբեր»ի խմբագրատան մէջ։ Վերջերս տեղեկացայ, որ մեծագոյն մասը պատռուած նետուած է իբրեւ անպէտ թուղթ եւ

մնացած է փոքր մաս մը միայն :

Վահէն իր վերջին նամակին մէջ կը գրէ ինծի, թէ նպատակ ունի «Մնացորդաց»էն մասեր թարգմանել ֆրանսերէնի եւ արաբերէնի, մանաւանդ այն մասը, ուր վէպին երկու գլխաւոր հերոսները — հայ յեղափոխականը եւ թուրք փաշան — կը վիճին իրարու հետ : «Հայրս, — կ'աւելցնէ Վահէն, — կ'ըսէր որ թուրքերը Օշական պէտք է կարդան՝ իրենք զիրենք լաւագոյնս ճանչնալու համար»։

Կ'արժէ արձանագրել այս առթիւ, որ մեր հայրենարնակ գրողներէն Մորուս Հասրաթեան (Վահէի բացատրութեամբ՝ «հոյակապ մարդ մը»), հեղինակը՝ Սայաթ – Նովայի մասին գրուած բարեխիղճ ուսումնասիրութեան եւ անոր գրեթէ բոլոր տաղերը ամփոփող երկին, յայտարարած է Վահէին, Պէյրութի մէջ խօսակցութեան մը ընթացքին, թէ «Օշականի գործերուն հրատարակութիւնը շատ մօտ է նաեւ Հայաստանի մէջ»։

Անիկա մասնաւորաբար կ'ուրախացնէ զիս. շատ աւելի պիտի ուրախանար Գուրգէն Մխիթարեան, եթէ ողջ ըլլար : Կրնամ վկայել, որ Գուրգէնն էր Օշականը քաջալերողն ու դրդողը՝ գրելու «Մնացորդաց»ը։ Եւ գրուելէ ետք, ինք ապահովեց այդ գործին հրատարակութիւնը, նախ իբրեւ թերթօն «Յուսաբեր»ի մէջ, ապա նաեւ՝ առանձին հատորներով :

Բ. ԹԱՇՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամէն բան հաւանորար դրամատիրութեան եւ ընկերվարութեան փոխադարձ կարողութիւններէն՝ գոհացնելու մարդոց պէտքերը։ Այս ուղղութեամբ, դրամատիրութիւնը Արեւմուտքի մէջ երկու անժխտելի գերակայութիւններ կը ներկայացնէ։ Ան կ'ապահովէ տնտեսական աւելի բարձր մակարդակ մը, կուտայ քաղաքական աւելի ազատութիւններ։ Այնքան ատեն որ ընկերվարութիւնը կապուած մնայ բռնատիրութեան եւ անազատութեան, ինչպէս է այսօր, երբեք պիտի չկարենայ հաստատուիլ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ։ Խնդիր է գիտնալ թէ ընկերվարութեան այս ստորակայութիւնը կը բխի անոր բնութենէ՞ն, թէ այն իրողութենէն, որ շատ յաճախ այն երկիրները, ուր հաստատուած է ան՝ են արեւմտեան ճարտարարուեստական ազգերու բաղդատմամբ, եւ ան տակաւին չէ կրցած լեցնել յետամնացման այս բացը :

Երկու պատճառաբանութիւններ կրնան յառաջացնել ընկերվարութեան գերակայութիւնը՝ երկար ժամանակամիջոցով։ Դրամատիրութիւնը հաւանաբար կ'ապահովէ լաւագոյն կազմակերպութիւն մը խրախուսիչ գործարանէ ներս՝ «ձեռնարկութեան» մակարդակին. բայց անիկա թոյլ չի տար արտադրութեան բարական ընդհանուր կազմակերպութիւն մը՝ «մեծ տնտեսութեան» մակարդակին։ Ցորչափ այս տեսակի կազմակերպութիւն մը թեքնիք կերպով կարելի չէր — այսինքն՝ մինչեւ 20րդ դարու կէսը — այս ստորակայութիւնը երեւան չէր գար։ Անիկա տակաւին վիճելի կը մնայ այսօր, որովհետեւ տնտեսութեան ընդհանուր կազմակերպութիւնը դեռ սաղմնային վիճակի մէջ կը գտնուի :

Միւս կողմէ, Արեւմուտքի վերջին յառաջդիմութիւնը ցոյց կուտայ թէ դրամատիրական տնտեսութեան ընկերութիւնները իրականին մէջ կեղծ տնտեսութեան ընկերութիւններ են։ Անոնք մօտաւորապէս կ'ապահովեն տարրական պէտքերու գոհացումը (սնունդ, հագուստ, բնակարան) : Ընկերվարական պետութիւններն ալ նոյն բաները կ'ընեն, ընդհանրապէս աւելի հաւասար ձեւով։ Նոյնիսկ այս տարրական ապրուստի մակարդակին վրայ՝ դրամատիրութիւնը կը ներկայացնէ լուրջ բացեր : Ծերերու, անկարներու, անկարողներու եւ տկարներու կեանքը, առողջութիւնը եւ պաշտպանութիւնը՝ ընկերային վտանգներու դէմ արդիւնաբեր չեն եւ հետեւաբար, լաւ պաշտպանուած չեն անձնական ձեռնարկութեանց կողմէ։ Բարձրագոյն մակարդակի վրայ եւս, ուր կը սկսի մարդկային իրական գոյութիւնը, երբեմն հիմնական պէտքեր կ'անտեսուին այն պատճառով, օրինակ՝ մշակոյթը, արուեստը, քաղաքաշինութիւնը, բնութեան պաշտպանութիւնը եւայլն։ Ինչպէս տարրական պէտքերը, ասոնք եւս պէտք է առանձնապէս հաւաքականութեան կողմէ։ Արդէն, դրամատիրական ընկերութիւնները կենդանի են միմիայն շնորհիւ այն իրողութեան, որ իրենց մէջ կը պարունակեն ընկերվարութեան բաժին մը :

Դրամատիրական ընկերութիւնները շատ յաճախ գոհացում կուտան մակերեսային պէտքերու, որոնք զարգացած են արուեստականօրէն՝ ազդերով։ Այս ձեւով անոնք ձեռք կը ձգեն աւելի շահեր, եւ աւելի արագօրէն, քան օգնելով մարդոց, որ աւելի մարդկային դառնան։ Արդի դրամատիրութիւնը կը ձգտի երբեմն գոհելու հակումը երկրորդական եւ երկար ժամանակամիջոցի կարգին։ Տակաւ ընդհանրացող հանգստաւէտութեան եւ հարստութեան երեւոյթին տակ՝ մարդիկ իրականին մէջ իրենց ստրկուած են (ինչպէս պիտի ըսէր Ֆրոյտ), կամ օտարացած (ինչպէս պիտի ըսէր Մարքս)։ Զբաղութեան կողմէ օտարացումէն ետք, կուգայ ...

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Այո, ալ այս տեղերէն չես անցնիր, տախոս։ Եթէ քիչ մըն ալ ուշանայի, ճաղուկներս պիտի լափէիր, այնպէս չէ՞։ Բայց մէկ անգամուան համար պիտի հաւատամ տախոսութեանդ, ճաղուկներուդ սիրոյն համար պիտի ներեմ քեզի» :

Մինչեւ հոս, մինչեւ այս մասը Աշոտ սորված էր մանկապարտէզէն։ Անկէ անդին պատմութիւնը ինք աւելցուցած էր, իր սիրտը, իր հոգին, իր ըմբռնումները դնելով յաւելումին մէջ։ Զարին չարով յաղթելը իր ըմբռնումներուն դէմ էր, անիկա կուզար թերեւս զպրոցէն, ուր լման հինգ տարի այդ շունչով թրծուած էր : Ահա թէ ինչպէս կը շարունակէր իր պատմութիւնը :

Այծ մայրիկը գայլը ճամբայ դնելէ առաջ զրոյցի բռնուեցաւ անոր հետ :

— Կեցիր, քիչ մը խօսակցինք, ետքէն գնա, ըսաւ գայլին :

Գայլը վախէն կ'աճապարէր, բայց, չկրցաւ մերժել այծին հրաւէրը։ Լա՛ւ, խօսակցինք, պատասխանեց :

— Դուն ինչո՞վ կը սնանիս, միայն մսո՞վ :

– Այո, Աստուած պայման մեզ այդպէս ստեղծած է :

— Զաւակնե՞րդ ալ միշտ կը սնուցանես :

— Անտարակոյս, հապա ինչո՞վ կ'ուզէք, որ սնուցանեմ :

— Հասկնալի է, ատոր համար է որ չար եւ ոճրագործ էք։ Արիւն, արիւն ու միս ... եկէք մեզի պէս ապրեցէք, եւ այդպէս չար չէք մնար, արիւնը, ոճիրը չէք սիրեր :

— Դուք ի՞նչպէս կ'ապրիք :

— Մենք կ'ապրինք բնութեան պարգեւած անմեղ բաներով, բոյսերով, ջուրով կը սնանինք։ Ա՛, դուք չէք ճանչնար բոյսերուն պատուական ուժն ու անուշը։ Բոյս կայ որ ամբողջովին կաթ է, բոյս կայ որ կարագ է, դեռ ուրիշներ ուղղակի մեղր ... քեզի ցուցնեմ, փորձէ, համոզուէ :

Այծ մայրիկին ըսածները խելքի մօտիկ բաներ էին : Կարծես թէ գայլը սկսաւ համոզուիլ։ Իրաւ կ'ըսէր այծը, ինչ էր իրենց ապրած կեանքը, օր մը կուշտ, տասը օր անօթի ... ամէն ատեն ոճիր, արիւնի հետ իրենց գործը։ Փոր մը կշտացնելու համար պէտք էր տուն մը քանդել ... ինչ կը պատահէր իր ձագուկներուն՝ եթէ այծը չխնայէր իրեն ...

— Տես, ըսաւ այծը խօսքը շարունակելով, խոստացիր բարի ըլլալ, բարի մեծցնել ձագերդ մինչեւ անոնց մեծնալը, եւ եկուր, ամէն օր ես անոնց համար կաթ կուտամ, անկէ ետք ցոյց կուտամ խոտեր որ միսի չափ սննդարար են :

Գայլը գոյլ մը կաթ վիզէն կախած մեկնեցաւ : Ձագերը իր դէմ վազելէն ուրախացած։ Մայրիկը որ եկաւ իրենց համար ուտելիք բերած էր հարկաւ, բայց չուտով հիասթափուեցան, որովհետեւ միսի տեղ իրենց այծի կաթ բերած էր :

— Ես ձեզի այծի համեղ կաթ բերած եմ, բայց դուք քթներնիդ չէք դներ, կ'ուզէք այս է, չէ՞ք ուզեր, այս է :

Ձագերը նախապէս «նաց» ըրին, յետոյ «հաց» ըրին, լափեցին այծին կաթը : Պէտք եղած համը չունէր, բայց այդքան ալ դէշ չէր :

Մայր գայլը, խօսք, նշմարեց, որ օրաւուր իր ձագերուն բնութեան, ապրելակերպին մէջ զգալի փոփոխութիւն տեղի կ'ունենար։ Հիմա ալ միս չէին փընտռէր։ Պահանջկոտ չէին։ Իրենց չուրջ գտնուած, ապրած կենդանիներուն հետ հին օրերու պէս չարութեամբ չէին լեցուած :

Ու օր մըն ալ, գայլը իր ձագերը ետեւը ձգած, այծին դուռը թակեց :

— Այծ քոյրիկ, այծ քոյրիկ, դուռը բաց, ես եմ ...։

Գայլը իմ գո՞ւսս, իր ձագերո՞վ ... մտածեց այծը։ Պահ մը ետք խոստում տանելով գայլէն՝ դուռը բացաւ : Ներս մտան բոլորը։ Այծին ու գայլին ձագերը նախ վարանումով մօտեցան իրարու, ետքէն չուտով բարեկամական, շուրջպար բռնեցին եւ սկսան երգել «Մեր տան մէջ տուն՝ գիմաց – գիմաց» ...

Հոս կը վերջանար պատմութիւնը :

Այր ու կին իրենց «նինջարան»էն հաճոյքով, քրքջութեամբ մտիկ ըրին։ Լաւ էր, գեղեցիկ էր։ Իրենք այր ու կին, տարիներու ընթացքին թերեւս այնքան չէին գրած երախաներով՝ որքան այս տղէկը, քանի մը շաբաթներու ընթացքին։ Իրենք մէ այնքան բան չէին սորված՝ որքան հիմա կը լսէին ու կը սորվէին այս տղեկէն : «Պարապ գլուխ չէ, պարապ գլուխ չէ» կ'ըսէր տիկինը իր ամուսինին :

— Եւ ըսել թէ ասոր պէս հարիւրաւոր տղաքներ նետուած են Գավալայի, Տէրամայի, Աէրէզի տափաստաններ՝ տուն մը հաց ճարելու համար, կ'ըսէր ամուսինը իր տիկնոջ տխրօրէն ...

×

Տարաթներ անցան, ամիս եղաւ։ Աշոտ թէեւ ծանր, բայց տեւական գործ մը ունէր։ Առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ կաթուղիի կայարանը բեռնատար վագոններէն ապրանք կը պարպէր, յաճախ ալ ծուխ կամ փայտ։ Իր աշխատարծքը նոյն էր միշտ, զեռանախնձօրէն անխոտութիւն տոպրակը եւ հինգ տրախմին ...

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՃ

(7 Շար.)

ԹՈՒՐՔԸ ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ՄՏԱԾԷ...

Թուրք գրագէտ Մելիհ Ճէվտէթ Անտայ, որ մասնաւոր հրաւէրով Խորհ. Միութիւն այցելած է վերջերս, իր ուղեւորի տպաւորութիւնները կը ներկայացնէ «Նէօն» շաբաթաթերթին մէջ: Այդ տպաւորութիւններէն ստորեւ կը քաղենք հետեւեալ մասը :

«Արմենիա» չոգենաւը լաւ կը ճանչնան իմթանպուլցիները: «Փոպիետա» եւ «Արմենիա» նաւերը ամէն շաբթու Թօփհանէի քարափին կը մօտենան :

Երբ «Արմենիա» նաւը ելանք, իմացանք որ մեզմէ ուրիշ Թուրք չկար հոն :

Բայց նրրանցքներուն մէջ, կամրջակին վրայ, սալոններուն մէջ տեւականօրէն Թրքերէն կ'իմանայի: Չէ, սխալ չէի լսեր, մեր Անատոլուի Թրքերէնը: Մեր դէմը եղողը Անատոլուի Թրքերէնը կը խօսի: Եւ այս անատոլեան Թրքերէնը խօսողներուն գիմագիծը Անատոլուի դիմագիծն է, շարժուձեւերը՝ նմանապէս: Որ մէկը մուճակներ հագեր է, որ մէկը մէկ ոտքը տակը առեր է... Երբ իմացան որ մենք ալ Թրքերէն կը խօսինք, իրարու նայեցան, կարծես անհանգիստ եղած էին: Մէկ-երկուքին հետ զիրար բարեւեցինք, հասկցանք որ ասոնք Հայեր էին որոնք Սուրիայէն, Լիբանանէն Հայաստան կ'երթային իրենց արձակուրդը անցընելու, Երբ տեղեկացան որ մենք Թուրք գրողներ էինք որ Խորհրդային Միութիւն այցելելու կ'երթայինք, բոլորովին ապշեցան: Շոգենաւը գրեթէ այս Հայերով լեցուն էր՝ կին, այր, երիտասարդ, ծեր: Հասկցանք որ բոլորն ալ Անատոլցի էին: Տարիքաւորները Անատոլուի մէջ ծներ, ապրեր են: Երիտասարդները Սուրիա, Լիբանան, գաղթէն ետք ծներ են, բայց զարմանալ իրրեւ մայրենի լեզու Թրքերէնը սորվեր են: Որ մէկը Ատանայէն, որ մէկը Մալաթիայէն, որ մէկը Կեսարիայէն... Եւ կը հարցնեն, կարօտով, սիրով կը հարցնեն իրենց հին ծննդավայրերը: Մարդ կը զգայ որ սիրտը կը խոցուի, նոյնիսկ յանցապարտութեան զգացում մը կը կրէ: Այն շրջանին՝ երբ «Ճումհուրիյէթ» թերթին կ'աշխատակցէի, լեգուական հարցին շուրջ գրի առած մէկ յօղուածիս առթիւ, հայ ընթերցողներէս մէկէն նամակ մը ստացած էի: Այդ հայ ընթերցողս «քաթլիամ» (ջարդ) բառին իբրեւ հոմանիշ Թրքերէն «քըյըմ» բառը կ'առաջարկէր եւ իր նամակին վերջաւորութեան կը գրէր. «Մենք Հայերս քըյըմ (ջարդ) կ'ըսենք»: Այն ատեն ալ սեղմում մը զգացած էի մէջս: Ոչ թէ անոր համար որ յանցանքս երեսիս կը զարնուէր, ոչ, ես յանցաւոր չէի: Անատոլուի պատմութեան այլեւս փակուած հին մէկ շրջանին դէպքն էր աս: Անկէ վերջ, Օսմանեան պետութիւնը փլած էր: Անոր պատասխանատուութիւնը չէր կրնար բեռցուիլ զայն փլցնողին վրայ: Աւելին, պետութեան մը, քաղաքականութեան մը պատասխանատուութիւնը բերբեւութեամբ ազգի մը վրայ բեռցնել սխալ կ'ըլլար: Բայց ուր որ ոճրագործ մը, մարդ մը կայ, նորէն ալ անկէ պատասխանատուութեան բաժին մը կ'իյնայ բոլորին: Նոյն իսկ եթէ մեր վրայ բեռցուած չըլլայ, ասիկա այնպիսի պատասխանատուութիւն մըն է զոր ինքնիրմէ կը զգանք, մենք մեզի կը բեռցնենք: Ազգերու մէջ ուրիշ ազգերու հանդէպ յարգանքը տեղաւորելու մէջ այս «ինքզինք պատասխանատու նկատելու» գիտակցութիւնը մեծ դեր ունենալու է: Երբ մեր նախկին հայրենակիցներուն հետ կը խօսէի, այսպէս կը խորհէի, այսպէս կը զգայի: Անոնց մօտ ալ դառնութիւն մը, յուզում մը չզգացի: Ընդհակառակն, անոնք շատ յարգալից վերաբերուեցան մեզի հետ: Նոյն հողին մարդիկն էինք: Անատոլուի հողն էր աս: Չկար աւելի սրտալի բան մը՝ քան այդ հողին վրայ ապրողները բաժնել կրօնքի, ցեղի ըլլալով: Հոն՝ կրօնքներէն ալ, ցեղերէն ալ զերիվեր տարբեր հասարակաց բաներ կային: Ասիկա՝ հողին պատմական ընոյթէն առաջ կուգար, իր ստեղծած քաղաքակրթութիւններու շղթայէն :

կողմէ սորկացումը, այն չափով՝ ինչ չափով որ սպառումը չի համապատասխաներ իրական պէտքի մը :

Դրամատիրութիւնը չի կրնար ջնջել այս սորկացումը՝ առանց հրաժարելու, գէթ ժամանակի մը համար, առաւելագոյն շահի փնտռտուքէն, այսինքն՝ առանց դադրելու դրամատիրութիւն ըլլալէ: Տեսականօրէն, ընկերվարութիւնը կրնայ ընել ասիկա, քանի որ կը ձգտի տնտեսութիւնը կազմակերպելու համապատասխան ընդհանուրի շահին, առանց ժամանակին նկատի ունենալու :

Բայց բացարձակապէս ոչինչ կը փաստէ որ ասիկա այս բանը պիտի ընէ: Թէքնիք քաղաքակրթութեան մը մէջ, ուր բոլորն ալ կ'ուզեն տեսնել եւ չօշափել՝ հաւատալէ առաջ, ընկերվարութեան գերակայութիւնը պարտի հաստատուիլ գործնականօրէն: Ընկերվարութեան առայժմ, Արեւմուտքի մէջ, գլխաւորաբար կախում ունի: Ամէնէն յառաջացած հաւաքական երկիրներու կարողութենէն՝ ամբողջովին դուրս գալու անտառատութեան եւ բռնատիրութենէն եւ ցոյց տալու թէ իրենք դրամատիրական երկիրներէն աւելի լաւ ձեւով կրնան իրագործել առաջին նոր գաղափարը, որ է մարդուս երջանկութիւնը :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք. — Թուրքիոյ Ջրային Գործերու Վարչութիւնը կը հաղորդէ, թէ Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան գործակցութեամբը կառուցանելի Արփաչայի ամբարտակին նախագիծերուն պատրաստութեան համար, երկու Թուրք ճարտարապետներ պաշտօնով մեկնած են Երեւան :

× Խորհ. Միութիւնը ապակիի երրորդ գործարան մը պիտի շինէ Թուրքիոյ մէջ: Հաւանական է, որ գործարանը հաստատուի հարաւային նահանգի մը մէջ :

× Սեպտեմբեր վերջին տեղի ունեցան փոխադրական երեք արկածներ, որոնց հետեւանքով մեռան 25 եւ վիրաւորուեցան 65 անձեր :

× Վարչապետ Սուատ Հայրի Իւրկիւպլիւ յատուկ ժողովի մը հրաւիրեց Թուրք կուսակցութեանց պետերը, քննելու համար Կիպրոսի հարցը: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարութիւնը ծրագիր մը մշակեց, օգնութեան փութալու Կիպրոսի իր ազգակիցներուն: Սեպտեմբերին ութ միլիոն ոսկիի յատկացում կատարուեցաւ կիպրացի Թուրքերուն :

× Արեւմտեան Գերմանիոյ Իսլամական ընկերակցութեան նախագահը՝ Իպրահիմ Հաճաօղլու Պոլսոյ մէջ հրապարակաւ գանգատեցաւ Գերմանիա գտնուող Թուրք բանուորուհիներուն կենցաղին մասին :

Հաճաօղլու յայտարարեց, թէ հակառակ անոր, որ ուրիշ ազգերու պատկանող բանուորուհիներ շուտով կը պատշաճին տեղւոյն բարոյական կանոններուն եւ ըմբռնումներուն, Թուրք կիները, ընդհակառակն, հանրատունի կը վերածեն իրենց գացած տեղերը :

«Կառավարութիւնը, աւելցուց ճառախօսը, դանոնք Գերմանիա ղրկելէ առաջ, պէտք է մանրակրկիտ կերպով քննութիւն կատարէ անոնց բարոյականին մասին: Անոնք իրենց գացած տեղը կ'արատաւորեն Թուրքերու անունը եւ պատճառ կը հանդիսանան, որ գէշ գաղափար կազմուի Թուրքիոյ մասին» :

× Պոլսոյ մէջ ի մօտոյ պիտի ներկայացուի Նազըմ Հիքմէթի «Ֆէրհաթ Իլէ Շիրին» թատերախաղը: Երեսուն տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Նազըմ Հիքմէթի մէկ գործը կը ներկայացուի Թուրքիոյ մէջ:

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

Փորտոյէն Օր. Իրմա Հ. Իչգալաջեան շահած է 1965ի Ֆրանսայի սպասուհիութեան ախոյենութիւնը: Այս առթիւ Սիւտ-Ուէսթ օրաթերթը հրատարակած է Օր. Իրմա Իչգալաջեանի նկարը, որ Սեւրի ծաղկաման մը ստացած է իբրեւ նուէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ

«... Ուղիղ մէկ դար առաջ մեր քաղաքը ունեցել է մշտական թատրոն... Զարքաչ ու աշխատասէր Գիւմրեցին չի զլացել իր չնչին խնայողութիւնները տալ թատրոն հիմնելու համար: Նա սիրում էր արուեստը: Գիւմրեցու հոգին, ինչպէս իր բնութիւնը, բանաստեղծական է ու ջինջ: Այդ բնութիւնն է, որ ծնել է աշխարհահռչակ գիտնական ու փիլիսոփայ Անանիա Շիրակացուն, հանճարեղ Աւետիք Իսահակեանին, հռչակաւոր երգահան Արմէն Տիգրանեանին, մեծատաղանդ Յովհաննէս Շիրազին, Շիրակի սոխակ Ջիւանի Դուլուխանեանին, հայ բեմի մեծ վարպետ Յովհաննէս Զարիֆեանին եւ շատ ուրիշների» :

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից-անդամ Գ. Ղարիբջանեանի այս խօսքերով կը բացուի Լենինականի Թատրոնի հարիւրամեակին նուիրուած գրքոյկը :

Ալեքսանդրապոլի մէջ թատերական արուեստը մեծ նուաճումներ արձանագրած է եւ, բազմաթիւ դերասաններ, անուն եւ հռչակ հանած են այնտեղ :

×

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ սկիզբները Երեւանի մէջ տեղի ունեցան Խ. Միութեան ազատ ըմբշամարտի ախոյենական մրցումները :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ մէկէն սկսեալ գիւղացի դպրոցականները տունէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն ձրի երթեւեկելու իրաւունք ստացած են :

× Լենինականի մէջ արտադրութեան դրուեցաւ նոր մեքենայ մը, որ կը ճշդէ ջրելեկտրակայաններու ջուրին ալիք քանակութիւնը :

× Օտեսայի մէջ տեղի ունեցան պատանի աղջիկներու պասքէթ-պոլի ախոյենական մրցումները: Երկրորդ տեղը գրաւեց Երեւանի խումբը :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Մշակութային նուագահանդէսներու Հայկ. ընկերութիւնը, Սեպտեմբեր մէկ թուական նամակով մը Հայաստան հրաւիրած է Ռոզի Արմէնը, շարք մը երգահանդէսներ տալու :

Սիրով ընդառաջելով այս հրաւէրին, Ֆրանսահայ տաղանդաւոր արուեստագիտուհին Հայաստան կ'երթայ Նոյեմբեր 21էն 29 :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Ես կ'ատեմ սեւ գոյնը, մրմնջեց գժգոհութեամբ. սեւը բնաւ չի վայելեր ինծի: Բայց արժանաւոր այրի մը պէտք է որ իր ամուսնոյն սուգը կրէ: Էլիզ, բոլոր այս գլխարկները անճաշակ են: Հեռաձայնեցէք ուրիշ գլխարկի տուն մը, որ ճաշակաւոր գլխարկներ ուղարկէ... Մինչ Ժաննի կը շարունակէր, մենք, Փուարօն եւ ես, աննկատ կերպով դուրս ելանք յարկաբաժինէն :

ԳԼՈՒԽ 7

ԳՐԱԳՐՈՒՀԻՆ

Ժափ չէր վերջացուցած իր գործը մեզի հետ: Ժամ մը վերջ ան ներկայացաւ մեր պանդոկը եւ, իր գլխարկը սեղանին վրայ նետելով, խօսեցաւ բոլոր դժբախտութիւններէն որոնք կը հալածէին զինքը :

— Մի՞շտ կը շարունակէ՞ք ձեր հետաքրքրութիւնները, հարցուց Փուարօ համակրութիւն ցոյց տալով :

— Այո, պատասխանեց Ժափ տխուր շեշտով մը, եւ եթէ տասներչորս անձերու վկայութիւնները սուտ համարենք, այն ատեն միայն Լէյտի Էճվարը գործած կրնայ ըլլալ ոճիրը: Կը խոստովանիմ ձեզի, պարոն Փուարօ, որ այս եղրակացութեան գայ չէի սպասեր: Առաջին ակնարկով՝ այնպէս կը թուէր թէ Լորտ Էճվարը սպանողը, ուրիշ մէկը չէր ըլլար եթէ ոչ Լէյտի Էճվարը, քանի որ պատճառներ ունէր :

— Ես բնաւ երբեք չեմ բաժներ ձեր կարծիքը, բայց շարունակեցէք :

— Նկատեցէք, որ ես կը հաւատայի թէ ճշմարտութիւնը ծածկել ջանային. չէ՞ որ Թատրոնի արուեստակիցները կը բռնեն զիրար: Բայց խնդիրը բոլորովին տարբեր կերպով կը ներկայանայ: Երէկ գիշերուան Լորտ Մոնթակիւի հրաւիրեալները բոլորն ալ մեծ դիրքով մարդիկ են, եւ ոչ մէկը անոնցմէ իր բարեկամնուհւոյ կարգին կը հաշուէ դերասանուհին. շատերը նոյնիսկ չեն ճանչնար զինքը: Ուրեմն կարելի չէ կասկածիլ նկատել անոնց վկայութիւնը: Կը յուսայի որ սեղանէն բացակայած կրնար ըլլալ այդ կինը գոնէ կէս ժամ տեւողութեամբ ... որ եւ է պատճառաբանութիւնով ... օրինակի համար՝ դէմքին շպարը նորոգելու պատրուակով: Բայց ոչ իսկ կէս ժամ: Ան բացակայած է սեղանէն շատ կարճ պահ մը, հեռաձայնին պատասխանելու համար, ինչպէս որ ինք յայտնեց: Սեղանին վերահսկիչ ծառայողը ընկերացած է իրեն մինչեւ գործիքին մօտ, եւ լսած է անոր կարճ պատասխանները: Դժբախտաբար, նաւհիին մեզի բրած յայտարարութիւնը, այստեղ եւս ճշմարտութիւնն է բոլորովին: Շատ զարմանալի է հեռաձայնի այդ կատակը, սակայն ...

— Իրապէս զարմանալի է: Ա՞յր մը թէ կի՞ն մըն էր հեռաձայնողը :

— Հաւանաբար կին մը՝ ըստ իր բացատրութեան :

— Կի՞ն մը... շատ տարօրինակ է ... ըսաւ Փուարօ մտածման մը մէջ խորասուզուած :

— Մէկ կողմ թողունք այս մանրամասնութիւնը, առաջարկեց Ժափ: Անդրադառնանք աւելի կարեւոր կէտի մը վրայ: Երեկոյթը անցած է ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ ինք նկարագրեց: Ան ժամանած է հոն ժամը իննին քառորդ մնացած և մեկնած է դէպի իր բնակարանը կէս գիշերէն տասնեհինգ վայրկեան պակաս: Այս բոլորին մասին ես հարցաքննեցի ինքնաշարժին վարիչը, որ Տէմլէր հաստատութեան պարկեշտ աշխատաւորներէն մէկն է, որուն վկայութիւնները հաստատուեցան նաեւ Սավուա պանդոկի պաշտօնէութեան կողմէ :

— Այդ ամէնքը եզրափակել են, անշուշտ :

— Արդ, ի՞նչ կարելի է խորհիլ անոնց մասին, որ տեսած են զինքը Րէճէնթ Գաթի մէջ: Ոչ միայն սպասաւորը, նաեւ Լորտ Էճվարի գրագրուհին կ'երդնուն իրենց ամենանուիրական բաներուն վրայ, որ ժամը տասին իրենց տիրոջ այցելութեան գացած է Լէյտի Էճվար :

— Այդ սպասաւորը որքա՞ն ժամանակէ ի վեր կը գտնուի Լորտ Էճվարի ծառայութեան մէջ :

— Վեց ամիսէ ի վեր :

— Բարեկամս, թէ այդ մարդը միմիայն վեց ամիսէ ի վեր կը գտնուի Լորտ Էճվարի մօտ, անկարելի է որ ճանչցած ըլլայ Լէյտի Էճվարը, քանի որ նախապէս զինքը տեսած ըլլալու առիթը չէ ունեցած երբեք :

— Մարդը ճանչցած է կինը, թերթերու մէջ հրատարակուած նկարներէն: Բայց, ամէն պարագայի մէջ, գրագրուհին ճանչցած էր զայն, որովհետեւ Լորտ Էճվարի մօտ կը պաշտօնավարէ հինգ-վեց տարիէ ի վեր, եւ միակ անձն է, որուն վկայութիւնը կարելի է ընդունիլ իբր բացարձակ ճշմարտութիւն :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Գնեալեան եւ Պետրոսեան ընտանիքները իրենց մօր եւ մեծ մօր, Եղիսաբէթ Գնեալեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ կը նուիրեն.— Հարիւր ֆր. Մշակոյթի Տան, յիսուն ֆր. «Յառաջ», յիսուն ֆր. «Հայաստան» թերթերու: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն, Նոր Սերունդը, Կապոյտ Խաչը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Գ. Սարոյեանի մահուան առթիւ, ընտանեկան պարագաներուն եւ բոլոր ազգականներուն:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Իրենց աղջկան Իրմայի Ֆրանսայի որակաւորութեան ախոյեանութիւնը շահելուն առթիւ, Պօղոսեան Տէր եւ Տիկին Համայեակ Իշխանեան երեսուն ֆրանք կը նուիրեն Շ. Միսաքեան սրահին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ յիսուն ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ազատնի Դաւիթեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Դաւիթեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԳԷՈՐԳ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մաջոյեանի, որոնք քսան ֆրանք նուիրած են:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

«Վերջին երկու ամիսներու ընթացքին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ աջակողմեան եւ ձախակողմեան պատերուն վրայ զետեղուեցան 1915 Ապրիլ 24, Մեծ Եղեռնի զոհերուն խորհուրդը ներկայացնող, եւ Ս. Աստուածածնի սրբազան նկարները: Առաջին նկարի իրականացման համար, Փոնտը Շէրիւէն Պ. Գ. Սօմունեան (Սթանոզցի) նուիրեց 2500 ֆրանքի գումար մը: Իսկ ձախակողմեան պատի սրբազան նկարի իրականացման համար, իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկին Վ. Պաթաանեան 600 ֆր., Տիկին Ա. Զաքարեան հինգ հարիւր, Տիկին Մ. Տէոմէեան հինգ հարիւր, բարեպաշտ մը երկու հարիւր, Տիկին Ի. Մատաեան յիսուն, Փափազեան Կ. քսան:

«Լիոնէն Տիկին Ռոմելա Համամճեան, եկեղեցւոյս նուիրեց հինգ հարիւր ֆրանքի գումար մը եւ իր փափաքին համաձայն, Երուսաղէմի մէջ պատրաստուած բուրվառ մը արծաթեայ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ գործածելու համար:

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնները վերյիշեալ նուիրատուներուն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75-ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ:

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն:

Գեղարուեստական բաժին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կանոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

CLASSE TERMINALE, SCIENCES EXPERIMENTALES, MATHEMATIQUES ELEMENTAIRES

ճիւղերով

Վերամուտ 20 Սեպտ. 1965

Հասցէ.—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները բաց են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմեն ընեն հաստատութեան տնօրէնութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Բացուած են արձանագրութիւնները

1965 – 1966

Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսումնասէր աշակերտներ 10 – 12 տարեկան: Դիմել՝

Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél· 963.01.72

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՅՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Յիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին:

Հաւաքավայր, Շան զ'էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ քայր կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՑԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ-վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէչէեայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ աշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

երբ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. — TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 16 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10410

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.410

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱԶՄԱԳԼԱՆՔԱՅԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Արաբական Լիկայի անդամ պետու-թեանց Թագաւորներու եւ Նախագահնե-րու երրորդ վեհաժողովը բացուեցաւ ...մսոյս 13ին Քազապլանքայի մէջ :

Վեհաժողովին կը մասնակցին Լիկայի ...անդամներէն տասներկուքը : ...կը բացակայի Թունուզ, որուն Նախա-գահը Հապիպ Պուրկիպա երկուշաբթի ...բուռն ճառ մը խօսեցաւ, բա-ցատրելու համար թէ ինչո՛ւ չի մասնակ-ցիր ժողովին, որուն ներկայ են երեք Թագաւորներ (Մարոքի, Յորդանանի եւ ...Արաբիոյ) եւ մէկ գահաժառանգ (...իոյ) : Միւս ժողովականներն են՝ Ալ-ճերիոյ, Արար. Միաց. Հանրապետու-թեան, Սուտանի, Լիբանանի, Սուրիոյ, Իրաքի և Եմէնի Հանրապետութեանց նա-խագահները, ինչպէս նաեւ Քուէյթի է-միրը :

Ինչպէս նախորդ հաւաքոյթներուն, այս անգամ եւս օրակարգի հարցերուն մէջ ամէնէն կարեւորն ու նաեւ ամէնէն փշո-տը Պաղեստինի հարցն է :

Միւս խնդիրները կը վերաբերին Ասէ-նի, Հարաւային Արաբիոյ, Պարսից ծոցի իշխանապետութեանց եւ արտասահմանի մէջ Լիկայի քարոզչական նպատակնե-րուն համար յաւելուածական եւմտացոյ-ցի մը քուէարկութեան :

Համարաբական միացեալ ճակատի մը կազմութիւնը գերագոյն տեսլականն է Լիկային : Վերջին օրերուն Նախագահ Նասրի եւ Ֆէյսալ Թագաւորի հանդի-պումները Ճէտտայի եւ Գահիրէի մէջ գայթակղեցին մթնոլորտը՝ շնորհիւ ...պատերին եւ Եմէնի մասին կնքուած համաձայնութեանց :

Այժմ վերջ գտած են եղբայրասպան կռիւները Եմէնի մէջ : Եգիպտական զին-ուորները հետզհետէ պիտի հեռանան եր-կրէն Արաբիայէն, ուր իրենց միջամտու-թեամբ որոշ չափով ամրապնդեցին հանրապետական վարչաձեւն ու մարդկայ... դիրքը : Իսկ Ֆէյսալ Թագաւոր ...ստացած է չօժանդակել Իմամ Պատրի ...իր արքայական կուսակիցներուն : Քա-նի մը տարիէն հանրաքուէով պիտի ո-րոշուի երկրին վերջնական վարչաձեւը :

Ներքին այս ցաւոտ խնդրի կարգա-դրութենէն վերջ Լիկայի միակ վիրաւոր կողմը կը մնայ Թունուզը, որուն Նա-խագահը անհաշտ դիրք բռնած է Պա-ղեստինի հարցին կարգադրութեան հա-մար ընդունուած բանաձեւին դէմ :

Միւս կողմէ կը մեղադրէ Եգիպտոսի ...պատասխանատու վարիչները, որ միջա-...կ'ըլլան եղեր արաբական բոլոր եր-կիրներու ներքին գործերուն :

Երկուշաբթի օրուան իր ճառին մէջ Պուրկիպա կը շեշտէ, որ «Եգիպտոս ա-րաբական երկիրներու բարեկամութիւնն ու վստահութիւնը կրնայ շահիլ այն ա-տեն միայն, երբ վերջ տայ իր գերակա-յութեան ձգտումին եւ վերաքննէ իր այն համոզումը թէ ինք ախոյեանն է արաբ ...միութեան : Նախ պէտք է փո-խէ իր անունը : Ի՞նչ կը նշանակէ Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւն, որ միայն Եգիպտոսէն բաղկացած է » :

Թունուզի նախագահը կը մերժէ գոր-ծակցիլ Արաբական Լիկային հետ, մինչեւ որ անիկա հրաժարի անդամ երկիրները եւ Լիկան հպատակեցնել գերիշխան երկիրներու կամակերպութիւն մը, ըստ իր Ուխտի տրամադրութեանց :

Պաղեստինի հարցին շուրջ պժուար պիտի ըլլայ միացեալ ճակատ կազմել : «Պաղեստինի ազատագրութեան կազմա-կերպութեան» նախագահ Ահմէտ Շու-քէյրի, որ երբեւ դիտող կը մասնակցի ժողովին, կը պահանջէ գործադրել իր առաջարկները, զորս ներկայացուցեր էր

երկրորդ Վեհաժողովին : Այսինքն Պա-ղեստինցի երիտասարդներէ զօրագունդեր կազմել Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Իրաքի եւ Կազայի մէջ եւ Գահիրէի մէջ հաստա-տել Պաղեստինի զինուորական հրամանա-տարութիւն մը :

Նպատակն է զինու զօրութեամբ Իսրա-յէլէն ետ առնել իր գրաւած հողերը եւ Պաղեստինի մէկ միլիոն գաղթականները վերադարձնել իրենց հայրենի տուները :

Յարգ ո՛չ նման բանակ կարելի եղաւ կազմել, ո՛չ ալ կրցան դէպի Յորդանան հոսող գետակներու ընթացքը փոխել Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ : Իսրայէլ յա-ջողեցաւ օգտագործել Յորդանանի ջու-րերը՝ ոռոգելու համար Նէկէվի անջրդի հողերը : Նախագահ Նասր անցեալ Յու-նիսին իր խօսած ճառով խոստովանեցաւ որ Արաբները ի վիճակի չեն պատերազմե-լու Պաղեստինը, նոյնիսկ փոխելու Յոր-դանանի ընթացքը :

Քազապլանքայի վեհաժողովը նոր փորձաքար մըն է, արաբական միացեալ ճակատի ամրապնդման համար :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՏԻԿԱՆ Բ.Ի ԲԱՑՈՒՄԸ

ՊԱՊԸ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

Վատիկան Բ. Տիեզերական ժողովին չորրորդ նիստը բացուեցաւ աղջի օր : Իր բացման ճառին մէջ, Պապը յայտնեց թէ եպիսկոպոսական ժողով մը կը ստեղծէ, որ պիտի օժանդակէ Պապին, եկեղեցա-կան հարցերու ընդհանուր ղեկավարու-թեան մէջ :

Պօղոս Զ. շեշտած է այն մեծ առաւե-լութիւնները զորս նման գործակցութիւն մը պիտի բերէ Ս. Աթոռին եւ բովանդակ Եկեղեցւոյ, մանաւանդ ամենօրեայ աշ-խատանքներուն մէջ :

Անդրադառնալով Նիւ Եորք կատարելիք իր ճամբորդութեան Ընդհանրական եկե-ղեցւոյ պետը յայտարարած է .— «Կարճ ժամանակի մը համար պիտի բացակա-յինք, որպէսզի Միացեալ Ազգերու Կազ-մակերպութեան սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամ մը բերենք : Կը յուսանք թէ այդ պատգամին պիտի միանաք միաձայ-նութեամբ, փանզի մեր նպատակն է որ մեր ձայնը ձեր բոլոր ձայներուն համա-նուագն ըլլայ » :

Պապին համար, Տիեզերական ժողովը սիրոյ արտայայտութիւն մըն է հանդէպ Աստուծոյ, Եկեղեցւոյ եւ բովանդակ մարդկութեան : Պապը կը մաղթէ բոլոր քրիստոնեաներու միաձուլումը Քրիստո-սի ուղած միութեան մէջ : Յիշած է «Լռ-ռութեան Եկեղեցին», շեշտելով «ծանր եւ ցաւալի ճնշումը, որ բազմաթիւ երկիր-ներու մէջ, կը կատարուի Կաթողիկէ Ե-կեղեցւոյ վրայ» : Բայց հակառակ անկէ ծագած ցաւութեան, Եկեղեցին միայն սէրով պիտի հակադրէ «սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները եւ աղօթեցէք անոնց համար որոնք ձեզ կը հալածեն » :

ՓԻՆԷ ՙՙՈՉ,, Կ'ԸՍԷ

ՁՈՒԶԵՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ

Պատուիրակութիւնը, որ աղջի օր ներ-կայացաւ նախկին վարչապետ Անթուան Փինէի, չյաջողեցաւ համոզել Սէն - Շա-մոնի քաղաքապետը : Փինէ կ'ըսէ թէ իր տարիքին մարդ աւելի կը խորհի այս աշ-խարհէն հեռանալու մասին քան քաղա-քական ասպարէզ մը սկսելու : Տրուած ըլլալով սակայն, որ Փինէի յայտնած էր անցեալին թէ կրնայ խորհիլ թեկնածու-թեան մը մասին երկրին համար ծանրա-կշիռ պայմաններու մէջ, դեմոկրատնե-րու կոմիտէն կը պնդէր թէ այդ ծանրա-կշիռ պայմանները ստեղծուած են տը Կո-լի մամուլի վերջին ասուլիսով :

Դեմոկրատները սակայն յուսահատած չեն : Այս տեսակցութեան առթիւ իրենց հրատարակած ղեկոյցը կ'ըսէ թէ նոր խօ-սակցութիւններ կրնան տեղի ունենալ : Կ'ըսուի թէ Փինէ ներկայանալու համար կ'ուզէ վստահ ունենալ թէ կրնայ ստա-նալ ձայներու մէկ երրորդը՝ այսինքն 8 միլիոն : Նման առաջարկ մը կը նշանա-կէ թէ նախկին վարչապետը կրնայ ներ-կայանալ միայն այն պարագային երբ լայն համախմբումի մը ներկայացուցիչն ըլլայ, այսինքն Տէֆէրի առաջարկած ձեւով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՏԵՀԼԻԷՆ հասած լուրերու հա-մաձայն, Հնդկաստան իր համաձայնու-թիւնը տուած է ՈՒ Թանի խաղաղութեան ծրագրին :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ կրնայ տա-րին 70 հիւլէական ռումբ արտադրել, յայտարարած է նախկին լրտես Քլաուս Ֆուքս Նոյս - Տօյչլանտ արեւելեան Գեր-մանիոյ թերթին :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, Բրեժնեւ յայտա-րարած է թէ Վարշաւայի Ուխտին ամ-րապնդումը անհրաժեշտ է : Համայնա-վար կուսակցութեան քարտուղարը բսած է նաեւ թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ յա-րաբերութիւններ ստեղծել Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան հետ, պայմանաւ որ ան նկատի առնէ Բ. Աշ-խարհամարտի վաղորդայնին արդիւնքնե-րը :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ «Ժողո-վուրդին Օրաթերթին» բերնով ծանր յար-ձակում մը կը կատարէ ՄԱԿի դէմ, յի-շելով անոր «պարշելի դերը» Քորէայի, Քոնկոյի, Տոմինիկեան Հանրապետու-թեան հարցերուն մէջ, միւս կողմէ փե-քին «կողմնակալ» կը գտնէ Կոնկոյնը Քաշմիրի պատերազմին առթիւ բրած յայտարարութիւններուն մէջ :

ԼՈՆՏՈՆ եւ Լիզպոն ծանր տարակար-ծութիւններ ունին Ռոտեզիոյ առթիւ, մանաւանդ Ռոտեզիոյ «անկախ» դիւա-նագիտական ներկայացուցչի մը նշանա-կումէն ի վեր, Փորթուկալ : Անգլիա Ա-ւանտեան Ուխտի իր բոլոր ընկերներուն դիմած է տեղեկացնելու համար թէ իր եւ Փորթուկալի յարաբերութիւնները լար-ուած են :

ԿԻՊՐՈՍԷՆ կը հերքեն թէ որեւէ պե-տական հարուածի պատրաստութիւն տեսնուած ըլլայ, տապալելու համար Մակարիոս Արք.ը եւ հաստատելու զին-ուորական մենատիրութիւն մը :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ծայրայեղ - ձախ Փայէզէ Սեռա թերթին համաձայն Պապը Վար-շաւա պիտի երթայ Մայիս ութին : Լա-ւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, լուրը անհիմն է :

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ, Թիքրիէ - Վինեանբուս յայտարարեց թէ զինուորական ճակատի վրայ, Վիէթքոնկը արդէն իսկ պարտը-ւած է : Պէտք է աշխատիլ որ յաղթանակ շահինք բանակցութեան ճակատին վրայ :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց Ընկ. Եդուարդ Պօյաճեան, որ Լիբանանահայ ու-սուցիչներու խումբով մը այցելած է Հա-յաստան : Քանի մը օր Փարիզ մնալէ ետք կը վերադառնայ Պէյրութ :

Պ. Ժիրայր Ադդարեան, Պէյրութէն :

ԼՈՒՐԵՐ ՊՈԼՍԷՆ

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք .—

× Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ. Պաթան-եան Պոլսոյ մէջ այցելեց Ղալաթիոյ նո-րակառոյց Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին : Այս առթիւ շնորհաւորեց եկեղեցիին ճարտա-րապետը՝ Պ. Զօպեան եւ հազար ոսկիի նուիրատուութիւն մը ըրաւ :

× Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին Ժընեւ այցելութեան առթիւ, եկեղեցիներու մի-ութեան կեդրոնը հետաքրքրուած է Ս. Խաչ դպրեվանքով : Ահա թէ ինչ կը գրեն այս մասին :

« Պատրիարքը պաշտօնական այցելու-թիւն մը տուաւ Համաշխարհային եկեղե-ցիներու կեդրոնը, որ հոյակապ շէնք մըն է : Ունի 300 հոգինոց անձնակազմ՝ ձեռնհաս տնօրէնի մը ղեկավարութեան տակ :

«Համաշխարհային եկեղեցիներու կեդ-րոնը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ Ս. Խաչ դպրեվանքին հանդէպ, անոր անգլերէն գրքոյկը աչքէ անցընելէ ետք, տարեկան որոշ օժանդակութիւն մը բե-րելու տրամադրութիւն ցոյց տուաւ » :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

× Սեպտեմբեր 6 - 7ի չարաղէտ դէպ-քերուն տասնամեակին առիթով հետեւ-եալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ռէֆիք Էրտուրման անունով Թուրք մը՝ «Միլ-լէթ»ի մէջ :

« Տասը տարի առաջ Սեպտեմբեր 6ի գիշերը հազարաւոր մարդիկ մարդկու-թենէ ելան Պոլսոյ փողոցներուն մէջ : Նախ անպաշտպան ուրիշ մարդիկ վախ-ցնելու համբ ըմբոշխնեցին, յետոյ՝ քանդելու, հրկիզելու հեշտանքին անձ-նատուր եղան :

Մայր պողոտաները մեղի օրերով նող-կանք պատճառեցին, ինչպէս ջրուղիներ, որոնք կոյուղի մնացուկներով լեց-ուած էին :

Թէ՛ ներսը, թէ՛ դուրսը, սուգ արժեց ա-գէտը մեզի : Աստարէզով Թրքատեացները պոռչտացին.— Մենք միթէ ձեզի չէի՞նք ըսեր որ տունք բարբարոս են :

× Միլլէթ կուսակցութեան ղեկավար-ներէն՝ Օսման Պէօլիւքպաշ Ինէօնիւի յղուած նամակով մը հետեւեալ հինգ հարցումները ուղղեց .—

Ա) Ռուսիոյ դեռ որքա՞ն զիջում պիտի ընէք :

Բ) Եթէ ընտրութեան մէջ պարտուիք, ի՞նչ նոր կարգադրութիւններ պիտի ը-նէք :

Գ) Քաղաքական մթնոլորտը պղտորե-լու համար ի՞նչ նոր քայլեր պիտի առ-նէք :

Դ) Երեսփոխաններ «գլխէ հանելու» ի՞նչ նոր միջոցներ կը մտածէք :

Ե) Շահագործումի թոյլտատու ո՞ր հար-ցերը պիտի ընտրէք :

ՏԽՐՈՒՆԻ .— ՄԱՆՈՒԷԼ ՌՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Շաբաթ օր, Փա-րիզի մէջ յանկարծամահ եղած է Մա-նուէլ Ոսկերիչեան, 75 տարեկանին : Վը-կայեալ Փարիզի իրաւաբանական համա-լսարանէն, աղբարնեալը նախկին ատենա-պետը եղած է Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի մասնաճիւղին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ : Հաւաքուիլ իր բնակարա-նը՝ 58, Բուլվ. տ'Ինքէրման Նէօյի, ժամը 15.30ին :

Բնիկ Վանեցի, Մանուէլ Ոսկերիչեան ծանօթ դէմք մըն էր Փարիզի Հայ ազգա-յին կեանքին մէջ, նախկին Դաշնակցա-կան :

Ողբացեալին բարեկամները կը յայտ-նեն թէ որեւէ մահազդ ղրկուած չէ :

ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԵԿԵՆԱՍԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երուսաղէմի մէջ, 1947ին, Օշական յայտնեց, թէ արդէն սկսած է գրել նոր վէպ մը՝ «Կեանքին պէս», որուն հերոսը նոյնն էր ինչ որՄնացորդացինը և որ պիտի բաղկանար 10 – 15 հատորէ, իւրաքանչիւրը երեք հարիւր – երեքհարիւր – յիսուն էջ։

Իմ հարցումներուս պատասխանելով՝ Օշական ըսաւ.

— «Կեանքին պէս»ը շարունակութիւնն է Մնացորդացին։ Հերոսը նոյն մարդն է, որ կ՚անցնի յաջորդական աթմոսֆէրներէ։ Այս նոր վէպը փորձ մըն է ներկայացնելու մեր ժողովուրդին կեանքը 1880էն մինչեւ մեր օրերը այնպէս, ինչպէս տեսած ու ապրած եմ ես։

Եթէ չեմ սխալիր, 1945 – 46ին սկսած էր գրել այս վէպը, բայց թէ ուր հասած էր, ճշդիւ չեմ գիտեր։ Հիմա կը զղջամ, որ մանրամասնութիւններ չուզեցի իրմէ, որովհետեւ մտքէս չէր անցներ, որ մահը շատ մօտէն կը հետեւէր իրեն։ Անշուշտ այդ ձեռագիրն ալ պահուած է միւսներուն հետ։

Վահէն կը գրէ, թէ արդէն Եղիշէ Պատրիարքին գրկած է հօրը երկերուն հրատարակման համար պատրաստած ծրագիրը։ Իր նախատեսութեամբ՝ իւրաքանչիւրը 250 էջնոց 40 – 41 հատորներու մէջ կարելի պիտի ըլլայ տալ Օշականի բոլոր երկերը, տպուած թէ անտիպ։ Մտադիր է 13 մասերու բաժնել գործը.

Ա. Վէպեր
Բ. Գրականագիտութիւն
Գ. Պատմուածքներ
Դ. Խորհուրդներու մեհեանը
Ե. Գրական վերլուծումներ
Զ. Ուսումնասիրութիւններ
Է. Գրական քննադատութիւն
Ը. Մատենագրութիւն եւ բանասիրութիւն
Թ. Տպաւորապաշտ էջեր եւ պարագայական գրութիւններ
Ժ. Թատերգութիւններ
ԺԱ. Դասագիրքը («Հայ Գրականութիւն»)
ԺԲ. Ինքնակենսագրութիւն
ԺԳ. Ծանօթագրութիւններ եւ նամակներ։

Օշական ընդարձակ նամակագրութիւն ունէր։ Իր նամակները պարզ բարեւագրեր չէին անշուշտ, այլ կը շօշափէին գրական հարցեր։ Ինչ որ աւելի շահեկան կը դարձնէ զանոնք, իր խորհրդածութիւններն ու դատումներն են, գրուած՝ արագ, աշխոյժ ոճով։ Թերեւս շատ աւելի հաճոյքով պիտի կարդացուին իր նամակները, քան, օրինակ, լայնածաւալ վէպերը։

Բարեբախտաբար պահած եմ ինծի ղրկած նամակներուն մէկ մասը։ Իմ մօտ ի պահ կը մնան նաեւ Գուրգէն Մխիթարեանին ուղղուած նամակներէն մէկ քանին։ Հաւատացած եմ, թէ իր ամբողջական երկերուն ամէնէն կենդանի, ամէնէն բաբախուն եւ ամէնէն հետաքրքրական բաժինը պիտի կազմէ նամականին, անշուշտ եթէ ձեռք բերուին եւ տասնձին հատորի մը մէջ ամփոփուին տասնոր գրած նամակները։ Ասիկա թող հրապարակային կոչ մը ըլլայ բոլոր անոնց, որոնց հետ թղթակցած է Օշական։

Մեր կեանքին ու գրականութեան մէջ աննախընթաց երեւոյթ մըն էր Օշական։ Կանոն մը չէր, բացառութիւն մըն էր։ Կանոնը գիտութիւն է, մինչ արուեստը բացառութիւն է։ Կրնամ ըսել, թէ իր կանոնը — կանոնազանցութիւնն էր։ Արդիւնքն հպատակ էր իր ուժական, ներդաշնակ խառնուածքին, ինչպէս է պարագան բոլոր անոնց, որոնք մեզի կը ներկայանան մեծութեան սարսռեցնող շրջագծով։ Ինք ստեղծեց իր դպրոցը, որ ծանօթ է Օշականութիւն անունով, եւ ինք ալ մնաց այդ դպրոցին պետը. միւսները պարզ հետեւակներ էին միայն։ Կ՚ընդունիմ, որ տպաւորապաշտ դրող էր Օշական. բայց ասիկա ոչ թէ կը նուազեցնէ, այլ թերեւս կը բարձրացնէ իր անձին ու գործին տեսակարար կշիռը։

Հիմա ատենն է հաստատելու, թէ գործին հետ կը փրկուի նաեւ անձը։ Փրկութեան նախաձեռնութիւնը կը պարտինք Բժ. Քէչըլեանի։ Թող չափազանցութիւն չհամարուի, եթէ ըսեմ ու խոստովանիմ, թէ այս քաջարի բժիշկը կը յիշեցնէ հռոմայեցի ասպետը՝ Մեկենաս, որ Օգոստոս կայսեր մօտ վայելած իր անհուն վարկը օգտագործեց՝ քաջալերելու համար արուեստներն ու գեղեցիկ դպրութիւնները, մեզմէ շուրջ երկու հազար տարի առաջ։

Ու թող ներէ գրագէտ – բժիշկը, եթէ ժամանակէն առաջ ուզեցի հրապարակել իր անունը, իբրեւ «Օշականի մեկենասը»։ Իր յօժարակամ ու ինքնաբուխ յանձնառութիւնը՝ հրատարակելու հանգուցեալ գրագէտին ամբողջական երկերը, ոչ միայն լիապէս կ՚ուրախացնէ զիս, այլեւ խորապէս կը յուզէ, որովհետեւ ի վերջոյ Օշականի ժամանակակիցներուն եւ մօտիկ բարեկամներուն մէջ ես կը համարուիմ վերջամնացներէն մէկը, չհաշուելով իր բազմաթիւ աշակերտները, որոնք այսօրուան միջին սերունդը կը ներկայացնեն։

Կը կարծեմ, թէ Օշականի գործերէն անոնք, որ արդէն լոյս տեսած են առանձին հատորով, կարելի է փրկուած նկատել «ջերութեան իրենց ճակատագրէն»։ Նախընտրութիւնը պէտք է տալ այն գործերուն, որոնք ցրուած կը մնան մեր պարբերական մամուլին, յատկապէս «Հայրենիք» ամսագրին, «Սիոն»ի, «Զուարթնոց»ի եւ այլ հանդէսներու մէջ։

«Օշականի մեկենասը» պիտի ապրի Օշականի անձին եւ գործին հետ։

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Որքան ալ տարօրինակ թուի, իրողութիւնը այն է, որ Հայաստանի մէջ մայրենի լեզուին, եւ անոր կողքին՝ հայ գրականութեան եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան ուսուցումը գոհացուցիչ չէ։ Աւելին՝ տկար հիմերու վրայ զետեղուած է։ Եւ, այս իրողութենէն թելադրուած, վերջին շրջանին բաւական թիւով քննադատական յօդուածներ լոյս տեսան խորհրդահայ մամուլին մէջ։ Յօդուածներ, ուր, սրտացաւ մտաւորականներ եւ մինչեւ իսկ անուանի գրագէտներ, անուղղակի ճերմակի վրայ մատնանշեցին վէրքը եւ առաջարկեցին դարմանումի միջոցներ։

Համաձայն այդ մատնանշումներուն եւ քննադատութիւններուն, մինչեւ իսկ բարձրագոյն կարգերէ շրջանաւարտներ, որոնք, ի դէպ, նաեւ ստացած են հասունութեան ատեստատներ (վկայագիրներ), քննութիւններու միջոցին արձանագրած են մրցանիշեր... տհասութեան մէջ։

Դեռ վերջերս, ամն Բ. Յովսէփեան «Սով. Հայաստան»ի մէջ ցաւով դիտել կու տար, թէ այդ վկայեալ երիտասարդներէն շատերը քննութիւններու ընթացքին պատասխանելով զանազան հարցումներու գրած են, օրինակ, թէ «հինգերորդ դարում Հայաստանը բաժանուած էր ցարական Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ»։

Ընդունելով հանդերձ, որ բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր երկիրներու մէջ միշտ ալ եղած են ու դեռ միշտ ալ պիտի գտնուին յետամնաց եւ յառաջադէմ, բթամիտ եւ ուշիմ աշակերտներ, այսուհանդերձ, ընդհանուր տպաւորութիւնը որ կը ստացուի կարդալով այդ քննադատութիւնները, այն է, թէ այս դժբախտ երեւոյթը բաւական լայն ընդհանրացումի մը կնիքը կը կրէ։ Ուստի հեռու է մասնակի բնոյթ ունենալէ։

«Գրական թերթ»ի Օգոստ. 27ի թիւին մէջ գրագէտներ, մտաւորականներ եւ մանկավարժներ Հայաստանի լուսաւորութեան Նախարարին ուղղեալ Բաց Նամակի մը մէջ, կը ներկայացնեն թիւեր, որոնք, իրենց կարգին, կը հաստատեն մեր ըսածները։

Երեւանի մէջ գոյութիւն ունի մանկավարժական հիմնարկութիւն մը, որ կը կրէ Խ. Աբովեանի անունը։ Ուսումնական այս տարեշրջանին, երկիրին զանազան կրթարաններէն 1297 շրջանաւարտ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ մասնակցած են ընդունելութեան քննութիւններուն։ Եւ ահա արդիւնքը՝ համաձայն Բաց Նամակի հեղինակներուն — Հայերէն գրաւոր քննութիւններուն մէջ յաջողած են միայն 250 հոգի եւ ասոնց մեծ մասը՝ «աւելի քան 95 տոկոսը», գնահատականի նուազագոյն չափանիշով։

Եւ դեռ կան բանաւոր քննութիւնները, որոնց արդիւնքի մասին ոչ մէկ յիշատակութիւն կ՚ընեն Բաց Նամակին հեղինակները։

Զմտոնանք որ մանկավարժութեան հետեւելու տրամադիր այս 1297 երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները ապագայ ուսուցիչներ եւ կրթական մշակներ կոչուած են դառնալու։

Ինչո՞ւ այս տխուր պատկերը։ Ո՞ւր է այս ցաւոտ վէրքին բուն ազբիւրը։

Հայաստանի լուսաւորութեան Նախարարութիւնը, որուն գլուխը ներկայիս կը գտնուի Շ. Սիմոնեան, անհեթեթ կարգադրութեամբ մը, Հայոց լեզուի դասաւանդութիւնները ջնջած է բարձրագոյն կարգերուն մէջ։ Հայ երախան ու պատանին իր մայրենի լեզուն պիտի սորվի մինչեւ 8րդ կարգ, այսինքն մինչեւ 14-15 տարեկանին, իսկ անկէ ետք, ուրիշ խօսքով 9 – 10 եւ 11րդ դասարաններուն մէջ պիտի հետեւի այլեւայլ նիւթերու, բայց ոչ հայերէնին։ Սակայն, ինչպէս դիտել կու տան սրտցաւ քննադատներ, առաւելաբար բարձրագոյն կարգերուն մէջ է, որ հայ պատանին կամ երիտասարդը հնարաւորութիւնը եւ կարելիութիւնը ունի բստ արժանւոյն իւրացնելու եւ խորացնելու իր գիտելիքները։

«Մեր երեխաները հազիւ են փոխադրւում իններորդ դասարան, հազիւ են ոտք դնում հասունութեան սանդուխին, մենք դրօշակը բարձրացնում ենք. «բաւական»։ Դուք արդէն հիանալի գիտէք մայրենի լեզուն։ Եւ այսպէս, մայրենի լեզուն, որպէս առարկայ, 9–10–11րդ դասարաններից հանուած է։ Այնինչ՝ հանուել է ճիշդ այն ժամանակ, երբ նոր պէտք է սկսուեր իսկական, գիտակցական ուսուցումը»։

Բարձրագոյն դասարաններու մէջ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը կրկնակի կարեւորութիւն կը ստանայ, երբ նկատի առնենք նաեւ, որ, դժբախտաբար, Հայաստանի մէջ շատ տարածուած են բարբառները. իսկ բարբառներու ազդեցութիւնը, գաղտնիք չէ, որ «բացասաբար է անդրադառնում գրական լեզուի ուսուցմանը վրայ», ինչպէս կը գրեն բողոքողները։

Այս առթիւ, ուրախալի է հաստատել, որ վերջապէս Հայաստանի մէջ ևս ըմբռնողներ կան, թէ ժամանակը եկած է փոխարինելու բարբառները՝ գրական մաքուր լեզուով մը։

Այս անհեթեթ կարգադրութիւնը նաեւ Հայոց պատմութեան եւ գրականութեան նկատմամբ։ Որքան ալ տարօրինակ թուի, Լուսաւորութեան Նախարարութիւնը միայն 49 ժամ սահմանած է Հայոց պատմութեան ուսուցումին համար։ Իսկ այդ պատմութիւնը կը սկսի հայ ժողովուրդի կազմաւորման շրջանէն մինչեւ 1917 թուականը։

Աւելի քան 2500 տարուան պատմութիւն եւ միայն 49 ժամ տրամադրելի՝ դասաւանդութեան համար։

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Ինք գոհ էր սակայն իր վիճակէն։ Ինչ կրնար ընել ուրիշ։ Արհեստ չունէր, մասնագիտութիւն մը չունէր։ Խելքը միտքը դպրոցն էր, ուսումն էր, ան ալ չեղաւ կէս ճամբան մնաց, ալ ի՞նչ կը մընար ընել։ Ժամանակը իրեն չէր յարմարեր, ինք պիտի յարմարէր ժամանակին, տար համոզուած էր շատոնց։

Իր նոր բարերարները գոհ չէին սակայն իր այս վիճակէն։ Մատ մը տղայ, մատղաշ տարիք, ազգուն մարմին, սընունդի պակաս, ծանր եւ ալ աշխատանք, չըլլալիք բան էր։ Իրենց խղճին դէմ էր։

Երեկոները երբ գործէն տուն կը վերադառնար, ածուխի եւ փոշիի մէջ թաթխուած, Տիկին Սիրարփին կը մըղկտար, հողեպէս կը տառապէր։ «Այս թիղ մը տղան, այդ ծանր գործին մէջ...»։ Բայց ինչ ընէր, ինչ ընէին։ Կարողութեան տէր չէին, որ զայն դպրոց ղրկէին կամ մասնագիտութեան մը վարժեցնէին։ Իր ամուսինին օրավարձովը եւ գիշերցերեկ աչքի լոյս թափած իր աշխատանքով հազիւ կրնային ծայրը ծայրին բերել։ Սիրտ ունէին, հոգի ունէին, կամեցող էին, բայց միջոց չունէին, միջոց ունեցողը կամ դրամ ունեցողն ալ սիրտ չունէր։

Գործէն հանէին արհեստի մը դնէին, բայց ո՞ւր, ի՞նչպէս։ Դերձակի մը քով ... Օ՛, անխիղճ ու չահամոլ «վարպետ»ներ շատ կը ճանչնային։ Աշկերտը, կամ իրենց բառով «չրախ»ը, տարինեքով պէտք է աշխատէր ձրի, պէտք է դառնար խանութին ու տունին սպասաւորը։ Առտուն գործերէն մինչեւ դրսի աշխատանքները ինք պէտք է կատարէր անտրտունջ։ Եւ եթէ այդ ժամանակամիջոցին քիչ մը կար կարել սորվէր, յաւիտենապէս երախտապարտ պէտք է մընար իր «վարպետ»ին։

Նոյնն էր պատկերն ու պատմութիւնը այլ արհեստներու մէջ։

Դպրո՞ց... ի՞նչպէս, ինչո՞վ։ Ախ ատ դրամ ըսուածը, ամէն բան անով կը դառնար։

Զարմանալի, հիմա, այր ու կին, իրենց զաւակներուն չափ մտահոգ էին այս տղեկին համար։ «Մերինները ինչպէս ըլլայ հայր մայր ունի, օր մը լաւ, օր մը վատ կ՚անցնի, իսկ այս տղե՞կը ...» կը մտածէին։

Այժմ, ամուսինէ ի վեր իրենց մօտն էր, հիմա այլեւս լաւ կը ճանչնային զինք։ Կենցաղավարութիւն մը ունէր, որ դպրոցէն չի տրուիր, այլ բնածին է, նկարագրով մաքուր, նիստ ու կացով գովելի, այլ մանաւանդ ուշիմ։ Մեղք չէ՞ր այս տղան թաղուլ բեռնակրութեան մէջ։ Հնար մը, ելք մը կը փնտռէին, բայց չէին կրնար գտնել։

×

Ապրիլ ամիսն էր։ Տունին մէջ մեծ եռուզեռ կար։ Առանց այդ ալ Պ. Վարդանին տունը գրեթէ ամէն օր հիւր կար, յաճախ ինքն ալ կը բացակայէր տունէն՝ այս ու այն գործերով։ Բայց այդ օրերուն կարծես թէ արտակարգ կամ բացառիկ բան մը տեղի պիտի ունենար։

Այդ օրերուն զարգացան։ Գլուխ ունեցող մարդիկ կուգային Պ. Վարդանին, ու սուրճի գաւաթներու շուրջ ժամերով կը խօսէին զանազան խնդիրներու շուրջ։ Եղած խօսակցութիւններէն հասկցաւ որ Ապրիլ ամսու վերջին շաբաթը, Կիրակի ցորեկէն ետք, Ապրիլեան Եղեռնի տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենար Աթէնքի մեծագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, այդ առթիւ բոլորը աշխատանքի լծուած էին։

Բացի փոքրիկ Յակոբիկէն, միւսները բոլորն ալ ամէն երեկոյ ճաշէն ետք յաղճեալով ակումբ կը վազէին՝ ու գիշերը տուն կը վերադառնային բաւականին ուշ։ Իրեն ալ բազմաթիւ անգամներ առաջարկեցին, որ միասին երթար, երգչախումբին մաս կազմէր, կամ բանով մը օգտակար ըլլար, բայց միշտ ալ մերժած էր։ «Ոչ, հիմակուհիմա բազմութեան մէջ մտնելու միտք չունիմ»... պատասխանած էր։

Ամէն տեսակէտով սիրուած, յարգուած տղան միայն այս կէտին մէջ էր որ հիասթափութիւն կը պատճառէր իրենց։ Տունին մէջ այսքան լեզուանի, ինչո՞ւ դուրսը այսքան անհաղորդ էր։ Երդո՞ւմ ըրած էր մարդոց մէջ չմտնելու, շրջանակ չունենալու։ «Թողէք, կ՚ըսէր տիկին Սիրարփի, իր ապրած շրջապատը կատուեր է իրեն, ձգեցէք հանգիստ, կամաց – կամաց կը փոխուի»։

Իրիկուն մը, ուշ ատեն, տղաքը եկան ուրախ – զուարթ, մեծկակ թռուցիկներ իրենց ձեռքերուն մէջ բռնած, հատ մը բերեն տունին, մնացածը պէտք էր պատերը փակցնէին։

Աչոտ, հետաքրքիր աչք մը պտըտցուց անոր վրայ, յետոյ չես գիտեր ինչո՞ւ կոպերը կախեց, աչքերը փոքրացուց եւ լրացուց կրկին կարդալ թռուցիկը։

Կը նախագահէ Պ. Վարդան... եան։

Կը խօսին՝ Միհրան Փափազեան եւ Գէորգ Կաւմարենց։

Երգչախումբը կը ղեկավարէ Սեպուհ Եղիազարեան։

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

(6 Շար.)

Եւ զարմանա՞լ, որ Հայաստանի վարժարաններէն շրջանաւարտ երիտասարդներ կ'ընեն սխալներ, զորս պիտի չընէին նոյնիսկ արտասահմանի հայկական նախակրթարաններու ուսանողները :

Կայ նաեւ դասագիրքերու պարագան :

Այս մարզին մէջ եւս անփութութիւնը ակներեւ է : Այլապէս պիտի չկրկնուէին այն քննադատութիւնները, որոնք, պարբերաբար, կ'երեւին խորհրդահայ մամուլին մէջ: Դեռ վերջերս քննադատ մը վրդովում կը յայտնէր այն փաստին համար, որ ութերորդ դասարանի «Հայրենի գրականութեան» դասագիրքին մէջ Ա. Իսահակեանի կողքին կը ներկայացուի Գ. Ջէխովը, Դ. Վարուժանի եւ Վ. Տէրեանի նուիրուած էջերուն կը յաջորդեն Մ. Գորկիի եւ Տարիճէի, Սամէդ Վուրղունի եւ Ճէք Լոնտոնի յատկացուած գլուխներ: «Եթէ այս հայ գրականութեան Քրեստոմատիա է, (Ծաղկաքաղ) ապա Ջեխովը, Գորկին, Տարիճէն, Վուրղունը եւ Ճէք Լոնտոնը, որքան մեզ յայտնի է, հայ գրողներ չեն», կ'եզրակացնէր խորհրդահայ քննադատը, որ միաժամանակ, գիտել կուտար, թէ եթէ «հայրենի գրականութիւն ասելով հասկանում են ամբողջ խորհրդային ժողովուրդների գրականութիւնը, ապա ինչո՞ւ մեզի համար դասագրքերում նմոյշներ չունին Լատիշները, Էստոնացիները, Լիտվիացիները, Բելոռուսները, Ուկրայնացիները, Ուզբէկները եւայլն» :

Հարկ կա՞յ մեկնաբանելու այս պարբերութեան միտ-բանին :

Բովանդակութեան հետ միշտ քննադատութեան կ'ենթարկուի նաեւ դասագիրքերուն լեզուն : Պահանջը յստակ է — Մաքուր հայերէնով պէտք է ներկայացուած ըլլան նիւթերը՝ գիտականէն մինչեւ գրականութիւն, այլապէս պատանիներն ու երիտասարդները ոչ միայն չեն կրնար իւրացնել ներկայացուած նիւթերը, այլեւ կը խաթարուի անոնց լեզուն : «Վերջին շրջանում, կը գրէ քննադատ մը, մեզ մօտ սովորութիւն է դարձել դասագիրք չգրել, այլ թարգմանել : Թարգմանում են, թող թարգմանեն, բայց այնպէս, որ այդ թարգմանութիւնները լինեն մաքուր, անթերի եւ օրինակելի հայերէն» :

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութիւնը յատկապէս եւ կրթական ու մշակութային հարցերով զբաղող պատասխանատու մարմինները ընդհանրապէս պէտք է անհրաժեշտ ուշադրութիւնը դարձնեն այս ցաւոտ խնդիրներուն եւ, կարճ, շատ կարճ ժամանակի մը ընթացքին դարմանեն թերիները, սրբագրեն բացերը :

Գիտութեան, ճարտարարուեստի, մշակոյթի եւ այլ մարզերու մէջ նուաճումներ արձանագրող երկրի մը համար ներելի եւ թոյլատրելի չէ անփութութիւնն ու տհասութիւնը ուսումնական մարզին մէջ :

Յատկապէս մայրենի լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ հայ գրականութեան ուսուցման ճիւղին մէջ :

Այս տարրական ճշմարտութիւնը պիտի ըմբռնե՞ն պաշտօնական իշխանութիւնները :

Յամենայն դէպս սպասել եւ, մանաւանդ, գործերը ցոյց պիտի տան :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՐՁԱՐԵՒԱԴԱՐՁԱՅԻՆ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ ջրհեղեղէն փրկած իր միակ վազը Նոյ Նահապետը տնկած է Արարատեան դաշտին մէջ: Կ'երեւի այդ պատճառով ալ կ'ըսեն, թէ հայը եւ խաղողին որթատունկը միասին աշխարհ եկած են :

Ամէն ժողովրդական բանահիւսութիւն կամ աւանդութիւն ունի իր պատմական տարրը : Իրողութիւն է, որ Հայաստանի մէջ խաղողագործութիւնն ու պտղագործութիւնը հին պատմութիւն ունին : Այդ մասին կը խօսին հնագոյն ժամանակներէն մնացած յուշարձանները, մինչեւ այսօր ալ պեղումներէն յայտնաբերուող հնձանները :

Ինչ կը վերաբերի մերձարեւադարձային պտղաբուծութեան, թէ հին եւ թէ նոր է : Օրինակ նուռը : Ծանօթ է, որ նուռնենին Հայաստանի մէջ մշակուած է դարեր առաջ : Զուարթնոցի աւերակներուն մէջ գտնուած քանդակներու վրայ կան նաեւ նուռնենիի ոստեր, իսկ զանազան վայրերու մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին գտնուած են նոյնպէս նուռնենիի ածխացած ծաղիկներ եւ պտղատերեւի մնացորդներ :

Այժմ Հայաստանի մէջ նուռնենին կ'աճի հարաւ-արեւելեան եւ հիւսիս-արեւելեան շրջաններու՝ ծովու մակերեսէն մինչեւ հազար մեթր բարձրութեան վրայ : Նուռնենին հետզհետէ կը տարածուի նաեւ ուրիշ շրջաններու մէջ :

Մերձարեւադարձային պտղաբուծութիւնը դրուած է գիտական հիմքերու վրայ : Տասնեւհինգ տարիէ ի վեր Գիտութիւններու Ակադեմիայի այգեգործութեան եւ պտղաբուծութեան հիմնարկութիւնը կը զբաղի այդ պտուղներուն ընտրութեամբ եւ մշակութեամբ : Առ հասարակ Հայաստանի պայմաններուն մէջ նուռնենին համեմատաբար շատ կը պտղաբերէ եւ բարձր ու կայուն բերք կուտայ նոյնիսկ քիչ խնամքի եւ մշակութեան պարագային :

Գիտական ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան շրջաններու մէջ կլիմայական պայմանները թոյլ կուտան մշակելու նուշ, թուզ, ձիթապտուղ եւ մերձարեւադարձային ուրիշ մշակոյթներ : 1950էն ի վեր աշխատանքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ :

Մերձարեւադարձային մշակոյթներէն նոր է նաեւ թուզը : Այդ համեղ պտուղը արդէն իր ուրոյն տեղը կը բռնէ հիւսիս-արեւելեան շրջաններու պտղաբուծութեան մէջ :

Հայաստանի պայմաններուն մէջ բաւական դժուար է ձիթապտուղի մշակութիւնը : Սակայն տարիներու գիտական հետազօտութիւնները ցոյց տուին, որ երկրին հիւսիս-արեւելեան շրջաններուն մէջ ձիթապտուղը կրնայ պատշաճ տեղ մը գրաւել :

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐԸ՝ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Ամենահին տապանագիրը կուգայ Եգիպտոսէն : Կարդացուած են եւ ունին գրեթէ նոյն ձեւը : Կը սկսին աղօթքով մը՝ ուղղուած Օսիրիսին : Աղօթքը ընդհանրապէս բարեմաղթութիւն մըն է, ի նպաստ ննջեցեալին, որուն անունը, ծագումը, պաշտօնը մանրամասն կը յիշատակուին վիմափոր դագաղին վրայ :

Հին Յոյներու տապանագրերը եգիպտականին հակառակը ըլլալով՝ ունին գրական հակում մը, զգացման մէջ խոր եւ քնքոյշ, արտայայտութեան մէջ հարուստ եւ բազմազանի, իսկ ձեւին մէջ՝ քերթուածական : Սկիզբները անոնք եղերերգական ոտանաւորներ էին, սակայն յետոյ գրուած են նաեւ արձակով :

Նշանաւոր է Թերմոփիլէի պատերազմին մէջ ինկող հերոսներուն համար գրուած տապանագիրը, որ կը սկսի այսպէս .

Ո՛վ անցորդ, գնա ըսէ Սպարդացիներուն,
Որ օրինակ հնազանդելու համար ինկանք
հոս :·

Սպարտայի մէջ տապանագիրներ կը գրուէին միայն անոնց, որոնք պատերազմի մէջ քաջագործութիւն մը ընելով նահատակուած էին : Աթենացիները սակայն անխտիր կը գրէին բոլոր մարդոց, որոնք օգտակար հանդիսացած էին համայնքին եւ հայրենիքին :

Հռովմէական տապանագիրները չոր ու ցամաք դէպքերու արձանագրութիւն են, ինչպէս ննջեցեալին անունը, պաշտօնը, տարիքը եւն. : Անպայման կը սկսին Տ. Մ. կամ Տ. Մ. Ս. գրերով — որոնք աղօթքի մը սկզբնատառերն են — եւ յետոյ «կանգ առ, անցորդ» անխուսափելի մակդրութեամբ : Ընդհանրապէս ալ անոնք կը վերջանան անէծքով մը ուղղուած գերեզմանը պղծողներու հասցէին :

Նոյն ձեւ անէծք մը գրուած է աշխարհահռչակ թատերագիր Շէյքսփիրի գերեզմանին վրայ, որ կը գտնուի Սթրաթֆորտ Օն Էվընի մէջ .

Բարի ընկեր, Քրիստոսի սիրոյն
զգուշացի՛ր,
Փորելու հողը, որ կը գտնուի այստեղ :
Օրհնուի՛ մարդը, որ կը խնայէ քարերը,
Անիծուի՛ ան, որ կը տեղափոխէ
ոսկորները :

Անգլիոյ մէջ տապանագրերը մինչեւ ԺԲ. դար լատիներէն լեզուով կը գրէին : 1200էն 1400 երբ ֆրանսերէնը արքունիքի մէջ ի պատուի էր, տապանագրերուն մեծ մասը գրուած են ֆրանսերէն լեզուով :

Անգլիական տապանագրերը կը վերջանան խնդրանքով մը, որ անցորդը աղօթք մը ըսէ ննջեցեալի հոգւոյն համար :

Էլիզապէթ թագուհիին օրով անգլիական տապանագրերը գրական արժէք եւ նկարագիր ստացան : Հովմի Պալերուն տապանագրերն ալ գրական բարձր արժէք ունին :

Ֆրանսական տապանագրերը յատկանշական են իրենց սրամտութեան եւ երգիծականութեան տեսակէտէն : Փիրոն՝ Ակադեմիայէն մերժուելէ ետք, այսպէս գրել տուած է իր տապանագիրը .

Աստ հանգչի Փիրոն, որ չեղաւ ոչ մէկ
բան,
Ոչ իսկ ակադեմական ...:

Փարիզի Փէռ Լաշէզ գերեզմանատան մէջ կայ տապանագիր մը, զոր ամուսին մը գրել տուած է իր ննջեցեալ կնոջ գերեզմանաքարին վրայ .

Աստ հանգչի կինս : Ո՛հ ինչ լաւ
Թէ՛ իր եւ թէ իմ հանգստութեան համար :

Վոլթէր թութակի մը համար գրած է հետեւեալ տապանագիրը .

Անցորդ, հոս կը պառկի թութակ մը,
Որ սքանչելի կը խօսէր ողջ եղած ատենը :
Երբ ան մեռաւ կտակ ըրաւ՝
Որ իր կզակը տիրուհիին ժառանգէ :

Ռիշըլիէօյի տապանաքարին վրայ գրուած է .

Հոս կը հանգչի նշանաւոր կարտինալ մը
Որ աւելի չարիք ըրաւ քան բարիք
Բարիքը, զոր ընել ուզեց գէշ ըրաւ
Չարիքը, զոր ընել ուզեց, լաւ ըրաւ :

Մոլիէրի տապանագիրն է .

Աստ հանգչի Մոլիէր,
Մեծ կատակերգակը,
Որ իբրեւ երեւակայական հիւանդ
Եթէ մահը կը խաղայ, լաւ կը խաղայ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Ա՛խ, ես շատ կը փափաքէի անգամ մը տեսնել այդ կինը :

— Լաւ ուրեմն, երթանք անմիջապէս :

— Շնորհակալ եմ, բարեկամս ... Հաստինկս ալ կրնայ ընկերանալ մեզի, չէ՞ : Ժափ համաձայնեցաւ ու ըսաւ .

— Այս ոճիրը Էլիզապէթ Գաննինկի պատմութեան կը նմանցնեմ : Կը յիշէ՞ք. քանի վկաներ կը հաստատէին տեսած ըլլալ գնչուհի Մարի Սկիրը երկու տարբեր քաղաքներու մէջ : Պատուաւոր մարդիկ էին այդ վկաները, եւ Մարի Սկիրը այնքան տգեղ էր, որ կարելի չէր ուրիշի մը հետ շփոթել : Գաղտնիքը երբեք չլուծուեցաւ : Այս գործին մէջ, մեր առջեւ կան երկու խումբեր, որոնք, երկուքն ալ, պատրաստ են երդուելու որ միեւնոյն կինը, միեւնոյն պահուն կը գտնուէր երկու տարբեր վայրերու մէջ : Այս երկու խումբերէն ո՞րն է որ ճշմարիտը կը վկայէ :

— Ատիկա երեւան հանելը շատ դիւրին է, կը խորհիմ :

— Ինչ կ'ըսէք : Գրագրուհին՝ Միս Գարրօլ, շատ մօտէն կը ճանչնայ Լէյտի Էճվարը : Անոնք երկուքը միեւնոյն երդիկին տակ ապրած են միասին ամիսներ շարունակ : Իր կողմէ սխալ մը՝ ինծի համար անկարելի կը թուի :

— Կը պարզուի շուտով :

— Ո՞վ էր Լորտ Էճվարի ժառանգորդը, հարցուցի ես :

— Եղբօրորդի մը՝ գնդապետ Ռոնալտ Մարշ : Բաւական նայելով՝ շռայլ երիտասարդ մը :

— Ըստ բժիշկին՝ [illegible] ժամը քանի՞ն մեռած է, հարցուց Փուարօ :

— Ուղիղ ժամը պիտի ճշդուի բժշկական քննութիւններէն յետոյ : Ապարանքի մարդոց վկայութիւններուն պիտի համաձայնի, եթէ ճշդուած ժամը ըլլայ տասը : Ժամը իննէն քառորդ մնացած Լորտ Էճվար ելած է սեղանէն եւ գացած իր հիւրասրահ-գրադարանը, ուր արարողապետը սպասարկած է իրեն ուիսքի եւ սոտա : Ժամը տասնըմէկին, նախ քան իր ննջարանը ելլելը, այդ ծառայողը նկատած է որ գրադարանին լոյսերը մարած էին... Ուրեմն Լորտ Էճվար պէտք է մեռած ըլլայ այդ ժամանակ : Այլապէս՝ մութին մէջ նստած պիտի չըլլար :

Փուարօ մտածկոտ գլուխը շարժեց :

Քանի մը վայրկեան յետոյ, մենք կը մտնէինք ապարանքէն ներս, որուն փեղկերը փակուած էին արդէն :

Գեղեցիկ սպասաւորը մեր առջեւ բացաւ դուռը :

Առաջինը մտաւ ներս Ժափ, որուն հետեւեցանք մենք՝ Փուարօն եւ ես : Արարողապետը, որ կանգնած էր ձախ կողմի դրան առջեւ, անմիջապէս չնկատեց ներկայութիւնը Փուարոյին, որ կը գտնուէր իմ աջակողմս եւ երկար հասակիս տակ չէր նշմարուեր : Սակայն, յանկարծ, երբ կը յառաջանայինք, զգացի սպասաւորին անանկնկալ ընչահեղձութիւնը : Աշխուժիւ դարձայ իր կողմը եւ նկատեցի որ սպասաւորը սարսափած էր Փուարօն տեսնելով :

Արձանագրեցի այս փոքրիկ դէպքը յիշողութեանս մէջ, առանց գիտնալու թէ ինչ նշանակութիւն կարելի էր վերագրել անոր :

Ժափ մտաւ ճաշասենեակէն ներս :

— Տեսնենք, ըսաւ արարողապետին. կրկնեցէք մեզի ինչ որ տեղի ունեցաւ այստեղ : Ժամը տասն էր, այնպէս չէ՞, որ այդ կինը հոս եկաւ :

— Լէյտի Էճվա՞րը : Այո, պարոն :

— Ի՞նչպէս ճանչցաք զինքը, հարցուց Փուարօ :

— Ան իր անունը ըսաւ, պարոն : Եւ ես տեսած էի իր նկարը թերթերու մէջ : Տեսած էի զինքը նաեւ բեմերու վրայ :

— Ի՞նչպէս հագուած էր Լէյտի Էճվարը, հարցաքննեց դարձեալ Փուարօ :

— Սեւ, պարոն : Յետ միջօրէի սեւ հագուստ մը, ինչպէս նաեւ սեւ փոքրիկ գլխարկ մը՝ գլխուն : Ձեռքերը կը կրէին գորշագոյն ձեռնոցներ, իսկ վզին կար մարգարտէ մանեակ մը :

Փուարօ հարցական հայեացքներ ուղղեց Ժափի :

— Ճերմակ մետաքսեայ երեկոյթի հանդերձանք մը եւ նոյնպէս ճերմակ մուշտակ մը՝ ուսերուն, ըսաւ ոստիկանը կտրուկ շեշտով մը :

Արարողապետը շարունակեց իր նկարագրականը, որ կը համապատասխանէր ճշդութեամբ Ժափի նախապէս մեզի ըրած խօսքերուն :

— Ուրիշ որեւէ մէկը չեկա՞ւ այստեղ ձեր տիրոջ այցելութեան, հարցուց Փուարօ :

— Ոչ, պարոն :

— Ի՞նչ կերպով փակուած էր մուտքի դուռը :

— «Եալ» փականք մը ունի դուռը. եւ, ընդհանրապէս, նախ քան ննջարան երթալս, այսինքն ժամը տասնըմէկին շուրջ, կը դնեմ նաեւ նիգը ... բայց երէկ գիշեր, Միս Ժեռալտինը Օփերա գացած ըլլալով, ես նիգը չդրի :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Իմաստուհի Գալուքճեան, զաւակներն ու թոռները (Ֆրէզնօ), Այրի Տիկին Շուշանիկ Օհաննեան (Լանսէ), Այրի Տիկին Գրուհի Այլահարեան եւ զաւակները (Իզա), Տէր եւ Տիկին Բարունակ Խաչմանուկեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յուսիկ Անտոյեան (Ֆրեզնօ), ինչպէս նաեւ ազգականներն ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, տաքրոջ, քրոջորդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՊԱՐԳԵՒ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 13ին, իր բնակարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16), ժամը 14.30ին Լանսէի եկեղեցին։

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչերեկեան եւ զաւակները՝ Ֆիլիփ եւ Սանտրա, Օր. Ալիէթ Խաչերեկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի (Սեպտ. 19) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝

ԻԶԱՊԷԼ ԽԱՉԵՐԻԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ Յակոբեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, հօր՝ **ԽԱՉԵՐԻԿ ԽԱՉԵՐԻԿԵԱՆԻ** մահուան 15րդ տարեդարձին եւ մօրեղբօր՝ **ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ** (Պուլկարիա) մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Տաւիլէն Պ. Մկրտիչ Տողրամաճեան իր զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի Տաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց փափաքելի սիրելին **ԱԼԻՍ ՏՈՂՐԱՄԱՃԵԱՆԻ** մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէ ներկայ գտնուիլ յիշատակի այս արարողութեան։

×

Այս Կիրակի Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տավուլճեանի փափաքին համաձայն հոգեհանգիստ կը կատարուի **ՄԿՐՏԻՉ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ, ԿԱՐԻԱՆԷ եւ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ, ԿԱՐԱՊԵՏ և ԱՍԴԱՆՈՅՇ ՏԱՎՈՒԼՃԵԱՆԻ, ՊՕՂՈՍ, ԿԱՐԱՊԵՏ, ՁԱՊԷԼ, ԱՆԱԿԻՒԼ ՄԷՎԾԻԵԱՆԻ** հոգւոյն ի հանգիստ։

×

Պ. Ալեքսան Փանոսեան, Այրի Տիկին Յակոբ Փանոսեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Հայկանուշ Բաբայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աքաո կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին յետ պատարագի, իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

իրենց փեսային, քեռայրին, ամուսնոյն, հօր՝

ԱՍԱՏՈՒՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

իրենց կնոջ, կեսրոջ, մեծ–մօր եւ մօր՝

ՇՈՂԱԿԱԹ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ Ռափայէլեան Նուպարեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան վարչութիւնը կուգայ իր բոլոր անդամներով ցաւակցութիւն յայտնել Պ. **ՆԵՐՍԷՍ ԳՇԻՒԶԵԱՆԻ** կսկծալի մահուան առթիւ, իր ընտանեկան պարագաներուն։

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ (ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Պ. Քրիստափորեանէ (Պէյրութ) 25 Ֆր., Հայրենակցէ մը հինգ, ընկ. Յ. Մարկոսեանէ (Պէյրութ) տասը, Տիկին Մ. Մովսէսեանէ (Լիոն) տասը, Տիկին Գ. Պետրոսեանէ տասը ֆրանք։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Մեննուհի Ճինպաշեան (Վալանսէն) իր տաքրոջ՝ Հ. Յ. Վ. Մըսըրեանի կսկծալի վախճանման առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Պայրամեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Պ. Մարկոսեանի (Լիբանան)։

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ։

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, փլաս տը լ'Օթէլ տը Վիլ։

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն։

Գեղարուեստական բաժին։

Երգ՝ ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, արտասանութիւն։ Ընտանեկան խնջոյք։

Հաղորդակց. միջոցներ — Փորթ տը Քլիշիէն 140 թիւ օթոպիւսը, իջնել Փլաս Վոլթէր։ Փորթ Շամփէռէէն եւ Փոն տը Լըվալուայէն 135 թիւը, իջնել Ավընիւ տը լա Մառն։ Սէն Լազարէն իջնել՝ Անիէռի կայարանը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9.30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Յիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին։

Հաւաքավայր, Շան զ'Էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ քոյր կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Կանանց քոնֆեքսիոնի մը համար որակեալ կարող մը (այր կամ կին), ռեֆերանսով։

Անձամբ դիմել —

Sté. LEATEX

76, Passage du Caire — Paris (2e)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման գրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Շար.ը նախորդ ժողովին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ – վարդապետին՝ Հայր Ն. Քէհեայեան, Ֆրեսերիք Ֆէյտլի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր. առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

La Vedette qui monte

ROSY ARMEN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՍԱԼԸ

POLYDOR

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԳՆԵՑԷՔ

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՓՆՏՌԵՑԷՔ, ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԱՊՍՊՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՍԱԼԱՎԱՃԱՌԻՆ (DISQUAIRE)

ԵԹԷ ՅԱՐԳ ՉԷ ՍՏԱՑԱԾ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 17 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10411

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.411

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Երեքշաբթի առաւօտ Ս. Պետրոսի մայր տաճարին մէջ հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուեցաւ Վատիկանի երկրորդ տիեզերական ժողովի չորրորդ եւ վերջին նստաշրջանին :

Շուրջ երեք ամիս պիտի տեւեն աշխատանքները, որոնք պիտի աւարտին Ծնունդէն առաջ, որպէսզի ժողովական եպիսկոպոսները տօնական օրերուն ներկայ ըլլան իրենց թեմերուն մէջ :

Վատիկանի տիեզերական երկրորդ ժողովի առաջին նստաշրջանը սկսած էր 1962 Հոկտեմբեր 11ին, մասնակցութեամբ 2.381 եպիսկոպոսներու : 1963ին 2258 հոգի կը մասնակցէին երկրորդ նստաշրջանին : 1964ին մասնակցողներու թիւն էր 2170 : Այս անգամ 2500 եպիսկոպոսներ ներկայ եղան բացման արարողութեան, աշխարհի հինգ ցամաքամասերէն :

Հայ կաթողիկէ եկեղեցին կը ներկայացնէ Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան Կաթողիկոս - պատրիարքը՝ պատուիրակութեամբ մը, որուն մաս կը կազմեն քանի մը եպիսկոպոսներ : Կարդինալ Աղաճանեան ի պաշտօնէ կը մասնակցի ժողովին :

Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին ալ «դիտող»ներ ղրկած է, ինչպէս նախորդ նստաշրջաններուն :

Բազմաթիւ եպիսկոպոսներ Պապին հետ միասին ու միաժամանակ պատարագ մատուցած են, որմէ վերջ Պօղոս Զ. խօսած է բացման ճառը, ընդգծելով տիեզերական ժողովի կատարած կարեւոր գործը :

«Տիեզերական ժողովը յստակօրէն հաստատեց մեզի թէ մեր եկեղեցին հաւատքի միութեան եւ սիրոյ տիեզերականութեան վրայ հիմնուած ընկերութիւն մըն է» :

Մարդկային զանազան ցեղերու պատկանող, տարբեր միջավայրերու մէջ ապրող եւ տարբեր մտայնութեանց տէր մարդիկ իրարու միացած են եկեղեցիին ծոցին : Մարդկութեան հանդէպ սէրը աւելի ուժեղ կերպով պէտք է արտայայտուի, ըսած է :

Պապը ցաւով ու դառնութեամբ գիտել տուած է, որ երկաթեայ վարագոյրէն անդին եկեղեցին հալածանքի ենթակայ է եւ այսօր ժողովէն կը բացակային շատեր, որոնք ներկայ պէտք է ըլլային : Սակայն քինախնդիր չէ եւ կը յիշեցնէ Աւետարանի ծանօթ պատուիրանը, «սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները եւ աղօթեցէք անոնց համար, որ կը հալածեն եւ կը զրպարտեն ձեզ» :

Քրիստոնէական անյիշաչարութիւն :

Պօղոս Զ.ի բացման ճառին մէջ ամենէն յատկանշական կէտն է եպիսկոպոսական Սինոդի մը կազմութիւնը :

Նորութիւն մըն է այս կաթողիկ եկեղեցիին համար : Կը թուի թէ եպիսկոպոսներու շրջանակին մէջ որոշ խմորումներ կային, նոյնիսկ ընդվզում Վատիկանի մենատիրութեան դէմ :

Պապը կանխած է տիեզերական ժողովին մէջ Սինոդի մը կազմութեան մասին «ըմբոստ» եպիսկոպոսներու կողմէ ըլլալիք առաջարկները եւ ինք նախաձեռնութիւնն է ստանձնած զայն ստեղծելու եւ հանդիսաւորապէս յայտարարելու բացման արարողութեան ընթացքին :

Սինոդի անդամները պիտի նշանակուին եպիսկոպոսական ժողովներու կողմէ : Պապը նաեւ պիտի հրաւիրէ Սինոդը ամէն անգամ որ եկեղեցին պէտք ունենայ եպիսկոպոսներու խորհուրդին, դիւրացնելու համար քահանայապետին եւ իր գործակիցներուն աշխատանքները :

Սինոդի կազմութեան եւ պարտականութեանց մասին մանրամասնութիւններ պիտի տրուին յառաջիկային :

Վատիկանի մէջ արդիականացման շարժում մը սկսաւ Յովհաննէս ԻԳ. Պապի գահակալութենէն ի վեր : Նշանակելի յեղաշրջում մը : Պապը Վատիկանի փղոսկրեայ աշտարակէն դուրս ելլելով, արդակի շփման մէջ մտաւ ժողովուրդին հետ, վայելելով անոր անմիջական համակրութիւնը :

Իր յաջորդը՝ Պօղոս Զ. քայլ մը աւելի առաջ երթալով, Իտալիոյ սահմաններէն դուրս ելաւ եւ այցելեց Սուրբ վայրերն ու Հնդկաստան : Շուտով պիտի մեկնի Նիւ Եորք՝ խաղաղութեան պահպանումը ջատագովող ճառ մը խօսելու համար Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան առջեւ :

Աննախընթաց երեւոյթ էր Պապին հանդիպումը օրթոտոքս եկեղեցւոյ տիեզերական պատրիարք Աթենակորասի հետ Երուսաղէմի մէջ, ուր Ձիթենեաց լերան վրայ միասին աղօթեցին եւ խօսեցան եկեղեցիներու միութեան վրայ : Պօղոս Զ. տեսակցեցաւ նաեւ Հայոց պատրիարքին եւ Երուսաղէմի միւս քրիստոնեայ կրօնապետներուն հետ :

Վատիկանի երկրորդ տիեզերական ժողովը հանգրուան մը պիտի ըլլայ կաթոլիկ եկեղեցւոյ արդիականացման ճամբուն վրայ :

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒ ԹԱՆ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

ՔԱՇՄԻՐԻ ՀԱՐՑԸ ՉԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻՐ

Ու Թանի խաղաղութեան հաստատելու առաքելութիւնը ձախողեցաւ, Փաքիստան մերժած ըլլալով ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին չորս կէտերէ բաղկացած ծրագիրը :

Նիւ Եորք վերադառնալէ առաջ, Ու Թան հետեւեալ յայտարարութիւնը կարդացած է մամուլի թղթակիցներուն .— «Պիտի շարունակեմ աշխատիլ զինադադարի եւ խաղաղ լուծումի մը համար ունեցած շահեկան եւ օգտակար խօսակցութիւններուս լոյսին տակ, ըլլայ Փաքիստան, ըլլայ Հնդկաստան : Կը խորհիմ թէ երկու կողմերու անցեալ շաբաթ արտայայտած փափաքը կռիւները դադրեցնելու եւ խաղաղ լուծում մը գտնելու, աւելի զարգացաւ : Փաստը գտայ երկու կառավարութեանց կոչիս տուած պատասխաններուն մէջ, եւ այդ չափով, քաջալերուած եմ : Կը յուսամ երկու կառավարութիւններուն գործակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը ձեռք ձգել ինչպէս նաեւ հանրային կարծիքին այս ճիգերուս մէջ եւ կը փորձուիմ հաւատքս արտայայտել լաւագոյն օրերու համար : Հիմա, Նիւ Եորք կը վերադառնամ զեկուցումս տալու համար Ապահովութեան Խորհուրդին» :

Ու Թանի այս յայտարարութիւնները սակայն, որոնք որոշ լաւատեսութիւն ցոյց կուտան, խոտոր կը համեմատին Այուպ Խանի ըրած յայտարարութեանց հետ, Ռաւալփինտիի մէջ :

Փաքիստանի նախագահը կը շեշտէ թէ իր երկիրը «մահու եւ կենաց պայքար կը մղէ : Ինքզինք պիտի պաշտպանէ մինչեւ ծայրը : Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ որեւէ զինադադար պէտք է պատուաւոր կարգադրութիւն մը ապահովէ Քաշմիրի հարցին համար : Այդ զինադադարը պէտք է նաեւ առաջքն առնէ նոր զինեալ բախումի մը Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ : Անոր պէտք է յաջորդեն հնդկական եւ փաքիստանեան զօրքերու հեռացումը Քաշմիրէն եւ ՄԱԿի ուժերու առաքում մը այդ պետութեան մէջ, կազմուած ափրօ-ասիական գունդերէ, որոնք պիտի ապահովեն հանրաքուէին կանոնաւորութիւնը : Այդ հանրաքուէն պէտք է տեղի ունենայ երեք ամսուան ընթացքին : Միայն հանրաքուէ մը, այնպէս ինչպէս կը նախատեսէ ՄԱԿի Ուխտը, կրնայ առաջքն առնել յետագայ կռիւներու» :

Այուպ Խանի համար պատերազմին ծագումը կը կայանայ Հնդկաստանի բռնած դիրքին մէջ, մահմետականներու հանդէպ, եւ այս առնչութեամբ կը յայտարարէ .— «Բաժանումէն առաջ, Հինդիկները վերէն կը նայէին Փաքիստանցի իրենց եղբայրներուն վրայ : Ի՞նչպէս կրնայինք շարունակել ապրիլ նման դրութեամբ մը, գործադրուած Հնդկաստանի մէջ ուր մահմետականները փարիաներու աստիճանին իջած են : Բաժանումէն ետք, Հնդկաստանի ամբողջ արտաքին քաղաքականութիւնը կը ձգտէր վնասելու Փաքիստանի եւ զայն վերածելու Հնդկաստանի մէկ արբանեակին եւ յետագային, եթէ կարելի ըլլար, զայն կլլելու» :

Արտաքին նախարարն ալ յայտնեց թէ եթէ ՄԱԿը տէր չմնայ այն յանձնառութեանց զորս ունի Փաքիստանի հանդէպ, այս վերջինը կրնայ վերաքննել իր դիրքը ՄԱԿի նկատմամբ :

Նոր Տելհիի համար, Փաքիստան ձախողեցուցած է զինադուլի փորձերը : Արտաքին նախարարը շեշտած է նաեւ թէ փաքիստանցի ղեկավարները անընդունելի պայմաններ դրած են Հնդկաստանի համար :

Ռաւալփինտիի մէջ, Պարսիկ, Թուրք եւ Փաքիստանցի ղեկավարներու խորհրդակցութիւնները վերջացած են : Պարսկաստան եւ Թուրքիա պաշտօնապէս յայտարարած են թէ զօրավիգ կը կենան Փաքիստանի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին ընթացքին նախագահ տը Կոլ երկար խօսած է Հասարակաց Շուկայի մասին : Շեշտած է .— «Պէտք շարունակենք այնպէս գործել որ հողագործութիւնը անդարձ կերպով մաս կազմէ Հասարակաց Շուկային» :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ վեց ամիսէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով, խորհրդային համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն շատ հաւանաբար Սեպտեմբեր 27ին լիակատար նիստ մը գումարէ, երկրին ճարտարարուեստը վերակազմելու մտահոգութեամբ : Միեւնոյն լաւատեղեակ աղբիւրներուն համաձայն, խորհրդային ղեկավարները պիտի հրապարակեն ծրագիրներ՝ «որոնք կը ձգտին արդիականացնելու տնտեսութիւնը, որուն վրայ կ'աշխատին Խրուշչեւի անկումէն ի վեր» :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախագահ Նովոթնիի Խորհ. Միութիւն այցելութեան առիթով զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, ուր Դաշնակցային Գերմանիոյ մասին կ'ըսուի. «Եւրոպայի խաղաղութեան մեծագոյն վտանգը կը կազմեն Արեւմտեան Գերմանիոյ ռազմապաշտ եւ վրէժխնդիր ուժերը : Խորհ. Միութիւն եւ Չեխոսլովաքիա կը համարին թէ Դաշնակցային Գերմանիոյ սահմաններուն անփոփոխութիւնը մեծագոյն ազդակն է Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման : Եթէ երբեք Դաշնակցային Գերմանիա իրաւունք ունենայ հիւլէական զէնքեր գործածելու, Խորհ. Միութիւն, Չեխոսլովաքիա եւ ընկերվարական միւս երկիրները հարկ է վտանգը դիմագրաւելու միջոցներ խորհին՝ վստահ ըլլալու համար իրենց ապահովութեան» :

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը՝ Սառակաթ, պաշտօնական այցելութեամբ Լեհաստան պիտի մեկնի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 14ին, կը գրէ «Քոռիէրէ Տէլլա Սեռա,» օրաթերթը : Սառակաթին պիտի ընկերանայ նաեւ արտաքին նախարարը՝ Ֆանֆանի : Այս ուղղութեամբ Սեպտեմբեր 24ին Հռոմի եւ Վարշաւայի մէջ միաժամանակ պաշտօնական զեկոյց մը պիտի հրապարակուի, կ'աւելցնէ օրաթերթը : Ասով, Սառակաթ Արեւմտեան Եւրոպայի առաջին նախագահը պիտի ըլլայ որ պաշտօնական հանգամանքով այցելէ Արեւելեան Եւրոպան :

«ՊՐԱՒԴԱ» Սեպտեմբեր 15ի իր թիւով գովքը կ'ընէ Զօր. տը Կոլի մամուլի ասուլիսին : Խորհրդային օրկանը կ'ընդգծէ Ֆրանսայի նախագահին առաջարկած «շինարար մերձեցումը» հարթելու համար «այլեւս հասունցած խնդիրներ» Եւրոպայի մէջ .— միջ - եւրոպական համագործակցութիւն, գերմանական խնդիր, ֆրանքօ-խորհրդային մերձեցում :

ՅՈՅՆ կառավարական տագնապէն ճիշդ երկու ամիս ետք, տակաւին նոյն շփոթ կացութիւնը կ'իշխէ Աթէնքի մէջ : Կ'ենթադրուի թէ երկիրը տակաւին երկար ատեն պիտի չկարենայ վերագտնել իր կայունութիւնը, եթէ նոյնիսկ նոր կառավարութիւն մը կազմելու թագաւորին ճիգերը յաջողութեամբ պսակուին :

ՖՐԱՆՔՕ-ԼԵՀԱԿԱՆ խօսակցութիւնները վերջացան եւ այս առթիւ հրապարակուեցաւ երկար զեկոյց մը, որու մէջ ոչ մէկ խօսք կայ Օտէր - Նայս սահմանային հարցին մասին : Գերմանիա գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ այս կէտը :

ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱՅԻ ժողովին մէջ, Պաղեստինեան հարցը երկարօրէն քննուեցաւ : Ազատագրման կոմիտէի նախագահը կը փափաքի որ ի վերջոյ մարդիկ վարժուին Իսրայէլի գոյութեան : Կ'ուզէ որ պատերազմ ըլլայ եւ վերադարձուի Իսրայէլի ձեռքը անցած ամբողջ հողամաս : Արաբ ղեկավարները որոշած են նաեւ մասնագէտներու յանձնախումբ մը կազմել, որպէսզի վերաքննուի արաբական լիկայի ուխտը : Յանձնախումբը աշխատանքները պիտի սկսի երբ ժողովը վերջանայ :

ՄԱՐՈՔԻ իշխանութիւնները գրաւած են Լիպերասիոն շաբաթաթերթը, որ արձագանգ հանդիսացած էր Պումետիէնի ուղղուած բաց նամակի մը : Այդ գրութեամբ դիմում կ'ըլլայ Ալժերիոյ ղեկավարին որ արտօնէ Պէն Պելլայի անմիջական բժշկական դարմանումը : Ըստ նոյն աղբիւրին Պէն Պելլա «տարօրինակ հիւանդութիւն» մը ունի որ մասնակի խուլութիւն ալ յառաջ բերած է :

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Վարշաւա կը հասնի այսօր : Երկար տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ իր պաշտօնակից՝ Ռափացքիի հետ : Այս այցելութեամբ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ շեշտել իր քաղաքականութեան մէկ երեսը՝ բրիտանական ներկայութիւնը ապահովել Արեւելեան Եւրոպայի մէջ :

ՍԱՅԿՈՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ամերիկացիք կայան մը ստեղծած են Վիէթքոնկ շրջանի մէջ : Թիքսիէ - Վինեանքուր կրկին անգամ յայտարարած է թէ ամէն ինչ վերջացած կ'ըլլայ Մեռելոցին : (Նոյեմբեր 1) :

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհի ախոյեանութեան զտումի մրցումներուն, Ֆրանսայի ազգային խումբը, Չորեքշաբթի, Օսլոյի մէջ, 0 – 1 արդիւնքով յաղթեց Նորվեկիոյ : Եթէ երբեք Ֆրանսա կարենայ Փարիզի մէջ յառաջիկայ Նոյեմբեր 7ին յաղթել Եուկոսլաւիոյ, աշխարհի ախոյեանութեան մասնակցելու կրնայ մեծ յոյսեր ունենալ :

ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՈՐՊԷՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹԻՒ)

1910 թուականին Ա. Մանուկեան գացած էր Օրտու, տեղւոյն Մովսիսեան Ազգ. Երկսեռ վարժարաններուն իբր տնօրէն – դասախօս:

«Վանի Արամ»ը մտերմիկ անունը վաստակած էր հոն՝ իր յեղափոխական պատնի գործունէութեան շրջանին:

Ցեղապաշտ՝ ցեղասպան Թուրք կառավարութեան դէմ, քաջասիրտ Վանեցիին ղեկավարած ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն նոյնպէս եւ Հայաստանի Հանրապետութեան օրհասական պատերազմին էր, որ իրեն պիտի վստահուէր վերին ղեկավարութիւնը եւ լիովին պիտի արդարացնէր իր վրայ դրուած խիստ լուրջ պարտականութիւնը, հաստատելով իր վարչական եւ պետական անժխտելի կարողութիւնը ...:

«Մեր հայրենակից Աբրահամ Գ. Ծղնաւորեան (Մ. Նահանդներ) «Հայկ. Պոնտոս» գրքին համար ինծ գրկած իր յուշերուն մէջ ունի երկու դրուագներ անոր տնօրէնութեան կեանքէն առնուած, երբ ինքն ալ աշակերտ էր այն ատեն, որոնք կը յուսամ մի քիչ լոյս սփռեն եւ փոքր գաղափար մը տան անոր դաստիարակչական բնագաւառին մէջ նոյնպէս ունեցած կարողութեան, իր դիմացինին հոգեբանօրէն մօտեցման, համոզելու եւ ներգրաւելու առանձնայատուկ ընդունակութեան մասին: Թէեւ ի հարկէ մէկ տարին շատ կարճ ժամանակաշրջան մըն է՝ զայն այդ գործերովը լրիւ գնահատման ենթարկելու եւ քննարկելու համար, բայց այդքանն ալ բան մըն է, եւ սատով պիտի գոհանանք ...:

×

— «Տնօրէն Արամ Մանուկեանի օրով դասարաններու երկսեռ ուսուցումի դրութիւնը ներմուծուեցաւ: Մենք ըմբոստացանք այս կարգադրութեան դէմ միեւնոյն դասարանի մէջ աղջիկներու հետ միասին ուսանիլ, նկատելով անարգանք:

«Այդ օրերուն էր՝ երբ դպրոցի մօտ կը խաղայինք, տնօրէն Պ. Արամ մօտեցաւ ինծ եւ մեղմօրէն սկսաւ, որ հայրիկիս հետ տեսնուած է եւ իմ մասին գովեստով խօսած է թէ՝ լաւ կ'աշխատիմ ուսմանս մէջ», թէեւ փոքրիկներուս դաս չէր ասանդեր, կը մտածէի իրովի, իմ ինքնասիրութեանս գոհացում տալու համար կ'արտայայտուէր այդպէս: Յետոյ աւելցուց՝ ըսելով թէ, ես ի հարկէ այլեւս դէմ չեմ ըլլար աղջիկներու հետ ուսանելու կարգադրութեան ...: Ես արդէն ենթարկուած իր հմայքին՝ տուի իմ յօժարութիւնս: Թելադրեց, որ ընկերներս ալ համոզեմ: Ակամայ խոստացայ:

Յաջորդ օրը Վահան Ծղնաւորեան, որ խառնուածքով ըմբոստ եւ այդ ըմբոստական շարժումին ղեկավարներէն մէկն էր, մտաւ դասարան եւ նստաւ իր տեղը, առանց սպասելու, իբր պահապան դուռին մօտ, որ աղջիկներու չթողու ներս մտնել: Գացի մօտը եւ տեղեկացայ, որ Պ. Արամ խօսած էր թէ անոր եւ թէ բոլորին հետ առանձին առանձին եւ համոզած:

Այնուհետեւ բոլոր դասարանները երկսեռ էին:

Նախորդ տնօրէններու շրջանին աշակերտներուս ընդդիմութիւնը անտարակոյս պիտի դիմաւորուէր ծեծով – պատիժով, ինչ որ աւելի պիտի հրահրէր ըմբոստութիւնը, մինչդեռ Պ. Արամ, իր վարուելակերպովը, աշակերտներուս մօտեցումի ձեւովը եւ համոզելու ակնյայտնի ընդունակութիւնովը, բոլորս ալ միանգամայն գինաթափ ըրաւ:

Մենք ոչ միայն հանդարտեցանք, այլեւ մեր եւ աղջիկներու փոխյարաբերութիւնները մտերմական բնոյթ ստացան: Հասակաւոր մի քանի տղաք ունեցան իրենց համակիրները, անշուշտ, ընկերական եւ անմեղ» (Ա. Ծղնաւորեան):

×

«Երբեմն քաղաքիս հայ եւ յոյն աշակերտներու փոխ – յարաբերութիւնները թշնամական բնոյթի յանգելով, տեղի կուտային կարգ մը կռիւներու, դէպի չուկայ մեր երթեւեկի ճանապարհին, ինչպէս նաեւ Թապխայի կողմը պտոյտի գնալու պարագային (երկու պարագային ալ անցք Յունաց թաղէն):

Երբ հակառակութիւնը հասած էր ծայր աստիճանի, յոյն աշակերտներ իրենց դպրոցին բակը հաւաքուելով, շուկայի արհեստաւոր աշակերտներու հետ, եկեր մեր թաղին հին գերեզմանատան դպրոցին եւեւը ղարանակալ դիրք բռնած կը սպասեն մեր դպրոցէն դուրս գալուն, յանկարծակի մեր վրայ յարձակելու դիտումով, իրենց դպրոցի ուսուցիչներու գիտակցութեամբ եւ հաւանութեամբ:

Պ. Արամ կաղալով (յօդացաւէ կը տառապէր) գնաց Յոյներու մօտ եւ գերեզմանաքարի մը վրայ կանգնելով, թաթար – թուրքերէնով խօսեցաւ անոնց հետ: Մենք հեռուէն կը դիտէինք: Մէկ մըն ալ զարմանքով տեսանք, որ Յոյները հլու հնազանդ ոչխարի հօտի պէս առջեւը ձգած՝ առաջնորդեց մեր դպրոցի բակը: Յետոյ մեզ ալ անոնց դէմ կանգնեցնելով՝ ինք մնաց կանգնած մեր երկու հակառակորդներուս մէջտեղը, եւ գեղեցիկ հաշտարար ճառ մը խօսելէ ետք՝ ճամբեց Յոյները իրենց տուները:

Իր այս ընթացքով Պ. Արամ բարոյական կորովի ապտակ մը տուած եղաւ յոյն շովէն ուսուցիչներուն, որոնք եղած էին քաջալերողը յոյն աշակերտութեան այդ երախայական անիմաստ շարժումին (Հ. Արամ):

×

Յաւերժ փառք ու պատիւ իր անմոռանալի յիշատակին:

Բ. ՁԻԼԵԱՆ

ՇԷՅՔՍՓԻՐԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

Շէյքսպիրեան ներկայացումների սկիզբը փոփոխւնալ հայ բեմում մինչեւ այժմ համարւում է 1866 թուականը: Այդ տարուայ Մայիսի ութին Թիֆլիսում Գէորգ Զմշկեանի թարգմանութեամբ բեմադրուել է «Վենետիկի վաճառականի» չորրորդ արարուածը: Բեմադրողն ու Շայլոկի դերակատարը ինքը Զմշկեանն էր:

Կան տուեալներ, որ հիմք են տալիս առնուազն մէկ տարով տանելու շէյքսպիրեան առաջին ներկայացման թուականը:

«Հայկական աշխարհի կռունկ» հանդէսի 1865 թ. 7րդ համարում հրապարակուած է «Մեր ներքին գործերը» վերնագրով թղթակցութիւնը, ուր ասուած է.

«Մայիսի սկզբներումը երեք անգամ թէատր կար էստեղ: Մենք ներկայ ենք գտնուել միայն առաջին երկու խաղարկութիւնին: Մայիսի մէկին խաղացին Պ. Պատկանեանի թարգմ. Թուղթ խաղացողի կեանքը եւ Մայիս եօթին՝ Լուկրեցիա Բորջիայի երկրորդ արարուածը, Վենետիկին վաճառականի առաջին արարուածի երրորդ տեսիլը եւ Թուղթ խաղացողի կեանքի երկրորդ եւ երրորդ արարուածները»:

«Էս բոլոր խաղարկութիւնների մէջ,— շարունակում է յօդուածագիրը,— տեսանք Թիֆլիսումը առաջին անգամ պոլսեցի դերասան եւ դերասանուհի Պ. Թովմաս Ֆասուլեաճեանին եւ տիկին Գայծառ Ֆասուլեաճեանին»:

Յօդուածն ստորագրուած է՝ «Թիֆլիսի Հայ»:

Ուրեմն, արեւելահայ բեմում առաջին անգամ Շէյքսպիր ներկայացնելու պատիւը Զմշկեանը պէտք է զիջի Ֆասուլեաճեան ամուսիններին:

Եթէ Թովմաս Ֆասուլեաճեանը Շայլոկ էր խաղում, ապա ովքե՞ր էին կատարում Բասանիոյի եւ Անտոնիոյի դերերը, այդ հարցին դժուար է պատասխանել առայժմ:

Բայց հաստատ է, որ «Վենետիկի վաճառականը» ներկայացնողների մէջ չկային թիֆլիսահայ թատրոնի առաջատար դէմքերը: Յայտնի փաստ է, որ 1865 թուականի ամրանը Զմշկեանը, Ամերիկեանը եւ Մանդինեանը թատերական շրջագայութեան էին դուրս եկել: Որ Շէյքսպիր ներկայացնելու օրերին նրանք քաղաքում չէին, հաստատում է նաեւ «Հայկական աշխարհի կռունկ»ի թղթակիցը:

«Լսել ենք,— գրել է նա նոյն յօդուածում,— որ Զմշկեանը, Ամերիկեանն ու Մանդինեանը գնացել են Շուշի եւ այլուր խաղալու»:

Դերակատարների մասին յօդուածի հեղինակը խօսել է խիստ ընդհանուր ձեւով: Նրան շատ է դուր եկել Գայծառ Ֆասուլեաճեանը, յատկապէս դրամական հատուածներում: Այնքան, որ տեղի բոլոր դերասաններից բարձր է դասել պոլսեցի տիկնոջը: Իսկ Թովմաս Ֆասուլեաճեանի արժանիքները գնահատելիս՝ նրան աւելի տաղանդաւոր չի համարում, քան իր Թիֆլիսեցի կոլեգաները:

Հետաքրքրութիւնից զուրկ չէ «Թիֆլիսի Հայ»ի միւս դիտողութիւնը, որ վերաբերում է բեմադրութիւնների բուն սկզբունքին: Նա դէմ էր պիէսները համառօտուած ներկայացնելու: Ինչո՞ւ փոխ չատակած պիէսներից աւելի ջերմ ընդունելութիւն է գտել «Թուղթ խաղացողի կեանքը»,— հարցնում է նա եւ պատասխանում.

— Յաջողութիւն գտաւ էդ պիէսն էնդուր համար, որ ողջ պիէսէն խաղացին, բայց միւս պիէսէքը բոլորովին անհասկանալի մնացին ժողովրդի համար: Հա, եթէ մէկ քանի անգամ խաղացել էին էն պիէսէն եւ յետոյ նրանցից ժողովրդի հաւանած կտորները կրկնել էին, էլի մէկ բանի նման էր, թէ չէ, ինչ իմացաւ ժողովուրդը Լուկրեցիայից, Շէյլոկից՝ բոլորովին ոչինչ: Կ'ազատէ՞ արդեօք մեզ Աստուած էդ բոլորովին անտեղի Լուկրեցիաների եւ Քոնոնների թարգմանութիւններից»:

Թէ ինչու է այդպիսի հակակրանքով խօսում նոյն յօդուածագիրը Հիւկոյի դրամաների (այն էլ լաւագոյնների) մասին, առանձին խօսակցութեան նիւթ է, որ քիչ է առնչւում այսօրուայ խնդրի հետ: Բայց պէտք է համաձայնուել, որ Ֆասուլեաճեանների ընտրած հատուածով քիչ – շատ գաղափար կազմել Շէյքսպիրի կատակերգութեան մասին՝ հնարաւոր չէր: Ըստ երեւոյթին, այս դիտողութիւնը նկատի ունեցաւ Զմշկեանը, երբ ինքը ձեռնարկեց «Վենետիկի վաճառականի» սեփական բեմադրութեանը: Այդ մասին դեռ կը խօսուի ստորեւ:

Ամենակարեւորն այս դէպքում այն հաստատ եզրակացութիւնն է, որ «Վենետիկի վաճառականը» 1865 թուականին իրօք առաջին անգամ էր ներկայացւում թիֆլիսահայ հանդիսականին: Զմշկեանի բեմադրութիւնը թուով երկրորդն էր:

Հարց է ծագում՝ իսկ ի՞նչ թարգմանութեամբ են խաղացել Ֆասուլեաճեանները Շէյքսպիրի կատակերգութիւնը:

Հայ թատերագիտութեան մէջ հաստատուած է եւս մի կարծիք, ըստ որի Զմշկեանը թարգմանել է «Վենետիկի վաճառականը», որպէսզի բեմ հանի Շէյքսպիրի ծննդեան 300ամեայ յոբելեանի օրերին: Պահպանուած է այդ թարգմանութեան օրինակը, որի վերջին էջին Զմշկեանը ստորագրել է Թիֆլիս, 30 Հոկտեմբերի 1864 թուականին: Հնարաւորութիւն է տալիս վերանայելու այդ տեսակէտը: Եթէ նոյնիսկ Զմշկեանն իր թարգմանութիւնն սկսել է 1864

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Կ'երգեն Յարութիւն Թէրզիպաշեան, Յակոբ Կիւմիւշեան: Կ'արտասանեն Պետրոս Սարը Ասատուրենց, Յարութիւն Աղթայեան: Կենդանի պատկեր ... եւն.:

Ընթերցումէն ետք, պահ մը, անխօս, գրեթէ չչմած մնաց: Դուրսը բանուկ, եռուն կեանք կար, ինք փակուած ինքն իր մէջ անպէտ էակ մը դարձած էր:

Զարմանալի, յայտագիրին վրայ գրըուած բոլոր անուններուն գրեթէ ծանօթ էր: Աւելին, ոմանց հետ տարիներով կողք կողքի ապրած էր: Միհրան Փափազեան, Գէորգ Կաւալբենց: Տեսած, լսած էր զանոնք Քորֆուի մէջ, ու կախարդուած էր անոնց խօսքերէն: Տակաւին մինչեւ այսօր ալ, իր ականջին մէջ յստակօրէն կը հնչէր մեծ հայորդի Միհրան Փափազեանի արտասանած մէկ ճառին վերջին բառերը — «... Որբեր, իմ սրտիս հատորներ, վաղը-ճակատագիրը ինչ որ կամենայ ձեզի, հասնիք հոյակապ բարձունքներու, իսկ եթէ այսօրուան վիճակին մէջ մնաք, մի մոռնաք ձեր առաւօտեան եւ երեկոյեան սրտառուչ աղօթքը որ պէտք է ըլլայ վրէժ, վրէժ, դարձեալ վրէժ ...»:

Կը յիշէր Գէորգ Կաւալբենցը: Կլոր, լեցուն, մշտատեւ ժպիտը իր դէմքին վըրայ:

Կը յիշէր — Բոպիկ ոտքերով, տաք արեւին տակ, փոշոտ պողոտաներէն խմբովին անցած ատեն՝ երբ համաչափ կը քալէին եւ մեծ ոգեւորութեամբ «Յառաջ նահատակ» կը թնդացնէին, անիկա ճամբուն եզերքը կեցած կ'ըլլար, հրճուանքով կը դիտէր ու յուզումէն աչքերը կ'արցունքոտէին: Կը յիշէն — Օր մը, իրենց ըսած էր, «Տղաք, «Յառաջ նահատակին» բառերը ես գրած եմ, եղանակը Բարսեղ Կանաչեանը յօրինած է, բայց հոգին դուք կը դնէք անոր մէջ»:

Իսկ երգող — արտասանողները՝ գրեթէ բոլորն ալ որբանոցի իր ընկերները, իր դասարանին տղաքը: «Հէյ, Աշոտ, ուր մնացեր ես ...» կը մտածէր տրտմօրէն:

— Այս յայտագիրին վրայ գրուած անուններուն բոլոր անձերը կը ճանչնա՞ս, հարցուց Ռոստոմին:

— Այո, անշուշտ, անոնք բոլորն ալ մեր Պատանեկան Միութեան մաս կը կազմեն:

Աշոտ ինկաւ մտմտուքներու մէջ:

Անոնք, այդ անունները, կամ այդ անունները կրող անձերը իր լաւ ընկերներն էին: Տարիներով «որբանոց» կոչուած յարկին ներքեւ միասին ապրած էին, նոյն ճակատագիրը բաժնող դըժբախտներ էին ...

Տարիներ առաջ, իրերու հարկադրանքին տակ, բաժնուած էին իրարմէ: Անոնք բախտաւորներէն էին, քանի որ մօտիկ ազգականներ ունէին հոս ու հոն, եւ անոնց շնորհիւ ազատեցան թէ որբանոցէն, եւ թէ մանուանդ վաճառքէ: Սկզբնական շրջանին, տաք տաք, շատ շատ, թղթակցութիւններ պահած էին, յետոյ կամաց – կամաց անոնց թիւը նըւազած էր՝ ետքէն բոլորովին մոռացութեան տրուելու համար:

Ու հիմա, տարիներ ետք, կը գտնէր զիրենք գիրքերու վրայ, գործի վրայ ...

Ինք ի՞նչ էր հիմա անոնց բաղդատմամբ: Ինք որ որբանոցին մէջ անոնցմէ աւելի հեղինակութիւն էր— կը կարծէր,— ինք որ անոնցմէ աւելի կը պայքար, անոնց ուղղութիւն կուտար, անոնց միտքերը կը պատրաստէր, անվախ, անարժէք. «Վարժապետ»ներուն դէմ ըմբոստութիւն կը ղեկավարէր ... ինքն էր որ համարձակեցաւ ամերիկացի քննիչներուն առջեւը ընդհանուր տնօրէն Պ. Նիլէնին երեսին պոռալ, թէ ալ անգլիերէն ... Տիկիններ, պարոններ, մենք շատ անօթի ենք: Ձեր գրկած միսերը, կաթին տուփերը, չամիչին սնտուկները մառանէն եւ խոհանոցէն դուրս չեն ելլեր ...»:

Ինքն էր որ փառաւոր «տփոց պատուական» մը կազմակերպեց հայ անարժան տնօրէնի մը, ու վերջապէս իր ձեռքէն կ'անցնէին որբանոցին պատերուն փակցուած բոլոր ոտանաւորներն ու թատերգութիւնները, ուղղուած պաշտօնէութեան:

Ձէր մոռցած տակաւին այն ծանր միջադէպը, զոր ունեցաւ «Հեղինակաւոր» պատուելիի մը հետ, ժողովարանին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Պատուելին, երբ խանդավառութեամբ կը խօսէր Աբրահամի եւ Սառայի, Իսահակի եւ Ռեբեկայի, Մարիամ Մագդաղենացիի եւ Յիսուսի մասին, ու կանացի քնքուշ փափկասուն սէրը կը համեմատէր երկինքի արքայութեան մէջ ենթադրեալ սէրերուն հետ, ինք, յանկարծ, պոռթկացած էր: «... Պատուելի, պատուելի ... որո՞ւն հոգը թէ Սառան ինչպէս փաթթուած է Աբրահամի վիզին, թէ Իսահակ ինչպէս մաքուր ջուր խմած է Ռեբեկայի ափէն, թէ Մագդաղենացին ինչ իւղով օծած է Յիսուսի ոտքերը՝ նախապէս իր վարսերով ցամքեցնելէն ետք, մեզի ըսէ, ի՞նչ էինք, ի՞նչ եղանք, ուրկէ՞ եկանք, եւ ուր կ'երթանք, կամ գոնէ առնուազն փոր մը կուշտ հաց ուտելու ճամբան ցուցուցէք ...

Ասիկա երէկ էր: Այսօր ի՞նչ է ինքը: Ո՞ւր էր այն օրերու իր եռանդը, կամքը, համարձակութիւնը, վազելու տրամադրութիւնը:

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋ...

(7 Շար.)

Բ. Ադրիէլից շատ առաջ, մինչդեռ է, դըրանով տօնական բեմադրութիւն պատրաստել չէր կարող, քանի որ գործն աւարտել է, ինչպէս ցոյց է տալիս սեփական տառադրութիւնը, յոբելեանական երեկոյից՝ աւելի քան կէս տարի անց :

Հապա թէ Զմշկեանն իր թարգմանութեան թէկուզ մի հատուածը տրամադրած լինէր նորեկ դերասաններին : Հոկտեմբեր 1864 թուակիր թարգմանութիւնը սեւագիր վիճակում է, շատ ջնջումներ եւ ուղղումներ ունի, յաճախ հայերէն տեքստի կողքին կան ամբողջ ֆրանսերէն նախադասութիւններ (Զմշկեանը թարգմանում էր ֆրանսերէնից, քանի որ անգլերէն չգիտէր) : Ակնյայտ է, որ Զմշկեանն իր թարգմանութիւնը աւարտած չէր համարում եւ չէր կամենայ անկատար ձեւով ներկայանալ Ֆասուլեաճեաններին, որ ֆրանսերէնի քաջ գիտակ էին :

Երեւանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում կայ «Վենետիկի վաճառականի» մի թարգմանութիւն եւս, նոյնպէս Զմշկեանինը, արդէն մաքրագիր, որը համապատասխանում է սեւագիր տարբերակի՝ ուղղումներից յետոյ մնացած տեքստին : Այս թարգմանութիւնը լրիւ չէ, այլ պիէսի առաջին եւ չորրորդ արարուածներից մի մոնտաժ է՝ կատարուած բաւական վարպետօրէն : Այս ձեռագիրն անթուակիր է : Սակայն նրա մասին ոչ մի կերպ չի կարելի ասել, թէ ժողովուրդը «Վենետիկի վաճառականից» գաղափար չի ստանայ : Ուրեմն՝ յօդուածագրի դիտողութիւնը, անյաջող ընտրած հատուածների մասին, չէր կարող վերաբերել Զմշկեանի թարգմանութեան երկրորդ տարբերակին :

Հապա, ուրեմն, ի՞նչ տեքստով են խաղացել Ֆասուլեաճեանները :

Այս հարցին, թւում է, երկու պատասխան կարող է լինել :

Յայտնի է, որ Թովմաս Ֆասուլեաճեանը թարգմանութիւնների հեղինակ էր : Զարմանալի ոչինչ չի լինի, եթէ պարզուի, որ նա թարգմանել է պիէսը իրեն դուր եկած դերը խաղալու համար : Այդ բանն անցեալում անում էին շատ դերասաններ՝ նշանաւորներ եւ ոչ նշանաւորներ : Եթէ հաստատուի այս ենթադրութիւնը, ապա հայ շէյքսպիրեանայի պատմութիւնը կը հարստանայ «Վենետիկի վաճառականի» մի թարգմանութեամբ եւս :

Բայց աւելի հաւանական է թւում հետեւեալը .

1862 թուականին Զմիւռնիայի «Յուսերժահարս» շաբաթաթերթում լոյս տեսաւ «Վենետիկի վաճառականի» ամբողջական թարգմանութիւնը, որի հեղինակն է Ա. Կ. Տէտէեանը : Ֆասուլեաճեանները չէին կարող ծանօթ չլինել այդ թարգմանութեանը : Ահա թէ ինչու :

Պայծառ Ֆասուլեաճեանը, ծնեալ օրիորդ Փափազեան, Զմիւռնիացի էր : Տեղի Վասպուրական թատրոնում է նա կատարել իր առաջին թատերական քայլերը :

Նոյն տարին, երբ Տէտէեանը լոյս էր ընծայում իր թարգմանութիւնը, Պոլսից Զմիւռնիա էր տեղափոխուել Թովմաս Ֆասուլեաճեանը եւ նոյնպէս խաղում էր Վասպուրական թատրոնում : Այս տեղ էլ նա ծանօթանում ու ամուսնանում է օրիորդ Պայծառի հետ : Դերասանները չէին կարող մօտիկից չճանաչել Տէտէեանին, քանի որ նա տեղի ամենակուլտուրական մտաւորականներից էր եւ կանոնաւոր արձագանգում էր թատերախմբի ներկայացումներին որպէս թատերախօս :

Երիտասարդ ամուսինները շուտով թողնում են Զմիւռնիան. անցնում Տրապիզոն, հասնում մինչեւ Թիֆլիս ամենուր հանդէս գալիս ներկայացումներով : Բնական է, որ հարուստ խաղացանկ ըստեղծելու հոգսը նրանց ուշադրութիւնը, հրաւիրէր ի թիւս այլ թարգմանականպիէսների, նաեւ Տէտէեանի աշխատանքի վրայ : Նշենք, որ Թիֆլիսում նրանց բեմադրած երեք պիէսն էլ Վասպուրականի թատրոնի խաղացանկում կային եւ բազմիցս ներկայացուել էին Զմիւռնիայում : Իսկ «Լուկրեցիա Բորջիայի» թարգմանութիւնը պատկանում էր Ա. Կ. Տէտէեանի ազգականին՝ Տիգրան Յարութիւն Տէտէեանին :

Մինչեւ այժմ յայտնի չէ Ա. Կ. Տէտէեանի թարգմանած «Վենետիկի վաճառականի» որեւէ բեմադրութիւնը : Եթէ պարզուի, որ Ֆասուլեաճեանների ներկայացրածը Տէտէեանի հայացրածն է, ապա կարելի կը լինի խօսք բանալ այդ շատ արժէքաւոր թարգմանութեան բեմական պատմութեան մասին : Իսկ դա Շէյքսպիրի մինչեւ այժմ յայտնի առաջին ամբողջական հայերէն թարգմանութիւնն է :

Այս ենթադրութիւններից որ էլ հաստատուի, երկու դէպքում էլ հայ շէյքսպիրեանան կը հարստանայ նոր արժէքաւոր փաստերով :

Իսկ առայժմ միանգամայն որոշակի է, որ շէյքսպիրեան ներկայացումների պատմութեան սկիզբը հայ պրոֆեսիոնալ բեմում պէտք է ընդունել 1865 թուականի Մայիսի եօթը :

Լ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Պատմութեան թանգարանը Հայաստանի մշակութային կարեւոր օճախներէն մէկն է. իր հարուստ նիւթերով եւ լայն ցուցադրութեամբ ամէնէն մեծն է Հայաստանի մէջ :

Այժմ ազգագրական բաժինը ունի մօտ քսան հազար առարկաներ, որոնցմէ ամէնէն հինը նախշազարդ, հայերէն արձանագրութեամբ պղինձէ մեծ սկուտեղ մըն է՝ պատրաստուած 1477ին, ապա չուրջառ մը՝ պատրաստուած 1601ին : Թանգարանին ունեցած պղինձէ իրերը՝ սկուտեղներ, ափսէներ, թասեր, սափորներ, կաղամարներ եւայլն, պատրաստուած են ընդհանրապէս ԺԸ. - ԺԹ. դարերուն չ Երեւանի, Էջմիածնի, Թոքատի, Էրզրումի, Վանի մէջ : Պղինձէ առարկաներուն վրայ սովորաբար փորագրուած են բուսական՝ յատկապէս նշաձեւ եւ տերեւաձեւ, կենդանական նախշեր, զարդարուած երկրաչափական պծանախշերով : Պղինձէ իրերուն հարուստ հաւաքածոները ցոյց կուտան, որ այդ մետաղը շատ տարածուած էր Հայաստանի գրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ : Պղինձէ առարկաները աղջկան օժիտին անհրաժեշտ մասը կազմած են :

Ոսկերչութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ տարածուած հնագոյն արհեստներէն մէկն է : Հին դամբարաններու եւ բնակավայրերու մէջ գտնուած են ոսկիէ բարձրարուեստ առարկաներ : Ոսկերչութեան զարգացման համար Հայաստան ունէր մեծ հնարաւորութիւններ, քանի որ ունէր ոսկիի հանքեր : Այս արհեստը մեծ զարգացման հասաւ Թ. - Զ. դարերուն Ուրարտուի՝ յատկապէս Տուշպի (Վան) մէջ, իսկ միջնադարուն կատարելութեան հասաւ նախ Դուինի եւ Անիի՝ Թ. - ԺԳ. դարերուն, իսկ յետոյ՝ Էրզրումի եւ Վանի մէջ :

Թանգարանին մէջ ոսկիէ եւ արծաթէ իրերը ցոյց կուտան, որ ԺԸ. - Ի. դարերուն հայ ոսկերիչները, շարունակելով աշխատիլ հին եղանակներով եւ գործադրելով աւանդական զարդամոթիվները, ստեղծած են, եւ դեռ կը շարունակեն ըստեղծել սքանչելի գործեր :

Թանգարանը հարուստ է արհեստներու տարբեր տեսակներու գործիքներով եւ անոնցմով պատրաստուած իրերով : Հայաստանի մէջ հին դարերուն խիստ զարգացած էր կաւագործութիւնը : Զարգացած էին նաեւ զինագործութիւնը, դարբնութիւնը, ոսկերչութիւնը, պղնձագործութիւնը, ջուլհակութիւնը եւ ուրիշ բազմաթիւ արհեստներ : Թանգարանին մէջ ի պահ դրուած են զինագործի, ոսկերիչի, պղնձագործի, դարբնի, բրուտի, չալագործի, թամբագործի, ջուլհակի գործիքներ, կտաւ գործելու, գորգագործական հորեր : Պահուած են նաեւ արհեստակցական միութիւններու (համքարութիւններու) դրօշակներ, գրաւոր նիւթեր :

Ընդհանուր առմամբ հայ ժողովուրդին տարազը երկու հատուածի կը բաժնուի՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ, բայց իւրաքանչիւր հատուածն ունի իր տարբեր ազգագրական շրջանները, հետեւաբար նաեւ տարազի տարբեր ձեւեր :

Թանգարանին ունեցած հին զգեստներուն մէջ կան նաեւ նուրբ մետաքսէ գըլխաշորեր եւ հատտ, ասեղնագործ չամբարներ, գուլպայ, տրեխ եւայլն : Կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն գօտիները, խուրջինները, անկողնակալները, ձիու թամբերու ծածկոցները : Գորգագործութիւնը, իր կարգին, հին պատմութիւն ունի : Միջին դարերուն մեծ հռչակ վայելած են Դուինի գորգերը : Հայկական ամէնէն հին գորգը (1202) ներկայիս կը գտնուի Վիէննայի մէջ : Ասեղնագործութեան եւ ժանեակագործութեան բաժիններուն մէջ կան բարձի, վերմակի երեսներ, ծածկոցներ (եկեղեցական եւ աշխարհիկ), սփռոցներ, անձեռոց - սրբիչներ, գոգնոց, շալվար եւայլն : Ասեղնագործութեան համար օգտագործուած են բուրդէ, մետաքսէ, բամպակէ գունաւոր թելեր, գոյնզգոյն ուլունքներ :

Փայտէ իրերու հաւաքածոն համեմատաբար փոքր է : Այստեղ կան բաւական թիւով լուսամուտի ցանցեր, բազկաթոռներ, օրօրոցներ, սխտործեծիկներ, դգալ - չերեփներ, տուփեր եւայլն, ինչպէս նաեւ երաժշտական գործիքներու տեսակներ, պատրաստուած կաղնիի, ընկուզենիի, ծիրանի եւ այլ տեսակի փայտերէ : Անոնց մեծ մասը փորագրազարդ է, հայկական ճարտարապետութեան յատուկ աշխարհիկ մոթիվներով :

Իր բազմազանութեամբ հարուստ է գիւղատնտեսական գործիքներու հաւաքածոն (գութան, թի, բրիչներ, մանգաղներ եւայլն) : Զուարթնոցի տաճարի պեղումներուն ժամանակ երեւան հանուած խոփ մը, որ կը պատկանի Ժ. դարուն :

Ազգագրական ճիւղը կը հարստացնեն խեցեղէնն ու յախճապակիէ նուրբ անօթները : Անոնց մէջ շատ հետաքրքրական են աղամանները՝ կենդանիի կամ մարդու կերպարանքներով : Ինչպէս յայտնի է, աղամաններու ձեւերը աւելի հին շրջանին կապուած էին կենդանապաշտութեան հետ, իսկ վերջին դարաշրջաններուն նոր կերպարանք ստացած են ու նոր իմաստ : Ըստ ազգագրագէտ Վ. Բդոյեանի, հայկական մարդակերպ եւ կենդանակերպ աղամանները եղած են նախ կուռքեր, ապա Անահիտ մայրաստուածութեան արձաններ : Այդ պաշտամունքի առարկայ եղած է հինէն ի վեր, որով, նոյն հեղինակին կարծիքով՝ ցեղեղուած է կուռք-արձանիկներու մէջ : Աղամանները երբեմն կը պատկերացնեն մայրը իր զաւակներուն հետ, որովհետեւ աղամանը մօր խորհրդանշանն է, իսկ աղը՝ որդծնութեան պաշտպան ոգին, այդ պատճառով ալ դարեր շարունակ նորածինին վրայ աղ ցանած են, որպէսզի երախան առողջ մընայ :

Թանգարանը ունի նաեւ բազմաթիւ ազգագրական քարտէսներ, լուսանկարներ եւայլն :

Ն. ԱՒԱԳԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈՒՌԱԿԻՆ

— Ի՞նչ վիճակի մէջ գտաք դուռը դուք այս առաւօտ :

— Նիգը դրուած էր, պարոն : Միս Ժէրալտինը չէր մոռցած :

— Գիտէ՞ք թէ միս Ժէրալտինը ժամը քանի՞ն վերադարձաւ Օփերայէն :

— Կէս գիշերէն քառորդ ժամ առաջ :

— Ի՞նչպէս ներս մտաւ :

— Դուրսէն դուռը բանալու համար անհրաժեշտ էր բանալի մը գործածել, իսկ ներսէն՝ կը բաւէր փականքը դարձնել :

— Քանի՞ բանալի ունիք :

— Հատ մը Լորտ Էճվարը ունէր. ուրիշ մը կը գտնուէր նախասենեակի կարասիին մէջ, որ միս Ժէրալտինը առած էր իր հետ երէկ գիշեր :

Այսքան :

— Տան մէջ ուրիշ ոչ ոքի մօտ բանալի չկա՞յ :

— Ոչ, պարոն : Միս Կարրոլը միշտ կը զանգահարէ :

Այսքան միայն գիտնալ ուզելը յայտնեց Փուարօ եւ սկսանք դրադրուհին փընտռել : Առաջին յարկին վրայ մենք գըտանք զինքը մեծ գրասեղանի մը առջեւ, գրելով զբաղած :

Միս Կարրոլ քառասունեւհինգ տարեկանի շուրջ կին մըն էր, շնորհալի երեւոյթով եւ ուշիմ դէմքով : Իր չէկ մազերուն մէջ ճերմակ թելեր ինկած էին եւ կլոր ակնոցներուն ետեւ կը փայլէին կենդանի կապոյտ աչքեր : Երբ խօսիլ սկըսաւ, անմիջապէս ստուգեցի այն ջինջ յստակ ձայնը, որ պատասխանած էր ինծ հեռաձայնին մէջէն :

— Ահ, պարոն Փուարօ, ըսաւ ան երբ Ժափ ներկայացուց իրեն իմ բարեկամս, ձե՞զ հետ էր որ ես ժամադրութիւն նօթագրեցի տիրոջս հետ՝ երէկ առաւօտեան համար :

— Այո, օրիորդ :

— Լաւ, պարոն, ի՞նչ կերպով կրնամ ձեզ ծառայել, ըսաւ դրադրուհին :

— Պատասխանելով, օրիորդ, աս պարզ հարցումիս .— Միթէ բացարձակապէս վստա՞հ էք որ հոս եկած է երէկ գիշեր Լէյտի Էճվարը :

— Ահա, երրորդ անգամն է որ նոյն հարցումը կը տրուի ինծի : Բնականաբար, պարոն, վստահ եմ. ես զինքը տեսայ իմ աչքերովս :

— Ո՞ւր, օրիորդ :

— Նախասենեակին մէջ : Պահ մը խօսեցաւ ան արարողապետին հետ, եւ յետոյ մտաւ դրադարան-հիւրասենեակէն ներս :

— Դուք ո՞ւր կը գտնուէիք այդ պահուն :

— Առաջին յարկի սանդուխներուն վերեւը : Բազրիքին յենած՝ կը դիտէի վարը :

— Թերեւս սխալ տեսած ըլլաք :

— Անկարելի է : Ես բացարձակապէս տեսայ անոր դէմքը :

— Գուցէ նմանութեան մը խաբուած ըլլաք :

— Ոչ : Ժանն Վիլքինսոնի դէմքը իր նմանը չունի : Վստահ եմ որ ինքն էր :

Ժափ դէպի Փուարօն ուղղեց ակնարկ մը, որ կը նշանակէր — «ի՞նչպէս .. ասոր ի՞նչ կ'ըսէք» :

— Լորտ Էճվար հակառակորդներ ունէ՞ր, հարցուց յանկարծ Փուարօ :

— Հակառակորդնե՞ր ...

— Չէ՞ որ սպաննուած է Լորտ Էճվար :

— Իր կնոջ կողմէ, եզրափակեց Միս Կարրոլ :

— Ըստ ձեզի՝ կին մը իր ամուսնոյն հակառակորդը չի՞ կրնար ըլլալ :

— Ամէն պարագայի, ես երբեք կարելի չէի կարծեր նման բան մը ... գէթ այն շրջանակին մէջ, ուր մենք կ'ապրինք :

Ակներեւ էր թէ Միս Կարրոլ կ'երեւակայէր, որ ոճիրներ կը գործուին միայն գինովներու եւ ստահակներու ձեռքով :

— Քանի՞ բանալիներ կան մուտքի դըրան համար :

— Երկու, պատասխանեց աշխուժիւ դրադրուհին : Լորտ Էճվար միշտ մէկ հատը իր քով կը պահէր. միւսը կը մնար նախասենեակին կարասիներէն միոյն մէջ, որպէսզի ծառայէր այն անձին, որ ուշ ատեն տուն պիտի մտնէր : Ժամանակին թէեւ գոյութիւն ունէր երրորդ մըն ալ, բայց գնդապետ Մարշը կորսնցուց զայն :

— Գնդապետ Մարշը յաճա՞խ կուգար այստեղ :

— Մինչեւ երեք տարի առաջ ան կը բընակէր այս տան մէջ :

— Ինչո՞ւ համար հեռացաւ այստեղէն :

— Պատճառը լաւ չեմ գիտեր : Անկասկած անոր համար, որ ինք եւ իր հօրեղբայրը շատ հաշտ չէին իրարու հետ :

— Այնպէս կ'ենթադրեմ, օրիորդ, դուք աւելի մանրամասնութիւններ գիտէք, բայց չէք ուզեր խօսիլ, մեկնաբանեց Փուարօ :

Դրադրուհին իր ակնոցները զետեղեց սեղանին վրայ, աւելի յստակ տեսնելու համար :

— Շատախօսել չեմ սիրեր, Պարոն Փուարօ :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արմենակ Սարճեան եւ աղջիկը՝ Օտիլ, Տէր եւ Տիկին Բենիամին Թիւֆէնքճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկակարեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Առաքել Սարճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Էյնարտ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կօշկակարեան եւ Կիւլէնկեան, Օսկիւրեան, Պետրոսեան, Գոլոյեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԱՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 13ին, 42 տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի այսօր Ուրբաթ (Սեպտ. 17) ժամը 11ին, Սիմըթիէռ Էնթերքոմիւնալ տը Քլամարի մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

« ՅԱՌԱՋ »ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան 50 ֆրանք կը նուիրեն թերթին բարգաւաճման:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ողբացեալ Պ. Թադէոս Խաչիկեանի յուղարկաւորութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է իր հոգեւոր հովիւէն հարիւր ֆրանք, Պ. Պ. Արծրունի Զրբաշեանէ երեսուն, Օննիկ Հայկազեանէ տասը, Տէր եւ Տիկին Սենեքերիմ Տէրտէրեանէ քսան, Յակոբ Պէրպէրեանէ 10, Բարսեղ Տէմիրճեանէ հինգ ֆրանք:

×

Նշան Մաթիկեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյս պայծառութեան.— Պ. Պ. Գրիգոր Տուրնայեան քսան ֆրանք, Մարտիրոս Կարապետեան 25, Նազար Գալայճեան քսան, Ալպէր Տէմիրճեան քսան, Յարութիւն Ափօյեան տասը, Տիկին Մարգրիտ Վարդեան տասը ֆրանք:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (Մանուկեան)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ:

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22
ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ
Փլաս տը լ'Օթէլ տը Վիլ:

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Ծրջ. կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն:

Գեղարուեստական բաժին:

Երգ՝ ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, արտասանութիւն: Ընտանեկան խնջոյք:

Հաղորդակց. միջոցներ.— Փորթ տը Քլիշիէն 140 թիւ օթոպիւսը, իջնել Փլաս վոլթէր: Փորթ Շամփէռէէն եւ Փոն տը Լըվալուայէն 135 թիւը, իջնել Ավընիւ տը լա Մառն: Սէն Լազարէն իջնել՝ Անիէռի կայարանը:

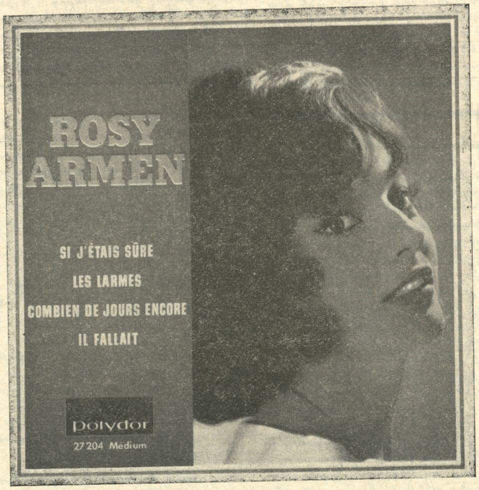
ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ
ԲՕՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայաստանի Սուր Պատուանշանի Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ հասարակութեան եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն որ, Ընկերակցութիւնը կոչուած է Անծանօթ Զինուորին Յիշատակի բոցը արծարծելու, Սեպտեմբեր 18ին, Շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը 6ին:

Հաւաքավայր, Շան զ'Էլիզէի պողոտային եւ Պալզաք փողոցին անկիւնը, ուրկէ թափօրը կը մեկնի զինուորական նուագախումբով եւ քոյր կազմակերպութիւններու ընկերակցութեամբ:

La Vedette qui monte

ROSY ARMEN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՌՕԶԻ

ԱՐՄԷՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՍԱԼԸ

POLYDOR

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԳՆԵՑԷՔ

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՓՆՏՌԵՑԷՔ, ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԱՊՍՊՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՍԱԼԱՎԱՃԱՌԻՆ (DISQUAIRE)

ԵԹԷ ՅԱՐԴ ՉԷ ՍՏԱՑԱԾ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ծրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Տար.ը նախորդ ժողովին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը, մասնակցութեամբ տեսուչ - վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհնայեան, Ֆրետերիք Ֆէյտիի եւ աշակերտներուն ու իրենց ծնողաց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՄԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ
ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9.30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 18 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10412

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.412

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՂԹԱՊԱՆԾ ԱՐԱՐԱՆ

(47րդ տարեդարձին առթիւ)

Հայ վրիժառու բազուկը յաւէտ յիշա-[..]ակելի դիւցազնամարտերու շնորհիւ [..]քէից մեր պանծալի ժողովուրդի պատմ[..]ը՝ այնքան պահու մը, երբ դարաւոր [..]նամին ծրագրած էր ի սպառ բնաջնջել [..]նզ :

Բարբարոս Թուրքը իր «քաջութիւն»ը [..]յց կուտար վայրագօրէն ջարդելով ան[..]ն ու անպաշտպան Հայերը : Դէպի մահ [..]առաջնորդէր անմեղ կիներու եւ երա[..]աներու կարաւանները, որոնք Միջա[..]ետքի ու Սուրիոյ կիզիչ անապատներուն [..]էջ պիտի նահատակուէին՝ մարտիրոսի [..]սակը իրենց ճակտին :

Բախտորոշ այդ օրերուն հայ ժողո[..]րդի զաւակները մէկ կողմէ Կովկաս[..]ան ճակատին վրայ մահու եւ կենաց [..]ւ կը մղէին, պարտութեան կը մատ[..]էին անարգ թշնամին եւ անկախ Հայաս[..]ան կը ստեղծէին, միւս կողմէ հեռաւոր Ամերիկայէն ու Եգիպտոսէն հայրենասէր [..]րիտասարդներ կամաւոր արձանագրուե[..] կը փութային դէպի Կիպրոս, կազ[..]ելու համար Արեւելեան Լեգէոնը, որ [..]ատային պիտի կոչուէր Հայկական [..]եգէոն : Մեծ թիւ մը կը կազմէին Մուսա [..]եռան հերոս զաւակները այս վերջիններուն [..]էջ :

Այս Լեգէոնն է, որ 1918 Սեպտեմբեր [..]9ին պիտի արձանագրէր փառապանծ էջ [..]ը հայկական հերոսամարտերու պատ[..]ութեան գրքին մէջ :

Լեգէոնականները Կիպրոսի մէջ իրենց [..]զինուորական մարզանքները կը կատա[..]րէին «Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա» [..]րգելով : Ու կը դրկուէին Պաղեստինի [..]ճակատը՝ ֆրանսական դրօշին տակ մաս[..]նակցելու համար մարէշալ Ալէնպիի ընդ[..]անուր յարձակողականին, որ պիտի բա[..]ցուէր Սեպտեմբեր 18ին :

Հայկական Լեգէոնին բաժին ինկած էր [..]Ռաֆաթ - Արարայի ամրացեալ բարձունք, պաշտպանուած գերման թնդանօթա[..]իններու եւ Թուրք հետեւակազօրքերու [..]ով : Խիզախ անառիկ բերդ մը, ո[..] գրաւումով պիտի բացուէր ճամբան [..]դէպի հիւսիս, կարելով թրքական բա[..]նակի նահանջի գիծը :

[..]իները սկսան 1918 Սեպտեմբեր 18-19 [..]ւ գիշերը, առաւօտ ժամը 3ին եւ տեւեցին 24 ժամ : Հայ Լեգէո[..]նականները կուեցան առիւծի պէս, [..]րծք տալով թշնամի թնդանօթի ռում[..]բերուն եւ գնդացիրի գնդակներուն :

Ու յաջողեցան գրաւել Արարայի ան[..]ելի դիրքը, գերի առնելով 23 քաջարի երի[..]տասարդներ եւ 70 վիրաւորներ : Այս [..]երջինները՝ անչարժութեան մատնուած՝ [..]զինուորական խօսքեր կ'ուղղէին մար[..]տիկներուն՝ լուծելու իրենց վրէժը :

Յաջորդ օրը, Սեպտեմբեր 20ին սոր[..]տուն արարողութեամբ հողին յանձ[..]նեցան 23 քաջերը, որոնց հողակոյտին [..]վրայ յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ [..]Լեգէոնի հրամանատարը՝ գեր-գնդա[..]պետ Ռոմիէօ, որ, ի մէջ այլոց, ըսաւ.

«... Հայ հերոսներդ ինկան առաջին [..]ծին վրայ, թշնամիին դիմաց, օրինա[..]կելի քաջութեամբ : Բոլորդ ալ արժանի [..] պատերազմական խաչի, բոլորդ ալ [..]պաշտպաններդ, սուրբերն են Լեգէոնին : [..] Ննջեցէ՛ք փառքով : Դուք բացիք ճամ[..]բան արդարութեան եւ իրաւունքին, ո[..]րոնց դարերէ ի վեր վտարուած էին այս [..]վայրերէն : Կ'երդնում ձեր գերեզմանին [..]վրայ, որ կատարեալ եւ տեւական պիտի [..]ըլլայ հատուցումը » :

Մարէշալ Ալէնպի, Պաղեստինի դաշնա[..]կից բանակի ընդհանուր հրամանատարը 1918 Հոկտեմբեր 12ին Փարիզ Ազգային Պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս Նուպարի կը հեռագրէր, գնահատելով Հայկական Լեգէոնը.—

« Հպարտ եմ, որ հրամանիս տակ ունեցայ հայկական զօրագունդ մը : Քաջաբար կռուեցան անոնք եւ մեծ բաժին ունեցան յաղթանակին մէջ» :

Արարայի յաղթանակէն վերջ ճամբան բացուած էր : Անգլիական հեծելազօրքը որոնթաց կ'արշաւէր Միջերկրականի եզերքէն դէպի Հայֆա, անկէ դէպի Նազարէթ, յանկարծակիի բերելով Երլտըրըմ Օրտուսուի ընդհ. հրամանատար Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշան, որ մազապուրծ կրցաւ փախչիլ Տիբերիոյ ճամբով, «կայծակ»ի պէս :

Անգլիական ուրիշ զօրագունդեր, Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի հեծելազօրքերու աջակցութեամբ երկու օրէն կը գրաւէին Նապլուսը, փախուստի մատնելով եօթներորդ զօրաբանակի հրամանատար Մուսթաֆա Քեմալ փաշան իր սպայակոյտով : Ասոնք ալ իրենց բախտին ձգելով խուճապահար նահանջող զինուորները, շունչերնին Հալէպ առին :

Լեգէոնականները շատ չանցած Լիբանանի ու Սուրիոյ ճամբով հասան ցանկալի Կիլիկիան, թնդացնելով ծանօթ երգը : Երկար պիտի չտեւէր խանդավառութիւնը :

47րդ տարեդարձին առթիւ ոգեկոչելով Արարայի յաղթապանծ հերոսները կը շատակը, կուզանք անգամ մը եւս ցաւով հաստատելու թէ յաղթական դաշնակիցները չուտով մոռցան իրենց «փոքր դաշնակից»ին կատարած հանդիսաւոր խոստումները : Ուրացան մեր դատը եւ ոչ « կատարեալ » եղաւ, ո՛չ ալ «տեւական՝ հատուցումը » :

Արարայի 23 հերոսները այժմ կը հանգչին Երուսաղէմի իրենց դամբարաններին մէջ, ուր փոխադրուեցան 1927 Ապրիլ 24ին հանդիսաւոր արարողութեամբ, հոգելոյս Եղիշէ պատրիարք Դուրեանի կարգադրութեամբ :

Հանգչեցէ՛ք խաղաղ, սիրելի հերոսներ, երախտապարտ Հայութիւնը պիտի չմոռնայ երբեք ձեր գոհողութիւնը, յանուն ազատ ու անկախ հայրենիքի :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ

Մինչ ՄԱԿ, Միացեալ Նահանգներ, Խորհ. Միութիւն եւ աշխարհի գրեթէ բոլոր պետութիւնները կը ջանան խաղաղ բանակցութիւններու հնարաւորութիւններ ստեղծել Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի պատերազմին վերջ տալու մտահոգութեամբ, Չինաստան, որ արդէն Փաքիստանի կողքին դիրք ճշդած էր Հնդկաստանի դէմ, առջի օր ուղղակի վերջնագրով մը կը սպառնար Հնդկաստանի, պահանջելով որ «յառաջիկայ երեք օրերուն ընթացքին Հնդկաստան քանդէ Սիքքիմի եւ Չինաստանի սահմաններուն զինուորական իր բոլոր խարիսխները : Այլապէս, կը շեշտէ չինական վերջնագիրը, Հնդկաստան «պատասխանատու է ծանր հետեւանքներուն» : Վերջնագրին մէջ Չինաստան դատապարտելով բոլոր անոնք որոնք Հնդկաստանը նախայարձակ չեն համարեր, կ'եզրակացնէ. «Այնքան ատեն որ Հնդկաստան պիտի շարունակէ Փաքիստանի դէմ իր նախայարձակումները, Չինաստան պիտի չդադրի թիկունք կենալէ Փաքիստանի, իր արդար պայքարին մէջ : Այս է Չինաստանի դիրքը եւ երբեք պիտի չփոխուի՝ ինչ ալ ըլլայ թիւր անոնց՝ որոնք ձեր (Հնդիկներուն) կողքին մնան, Ամերիկացիներ կամ նոր «վերաքննականներ» (Խրուշչեւի յաջորդները), եւ կամ ալ ՄԱԿը՝ գերակայուած Միացեալ Նահանգներէն » :

Տակաւին առջի օր, Սպիտակ Տունը կը հաստատէր թէ Միացեալ Նահանգները մեծապէս մտահոգուած էին Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի պատերազմին մէջ Չինաստանի միջամտութեամբը : Նոր Տելհիի մէջ օրերէ ի վեր կը խօսուի արդէն Չինաստանի սահմաններուն վրայ երեք հարիւր հազար չինական ուժերու կեդրոնացումի մը մասին : Նաեւ հաւանական կը նկատէին չինական մասնակի միջամտութիւններ, Փաքիստանի դէմ կռուող հնդկական ուժերը նեղելու նպատակով : Տակաւին չինական վերջնագիրը չարուած, Բրեժնեւէն եւ Կոսիգինէն ետք նաեւ Միկոյեան կը զգուշացնէ « անոնք որոնք կրակին վրայ իւղ կը թափեն» (իմա՛ Չինաստան) : Քանի որ Չինաստանի տուած վերջնագիրը բացարձակապէս անընդունելի պահանջներ ունի, հաւանական է որ Խորհ. Միութիւն ստիպուած ըլլայ նոր յուշագիր մը գրկել, եւ այս անգամ ուղղակի Չինաստանի : Այս է արդէն Չինաստանի հետապնդած նպատակներէն մէկը, որպէսզի համայնավար աշխարհին առջեւ կարենայ աւելի վստահօրէն կերպով մատնանշել զաղտնի դաշնակցութիւնը « Խրուշչեւեան վերաքննականներուն »եւ ամերիկացի «աշխարհակալներուն » :

Չինական այս յաւրջ սպառնալիքը ո՞ւր կրնայ տանիլ : Հնդկաստանի դէմ պատերազմի՞ . այնքան ալ հաւանական չէ, քանի որ իր դէմ պիտի գտնէ ամերիկեան եւ ռուսական շահերը բացէ ի բաց միացած : Բայց այս վերջնագիրը պիտի ունենայ որոշ ազդեցութիւն մը պատերազմող կողմերուն վրայ : Ու Թան, որ Ապահովութեան Խորհուրդին պիտի ներկայացնէր կարեւոր տեղեկագիր մը, պիտի փորձէր նաեւ տեսակցութիւն մը յաջողցնել Փաքիստանի նախագահ Այուպ Խանի եւ Հնդկաստանի վարչապետ Շաստրիի միջեւ : Ռաւալփինտի պիտի ըմբռնէ՞ արդեօք թէ Հնդկաստանի դէմ չյաջողած չինական պատերազմ մը պիտի չուշանայ նաեւ սպառնալու Փաքիստանին, թէ անսահման է Չինաստանի «ախորժակը» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, Թագաւորը նոր կառավարութիւն մը կազմելը կրնայ վստահիլ Սթեփանոփուլոսի : Նոր կառավարութիւնը պիտի կազմուի կեդրոնի համախմբումէն հրաժարած անձնաւորութիւններէ՝ Ազգ. Արմատական Միութեան եւ Յառաջդիմականներու (աջակողմեան) խորհրդանշական մասնակցութեամբ : Ստեֆանոփուլոս, որ նախապէս հրաժարած էր կառավարութիւն մը կազմելու պաշտօնէն, այս անգամ շատ աւելի լաւատես է եւ կը յուսայ Փափանտրէուի խմբակցութենէն կորզել առնուազն մը նոր ձայներ : Վստահութիւն ապահովելու համար անհրաժեշտ են 151 ձայներ, Սթեֆանոփուլոս ապահոված է Ազգ. Արմատական կուսակցութեան 99 եւ յառաջդիմականներու ութ ձայները, առանց կ'աւելնան կեդրոնի համախմբումէն բաժնուած 37 երեսփոխանները. ընդհ. գումար՝ 143 : Անհրաժեշտ է ուրեմն որ Սթեֆանոփուլոս ութ ձայն եւս կորզէ Փափանտրէուէն՝ ապահովելու համար մեծամասնութիւնը :

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ատենաուըր չէշտեց թէ համախոհ է Շթրաուսի : «Պիտի կառուցանենք Եւրոպան» աւելցուցած է Ատենաուըր :

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, օդանաւով Արէֆի բացակայութենէն, որ Քազապլանքայի ժողովին կը մասնակցի, նասրական խումբ մը սպաներ փորձած են իշխանութիւնը ձեռք առնել : Յաջողած են միայն իրենց շունչը Գահիրէ առնել :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «դեմոկրատները» մանիֆեստ մը կը պատրաստեն ուր պիտի յայտնեն եւրոպական եւ ընկերային քաղաքականութեան իրենց ընդգծումը : Միւս կողմէ, Փօլ Անթիէ պաշտօնապէս իր թեկնածութիւնը դրաւ Հանրապետութեան նախագահութեան : Ժողովրդական Շարժումի ազգային Բիւրօն յայտարարեց իր կարգին թէ «կեդրոնը այլեւս չի կրնար սպասել» : Մարսիլիահի յայտնեց թէ որեւէ պարագայի մէջ պիտի չքաշէ իր թեկնածութիւնը : Համոզուած է որ Փինէ թեկնածու պիտի չըլլայ :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ, յոյն-օրթոտոքս, օրթոտոքս, հայ, ղպտի եւ սուրիական եկեղեցիները մահապանդ հնչեցուցած են, տասը վայրկեան : Այս մահապանդը բողոք մըն էր Վատիկանի ժողովին Հրեաներու վրայ պատրաստուած յուշագրին դէմ : Քրիստոնեայ արեւելեան այն եկեղեցիները որոնք կապուած են Հռոմի չեն մասնակցած այս բողոքին :

ՔԱԶԱԴԼԱՆՔԱՅԻ մէջ, արաբական պետութիւնները « ոչ-միջամտութեան » դաշինք մը ստորագրեցին : Այս ձեւով վերջ պիտի դնեն ներքին կռիւներու : Մանրամասնութիւններ կը պակսին Պաղեստինի շուրջ առնուած որոշումներուն մասին : Կը կարծուի սակայն թէ Նասր շատ չափաւորական դիրք բռնած է :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Փարիզէն անցաւ դէպի Նիւ Եորք իր ճամբուն վրայ : Տեսնուեցաւ Քուվ տը Միւրվիլի հետ : Մեկնելէ առաջ մամուլի ասուլիս մը տուաւ :

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդեն թէ Թագաւորը հրահանգած է ետ առնել այն գիտնականական անցագիրը զոր Յորդանան տուած էր Սայիտ Ռամատանի «Մահմետական Եղբայրներու» ղեկավարներէն մէկը : Ռամատան կը մեղադրուի որ կը գաւէ եգիպտական կառավարութեան դէմ : Հաւանական է որ ետ առնուի նաեւ յորդանանեան հպատակութիւնը զոր կը վայելէ հակառակ իր եգիպտական ծագումին :

ՖԻՐԱՆԿԻՒՎԻՉ Վարչաւա վերադարձաւ : Վարչապետը յայտնեց թէ շատ գոհ է Փարիզի իր ճամբորդութենէն :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ վարչապետը, յայտարարեց «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թէ կը խորհի Սինկափուրը Խորհ. Միութեան տրամադրել երբեւ խարիսխ եթէ Մալազիան փորձէ ամերիկեան ուժերու ներկայութիւնը ապահովել իր հողամասին վրայ :

ՓԱՐԻԶԻ համայնավար պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ Փինէի թեկնածութիւնը պիտի նշանակէ վերադարձ մը դէպի անցեալ :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ մահափորձ մը ձախողած է գրադէտ Կիւնթէր Կրասի դէմ : Գրագէտը պայքար կը տանէր Դաշնակցային Հանրապետութեան ընկերվար - դեմոկրատ կուսակցութեան համար :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին .—

Պ. Վահէ Սէրեան (Պէյրութէն) :

Ընկ. Կարօ Գէորգեան, Պէյրութէն :

Պ. Նազարէթ Սէֆէրեան, ուսուցիչ Պէյրութի Սոֆիա Յակոբեան վարժարանը եւ Պ. Խաչատուր Տօնապետեան, Պէյրութի Յովակիմեան - Մանուկեան երկրորդական վարժարանէն, որոնք ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրով եւ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան օժանդակութեամբ կը հետեւին Սեւրի Մանկավարժական ուսումներու միջազգային կեդրոնին դասախօսութիւններուն :

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ԽՄԲ. — « Պատմա – բանասիրական հանդէս»ի այս տարուան թիւ 2 թիւին մէջ Վ. Բարխուդարեան խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը ունի՝ Նորնախիջեւանի հայկ. գաղութի մասին:

Կը ներկայացնենք հիմնական մասերը :

Նոր Նախիջեւանի Հայ գաղութին հիմ– նադրութեան պարագան եւ այդ գաղու – թին լայն ինքնավարութիւն ստանալու հանգամանքը բացատրելու համար ան – հրաժեշտ է սեղմ գիծերով նկարագրել Ռուսական քաղաքականութիւնը ԺԸ. դարուն :

Եկատերինա Բ. կայսրուհին իր գահակալութեան շրջանին որդեգրեց պետ – րութեան քաղաքականութեան սկզբունք – ները : Ռուսաստանի Հարաւային լայնածաւալ տափաստանը գրեթէ անմարդա – բնակ եւ ամայի երկրամաս մըն էր , որ Ռուսիան կը բաժնէր Թուրքիոյ տիրա – պետութեան տակ գտնուող Սեւ եւ Ազովի ծովերուն հիւսիսային ափերէն եւ մեծ չափերով կը դժուարացնէր անոնց գրա – ւումը :

Առաջին ռուս – թրքական պատերազմի յաջող ընթացքէն ետք, 1774ի Քիւչիւկ – Գայնարջիի հաշտութեան դաշնագրով Ռուսիա յաջողեցաւ մեծ տարածութիւն – ներ եւ քաղաքներ իրեն կցել : Միեւնոյն ատեն յաջողեցաւ Ղրիմի խանութիւնը անջատել Թուրքիայէն եւ դարձնել ան – կախ: Այս ձեւով կը դիւրանար Թերա – կղզիին կցումը Ռուսիոյ :

Ղրիմի կցումով Ռուսիա ելք կ'ունենար դէպի ծով եւ, միաժամանակ, կը զար – գացնէր իր ծովային առեւտուրը : Կը ստանար նաեւ Թաթարական յարձակում – ները :

Ղրիմի խանութեան մէջ արհեստներն ու առեւտուրը, երկրագործութիւնն ու այգեգործութիւնը գրեթէ ամբողջու – թեամբ կը գտնուէր քրիստոնեաներու՝ Հայերու եւ Յոյներու ձեռքը: Խանին ե- կամուտներուն գլխաւոր աղբիւրը անոնց- մէ գանձուող տուրքերն էին: Քրիստոն – եաներու արտագաղթը Թերակղզիէն, ան- տարակոյս, պիտի տկարացնէր խանու – թիւնը : Միւս կողմէ՝ Ռուսիոյ Հարաւա- յին անմարդաբնակ տափաստաններու վերաբնակեցումը՝ Հայերով եւ Յոյնե – րով, պիտի զարգացնէր այդ շրջանին տնտեսութիւնը, պիտի բարձրացնէր ա – նոր քաղաքական արժէքը :

Այս պատճառներով ալ 1778էն սկսեալ Ղրիմի քրիստոնեաներուն գաղթը կը դառնայ Եկատերինա Բ. կայսրուհիին՝ Հարաւային Ռուսիոյ քաղաքականութեան հիմնական հարցը :

1778 Օգոստոսին, 12600 Ղրիմահայեր ճամբայ կ'ելլեն դէպի Տոն եւ, կը հաս – նին 1780 Յունուարին : Ռուսահայերու հոգեւոր առաջնորդ Յովսէփ Արք. Ար – ղութեան կը կատարէ Նախիջեւան քա – ղաքի եւ ապա Չալդր, Թոփտի, Մեծ Սա- լա, Սուլթան Սալա եւ Նեսվիտա հայ – կական գիւղերու հիմնադրութեան արա – րողութիւնը :

ԺԸ. դարու վերջերը, Ռուսիոյ հովա – նաւորութեան ներքեւ հայկական պետա- կանութիւնը վերականգնելու «դաշնա – գրութեան » նախագիծերուն մշակման շրջանին, Կովկասի նախադուռներուն մէջ գտնուող հայաբնակ քաղաքի մը եւ հինգ հա- յաբնակ գիւղերու հիմնադրութիւնը մեծ տպաւորութիւն կը գործէ Հայութեան վրայ :Նոր Նախիջեւանի մէջ հայկական ինքնուրոյն կեանքը վերականգնացնե – լու, հայկական մշակոյթը զարգացնելու յոյսեր կը ծնին: Այս առումով պատմա – կան հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն հնդկահայ գաղութին կողմէ Նախիջեւանի մէջ հայկական դպրոց բանալու մեծա – գումար նուիրատուութիւնները, Լազար- եան ճեմարանը Մոսկուայի փոխարէն Նոր Նախիջեւանի մէջ հիմնելու մտադր– ցումը, Խալդարեանի հայկական տպա – րանը 1780ին Պետերբուրգէն Նոր Նախի – ջեւանի Ս. Խաչ վանքը տեղափոխելու ի – րողութիւնը եւ ուրիշ խօսուն փաստեր :

Ռուսիա, Ղրիմի Հայերուն սովորու – թիւններուն վրայ հաստատուած ինքնա – վարութիւն ապահովելով՝ կ'արձագան – գէր հայ ժողովուրդին ազատագրական բաղձանքներուն: Հարկաւ, առանց մի – տումի չէր, որ Նոր Նախիջեւանը եւ շրր- ջակայ հայկական գիւղերը պաշտօնական թուղթերու մէջ կը կոչուէին «հայկական օկրուգ »:

Կարեւոր եղած է Նոր Նախիջեւանի ինքնավարութեան ազդեցութիւնը ռուսա- հայ կեանքին վրայ : Աստրախան , Ղըզ – լար, Մոզդոկ, Գրիգորիոպոլ եւ միւս գաղութները ձգտած են համանման իրա – ւունքներ եւ արտօնութիւններ ստանալ :

Առանձնաշնորհումներուն ընձեռած կա– րելիութիւններուն շրջանակին մէջ եւ ա – նոր հիման վրայ ձեւաւորուեցաւ նորա – հաստատ գաղութին ինքնավարութիւնը : 1780ին կը կազմուի հայկական քաղաքա- յին վարչութիւնը, որ իր մէջ կ'ամփո – փէր գաղութին դատական, ոստիկանա – կան եւ գործադիր իշխանութիւնները : Քաղաքային վարչութիւնը կը կառավար- ուէր երեք դատաւորներով, որոնցմէ մէ- կը կ'ըլլար նախագահ եւ կը կոչուէր «ա– ռաջին դատաւոր», միւս երկուքը կը կոչուէին «երկրորդ դատաւոր»ներ: Ոս – տիկանութեան ծառայութեան համար կ'ընտրուէին երկու հոգի :

Գաղութը կը կառավարուէր 1765ին կազմուած «հայկական դատաստանա – գիրք»ին հիման վրայ : Դատավարու – թիւնները տեղի կ'ունենային հայերէն լեզուով :

1785ին Ռուսիոյ մէջ կը հաստատուի Նոր օրինավիճակ մը՝ յատկապէս քաղաք– ներուն համար: Յովսէփ Արք. Արղու – թեան (Ռուսահայերու Առաջնորդը) կը յաջողի խափանել Նոր օրէնքներուն ան – միջական գործադրութիւնը Նոր Նախի – ջեւանի մէջ: Սակայն անհրաժեշտ էր ըս– տեղծել պետութեան նոր օրէնքին համա– պատասխան եւ միաժամանակ Նոր Նա – խիջեւանի առանձնաշնորհումներուն ո – գիին համերաշխ քաղաքային իշխանու – թեան նոր մարմին մը: Այդ նպատակով կը կազմէ 13 յօդուածներէ բաղկացած կանոնադրութիւն մը («Դաշնադրութեան միաբանութիւն »), որուն հիման վրայ 1795 Մայիս 26ին կը կազմուի հոգաբար- ձութիւնը՝ քաղաքային դուման կամ խորհրդարանը :

Խորհրդարանը կը բաղկանար 24 հոգա– բարձուներէ :

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ստորեւ կուտանք հատուած մը այն նամակէն զոր Ինտրա (Տիրան Չրաքեան) դրկած է Միքայէլ Կիւրճեանի, նկարա – գրելով իր հանդիպումը Եղիա Տեմիրճի – պաշեանի հետ, Ժընեւի մէջ.—

.. Եղիան հոս է, Ժընեւ՝ փախչելով Լոզանէն ուր կարծած է թէ հալածիչ են զինքը: Իր կեանքին մնացած օրերը այս տառապանքով պիտի ապրի խեղճ մեծ մարդը : Կը կարծէ թէ կը հալածուի. գիտես անշուշտ իր այս հիւանդութիւ – նը՝ իր փաքոլոժիք պաշտօնականու – թեամբն ալ, (մանի տը փերսեքիւսիոն). կարծած է թէ հոս ալ Հայերը հալածած են զինքը, եւ ասկէ է որ փախած է Լո – զան՝ ուրկէ կը փախչի հիմա նոյն համո– զումով : Իմ նամակիս պատասխանելու տեղ իրեն այցելել ուզեցի Լոզան երթա – լու առիթով(*) մը, բայց ափսոս որ ճիշդ առջի օրը ալ մեկնած է եկեր ինքը քաղաքէն (Լոզանէն): Երբ Ժընեւ դար – ձայ բաին որ հոս է Եղիան : Ապուշին մէկը(Զուղասրղեան) լսելով որ ես նամա– կագրութիւն մը ունեցած եմ Եղիայի հետ, ինքն ալ գրեր է բան մը՝ որուն պատասխանին մէջ զոր Եղիան հաճեր է նոյնպէս ղրկել իրեն՝ այդ տղուն համար զգացած (վերջէն կ'իմանամ կոր ա– սոնք), հակակրութենէն՝ ուրիշ բան չէ գրեր բայց եթէ իր հալածուած ըլլալը ու իր անէծքները, զայրոյթները՝ որոնք սա տողերով կը վերջանան. «Սիրտս ու հո – գիս բաց են յաւէտ երիտասարդութեան առջեւ, այլ դուռս փակ յաւիտեան»: Ան զարչելին, զարչութեան հրաշակերտը , թերմեճիւսը, ափոժէն, (եթէ կարելի է այս բառը՝ փոխանակ փերիժէին) կ'են – թադրենք որ պատճառ եղած է Եղիային ծայրայեղութեան՝ նկատմամբ Ժընեւի Հայերուն: Ինչպէս իր նամակին (միւսին նամակին) ենթադրած գանելիք, դար – չանքի կերպարանքին յիշատակը կարող ըլլար Եղիային մէջ առաջ չբերել հալա – ծանքի իր մանին, կամ չպատշաճիլ անոր մէկ տագնապին, ու չղրկել Եղիան այդ նամակը գրկելու, առ նամակը չնորհելու նետելու անոր :

Անցեալ գիշեր ես եւ բարեկամ մը կը պտըտէինք կոր, երբ ընկերս իմ ուշա – դրութիւնս ցնցեց, «Հոս նայէ.» — Ե- ղիան էր, կծկտած, օձիքներուն ու ճակատին առաջամասին մէջ պահուըտած, որ կեցաւ ընկերոջս բարեւովը : Եղիան է մրմնջեցի եւ խոնարհեցայ ու ձեռքը սեղ- մեցի՝ մեղմ ձայնով հարցնելով, ծռելով դէպի ինքը՝ խանութի մը լոյսին մէջ. « Կը ճանչնա՞ք զիս...» — Ճանչցաւ. «Չրաքեան» ըսաւ ընկերս. Եղիան ժպտե- ցաւ, եւ յիշեց իրեն այցելող (Խաչիկ) « բանաստեղծ»ը ու «նկարիչ»ը որ փոխ- գիներ կարդացած ու նկար ալ խոստացեր էր իրեն ...: Այս բաներուն մասին բառ մը չըսաւ, քանի որ նամակին մէջ բաեր էր արդէն, եւ քով քովի քալել սկսանք Ժընեւի լայն փողոցներուն վրայ, մինչ – դեռ ինքը, չեմ գիտեր ուրկէ սկսելով, ինչպէ՛ս, ինչո՛ւ՝ իրեն եղած հալածանք- ները պատմել սկսաւ ... մշանջենապէս հաստ, դառնացած, կարծր ձայնով մը, ժեսթերով, աչքերը կիսախուփ, քալ – ուածքը դիւային, (լատին հագեր էր, թէեւ ցեխ չկար, ու ոտնաձայն չունէր, հապա Թաւշեայ , պզտիկ քոլլափոխ մը) եւ այսպէս գացինք բաւական տեղ: ծամ- բան փորձեր կ'ընէինք հանդարտեցնելու զինքը, պարապ տեղը, որովհետեւ իր հիւանդ մտքին խուժող յիշատակները, իր զայրոյթները, իր հայհոյութիւնները (անգամ մը պոլսեցի ու Պոլիս կամ չեմ գիտեր ուր գտնուող խեղճ մարդոց հա – մար «բ... ու բ...» պոռաց, մենէ յետոյ արագ ներում մըն ալ խնդրելով) անըս – պառ, խուռներամ, բայց անչփոթ՝ իր լորձունքոտ, վաւաշոտ շրթունքներէն կը ժայթքէին չարունակ, կարծես սպառելով ու ծերացնելով զինքը, իր նշանաւոր ագ- ուոր գլուխը , Տեմիրճէի գլուխը որուն կորուած մազերը ալ ճերմկեր էին...: Վերջապէս անյաջող կերպով էնսինիէ ընելէ վերջ քանի մը տկար բառեր. «Կ'ա- ղաչեմ, մի յուզուիք...» «մոռցէք վայր- կեան մը...» «բայց... Եղիա...» Երբ Լանտորֆ անունով պրասրիէ մը կ'ան – ցնէինք յաջողեցայ հրաւիրել զինքը հոն, «խահուէ խմելու» եւ , ալ հանդարտած, Եղիան մտաւ մեզի հետ զարեջրատունը, ու յորդ լոյսին տակ իր կերպարանքը դի- տելու երկարատեւ առիթ մը ունեցայ, մինչեւ կէս գիշեր , իր՝ հալածանքներէն չեղած ու մեր նիւթերուն շուրջը տիրա – պէս ու չքեղօրէն դարձող խօսակցութեան միջոցին՝ որու վրայ սակայն, սիրելի Մի- քայէլ, կ'ուզէի միայն խօսիլ ...:

Բայց կը տեսնեմ որ ալ շատ երկար պիտի ըլլայ ...: Արդէն նախորդ էջէն աւելի հետաքրքրական պիտի չըլլար... Ջղելով ուրեմն թերթ մը հիմնելու հա – մար ? իր պարզած բարոյական կամ նիւ- թական որոշ բայց թերեւս անգործադրելի փլանին մասին խօսիլ, նաեւ իր հեշտա-

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Կը նշանակէ թէ այդ մարդիկը հասած էին իրենց նպատակին, — կը մտածէր , — իսկ ի՞նչ էր իր այսօրուան վիճակը : Անխօս, անբան կենդանի մը՝ եկած ին – կած էր այս պատուական ընտանիքին մէջ, ու չռայլօրէն կը վատնէր անոնց բարեսիրութիւնը :

Շատ մեծ ցանկութիւն մը ծնաւ իր մէջ, — անգամ մը հանդիպիլ իր ընկերներուն, բայց ոչ բազմութեան մէջ, այլ առան – ձին, անոնց հետ մինակ, գլուխ – գլխի : Մտածեց Ռոստոմին միջոցաւ ժամադրու– թիւն մը խնդրել, տեսակցութիւն մը ու – նենալ : Մինակ անունը , — որբանոցի անունը ,— լսէին՝ բաւական էր: Որբա – նոցը Աշոտներ շատ կային, բայց իր ա – նունը մկրտած էին «Աշոտ Երկաթ», «Ա – շոտ փորձանք»:

— Այս տղաքը լաւ կ'երգե՞ն, լաւ կ'ար– տասանե՞ն,— հարցուց Ռոստոմին :

— Շատ լաւ, հիանալի: Սպահանդէսին օրը կը տեսնես :

Աշոտ լռեց : Թեթեւ ժպիտ մը միայն ուրուագծուեցաւ դէմքին վրայ :

×

Օրը Կիրակի :

Առաւօտուն՝ հանդիսաւոր պատարագ – հոգեհանգիստ: Կէսօրէ ետք տեղի պիտի ունենար սպահանդէսը: Տունին մէջ, կա– նուխէն , ամէնքն ալ ոտքի վրայ էին: Ա– մէնքն ալ մաքրուեցան, հագան իրենց կիրակնօրեայ զգեստները: Ինքն ալ առա– ջին անգամ ըլլալով նոր հագուստ, նոր կօշիկ, ճերմակ շապիկ եւ փողկապ ու – նեցաւ : «Այսօր, իրաւէն քաղքցի դար – ձայ», կը մտածէր :

Բոլորը միասին եկեղեցի պիտի երթա – յին, բացի Պ. Վարդանէն, որ սրահ պի – տի երթար կարգադրութիւններ ընելու : Աշոտ տրամադիր չէր եկեղեցի երթալու պարզապէս իր ծանօթներուն չհանդիպե – լու համար: Պ. Վարդան լաւ առիթը տը– ւաւ իրեն :

— Աշոտ, տղաս, դու սա ժապաւէննե– րը, դու սա ղողասեղները քու մասնակ – ցութիւնդ ալ առով թող ըլլայ, սա «քս – քարթ»ները պատրաստէ :

Երկինքէն ինկած պատեհութիւն մը : Եւ Աշոտ խնամքով պատրաստեց զարդա– նիշերը :

Տնեցինները եկեղեցիէն վերադարձան , խօսեցան պատարագիչ եպիսկոպոսին քարոզին մասին , յետոյ սեղան նստան : Ճաշը եղաւ հապճեպ: Տղաքը կանուխէն սրահ պիտի երթային վերջին փորձը բե– մին վրայ կատարելու համար: Պ. Վար – դան երախաներուն հետ շուտով մեկնե – ցաւ: Տունը մնացին Տիկին Սիրարփի , ինք, եւ փոքրիկ Յակոբիկը :

Աշոտ չէս գիտեր ինչո՞ւ շատ տրա – մադրութիւն չունէր հանդէսին երթալու: Սրտին մէջ տարօրինակ դող մը կար: Կարծես օտար, անծանօթ շրջանակի մը մէջ պիտի իյնար: Գաւառային վերադառ– նալէն ասդին, մարդու երես չէր ուզեր տեսնել: Գործէն տուն, տունէն գործ, այս էր իր աօրեան :

Բայց այսօր հարկադրուած էր երթալ : Անկարելի էր խուսափիլ :

Յակոբիկին ձեռքէն բռնած՝ ճամբայ ե– լաւ: Սրահ հասան: Մուտքին՝ «Հայ Ա – րի»ներ պատուի կեցած . էին , մաքուր հագուած գեղեցիկ օրիորդներ զարդա – նիշեր կը դնէին ներս մտնողներուն լամ – բակներուն վրայ :

Երկչոտ, ամչկոտ քայլերով սրահ մը – տաւ, Յակոբիկը յանձնեց Տիկին Սիրար– փիին եւ մութ անկիւն մը փնտռեց տեղա– ւորուելու համար :

Մեծ, հոյակապ, լուսաւոր սրահ մըն էր: Բեմը դրօշներով ու վերտառութիւն– ներով պատշաճօրէն զարդարուած : Հայ արիներ հոն ալ պատուի կեցած էին : Սրահին մէջ, ծովածաւալ բազմութիւն , յուռ ու երկխըղած: Կայտառ, հուժկու պատանիներ, սեւ շղարշներ իրենց թեւե – րուն վրայ, ներս խուժող բազմութեան տեղ կը ցուցնէին: Այս բոլորը իրեն հա – մար նորութիւններ էին: Առաջին անգամն էր որ կը տեսնէր այսպիսի պերճաշուք սրահ, այսքան բազմութիւն, այսպիսի հանդէս :

Հեռուէն նշմարեց իր մէկ – երկու ըն – կերները : Մէկ – երկու տարին շատ բան փոխած չէր անոնց դէմքէն: Նստած տե – ղէն երբեմն կը շտկուէր, վիզը կ'երկա – ցնէր, տեսնելու համար թէ ինչ կ'անցնէր կը դառնար սրահին մէջ :

Յանկարծ, անսպասելի կերպով մէկը փաթթուեցաւ իրեն.

— Վայ անպիտան, վայ անամօթ, վայ «խլրտ մաքի», ամիսներով հոս ես եղեր եւ ընկերներդ չես փնտռեր, այդ քան չո՞ւս մեծցար :

Յետոյ, իրարու ձայն տալով, իր շուր– ջը հաւաքուեցան միւս ընկերներն ալ : Գրկախառնում, համբոյր, ուրախութեան արցունք, խինդ ու ծիծաղ այն աստիճան որ ներկայ բազմութեան բոլորին դէմքե – րը ետ դարձան՝ տեսնելու համար թէ ինչ կ'անցնէր, կը դառնար :

Ընկերներէն մէկը՝ «կեցէք ; հիմա կու գամ», ըսելով վազեց, կորսուեցաւ բազ – մութեան մէջ :

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՃԷ

(Տ Շար.)

...մը բանաստեղծ փայփայանքներուն կամ ...մանուանդ փայփայիչ բնում քանի մը ...ւարթ խօսքերուն զորս ուղղեց Նաիրի – ...ւքի ծխախոտ, սիկառ եւն. ծախող աղ – ...կան մը որուն քամփանեակն (Նաիրեկան մը որուն համար կ'ըսեմ), ու դեղ... գաւառին համար կ'ըսեմ), ու դեղ... ...ւն հայուստր, աղջկան հայրենիքին ...ն մեզի գրաւեց եւ որուն, Եղիան, ...ցկին տալի մը դնել՝ եւքը, ... սիրուն ...խօսքերու մէջ հարցուց թէ կը ճանչնա՞ր ...կրացինեան, «Փրանսայի մեծ քերթող ...մը ներշնչող Իսքիացի աղջիկը» մինչդեռ ...աղջիկը միամտօրէն կ'օրրէր կոր գլուխը ... «Ոչ, չեմ ճանչնար» ու, սովրեցուց ...արտասանել «Հայ» բառը, — ձգելով այս ...անքը, ըսեմ միայն թէ ինչպէս ներկա – ...ցուցի իրեն, լուսանկարը ... — բայց ...կցիր, կարդալ։

Երբ շնորհակալութիւն յայտնեցի իրեն ...որ համեր էր պատասխանել ինծի, տա – ...թրինակ ու բարեացակամ յիշողութեան ...մը մէջ պահած ըլլալով իմ այցելութիւնս ...իրեն, Ռասզիւղ, կարդացած Փոէզիխս ...նիւթը, եւն. իր մենարանին մէջ կախ – ...ուած պզտիկ խղանկար մը համար բրած ...գիտողութիւնս, օհ, թեթեւ, ուրկէ հե – ...տեւեր էին քանի մը ճակատագրակէս լու– ...ուած խօսքեր, որոնք նկարիչ «ալ» ըլլալս ...յայտնեցին իրեն մինչեւ որ խոստացուած ...նկարին նիւթը իսկ բառ, — մրրիկ մը, ...ծովային, — երբ խօսեցայ իր նամակին ...վրայ որու մէջ յիշեր էր մէկ մասը այս ...յիշատակներուն զորս ամբողջացուց բե – ...րանացի՝ ինքն ալ իմ նամակիս վրայ ...խօսեցաւ, շատ փայփայիչ ու շուարեցնող ...բառերով ... : — «Որչափ fobismant է, ...բառ, ինչ հոծութիւն ... — յետոյ, մա – ...նաւանդ վերջաբանը, որ հիանալի էր, ...միանգամայն շատ փափուկ ...» եւ, ժպտ– ...ալով, մշտ ժպտելով աւելցուց. — «Նոր բառ մըն ալ չինեց էիր «ալպափայ– ...թի ...» — ու մինչդեռ ես գինքը ընդմի– ...ջելով ու, ինքնիրեն խօսելու պէս ընկե – ...րոջս կ'ըսէի թէ տարօրինակ յանդգնու – ...թիւնը չինող ու արուեստագիտօրէն չա – ...փազրող մեծ գրագէտին նոր բառ մը ...դրկելու, եւ առաջին տողին սկիզբը ... — ...ինքը՝ բառին վրայ կը հիանար, ու կ'ըսէր. ...«ինչ գեղեցիկ բառ սակայն. ալպափայ– ...թի — ալեանները ամբողջ կ'երեւակայէ ...մարդ այս բառին մէջ...» եւայլն։

Խօսակցութեան վերջերը, լուսանկարը ...ներկայացուցի իրեն. — Տեսէք, ըսի, մէ– ...կը ներկայացնեմ ձեզի, եթէ կը հաճիք ...։ ...առաւ ու բաւական դիտեց զայն։ Ես, վը– ...րան ծռած քանի մը բացատրութիւններ ...տուի լուսանկարը ներկայացնող անձին ...վրայ. օհ, շատ քիչ ... բանի մը բառեր ...միայն ...։ — Համոզուած, խորհելով ու ...լրջօրէն ըսաւ Եղիան. «Արտայայտիչ է ...դէմքը ... իւնճամփոփ, մտածող ...» ...եւայլն ... ։

(*) Գործի մը համար պացի Լոզան, ...ծանօթի մը հետ, գեղեցիկ նաւարկու – ...թեամբ մը Լեմանին վրայէն ... երկա – ...բուղիով դառնալու համար ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Լիպարիտ Ներսիսեանի «Կոմիտաս» թատերախաղը, որ լոյս տեսաւ վերջերս Երեւանի մէջ, փորձ մըն է՝ պատկերա – ցնելու Կոմիտասի կեանքին այն շրջանը, որ ան անցուց Զօհրապի, Վարուժանի եւ Սիամանթոյի հետ ։

Հեղինակը գրած է արեւմտահայերէ – նով՝ տեղական երանգը աւելի ցայտուն դարձնելու համար ։

×

Օննիկ Փանիկեան «Մահից դէպի կեանք» վէպով կը պատկերացնէ Հայերուն տա – ժանելի կեանքը Թուրքիոյ մէջ. ականա – տեսի յուշերով կը նկարագրէ 1915ի աք – սորը դէպի Տէր Զօր եւ մեր ժողովուրդին կրած անլուր տառապանքները աքսորի ճամբաներուն վրայ, անոր նահատակու – թիւնը Թուրք բարբարոսներուն ձեռքով ։ Երկրորդ գլուխով մը կը նկարագրէ իր անցուցած օրերը արտասահմանի մէջ ։

×

«Նուիրում եմ առաջին համաշխարհա – յին պատերազմի տարիներին Թրքական եաթաղանից զոհուած բիւրաւոր հայ մարդկանց յիշատակին», գրած է Ճ. Կի – րակոսեան իր «Առաջին համաշխարհային պատերազմը եւ արեւմտահայութիւնը» խորագրեալ գրքին առաջին էջին վրայ ։

«Երկու խօսք»ին մէջ հեղինակը կ'ըսէ. «Մենք ջանացել ենք պատասխան տալ այս օրերին մեծ հետաքրքրութեան ա – ռարկայ դարձած այն հարցին, թէ ինչ – պէս պատահեց, որ յիսուն տարի առաջ, պետականութիւնից զուրկ, եւ, հետեւա – բար պատերազմին որպէս պատերազմող կողմ պաշտօնապէս չմասնակցած հայ ժո – ղովուրդը հանդիսացաւ իմպերիալիստա– կան գիշատիչների սանձազերծած համաշ– խարհային սպանդի առաւել տուժողը ։ Ի՞նչն է պատճառը, որ այդ պատերազմի տարիներին Թրքական սուլթանների ա – ւանդական ջարդարարական քաղաքակա – նութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին, որ իր հայրենի հողից տեղահանուեցին միլիոնաւոր հայ մարդիկ եւ նրանցից շա – տերը սրի քաշուեցին, զոհուեցին Միջա – գետքի անապատներում »։

Գիրքը ունի ուսումնասիրուած գիրքե – րու ընդարձակ ցուցակ եւ տեղանուննե – րու եւ անձնանուններու ցանկեր ։

×

« ... Մեծ բանաստեղծ Ապուլղասիմ Ֆիրտուսին քսանեւհինգ տարի աշխատե– ցաւ այս գիրքին վրայ, մինչեւ որ աւար– տեց զայն ...» ։

Խօսքը «Շահնամէ»ի մասին է ։ ԺԱ. դարու բանաստեղծ պատմական Նիզամի Ա – րուզի Սամարղանդ կը շարունակէ. «Բա – նաստեղծութեան պարզութեամբ Ֆիր – տուսի հասաւ հասող ջուրին մաքրու – թեան ։ Արդեօք ունէ՞ մէկը ունի՞ տա – ղանդին այն ուժը, որ կարողանայ խօս – քին արժէքը հասցնել այսպիսի բարձրու– թեան մը »։

« Հայաստան » հրատարակչութիւնը Ս. Ումառեանի թարգմանութեամբ լոյս ըն – ծայած է պարսիկ գրագէտին «Զալ եւ Ռուդաքին», «Շահնամէ»էն ։

×

«Երբ նա մտնում էր սրճարան, կանգ – նում ու ընտրում էր այն սեղանը, որտեղ արուեստի ու գրականութեան երիտա – սարդութիւնը կամ նրանց տարիքից ոչ հեռու անցած ընկերներն էին հաւաք – ուած ։ Սրանց շրջանակում նա առոյգա – նում էր, եւ ինքն էլ, ինչպէս ասում են, ցաւում ։ Զահելութիւնը յիշեցնող եռան– դով ու կրքով խառնւում էր նրանց խօ – սակցութեանը ։

Նա խուսափում էր ծերունիների շըր – ջապատից »։

« Մտերմական Տիրխանդաղէն» — այս – պէս խորագրած է իր յուշերուն գրքոյկը թատերագէտ Սարգիս Մելիքսէթեան։ Եւ իրօք, հեղինակը յաջողած է շատ մտերիմ էջեր վերակենդանացնել մեծ գրողին կեանքին վերջին տասնամեակէն ։

×

Զապէլ Ասատուր՝ Սիպիլ, յետզուրեա– նական շրջանի տաղանդաւոր քնարեր – գուներէն է, արեւմտահայ առաջին բա – նաստեղծուհին ։

Երիտասարդ գրականագիտուհի Լ. Գա– լըստեան կազմած եւ «Հայաստան» հրա – տարակչութեան միջոցով լոյս ընծայած է Սիպիլի գրական եւ մանկավարժական վաթսունամեայ գործունէութեան արդա – սիքը ամփոփող ստուար հաւաքածոն՝ «Երկեր» խորագրով։ Հատորին մէջ տեղ գտած են Սիպիլի բանաստեղծութիւննե – րը, «Աղջկան մը սիրտը» վէպը եւ այլ գործեր ։

×

Վերջին տարիներուն հայ մանկավարժ– ները բաւական աշխատանք կատարեցին հայ ժողովուրդին կարեւորագոյն բնա – գաւառներէն մէկը՝ կրթութիւնն ու դըպ– րոցը ուսումնասիրելու եւ ամփոփելու ուղղութեամբ ։

Այս կարգի վերջին նորութիւններէն է փրոֆ. Մուշեղ Սանթրոսեանի «Արեւե – լահայ դպրոցը 19րդ տարի առաջին կէ – սին» աշխատութիւնը, որ հրապարակ հանած է «Լոյս» հրատարակչութիւնը ։ Այս աշխատութիւնը պատրաստելու հա – մար հեղինակը օգտագործած է օրուան պարբերական մամուլը, Երեւանի, Թիֆ– լիսի, Լենինկրատի պատմական դիւանա– տուներուն մէջ եղած նիւթերը ։

×

Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմու – թիւնը « Հայ ժողովուրդին հին շրջանին վերաբերեալ տեղեկութիւններու անըս – պառ եւ իր տեսակին մէջ բացառիկ գան – ձարան մըն է ։ Սակայն այդ գանձերը մեծ մասամբ կը գտնուին պատմութեան ըն – դերքին մէջ։ Հարկ է հետազօտել եւ երե– ւան հանել ։ Խորենացիի գործին ուսում– նասիրութեամբ զբաղած են բազմաթիւ բանասէր – պատմաբաններ, այսուհան – դերձ այս բացառիկ սկզբնաղբիւրին ման– րամասն հետազօտութիւնը կը պահանջէ նորանոր ջանքեր ։ Այդ ջանքերուն մէկ նոր արտայայտութիւնն է Գ. Սարգսեանի լուրջ ուսումնասիրութիւնը, որ կը կրէ «Մովսէս Խորենացու «Հայոց պատմու – թեան» ժամանակագրական համակարգը » վերնագիրը ։ Աշխատութիւնը հրատարա– կած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ա – կադեմիայի պատմութեան հիմնարկու – թիւնը ։

×

«Եօթը տարի է անցել Իսահակեանի մահուան օրից, եթէ միայն նա մահ ու – նի, բայց այսօրուայ պէս յիշում եմ վարպետին։ Ահ նա անցնում է փողոցով « երազային իր տարտամ քայլերով » ինչպէս հատլիքի ժամանակ ցորենի հասկն է լինում իր ծանրութեան տակ կքած ։ Վերջին մի քանի տարիներն ա – ւելի էր նկատւում այդ հակուածութիւ – նը ։ Կարծես նա արդէն աչք էր գցել ան– կուշտ հողին » ։

Այս տողերը քաղուած են վերջերս լոյս տեսած յուշագրքի մը էջերէն ։ «Մտերիմ դէմքեր», այսպէս կը կոչուի այս յուշա– գիրքը, որուն հեղինակն է գրականագէտ Յովհաննէս Ղանալանեան ։

Շատ բնորոշ եւ սրամիտ դրուագներ կան յուշերու այս գիրքին մէջ ոչ միայն Աւետիք Իսահակեանի, այլեւ երկու ու – րիշ անուանի Հայերու մասին (Զիւլեւզով եւ Լեւոն Քալանթար) ։

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Հարաւային Ամերիկայի անտառներուն մէջ կան թունաւոր մեծ սարդեր, որոնք մէկ խարուածով կը սպաննեն գորտեր եւ թռչուններ ։ 25 սանթիմեթր մեծութիւն ունեցող այս կենդանին, իր կարգին, կը յօշոտուի ճանճի տեսակի մը կողմէ, որ իր խայթոցով նախ ուժասպառ կը դար – ձընէ զայն, ապա՝ կը բզկտէ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Սակայն դէթ կրնաք՝ Լորտ Էճվարի եւ իր եղբօրորդւոյն միջեւ գոյութիւն ու– նեցող թիւրիմացութեան առթիւ շրջող համբաւներուն ճշմարիտ երեսը ցոյց տալ մեզ:

— Օհ, լուրջ բան մը չէ։ Լորտ Էճվար շատ անհաճոյ նկարագիր մը ունէր ։

— Ձե՞ր անձնական տպաւորութիւնն է այդ ։

— Հարցը իմ մասիս չէ։ Ես երբեւիցէ տարակարծութիւն մը չեմ ունեցած Լորտ Էճվարի հետ ։ Եւ ինք մեծ վստահութիւն ունէր իմ վրաս ։

— Իսկ ինչ որ կը վերաբերի կնոջմեն Մարգին... ըսաւ Փուարօ ։

— Շուայտ եւ չռայլ՝ ծածկուած էր պարտքերու տակ ։ Անկէ զատ՝ իր եւ իր հօրեղբօր միջեւ գոյութիւն ունէին ան – հասկացողութեան ուրիշ պատճառներ ... որոնց մօտէն ծանօթ չեմ։ Օր մը, վէճի մը ընթացքին, Լորտ Էճվար արգիլեց ի– րեն մուտքը այս տունէն ներս ։ Ահա ինչ որ գիտեմ ։

Գրագրուհին սեղմեց իր շրթները, ըսել ուզելով թէ աւելի երկար պիտի չխօսէր այլեւս ։

Երբ վար կ'իջնէինք, Փուարօ բռնելով թեւէս, ըսաւ.

— Վայրկեան մը, Հասթինկ ։ Սպասե– ցէք այստեղ, ես վար իջնեմ Ժափի հետ։ Հսկեցէք նախասենեակին վրայ, մինչեւ որ մենք մտնենք գրադարան – հիւրասրա– հը, ու, յետոյ, դուք կուգաք մեզ ըն – կերանալու ։

Երկար ժամանակէ ի վեր կորսնցուցած էի Փուարոյի հարցումներ ընելու սովո– րութենէս։ Ուստի, անխօս, դիրք բռնեցի կանգնած սանդուխներուն վերը՝ բազրի– քին առջեւ։ Փուարօ եւ Ժափ նախ ուղ – ղուեցան դէպի մուտքի դուռը ... Իմ տե– ղէս չէի կրնար տեսնել այլեւս զանոնք ։ Յետոյ վերադարձան, դանդաղօրէն յա – ռաջանալով նախասենեակին մէջ։ Իմ հայեացքս հետեւեցաւ անոնց մինչեւ ի – րենց գրադարանէն ներս մուտք գործելը։ Պահ մը սպասեցի եւ սահեցայ սանդուխ – ներէն վար ու վազեցի դէպի գրադարան – հիւրասրահը ։

Զոհին դիակը վերցուցած էին արդէն ։ Վարագոյրները փակ էին եւ ելեկտրական ջահերը վառուած ։ Փուարօ եւ Ժափ, սեն– եակին մէջտեղը կանգնած, կը դիտէին իրենց շուրջը ։

— Այստեղ, ոչ մէկ նշոյլ ... ըսաւ Ժափ ։

Փուարօ, ժպիտը շրթունքին, պատաս – խանեց.

— Ափսոս ... Ոչ գլանիկի մոխիր ... ոչ ոտքերու հետք ... ոչ կնոջ մը ձեռնոց – ները ... ոչ իսկ անուշահոտութեան մը թողած նշոյլը ... Ոչինչ, որոնք կը դի– րացնեն ոստիկանական վէպերու հետա – զօտութիւնները ...

Ես յարմար դատեցի ինծ յանձնուած պարտականութեան արդիւնքը հաղորդել.

— Ամէն ինչ լաւ է, Փուարօ ։ Ես հըս– կեցի վերէն եւ ոչինչ տեսայ անրնական ։

— Օհ, բարեկամս՝ Հասթինկի արթուն աչքերը ... գոչեց Փուարօ սիրալիր կա – տակելու եղանակով մը ։ Ըսէք, խնդրեմ, նկատեցի՞ք միթէ շրթներուս միջեւ վար– դը ...

— Ձեր շրթներուն միջեւ՝ վա՞րդը ... հարցուցի զարմացած ։

Ժափ խնդուք մը արձակեց ։

Ես կը հարցնէի ինքս ինծ թէ՝ արդեօք ընկերակիցներուս խելքին դպա՞ւ, եւ կամ թէ ես խելքս կորսնցուցի ։

— Նշմարեցի՞ք վարդը, Հասթինկը կրկնեց Փուարօ, այս անգամ քիչ մը խիստ եղանակով։

— Ոչ, այն պատճառաւ որ ձեր դէմքը չէի տեսներ ։

— Ինչ կարեւորութիւն ունի, պատաս – խանեց Փուարօ անայլայլ ։

Ես զարմացած մնացի ։

— Իմ հաշւոյս, ըսաւ Ժափ, ես այս սենեակին մէջ մնալէն օգուտ չունիմ ։ Ես կը նախընտրէի, եթէ կարելի ըլլար, կըր– կին տեսնել Լորտ Էճվարի աղջիկը։ Այս առաւօտ ոչինչ կրցայ քաղել իրմէ, որով– հետեւ շատ յուզուած էր ։

Եւ զանգահարեց, կանչելու համար ա– բարողապետը ։

— Հարցուցէք Միս Ժերալտինի, թէ կրնա՞յ ընդունիլ զիս ։

Սպասաւորը հեռացաւ ։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, ոչ թէ ինքը, այլ Միս Գարրոլը յայտնուեցաւ ։

— Ժերալտին կը քնանայ, ըսաւ ան ։ Խեղճ աղջիկը չափազանց ազդուած էր իր հօր եղերական մահուամբ ։ Երբ դուք մեկնեցաք, ես հանդարտեցուցիչ մը տը– ւի իրեն եւ հիմա խոր քունի մը մէջ թաղուած է ։ Մէկ կամ երկու ժամէն, թերեւս ...

Ժափ շարժումով մը համաձայնեցաւ գրագրուհիին ։

— Ամէն պարագայի, աւելցուց Միս Գարրոլ, ինչ որ կրնայ Ժերալտինը ըսել ձեզի, նոյնը կրնամ ըսել նաեւ ես ։

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Շէխիկեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի (Սեպտ. 19) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ

ՄԿՐՏԻՉ ՇԷԽԻԿԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարեդարձին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատա-կը յարգողները :

×

Օր. Հերմինէ եւ Օր. Մարիինէ Զիլին-կիրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի-րենց սիրելի հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրա-կի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ. — Հ. Յ. Դ. կոմիտէն, Նոր Սերունդը, Կապոյտ Խաչը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին ընկ. Յակոբ Կոշկարեանի եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ի-րենց փեսային կսկծալի մահուան առթիւ (Փարիզ) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնոր-հակալութեամբ ստացած է 50 ֆրանք, ողբացեալ Մէլէք Շմաւոնեանի զրացինե-րու եւ բարեկամներու կողմէ եղած ծաղ-կեպսակէն աւելցած գումարը :

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Աննիկ Մինասեանէ տասը ֆրանք իր թոռան երկրորդ տարին ծննդ-եան առթիւ :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խա-չի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղ-օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ համա-նուն եկեղեցւոյս մէջ :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Դրպ-րաց Դասուս կողմէ, առաջնորդութեամբ գլխաւոր Պ. Գէորգ Հալպուեանի եւ ըն-կերակցութեամբ երգէոնի :

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնու-եւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարերարաց ննջեցելոց յիշատակին :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.30 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գի-շեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահնե-րուն մէջ :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին *հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի (Հայաստանէն) Յակոբ-եան Հրաչ — Սերոբի, ծնած 1918ին: Մօր անունը Սաթենիկ, ունի եղբայր մը Խո-կեանդար. երեք քոյրեր, Հրանոյշ, Սո-նիա, Աննիկ: Պատերազմի ընթացքին մեկնած է Դիլիջան քաղաքի Գ. փողոցէն 1942ին: Զինքը տեսած են 1945ին Ֆրան-սայի մէջ: Կը խնդրուի գինքը ճանչցող-ներէն կամ տեղեկութիւն ունեցողներէն, բարի ըլլալ եւ տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին, Լէյլի Դշխոյեան, Բարեկամու-թեան փողոց թիւ 47, Երեւան (Հայաս-տան) :

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ

ԱՐԱՄԻ (*Մանուկեան*)

Յիշատակը կ'ոգեկոչուի իր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ :

Կիրակի (Սեպտ. 19) ժամը 15էն 22 ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ փլաս տը լ'Օբէլ տը Վիլ :

Կը նախագահէ Ընկ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Ծրջ. կոմիտէին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի եւ մասնակցու-թեամբ Կապոյտ Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղերուն :

Գեղարուեստական բաժին :

Երգ՝ ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, արտասանութիւն Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ :

Ընտանեկան խնճոյք :

Հաղորդակց. միջոցներ. — Փորթ տը Քլիշիէն 140 թիւ օթոպիւսը, իջնել Փլաս Վոլթէր: Փորթ Շամփէռէէն եւ Փոն տը Լըվալուայէն 135 թիւը, իջնել Ավրնիւ տը լա Մառն: Սէն Լազարէն իջնել՝ Ա-նիէռի կայարանը :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկա-յութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Ծրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Տար. ը նախորդ ժողովին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Սեպտեմբեր 19ին, կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Ժերար Սթեֆանեսքօ կը ներկայացնէ Սեւրի Սամուէլ — Մուրատ-եան վարժարանը, մասնակցութեամբ ռեսուչ — վարդապետին՝ Հայր Ն. Բէհ-եսյեան, Ֆրեսւրիք Ֆէյաիի եւ աշա-կերտներուն ու իրենց ծնողաց :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75-ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, կի-րակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գի-շեր, Ազգային Տան սրահը :

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro : 4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եզանակին առաջին պարախանդէսը — *Մանրամասնութիւնները յետոյ*

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

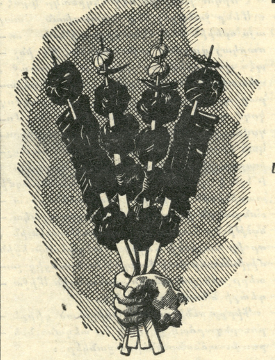
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշտանկուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան :

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

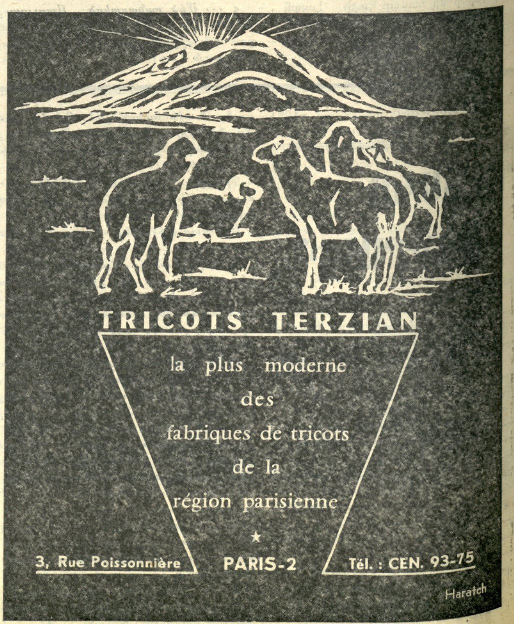
Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e

Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 19 SEPTEMBRE

1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10413

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — N° 10.413

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՍՈՒԷՏԻԱՆ

(Մուսա Լերան հերոսամարտի Յիսնամեակին առթիւ)

Որքան տխուր եւ յուսահատական պիտի ըլլար Հայոց պատմութիւնը առանց իր հերոսամարտերուն, առանց ազատագրութեան ճամբուն վրայ զէն ի ձեռին զօրաւոր թշնամիին դէմ մղուած դիւցազնական կռիւներուն, որոնք փրկեցին Հայութեան պատիւը :

1915ի Մեծ Եղեռնի զարհուրելի օրերուն, երբ ոճրագործ Իթթիհատի կառավարութիւնը կանխամտածուած մանրակրկիտ ծրագրով կը բնաջնջէր իր տիրապետութեան ենթակայ Հայերը, գլխաւորապէս մտաւորականութիւնը, զինուորագրելով երիտասարդութիւնը եւ զինաթափելով բնակչութիւնը, գտնուեցան շրջաններ, որ չուզեցին գլուխ ծռել բռնակալին եւ ապստամբութեան դրօշ պարզեցին :

Աւելի քան մէկ դարէ ի վեր օսմանեան կառավարութեան աչքի փուշն էր ապստամբ Զէյթունը : Հայաջինջ ծրագրի առաջին հարուածը ուղղուեցաւ անոր դէմ : Կաթողիկոս եւ Հայ երեւելիներ յորդորելով խորամանկ Թուրքերու առաջարկը խոստումներէն, յանձնարարեցին Զէյթունի հերոսներուն լեռնէն վար իջնել եւ անձնատուր ըլլալ :

1915 Մարտ 26ին Թուրք զինուորները անազդարար այրեցին Զէյթունի հանրապետ բարձունքին վրայի Ս. Աստուածածին վանքը, ուսկից հեռացեր էին ապստամբները : Ապրիլ 9ին խարդախութեամբ զինուորագրուեցան երիտասարդները գօտեւորելով աքսորուեցան : Շատ չանցած ամբողջ Զէյթունի բնակչութիւնը տարուեցաւ դէպի Սուլթանիյէ եւ անկէ Տէր Զօր :

Այս դէպքերը տեղի կ'ունենային Վանի ապստամբութենէն առաջ : Զէյթունը դարձեր եղաւ Շապին Գարահիսարի, Եդեսիոյ, Ֆընտըճաքի, Ալքայի, մանաւանդ Սուէտիոյ համար :

Մուսա Լերան շրջանի հայկական գիւղերը 1915 Մարտ 28ին յանկարծ պաշարուած էին եւ զէնքերը հաւաքուած :

Յուլիս 16ին Անտիոքի քայմաքամը, Յուլիս 17ին Սուէտիոյ գաւառակին մխտիրը շրջանի հայ գիւղերու մուխթարներուն ուղղուած պաշտօնական յայտարարութիւններով կը հրաւիրէին բոլոր Հայերը, որ եօթը օրուան ընթացքին կարգադրեն իրենց անձնական գործերը եւ փոխադրութեան միջոցներ ճարեն տեղափոխուելու համար կառավարութեան ցոյց տրուած վայրերը :

«Տեղափոխութիւն» կը նշանակէր գիտակցաբար դէպի մահ : Երկընտրանք չկար : Գիւղապետներն ու երեւելիները՝ քահանաներու մասնակցութեամբ ժողով գումարելով, կ'որոշեն չենթարկուիլ կառավարութեան հրամանին եւ լեռ բարձրանալ :

Օգոստոսի սկիզբը արդէն բոլոր գիւղերու բնակիչները կիներով ու երախաներով միասին կ'ապաստանին Մուսա Լերան բարձունքը դժուարամատչելի դիրքերու վրայ : Ու կը սկսին ինքնապաշտպանութեան կռիւները, որ պիտի տեւէին քառասուն օր՝ երեք հազարնոց Թուրք կանոնաւոր բանակին դէմ, զինուած թնդանօթով եւ արդիական զէնքերով :

Սուէտիոյ կռուողները իբրեւ զէնք ունէին միայն 90 յունական կրա հրացան, [illegible] քարթին, 11 մաուզէր, 15 բերնէն լեցուող քերմա հրացան եւ քանի մը հարիւր որսորդական հրացան : Շատ քիչ փամփուշտներով :

Լեռ ապաստանողներու թիւն էր 4200 հոգի : Պաշարի պաշար չկար պարենա –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ չինական վերջնագիրը Հնդկաստանի, կը նկատուի նաեւ վերջնագիր մը Խորհ. Միութեան դէմ : Արդարեւ Կրեմլինի շրջանակներուն համար, այդ վերջնագրին նպատակն է անմիջական եւ «կրքոտ» հակազդեցութիւն մը առնել Խորհ. Միութեան կողմէ, որ սակայն կը շարունակէ զէնք հայթայթել Հնդկաստանի :

ՇԱՍԹՐԻ մերժեց Չինաստանի վերջնագիրը եւ յայտարարեց խորհրդարանին առջեւ թէ չին ամբաստանութիւնները բոլորովին անհիմն են : Հնդկաստան պատրաստ է մասնակցելու քննութեան մը Սիքիմի սահմանին վրայ : Հնդկաստանի վարչապետը շեշտեց սակայն թէ Չինաստանի ամբողջ ուժը արգելք չի կրնար հանդիսանալ որ Հնդիկները պաշտպանեն

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

նալու համար : Ջուր բերելու համար մէկուկէս ժամ ճամբայ կը քալէին :

Այսքան նեղ պայմաններու մէջ հերոսաբար կռուեցան Սուէտիոյ մեր հայրենակիցները եւ դիմացան մինչեւ այն երանելի օրը, երբ հրաշքով ազատեցան՝ շնորհիւ ֆրանսական նաւատորմին :

Ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուրնէ առանց սպասելու Փարիզի արտօնութեան, իբրեւ հրամանատար նաւատորմին, իր պատասխանատուութեամբ Սեպտ. 10ին Փորթ Սայիտ կը փոխադրէ Մուսա Լեռ ապաստանած Հայերը : Փոխադրութեան կը մասնակցին բացի Կիշէն յածանաւէն՝ որ առաջին անգամ նշմարած էր Սուէտացիներու պաստառը, Տրաէֆս, Տէստրէ, Ամիրալ – Շառնէ, Ֆօտր յածանաւերը եւ անգլիական Բէյվէն օդանաւատարը :

Փորթ Սայիտի Սուէտացիներն էին, որ կազմեցին Հայկական Լեգէոնի կորիզը :

Փրկուեցաւ Մուսա Լեռը : Զինադադարին ժողովուրդը վերադարձաւ իր աւերուած հայրենի տուները, զորս վերաշինեց :

Սակայն նոր աղէտ մը պիտի պայթէր 1939ին : Քսան տարի ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ Սուրիոյ մաս կազմելէ վերջ, երկրորդ աշխարհամարտի նախօրեակին Ալեքսանդրէթն ու Անտիոքը իրենց շրջաններով պիտի անցնէին Թրքական տիրապետութեան տակ :

Մուսա Լեռցիները նոր բռնագաղթի մը պիտի պարտադրուէին, փոխադրուելով Սուրիա եւ Լիբանան : Այդերու Դաշնակցութեան եւ հոգատար պետութեան ձախքով Լիբանանի լեռնադաշտին վրայ Այնճարի նորաշէն խրճիթները պիտի հաստատուէին անոնք, վեց թաղերուն տալով իրենց վեց գիւղերուն անունները :

Նոր կեանք մը կը սկսէր իրենց համար : Կը հիմնուէր Յառաջ վարժարանը, մեր թերթի անունով ու աջակցութեամբ :

1946 – 47ի ներգաղթին շատեր մեկնեցան Հայաստան : Մնացողները կը մասնակցին իրենց երկրորդ հայրենիքի՝ Լիբանանի շինարարական աշխատանքներուն ու բարգաւաճման :

Մուսա Լերան հերոսամարտի յիսնամեակին առթիւ մեր մտածումները կ'երթան բոլոր այն հերոսներուն, որոնք իրենց կեանքը զոհեցին ինքնապաշտպանութեան կռիւներու ընթացքին :

Մեր երախտագիտական զգացումները կը յայտնենք նաեւ ազնուական Ֆրանսային, որ իր նաւատորմով ազատեց բնաջնջուելու դատապարտուած 4200 Հայեր :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ
ԱՅՆ ՕՐԵՐՈՒՆ...

Յիսուն տարի առաջ, յիսուն տեսակ դժոխքով եւ յիսուն տեսակ թրքութեամբ, սեւ տարածութիւն մը բացին պայծառ ժողովուրդի մը առջեւ, արիւն եւ անհուն ընդարձակութիւն մը :

Մարդկային ոչ մէկ երեւակայութիւն թող փորձէ երեւակայել բոլորովին աներեւակայելի՛ այդ օրը, Ապրիլեան այդ անհուն սեւը՝ Հայութեան ու հայ աշխարհին վրայ ինկած : Պատմաբանները չյանդգնեցան այդ կրակին մօտենալ : Կարելի չէր յանդգնիլ :

1915 Ապրիլի այդ օ՛րը ···

Հայոց պայծառ երկիրը անդամազրեցին դաժան աւերակի, կործանած տուներու եւ հրկիզուած այգիներու ընդհանրակա՛ն մռայլութեան մը, մարդկային լման պապանձումի մը :

Լեռնային մթին անցքեր, ու մահ : Հարաւի հեռու ճամբաներ, ու մահ : Աւազներ, ու մահ :

Հայերն ու մահը, Հայերն ու անվերջ նահատակութիւնը կը թափառէին սուրիական հիւսիսի կծու ամայութիւններուն մէջ :

×

1915 ···

Մեր գեղեցիկ երկրին մէջ արտադրուեցաւ տարագրութիւն, արտադրուեցաւ նահատակ : Ուզուեցաւ այդպէս : Ծրագրուած էր այդպէս : Իթթիհատ կար : Համաթուրանական խաւար ցանկութիւն մը կը թափառէր թուրք ուղեղներէն ներս, բնաջնջման ճամբով տեղ հասնելու համար :

Զուգեցի՛ն սակայն այդ մռայլ արտադրութեան զոհ երթալ կարգ մը շքեղ բարձունքներու շքեղ Հայեր : Կրցան շըքեղօրէն մտածել, շքեղօրէն շարժիլ :

Ըմբոստանա՛լ, ապստամբի՛լ :

Եւ Հայութիւնը արտադրեց նաեւ յուսեղէն արարքի մարդիկ, բռնութեան դէմ պատուհաս դարձող ահաւոր տիպարներ, քաջութիւնն ու հերոսական մահը ընտրած եղիշէական բազմութիւններ :

Այդ գեղեցիկ բազմութիւններէն մէկը եղաւ Ճէպէլ – Մուսայի ապստամբ Հայութիւնը, 1915ի ամրան :

Որոնդէսէն դէպի հիւսիս, Սելեւկեան-ներու աւերակ նաւահանգիստէն վեր, վեց հազար մոռցուած Հայեր, եղերական ամառուան մը կրակէ տոմարին մէջ, արձանագրեցին իրենց գեղեցկագոյն ժեսթը, յաղագս ազգային մաքրամաքուր արժանապատուութեան : Քառասուն եւ քանի մը օր, անօրինակ մեծութեամբ մը մեծցաւ խոյն Միջերկրականի քաղցր կապոյտին ապաւինած Հայոց ժողովուրդին մէկ կտորակը, որ կռուեցաւ չկոտրուելու եւ չկոտրակուելու սրբազան ուխտով մը : Մերժեց, ամբողջ հոգիով, ամբո՛ղջ էութեամբ՝ տարագրութեան մութը, անորոշութեան ճամբան, աւազներու մահասարսուռ ուղին : Մերժեց՝ Տանիկին խօսքը Տանիկին հրահանգը, Տանիկին կարմիր սպառնագիրը՝ ուղղուած իր ցեղին : Աստուած մը տեսաւ՝ ամէն մէկ մերժումի մէջ, աստուած մը՝ իր ամէն մէկ զէնքին մէջ, իր լերան ամէն մէկ ժայռին մէջ, ամէն մէկ կաղնիի մէջ : Լոյսերուն ամէնէ՛ն յուսեղէն մէկ յուսադրումովը՝ կանչեց զինք ապստամբութիւնը, կանչեց զինք լեռնային մեծ մշուշը, նաւերու եւ նաւատորմիղներու ճամբայ ծովային անսպառ կապոյտը : Դարերուն եւ մարդկային յաւերժական առաքինութիւններուն անտեսանելի անցքերէն, ուժեր եւ ազգային լինելութեան անջնջելի կենդանութիւններ յոյս առ յոյս եւ գաղափար առ գաղափար եկան ողեւորելու Հայաստանի սահմաններէն հեռու ինկած եւ հեռուներու մէջ մարտնչող Ճէպէլ Մուսացի Հայը :

×

1915 :

Ճէպէլ Մուսա՛ ···

Կռուեցաւ այդ մարդոց նայուածքը, որ այլեւս նայուածք չէր, այլ տարօրինակ բոցերու տարօրինակ երդում մը : Կռուեցաւ այդ խաղաղ շինականներուն եղունգը, որ այլեւս եղունգ չէր երբեք, այլ վրէժխնդրութեան ահաւոր ճանկ մը : Կռուեցաւ անոնց սիրտը, որ սիրտ չէր այլեւս, այլ բացարձակ սիրոյ, բացարձակ անձնուրացութեան եւ բացարձակ բարկութեան դուրս ժայթքող անձնման հրդեհ մը : Ու կռուեցաւ անոնց հոգին, հոգի՛ն մանաւանդ, զումարելով ինքզինք քառասուն օր, անցեալի ու ապագայի չես գիտեր ինչ զօրութիւններով :

Հեռո՛ւ էին, փոքր, մոռցուած :

Մօտ ու մեծ բան մը եղան՝ ազգին մէջ ու ազգին հերոսական պատմութեան մէջ :

Չկայի՛ն գրեթէ :

Եղան եւ հսկայ կամք մը խորհրդանշեցին. ազնիւ ու ազնուական գիծ մը փըրկեցին ազգին մէջ : Կռիւ բրին փոքրով, մեծով, ծերով, կին ու այր մարդով, եւ բերին ու իր բարձր պատուանդանին վրայ դրին հայկական շքեղ ըմբոստութիւնը, հին ու յաւիտենական :

Յիսուն տարի առաջ, մղձաւանջային ամիսներու մէջ, տանկական Անտիոքին մօտիկ այրող ափ մը Հայեր, զարհուրելի դաս մը տուին Բռնութեան եւ իր մը-ռայլ զօրամասերուն, ազատութեան եւ ըմբոստութեան իմաստութիւնը ընդունելով ուժի եւ մեծութեան իբրեւ միակ ուղի, մարդկային խոր նանսչման իբրեւ միակ ու մեծագոյն արուեստ :

ԵԴ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Փարիզ

ՍՈՒԷՏԻԱ

Պզտիկ գիւղե՛ր, դուք մեծցաք,
Անհունօրէ՛ն մեծցաք դուք՝
Երբ բրնակիչ չունեցաք ···:

Ու ձեր այն լեռ մեծցաւ,
Լեռն անծանօթ, մշուշոտ
Պայծառացաւ, հայացա՛ւ ···:

Պզտիկ գիւղեր, ի՛նչ մթերք
Էր քաջութեան, մեծութեան՝
Ձեր ծոցին մէջ հաւաքուած ····
Ո՞ր հեռաւոր, լուսաւոր
Աղբիւրներէն Հայութեան
Այդ ուժը հող էր հոսած ···:

Պզտիկ, խաղաղ դուք գիւղե՛ր,
Երբ թշնամին սպառնաց՝
Եղաք յանկարծ բանակներ,

Օրհնեալ անյաղթ բանակներ՝
Որոնց դիմաց թշնամին
Ճանչցաւ Հայու սիրտն անյաղթ ·

Օրհնեա՛լ ձեր հողն ըլլայ, միշտ,
Ջի Հայաստա՛նն ալ ամբողջ
Ինքզինք նանչցա՛ւ ձեր վրայ ···:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

1915 Սեպտ.

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ
ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Մեծ Եղեռնի ոգեկոչումը անբաժան է հայկական դիմադրութեան դրուագներու վերյիշումէն։ Ասոնց կարգին եզական հանդամանք կը ներկայացնէ Մուսա Տաղցիներու դիւցազներգութիւնը։

1915ի գարնան Թուրք կառավարութիւնը կը ձեռնարկէ Թրքահայութեան բնաջնջումին։ Փոքր Ասիոյ քաղաքներն ու գիւղերը, լեռներն ու ձորերը մարդկային երեւակայութիւնը անցնող սոսկալի տեսարաններու վայր դարձան։ 5000 Հայեր, Մուսա-Տաղցիները, որոնք թառած էին Իսկէնտէրունի ծոցին լեռնական եօթը գիւղերու մէջ, կ'ապրէին կղզիացած, աւանդապահ, աշխատասէր, անվեհեր։ Երբ զգացին թէ սպանդանոց զրկուելու հերթը իրենց կուգայ, որոշեցին դիմադրել ու կռուիլ։ Նախնական էին իրենց զէնքերը, կռուելու ընդունակներուն թիւը 7-8 հարիւրի հազիւ կը հասնէր։ Կասեցուցին սակայն Թուրք զօրաբաժիններու եւ անոնց օժանդակ զազանաբարոյ հրոսախումբերու յառաջխաղացումը։ Պատմութեան անցած է արժանաւորապէս Մուսա-Տաղցիներու մղած պայքարը։ Քառասուն օրեր անցան։ Կացութիւնը յուսահատական էր, դուրսէն որեւէ օգնութեան յոյս չկար։ Ցամաքի կողմը՝ թշնամին. միւս կողմը՝ ծովը։ Եւ ծովէն եկաւ փրկութիւնը։ Դէպքերը ծանօթ են։ Ֆրանսական յածանաւ մը, «Կիշէն», հսկողական շրջապտոյտ մը կատարելու ժամանակ՝ ցամաքէն օգնութիւն հայցող նշաններ կը նշմարէ։ Յարաբերութեան մէջ կը մտնէ ցամաքին հետ եւ կացութեան տեղեկանալով կը հեռագրէ Փորթ-Սայիտ՝ ծովակալին։ Այլ եւ այլ իրադարձութիւններէ ետք ֆրանսական նաւատորմը Մուսա-Տաղի հայ բնակչութիւնը կը փոխադրէ Փորթ-Սայիտ։ Մուսա-Տաղցիք մահէն ազատած էին։

Ֆրանսական յածանաւին գալուստը Հայերուն համար անսպասելի էր, ըսենք նախախնամական։ Առիթը դուռ բացած է երեւակայական բացատրութիւններու, որոնց մէկը վերջերս կարդացինք «Էջմիածին» ամսաթերթէն արտատպուած յօդուածի մը մէջ (Յառաջ, 9, 10, 11 Յունիս)։ Յօդուածագիրը, Ալ. Փաշայեան, Մուսա-Տաղցի, իր յուշերը կու տայ իբր ականատես։ Ականատես եւ ճշմարտախօս անպայման համանիշ չեն։ Ըստ իրեն՝ Մուսա-Տաղցիք յաջողած էին իրենց սպառնացող վտանգի լուրը տալ տեղեկագրով Պէյրութ ամերիկացի դասախօս Մըստըր Տաճին, որ հաղորդած էր ամերիկեան գրահաւորի հրամանատարին, իսկ սա ալ հեռագրած էր Եգիպտոսի եւ Կիպրոսի դաշնակից ուժերու հրամանատարութեան։ Աւելորդ կը սեպենք ծանրանալ այդ յերիւրանքի մանկամտութեան վրայ։ Նշենք սակայն որ Թարգման սպայ Տիրան Թէքէեան, հակառակ ականատեսի պատմուածքին, «Կիշէն»ի վրայ չէր գտնուեր,— յօդուածագիրը Տիրան Թէքէեանի յուշերը չէ կարդացած։

Ճշմարտութիւնը շատ աւելի պարզ է եւ բնական։ Դաշնակիցները 1915 Օգոստոս 25ին Սուրիոյ ծովեզերքը ծովային պաշարման ենթարկած էին։ Այդ որոշման համաձայն, ֆրանսական նաւատորմը, որ անգլիական իշխանութիւններէն անկախ էր, շարք մը գործողութիւններ կատարեց, ինչպէս Հայֆայի եւ այլ քաղաքներու ռմբակոծումը, Ռուատ կղզիի գրաւումը (1 Սեպտեմբեր), եւայլն։ «Կիշէն»ի շրջապտոյտը դէպի Իսկէնտէրունի ծոցը այդ գործողութեանց շրջանակին մէջ կ'արձանագրուէր ապագայ ռմբակոծումներու թիրախներ ընտրելու պաշտօնով։

Այլեւս խօսքը տանք ֆրանսական նաւատորմի հրամանատար ծովակալ Տառթիժ տիւ Ֆուռնէին, թարգմանելով իր յուշերուն այն հատուածը, որ կը վերաբերի Մուսա-Տաղին (էջ 43), որուն «Էջմիածնի» թղթակիցը միայն առաջին նախադասութիւնը տուած է։

Խորագիրն է՝ «Մովսէսի Լերան Հայերուն Ազատագրումը»։

«Սեպտեմբերի առաջին օրերուն, կը գրէ ծովակալ Կիշէն, յածանաւը Քափիթէն տը Ֆուէկաք Պոխոնի հրամանատարութեամբ Անթաքիէի հիւսիսը ծովեզերքին երկայնքը կը շրջէր՝ երբ ցամաքի վրայ նշաններ նշմարեց։ Նաւակ մը ղրկուեցաւ ծովեզերք եւ տեղեկացաւ, որ Ճէպէլ-Մուսայի (Մովսէսի Լեռ) բարձրավայրերուն վրայ հաստատուած Հայերը Թուրքերու կողմէ ջարդուելու սպառնալիքի տակ էին։ Լուրն առացայ անթելով Սեպտեմբեր վեցին եւ խոկոյն Ժաննը տ'Արքով տեղւոյն վրայ գացի։ Փիէռ (Պետրոս) Տիմլաքեան, հայ պետերէն մին, նաւուն վրայ եկաւ։ Կը խնդրէ որ ոչ-մարտիկները այլուր փոխադրուին, վստահութիւն յայտնելով որ կրնայ նորէն վեց ամիս դիմանալ Թուրք զօրքին՝ եթէ իրեն հայթայթուին ալիւր, աղ, վառօդ եւ կապար։ Մովսէսի Լերան գիւղացիները իրենց հայրենակիցներուն սովորական կրաւորականութիւնը չունին։ Ինքնապաշտպանութեան կը դիմեն եւ նոյնիսկ ունին գործիքներ իրենց փամփուշտները «նորոգել»ու համար։ Բայց կացութիւնը ծանր է։ Պաշի-պոզուքներու հրոսախումբեր լեռը կը պաշարեն, երթալով կը յառաջանան, կ'առեւանգեն երեխաները եւ կիները եւ կը տանին դէպի ներսերը։ Անասնականութեան ահաւելի տեսարաններ կը դրոշմուին այդ եղերական տեղահանութեանց իւրաքանչիւր հանգրուանին։ Շուտով կ'ըմբռնեմ, որ պէտք է այդ դժբախտներ այլուր փոխադրել։ Ժամանակը սեղմողական է եւ ինչ որ ալ իրենք ըսեն՝ պէտք է բոլորը փոխադրել։ Ֆամակուսթա կը մեկնիմ այնտեղէն կը հարցնեմ Կիպրոսի եւ Եգիպտոսի բարձր յանձնակատարներուն թէ արդեօք կրնա՞ն ապաստան տալ Մովսէսի Լերան Հայերուն, որոնց կը սպառնայ կատարեալ ընաջնջում մը։ Առաջինը կը պատասխանէ թէ չի գիտեր ուր տեղաւորել զանոնք։ Երկրորդը կը պատասխանէ թէ Լոնտոնէն հրահանգ կ'ուզէ։ Կը հեռագրեմ ծովային նախարարութեան՝ խնդրին տեղեակ ընելու համար։ Պատասխան դեռ չստացած՝ հրաման կը ստանամ Տարտանէլ մեկնիլ ստանձնելու համար փոխանորդութիւնը ծովակալ Նիքոլէն, որ արձակուրդով Ֆրանսա վերադարձած է առողջական պատճառով։ Կը պատասխանեմ թէ կ'ընդունիմ, թէ Փորթ-Սայիտ կը վերադառնամ եւ այնտեղէն դէպի Մուտրոս պիտի մեկնիմ՝ ծովակալ Տառիէնին երրորդ ծովաբաժնին հրամանատարութիւնը փոխանցելէս ետք։

«Սեպտեմբեր 10ին Փորթ-Սայիտ ենք։ 12ին ճամբայ կ'ելլենք դէպի Տարտանէլ։ Ծովակալ Տառիէնէն բաժնուելէ առաջ իրեն հետ որոշեցի Մովսէսի Լեռը պարպել։ Բոլոր տրամադրելի նաւերը հոն ղրկուեցան եւ 13ին Հայերը նաւ բարձուած էին։ Գործողութիւնը կատարուեցաւ առանց միջադէպի, եթէ ոչ առանց դժուարութեանց։ Կը վախցուէր թէ արգելք հանդիսանայ թշնամի ընդծովեայ մը որ, Սեպտեմբեր ութին, Հաղտոսի նաւահանգիստին առջեւ, ընկղմած էր մեր փոքր օժանդակ յածանաւը «Էնտիէն»։ Ընդծովեայ չերեւցաւ եւ 4080 հոգի նաւ բարձուեցան։ Անոնց մէջ կային խեղճ մանկիկներ, անձեռոցներու մէջ փաթթուած, զոր ձեռքէ ձեռք կ'անցընէին, ալիքներու ընկրկումին մէջ, փոքրիկ Մովսէսներ իբրալէս՝ ջուրերէն ազատած, որոնք միայն ի լրոյ պիտի իմանան երբեք թէ ինչ վտանգներէ անցած են։ Արդ, որովհետեւ մինչ այդ ոչ մէկ հաստատուն պատասխան կուգար ոչ Լոնտոնէն, ոչ այլ տեղէ, փրկարար նաւերը հրաման ստացան Փորթ-Սայիտ տանիլ այդ թշուառ ժողովուրդը։ Հոն, գոնէ, ապահով էինք որ ետ չէին ճամբեր։ Այս գործողութիւնը, զոր ծովակալ Տառիէն եւ իր նաւապետները այնչափ յաջողութեամբ գլուխ հանեցին եւ որուն համար Սուրիոյ ծովաբաժինը հպարտանալու իրաւունք ունի, մեզի սակայն թելադրեց քանի մը մտախոհ խորհրդածութիւններ։ Տարիներէ ի վեր վարժուած էինք լսել ողբը Հայերու վրայ, ցաւիլ այդ դժբախտ ցեղին պարբերական ջարդերու վրայ, եւ խոստանալ անոր դարմաններ։ Եւ ահա չորս հազար Հայեր, յոյժ շահագրգռական, քանի որ իրենց հայրենիքը կը պաշտպանէին՝ փոխանակ ենթարկուելու իրենց ճակատագրին կրաւորաբար, որչափ իրենց հայրենակիցներուն նման՝ ծայրագոյն վտանգի մը մէջ կը գտնուէին։ Անհրաժեշտ էր զանոնք ապահով տեղ մը փոխադրել եւ ժամանակը սուղ էր։ Կարելի էր հաւատալ թէ ամէն ոք պիտի զանոնք ընդունելու պատիւը պահանջէր, թէ ամէն ոք բախտաւորութիւն պիտի համարէր այդ իբր մարդասէր, թէ ամէն ոք թանկագին առիթ մը պիտի գտնէր հարենկցելու այլապէս քան գիրքերու, օրագրերու, բանախօսութիւններու մէջ։ Տեսնուեցաւ գործնական արդիւնքը։ Հարկ եղաւ անոնց համար ապաստան մը գտնել՝ տեսակ մը բռնութիւն գործ դնելով, ու չեմ յիշեր որ երբեք սեւէ մէկէն այդ մասին շնորհակալութիւն ստացայ»։

Հետաքրքրական համարեցինք տալ ծովակալ Տառթիժ տիւ Ֆուռնէի յուշերը՝ Մուսա-Տաղի պատմութեան իբր լրացում։

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՅՆ ԷՐ ԲԱՆՆ

Եղեռնի յիսնամեակին համընթաց կա՛յ նաեւ չքեղափայլ յիսնամեակը հայակերտ ու հայաշող հերոսամարտին։

Զուլումի ու սարսափի, արեան եւ աւերի սպառնալէն ետք, ահա վրիժառու դէպքերու փառատօնը Հայկազանց։

Հայկական վարդակարմիր համանուագն է ան։

Համանուագը հրեղէն ու տիեզերացանց, որուն ունկնդիր եւ ականատես Աստուածն իսկ շուարած ու շշմորած, ափիբերան ու շնչահատ կ'անձրկի ու կը դողայ։

Կը սարսռայ։ Կ'ապշի։

Կը հիանայ ի տես հերոսական խոյանքէն ճշմարտապէս աստուածատուր մեր ցեղին։

Երբեմնի մեղրահոս եւ քաղցրակարկաչ գետերը արիւն կը հոսին, Հայո՛ւ արիւն կը հոսին։ Բերքնառատ ու բերկրալից դաշտերը կը ոգան սուգի պատանքին տակ։

Երբեմնի շէնշող ճամբաները դարձեր են անանցանելի մեր կիսամերկ ու տանջահար, սովահար ու կմախացած քոյրերուն կարաւաններէն։

Բայց ահա հայ Նեմեսիսը։ Հայ Նեմեսիսը վրիժագոռ, որ կը գոռայ ահեղաձայն.

— Ոտքի՛ մեռելներ։

Հայու կամքը կ'ընդվզի, կը փրփրի զայրագին։ Վրէժը կը բրդանայ աստղերէ վեր, կը մռնչէ դղրդագին ու կրակ կը տեղայ ճիւաղային հորդաներուն վրայ։

Լեռները կ'որոտան ու կը թնդան։ Հորիզոնները կը շառագունին ու կը բոցկլտին ազատութեան բոցերէն։

Հերոսները առիւծասիրտ, վրէժով վարահուած, կը զարնեն ցեղին կոտտացող վէրքերուն կշռոյթով։

Կը զարնեն մահը ապարօշ բրած։

Կը զարնեն մինչեւ վերջին փամփուշտը։ Կը զարնեն եւ իրենք եւս փամփուշտ դարձած, մէյմէկ հուր ու սուր, մէյմէկ թնդիւն ու պայթիւն, եւ կը խրուին թշնամիին սիրտը ու մարդկութեան խիղճը։

Ահա կ'անցնին անոնք։ Դարբինները մարտականութեան։ Կ'անցնին հերոսավայրերը հայաշխարհին։

Ողջո՜յն անոնց փառահեղ չքերթին։

Անոնց օրն է այսօր։ Օրը հերոսամարտին։ Անոնք մեր պաշտամունքին յաւերժական առարկան։ Անոնք անմահները հերոսական։ Կ'անցնին, — ահա Վասպուրականը։ Շապին Գարահիսարը։ Ուրֆան։ Մուսա-Տաղը։

Աստուածապատկեր Արարատի բնական շարունակութիւնն եղող Տաւրոսի եւ Ամանոսին շղթայուած, անբաժան, միակտուր ու միասիրտ լեռնային օղակը։

Լեռ հայապանծ։

Բազմած Ամանոսի թեւերուն, աջէն ու ձախէն Կարմիր ու Սեւ Լեռներուն անմիջական հսկողութեան տակ, Հայոց ծոցին վրայ խարսխած, Թորգոմեան վիշապ։

Ցեղին ծով ցաւերով ալեկոծ ու մրրկավար, յիսուն տարիներ առաջ, երբ անդին Հայկազեան ցեղը կը յօշոտուէր գազանաբար, կը բզկտուէր հրէշօրէն, ո՛վ դուն որ եղար անզուսպ ու հրաշունչ ոգի եւ զարկիր խիզախաբար։ Զարկիր քառասուն օրեր անընդհատ։

Փա՛ռք քեզի։

Զարկիր Հայկեան պատիւին ու ազատութեան համար։ Զարկիր արիւնաքամ ու բազմախոց ցեղին համար։ Զարկիր աւերակոյտ հայրենիքին համար։

Յարգա՛նք քեզի։

Բազում դարեր, Հայկ Դիւցազնի առնաւարտ հէքեաթին պէս, սերունդները պիտի կարդան շարունակ, պիտի կարդան հպարտութեամբ Վէրֆէլի գրչով ճանչցուած ու կոթողուած վսեմական իրաւ դիւցազնավէպը։

Ազատութեան ու վեհագոյն սկզբունքներու յաղթանակին ծարաւի մարդ էակը պիտի կարդայ զայն մէկ շունչով, հեւ ի հեւ, հիացումով յորդուն ու բարբառուն։

Հայը պիտի կարդայ զայն իբր ներշնչումի եւ վարակիչ ոգեկանութեան անսպառ աղբիւր, միշտ հայանալու, միշտ վերանորոգուելու եւ տոկալու ցանկութեամբ։

Մուսա՛ լեռ, ողջո՜յն քեզ։

Ողջոյն քեզ ծննդավայրն իմ պաշտելի։ Ողջո՜յն քեզ լեռն իմ փառապանծ։ Լեռ վեհափառ եւ արծուանց։ Լեռ նուիրական եւ ոգեկան։ Ժամանակի յաւիտենականութեան մէջ աշտարակուած, փա՛ռք ու յարգա՛նք քեզի։

Մուսա լեռ, հայապատկեր Արարատին դուն կրտսերագոյն, աննուաճ կորիւնը, դուն բարձրակատար արմենականութիւն, դուն ըմբոստութիւն խիզախագոյն։ Դուն հայ աշխարհի ծովեզերեայ աննահանջ պահակը բոցարձակ,

Յարգա՛նք քեզի։

Համբո՜յր քու բարձրագագաթ սարերուդ ու անդնդախոր ձորերուդ։ Համբո՛յր քու անանցանելի, վիթխարի երկնագոյրդ անտառներուդ։ Համբո՛յր քու ժայռերուդ ու արահետներուդ, ծերպերուդ ու թուփերուդ։

Մուսա լեռ, դուն անմահ մարմնացումը ռազմաշունչ Հայութեան։

Սեւ ու ահաւոր օր մը, անիծեալ օր մը, 1939 թուականին, առնազեղ ու մարտաշունչ զաւակներդ, մշտատեւ պահակ ցեղին արեւագեղ առաքինութիւններուն, զաւակներդ բռնութեան ու քծնանքի թշնամի, ստրկութեան եւ անողնայար կեանքի դէմ ծառացած, ափսո՛ս, տեղի տուին ակամայ, տեղի տուին, փուճ մարդկութեան խոստումներուն, խաբուած ու խորտակուած, եւ փակ աչքերով ու չոր շրթներով համբուրելով իրենց պապենական հողը, քարն ու ծառը, տան դուռը բաց ձգած, ցաւատանջ ու լալահառաչ, հեռացա՛ն, հեռացա՛ն, հեռացա՛ն։

Հեռացան։ Եւ այս անգամ իրենց զէնքը կատաղօրէն պարպեցին անկարելիութիւններուն ու հեռացան։

Անկէ ի վեր, լեռն իմ վեհապանծ, ամայութեան մշուշին մէջ սքօղուած, կը սպասես սգաւոր։ Կը սպասես հեռացողներուն վերադարձին, ինչպէս Հայը Արարատը կը սպասէ։

Մենք ունինք արմենական հաւատքը, հաւատքը հրեղէն եւ անխախտ, հաւատքը դարերու մեր փառահեղ պատմութեան, թէ օր մը, վերջապէս օր մը, Հայուն Աստուածը պիտի շանթահարէ մեր բոլոր տեսակի թշնամիները։ Պիտի յաղթութիւն առնեն յիսուսանման մեր նահատակները։ Պիտի աշտարակուին մեր ոտնակոխ անթեղուած սրբութիւնները, պիտի փայլատակէ ու շողշողայ Հայաշխարհը, եւ հայ դրօշը սրբագնագոյն ծիածանուի Արարատէն Մուսատաղ։

Արարատէն Մուսա լեռ։

Այս ղեցակրօն հաւատքին մէջ անյողդողդ ու անսասան, Հայաշունչ յիսնամեայ աստարագէն ետք, իբր աշխարհական վանական, աշխարհական վարդապետ, Յովհաննու աւետարանիչին դէմ դիմաց, հերոսամարտի այս տարեդարձին, կ'աղաղակեմ.

Ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր Հայ։

ԳԵՂԱՐԴ ՇԱՐԱՅԵԱՆ

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Արշաւախումբ մը Փերուի Ուկայալի անտառներուն մէջ հանդիպած է մարդոց, որոնք հսկայի երեւոյթ ունին եւ կը պատկանին ցարդ անծանօթ մնացած ցեղախումբի մը։ Ասոնց կիները՝ զինուած նետ ու աղեղով, որսի կ'երթան իրենց ամուսիններուն հետ։

× Թայմզ գետին մէջ գտնուեցաւ 1800 տարուան հնութիւն ունեցող հռոմէական նաւ մը՝ պահպանուած լաւ վիճակի մէջ։ Նաւը շինուած է փայտէ եւ ունի 30 մեթր երկարութիւն։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Մարտանաւերու հինգ սուլիչներ կ'ոռնան: Այլազան ձայնանիշներով, իրերախառն, հակիրճ, սպառնացայտ, փաստաթայլ: Գաբրիէլ Բագրատեան աչքերը կը բանայ անզոյր: Իր նայուածքը կը ընդոտէ իրերուն պատկերը, որմէ քիչ առաջ բաժնուած կը կարծէ ինքզինքը: Աւելի աշխուժացած ալիքներուն ընկերող ու խուժող ատատը կ'ոստոստէ մարդոցմէ ամայացած խարակներուն չուրջ: Պատուիլին ձուկի լատը կը լողայ՝ կողածեքին ամբողջինը խախտած: Կիչնը արդէն չարժուն: Յառեկը, հարաւ արեւմուտք ուղղած, կը կարէ խորը ծովուն մէջ: Նաւատորմին միւս միութիւնները կը կանխեն զինքը: Ծանրամարմին եւ սակայն աշխոյժ, նպատակի դիտակից պարզներու պէս կը ջանան կայմել բարեձեւ դէմք մը: Ժանն տ'Արք՝ այս դէմքին երբեւ կորիզ՝ յամբաբար կը մարդէ իր ...ն: Գաբրիէլ ատիկա կը դիտէ ուշադիր աչքերով: Եւ յետոյ խիկոյն կը խորհի: Հապա Տէր Հայկազո՞ւնը: Աչքին չզորկա՞ւ: Ոչ: Կը կարծէ, այո, թէ ես Ժանն տ'Արքին մէջ եմ: Գաբրիէլ ցատկեց ոտքի, եւ սկսաւ կանչել եւ թեւերովը չերջել: Բայց իր ձայնը չի զօրեր եւ շարժումները յուսահատի մը շարժումները են: Արեւը Բոս–էլ Խընզըրի զարեւանդը կը շոշափէ ահա, եւ Մուսա Լերան ... պատերը կը զարին կը դադարին խորունկ չուքերու մէջ: Եթէ քիչ մը խելք ըլլար, Բագրատեան պարտաւորուած էր ուրեմն վազել, խարակներէն վար թըռչիլ, մագլցիլ եւ վերջապէս բոլոր միջոցներով ջանալ ինքզինքը հեռուէն ցուցնել: Կիչնի նաւակամուրջը կը վխտայ Հայերով, որոնք երկաթէ վանդակներէն վար կախուած՝ հրաժեշտ կ'առնեն իրենց կեանքի լեռնէն, որ կարծես իրենց ետեւէն կը նայի հիմա յուսախաբ մարդասպանի մը պէս դժխեմ խաւարամած դէմքով: Թէեւ ծովը բարձրաձայն կը չնչէր եւ պտուտակը կ'աղմկէր, ... մէկը նաւակամուրջին վրայ կամ դիտարաններուն մէջ պիտի կրնար արդէն դիտել Գաբրիէլ Բագրատեանը: Բայց եկեղեին ոչ միայն ... ձգեր իր ստուերախիտ վայրը, այլ մինչեւ իսկ կը դադրեցնէ նշաններն ու կանչերը, որպէս թէ զգուած ըլլայ այդպիսի աննպատակ ձեւակերպութենէ: Եւ ... արեւ Գաբրիէլ խորապէս կը զարմանայ այն հանդարտութեան վրայ՝ որով ինքը տողորուած է: Այս կացութեան մէջ ... մարդ մը տակաւին պիտի ուզէր ... մը պէս օգնութիւն աղաղակել, պիտի ուզէր ջուրին մէջ նետուիլ, լողալ դէպի առաջ, սրտակիտուիլ կամ խեղդուիլ, կարեւորութիւն չունի: Նաւերը չատ դանդաղ կը չարժին: Դեռ ժամանակ կայ:

Գաբրիէլ չի հասկնար իր սեփական հանդարտութեան պատճառը: Քանի արգեօք տակաւին կը հաշմէ՞ իր արիւնը: Սուրճով եւ քոնեակով լեցուն ֆրանսական զինուորական սրուակը իր նստած տեղը իր մօտն է: Կ'ուզէ իր յուսահատութիւնը արթնցնել եւ այս պատճառաւ լխուռմով կը խմէ: Կազդոյրը հակառակ ազդեցութիւն կ'ընէ: Իրաւ է թէ արիւնը կը սկսի եփիլ, ջիղերը կը խայտան, բայց հանդարտութիւնը բնաւ չի փոխարկուիր վտանգի աղաղակի եւ մահատարսուս անձկութեան: Աւելի աշխոյժ ձեւ մը կ'առնէ այդ հանդարտութիւնը, տեսակ մը ուրախառիթ վստահութիւն կը դառնայ: Հոգեկէն, նիւթական մարդը կ'ամբչնայ սակայն խիկոյն այդ փցուն վստահութենէն: Հիմա պիտի ելլեմ աւելի բարձր մենաւոր ցցուած կէտի մը վրայ, եւ վերարկուն դրօշ պիտի ընեմ: Այս փորձը գործնականապէս անարժէք է: Գաբրիէլ քիչ մըն ալ ինքզինքը կը խաղցընէ: Այսինքն իր վրայ դառնալու խաղը, տեսակ մը աճպարարութիւնը աւելի վեր կը տանի զինքը, քան թէ վար: Հիմա ինքնաբերաբար կը խորհի. ինչո՞վ պիտի ապրիմ: Կը խառնէ վերարկուին գրպանները: Երեք փոքր հացիկներ եւ երկու կտոր չօքօլա. ահա ամէնը: Տակի բաճկոնին գրպանը Տամլաճըքի քարտէսը, քանի մը հին նամակներ եւ գծագրութիւններ, գլանիկի պարապ տուփ մը եւ յետոյ Աղա Րիֆաթ Պէրէքէթի դրամը յունական վերտառութեամբ: Այս բարակ ոսկի բանը առաւ ձեռքին մէջ: Յանկարծ յիշեց որ Մուսա լեռ բարձրանալէն առաջ անգամ մըն ալ ետ դարձած էր ամարանոցը, այս դրամը երթալ առնելու համար: Երանի թէ ըրած չըլլար ատիկա: Հիմա ահա սա դրամը իբրեւ չարագուշակ հմայք, պէտք է նետէ իրմէ: Բայց չըրաւ, այլ դրամը նորէն գրպանը դրաւ, արձանագրութեան վրայ մտածելով: Բագրատեան ինքզինքը այնքան առողջ, այնքան կորովի զգացած չէր պաշտպանութեան առաջին օրերուն՝ որքան հիմա այս ժամերուս: Յոգնութեան որեւէ հետք անյայտ եղած է սրունքներէն, ծունկերը կը դառնան կը չարժին եռանդուն, սիրտը չի բաբախեր անկայուն, եւ տակաւին չէր գիտեր թէ ինչպէս, ահա հասաւ արձակ կէտին վրայ, որ բարձրադիր կը ցցուի ծովուն վերեւ: Գաբրիէլ քայլ առաւ դէպի զարեւանդը, վերարկուն գլխուն վերեւ լայն բոլորակներով տատանելու համար: Հազիւ թէ սակայն սկսած էր այդպէս ընել, թեւը խիկոյն վար իջեցուց: Եւ առաջին անգամ ըլլալով կայծակի պայծառութեամբ հիմա կը գիտնայ, թէ ինքը բնաւ չուզեր նաւերէն տեսնուիլ, թէ իր կացութիւնը պատահի ձախողուած մը չէ, այլ խոր նախասահմանութիւն մը, զոր ոչ միայն Աստուած ինքնին վճռած է, այլեւ ինքն իսկ: Ասիկա ի՞նչպէս կ'ըլլայ: Միտքի եւ զգացումի որեւէ խանդարում չի կրնար գտնել իրեն մէջ: Իր միտքը այնքան պայծառ է, ինչպէս իր տրամադրութիւնը հանդարտ: Նոյնիսկ իրեն այնպէս կը թուի, թէ երկարատեւ, բութ թմրութիւնը ճիշդ հիմա խոյս տուած է իրմէ: Ամէն ինչ իրեն մէջ կ'ուզէ մաքրուիլ դառնալ մինչեւ հիմա անծանօթ գիտակցական կորովով մը:

Կը թողու ծովուն տեսարանը: Հիմա իրեն համար թեթեւցած իր կերպարանքը խոչոր քայլերով կը բարձրանայ անհարթ խորտուբորտ վերելքէն, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ քարերէ ու փայտի կտորուանքներէ յայտնի մանուածապատ ուղի մը աղաւաղ պատերու, հեղեղատներու եւ վիհերու միջեւ: Բայց Գաբրիէլի մէջ պայծառատեսութիւնը մարմնականօրէն ալ այնքան մեծ է որ պէտք չունի ծայրայեղօրէն ուշադիր ըլլալու ոչ ճամբուն նըչաններուն ոչ ալ վտանգներուն: Գիտէ թէ կեանքի այս վիճակին մէջ չի կրնար ոչ վեր ելլել ոչ վար իջնել: Իր բազկերակին մէջ հնազանդութիւնն ալ չափաւոր կորովով կանոնով կ'աշխատի: Ճամբու այս կտորին վրայ ինքն իրեն հպարտութեան հաչիւը կուտայ: Այս պատճառաւ էր որ այս առաւօտ արդէն, երբ ծովուն հրաշքը կը զոռար, գրեթէ յուսախաբ եղած էր: Այս պատճառաւ էր որ դժուար հասկընալի տհաճութեամբ մը լեցուեցաւ, երբ Ն. Վսեմութիւնը իմացուց իրեն թէ Մուսա լերան ժողովուրդը, ինչպէս զինքըն ալ, պիտի տանի Աղեքսանդրիա կամ Փորթ Սայիտ ցամաք հանելու: Արդէն այս տհաճութեան մէջ կը ծլէր այս ժամուն մեծ կամքը: Ընդհանուր ազատութեան առաջին վայրկեանին՝ զինքը խիկոյն տողորած էր սա գաղափարը, թէ իրեն համար չէ կեանքի այս վերադարձը, այն պատճառաւ որ բուն Գաբրիէլ Բագրատեանը, ինչպէս որ այս 40 օրերուն ընթացքին մէջտեղ ելած էր, պէտք էր իրապէս ազատուէր: Փորթ Սայիտ կամ Աղեքսանդրիա՞: Կամ հայ փախըստականներու յատուկ որեւէ գաղթականի մէ՞ջ: Աւելի նեղ եւ աւելի ցած փարախի մը հետ փոխանակե՞լ Մուսա լեռը: Նախասահմանութեան բարձունքէն սորըկութեան մէ՞ջ իյնալ, նոր չնորհի սպասելու համար: Ինչո՞ւ համար: Բժ. Պետրոսի մէկ հին խօսքը կը հնչէ ականջին. Հայ ըլլալը անկարելի բան է: Այո, չատ ճշմարիտ: Անկարելիութիւնները սակայն Գաբրիէլ Բագրատեանի համար գոյութիւն չունին: Միակ հնարաւորը կը լեցընէ զայն աննկարագրելի ապահովութեամբ: Իր արիւնին ճակատագրին, իր ազգին ճակատագրին մասնակցեցաւ: Իր հայրենի ժողովուրդին կռիւը մղեց: Բայց նոր Գաբրիէլը ո՞չ եւս է իբրեւ արիւն: Նոր Գաբրիէլը ո՞չ եւս է իբրեւ հայ: Կանուխէն ինքզինքը անիրաւօրէն զգացած էր իբրեւ «վերացական մարդ», իբրեւ «մարդ ըստ ինքեան»: Բայց բուն մարդը ըլլալու համար հարկ էր որ ինքը համայնքին փարախէն անցնէր: Ասոր համար է որ ինքզինքը ազատ կը զգայ յանչափս: Տարերային, բնազդային մեկուսացում: Այս առաւօտեան ցանկութիւնը: Հիմա գտնուեցաւ այդ ցանկութիւնը, զոր ոչ մէկ մահկանացու զգացած էր տակաւին: Մէն մի չնչաւութիւն կ'որբենայ կը չուայտի սիրալի անխախութեամբ: Նաւերը կը հեռանային եւ Գաբրիէլ ետ կը մնայ այս ժայռէ զարեւանդին վրայ Մուսա լերան՝ որ ահա ամայի կը տարածուի, կարծես քիչ առաջ ստեղծուած: Միայն երկու են հոն, Աստուած եւ Գաբրիէլ Բագրատեան: Եւ Գաբրիէլ Բագրատեան չնորհիւն Աստուծոյ աւելի իրական է քան բոլոր մարդիկը եւ բոլոր ժողովուրդները:

Այս հպարտութեան բարձունքին վրայ թեթեւ տկարութիւն մը եկաւ վրան: Կինե՞րը: Ուր կին կայ, կայ նաեւ առնական յանցանք: Գաբրիէլ հասած է լերան այն մեղմ տափճանին, ուր այսօր հիւանդակիրները հանգիստ առին եւ Իսկուհիի աչքերը իրեն խօսեցան հրաժեշտի մասին: Բայց Իսկուհին չի տեսներ, այլ Ժիւլիէթը՝ իր գիպակէ լօդիկին մէջ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ անիկա: Գաբրիէլ պահ մը կեցաւ եւ դէպի ծովը ակնարկ արձակեց: Նաւերը չատ դանդաղ կ'երթան: Տակաւին ծովուն բարձրադիր մկանունքին մէջտեղն ալ չեն հասած: Թերեւս տակաւին նաւուն պահակները կրնային զինքը տեսնել դիտանոցներէն, եթէ վերարկուն գլխուն վերեւ չըջըրջէ: Բայց ուրիշ գաղափար մը կը զբաղեցնէ զինքը: Ժիւլիէթ ազատ պիտի ըլլայ եւ այնուհետեւ պիտի դիւրանայ իրեն համար վերստանալ ֆրանսական քաղաքացիութիւնը: Երբ մէջտեղ ելլէ որ ինքը անյայտ եղած է, ծովակալը եւ միւս ամէնքը սիրալիր կերպով պիտի վերաբերին իրեն հետ: Այս պայծառ խորհրրդածութեան վրայ ալ աւելի զօրացաւ իր ազատութիւնը: Հիմա աւելի չըջահայեաց եւ թեթեւօրէն գլխահակ՝ դարձաւ ապառաժոտ պուրակի մը երկայնքը, դէպի խոր անտառը եւ թուփերը վերելքին բերանը չեկած: Գաբրիէլ դարձեալ իր ետեւը թողուցած էր երկու զառիթափ, երբ մէկէն ի մէկ սարսափահար ցնցուեցաւ: Կարելի՞ բան է ատիկա: Արդեօք Իսկուհին վերջին րոպէին իրօք տեղ մը պահուըտեցա՞ւ ետ մնալու եւ իր քով ըլլալու համար: Վայրկենաբար ատիկա իրեն իբրեւ յանդուգն ցնորք մը չերեւցաւ: Որովհետեւ Իսկուհիին քայլը ահա իր ետեւն է: Կ'որոչէ մինչեւ իսկ անոր կըրունկներուն սուր, կտրուկ թնդիւնը: Ուր պիտի ըլլանք մենք, քո՛յր, դուն եւ ես: Իսկուհի հաւատարիմ գտնուեցաւ իր խօսքին, Քու քովդ: Իսկուհիին թեթեւ, չափաւոր քայլը անխուսափելի կերպով իր ետեւն է: Մինչ աւելի որոշ, կնոջական քայլ մը, որ դէպի վեր կ'ելլէ: Գաբրիէլ կը սպասէ: Ահա արդէն Իսկուհի հասած ըլլալու է: Բայց քայլը արդէն կը քալէ համաչափ մօտ, համաչափ հեռի: Վերջապէս կը զգայ թէ Իսկուհիին քայլը ոչ թէ իրմէ դուրս, այլ իրեն մէջ յառաջ կուգայ... Ձեռքը մարմինն ի վար կը սահի եւ կը բռնէ ժամացոյցը: Երբ վեր կը քաշէ գրպանէն, թիքթաքը այնքան բարձր կ'ըլլայ որ այլեւս կնոջական քայլի մը չի նմանիր, այլ քարուտքին վրայ նուրբ մուրճի մը յամառ զարկերուն:

... Երբ մէկէն ի մէկ կոխեց ցուրտն ու մութը, ինքզինքը թօթվեց իր խորունկ յափշտակութենէն: Ի՞նչ էր անիկա: Հինգ նաւասուլիչներ այլազան ձայնանիշերով, իրերախառն, սպառնացայտ, երկար, բայց անծայր հեռու: Գաբրիէլ վերարկուն վեր առաւ գետինէն: Հիմա հասկցաւ թէ ես կը պակսիմ: Հիմա անոնք զիս կը կանչեն: Օն, դէպի սկաւառակ զարատափը: Կրակ մը կայծել: Թերեւս, թերեւս: Կեանքը կը մոլեգնի իրեն մէջ: Բայց առաջին իսկ քայլին ետ կեցաւ: Հողին վրայ սողոսկուն կը մօտենան կիսաբոլորակի մը մէջ: Վայրի չունե՞րն են արդեօք: Բայց մթնշաղին մէջ ոչ մէկ աչք կը լողայ: Սողուն կիսաբոլորակը կը քարանայ, տասը քայլ հեռուն: Գաբրիէլ այնպէս ըրաւ իբրեւ թէ բան մը չի նըչմարեր, նայեցաւ օդին մէջ, քայլ մը առաւ ետ, եւ կծկուեցաւ Ստեփանին բըրակին ետեւը: Բայց անակնկալ կայծ մը քովընտի, մէկ, երկու, երեք անգամ:

Գաբրիէլ Բագրատեան բախտ ունէր: Երկրորդ թրքական գնդակը ջախջախեց իր քունքը: Կառչեցաւ փայտին, փրցուց զայն հետը ինկած ատենը: Եւ պատկին խաչը պառկեցաւ իր սիրտին վրայ:

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Ի՞նչ կը խորհիք արարողապետին մասին, հարցուց Փուարօ:

— Կը խոստովանիմ որ չատ հաճելի մէկը չէ ինծի համար, սակայն չեմ կըրնար պատճառները ստուգել:

Մենք ուղղուած էինք մուտքի դրան մօտ:

— Օրիորդ, ճի՞չդ է որ դուք երէկ գիչեր կը գտնուէիք վերը, հարցուց Փուարօ, մատը ուղղելով դէպի սանդուխներուն կատարը:

— Այո, ինչո՞ւ այդ հարցումը:

— Այնտեղէ՞ն դուք տեսաք Լէյտի Էճվարի հիւրասրահ–գրադարան մտնելը:

— Այո:

— Դուք իր դիմագիծը տեսա՞ք յստակօրէն:

— Անկասկած:

— Վերէն՝ անկարելի է որ նչմարած ըլլաք իր դէմքը, այլ տեսած էք զինքը միայն իր կռնակէն:

Միս Գարրոլ, անակնկալի եկած, կարմրեցաւ:

— Կռնակէն... Այսուհանդերձ ես տեսայ զինքը... ես լսեցի անոր ձայնը: Ու ես չեմ առներ իմ յայտարարութիւնըս: Որոշ գիտեմ որ ինքն էր... Ժանն Վիլքենսոնը... խորամանկ կին մը... նենգամիտ մը...

Եւ, իր կրունկին վրայ դառնալով, աճապարեց սանդուխներէն վեր մագլցիլ:

ԳԼՈՒԽ 8

ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ժար մեզմէ բաժնուած ըլլալով, Փուարօն եւ ես պացինք Րէճէնթս Բարքի հանդարտ մէկ անկիւնը քիչ մը հանգչելու:

— Այժմ կը հասկնամ թէ ինչ կը նչանակէր վարդը՝ ձեր չրթներուն միջեւ: Տեղւոյն վրայ կը մտածէի թէ արդեօք ձեր գլուխը կը կորսնցնէիք:

Փուարօ պահեց իր լըջութիւնը:

— Սիրելի Հասթինկ, կը չնորհաւորեմ ձեզ ձեր ճշգրիտ դիտելու կարողութեան համար: Արարողապետը կասկածներ կը ներչնչէ ձեզի, որովհետեւ այդ հնամենի յարկին տակ իր անձը քիչ մը խոտորէ: Միւս կողմէ, միս Գարրոլ կը պնդէր թէ այցելուհիին դէմքը ստուգիւ տեսած ըլլար: Այս պարագան անկարելի կը թուի ինծի: Ան կրնար միայն կռնակէն տեսնել մէկը, որ կ'ուղղուէր դէպի հիւրասրահ–գրադարան: Մեր փորձառութեամբ՝ նախատեսուած արդիւնքը քաղեցինք եւ լարեցինք ծուղակ մը, ուր ինկաւ յարգոյ գրագրուհին: Անմիջապէս ան փոխեց իր դիրքը:

— Խոստովանեցէք, սակայն, որ իր վկայութեան մէջ անյողդողդ մնաց: Իր ձայնն ու կեցուածքը կը բաւեն երաչխաւորելու համար այս համոզումս: Արդէն ձայնն ու կեցուածքը մէկու մը ամենայատկանչական գիծերը կը մատնեն:

— Որոնք, սակայն, չատ դիւրին է կեղծելը: Քանի մը օր ետ պայցէք: Յիչեցէք անցեալ օրուան թատերական ներկայացումը:

— Գարլոթա Ատա՞մսը: Այո, բայց այդ աղջիկը բոլորովին յատուկ տաղանդ մը ունի:

— Համաձայն եմ: Եւ չատ դիւրութեամբ ան կրնայ իբր Ժանն Վիլքենսոնը ներկայանալ, թատրոնի բեմէն դուրս՝ կեանքի մէջ ալ:

Յանկարծական միտք մը սահեցաւ գըլխուս մէջէն:

— Փուարօ, կը կարծէ՞ք թէ այդ բանը կարելի ըլլալ...

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

իրենց հողային ամբողջականութիւնը : Ամերիկացիներուն համար չէն վերջնա-գիրը խաղ մըն է նախ որպէսզի Միացեալ Նահանգները Հնդկաստանի կողմը բռնեն եւ Փաքիստան Փեքինի գիրկն իյնայ :

ՈՒԼՊՐԻԽԹ Մոսկուա հասած է Արեւ-ելեան Գերմանիոյ մէկ կարեւոր պատ-ուիրակութեան գլուխ : Բրեժնեւ ըն-դունելով արեւելեան Գերմանիոյ ղեկա-վարը յայտարարած է թէ իրենց խօսակ-ցութիւնները պիտի վերաբերին գլխաւո-րաբար այն միջոցներուն զորս պէտք է ձեռք առնեն դէմ դնելու համար արեւ-մըտեան Գերմանիոյ սպառնալիքին :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին առջեւ, Ու Թան ներկայացնելով իր տեղեկագիրը, առաջարկից որ Խորհուրդը միջազգային պատժներու սպառնալիք մը ուղղէ գի-նադուլի իր հրահանգին :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Թագաւորը Սթեֆանո-փուլոսի յանձնեց կառավարութեան կազ-մութիւնը : Աջակողմեան երկու կուսակ-ցութիւնները իրենց խորհրդանչական մասնակցութիւնը պիտի բերեն :

ՊԱՂՏԱՏԻ պետական հարուածին ձա-խողութենէն ետք, վարչապետը՝ Զօր. Ռազաք Գահիրէապաստանեցաւ :

ՔԱՋԱՊԼԱՆՔԱՅԻ արաբ պետութեանց վեհաժողովը վերջացաւ անցի օր : Իրենց վերջնական ցեկոյցին մէջ, Արաբները կը յայտնեն թէ որոշած են սկսիլ աշխա-տանքները, որոնք պիտի փոխեն Յորդա-նանի ջուրերու ընթացքը համաձայն պատրաստուած ծրագիրներուն : Համա-խոհութեան դաշինք մը ստորագրած են, որով յանձնառու կ'ըլլան իրարու ներքին գործերու չխառնուիլ, որոշած են նաեւ ամբաստանել միացեալ արաբ բարձր հրա-մանատարութիւնը եւ կը վերջացնեն կո-չով մը Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի մի-ջեւ զինադուլի մը համար :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

—o—

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խա-չի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղ-օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ Համա-նուն եկեղեցւոյս մէջ :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ

Հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Դպր-ոց Դասուս կողմէ, առաջնորդութեամբ գլխաւոր Պ. Գէորգ Հալլաճեանի եւ ըն-կերակցութեամբ երգեհոնի :

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնու-թեան մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարեխնամ ննջեցելոց յիշատակին :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.30 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1965 – 66 ուսումնական տարե-շրջանի արձանագրութիւններու հա-մար դիմել վարժարանի Տեսչութեան

1966 – 1967

Ուսումնական տարեշրջանին, կա-նոնաւորապէս պիտի բացուին

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
CLASSE TERMINALE,
SCIENCES EXPERIMENTALES,
MATHEMATIQUES
ELEMENTAIRES
ճիւղերով
վերամուտ 20 Սեպտ. 1965
Հասցէ .—

26, Rue Troyon
SEVRES (S. et O.)
Tél. : 027-18-28

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Այս Ուրբաթ օր ժամը 20.30ին,
Cercle Commercial Suisse
10, Rue des Messageries, Paris (10e)
Métro Poissonnière
Կը խօսի Հայաստանի Գրողներու Մի-ութեան առաջին քարտուղար՝
ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՉԵԱՆ
Ներկայութեամբ «Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի կոմիտէի» նա-խագահ՝
ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ
եւ տաղանդաւոր գրագէտ
ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆԻ
Կը նախագահէ ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ
Մուտքը ազատ է

ԾԱԽՈՒ ԵՆ

BOUTONNIÈRE Singer 71-112 spéciale pour chemisiers, tailleur, et tricots. Valeur 7200 Frs., état neuf, cédé à 5000.

SURGETEUSE Singer 246 K 3 pour bonneterie, tricots, peut être réglée pour lingerie. Valeur 4000 Frs, état neuf, cédé à 3000.

Mme ARAKELIAN
25, Rue Gabriel Péri
LE PECQ (S. et O.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար-ձանագրութիւնները բաց են : Ամէն ա-նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ-ները դնել վարժարան այժմէն իսկ պէտք է դիմում ընեն հաստատութեան տնօրէ-նութեան, 1 Պուլվ. տիւ Նօռ, լը Րէնսի, (Սէն է Ուազ), հեռ. 927-01-72 :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ
Բացուած են արձանագրութիւնները
1965 – 1966
Կ'ընդունուին բարեկիրթ և ուսում-նասէր աշակերտներ 10 – 12 տարե-կան : Դիմել՝
Direction du Séminaire Arménien
3, Av. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963.01.72

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.
Շրջանակով 300 Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի « Արծիւ » ակումբին

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18էն մինչեւ լոյս

SALLE FRANCO-SUISSE
10, Rue des Messageries, PARIS (10e) Métro Poissonnière
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
BAR — —BUFFET

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետագային

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գի-շեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահնե-րուն մէջ :

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75-ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, կի-րակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գի-շեր, Ազգային Տան սրահը :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա-կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն : Նորոյթ լուսաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
Tapiflex — Tapisom — Carpette
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
21 SEPTEMBRE
1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10414
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — N° 10.414

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԷՐՀԱՐՏ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Էրհարտի քրիստոնեայ – դեմոկրատ կուսակցութիւնը բացարձակ մեծամասնութիւն մը չստանալով հանդերձ, ապահովելով ձայներու 48 առ հարիւրը, պատուաւոր յաղթանակ մը կը տանի: Դեմոկրատներուն անմիջական կը յաջորդէ Վիլլի Պրանտի ընկերվար – դեմոկրատները մինչ զգալի պարտութիւն մը կը կրեն ազատականները :

Հակառակ նպաստաւոր օդի մը, Գեր – մանացիները, գիտակից իրենց քաղաքացիական պարտականութեան, դիմած են քուէատուփ, 88 առ հարիւր համեմատութեամբ : Վերընտրուած են — Պոնի մէջ, Գոնրատ Ատընաուըր, Լուտվիկ Էրհարտ, Շրէօտըր եւ բոլոր ծանօթ անձնաւորութիւնները :

Ընտրական շրջանին մաս չի կազմեր Արեւմտեան Պերլինը, որ գրաւուած քաղաքն է եւ ոչ թէ մաս մը դաշնակցային Հանրապետութեան : Հակառակ Վիլլի Պրանտի ջանքերուն որպէսզի իր վարած քաղաքը քուէի իրաւունք ունենայ, արեւմտեան երեք պետութիւնները մերժած են: Արեւմտեան Պերլինի «ծերակոյտը» սակայն նշանակած է իր 22 ներկայացուցիչները Խորհրդարանին մէջ, որոնք կը մասնակցին իբրեւ դէտ եւ քուէի իրաւունք չունին :

Պրանտի կուսակցութիւնը աւելի աթոռներ շահած է քան Էրհարտի քրիստոնեայ – դեմոկրատները, հակառակ ատոր յաղթանակ մը չեն տարած որպէսզի կարենային իշխանութիւնը ձեռք առնելու մասին մտածել :

ՔԱՇՄԻՐ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐ՝ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Նիւ Եորքի Ապահովութեան Խորհուրդը Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 2ին վերցուց իր նիստը եւ մէկ ձեռնպահով ընդունեց տասը ձայնով բանաձեւ մը, որով պիտի պահանջէ Չորեքշաբթի օրուան համար զինադադարը Հնդկաստանի եւ Պաքիստանի միջեւ :

Միւս կողմէ Փեքինի կառավարութիւնը Չորեքշաբթի օրուան յետաձգեց այն վերջնագիրը զոր տուած էր Հնդկաստանի : Հակառակ այս «զիջողութեան» Չինաստան կը կրկնէ իր պահանջները եւ կը յայտարարէ թէ եթէ Հնդիկ կառավարութիւնը նկատի չառնէ իր բառերը պէտք է ստանձնէ անկէ ծագելիք բոլոր ծանր հետեւանքներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը :

Խորհրդային վարչապետը՝ Կոսիկին կոչ մը ըրաւ Շասթրիի եւ Այուպ Խանի, որ կ'ուզէ որ հնդիկ եւ փաքիստանցի ղեկավարները տեսակցութիւն մը ունենան Խորհրդային Թաշքէնտ քաղաքին մէջ, եւ ինք ներկայ գտնուելու այդ տեսակցութեան : Մոսկուայի արեւմտեան շրջանակները զարմանքով դիմաւորած են Խորհրդային ղեկավարին այս նոր առաջարկը զոր հաշտարար դեր մը կը նկատեն : Ընդհանրապէս է որ Խորհ. Միութեան նպատակն է հաւասարակշռութիւն ստեղծել միջամտելու երկու պատերազմող երկիրներու միջեւ, որպէսզի խաղաղութեան յանկին ազդեցութիւնը ձեռք բերէ եւ այն համբաւը ունենայ թէ Մոսկուայի կը պարտի այդ խաղաղութիւնը :

Օրէ Օրին

ԲԱՅՑ ՉՏԵՍՆԵԼ ՃՐԱԳԸ

Ամառուան ամիսներուն, մեր Ամերի – կահայ հայրենակիցները Եւրոպա կու գան՝ տոլար ցանելու եւ ... Եւրոպայի վրայ խնդալու համար :

Հարազատ կամ կէս – հարազատ Ամերիկացիներն ալ ունին այս բարի սովորութիւնը, բայց մերայինց այցելութիւնը քիչ մը աւելի մեր աչքին կը զարնէ :

Որովհետեւ, Ամերիկահայերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը Եւրոպայի անցեալին ու ներկային մասին, գրեթէ, որեւէ բան չգիտնալով, ինքզինքը ծիծաղելի կը դարձնէ մե՛ծ, մե՛ծ ջարդելով : Բանի չհաւնելով :

— Աս ալ ուտելիք բա՞ն է, աս ալ հագնելիք բա՞ն է... Աս ի՛նչ խեղճ պանդոկ է... Ա՞ս է եղեր ձեր գոված Փարիզը, ձեր հարուստ Լոնտոնը... Մա՛րդ, քալէ՛ եւ երթանք... Մենք աստնկ տեղեր չենք կրնար ապրիլ ...

Եւ էրիկ կնիկ, թեւ թեւի, շնչասպա՛ռ, ետ կ'երթան՝ ա՛լ ուրիշ անգամ այս կողմերը ոտք չկոխելու ուխտով :

Ամերիկայէն Փարիզ ու Հռոմ կամ Լոնտոն ու Վիէննա անցնիլ եւ Փարիզին, ու Հռոմին, Լոնտոնին ու Վիէննային — եւ մնացեալներուն — չհաւնիլ կը նշանակէ թագաւորին պարտէզը մտնել ու չհաւնիլ անոր վարդերուն ու մեխակներուն :

Կամ, Մոցարդ ու Պեթհովէն, Պախ ու Պրահմս, Շոփէն ու Վակներ լսել եւ հառաչել... բրքական *չիֆթէ թէլլի*ին համար :

Եւ սակայն — ողբերգութի՛ւն — ճիշդ այս հառաչանքն է որ կը լսէք, երբեմն, Եւրոպայէն նոր Ամերիկա վերադարձած Ամերիկահայերու շրթունքներէն :

Եւ այս երեւոյթին մէջ, մտաւորականն ու ո՛չ – մտաւորականը իրարմէ աւելի չեն արժեր : Երբեմն, առաջինը աւելի խիստ քննադատ է եւ աւելի դժուարահաճ : Ուրեմն, աւելի անտանելի : Աւելի ջղայնացնող :

Առտուն անօթի, կէսօրէն ետք կուշտ մարդու — եւ բազմութեան – մտայնութիւն : Կամ, տկար յիշողութիւն ունեցող մարդոց չտեսութիւն :

— Ի՛նչ էինք, ի՛նչ եղանք ...

Այս տխուր երեւոյթը կարելի է միայն մէկ ձեւով բացատրել : Առասպելական նեղութեամբ մը :

Երեւի, ասկէ եօթանասուն, ութսուն տարի առաջ, հսկայ օդանաւ մը իջեր է Հայկական Բարձրաւանդակը... ժողվեր է մեր հայրենակիցները եւ առեր բերեր է զանոնք Ամերիկա... Կարծեմ, այս օդանաւը շատ վեր բարձրացեր է ու պատուհանէն վար նայողները բա՛ն չեն տեսեր ... Չեն տեսեր Եւրոպան ... Ուրեմն, լուր անգամ չունին թէ Ամերիկայէն դէպի Արեւելեան կողմն աշխարհի կայ ուրիշ աշխարհ մը՝ իր աշխարհ մը մշակոյթով, իր աշխարհ մը քաղաքակրթութեամբ :

Ուրիշ բացատրութիւն կարելի՛ է տալ աս անհանդուրժելի արհամարհանքին, զոր թրքու Ամերիկահայը ցոյց կու տայ Եւրոպայի հանդէպ :

Երբեմն, այնպիսի չափազանցութեան մը տարած են այս արհամարհանքը որ կը նաթիս, երբ ականջ տաս իրենց խօսակցութեան :

— Վա՛յ, դո՞ւք ալ *թէլէֆոն* ունիք, չէի գիտեր ... *Մո՞ւվի* ալ ունիք... ըսել կ'ուզես որ Փարի՞զ ալ *սըպուէյ* կայ... Դուն աչքովդ տեսա՞ր, խնամի ...

— Տեսա՛յ... Բանի չի գար... Մեր Նիւ Եորքի *սըպուէյ* ուր, աստ՛նցը ուր... — խնամի նայէ ինչ կ'ըսէ — Փարիզին մէջն ալ բանկ շէնքեր կան եղեր ... Լոնտոնի *սիւփըր մարքէթ*ներն ալ աստնկ լեցուն ուտելիք ունին եղեր... Իտալացին ալ բանկ ժամ ունի եղեր ... խելք ունենամ օր հաւտամ ... Միսթըր Նուպար, եթէ որ դուք աս բոլոր բառերը ունիք, ալ ինչո՞ւ ձեռքերնիդ երկնցուցեր էք որ մեր տալերները առնէք տանիք ... Կու ներես, ներողութիւն կու խնդրեմ, աս քու բառերուդ իմ խելքս չի պառկիր ...

— Մի՛ հաւտար, կնքահայր... Մեր Միսթըր Նուպարը աս երկրին վրայօքը գաղափար չունի ... Նոր էկեր է, քանի մը տարիէն, ան ալ կը հասկնայ ...

— Իմացա՞ր ինչ ըսաւ, *ամուսա* — Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, հինգ, վեց տարուան *քար* կու նստին եղեր... Վա՛խ, վա՛խ... Աղբե՛ր, ես մեր *քարը* ամէն տարի օր չփոխեմ, նորը չառնեմ, կնիկս ընձիս կու ձգէ ...

— Դուն *քարը* կ'ըսես ... խնամի, ասոնք տարին մէկ ձեւք հագուստ ալ չեն առներ եղեր... Մենք բատեղ ամէն երեք ամիսը հագուստ կու փոխենք, Միսթըր Նուպար ...

— Այո, բայց մենք ալ Եւրոպայի մէջ բաներ ունինք, որոնք այստեղ չկան...

— Վա՛յ . Դուք ո՞վ էք օր մեզնից էլ բան ունենաք ... Ատ բառդ չեղաւ, Միսթըր Նուպար ... Իրար չըռնեց... Հարցուցի՝ պատասխան մի՛ չտուեցիր — ինչո՞ւ մեր տալերները կ'առնէք կու տանէք... խնամի, *րա՞յթ* ...

— *Եու՛ր րայթ*, կնքահայր... Պատասխան տուր, Միսթըր Նուպար ...

— Մեր ունեցածները տոլարով առնըլիք բաներ չեն ... Մենք արուեստ ունինք, մշակոյթ ունինք ... Մեր Սուրբ Մարկոսը կամ մեր Պանթէոնը ձեր այս քաղաքին հետ չեմ փոխեր...

— Խնդա՛մ օր չի լամ... Խնամի կու լսե՞ս ինչ կ'ըսէ մեր Նուպարը ... Հայրենակից, դուն մեր Մէյսին տեսե՞ր ես, մեր Մարշըլ Ֆիլտին պէս խանութ ունի՞ք, մեր Սթար Մարքէթներէն, մեր Սթափ – էնտ – Շափերէն ներս գացե՞ր ես... Ֆորտին փաւիլիքան մտե՞ր ես, մեր *Հայուէյ*ներէն անցե՞ր ես... Դուք *այս – քրիմ* կրնա՞ք շինել... *Համ տոկ* ունի՞ք, *Հայ պոլ*ին ինչ ըլլալը գիտէ՞ք... *Միկսր* ունի՞ք... Ատ լուսը ինտոր կը բացուի, կը գոցուի, գիտե՞ս... Դուք քանի՞ հատ *պէնք* ունիք... Ձեր թագաւորին փէյը ո՞րչափ է ... Գիտե՞ս մեր Քենետիին հարը ինչ դրամ ունի ... Իմ ըսածս է, խնամի, մեր Միսթըր Նուպարը աս բաներէն լուր չունի, ելեր մեզի Եւրոպան կը գովէ... Մենք չըլլայինք, դուք լմնցած էիք... Աստուած պահէ մեր Ամերիքան ..

— Եւրոպան ալ չըլլար, Ամերիկան արուեստ ու գրականութիւն չէր ունենար՝ այս չափով ... Ամէն բան մեզմէ առած էք ...

— Արուեստ ըսածդ փոր կու կշտացնէ՞, հայրենակից... Մենք տալեր ունինք եւ ամէն բան ծախու կ'առնենք... Չէ՛, չէ՛, դուն մեր ըսածը մտիկ ըրէ — վերը Աստուած, վարը Ամերիկան... Մնացածին ականջ մի՛ կախեր ...

×

Կարելի է ներողամիտ աչքով նայիլ այս միամիտ ու բարեմիտ հայրենակիցներուն վրայ :

Բայց, ի՞նչպէս կարելի է չնաթիլ, երբ Ամերիկապաշտութիւնը այս աստիճանին հասցուցած են նաեւ գրող – բրոցները, որոնք Էմփայր Սթէյթ Պիլտինկի հարիւրերորդ յարկէն վար կը նային՝ Եւրոպայի արուեստն ու գրականութիւնը տեսնելու համար : Ու այդ երկու հսկաներն ալ իրենց աչքին կ'երեւան մէյ մէկ *քոքօ քոլա*յի շիշ: Կամ զոյգ մը հաթ տոկ: Հազարներով մղոն հեռու եմ — հեռու ենք— Ամերիկայի մշակոյթը, անոր սարսուռ յառաջդիմութիւնը ստորագնահատելու փորձութենէն :

Երբ մօտէն ճանչնաք Ամերիկան ու աչք մը նետէք այն բարձունքին, ուր հասեր է ան վերջին հարիւր, հարիւր յիսուն տարուան մէջ, ձեզի այնպէս կը թուի թէ հազարումէկ գիշերներու հէքեաթներէն մէկն է որ կը կարդաք :

Անհաւատալի է այսպիսի արշաւասոյր յառաջդիմութիւն՝ այսպիսի կարճատեւ շրջանի մը մէջ: Եւ ամէն մարզի մէջ — արուեստ, գրականութիւն, գիտութիւն եւ տնտեսական կեանք :

Բայց, Ամերիկան ծափահարելու անապարանքին մէջ Եւրոպան նսեմացնել կամ անտեսել այն իրողութիւնը թէ Ամերիկայի մշակոյթն ալ, վերջ ի վերջոյ, արգասիքն է Եւրոպայի հանճարին, կը նշանակէ նրագին սփռած լոյսը տեսնել, բայց չտեսնել նրագը :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ 12րդ Թաղամասի ընտրութիւնները կատարուեցան Կիրակի օր : Հարիւրին յիսուն ձեռնպահ կար : Ընտրուեցաւ Ժան Լը Թէյնածուն՝ Ֆրէ, որ ըլլալով նախարար չի կրնար երեսփոխան ըլլալ եւ իր տեղը պիտի գրաւէ իր փոխանորդը՝ Ժան – Քլոտ Սերվան – Շրայպէր :

ՊԱՂՏԱՏ պաշտօնական զեկոյցով մը կ'ընդունի պետական հարուածի մը գոյութիւնը: Առաջին անգամն է որ Իրաք նման յայտարարութիւն մը կ'ընէ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդանաւերը սխալմամբ ռմբակոծած են Հարաւային – Վիէթնամեան ոստիկանական կայան մը: Մօտ 30 մեռեալ կայ :

ԱԹԷՆՔԻ մէջ յոյս կայ որ Սթէֆանոփուլոս խորհրդարանի վստահութիւնը ստանայ, Չորեքշաբթի երբ ներկայացնէ համախմբման իր կառավարութիւնը : Փափանտրէու մեծ յաջողութիւն գտած է Սելանիկի մէջ: Անգամ մը եւս շեշտեց թէ թագաւորը բռնարարած է սահմանադրութիւնը : Ժողովուրդը, պոռացած է իրեն — « Տէ՛ր, փրկէ ժողովուրդը »: Իր կարգին, խօսքն ուղղելով հաւաքուած ամբոխին, Փափանտրէու հարցուց — « Ո՞վ կը ղեկավարէ, թագաւո՞րը թէ ժողովուրդը »: Բազմութիւնը պատասխանեց « ժողովո՛ւրդը»: Համակրանքի այս ցոյցը, սակայն բան չի կրնար փոխել դէպքերու ընթացքին վրայ, բայց Սթեֆանոփուլոս պարտի նկատի առնել այս երեւոյթը :

ՆԻՒ ԵՈՐՔ մինչ գրկուած է թերթէ, 17 հազար պաշտօնեաներ գործադուլի մէջ ըլլալով: Բանակցութիւնները կարծուածէն աւելի բարդ են :

ՊԵՐԼԻՆԻ « Ամօթի պատը » անցած է երիտասարդ մը, օր – ցերեկով սանդուխի մը միջոցաւ : Ամբողջ գործողութիւնը այնքան արագ անցաւ, որ արեւելեան ոստիկանները չկրցան միջամտել :

ՆԵՐԳԱՂԹ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

Ներգաղթի լիազօր պատուիրակներ՝ Գ. Գ. Գուրգէն Փեհլիվանեան եւ Աշոտ Նանէկիւլեան, ներկայիս Սուրիա կը գտնուին: Երեք ամիս տեւող աշխատանքներէ ետք, այժմ կը պատրաստուին յաջորդական կարաւանները որոնք կը սկսին ճամբայ ելլել :

Ըստ ստացուած տեղեկութեանց, սուրիական կառավարութեան արտօնութեամբ այս տարի չորս հազարէ աւելի Հայեր Հայրենիք կը վերադառնան :

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԳԾՈՎ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Անուրանալի ճշմարտութիւն է որ, այսօր, առաւել քան երբեք, առաջնակարգ դիրքի վրայ կը գտնուի մանուկներու դաստիարակութեան լուրջ հարցը, ապագայի համար, մասնաւորաբար, ազգապահպանման տեսակէտով :

Այս ուղղութեամբ, երկրիս հինգ ցամաքամասերուն մէջ ապրող մեծ ու պզտիկ բոլոր ազգերը հսկայ զոհողութիւններով եւ անձնուէր ջանադրութիւններով լծուած են աշխատանքի՝ ստանալու համար՝ օրէ օր աւելի բեղնաւոր արդիւնքներ, իրենց երկրին կորիզը կազմելիք ապագայի աւելի որակաւոր եւ շինարար սերունդներէն :

Չէ՞ որ երկրի մը կամ ազգի մը յառաջդիմութեան եւ բարօրութեան հիմնական եւ գլխաւոր ազդակը մտքի եւ սրտի մշակոյթները կը կազմեն մարմնականին հետ :

Եւ, արդէն, այս չէ՞ բուն իմաստը դպրոցներու կոչումին :

Մարդկութեան մեծ ընտանիքին մէջ ի՞նչ է այսօր մեր ազգին վիճակը՝ պահելու համար իր արժանի տեղը՝ ցոյց տալու համար դարերու ընդերքներէն ժառանգած իր նախնիքներու հզօր իմացականութիւններն եւ պանծալի արժանիքները :

Հայ ազգը, այսօր, իր գոյութիւնը կը պարտի բացարձակապէս, ամէնէն աւելի իր մշակոյթին եւ հաւատքի զօրութեան : Հակառակ չարաղէտ բազմաթիւ դարերու խորշակներուն, յաջողած է պահել ան իր գոյութիւնը՝ քանակէ աւելի որակով, աւանդականի ցուպը ձեռքին եւ մախաղը ուսին, զրկուած ըլլալով ազատ պետականութենէ :

Հայութիւնը այսօր, բաժնուած է երկու գլխաւոր մասերու, գրեթէ կիսուած է՝ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ :

Հայրենիքը, Հայաստանը, խորհրդային Հայաստանը որ մօտաւորապէս երկու միլիոն բնակչութիւն ունի արմատապէս հիմնուած է մշակութային աւանդներու վրայ, եւ՝ տարուէ տարի կը յառաջդիմէ հսկայաքայլ՝ ամբողջ աշխարհի հիացում ազդելու աստիճան :

Հոն, մեծ ու պզտիկ ուսումնարանները եւ մշակութային օրաններ օրէ օր կ'ընդարձակուին եւ կը զարգանան օրուան պահանջքին համաձայն : Երէկուան եղածը այսօր անբաւարար կը դառնայ : Եւ կառավարութիւնը ամէն ճիգ եւ ջանք կը թափէ որ լրանայ՝ իր կարգին եւ ժամանակին՝ ամէն պակասութիւն :

Ամէնաթարմ օրինակը տանք՝ ահաւասիկ :

Այս տարուան համար 2·793·000 ռուբլի յատկացուած է դպրոցներու շինարարութեան գործին համար միայն, ի փոխարէն անցեալ տարուան համար սահմանուած 1·793·000ի : 6700 նոր դպրոցներ կառուցուած են : Բոլոր հին դպրոցները, որոնք անբաւարար են եւ պակասաւոր, կ'ընդարձակուին եւ պակասները կը լրացուին՝ արդիական պահանջներու համաձայն :

Ամէն դպրոց պարտաւորիչ կերպով պէտք է ունենայ իր գիտական լաբորատուարը, մարզարանը, խաղարանը, գրադարանը, ընթերցարանը, ժողովասրահը եւայլն, պահանջուած բոլոր կահաւորութիւններով :

Հայաստանի բնակչութիւնը տարուէ տարի կը բազմանայ արագօրէն ոչ միայն ներգաղթով եւ առհասարակ Ռուսաստանէն, Վրաստանէն, Ատրպէյճանէն եւ ուրիշ խորհրդային երկիրներէն գաղթող Հայերով այլեւ ծնունդներու յարաճուն աճումով :

Հոն, Հայաստան, պարտաւորիչ է ուսումն եւ դաստիարակութիւնը բացարձակապէս՝ մանկամսուրէն (մանկապարտէզ) սկսեալ :

Հայ համալսարանները ամէն մարզի մէջ հրաշքներ կը գործեն : Ամէն տարի հազարաւորներ իրենց որակաւոր վկայականներով կը ծառայեն երկրին վարկն ու փառքը :

Այս տարի միայն երեք միլիոն երեք հարիւր քսան հինգ հազար տպաքանակով նոր դասագրքեր լոյս է ընծայուած «Լոյս» հրատարակչականի կողմէ, եւ այս դպրոցական ծրագրին միայն 50 առ հարիւրը կը կազմէ :

Մարդ կը հիանայ Հայաստանի մշակութային անհամար ուժերուն եւ ներկայացուցիչներուն հետ տեսնուելով, երկրէն ներս թէ դուրս : Անոնց ընդհանուր մտապաշարին համար կը հպարտանայ :

Ամէնուն մէջ տիրապետողը Հայ լեզուն է, ազգային զգացումն է եւ յառաջդիմութեան ոգին է :

Հայրենասէր մը կ'ոգեւորուի տեսնելով այս վերածնունդի երրորդ ոսկեդարը Հայաստանի Արարատեան բոցավառ ծոցին մէջ :

Հապա Սփի՞ւռքը... Հայութեան տրոհուած կէսը, ձուլումի տագնապներուն մէջ տապլտկողները :

Ահա, հոս է հարցը, որ կը կազմէ մեր նիւթին էութիւնը գլխաւորաբար :

Պէտք է խոստովանիլ թէ հոն ուր Հայերը որ հոծ են եւ աւելի խիտ կ'ապրին, նուազ վտանգի ենթակայ են ձուլումի ճամբուն վրայ՝ ունենալով ամէն տեղ՝ իրենց ազգային հաւաքական կազմակերպութիւնները, եկեղեցիներուն կողքին իրենց Ազգ· վարժարանները նոյն իսկ բարձրագոյն աստիճանի վրայ եւ մասնաւոր երկրորդական վարժարանները : Ինչպէս օրինակ Լիբանանի, Սուրիոյ, Պարսկաստանի, Կիպրոսի, Գահիրէի (Եգիպտոսի), Յունաստանի մէջ են· :

Այս ուղղութեամբ քիչ շատ ճիգեր չեն պակսիր նոյնպէս Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուայի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ :

Յորդանանի Հայերն ալ զերծ են ձուլումի մտահոգութենէ առ այժմ ինչպէս Իսրայէլի, Քուէյթի եւ Իրաքի մէջ ապրող Հայերը :

Առհասարակ արաբական երկիրներու եւ Կ· Պոլսոյ մէջ բնակող Հայերը ձուլումի ենթակայ չեն առ այժմ մասամբ :

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, ամէնէն շատ Ֆրանսայի մէջ են որ ապաստանած են Հայերը : Որոնց թիւը, ընդհանուր առմամբ, կարելի է հաշուել 200·000 :

Հակառակ անոր որ տեղ – տեղ հոծ են եւ ունին եկեղեցիներ ալ, բայց կը պակսին Ազգ· վարժարանները՝ առանց բացառութեան ամէն տեղ : Որոնք կը գոհանան միայն հինգշաբթի օրերու հաստատուած հայերէնի դասընթացքներով՝ օգտուելով հինգշաբթի օրերուն Ֆրանսական վարժարաններուն գոց մնալէն :

Փարիզի արուարձաններէն Սեւրի եւ Ռէնսիի մէջ ունինք, բարեբախտաբար, մանչերու եւ աղջիկներու յատուկ մէկ մէկ երկրորդական վարժարաններ, որոնք մէկ մէկ լուսոյ օրօրաններ են՝ սակաւաթիւ հայ պատանիներու եւ պատանուհիներու համար : Առաջինը Մխիթարեան հայրերու անվերապահ հովանաւորութեամբ եւ երկրորդն ալ Հ· Բ· Ը· Միութեան եւ համազգային ժողովրդական աջակցութիւններով :

Հռոմի, Վենետիկի եւ Վիէննայի մէջ ալ կան Մխիթարեան երկրորդական մէկ մէկ վարժարաններ միմիայն արական սեռի յատուկ :

Միացեալ Նահանգներուն հետ Ֆրանսան է որ ամէնէն աւելի ենթակայ են ձուլումի : Ուր մեր թարմատի երկսեռ զաւակները կը նուաճուին՝ այս երկու առաջնակարգ երկիրներու ճոխ եւ հրապուրիչ ուսման եւ դաստիարակութեան հրապուրիչ քաշողութիւններէն :

Ճիշդ է, անոնք կը ստանան լաւագոյն ուսումը, բայց կը կորսնցնեն իրենց մայրենի լեզուն : Լեզուն որ ամէնէն աւելի հաստատուն հիմն է ազգապահպանման նուիրական գործին :

Այնպէս որ կուգայ ատեն մը որ, դժբախտաբար, այս տղաքը կը պարտադրեն նոյնիսկ Ֆրանսերէնով կամ անգլերէնով խօսք տալ իրենց ծնողքներն անգամ, իրենց հետ :

Հոս է գլխաւոր ցաւը ահաւասիկ :

Օրինակները ամէն օր կը տեսնենք :

Մէկը ինձմէ : Ահաւասիկ պզտիկ աղջիկս ունի երեք զաւակ, ինը, եօթը եւ հինգ տարեկան :

Առաջինը, Վերոնիկ լաւ հայերէն կը խօսի այժմ ալ, երկրորդը Ժենին, գրեթէ ոչ, իսկ երրորդը Անթուանը բնաւ :

Երեքն ալ դպրոց կ'երթան եւ իրարու հետ բնականաբար Ֆրանսերէն կը խօսին, տան մէջ ալ, պարտադրելով իրենց ծնողքին ալ խօսիլ իրենց պէս :

Հինգշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքներն ալ անզօր են ազդեցութիւն բանեցնել հիմնականօրէն այս տղոց վրայ : Թէեւ ունին իրենց օգտակարները մասամբ : Բնականաբար, այսպիսի երախաներն ալ ապագային բնաւ պիտի չխօսին հայերէն :

Մեր նոր երիտասարդութեան ութսուն առ հարիւրը չի խօսիր հայերէն, նոյնիսկ իրենց ծնողքներուն հետ :

Ի՞նչ ընել այս կացութեան հանդէպ :

Լաւ է անագան քան երբեք ըսուած է :

Պէտք է արթննանք, պէտք է լրջօրէն հաւաքաբար գործենք :

Պէտք է թօթափենք մեր անտարբերութիւնը :

Պէ՛տք է միացնէ իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ իր ուժերը, ամէն մարզի մէջ, Ֆիզիքական, բարոյական եւ մտաւոր նիւթական՝ վերէն մինչեւ վար :

Հիմա Ֆրանսայի մէջ ունինք բարձրաստիճան մտաւորական եկեղեցականներ, մէկ Արքեպիսկոպոս եւ մէկ Եպիսկոպոս, յետոյ բաւական թիւով զարգացած եւ հայրենասէր վարդապետներ :

Հարց կուտամ, ի՞նչ է անոնց կոչումը, ո՞ր օրուան կը սպասեն : Չեն տեսներ վտանգը որ պատած է իրենց շուրջը : Եթէ Հայութեան մէկ կարեւոր մասը վաղը ձուլուի, ո՞ւր պիտի մնայ իրենց կոչումը՝ հետեւելու համար մեր լուսապայծառ եւ պանծալի եկեղեցականներու գործին, շինարար աշխատանքին :

Խօսքէն եւ քարոզէն շատ բան դուրս չի գար· պէտք է գործել : Փնտռել գտնել օգտակար ուժերը եւ աղբիւրները եւ զանոնք գործակցութեան մղել :

Եկեղեցին առանց դպրոցի այսօր կայ վաղը չկայ, հայ եկեղեցին ալ ձուլման եւ նոյնիսկ չգոյութեան պիտի ենթարկուի վաղը, ապահովաբար, իր ժողովուրդին հետ միասին :

Հայ կղերականութիւնը, առ հասարակ, մեծ պատասխանատուութիւն ունի ներկայիս, ձուլման այս վտանգին հանդէպ :

Լքուած է հայ կրթական գործը, այսօր, Ֆրանսայի մէջ :

Վաղը արդէն շատ ուշ է : Ոտքի :

Թէ ի՞նչպէս պէտք է կազմակերպել այս ուղղութեամբ Ֆրանսահայ գաղութը եւ տիրանալ սեփական ազգային վարժարաններու :

Մեր կարծիքը յաջորդով :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՃԵԱՆ

Կ'ԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Շուէտացի ազգագրագէտ Ստրանտապերկ վերջերս հրատարակեց իր հետազօտութիւններուն արդիւնքները : Ըստ անոր տուեալներուն, աշխարհի ամէնէն լռակեաց ազգը կը հանդիսանան Ֆինները, ապա՝ Քանատացիները, իսկ ամէնէն բարձրախօս ժողովուրդները, ըստ անոր, կը հանդիսանան Իտալացիները, Պրազիլացիները եւ Մեքսիկացիները :

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Քիչ ետք վերադառնալով, Աշոտին ուսին փառաւոր բռունցք մը տեղաւորելով, ըսաւ .

— Խուսափում չկայ, այսօր «հնարդ» պիտի ցուցնես, անունդ յայտագիրին մէջ գրել տուի եւ ... պատուոյ տեղը :

— Տղաք... տղաք... կ'աղաչեմ... հոս արբանոցը չէ... այս բազմութիւնը քանի մը կէս – պատուելիներէ, եւ քանի մը հատ ալ «աժան վարժապետներէ» չի բաղկանար, հոս ականջ ունեցող, հասկցողներ կան : Տեսէք, Պ· Լ· Խաճանեանը նստեր է առաջին կարգին վրայ :

Կ'ուզէք որ նորէն ականջս քաշէ՞, կարմրցնէ՞ :

Աշոտին բոլոր «հընկ – վընկ»երը պարապ անցան : Առին տարին զինք սրահին առջեւի մասը նստեցուցին իրենց մէջ բեմին մօտ :

Ինչ ընէր, խուսափում չկար : Եթէ իր նախկին տեղը նստած ըլլար, անպայման միջոցը կը գտնէր, սրահէն կը փախչէր : Բայց, հիմա, հոս անկարելի էր : Սիրտը կը տրոփէր ուժգին կերպով, կոնակէն վար քրտինքը կը վազէր կայլակ առ կայլակ :

Երգչախումբը, մելամաղձոտ եղանակով մը հանդէսին բացումը կատարեց : Նախագահը իր բացման խօսքը արտասանեց : Յետոյ, խօսնակը իրարու ետեւէ, կարգով բեմ հրաւիրեց երգող – արտասանողները : Բոլորն ալ, բոլորն ալ յաջող :

Բանախօսներէն առաջինն ալ իր ճառը խօսեցաւ : Ցուցիչ, կրակոտ, խանդավառ :

Կարծես թէ այդ բոլորէն ետք՝ սիրտ առաւ : Քաջութիւն մը, տարօրինակ ցանկութիւն մը ծնաւ իր մէջ : Բանախօսներ կան, որ շատ աւելի լաւ կը խօսին, եթէ իրենցմէ առաջ ուրիշներ խօսին : Այս էր նաեւ հիմնական իր վիճակը : Հիմա կարծես թէ պիտի կրնար արտասանել, ու թերեւս լաւ ալ արտասանէր :

Այժմ, իր գանկին մէջ վճիռ մը կար, ինչ պիտի արտասանէր, ո՞ր հեղինակին ո՞ր կտորը, որ եթէ ոչ նորութիւն, գէթ շատ արտասանուած չըլլար :

Շնորհալի օրիորդ մը խոր յուզումով արտասանեց Սիամանթոյի «Պար»ը : Իր ընկերներէն մէկը, նոյն հեղինակէն, «Ափ մը մոխիր»ը : Մէկ ուրիշ մը Ա· Ահարոնեանի «Յարգանք ձեզ»ը : Դեռ ուրիշ մը Յ· Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը : Իսկ ինք ի՞նչ պիտի արտասանէր··

Ճիշդ այդ մտածկոտ պահուն, խօսնակը թաւ ու հնչեղ ձայնով իր անունը արտասանեց ու բեմ հրաւիրեց զինքը :

Մեծկակ սրահին մէկ ծայրէն միւսը թեթեւ շշուկ մը շրջան ըրաւ : Բոլորին հետաքրքիր նայուածքները ուղղուեցան բեմ : Ո՞վ էր այս անծանօթ պատանին, որ պիտի արտասանէր, ան ալ իրենց ծանօթ լաւագոյն ուժերէն ետքը :

Պ· Վարդան, Տիկին Սիրարփի, իրենց զաւակները, քիչ շատ ծանօթ շրջապատը չուզեցին հաւատալ ոչ իրենց ականջներուն, ոչ ալ իրենց աչքերուն :

— Մե՞ր Աշոտը ... Մե՞ր Աշոտը ... անկարելի է, անհաւատալի է... կը կրկնէր անդադար Պ· Վարդան՝ իր բազկաթոռին վրայ անհանգիստ ...

Եւ Աշոտ յայտնուեցաւ բեմին վրայ : Այո, Աշոտն էր, իրենց Աշոտը, բեռնակիր Աշոտը :

Բեմին վրայ իր կեցուածքը տպաւորիչ էր, արձակ – համարձակ : Դէմքը մռայլ, նայուածքը մարմրուն : Թեթեւ ակնարկ մը սրահին մէկ ծայրէն միւսը, եւ իր կը պատրաստուէր սկսելու՝ վարէն, յանկարծ, իր ընկերները սկսան ձայնել ·

«Դերենիկ»ը, «Դերենիկ»ը, Վարուժանի «Դերենիկը» :

«Դերենի՞կը», Վարուժանի՞... սրահին մէջ գտնուած բազմութեան գրեթէ անծանօթ էր Վարուժանի այս հոյակապ բանաստեղծութիւնը, որ մը օրանց այդ գրութեան արտասանուիլը չէին լսած : Վարուժան կարդացողներն անգամ շատ բան չէին յիշեր այդ գրութեան մասին, միայն բանաստեղծ Պ· Լեւոն Խաճանեանն էր, այլայլած՝ ոտքի կանգնեցաւ, իր յաղթական մարմինը ցցեց բեմին առջեւ :

— Ծօ, ... սա մեր փոքրիկ Աշոտն է ... վայ անպիտան, ուրկէ ուր.... Այո, ես սորվեցուցած եմ իրեն՝ Վարուժանի այդ կտորը : Հիմա կը լսէք ... Վարուժանը յատկապէս իրեն համար գրած է կարծես այս բանաստեղծութիւնը :

Եւ հրճուանքէն թեթեւցած՝ մանուկի մը պէս իր տեղը նստեցաւ :

Աշոտ թեթեւ մը ժպտեցաւ, յետոյ աւելի լրջացած, դէմքը վեր բարձրացուց եւ սկսաւ :

Մեծ նահատակ Դ· Վարուժանի Դերենիկը
Դուռը կը բացուի Դերենիկն ահով,
Իբրեւ թէ այժեամ մ'ըլլար նետար :
Մօրը թեւերուն մէջ կ'իյնայ լալով :
.
«Գլուխս պատռեց դրացի Ալին ...»
.
.
Բաց մօրն հոգւոյն մէջ վիհեր կը բացուին,
Լեցուած ամօթով — գրգռել կը բիչէ.
Սրտի վրայ՝ յաղթուած ճակատն երկչոտին :
Դո՛ւրս ... դո՛ւրս : Մատնի՛չ խնամքներու :

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

(9 Շար·)

ՕՐՈՒԱՆ ՎԷՊԸ՝
LA CHAMADE (1)

Բացատրութեան չի կարօտիր թէ ինչ դեր կը կատարէ այսօր փուպլիսիթէն, խաթարելու համար ժողովուրդին ճաշակին ու գեղարուեստական ըմբռնումը : Այլեւս կարեւոր չէ եւ ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնայ գործել դէշ խօսիլը որեւէ գործի մասին,— գրական, թատերական, նկարչական: Կը բաւէ խօսիլ: Հեղինակներն ալ այլեւս չեն ազդուիր քննադատութիւններէ, կը բաւէ որ օրուան յատուկ բոլոր միջոցները գործածուին որեւէ գործ մէջտեղ նետելու եւ պարտադրելու համար: Մամուլն ու հեռատեսիլը պէտք եղածէն աւելի օժանդակութիւն կը բերեն այդ ուղղութեամբ: Կը բաւէ որ հեղինակ մը հարկ եղած յարաբերութիւններն ունենայ, գրքի մը պարագային՝ կարեւոր է նաեւ հրատարակչական տան յարաբերութիւններն ու նիւթական միջոցները: Մնացեալը երկրորդական է :Եւ, դժբախտաբար այդ մնացեալը կը վերաբերի հեղինակին տաղանդին, արուեստին, զարգացման :

Այս երեւոյթին ամէնէն յատկանշական արտայայտիչն է Ֆրանսուազ Սական, ֆրանսական արդի գրականութեան մէջ, եթէ գրականութիւն բառը կարելի է գործածել նման վէպերու համար :

Աւելի քան տասը տարի առաջ, 18ամեայ երիտասարդ կին մը հրապարակ կ'իջնէր եւ մեծ հետաքրքրութիւն կը առթէր «Բարեւ լոյս, տխրութիւն» վէպով մը: Այն առեն, որոշ խոստում մը կարելի էր տեսնել ապագային համար, նկատի առնելով հեղինակին տարիքը եւ որոշ շնորհքը գրական պատկերներ ներկայացնելու ձեւին մէջ :

Ֆրանսուազ Սական չյաջողեցաւ այդ խոստումը: Երկու տարի ետք տուաւ «Որոշ ժպիտ մը», 1957ին «Ամիս մը, տարի մը», անյաջող գործ մը, 1959ին «Կը սիրէ՞ք Պրահմսը», 1961ին «Հրաշալի ամպերը»: Եթէ բան մը կը նշանակէ գրքի մը տպաքանակը, այդ մարզին մէջ ալ, հակառակ թափուած ճիգերուն, չափազանցուած գովասանքներուն, հեղինակը ետ կ'երթայ: Արդարեւ առաջին վէպին տպաքանակն է՝ 840 հազար, երկրորդինը՝ 550 հազար, երրորդինը՝ 400 հազար, չորրորդը՝ 280 հազար եւ նախավերջինը՝ 160 հազար :

Այսօր, իր վերջին վէպէն չորս տարի ետք, Ֆրանսուազ Սական, մեծ աղմուկով, կրկին գրական բեմ կ'իջնէ Լա Շամատով: Բառը կը նշանակէ պարտութեան թմբուկ զարնել : Պատմութիւնը, այս անգամ, շատ պարզ է : Հեղինակը չի հրաժարիր իր անպէտ հերոսներէն : Այր թէ կին, անոնք կ'ապրին շրջանակի մը մէջ, որ կը կազմէ «Ամբողջ – Փարիզը», օրերը երկուքն կ'ընեն Ուիսքի խմելով, զիրար սիրելով, կամ իրար խաբելով, ամէն մարդ դիւրին դրամ կը շահի, հող չունի, բայց կը ստեղծէ, բոլոր այն պարապ մարդոց նման, որոնք իրաւ մտահոգութիւններ չեն ունեցած: Հերոսուհին՝ Լիւսիլ՝ երեսուն տարեկան է : Կ'ապրի յիսնամեայ, հարուստ մարդու մը հետ՝ Շառլ, այնքան սիրահարած աղջկան, որ ուրիշ նպատակ չունի կեանքին մէջ՝ եթէ ոչ գոհացում տալ անոր բոլոր քմահաճոյքներուն : Լիւսիլ կը սիրէ մարդը այն չափով, որ ան իրեն կ'ապահովէ հանգիստ կեանք մը, վիզոններով, կառքերով եւ սուղ վայելքներով: Օր մը, սակայն, կը հանդիպի իրեն տարեկից Անթուանին: Այս վերջինն ալ կ'ապրի հարուստ կնոջ մը հետ, իր ամուսինը երկու հարիւր հազար, չնչին գումար մը ըլլալով ... : Երբ Լիւսիլ եւ Անթուան քանի մը անգամ զիրար կը տեսնեն, կը հասկնան թէ սէր է սէրը եւ ի վերջոյ, Շառլին հաւանութեամբ Լիւսիլ կ'երթայ Անթուանին հետ ապրելու իր սէրը :

Ձախակողմեան գրագիտուհին, որ ըմբռնողի մը խոստովանած է թէ Լիւսիլը որոշ չափով ինքն իսկ է, կը նկարագրէ իր հերոսուհին «տառապանքը»: Արդարեւ ամուսինը չի բաւեր Տիրէն հագուստ գնելու համար եւ Անթուան գործ կը գտնէ Լիւսիլին, որ սակայն խոյս կուտայ աշխատանքէն, հաւանաբար անբարոյական գտնելով աշխատանքով դրամ շահիլը, երբ այնքան դիւրին միջոցներ ունէր անցեալին՝ Շառլին հետ: Ու տառապանքը գագաթնակէտին կը հասնի, երբ իրիկուն մը տուն վերադառնալու համար օթոպիւսի կը սպասէ, երկար ատեն: Ո՞ւր են այն օրերը երբ կառք ունէր, կամ կրնար թաքսի առնել: Ու Լիւսիլ օր մը, յղի կը մնայ եւ չուզելով «աժաննոց» եւ տեղական լուծումներ, որոնք կրնան վտանգել իր կեանքը, կ'երթայ դրամ ուզելու Շառլէն, որպէսզի Զուիցերիա երթայ եւ երեք հարիւր հազարնոց «ապահով լուծում » մը գտնէ : Անթուանն ալ ի վերջոյ կը համակերպի այդ ձեւին :

Վէպը կը վերջանայ «բնական» լուծումով մը: Լիւսիլ կը վերադառնայ Շառլին եւ օր մը կը դառնայ նոյնիսկ օրինաւոր կինը:

Իսկապէս հիանալի է Շառլին բնաւորութիւնը, բարեբախտաբար Լիւսիլին համար :Արդարեւ ահաւասիկ մարդ մը, որ այնքան կը սիրէ իր սիրուհին, որ նախ կը քաջալերէ անոր սիրաբանութիւնը Անթուանին հետ, ապա կը համակերպի անոր մեկնումին, վանդի վստահ է որ պիտի վերադառնայ, ապահով պայմաններ կը գտնէ, որպէսզի իր սիրած կինը վիժումի դիմէ ուրիշի «մեղքին» համար, եւ ի վերջոյ ուրախութեամբ կ'ողջունէ անոր վերադարձը :

Այս վէպը չունի անշուշտ որեւէ գրական արժէք: Կը մնայ գիտնալ թէ ո՞ր մարզին մէջ արժէք մը ունի, ի վերջոյ : Լեզուն այնքան անխնամ է, կէտադրութիւնը այնքան թափթփած, որ ընթերցումն իսկ անտանելի կը դառնայ յաճախ: Բայց անտարակոյս գիրքը կը ծախուի: Ամէն բան կ'ըլլայ ամէն օր այդ ուղղութեամբ: Ժիւլիէթ Կրեքոյի հիւանդութիւնն իսկ կը ծառայէ խօսելու օրուան վիպագրին մասին :

Թէ օր մը ,բան մը կրնայ չմնալ Ֆրանսուազ Սականէն ֆրանսական գրականութեան մէջ, շատ հաւանական է : « Օսօ»ի քրոնիկագիրը կը յիշէ թէ 19րդ դարու վերջերը Տիքրէ–Տիմինիլի «Բաչլինա» վէպը մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար տպաքանակ ունեցած է, բայց ո՞վ կը կարդայ այսօր եւ նոյնիսկ ո՞վ գիտէ հեղինակին անունը :

Սականի նկարագրած միջավայրը, իր միջավայրը, հրապուրիչ չէ: Եթէ իր նախորդ վէպերուն մէջ, գտած էինք երբեմն քիչ մը սինիզմ, պուտ մը ժպիտ եւ զառնացած յուսահատութիւն մը, այսօր այդ ալ չէ մնացած եւ ի վերջոյ ի՞նչպէս ձախակողմեան հեղինակ մը մեզի պիտի համոզէ թէ օթօպիւսի սպասելը հոգեկան տառապանք մը կրնայ ըլլալ, կամ վիզոն չունենալը յուսահատութեան մղող պարագայ մը: Կեանքը մարդոց, որոնց պարապ աշխարհը միայն զիրենք կրնայ ըղձացնել, չի կրնար հաղորդականութիւն մը ստեղծել, կեանքին հետ մարդոց, որոնք այլ մտահոգութիւններ ունին : Ու որքան ալ մակերեսային դառնայ Փարիզի ժամանակակից կեանքը, հաւանական չէ որ շատ Լիւսիլներ ըլլան, ոչ ալ մանաւանդ այդքան՝ համբերատար Շառլեր: Եւ լաւ որ ալ այդպէս է: Եւ եթէ այս յօդուածը գրուած ըլլար իզվեստիայի համար, կրնայինք աւելցնել թէ Ֆրանսուազ Սականի գիրքը ապականած քաղքենիութեան մը յատկանշական խորհրդանշանն է :

Աւելցնենք բան մըն ալ: Մեր սրամիտ բարեկամներէն մէկը յաճախ կը յիշէ պատմութիւն մը, զոր ինք անշուշտ համով – հոտով պատմելու արուեստը ունի: Այլ գաղութէ մը, երիտասարդ ուսանող մը ապրումով կը պատմէր. «Ի՜նչ օրեր էին, օղին շիշը կը գնէինք եւ Մոցարթ մտիկ կ'ընէինք»: Ու մենք կը ժպտէինք միշտ: Այսօր, երբ կը կարդանք Լա Շամատին մէջ թէ Լիւսիլ Մոցարթի Սրնգի եւ Տաւիղի քոնչերթօն մտիկ կ'ընէ՝ իրարու ետեւէ ուիսքի պարպելով, եւ հեղինակը կ'ըսէ — « Շատ խմեց այդպէս : Եւ շատ երաժշտութիւն եղաւ», այժմ կը մտածենք թէ իրաւունք չունէինք ծաղրելու այդ միտքը, որ օղիով Մոցարթ կը լսէր : Ինչո՞ւ տղէտ կարծեցինք այդ մարդը: Բայց եթէ Ֆրանսուազ Սական երբեք Մոցարթ լսած է, պէտք է գիտնար թէ այդպէս չի լսուիր: Ի վերջոյ տարբերութիւն մը կայ Ժիւլիէթ Կրեքոյի երգերուն եւ Մոցարթի երաժշտութեան միջեւ: Եւ հաւանաբար Մոցարթ ուրիշներու համար գրած է իր անմահ երաժշտութիւնը :

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

1) « La Chamade », Françoise Sagan, Ed. Julliard, Paris 1965.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Ամէն ազգային գրականութիւն, գրական գագաթներուն առընթեր կ'ունենայ նաեւ իր համեստ մշակները, որոնց ոչ շատ մեծ, բայց այսուհանդերձ կարեւոր ծառայութիւնները պէտք չէ մոռցուին : Հայ գրականութեան մէջ այդպիսի հեղինակներէն է Ալեքսանդր Ծատուրեան, որուն կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին բաւական բան գրուած է : Վերջերս, բանաստեղծին ծննդեան 100ամեակին առթիւ, լոյս տեսաւ Յարութիւն Ֆելեքեանի «Ալեքսանդր Ծատուրեան » մենագրութիւնը :

« Ալեքսանդր Ծատուրեանը 90ական թուականներին ամէնից տարածուած, ժողովրդական բանաստեղծն էր, գիւղում անգիր սովորում էինք նրան, եւ հանդէսներին ամէնից շատ նրա բանաստեղծութիւններն էին արտասանում» ,գրած է Ա. Իսահակեան, տալով նաեւ այդ ժողովրդականութեան պատճառը, բացատրութիւնը, «Մեր պատանեկութիւնը՝ Ռուսաստանի մռայլ իրականութեան մէջ՝ ծարաւ լոյսի եւ ազատաշունչ խօսքի, ոգեւորում էինք նրա երգած ժողովրդական զգացմունքներով, գաղափարներով »:

Դառն եղած են ապագայ բանաստեղծին մանկութեան եւ պատանեկութեան տարիները : Փոքր տարիքէն կորսնցուցած է իր ծնողքը եւ ապրուստի համար ստիպուած է ծանր աշխատանքներու լծուիլ :

Նախնական ուսումը ստացած է իր ծննդավայրին ծխական դպրոցին մէջ : Երբ ապարդիւն անցան բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու անոր ջանքերը, կը յաճախէ արհեստաւորներու դպրոցը, Թիֆլիսի մէջ :

Գրականութեան ասպարէզին մէջ իր ուժերը փորձեց թարգմանութիւններով եւ ինքնուրոյն բանաստեղծութիւններով : 1891ին ,1898ին և 1901ին հրապարակ հանեց երեք հատորներ՝ երկուքը՝ բանաստեղծութեան եւ մէկը՝ երգիծական : Յետագային հրապարակ հանեց ռուսական բանաստեղծութիւններէ կատարած թարգմանութիւններու հաւաքածոն :

Մեռաւ 1917 Մարտ 31ին, Թիֆլիսի մէջ, Թոքախտէ :

Հանրապետական վարչաձեւերու մէջ, ժողովուրդը այն ինքնախաբէութիւնն ունի, թէ գերիշխան է, մինչդեռ, իրական գերիշխանութիւնը կը պատկանի ուրիշ ուժերու, անպատասխանատու եւ գաղտնի :

ՊԵՆԻԹՕ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Կախուած ունի, Հաստինկ :

— Ի՞նչ պատճառաւ Գարլըթա Ադամս պիտի սպաննէր Լորտ Էճվարը: Անոնք զիրար չէին ճանչնար իսկ :

— Ինչէ՞ն գիտէք որ անոնք զիրար չէին ճանչցած: Թերեւս անոնց մէջ կար կապ մը, որ անծանօթ է մեզի : Ամէն պարագայի, իմ ենթադրութիւնս բոլորովին կը տարբերի ձերինէն :

— Ուրեմն ենթադրութիւն մը ունիք :

— Այո: Սկիզբէն ի վեր, Գարլըթա Ադամսի գործին մէջ մաս մը ունենալու հաւանականութիւնը կը զբաղեցնէ իմ մտածումներս :

— Այսուհանդերձ, Փուարօ ...

— Համբերութիւն, Հաստինկ : Թոյլ տուէք ինծի կարգ մը եղելութիւններ իրարու հետ կապել, ձեր մտածումները պայծառեցնելու համար: Առանց որեւէ ընկերկումի, Լէյտի Էճվար ամէնուն կը յայտնէ իր եւ իր ամուսնոյն միջեւ գոյութիւն ունեցող անհամաձայնութիւնը եւ նոյնիսկ կը խօսի զայն սպաննելու մասին: Մենք չենք միայն այս խօսքերուն վկաները, այլ նաեւ իր սենեկապահուհին եւ Պրեան Մարթէնը լսած են անոր այս ձեւի արտայայտութիւնները, որոնք լսած է թերեւս, նաեւ Գարլըթա Ադամսը :

Կամ զոյգ մը ուրիշներ կրկնած են անոր Ժաննի խօսքերը : Եւ նոյն երեկոն իսկ կը գովաբանուի Գարլըթայի զարմանահրաշ տաղանդը, որով կը կեղծէ Ժաննը Վիլքենսոնը: Ո՞վ է որ պատճառ մը ունի ջնջելու Լորտ Էճվարը: Իր կինը :

« Ենթադրենք պահ մը, որ ուրիշ անձ մը կ'ուզէ սպաննել Լորտ Էճվարը: Այդ անձը իր ձեռքին տակ ունի կատարելապէս յարմար կեղծ յանցաւոր մը: Եւ այն օրը, ուր Ժաննը Վիլքենսոն կը յայտարարէ, թէ գլխու ցաւով մը յողնատանջ՝ իրիկունը պիտի անցընէ իր յարկաբաժնին մէջ, ծրագիրը արդէն գործադրութեան կը դրուի :

« Պէտք է որ անպայման Ժաննը տեսնուած ըլլայ իր ամուսնոյն բնակարանը մուտք գործած պահուն : Իրապէս, կը տեսնուի ան եւ չի վստահիր իր ինքնութիւնը յայտնելու : Այսքանը քիչ մը չափազանցուած կը գտնեմ :

« Ուրիշ մանրամասնութիւն մը, թէեւ, կ'ընդունիմ, շատ չնչին , կինը, որ մտած է երէկ գիշեր Րէճէնթ Գաթէն ներս, հագուած էր սեւ հագուստ: Արդ, Ժաննը Վիլքենսոն, կ'ատէ սեւ գոյնը եւ իր վրայ երբեք չի կրեր: Ինքն էր որ ըսաւ մեզի : Երեւակայենք այժմ որ այցելուհին Ժաննը Վիլքենսոնը չէր, այլ ուրիշ մը, որ իր տեղը կը ներկայանար. անպայման այդ ուրիշը մարդասպա՞նը պէտք է համարիլ:

« Մի զոյգ երրորդ անձ մը սպրդած ըլլայ բնակարանէն ներ, Լորտ Էճվարը ենթադրութեան մէջ՝ պէտք է փնտռել թէ՝ այդ անձը ենթադրեալ Լէյտի Էճվարի այցելութենէն առա՞ջ թէ վերջը եկած էր: Միթէ գլուխ մը չկա՞ր արդէն սենեակին մէջ եւ Լորտ Էճվարը սպաննուած չէ՞ր արդեօք այդ կնոջ սենեակ մանելէն առաջ ...

— Կանգ առէք, Փուարօ, ուղեղս խըճողուեցաւ :

— Բարեկամս, հիմա մեր ըրածը պարզապէս կարելիութիւններ փնտռելն է : Ինչպէս պատրաստ հագուստեղէնի վաճառատան մը մէջ կը փորձենք զանազան հագուստներ: Սա մէկը կը յարմարի՞.— ոչ: Իսկ սա մի՞ւսը.— այս ալ չի յարմարիր ... եւ այսպէս յաջորդաբար կը փորձենք մինչեւ որ գտնենք կատարելապէս յարմարողը ... իսկ մեր պարագային մէջ՝ կը փորձենք ճշմարտութիւնը գտնել :

— Ո՞վ կրնայ գործած ըլլալ ոճիրը :

— Դեռ շատ կանուխ է արտայայտուելու համար :Նախ փնտռենք թէ ով շահ մը կ'ակնկալէ Լորտ Էճվարի անհետացումով : Եղբօրորդին, որ ժառանգորդն է: Շատ դիւրին է այս եզրակացութեան գալը: Հակառակ միս Գարրոլի ընդդիմութեան, պէտք չէ թշնամութեան հարցը բոլորովին անտեսել: Լորտ Էճվարի նման մարդ մը, ինծի կը թուի թէ կրնայ մեծ ոխակալութիւն սնուցանել :

— Ես ձեր կարծիքին բացարձակապէս համախոհ եմ :

— Ցամենայնդէպս այն մարդը կամ կինը որ գործած է ոճիրը, անպատիժ մնալու հաւատքը ունէր անպայման: Երեւակայեցէք, Հաստինկ, որ Ժաննը Վիլքենսոն եթէ վերջին պահին չփոխէր իր որոշումը, այժմ ոչ մէկ նպաստաւոր ապացոյց պիտի ունենար: Թերեւս անկարելի պիտի ըլլար իրեն փաստել, որ ամբողջ գիշերը փակուած էր Սավոյա պանդոկի իր յարկաբաժնին մէջ : Պիտի ձերբակալէին զինքը, դատավարութիւն պիտի ըլլար եւ պիտի դատապարտուէր հաւանաբար : Երեւոյթ մը կայ, սակայն, որ զիս կը մտահոգէ :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Զարուհի Աղնաւուրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Նուէր Աղնաւուրեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Գաբայեան եւ աղջիկը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Աղնաւուրեան եւ աղջիկը, Տիկին Աճէմեան եւ զաւակները՝ Օննիկ եւ Ժիրայր խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, փեսային եւ քեռայրին՝

Պ. ԱՂՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 17ին, Սէն - Փիէրի գերեզմանատունը:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Մ. Մուրատեան ընտանիքը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Պերճուհի Սարճեանի (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկակարեանի (Վալանս) եւ բոլոր իրենց պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն, փեսայի Արմենակ Սարճեանի կսկծալի ու վաղաժամ մահուան առթիւ:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Մուրատեան ընտանիքը 30 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան Ֆոնտին, քսան ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ գլուխը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, եկեղեցւոյս գմբէթի նորոգութեան համար: Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պապիկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Փալատեան, Ներսէս Քէչիկեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի հարիւր, Պ. Երուանդ Վէզիրեան (Պոլսարնակ) 164 ֆրանք:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

—o—

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խաչի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ համանուն եկեղեցւոյս մէջ:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Դպրաց Դասուս կողմէ, առաջնորդութեամբ զպրապետ Պ. Գէորգ Հայրապետեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարերարաց ննջեցելոց յիշատակին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.30:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75-ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱԶԻ Մարսէյլի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Շրջանի վարչութեան բոլոր ընտրուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս Ուրբաթ օր ժամը 20.30ին,

Cercle Commercial Suisse
10, Rue des Messageries, Paris (10e)
Métro Poissonnière

Կը խօսի Հայաստանի Գրողներու Միութեան տաջին քարտուղար՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՉԵԱՆ

Ներկայութեամբ «Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի կոմիտէի» նախագահ՝

ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ

եւ տաղանդաւոր գրագէտ

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ գլուխը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրերու հետեւեալ դասընթացքները պիտի վերաբացուին Սեպտեմբեր 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ:

ՊԱՆԵՕ. ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեօ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակնօրեայ վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 – 12:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ – ԱՆԻԷՌ, 4 Րիւ Մարիլոր Պուա – Քոլոմպ:

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողքներուն որ հետաքրքրուին ըջօրէն իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 Ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Արծիւ» ակումբին

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18էն մինչեւ լոյս

SALLE FRANCO-SUISSE
10, Rue des Messageries, PARIS (10e) Métro Poissonnière

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

B A R — —B U F F E T

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը *Մանրամասնութիւնները յետագային*

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախսով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. *հատոր*, 1965, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, *լաթակազմ*	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, *Պէյրութ*, *լաթակազմ*	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 22 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ԴԻ ՏԱՐԻ — Թիւ 10415
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.415

...ՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ ՎԵՐՋ

...արական Լիկայի Քաղաքականքայի
...եհաժողովը վերջացուց իր աշխատանք–
...երը խաղաղ մթնոլորտի մէջ :
Նախագահ Պուրկիպայի բացակայու–
...թեան պատճառած ցաւը այնքան ծանր
...ւեց վեհապետներու եւ նախագահնե–
...ու ժողովին վրայ, որքան Իրաքի մէջ
...ւց այդ օրերուն պատահած ապօ–
...օրական չարժումը՝ մարէչալ Արէֆի
...շխանութիւնը տապալելու համար :
Հանրապետութեան նախագահին եղ–
...այրը զօրավար Ապտէլրահման Արէֆ ,
...ատկի ապայկոյտին պետը, յաջողե–
...ու իր սաղմին մէջ խեղդել չարժումը ,
...րուն գլխաւոր դրդիչը կը նկատուի Ի–
...աքի վարչապետ զօրավար Արէֆ Ապտէլ
...ազզաք, ճանչցուած իբրեւ կուսակից
...արչապետ Կամալ Ապտէլ Նասրի :
...պատամբ վարչապետը «պետական
...արուած»ի ձախողութենէն վերջ չունէր
...ոհիրէ առած էր, ինչ որ այն տպաւո–
...ութիւնն է ձգած, որ Պաղտատի դէպքին
...անծանօթ չէին Արաբ. Միացեալ Հանրա–
...ետութեան մայրաքաղաքին մէջ : Զօր.
...ազզաքի մեղսակիցները հսկողութեան
...ակ առնուած են եւ մարէչալ Արէֆ վե–
...ադարձած է Պաղտատ, ուր կարգը վե–
...րահաստատուած է :
Իրաքի ներքին ցաւոտ խնդիրներէն քըր–
...տականը տակաւին չէ կարգադրուած :
1958 Յուլիս 14ի յեղափոխութենէն ի վեր
...ւրեցու խոստումներ տրուեցան հիւսի–
...ային Իրաքի Քիւրտերուն՝ ներքին ինք–
...նավարութեան կամ ասնուազն ապակեդ–
...րոնացման համար : Սակայն գործնակա–
...ն մէջ կարելի չեղաւ իրականացնել
...տուած խոստումները եւ Մոլլա Մուս–
...թաֆա Պարզանի 1961 Սեպտեմբերէն ի
...ր իր կամաւորական զօրախումբերով
...կռուի Իրաքի կանոնաւոր բանակին
...հետ :
Քաղաքականքայի վեհաժողովին ամէնէն
...կարեւոր աշխատանքն եղաւ Սեպտեմբեր
...ի գանիւակ նիստին մէջ ստորագրուած
...Արաբական համերաշխութեան Ուխտ»ը,
...որ կը բաղկանայ վեց կէտերէ :
Ա) Լիկայի անդամները պիտի գործեն
...համերաշխօրէն ի սպաս արաբական ազ–
...գ, մասնաւորաբար Պաղեստինի հար–
...ցին մէջ : Բ) Պիտի յարգեն գոյութիւն
...ունեցող վարչաձեւերը եւ պիտի չխառ–
...նուին միւս երկիրներու ներքին գործե–
...րուն : Գ) Պիտի յարգեն միջազգային օ–
...րէնքները քաղաքական ապաստանի ի–
...րաւունքին մասին : Դ) Պիտի չքաջալերեն
...հակաարաբական շարժումները ինչ ալ ըլ–
...լան անոնք : Ե) Արաբական մամուլին մէջ
...տեղ պիտի յատկացնեն Պաղեստինի
...հարցին : Զ) Պիտի վերաքննեն իւրաքան–
...չիւր երկրի մամուլի օրէնքը՝ զգուշանա–
...լու համար արաբական համերաշխութեան
...դէմ ամէն կարգի վէճերէ :
...«Համերաշխութեան Ուխտ»ը կոչուած
...է ստեղծելու պայծառացնելու մթնոլորտը եւ
...փրկելու կապերը Լիկայի անդամ
...երկիրներու միջեւ : Այսուհետեւ ձայ–
...նասփիւռով կամ մամուլով քարոզու–
...թիւններ պիտի չըլլան «եղբայր» կառա–
...վարութեանց դէմ, որոնք կը մեղադրէր–
...ին իբրեւ աւատապետական կամ յե–
...տադիմական :
...Վերջ պիտի գտնեն նաեւ վարչաձեւե–
...րու դէմ ղուրկէն դրդուած ապստամբու–
...թիւններն ու ընդդիմադիր շար–
...ժումները :
Լիկայի անդամները յանձնառու կ'ըլլան
...ընդունելու այն երկիրներուն, ուր «աշ–
...խարհիկ կամ անջատողական»
...վարչաձեւեր կան :
Այս վերջին դասակարգին մէջ կը մըտ–
...նեն Իրաքի Քիւրտերը՝ լաւ եւս :
...Քան վեհաժողովին փակումը քը–
ւշարկուեցաւ բանաձեւ մը, բաղկացած չորս կէտերէ :

Առաջինը կը վերաբերի Պաղեստինի անլուծելի խնդրին : Վեհաժողովը ուսում–նասիրեց է հարցին բոլոր երեսները եւ համաձայնութիւն գոյացուցած է Պաղեստինի ազատագրութեան ծրագրին շուրջ : Մասամբ դոհացում տրուած է նաեւ Ահմէտ Շուքէյրիի՝ զօրացնելու Պաղեստինի ազատագրութեան բանակը : Լիկայի անդամները ՄԱԿի մէջ միատեսակ դիրք պիտի բռնեն Պաղեստինի հարցին շուրջ եւ թոյլ պիտի չտան, որ հաշուեյարդարի ենթարկուի Պաղեստինի գաղթականներուն խնդիրը :

2. Զարկ պիտի տրուի Ափրիկէի եւ Ասիոյ ժողովուրդներու գործակցութեան : Միացեալ ճակատով պիտի ներկայանան ափրիկեասիական երկրորդ խորհրդաժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Նոյեմբեր 5ին Ալժէրի մէջ : (Այս խորհրդաժողովը յետաձգուած էր՝ անկեալ Յունիսին Պէն Պէլլայի տապալման հետեւանքով) :

3. Քաշմիրի վէճին առթիւ վեհաժողովը փափաք կը յայտնէ որ Հնդկաստան եւ Փաքիստան վերջ տան կռիւներուն եւ խաղաղ միջոցներով կարգադրեն հարցը :

4. Վեհաժողովը կը քաջալերէ հարաւային Արաբիոյ պայքարը անգլ. գրաւման դէմ եւ կը պահանջէ ՄԱԿի որոշման գործադրութիւնը այդ մասին : Նոյնպէս իր օժանդակութիւնը կ'ընծայէ Օմանի եւ Պարսից ծոցի իշխանապետութեանց ազատագրական պայքարին ու բարգաւաճման :

Այս վերջին յօդուածին նպատակն է պաշտպանել արաբական երկիրներու հողային ամբողջականութիւնը, իբրեւ նախորան ապագայ արաբական մեծ կայսրութեան :

Լիկայի յաջորդ վեհաժողովը տեղի պիտի ունենայ Ալժէրի մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՍԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, այսօր Չորեքշաբթի կը լրանայ չինական վերջնագրին պայմանաժամը եւ նոյն օրուան համար զինադուլի հրահանգ տրուած է Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ :

Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւը, ի վերջոյ քուէարկուած էր, 18 ժամ խորհրդակցութիւններէ ետք : Հոլանտացի պատուիրակը յայտարարած էր այս առթիւ. — «Դիւրին չեղաւ համաձայնութեան մը յանգիլ : Եւ յաւախարութեան պատճառ պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն համար : Ոչ Հնդկաստան, ոչ ալ Փաքիստան իրապէս գոհունակութիւն կը ստանայ : Բայց միակ ելքն էր» : Մինչ ամերիկացի պատուիրակը՝ Կոլտպերկ կ'ուզէր բանաձեւին քուէարկութեան արդիւնքը հաղորդել, Փաքիստանի ներկայացուցիչը խօսք առած է. — «Կ'ուզեմ անմիջապէս խօսիլ : Կ'ուզեմ կրկնել թէ զինադուլի առաջին հրահանգը տրուած է 1949ին եւ ոչ մէկ քաղաքական հետեւանք ունեցած էր : Կարդացի բանաձեւին ծրագիրը : Կը ցաւիմ յայտնելու թէ չի խօսիր կենսական մասին : Պաշտօնապէս կը հաղորդեմ թէ եթէ այդ մասին չխօսուի, շատ աւելի ծանր բախումներ կրնան ծագիլ ի մօտոյ : Այդ պատճառով, կ'ուզեմ որ չքուէարկէք» :

Այս միջամտութիւնը նկատի իսկ չառնուեցաւ եւ տասնըմէկ պատուիրակնե–ներուն տասը քուէարկեցին բանաձեւը, «համոզուած թէ զինեալ կռիւներու արագ դադրեցում մը խաղաղ կարգադրութեան մը առաջին քայլն է» : Ուրեմն Սեպտեմբեր 22ին ժամը 7ին պէտք է զինադուլը գործադրուի եւ բոլոր զօրքերը պէտք է քաշուին Օգոստոս 5ի գրաւուած դիրքերուն վրայ :

Փաքիստանի պատուիրակը շեշտած է նաեւ թէ Կոսիկինի հրաւէրը կարեւոր եւ նշանակալից առաջարկ մըն է : «Իմ կառավարութիւնս կը քննէ այս հրաւէրը : Պատրաստ ենք խօսակցութիւններ ունենալու Հնդկաստանի հետ, պայմանաւ որ հողը պատրաստուի եւ յաջողութեան ազդակներ ըլլան : Եթէ Հնդկաստան տեւապէս ընդդիմանայ որեւէ խօսակցութեան Քաշմիրի մէջ հանրաքուէ մը կազմակերպելու շուրջ, դժուար է նախատեսել թէ երկկողմանի խօսակցութիւնները ի՞նչ կրնան բերել» :

Ռաւալփինտիի մէջ ալ քննած են Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւը եւ Արտաքին Նախարարը անմիջապէս Նիւ Եորք մեկնած է լուսաբանութիւններ ստանալու համար : Լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, տարակարծութիւններ կան փաքիստանցի ղեկավարներու միջեւ ինչ կը վերաբերի բանաձեւին տրուելիք պատասխանին մասին : Ոմանք կ'ուզեն դադրեցնել կռիւները եւ վերսկսիլ ի հարկին, եթէ Քաշմիրի շուրջ բանակցութիւնները ձախողին : Ուրիշներ ծայրայեղ պատերազմի կողմնակից են, մինչեւ որ Հնդկաստան հանրաքուէի սկզբունքը ընդունի :

Նոր Տելհիի մէջ, տրամադրութիւն կայ ընդունելու զինադուլը : Կ'ըսուի թէ այս որոշումը տրուած է Նախարարաց Խորհուրդին ընթացքին որուն նախագահած է վարչապետ Շասթրի :

× Հնդիկ սպայ մը, որ կը կռուի Քաշմիրի ճակատին վրայ, յայտարարած է Ֆիկարոյի թղթակիցին թէ «Եթէ Չինաստան միջամտէ, Փաքիստանի հետ զինադուլը չուշանար : Վասնզի չենք կրնար բոլոր ճակատներու վրայ կռուիլ» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ նախագահ Ճոնսընի պիտի հանդիպի Նիւ Եորքի մէջ, Հոկտեմբեր 4ին, ՄԱԿի տալիք իր այցելութեան առթիւ :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ Կուարտիըն թերթը կը գրէ թէ Ֆրանսայի ձախը «անգլուխ հաւ մըն է» :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ընտրապայքարը (երեսփոխանական ընտրութիւն) սկսաւ Կիրակի օր եւ պիտի շարունակուի մինչեւ Հոկտեմբեր 9 : Հրապարակի վրայ կան վեց կուսակցութիւններ եւ 450 աթոռի համար 2357 թեկնածու :

ԱՄՄԱՆ հասած է յիրանեան պատուիրակութիւն մը, ստանալու համար այն հրաւէրը զոր Յորդանան Իրանանի կը նուիրէ :

ԹԻԹՕ Պուլկարիա պիտի երթայ Սեպտեմբեր 22ին, Ազգ. ժողովի եւ համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի հրաւէրով :

ԱՇԽԱՐՀԻ վրայ ութսուն քաղաք կայ որ միլիոնէն աւելի բնակիչ ունին : Առաջին կը հանդիսանայ՝ Թոքիօ ութ միլիոն 733 հազար բնակիչով, երկրորդ՝ Նիւ Եորք եւ յաջորդաբար՝ Շանկայ, Մոսկուա, Պոմպէյ եւն. :

ԻՐԱՔԻ մէջ չփոթ կացութիւն մը կը տիրէ տակաւին, հակառակ այն կարճ հաղորդագրութեան, որ առաջին անգամ անդրադառնալով Սեպտեմբեր 15ի պետական հարուածի փորձին, կը նշէր. «Արկածախնդիրներու խմբակ մը փորձեց վտանգել պետութեան ապահովութիւնը : Պատասխանատու իշխանութիւններուն եւ մեր զինեալ ուժերուն շնորհիւ, այս փորձը շուտով ձախողեցաւ, առանց արիւնահեղութեան : Ձախողութենէն ետք, այս փորձը գլխաւորողներէն շատեր խոյս տուին եւ յաջողեցան երկիրը թողուլ, մնացեալները ձերբակալուեցան : Զօր. Ապտէլ Ռազզաք, որ պետական հարուածը գլխաւորողն էր, ներկայիս կը գտնուի Գահիրէ : Իրաքի նախագահը, Մարէչալ Արէֆ, Քազապլանքայէն վերադարձաւ Պաղտատ : Հազիւ նախագահական պալատ հասած, նախագահ Արէֆ իր եղբօրը եւ նախարարներուն հետ երկարատեւ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ : Դոնփակ այս խորհրդակցութիւններէն ետք կը յայտարարէին Պաղտատի մէջ, թէ «Մարէչալ Ապտէլ Սալամ Արէֆ կարեւոր որոշումներ պիտի տայ» :

ԹՈՒՆՈՒԶԵԱՆ «Ալ Ամալ» օրաթերթը կը գրէ թէ նախագահ Պուրկիպա անցեալ շաբթու վերջաւորութեան ընդունած է Զօր. Պարզանիի ներկայացուցիչը՝ Շամքաթ Աքրաուի : Աքրաուի Պուրկիպային տուած է Զօր. Պարզանիէն անձնական նամակ մը, ինչպէս նաեւ Իրաքի կառավարութեան դէմ Քիւրտերուն զինեալ ըմբոստութեան պատճառները պարզող յուշագիր մը :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութեանց վերջնական արդիւնքներն են. — Քրիստոնեայ - դեմոկրատ (համախմբում երկու քրիստոնեայ կուսակցութիւններուն) 245 աթոռ (նախապէս՝ 242), ընկերային - դեմոկրատ (ընկերվարական - Վիլլի Պրանտ) 202 (190), Ազատական՝ 49 (67) : Երհարտի այս յաջողութենէն ետք, աշխատանքներ սկսած են համախմբման կառավարութեան մը կազմութեան համար : Մոսկուայի «Իզվեստիա»ն կարճ անդրադարձում մը ունենալով գերմանական ընտրութեանց վրայ կը գրէ թէ անոնք ոչ մէկ փոփոխութիւն կը բերեն ընդհ. քաղաքականութեան վրայ «այդ քաղաքականութիւնը սահմանուած է մենաշնորհի եւ ռազմապաշտ մարդոց կողմէ, որոնք լեցուած են վրէժխնդրութեան գաղափարներով» :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան կեդրոնի լեռնադաշտերուն վրայ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար կուսակցութիւնը իր դիրքը պիտի ճշդէ Հինգշաբթի կամ Ուրբաթ, Ֆրանսուա Միթթըրանի մասին, ամուլի սուլիսէն ետք :

ՊՈԼԻՎԻՈՅ, Փերուի եւ Քոլոմպիոյ մէջ արիւնալի միջադէպեր պատահած են :

ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովը կը բացուի այսօր : Նախագահութեան միակ թեկնածուն է Ամինթաւէ Ֆանֆանի :

ՆԱՍԸ պաշտօնական այցելութեան գացած է Ռապաթ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ բոլոր օրէնքները եւ պաշտօնական ազդարարութիւնները պիտի հրատարակուին Խորհ. Միութեան 15 հանրապետութեանց լեզուներով : Այս սովորութիւնը ջնջուած էր հինգ տարի առաջ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ալժերական նոր դեսպանը՝ Օմար Ուսետիք Փրակայի ճամբով Մոսկուա մեկնեցաւ, ուր պիտի փոխարինէ՝ Պէն Եահիան

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն թէ Պաղեստինի ազատագրման կազմակերպութեան գործադիր կոմիտէի նախագահը՝ Ալ Շուքէյրի միշտ վճռած է իր հրաժարականը ներկայացնել :

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ ընթացքին կառքի արկածներու հետեւանքով Ֆրանսայի ճամբաներուն վրայ, 63 հոգի մեռան :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հաղորդութեան նախարարը՝ Փիզանի յայտարարեց թէ ալ կոչ «Հաարբակայ Շուկայի դամբանականը չէ արտասանած» :

ԼԵԶՈՒԻ ԿԱՃԱՌԸ

Քսանեւմէկ տարի առաջ հիմը դրուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Լեզուի Կաճառին :

Իր գործունէութեան առաջին շրջանին կաճառը հիմնականին մէջ զբաղեցաւ բառարանագրութեամբ: Այնուհետեւ աստիճանաբար ընդլայնեց իր գործունէութեան ոլորտները, զբաղելով մասնաւորապէս Հայոց լեզուի պատմութեան, հայ բարբառագիտութեան, ժամանակակից արեւելահայ գրական լեզուի կարեւոր հարցերու ուսումնասիրութեամբ :

Այս գիտական կեդրոնը ներկայիս ունի հինգ բաժին՝ բառարանագիտութեան, ժամանակակից Հայոց լեզուի, Հայոց լեզուի պատմութեան, բարբառագիտութեան եւ ընդհանուր լեզուաբանութեան :

1962էն ի վեր կաճառի տնօրէնն է լեզուաբան, Փրոֆ. Գէորգ Ջահուկեան :

Բառարանագրութեան բաժնի նուաճումներէն պէտք է նկատել «Ռուս - հայերէն քառահատոր բառարանը», որ լոյս տեսաւ 1954 - 58ին: Այնուհետեւ կազմուեցաւ «Արդի հայերէնի բացատրական բառարանը»: Այս քառահատոր բազմածաւալ աշխատութիւնը կ'ընդգրկէ հայ գրական լեզուին (արեւելահայ եւ արեւմտահայ ճիւղերով միասին) բառային հարստութիւնը՝ 19րդ դարու 70ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Մալխասեանի բառարանին համեմատութեամբ յիշեալ բառարանը կը պարունակէ մօտ երեսուն հազար նոր բառեր, որոնք կ'արտացոլեն վերջին քանի մը տասնամեակներու ընթացքին հայերէն լեզուին մէջ տեղի ունեցած կարեւոր փոփոխութիւնները: Արդէն խմբագրուած եւ տպագրուելու վիճակին մէջ է բառարանին Ա. հատորը: Վերջին՝ Դ. հատորին խմբագրութիւնը պիտի վերջանայ 1967ին :

Արդէն տպագրուելու վրայ է Աշոտ Սուքիասեանի «Հայոց լեզուի հոմանիշների բառարանը», որ կ'ընդգրկէ արդի հայերէնի, ինչպէս նաեւ գրաբարի, միջին հայերէնի եւ մասամբ ալ բարբառներու շուրջ ութսուն հազար հոմանիշ բառեր ու արտայայտութիւններ :

Իր տեսակին մէջ առաջինն է Լ. Պետրոսեանի կազմած «Յովհաննէս Թումանեանի գեղարուեստական երկերի բառարանը»: Կը պարունակէ 8600 բառայօդուած, այսինքն բոլոր այն բառերն ու կայուն բառակապակցութիւնները, որոնք օգտագործուած են անուանի բանաստեղծին կողմէ :

Գրեթէ աւարտած է Գ. Գասպարեանի «Հայ բառարանագրութեան պատմութիւն» ուսումնասիրութիւնը :

1963էն ի վեր կաճառը կը կազմէ լայնածաւալ քարթարան մը: Պիտի կազմուի նաեւ գաւառական երկհատոր բառարանը, ուր ի մի պիտի հաւաքուին միայն բարբառներուն յատուկ բոլոր գաւառական բառերը՝ բնագրային օրինակներով :

Վերջին տասնամեակին յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուի քերականութեան ուսումնասիրութեան: Արդէն հրատարակուած են Փրոֆ. Աչ. Աբրահամեանի «Հայերէնի դերբայները եւ նրանց ձեւաբանական նշանակութիւնը», «Բայը ժամանակակից հայերէնում» (հատոր Ա.), Վարագ Առաքելեանի «Ժամանակակից հայերէնի հոլովների եւ հոլովական կապակցութիւնների իմաստային տեսակները», «Հայերէնի շարահիւսութիւն» (Ա. եւ Բ. հատորներ), Արմենակ Մուրվալեանի «Հայոց լեզուի բառային կազմը», «Հայոց լեզուի դարձուածաբանութիւն եւ բայակազմութիւն», Ս. Աբրահամեանի «Արդի հայերէնի դերանուններ», «Ժամանակակից հայերէնի չթեքուող խօսքի մասերը», Ն. Պառնասեանի «Ստորադասական կապակցութիւնը արդի հայերէնի բարդ ստորադասական նախադասութիւններում», Հ. Պետրոսեանի «Գոյականի սեռերը հայերէնում», Գրիգոր Գաբրիէլեանի «Շաղկապները ժամանակակից հայերէնում» աշխատութիւնները :

Վերջերս լոյս տեսաւ նաեւ Գ. Ղափանցեանի «Հայոց լեզուի պատմութիւն» (հին շրջան) աշխատութիւնը: Լեզուին կաճառը վերջին տարիներուն լոյս ընծայած է ողբացեալ Փրոֆ. Ս. Ղազարեանի «Հայոց գրական լեզուի պատմութիւն» (հատոր Ա.), «Միջին հայերէն» (Գիրք Ա.) եւ Փրոֆ. Է. Աղայեանի «Գրաբարի գիտական քերականութիւն» ուսումնասիրութիւնները: Արդէն պատրաստ է տպագրութեան Փրոֆ. Գէորգ Ջահուկեանի «Ակնարկներ հայերէնի նախագրային շրջանի պատմութեան» արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը :

Ներկայիս հայ լեզուաբանները կ'աշխատին «Ակնարկներ հին գրական հայերէնի պատմութեան» ուսումնասիրութիւններուն վրայ: Հրատարակելի գիրքերու շարքին են Վ. Աճէմեանի «Արեւմտահայ աշխարհաբարի պատմութիւնը մինչեւ 19րդ դարի 60ական թուականները» եւ Պետրոսեանի «Արեւելահայ աշխարհաբարի պատմութիւնը մինչեւ 19րդ դարի կէսերը» աշխատութիւնները :

Անհետացող հայ բարբառներու ուսումնասիրութիւնը լեզուաբանութեան համար շատ կարեւոր է: Այս ուղղութեամբ առաջին մեծ քայլը կատարեց Հ. Աճառեան, որ շուրջ 13 բարբառներու ուսումնասիրութիւններու հեղինակ է :

Կաճառը վերջին տասնամեակին հրատարակեց մօտ տասը բարբառներու ուսումնասիրութիւններ: Յառաջիկայ տարիներուն նախատեսուած է շարունակել այս աշխատանքը՝ շեշտը յատկապէս դնելով արեւմտահայ բարբառներու քննութեան վրայ :

Անցեալ տարի աշխատանքներ կատարուեցան պատրաստելու համար Արարատեան բարբառին ատլասը :

Ընդհանուր լեզուաբանութեան բաժինը ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ յատկապէս կիրառական, կառուցուածքային եւ ուսողական լեզուաբանութեան ուղղութեամբ :

Քանի մը տարիներէ ի վեր աշխատանքներ կը կատարուին փոքր Ասիական հին լեզուներու (խեթերէն, խուռերէն, ուրարտերէն եւայլն) ուսումնասիրութեան գիծով: Արդէն լոյս տեսած են Փրոֆ. Գ. Ջահուկեանի «Ուրարտերէնը եւ հնդեւրոպական լեզուները», «Հայոց լեզուն եւ նրա առնչութիւնը հնդեւրոպական լեզուների հետ» շահեկան աշխատութիւնները: Պատմա - համեմատական լեզուաբանութեան ճիւղը հրատարակեց Թ. Ղարագիւլեանի «Հին հայերէնի խոնարհման համակարգի ծագումը» աշխատութիւնը :

Խմբագրուած եւ տպագրութեան պատրաստ է Պետրոսեանի, Թ. Ղարագիւլեանի եւ Ս. Գալստեանի կազմած «Լեզուաբանական բառարանը», ուր հաւաքուած, խմբաւորուած եւ բացատրուած են հայ լեզուաբանական գրականութեան մէջ տարբեր ժամանակաշրջաններուն օգտագործուած քերականական տարազները. ներկայացուած են անոնցմէ ամէնէն տարածուածներուն ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն, մասամբ ալ յունարէն եւ լատիներէն համարժէքները: Կան նաեւ բազմաթիւ տեղեկութիւններ աշխարհի լեզուներուն, գրի տեսակներուն, հայերէնի բարբառներուն, լեզուաբանական դպրոցներուն եւ ականաւոր լեզուաբաններուն մասին:

Մօտակայ տարիներուն նախատեսուած է աւարտել «Լեզուի ուսումնասիրութեան եղանակները եւ նրանց փոխ - յարաբերութիւնները» տեսական աշխատութիւնը :

Կաճառը որակեալ մասնագէտ - լեզուաբաններով ապահովելու համար ամէն տարի կը կատարուի թեկնածուներու ընդունելութիւն՝ լեզուաբանութեան որ կամ այն ճիւղին գիծով: Այս տարուան թեկնածուներու թիւն է 12, բոլորն ալ երիտասարդ :

Գ. ԳԱՐԵԳԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Բ.

Մեր անցեալի ազգային պատմութիւնը յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ՝ կղերականներէն զատ՝ հայ ուսուցչութիւնն ալ մեծ զարկ տուած է մշակութային եւ դաստիարակչական գործին: Ան, հերոսաբար եւ անձնուիրաբար փարած է դպրոցին եւ տէրը եղած է իր կոչումին, մանաւանդ 19րդ դարու վերջին քառորդէն ըսկսեալ, անխտիր, Հայաբնակ բոլոր վայրերուն մէջ՝ նիւթական շատ չնչին վարձատրութիւններով: Ան գիշերը ցերեկին խառնած զբաղած է ոչ միայն աշակերտներուն պարտականութիւնները սրբագրելով այլեւ՝ ժողովուրդին աչքը հրահրելով դէպի դպրոցը, կրթական գործը :

Մշակոյթի բեղնաւոր լոյսը ձեռքին, ան մտած է մութ անկիւններէն ներս եւ գտած եւ դուրս բերած է իրեն աջակից ուժեր եւ այսպէս յաջողած է յառաջդիմականի պատուաւոր տեղը շահեցնել տալ հայ համայնքին՝ իր բնակած վայրին մէջ՝ ուրիշ ազգերու կարգին, բարձրորակ տուեալներով :

Հոս, Եւրոպայի, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ չկան դժբախտաբար այդ ստեղծագործ ուսուցիչները որ առաջնորդը ըլլար դառնալ հայ դպրոցներու վերահաստատման: Հայ ժողովուրդին մէջ, ոչ մէկ ատեն զգացուած է ուսուցիչներու անհրաժեշտութիւնը այնքան որքան այսօր, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ :

Հինէն, հոս ինկած, վաստակաւոր ուսուցիչները հետզհետէ անհետանալու վրայ են : Նորերը ալ չեն հասնիր, որովհետեւ չկան Ազգ. վարժարաններ եւ յետոյ աւելի շատ կը շահին ուրիշ ասպարէզներու մէջ :

Ներկայիս սակայն, մարդկութիւնը [illegible] հասկցած է ուսուցչին յարգը եւ [illegible] ալ կը գնահատէ :

Մեր մէջ ուսուցիչ եթէ լաւ [illegible] նիւթապէս եւ հետեւաբար ունենայինք նուիրեալ երիտասարդ երկսեռ ուսուցիչներ, այսօր, ապահովաբար, որդէն հաստատուած կ'ըլլային [illegible] մասնաւոր հայ ուսումնարաններ՝ գաղութային կարեւոր վայրերու մէջ [illegible] :

Ուրեմն, պէտք է ջանալ պատրաստել ուսուցիչներ :

Գլխաւորաբար, որո՞ւն կ'իյնայ այդ պարտականութիւնը, ներկայ պայմաններու մէջ :

Ահա՛, անյետաձգելի հարցը :

Առանց կազմակերպութեան լուրջ գործ մը չի հիմնուիր :

Նախ պէտք է կազմակերպուիլ այդ ուղղութեամբ : Բայց որո՞ւ նախաձեռնութեամբ :

Բնականաբար, Ֆրանսայի երկու առաջնորդանիստ քաղաքներու եկեղեցական իշխանութիւններու, Փարիզի եւ Մարսէյլի, որոնց առաջնորդներն ալ երկու լուսամիտ եւ պատրաստուած, կրթական գործին լաւ ծանօթ բարձրաստիճան Կրօն. իշխանաւորներ են:

Առաջին անմիջական գործը պէտք է ըլլայ կազմութիւնը նոր - ուսումնական խորհուրդի մը երկու վայրերուն մէջ ալ, անջատաբար: Եւ եթէ, կարելի է [illegible]

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Տղան ամօթէն շիկնած՝ կ'առարկէ ·
— « Բայց մայրիկ, Ալին քուրքի
զաւակ է ·
Աչքին մէջ հեռ կայ ու մէջքը փալա · · · »
Իսկ դուն ալ հայ ես, եւ մէջքդ ըլլայ
Թող իմ մրկրատս, իմս ինչ որ կ'ուզես · · ·
դո՛ւրս · · · » :

.

Դերենիկն այպէն գետինն նայելով
Կը մեկնի անձայն · · · : Հոն ծառի մը քով
Զինքը կը տեսնեմ լոյսով լուսակի —
Մեծ քար մը ձեռքին, ջլաձիգ,
դալկահար,
(Մինչ արիւնն այտէն վար կը կայլակի)
Թշնամւոյն շեմին կը սպասէ, երկա՜ր · · ·

Սրահը կարծես քարացաւ : Թախիծն ու յուզումը կախուած էին մարդոց դէմքերէն վար : Շատերուն, շատերուն աչքերը ուռած, արցունքի կաթիլներ թարթիչներէն կախուած : Ցետոյ, յանկարծ, անսպասելի, խելայեղ ծափահարութիւն մը, օրուան տօնին անպատշաճ ծափահարութիւն մը :

Խօսնակը, բեմէն, երկու թեւերը օդին մէջ պարզած կարգի հրաւիրեց բազմութիւնը: «Հայրենակիցներ, սրահանդէսի մը ընթացքին անպատշաճ է ծափահարելը, ասիկա բոլորս ալ լաւ գիտենք : Բայց վստահ եմ, մեր նահատակները մեզի պիտի ներեն այս պարտազանցութիւնը, վասնզի, այսօր, մենք ծափահարեցինք տղեկ մը, որ նահատակներէն ժառանգ մնացած է մեզի, ու ծափահարեցինք նաեւ մեծ հեղինակ մը, որ մեկնեցաւ նահատակի դափնեպսակը իր գլխուն վրայ:

— Ո՞վ է, որո՞ւն մանչն է այս պատանին, կը հարցնէր մէկը միւսին՝ աթոռէ աթոռ :

— Պ. Վարդանին որդեգիրն է, Պ. Վարդանին որդեգիրն է · · · պատասխանը կը տարածուէր սրահին մէկ ծայրէն միւսը :

Երբ բեմէն վար իջաւ ոչ Պ. Վարդան, ոչ իր տիկինը, ոչ ալ որբանոցէն կարգ մը ծանօթներ կրցան համբերել: Ելան իրենց տեղերէն, գացին գտան զինք սրահին մէկ անկիւնը: Գովասանք, համբոյր, նոյնիսկ ուրախութեան արցունք շատերու աչքերուն մէջ :

Եւ երբ հանդէսը վերջացաւ, շատեր հաւաքուեցան իր շուրջը, կարծես թէ օրուան մեծ հիւրը ինքն էր, կարծես թէ սրահանդէսի փայլը միայն իրմով եղած ըլլար: Ուսուցիչներ, ընկերներ, հին ծանօթներ բան մը, խօսք մը ունէին իրեն ըսելիք :

Ճամբու ընթացքին, Պ. Վարդանին ոտքերը կարծես թէ գետնէն կտրուած էին, օդէն կը քալէր: Իր արտակարգ ուրախութիւնը կ'ըսես երախայ դարձուցած էր զինքը: Երբ ծանօթ սրճարանին մօտը հասան, ուր առաջին անգամ հանդիպած էր Աշոտին, այնքան տխուր պարագաներու տակ, դարձաւ Տիկնոջը ·

— Դուն երախաներով տուն գնա, մենք ալ շուտով կուգանք :

Եւ Աշոտին հետ սրճարան մտան :

Երբ ներս մտան բոլորին ուշադրութիւնը դարձաւ իրենց կողմը : Շատեր ոտքի ելան, մօտեցան, ուրախութիւն յայտնեցին Պ. Վարդանին, շնորհաւորեցին Աշոտը: Սրճարանապետն ալ եկաւ, այն կոշտ ու կոպիտ վարպետը·

— Հա, սա ան մանչն է · · · պրաւո՛ · · · աղէկ չաճուխչս ըդեր · · · »:

Տուն վերադարձան :

Հոն ալ ուրախութիւն կար: Տիկին Սիրարփին, այդ երեկոյ, ճաշին սեղանը աւելի ճոխացուց : Իր ըմբռնումով բացառիկ օր մըն էր այդ օրը իրենց համար ուստի բացառիկ ծախքեր ըրաւ :

— Իրիկունը եկողներ կ'ըլլան, մտածած էր :

Եւ այդպէս ալ եղաւ :

Հազիւ ճաշը վերջացած՝ Ետեւ ետեւէ եկան լեցուեցան հիւրերը: Ոչ սենեակը, ոչ ալ խոհանոցը տեղ մնաց նստելու : Երիտասարդները, պատանիները ոտքի ելած դուրս ելան տեղ տալու համար աւելի տարեցներուն: Տիկին Սիրարփին մէկ - երկու օգնականներով հազիւ կը հասնէր սուրճ մատակարարելու :

Օրուան գլխաւոր նիւթը կամ խօսակցութիւններու առարկան սրահանդէսն էր: Այս բոլորին մէջ անշուշտ լայն բաժին մը ունէր Աշոտը, որ մինչ այդ մութին մէջ մնացած էր: Կէս գիշերը շատոնց անցած էր՝ երբ հիւրերը մեկնեցան :

×

Անկէ ետք, Պ. Վարդանը, իրապէս որդեգրեց Աշոտը: Ու ասիկա եղաւ իր կամքով, իր բուռն ցանկութեամբ :

Ահա տղաս, քաղաքը, ահա շրջապատդ, ազատ ես ուզած կողմդ երթալու: [illegible] ցանկութեանդ համաձայն շարժելու : Եթէ հոս մնաս մեր միայն մտասեւեռումը պիտի ըլլայ քեզ տեղ մը հասցնել: Ընդունակութիւններու տէր ալ ես [illegible] չէ որ պարապ մարդ դառնաս · · · :

Աշոտ այս առաջարկը ընդունած էր իբրեւ երկինքէն ինկած պարգեւ մը :

Գործէն հանեցին, դպրոց դրին :

Ընդունակ տղայ էր, դպրոցը կրնար տեղ մը հասցնել զինքը :

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՁ[illegible]

(10 Շար·)

մէջ ալ իբրեւ միջին Ֆրանսայի կեդրոն :

Ուսումնական այս խորհուրդները կամ կրթական մարմինները պէտք է կազմել այնպիսի անձնաւորութիւններէ՝ որոնք անձնական նուիրումի հետ միասին հասկացողութիւն կրթական գործին եւ իջնեն հրապարակ՝ լրջօրէն պատրաստուած յատուկ ծրագրով եւ կանոնագրով մը :

Անհրաժեշտ է որ ունենան նաեւ մնայուն գրասենեակ եւ վճարովի քարտուղար, մանաւանդ երիտասարդ եւ գործունեայ շրջուն փրոփականտիստ մը :

Որովհետեւ այս մարմնին գործունէութեան շրջանակը աւելի տարածուն եւ աւելի ընթացիկ պէտք է ըլլայ, քան գաւառի եկեղեցական թաղ. եւ այլ խորհուրդներուն: Անոնք են որ պիտի ջանան հիմերը դնել կրթական օրրաններուն, համագործակցութեան բերելով համայնքներու բոլոր ուժերը, անխտիր :

Բայց ի՞նչպէս եւ ուր տեղէն պէտք է ճարել այս գումարները, որոնք միլիոններու կը կարօտին :

Դժուար չէ դրամ հայթայթելը. որովհետեւ այսօր ունինք .

Ա.— Գալուստ Կիւլպէնկեան մեծ հաստատութիւնը,

Բ.— Հ. Բ. Ը. Միութիւնը,

Գ.— Կ. Մելգոնեանի, Պ. Նուպարի, Փափազեանի, Տիկին Սոֆիա Ցակոբեանի եւ նման բարերար մեծահարուստներու, որոնք Ֆրանսայի մէջ ալ չեն պակսիր :

Դ.— Ցեղոյ եւ ամէնէն աւելի մեր բաքանչելի ժողովուրդին կրթասիրական եւ ազգասիրական յորդ զգացումները՝ մասնաւոր ամենայն ազգապահպանման վսեմ գործին նուիրեալ : Եւայլն :

Մեր յառաջատես ժողովուրդը տուեր է շատ՝ անցեալին, կուտայ այսօր ալ, վաղն ալ :

Ամէն Հայ իր կարողութեան չափով պէտք է սատարէ՝ օր առաջ՝ սեփական հայ վարժարաններու մէջ մեր զաւակներու հայեցի կրթութեան հետ միասին համամարդկային դաստիարակութիւն տալու սրբազան գործին :

Եւ կը սատարէ անպայման: Ինչպէս տեսած ենք անցեալին մէջ եւ կը տեսնենք այսօր ալ: Անշուշտ եւ պիտի տեսնենք ապագային ալ:

Կազմուելիք կրթական նոր մարմիններուն աշխարհական երկսեռ ուժերու կարգին պէտք է գտնուին նաեւ եկեղեցականներ : Ի հարկին, կաթոլիկ եւ բողոքական կրթասէր անհատներէն, գործունեայ, եւ անձնուէր, կարող ուժեր: Որովհետեւ համահայկական տարողութիւն ունի միայն՝ այս կենսական խնդիրը :

Մեր իգական սեռը փառապանծ եւ հրաշալի գործունէութիւն ունեցած է ուսուցչական ասպարէզի եւ հասարակական այլազան գործերու մէջ :

Մեր ներկայի եւ ապագայի մայրերն են որ պիտի ըլլան առաջին հայերէն բառը սորվեցնողները իրենց զաւակներուն, Եւ, անկասկած ,անոնք աւելի սիրով պիտի փարին ազգապահպանման հիմնական ազդակ եղող կրթական այս մեծ գործին :

Մինչեւ որ այդ կրթական հայ ուսումնարանները հիմնուին, եւ բացուին, կրթական մարմինները միանգամայն պէտք է ձեռք առնեն Հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասընթացքներուն ղեկավարութիւնը՝ ընդհանուր ծրագրով եւ կանոնագրութեամբ :

Փարիզի մէջ անցեալին կազմուած նըմանօրինակ կրթական մարմինը, հիմա, կազմալուծուած է կարծեմ, որովհետեւ անոր մաս կազմող բազմաբեղուն վաստակաւոր նախկին բարձրորակ ուսուցիչներէն շատերը մեռած են:

Հակառակ անոր որ այս մարմնոյն մաս կը կազմէին արժէքաւոր փորձառու ուժեր, անհատներ, բայց խրականին մէջ, հակառակ բարեացակամ ուզութեան չկրցան լուրջ եւ շօշափելի գործունէութիւն մը ցոյց տալ ,որովհետեւ ոչ միայն տարիքնին յառաջացած էր եւ յոգնաբեկ էին այլեւ՝ աւելին եւ կենսականը չունէին վերը մեր նկատած վճարեալ շրջուն պաշտօնեան :

Չի բաւեր բարի կամեցողութիւնը, չի բաւեր ծրագիր եւ կանոնագիր կազմելը, չի բաւեր ժողովներ գումարելը եւ որոշումներ եւ հրահանգներ արձանագրելը անոնք գործնական եւ շօշափելի արդիւնք մը չեն կրնար տալ : Այլ պէտք է, անհրաժեշտօրէն հաւատքով եւ սիրով գործին նուիրուած երիտասարդ շարժուն ուժ, լեզուն բերանը դարձող, ժողովուրդին հոգեբանութիւնը գիտցող եւ անհատին վիճակը հասկցող, որ ՊԷՏՔ Է ՎՃԱՐԵԱԼ եւ ապրուստով ապահով ըլլայ :

Որքան երանելի պիտի ըլլայ այդ հասարակական գործիչը որ իր կեանքին ընթացքին մէջ, գլխաւոր դերերէն մին կատարած պիտի ըլլայ Ֆրանսահայ ազգապահպանման գործին, սատարելով հայ վարժարաններու բացման վերագնիւ գործին :

Մենք անհուն գանձեր ունինք ոգեկան՝ Ֆրանսահայ գաղութին գրեթէ բոլոր շըրջանակներուն մէջ, պէտք է փրկել զանոնք ոչնչացումէն : Պէտք է մտնել ժողովուրդին մէջ եւ հասկնալ զայն, իր խոկ մէջ, եւ ըստ այնմ գործել :

Բժիշկ մը մինչեւ որ հիւանդութիւնը չհասկնայ չի կրնար բժշկել զայն :

Կան նաեւ ուրիշ ցաւեր որոնց կարգին, ի մասնաւորի, մեր երկսեռ երիտասարդութեան այլասերումը : Որոնք մեծ մասամբ ձգուած են իրենց բախտին մաս չկազմելով որեւէ ընկերութեան եւ որոնք կը սայթաքցնեն զիրար ... :

Այս հարցին համար ուրիշ անգամ :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԴԱԳԱՂՆԵՐԸ՝ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Մարդոց համար նուազ մտահոգութիւն չէ եղած իրենց սիրելիներուն դիակները անեղծ պահելու հարցը :

Հին Եգիպտացիք կը զմռսէին իրենց մեռելները, յետոյ զանոնք կը դնէին ամրակուռ դամբարաններու մէջ: Աւելի յետոյ, անոնք սկսան շինել միակտուր քարէ դագաղներ, որոնց մէջ կը դնէին մումիաները: Անոնք դագաղի կափարիչին վրայ մեհենագրերով կը գրէին ննջեցեալին պատմութիւնը : Զար մարդոց անունը չէին յիշատակեր, որպէսզի անոնց անիծեալ անունը ջնջուէր մարդկային յիշողութենէ :

Բաղդէկացիներու դագաղները կաւէ հսկայ սափորներ էին: Անոնք դիակները երբեմն սափորին մէջ կը դնէին, երբեմն ալ կաւի ցեխերով կը պատէին եւ միասին փուռին մէջ կ՚եփէին: Երկու պարագային ալ բաց կը ձգէին սափորին բերանը, որպէսզի վերջին դատաստանին օրը, մեռելը դիւրութեամբ ելլէր իր աշխարհային հանգստարանէն :

Հին Յոյները իրենց մեռելները նստած վիճակի մէջ կը թաղէին, հետեւաբար, անոնք կը շինէին եռանկիւնաձեւ դագաղներ: Ատեն մը անոնց մէջ սովորութիւն եղած էր դիակը այրել եւ մոխիրը թրծուած անօթներու մէջ դնել :

Հարուստ Հռովմայեցիները իրենց դագաղները շինել կուտային կրաքարէ՝ զոր մասնաւորապէս բերել կուտային Թրովաէն: Նշանաւոր են Հռովմի գետնադամբարանները, որոնք հողի տակ կառուցուած հսկայ մեռելաքաղաքներ են :

Քրիստոնէական շրջանին, քարէ դագաղները ընդհանրացան, բայց որովհետեւ անոնք սուղ էին, Եւրոպացիք իրենց մեռելները կը թաղէին քարաշէն գերեզմաններու մէջ: Այս նպատակաւ՝ անոնք փոսի մը յատակը կը դնէին խոշոր սալաքար մը, ուրիշ չորս սալաքարեր ալ անոր չուրջը, ապա կը դնէին դիակը եւ վեցերորդ սալաքարով մը կը փակէին գերեզմանը :

Նման գերեզմաններ շատ կը գտնուին Անգլիոյ մէջ: Անգլիացիք իրենց մեռելները կը դնէին նաեւ մէջը փորուած հաստաբուն կոճղերու մէջ: Բոլորովին աղքատները առանց դագաղի կը թաղէին հողին տակ՝ դիակը փաթթելով լաթով մը, երբեմն ալ խոտով կամ տերեւով :

ԺԻ. դարուն Եւրոպայի մէջ սովորութիւն եղաւ ամէն դասակարգի մեռել թաղել փայտաշէն սնտուկի մը մէջ :

Ամերիկայի բնիկները դարեր առաջ իրենց մեռելները կը դնէին հսկայակազմ կրիաներու պատեաններուն մէջ: Անոնք դագաղի տեղ կը գործածէին նաեւ բարակ ոստէ հիւսուած կողովներ, զորս կուպրով կը ծածկէին ու դիակին հետ կը յանձնէին գետի ջուրերուն : Երբեմն ալ դիակը կը դնէին նաւակի մը մէջ ու նաւակը չորս ձողերու վրայ բարձրացնելով կը ձգէին լճի մը եզերքը :

Աւստրալիոյ վայրենիները դիակը կը դնեն ծառերու կեղեւներուն մէջ, երբեմն ալ ոլորահիւս զամբիւղներու մէջ :

Հնդկաստանի կարգ մը ցեղերը իրենց մեռելները կը դնեն «մռայլման աշտարակ»ներու մէջ, որոնց տանիքներուն վըրայ գիշակեր թռչուններ կը ճաշեն՝ արձակելով չարաշուք կռինչներ: Հընդկաստանցիք նաեւ կ՚այրեն մեռելները եւ անոնց մոխիրը կուտան հովին :

Այժմ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, դագաղներ կը շինուին պղինձէ, պողպատէ, արծաթէ, ոսկիէ, ապակիէ : Գերեզմաններու վրայ կը կառուցուին գեղակերտ արձաններ, յիշատակարաններ: Շատեր տապանաքարին վրայ կը գրեն ննջեցեալին պատմութիւնը, ուրիշներ անոր լուսանկարը կը դնեն ապակիէ շըրջանակի մը մէջ: Ալ աւելի ուրիշներ կը գրեն ձօներ, մաղթանքներ եւ աղօթքներ :

Իրենց գեղարուեստական եւ պատմական արժէքով նշանաւոր շիրիմներ են Անգլիոյ Ուէսթմինսթըր Աբբայարանին մէջ Հենրի Է.ի գերեզմանը, Թուրի, Ֆրանսա, Մայր եկեղեցիի մէջ Կարոլոս Ը.ի զաւակներուն գերեզմանները, Սէն Տընիի, Ֆրանսա, արքայական գերեզմանները, Կրանատայի, Սպանիա, Ֆերտինանտի եւ Իզապելլայի գերեզմանները, Հռովմի Պապական գերեզմանները, Ակրայի, Հնդկաստան, Թաճ Մահալ Թագուհիին գերեզմանը, Թոքիոյի կայսերական գերեզմանները :

Իրենց կառուցուածքով յատկանշական են նաեւ Նափոլէոնի գերեզմանը՝ Փարիզ, Մեծն Աղեքսանդրի գերեզմանը՝ Պոլսոյ Թանգարանին մէջ, Թիմուրլէնկի գերեզմանը, Հռովմի կայսր Հատրիանի գերեզմանը եւ Ֆլորանսի Ճուլիանօ Մետիչիի գերեզմանը, որ կերտուած է Միքել Անճելոյի ձեռամբ :

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Խխունջը կրնայ իր մարմնին ծանրութենէն 200 անգամ աւելի ծանրութեամբ իր մը տեղափոխել : Նոյնիսկ դանակով դժուար է կտրել խխունջին մարմինը, որովհետեւ իր արտադրած տարօրինակ հիւթին պատճառով չափէն աւելի սահուն է :

×

Աշխարհի ամէնէն երկար պատերազմը տեղի ունեցած է Սպանացիներուն եւ Չիլիի Հնդիկներուն միջեւ : Պատերազմը սկսած է 1535ին եւ վերջ գտած է 1722ին, ուրիշ խօսքով տեւած է 187 տարի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈՄՐԱԿԻՆ

Իր ամուսնոյն սպանութիւնը իրեն վերագրելու նպատակը բացորոշ է, բայց ի՞նչպէս բացատրել ուրեմն հեռաձայնի խնդիրը : Ինչո՞ւ համար անծանօթ անձ մը հեռաձայնէ իրեն Շիսուիք, եւ, ապահով ըլլալէ վերջ թէ ան ներկայ է սիր Մոնթակիւի հացկերոյթին, կը փակէ գործիքը: Եւ այս ժամը ճիշդ ՝ ... Ամէն ինչ կը մատնէ թէ ոճրագործը չէր հեռաձայնողը ... որովհետեւ ան ամէն ինչ կարգադրած էր որ ժանն ամբաստանուի : Իմ կարծիքովս, մենք կը գըտնուինք երկու շարք տարբեր պարագաներու դիմաց :

— Թերեւս զուգադիպութիւն մը կայ :

— Ոչ, ոչ, կեանքի մէջ ամէն երեւոյթ զուգադիպութեան պէտք չէ վերագրել : Վեց ամիս առաջ նամակ մը անհետացած է. ինչո՞ւ : Շատ մը դէպքեր մնացած են առանց լուսաբանութեան : Այդ դէպքերուն միջեւ որոշ կապակցութիւններ պէտք է ըլլան ... կայ նաեւ Գրիան Մարթէնի պատահած պատմութիւնը ...

— Կ՚աղաչեմ, Փուարօ, ատիկա որեւէ կապ չի կրնար ունենալ Լորտ Էճվարի սպանութեան հետ :

— Հաստինկ, կոյր էք դուք: Չէք ուզեր հասկնալ որ այդ բոլոր դէպքերը կը կազմեն ամբողջութիւն մը թէեւ դեռ անորոշ, բայց կամաց - կամաց լուսաբանելի :

Անյուսօրէն փորձեցի խորհիլ ...

— Անկարելի է, բացականչեցի յանկարծ : Կարլոթա Ադամս չատ համակրելի կին մըն է :

— Ես չեմ կարծեր որ յանցապարտը ինք ըլլայ, Հաստինկ : Նուրբ աղջիկ մըն է եւ բաւական ուշիմ այդ կարգի արարք մը ունենալու համար: Անկասկած չէր գիտեր թէ իր մեղսակցութեամբ ոճիր մը կը պատրաստուէր: Անմեղ աջակցութիւն մը պէտք է ընծայած ըլլայ : Սակայն ...

Փուարօ ընդհատեց իր խօսքը եւ կիտեց յօնքերը :

— ... Սակայն այսօր պիտի տեղեկանայ խորզութեան թերթերու միջոցաւ : Պիտի անդրադառնայ իր մեղսակցութեան վրայ ...

Ու յանկարծ սուր աղաղակ մը բարձրացուց Փուարօ :

— Շուտ, Հաստինկ, շուտ ... Ես ապուշ մըն եմ: Շուտ ինքնաշարժ մը ... ինքնաշարժ մը՝ անմիջապէս :

Ես չշմեցայ: Բարեկամս կանգնեցուց անցնող առաջին ինքնաշարժը եւ մտանք ներս :

— Գիտէ՞ք իր հասցէն :

— Կարլոթայի հասցէն :

— Այո: Պատասխանեցի: Ըսէք, Հաստինկ, ըսէք իր հասցէն :

— Բայց ես չեմ գիտեր :

Փուարօ յիշոց մը արձակեց ակռաներուն ընդմէջէն :

Հեռաձայնի գիրքը ... բայց, ոչ, հաւանաբար իր հասցէն չէ արձանագրուած : Ուրեմն, ուղղակի թատրոն :

Թատրոնէն շատ տրամադրութիւն ցոյց չէին տար Կարլոթայի հասցէն յայտնելու բայց Փուարօ այնքան պնդեց, որ ստանալ յաջողեցաւ : Երիտասարդ դերասանուհին կը բնակէր Սլօան Սքուարի մօտերը մեծ շէնքի մը մէկ յարկաբաժնին մէջ: Հասանք վերջապէս իր բնակարանը : Փուարօ կ՚եռար անհամբերութեամբ :

— Կը բաւէ որ ուշ չհասնիմ, Հաստինկ: Կը բաւէ որ ուշ չըլլա՛յ ...

— Ինչո՞ւ այս աճապարանքը : Հաւատացէք, Փուարօ, ես այլեւս չեմ հասկընար ձեզ : Ինչ կը նշանակէ այս :

— Այս կը նշանակէ այն, որ շատ ժամանակ կորսնցուցի կարեւոր կէտին դիմելու համար ... Երանի թէ ուշ հասած չըլլանք :

ԳԼՈՒԽ 9

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ես չէի կրցած ստուգել Փուարոյի աճապարանքին պատճառը, բայց, շատ լաւ ճանչնալով զինքը, կը հետեւցնէի որ թեթեւօրէն չէր շարժեր :

Փուարօ դուրս ցատկեց կառքէն, վճարեց հաշիւը մաքրեց արագ եւ նետուեցաւ շէնքէն ներս : Պատին փակցուած թուղթի մը վրայի արձանագրութենէն տեղեկացանք, թէ Միս Ադամսի բնակարանը կը գտնուէր առաջին յարկին վրայ:

Աստիճաններէն չորս առ չորս վեր բարձրացաւ Փուարօ, առանց վերելակին սպասելու, որ կը գտնուէր վերեւի յարկերէն միայն վրայ: Ես հետեւեցայ իրեն: Բարեկամս զանգահարեց դուռը: Կարճ պահէ մը յետոյ դուռը բացուեցաւ, եւ մենք մեր դիմաց տեսանք միջին տարիքով կին մը, որուն կարմրած արտեւանունքները կը մատնէին թէ արտասուած էր :

— Միս Ադամսը ... հարցուց Փուարօ աշխուժիւ :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Զրուանդեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քրոջ որդւոյն եւ մօրաքրոջ որդւոյն ճարտարապէտ Սիմոն Սարեանի արկածալի եւ վաղահաս մահը (կառքի արկած) որ պատահեցաւ Պարսկաստանի Մէշէթ քաղաքը, 38 տարեկանին: Այս առիթով փոխան ծաղկեպսակի 50-ական ֆրանք կը նուիրեն եկեղեցւոյ զմբէթի նորոգութեան, Որբերու Օգն. Մարմնին, Կապ. Խաչի կայանին, Մշակոյթի Տան, «Հայ - Բոյժ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկ. Գայանէ Գասպարեան իր ողբացեալ ամուսնոյն Արմենակ Գասպարեանի մահուան Դ. տարեդարձին առթիւ, փոխան հոգեհանգիստի 50 ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Օգափ. կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Օր. Ն. Տիրատուրեան 30 ֆր. նուիրած է Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պարոն եւ Տիկին Լիւսի Կարապետեանի իրենց մօր մահուան առթիւ:

Ինչպէս նաեւ Պարոն եւ Տիկին Արուսեակ Տէր - Գէորգեանի, իրենց հօրեղբօր կնոջ ողբացեալ Աչխէն Սարաֆեանի կըսկըծալի մահուան առթիւ: (Լաս Անճըլըս):

×

Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է քսան ֆր. Տէր եւ Տիկին Հրանտ Երկանեանէ իրենց զաւկին ամուսնութեան առթիւ, ի նըպաստ գլրոցի:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս Ուրբաթ օր ժամը 20.30ին,

Cercle Commercial Suisse

10, Rue des Messageries. Paris (10e)

Métro Poissonnière

Կը խօսի Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին քարտուղար՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՉԵԱՆ

Ներկայութեամբ «Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի կոմիտէի» նախագահ՝

ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ

եւ տաղանդաւոր գրագէտ

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խաչի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ համանուն եկեղեցւոյս մէջ:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Դըպրաց Դասուս կողմէ, առաջնորդութեամբ դըրագետ Պ. Գէորգ Հալպուեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութեան մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարեսիրաց ննջեցելոց յիշատակին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.30:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼ. — Կապ. Խաչի Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 3ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Բուա - Ռումի դպրոցի սրահին մէջ, դասատու Պ. Իշխան Մարտիրոսեան: Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի անխտիր արձանագրել իրենց զաւակները, իսկ քաղաքի համար դիմել 31 Ռիւ տ'Ալամպէռ, ընկերուհի Միքայէլեանի բնակարանին մէջ:

ՏԷՍԻՆ. — Կապ. Խաչի դպրոցի 1965-66 տարեշրջանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր՝ դիմել Պ. Վ. Հիւսեանի Ռիւ Նանսէն: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Ծովինար Գարակէօզեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Փոն տը Շէրիի Ազգ. Տան համար հետեւեալ նուէրները եղած են. — Տիկին Ն. Մակարեան հարիւր ֆր. Լիոնէն, Ա. Տօնապետեան քսան (Փարիզ), Պ. Յովհ. Ստեփանեան երեսուն (Մարսէյլ), Վ. Քէշիշեան, Պ. Աւագեան, Տիկին Սաթենիկ Ցիւրեգեան (Լիոնէն) տասնական, Պ. Պ. Մ. Մկրտիչեան տասը (Պանեէօ), Պատրիկ Մանուկեան քսան (Լիոն), Ա. Գրիգորեան քսան (Փոն տը Շէրի), Գ. Աւագեան քսան (Լիոն), Տ. Սարգիսեան տասը (Լիոն):

Տէր եւ Տիկին Յ. Խըրլաքեան սրահին կը նուիրեն երեսուն ֆր. իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ, Լիոնի Համաշարժական հայր. միութիւնը, Տիկին Ազատնի Անիեանի մահուան առթիւ քսան ֆր. կը նուիրէ Փոն տը Շէրիի եկեղեցիին փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, հետեւեալ գումարները Ազգ. Միութեան պատուոյ նախագահ, Պ. Ճ. Պահատուրեանի զաւկին Արթիւրի ամուսնութեան առթիւ. — Տէր եւ Տիկին Ճ. Պահատուրեան 500 եկեղեցիին: հարիւրական Կրթականին, Աղքատախնամին, Կոմիտասեան Երգչախումբին եւ դոյգ Խաչերուն: Պ. Օգսէն Խարբութլեան 500 եկեղեցիին:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ գլխաւոր կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրերու հետեւեալ դասընթացքները պիտի վերաբացուին Սեպտեմբեր 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեէօ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակնօրեայ վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 - 12:

ՊՈՒԱ ԿՈԼՈՄԲ - ԱՆԻԷՌ, 4 Րիւ Մարիլոր Պուա - Կոլոմպ:

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողքներուն որ հետաքրքրուին լըջօրէն իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր - Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ:

Գին՝ 5 փրանք
Առաքման ծախսերով 6.50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Արծիւ» ակումբին

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18էն մինչեւ լոյս

SALLE FRANCO-SUISSE

10, Rue des Messageries, PARIS (10e) Métro Poissonnière

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

BAR — BUFFET

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Շրջանի վարչութեան բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՄԱԽԱՐՔ. Միութեան Մարսէյլի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ. — Ա) Զեկուցում պատգամ. ժողովի: Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի առաջին ժողովին:

Հ. Յ. Դ.

ՏԷՍԻՆ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿՈՉ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիի Ազգ. Միութիւնը Սեպտեմբեր 18էն ի վեր հանգանակութեան ձեռնարկած է Լիոնի շրջանը: Քաջալերութեամբ Լիոնի Ազգ. Միութեան:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետագային

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ աշխատակցուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղաններկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64. BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 23 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10416

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.416

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՊԻՏԻ ՉԸԼԼԱՅ

ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՔԱՆԴԵՆ

Նոր Տելհին կը հաղորդէ թէ Հնդ – պակիստան պատերազմ է զինադադարը ընդունելէ ետք Փաքիստան նոյնն ընէ : Միւս կողմէ փեքինի ձայնասփիւռը կը յայտարարէ թէ Հնդիկները կը քանդեն Սիքիմի սահմանային զինուորական կայանները , որոնց պահանջած էր չին կառավարութիւնը: Ըստ այս լուրերուն չին – հնդկական պատերազմի մը առաջքն առնուած կ'ըլլայ թէեւ Հնդկաստան բողոքէին մերժած է Չինական ամբաստանութիւնները : Նոր Տելհի չընդունիր նաեւ թէ հնդկական զօրքեր Թիբէթ մտած ըլլան :

Արդարադատին բացումը կատարուած է երեկ օր : Ինչպէս կը նախատեսուէր , այս նիստին նախագահ կ'ընտրուէր Ա. – Ամինթոր Ֆանֆանի : ՄԱԿի քարտուղար – Ու Թան կարդաց իր տեղեկագիրը եւ ըսաւ ի մէջ այլոց . — « Վիէթնամի պատերազմը կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան եւ բարենդակ մարդկութեան ապագային : Պէտք է գտնել : Համոզուած եմ որ ամբողջական յաղթանակ մը կամ ամբողջական պարտութիւն մը մէկ կամ միւս կողմին համար անկարելի է Վիէթնամի մէջ եւ զինուորական գործողութիւնները չեն կրնար խաղաղութիւն բերել եւ ապահովութիւն աշխարհի այդ մասին » :

Անդրադառնալով ՄԱԿի մէջ Չինաստանի ներկայութեան Ու Թան յայտնած է թէ այն երկիրները որոնք չեն ներկայացուած ՄԱԿի մէջ պէտք է կարելիութիւնն ունենան չփում պահելու միջազգային կազմակերպութեան հետ , որպէսզի աւելի տեղեակ կերպով տեղեկութիւններ ունենան :

×

Փաքիստանի արտաքին նախարարը յաջորդաբար կը հասնէր Նիւ Եորք եւ օդակայանը հասնելէ կը յայտնէր թէ ոչ մէկ լուր ունի իր կառավարութենէն Ապահովական Խորհուրդի զինադուլի հրահանգին մասին: Ապահովութեան Խորհուրդը, որ գիշերին անմիջապէս արտակարգ նիստ մը կ'ունենար եւ փաքիստանցի ներկայացուցիչը բոլորին սրտերը կը պաղեցնէր երբ գրպանէն կը հանէր հեռագիր մը ուր Փաքիստան կը յայտնէր թէ կ'ընդունի զինադուլը: Ժամը առաւօտեան 2 է Նիւ Եորք (8՝ Փարիզ) : Փաքիստանի Արտաքին նախարարը կ'աւելցնէր սակայն թէ եթէ ՄԱԿը որեւէ միջոց չգտնէ Քաշմիրի հարցին , Փաքիստան կը ստիպուի քաշուիլ ՄԱԿէն , ինչպէս ըրաւ Ինտոնեզիա :

Իսլամապատ փեքինի ձայնասփիւռի այն յայտարարութեան ըստ որուն Պակիստան պարպած է չին սահմանին վրայ հաստատուած զինուորական կայանները, Նոր Տելհի կը պատասխանէ թէ չի կարելի պարպել գոյութիւն չունեցող կայաններ :

Ամէն պարագայի մէջ, առժամապէս դադրած է Քաշմիրի պատերազմը, երկու կողմերը դրական պատասխան տուած ըլլալով Ապահովութեան Խորհուրդին հրահանգին բայց հարցը չէ կարգադրուած :

ՄԻԹՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ֆրանսուա Միթրան, թեկնածու Հանրապետութեան նախագահութեան , 400 լրագրողներու առջեւ պարզեց իր ծրագիրը: Կը թուի թէ Միթրան ոչ միայն կ'ընդունի համայնավարներու ձայները այլեւ կը խնդրէ այդ ձայները եւ Օռռօ կը գրէ այս առթիւ .— Համայնավարները գտած են իրենց թեկնածուն՝ Ֆ. Միթրան :

Ասուլիսին վերջաւորութեան է միայն որ Միթրան կը յայտնէ թէ նամակ մը ստացած է համայնավար քարտուղար Վալտէք Ռոշէէ , որ կ'ուզէ գիտնալ իր հիմնական տեսակէտները :

Միթրան դէմ է անհատական իշխանութեան: 1958ի Սահմանադրութիւնը մէկ գլխերուան պանդոկի սենեակ մը եղաւ այս կոյի համար: Ուրեմն Սահմանադրութիւնը պէտք է վերաքննուի , սրբագրուի:

Ատլանտեան կազմակերպութեան նկատմամբ , թեկնածուն զիրք փոխելու միտք չունի եթէ ընտրուի: Ֆրանքօ-գերմանական դաշինքը աւելորդ կը նկատէ , բան չի նշանակեր: Միթրանի համար վերջապէս , ձախի բոլոր կուսակցութիւնները Հանրապետութեան հաւատարիմ ծառաներն են: Կը սպասէ բոլորին ձայներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՀՈՄԷԻ նախագահ՝ Ափիթի երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ տը Կոլի հետ: Երբ Էլիզէէն դուրս կ'ելլէր , յայտարարեց թէ շատ գոհ է տեսակցութենէն , խօսած են գլխաւորաբար ֆրանքահամեքական եւ ափրիկեան հարցերու շուրջ :

ԻՐԱՔԻ նոր կառավարութիւնը կազմեց Ապտըլ Ռահման ալ Պազազ , որ Արտաքին փոխ-նախարար էր: 1958ի յեղափոխութենէն ի վեր առաջին անգամն է որ կառավարութիւնը կազմողը զինուորական չէ :

ՊՐԱՒՏԱՅԻ խմբագրապետ նշանակուած է Զիմեանին , որ ցարդ Արտաքին նախարարին կցորդն էր: Կը փոխարինէ Ռումեանցեւը , որ վերջերս սրտի տագնապ ունեցած էր :

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՀԵՐԱԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆԻ համաձայն տը Կոլ կ'ուզէ որ Փրանսական հողամասի վրայ գտնուող ամերիկեան կայանները Փրանսական հրամանատարութեան տակ դրուին :

Օրէ Օրին

Ա՛Լ ԿԸ ԲԱՒԷ...

Եթէ մեր ժողովուրդը ազգային ար – ժանապատուութեան զգացում ունի — կը հաւատամ որ ունի — պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ , արմատական միջոցներ , որպէսզի մեր օտար բարեկամները ա՛լ չխօսին մեր մասին :. Մասնաւորաբար , մեր դժբախտութեանց մասին :

Որովհետեւ — այս տարի կրնանք խոստովանիլ — շատ կը խօսին , այնքան կը գլորին յիմարաբանութեանց անդունդը՝ մեր արժանապատուութիւնն ալ իրենց հետ միասին վար քաշելով :

Ծայրէ ի ծայր կարդացի — եւ թարգմանեցի — Ամերիկայի մէջ Ապրիլ Քսանըչորսի առթիւ արտասանուած «խօսք»երը , Ծերակոյտին մէջ , Քոնկրէսին մէջ եւ դուրսը , «անտախրնթաց»ներու ընթացքին :

Մե՛ր խնդրանքին , մե՛ր յանձնարարութեանց ու մե՛ր հայթայթած անվիճելի եւ անկասկածելի պատմական իրողութեանց վրայ հիմնուած ճառեր՝ անիմաստ ու անբովանդակ , որոնք ո՛չ մէկ նպատակի պիտի ծառայեն , ո՛չ այսօր , ո՛չ ալ վաղը :

Արդարեւ , ի՞նչ կ'ըսեն այս բարեկամները : Ի՛նչ որ կ'ըսեն կարելի է ամփոփել քանի մը բառով :

— Աւելի յիսուն տարի առաջ , Հայերը ջարդուեցան վայրագօրէն ... Այս տարի , կը յիշատակեն այդ «միջադէպ»ը (այս բառը կը գործածէ Ամերիկայի ծերակուտական մը) եւ կ'աղօթեն իրենց նահատակներուն հոգիին համար ... Բազմաթիւ Հայեր կ'ապրին այս երկրին մէջ ... Աշխատասէր ու շնորհքով մարդիկ են ... Եւ հաւատարիմ ու օրինապահ Ամերիկացիներ ... Շատ կը ցաւինք որ այդ դժբախտութեան հանդիպեր են ... Մենք ազատութիւնը եւ արդարութիւնը սիրող ժողովուրդ ենք ... Պէտք է աշխատինք որ նման անիրաւութիւններ ուրիշ անգամ չպատահին եւ բոլոր ժողովուրդները ապրին եղբայրաբար ...

Պռօսխում՛ ...

×

Բայց ո՞վ էր այս «միջադէպ»ին հեղինակը : Ո՞վ էր ջարդողը :

Հազիւ քանի մը հոգի կէս – բերան կ'արտասանեն դահիճին այսօրուան անունը : Մնացեալները , կամացուկ մը պահուըտեր են «Օսմանեան կայսրութեան» կամ «Սուլթան»ին կռնակը եւ քաջութիւնը չունին արձակ , համարձակ յայտարարելու թէ ջարդը կազմակերպողը եւ գլուխ հանողը թուրք ժողովուրդն էր :

Ու կարծէք ըսել կ'ուզեն ·

— Հայ ժողովո՛ւրդ , ատե՞ն գտար Թուրքը վարկաբեկելու , Թուրքին դիմակը վար առնելու ... խենթեցա՞ր , ի՛նչ է ... Գիտե՞ս ինչ հետեւանքներ առաջ կու գան , եթէ ելլենք Թալէաթի յաջորդները – րուն սիրտը կոտրենք ... Ա՛լ մեզմէ կը հեռանան , մեր երեսը չեն նայիր , մեզմէ ապրանք չեն առներ , մեր ժապաւէնները չեն ներկայացներ , մեր գիրքերն ու թերթերը չեն գներ , մեր *քոքօ քոլան* չեն խմեր , մեր *լաքսով* չեն լուացուիր , մեր *քլին – էքս*ը չեն գործածեր , մեր *Բէյպի-լոք*ով չեն պտտիր ... Դո՛ւն ըսէ , կ'արժէ՞ որ քու սիրտդ զովացնելու համար , այս վնասներուն ենթարկուինք ... Այո՛ , թրքական շուկան շատ ալ մեծ բան մը չէ , բայց , վերջապէս , բան մըն է ... Ուրիշ կէտ մըն ալ — կ'ըլլան ձեր «հօրաք»ին կողմը կը դառնան , եթէ գիրենք վշտա – ցնենք ...

×

Զուարճալի չէ որ կը պատմենք: Այլ կուտանք իրական պատկերը քաղաքական – տնտեսական ռազմավարութեան մը , որ բացարձակօրէն կ'անտեսէ մեր ցաւը: Մեր դատը: Մեր իրաւունքները :

Որովհետեւ , մենք , մեր ցաւերով , մեր դատով ու մեր իրաւունքներով , շուկայ չենք: Ու Արեւմուտքը մեր երեսէն մէկ տոլար ալ շահելու ակնկալութիւնը չու – նի :

Ըսի թէ մեր կողմէ հայթայթուած անկասկածելի իրողութեանց վրայ հիմնուած էին այս ճառերը :

Բայց , մենք — Ամերիկայի մէջ թէ այլուր — հայթայթեցինք ո՛չ միայն զարհուրելի եղեռնին առարկայական փաստերը , այլեւ ցուցակը մեր պահանջնե – րուն: Համրանքը մեր զոհերուն , հաշիւը մեր վնասներուն եւ հասցէն ու տարածութիւնը մեզմէ կողոպտուած , մեզմէ խլուած , հողերուն :

Յիշեցուցինք իրենց — ամէն տեղ , ուր մեր ձայնը կը հասնէր — քառասուն , յիսուն տարի առաջ մեզի շռայլուած մեծ – բաժորան խոստումները: Ե՛ւ անգիր , ե՛ւ գրաւոր: Ճառերու նամբով , պետական դէմքերու բերնով եւ , ի վերջոյ , դաշնագրի մը յօդուածով :

Ո՛չ մէկ ակնարկութիւն , վերոյիշեալ աւուր պատշաճի ճառերուն մէջ , մեր այսօրուան պահանջներուն եւ մեր անկողոպտելի իրաւունքներուն մասին :

Ո՛չ մէկ յանձնարարութիւն խորհրդարաններու մէջ , չարիքը դարմանելու այսօրուան ձեւերուն մասին եւ ո՛չ մէկ յանձնառութիւն ոեւէ պատասխանատու պաշտօնատարի կողմէ :

Ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն մեր կողմէ ներկայացուած «մուրհակ»ին մասին ու ո՛չ մէկ պատրաստակամութիւն , որեւէ ճակատի վրայ , մարդասպանը ատեան հրաւիրելու :

Այլ , ճա՛ռ եւ , քանի մը տեղեր ալ , աղօթք: Նոյնիսկ , խրատ , խորհուրդ , դաս : Աւելի շիտակը , շատ – քարոզ , — Հայ ժողովուրդը պէտք չէ վրէժխնդրութեան մասին մտածէ , այլ պէտք է բարձրացնէ իր հոգին ներողամտու – թեամբ ...

×

Ա՛լ ձանձրացանք այս անբովանդակ ճառերէն ալ , իմաստութեան այս դասերէն ալ :

Անգամ մը եւս կրկնենք որ մենք չենք ուզեր գութի եւ կարեկցութեան առար – կայ ըլլալ : Չենք ուզեր որ ըսեն մեզի համար :

— Մե՛ղք են , շա՛տ տառապեցան ... Եկէ՛ք , մեր ժամը , Տէ՛ր , Ողորմեա՛ մը ըսենք իրենց համար ...

«Տէ՛ր ողորմեա՛»ներու պէտք չունինք :

Մեր քաղաքական դատին հետապնդումը , արտասահմանի մէջ , չի կրնար այլեւս ապաւինիլ այս կամ այն երեսփոխանին ու ծերակուտականին ճառին: Անոնց յորդորներուն :

Եթէ մենք կրնանք մեր ուժերով ու արժէքներով հետաքրքրութիւն ստեղծել մեր դատին շուրջ , այն շրջանակներուն մէջ , որոնց տնօրինութիւններէն կախուած է անհնար ժողովուրդներու ճակատագիրը , լա՛ւ :

Այլապէս , մեր միամտութեան յաւել – ուածական փաստը տուած կ'ըլլանք , եթէ շարունակենք՝ մեր իրաւունքներուն ճանաչումը եւ մեր քաղաքական դատին լուծումը սպասել այս կամ այն երեսփոխանին , քաղաքապետին կամ վարդապետին հոգեշահ — ու վերէն վար սնամէջ — ճառերէն :

Այս ծանր բառերը քով քովի շարելու ապերախտ պարտականութենէն — այս ազդարարութենէն — խուսափած պիտի ըլլայինք , եթէ մէկ հատիկ երեսփոխան , մէկ հատիկ ծերակուտական կամ փողոտ – ցէն անցնող մէկ հատիկ լրագրող ձայն բարձրացնէր ու յանձնարարէր՝ առ որ անկ է ·

— Դարման մը պէտք է փնտռենք , լուծում մը պէտք է գտնենք , հայ ժողովուրդին պէտք է վերադարձնենք իր տունն ու տեղը ...

Չլսեցինք այս ձայնը : Եւ լսելիք ալ չունինք :

Ուրեմն , իրաւունք ունինք պոռալու · — ի սէր Աստուծոյ , ա՛լ նուազ մի խօսիք մեր մասին ... Ալ կը բաւէ ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ՊԱՊԻՆ ՀԵՏ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Վատիկանէն կը հաղորդեն թէ ութ կարդինալներ Պապին պիտի ընկերանան Նիւ Եորք , Հոկտեմբեր 4ին: Անոնք են . — Կարդինալներ՝ Թիսրան , Զիքոնեիա – նի , Աղաճանեան , նախագահ Համաշխ Տարածման ժողովին , Ժիւրնա , Սփելման , Քաճինօ , Թամթօս Տօյ եւ Ռու – կամպեա :

Այս ճամբորդութեան առթիւ , յանուն ժողովական հայրերուն , գերպ. Ֆելիչի բարի ճամբորդութեան ուղերձ մը գրըկած է Պապին :

ՆԱՐԴԵԱՆ ԲԺՇԿ. ԲԱԶՄԱՀԵԶՈՒԵԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆ

ՍԵՒ

ԽՄԲ.— Մամուլի տակ է *Հայ–Բոյժի* աշնան հատորը: Այդ հատորէն կ'առնենք այս գրութիւնը՝ անգամ մը եւս ճաշակ մը տալու համար Նարդեանի յոգնաշունչ Համայնագիտարանին մասին, որմէ քաղուածքներ կը տպուին երբեմն *Հայ–Բոյժի* մէջ:

Լատիներէն՝ փեփօ:

Ֆրանսերէն՝ մըլոն,— *նոյն այս բառը (ուղղագրական եւ հնչաբանական փոքր տարբերութեամբ) անգլերէն, գերմանե–րէն, իտալերէն, սպաներէն, դանիերէն, շուէտերէն, լեհերէն լեզուներով: Իտա–լերէն կը գործածուի նաեւ* փոփոնէ՝ *իր–րեւ հոմանիշ, ծագումը՝*

Յունարէն՝ փեփոն:

Ռուսերէն՝ տինիա:

Պարսկերէն՝ կէրմէկ:

Արաբերէն՝ պաթթըխ:

Թուրքերէն՝ գավուն:

Հայերէն ունինք, ըստ տեսակին եւ բարբառներու, շալախ, ղուղմայ (Ալի–շան կը գրէ ղուղմակ), ջարջառ, խրայ, շամամ, խարբզակ (այս երկուքը՝ ծա–գումով պարսկերէն), պատեխ (գրուած է նաեւ պտեխ, պթեխ, փթեխ ու… պրեխ, այս բոլորը՝ ծագումով արաբե–րէն նոյն բառը):

Կը գործածուի նաեւ՝ կլոր, իբրեւ հո–մանիշ:

Անգլերէն – հայերէն բառարանի մը մէջ կը գտնեմ … փտուր, (սխա՞լ, չփո–թութեան մը արդիւնք):

Վանեցիք լիփ կը կոչեն սեխին միջուկը (կուտերով լեցուած մասը), իսկ այլ տե–ղացիք՝ լափ:

Ֆրանսացիք սեխ կ'անուանեն մէկը, որ անմիտ է, տհաս կամ միտքով խակ: Ու «ծովու սեխ» կը կոչեն եքինոսը (ծովոզնեբաշնէխի)*: Ամերիկերէն լեզուով՝ «սեխ բաժնել» կը նշանակէ շահաբաժին տալ:*

Գլխարկի ձեւ մը, գմբէթաւոր, զոր մըլոն *կ'անուանեն Ֆրանսացիք: Իսկ գը–լուխի ձեւը, դէպի վեր երկար ու սուր, սեխ կ'անուանեն Սեբաստացիք:*

Հայ լեզուի մէջ՝ սեխ կը կոչուի, նոյն–պէս, «բլրունք, հոմանիշ՝ մալուխ կամ փլունկ,— մի ծայրը դանակով սրած, տափակ փայտ, որով արմատով հանում են բողկ ու բանջար»: Կամ «փայտէ խը–թան իշու, նաեւ փայտ սրեալ, իբրու սեպ, զոր անցուցեալ ընդ բերան քրձի՝ բառնան ի վերայ գրաստու»: Կամ «մի ծայրը սրած, կլոր, բարակ, կարճ փայտ, որ հերունի տեղ են գործ ածում՝ արեխ կարելու համար»:

Սեպ ու սեխ բառերու չփոթութի՞ւն արդեօք:

Ս. Մալխասեան կը գրէ. «Փտեխ՝ սե–խի մի տեսակ, փոքրիկ ու կլորիկ, անուշ հոտով, վրան չերտ – չերտ գծերով»: Որու կուտայ երկրորդ նշանակութիւն մը. « Կանացի սեռական գործարան»:

Աճառեան Գղեցիներու բարբառէն կը քաղէ «կութայ» բառը, զոր Ս. Մալխաս–եան եւս կուտայ, իբրեւ «սեխի մի տե–սակ»: Ճիշդ չէ,— ապահովաբար չէ նկա–տած որ գրած է նաեւ «կօղայ (արաբե–րէն), վարունգի եւ դդումի միջեւ մի ա–նորոշ տեսակի բոյս, մի տեսակ խոշոր վարունգ, չնխիար»: Նոյն բառը կը գը–նեմ « Վաստակոց Գրքին» կոնակը, Գէ–որդ դպիրի օգնութեամբ կազմուած բա–ռացանկին մէջ. «Կօղայ, խոշոր վա–րունգ»: Իսկ Իպն – էլ – Ավամի գործին մէջ (Բ. հատոր, էջ 266). «Ալ կութայ, Դամասկոսի մօտ արգաւանդ եւ մշակուած հովիտ մը, զոր Ապուլֆետա կը յիշատա–կէ՝ աւելցնելով թէ հովիտին բերանը, դէպի արեւմուտք, կը գտնուի քարայր մը, ուր կայ անկողին մը, որու վրայ հանգչած է Յիսուս՝ ժամանակին»:

ԲԱՌԱԳԻՏԱԿԱՆ

Նախ պէտք է դիտել տալ թէ սեխ, վա–րունգ ու ձմերուկ չփոթուած են հին մա–տենագրութեան մէջ: Կը բաւէ կարդալ Պլինիոսի նկարագրութիւնը (Բնապատմ. ԺԹ. 23)*, հաստատելու համար այդ չփո–թութիւնը, որ կը շարունակուի մինչեւ մեր օրերը՝ գէթ բառագիտական տեսա–կէտով. «Կարգ մը վայրերու մէջ* խար–բիզէ *եւ* պաթթըխ *հոմանիշ են սեխ նշա–նակութեամբ»* (Լէհչէի Օսմանի)*,— բսել կ'ուզէ թէ ձմերուկ եւ սեխ նոյն անունը կը կրեն: Ապու – էր – Րէզաք, արդա–րացման մը ճիգով կարծես, կը խոստո–վանի թէ սեխը, դեռ չկազմուած, կը նը–մանի վարունգին* (Բեաշէփ – էր – Բու–մուզ, *էջ* 73)*: Միւս կողմէ,* Թուհֆաթ – էլ – Ահպապի *թարգմանիչը կը վկայէ. «Շատ բարդ է հիներու, ինչպէս Արաբ–ներու բուսական անուանակոչութիւնը»* (*էջ* 151):

Ահա թէ ինչո՞ւ նոյն չփոթութիւնը Աստուածաշունչ Մատեանի հայերէն թարգմանութեան մէջ. «Զի յիշեցաք … ղսեխն եւ զմեղրապոպ» (Թու. ԺԱ. 5)*: Աշխարհաբարը կը գրէ «վարունգ եւ սեխ»: Նոյն բուսանունները եւ կարգը օ–տար թարգմանութեանց մէջ: Եբրայե–րէն բնագրին մէջ եւս գրուած է նախ վարունգ* (քիշու)*, յետոյ սեխ* (ապաթթիխիմ)*: Այս բաղդատութեամբ, ըստ մերոնց՝* քիշուն *սեխն է, որ ճիշդ չէ, եւ* ապաթթիխիմը *մեղրապոպն է, որու մա–սին կարծիք յայտնելէ առաջ՝ կը հրաւի–րեմ պարզ նայուածք մը նետել* ապաթ–թիխիմ *բառին (եբրայերէն) եւ* պաթթըխ *բառին (արաբերէն), հաստատելու հա–մար թէ տարբեր բառեր չեն եբրայերէնը եւ արաբերէնը,— եբրայերէնը կը տար–բերի* իմ *յոգնակերտ մասնիկին յաւելու–մով:*

Վկայութեան յունարէն թարգմանու–թեան մէջ (Եօթանասնից), առաջին բա–ռին տեղը գրուած է սիքիաս*, երկրորդ բառին տեղը՝* փեփոն:

Հնգամատեանի նոյն գիրքին մէջ կայ այլ վկայութիւն մը, ուր դարձեալ կ'ե–րեւի սեխ բառը. «Ոչ սեխենիք ….» (Թու. Ի. 5)*, բայց եբրայերէն բնագիրը կը դնէ… թզենիք* (թըենաh,— *եբրայե–րէն լեզուի մէջ՝ երբ դեռ խակ է թուզը, կը կոչուի* փակ)*: Եւ սակայն յունական Աստուածաշունչ Մատեանն ալ «սեխենիք» չի դներ այստեղ: Աչքի չփոթութեա՞ն մը արդիւնք, չկարենալով զանազանել յունա–րէն երկու կիսանման բառեր,* սիքիոս *(վարունգ) եւ* սիքոս *(թուզ):*

Սեխ բառին կը հանդիպինք անգամ մը եւս. «Իբրեւ գհովանի մրգապահաց ի մէջ սեխենեաց» (Ես. Ա. 8)*: Համարաբառը չի տար սեխ կամ սեխենի՝ այստեղ, ո–րովհետեւ եբրայերէն բնագրին մէջ չկայ առանձ բառ,— այս վկայութեան մէջ եբրայերէնը կը գործածէ* միքշէh*, այսին–քըն* քիշու *տնկուած վայր, վարունգի արտ: Յունարէնն է դարձեալ, որ պատ–ճառած է նոյն չփոթութիւնը: Օտար բա–լոր թարգմանութիւնները կուտան … « վարունգի արտ» — բացառաբար Զա–տոկ Քահն կը գրէ «սեխի արտ»:*

Հարկ կը համարիմ արձանագրել թէ Եսայիի այս նոյն վկայութիւնը կը գըտ–նուի Կիւրեղ Երուսաղէմացիի գործին մէջ (Կոչ. Ընծ. տպ. *Վիէննա, էջ* 351)*, թարգմանութիւնը սակայն տարբեր դրէշի գործ, ապացոյց որ կը գրէ «սեղխես–տան»:*

Այսքանը բաւական է եզրակացնելու, առ այժմ, թէ հայերէն սեխ բառը հար–կատու է յունարէն լեզուին: Առ այժմ, կ'ըսեմ, որովհետեւ կարելիութիւն չու–նեցայ ասորերէնը բաղդատելու: Համոզ–ուած եմ որ Հայերը նախ ասորերէնէ թարգմանութիւն մը ունէին: Բայց Կիւ–րեղ Երուսաղէմացի՞ն ալ ճանչցան նախ ասորերէնով, միշտ հարցում:

Ս. Մալխասեան հետեւելով Հ. Աճառ–եանի, իսկ Հ. Աճառեան հետեւելով Պուազաքի, սեխ բառը կը համարեն թը–րակեփռիւգական փոխառութիւն: Կեղ–տական ծագում տուողներ ալ կան: Ար–մատական նշանակութեան մէջ կը փըն–տռեն «պառկիլ» իմաստը (վարունգը, սեխը, ձմերուկը կ'աճին գետնին վրայ պառկած), ուրիշներ՝ «պարապ, սնամէջ» իմաստը (դդումը, սեխը պարապութիւն մը կ'ունենան իրենց մէջ, տակէ՝ գա–վուք, գավուն *թուրքերէն բառերուն հե–տեւութիւնը):*

Ինծի անհասկնալի կը մնայ, սակայն, ոչ թէ սեխ բառին … սեռափոխութիւնը (սեխը վարունգ ճանչցուած է կամ ձմե–րուկ), այլ մեղրապոպ բառին ներկայու–թիւնը ոսկեդարու մէջ: Յունարէն մելո–փեփօ *բառը կրնա՞ր միթէ կրել այդ ա–տիճանի խաթարում, ու դրուիլ* մեղրա–պոպ*, որպէսզի առաջին վանկը, որ կը նշանակէ խնձոր, առանար* մեղր *ձեւը, իսկ վերջին վանկը՝* պոպ *ձեւը, փոխա–նակ* պեպ *ձեւին: Արդեօք բառ մը ինկած կորսուած չէ՞, ու սեխին տրուած յետին դարերու բացատրութիւն մը ներս մտնե–լով լուսանցքէն՝ փոխարինած չէ՞ կո–րուսը:*

Իրողութիւնն այն է թէ յունական հին մատենագրութեան մէջ սեխը համարուած էր վարունգի տեսակ մը, զոր պէտք էր ուտել հասուն (փեփոն *կը նշանակէ հա–սուն,* մըլոն՝ *խնձորաձեւ պտուղ, ու* մելոփեփոն՝ *խնձորաձեւ հասուն պտուղ), իսկ վարունգը ուտել խակ եւ կանանչ:*

Դեռ աւելին, Ա. տը Քանտոլ կը գրէ թէ հին Եգիպտացիները ծանօթ չէին սե–խի մշակութեան (Մազումն մշակեալ տունկերու, *էջ* 208)*: Երկար է վէճը, ո–րու մասնակցողները կը պնդեն թէ Հիպ–պոկրատի եւ Թէոփրաստի* սիքիոսը, *Դի–ոսկորիտէսի* փեփոնը, *Պլինիոսի* մելոփե–փոնը *չէին կրնար սեխ ըլլալ: Հիներու բուսաճանաչութեան մասին այս վերա–պահութիւնը թող չզարմացնէ ձեզ, որով–հետեւ ափ ի բերան կը մնաք՝ եթէ ձեզի կարդամ Կոլումելլայի* Երկրագործութիւն *գիրքէն գլուխ մը, ուր տալէ քաղցրու–թիւն տալու համար վարունգին (իմա՛ սեխ), կը յանձնարարուի ցանելիք հուն–տերը թաթխել կաթի կամ մեղրաջուրի մէջ, ու ցանելէ ետք՝ չթողուլ որ … կի–ները ցանքին մօտենան, մանաւանդ դաշ–տանի շրջանին,— կնոջ պարզ աչքն իսկ, նայի՛լը, կը փճացնէ վարունգը կամ սե–խը, կ'ըսէ լատին մատենագիրը (տպ–Փանքուք, Գ. հատոր, էջ 155): «Վաս–տակոց Գիրքը» եւս կուտայ այս վկայու–թիւնը, մասնաւոր գլուխի մը մէջ՝ որու խորագիրն է «վասն դդմի, կօղայի եւ պատեխի», ուր պատեխ բառը չի յիշուիր այլեւս, իսկ սեխ բառը կը յիշուի երկու անգամ:*

Այս աւանդութիւնը կուգայ Նաբաթեան երկրագործութեան դասերէն, զորս կը կրկնէ Իպն – էլ – Ավամ, որու գիրքը (հազուագիւտ) ընդօրինակած եմ օգտա–գործելու համար ի պէտս պրպտումնե–րուս,— այս գործին մէջ կը կարդամ. «վարունգի հունտ ցանելէ ետք, երբ կ'ո–ռոգէք հին գինիով եւ քրքումով, կը բուսնի սեխ, իսկ երբ սեխ կը ցանէք եւ ցանքը կ'ոռոգէք դդումի ջուրով, վա–րունգ կը բուսնի»:

Ահաւասիկ հիներուն մտերմութիւնը բուսաճանաչութեան կամ բուսաբանու–թեան:

Բայց պէտք չէ ուրանալ կէտ մը,— արտակարգ արգասաւորութեամբ օժտը–ւած այս տունկը, որ սեխն է, դարերու ընթացքին ծնունդ տուած է բազմաթիւ ու բազմանուն տեսակներու, ի վերջոյ չփոթութիւն պատճառելու աստիճան այ–լայլան, մինչեւ որ իջած հաստատուած է Միջերկրականեան աւազանին շուրջ, այն–տեղ ընտանեցած եւ քաղաքակրթութեան բարիքները վայելած (պատուաստում):

Ասոր ապացոյց՝ Իրանի բարձրաւան–դակին վրայ թողած է զարմանալի եւ անհաշուելի անուններ: Ահա ձեզի փունջ մը ըստ տեսակի եւ գաւառի, անուններ, զորս Պարսիկները կուտան սեխին, միշտ պահելով չփոթութիւնը սեխին, ձմերու–կին ու վարունգին միջեւ.—

Կէրմէկ (վաղահաս սեխ), քումպողէհ (խակ սեխ), ապխիրխիֆթ, հինտուվանէ, քերպողէհ, ապխասթ կամ ապխոսթ, քա–լէք, հուկուլէք, սաֆչա, թարպուզ, խարպուզէ:

Այս վերջին բառն է որ տուած է քար–փուզ (ձմերուկին թուրքերէնը), խըրպըզ (սեխին արաբերէնը,— Արաբացիք ունին նաեւ խազաֆ, տալյա բառերը, իսկ պիթ–թիխ բառն Պարսիկները կերտած են թիպպիխ բառը):

Վարունգին հետ չփոթութիւնը կամ ինքնութիւնը առանց խնդրոյ տարկայ դարձնելու՝ Փաքուս, քէվկնան, գավէչ, պատիրէնկ (մեծ վարունգ), քումուզը սէ–կի կամ քումուզը քէվէլ (վայրի վա–րունգ), քէքրի, շարուր (փոքր վա–րունգ), հանտալ, էպուճէհլ, չէրէնկ, ալգամ, խարպիզէի թալխ, քասատե–նիամ (ֆրանսերէն՝ քոլոքենթ*, թարգմա–նի՝ դառն վարունգ, իշկոյ վարունգ, թէ–եւ չունի վարունգի ձեւ,— յիշուած է Աստուածաշունչ Մատեանի մէջ, Դ. Թագ. Դ. 39):*

Պարսիկները ունին նաեւ արան *բառը, ապահովաբար հին եգիպտերէն (Քո–սիուս), որ կը նշանակէ անուշահոտու–թիւն, մասնաւորաբար սեխի հոտ: Խըն–ձորի նման փոքրիկ սեխ մը եւս կայ, յոյժ բուրումնաւէտ, զոր Պարսիկները կը պահեն ափի մէջ՝ անուշահոտութիւն տա–լու համար իրենց ձեռքերուն,— կը կոչ–ուի* տէսթպու*, նաեւ* շամամ*: Վերջին բառը փոխ առած են Հայերը: Նմանցնե–լով մատաղատի աղջիկներու ստինքնե–րուն՝ շատ են երգած մեր աշուղները.*

Մտեր ես էգին՝ խավող կը քաղես,
Շամամ ծըծերով շաքար կը մաղես,
Ալմաստ խանչալով սրտիկս կը դաղես,
Աչքով ունքերով դու ձիկ կը մաշես:

Կամ

Կանգնել ես բարձր հովին,
Փրփրում դոշիդ մովին,
Էրնէկ ծոցիդ քնողին,
Շամամ ծըծերդ բռնողին:

Շամամը ծիծերու նմանցնելը միայն Հայու շնորհք չէ, շատ աւելի առաջ՝ նոյն նմանութիւնը տուած է Թէոկրիտէս (Կանանց *(Իէ. 48), նաեւ Արիստոփան* (Կանանց ժողով, 903):

Սանսկրիտ լեզուն գլխու կը նմանցնէ սեխը ու կ'անուանէ «հրաշալի պտուղ»: Արդարեւ անմահական պտուղ մըն է սեխը,— Տիբերիոս կայսր այնքան կը սիրէր սեխը, որ ամառ – ձմեռ սեխ ու–տելու համար՝ հսկայ սնտուկներ հողով լեցուցած, սեխ ցանած, կառքերու վը–րայ բարձած, արտորցնել կուտար արե–ւին տակ, սեխ հասցնելու համար իր սե–ղանին:

Բայց եւ այնպէս կայսրերու եւ պապե–րու այս սիրական պտուղը, իր կարգին, կերած է պապերու եւ կայսրերու գլու–խը: Այդ մասին՝ սեխին պատմութեան մէջ:

Յաջորդով՝ սեխը պատմութեան եւ գը–րականութեան մէջ: Երրորդ յօդուածով՝ սեխը բժշկութեան մէջ:

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԻՒՐԵՐ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—o—

ՏԷՍԻՆ.— Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի Տէսինի յանձնախումբը ոգեկոչման հան–դիսութիւններէն ետք առանձնած ըլլալով նաեւ տեղւոյս վրայ կառուցելիք Ազ–րիլեան Նահատակներու յիշատակին նը–ւիրուած յուշարձանի իրագործման պա–տասխանատուութիւնը, դիմած էր «Ար–տասահմանի հետ Մշակութային Կապի Ե–րեւանի Կոմիտէին», օգտուելու համար հայրենիքի արուեստագէտներու աջակցու–թիւններէն:

Բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը Ե–րեւանէն Ֆրանսա եկան երեք պատասխա–նատու անձնաւորութիւններ, Հայ Գրող–ներու ընկերակցութեան քարտուղար Պ. Եդուարդ Թօփճեան, «Արտասահմանի Հայութեան հետ Մշակութային Կապի» Ե–րեւանի Կեդր. Կոմիտէի նախագահ Պ. Վարդգէս Համազասպեան, եւ գրագէտ Պ. Սերօ Խանզատեան:

Այս պատեհ առիթը օգտագործելով, Յիսնամեակի յանձնախումբը զիրենք հը–րաւիրեց Տէսին, որպէսզի տեղւոյն վրայ ուսումնասիրուի Յուշարձանի հարցը:

Սեպտեմբեր 10ին, Ուրբաթ կէսօրէ ետք յարգելի հիւրերէն Պ. Պ. Վ. Հա–մազասպեան եւ Սերօ Խանզատեան հասան Տէսին եւ իսկոյն առաջնորդուեցան Ազա–տագրութեան հրապարակը, ուր պիտի կանգնի առաջադրուած յուշարձանը: Կը բացակայէր Պ. Ե. Թօփճեան, որ տը–կար զգալով չէր կրցած միանալ իր ըն–կերներուն: Հրապարակին վրայ հաւաք–ուած էին յանձնախումբի անդամներէն զատ նաեւ այլ ազգայիններ եւ քաղաքա–պետական խորհուրդի անդամները:

Նոյնպէս ներկայ էին տեղւոյս ոստի–կանապետ Պ. Պուայէ, քաղաքապետի փո–խանորդներ Պ. Պ. Վէյնեատիէ ու Ֆլան–տրէն եւ «Փրոկրէ» թերթին թղթակիցը՝ Պ. Լուար:

*Քաղաքապետարանի ներկայացուցիչ–ները, յանուն Պ. քաղաքապետին, բարի գալուստ մաղթեցին մեր յարգելի հիւ–րերուն: Պատասխանեց Պ. Ս. Խանզատ–եան, պատշաճ արտայայտութիւններով իր համակրանքն ու շնորհակալութիւնը յայտնելով տեղական իշխանութեանց, որոնք պատեհութիւնը ընծայեցին Տէսի–նի եւ համուր Հայութեան յուշարձան մը

կանգնելու Եղեռնի նահատակներու յիշատակին :

Ապա Հայաստանի ներկայացուցիչները այցելեցին տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին :

Երեկոյեան՝ պատուոյ ընթրիք մը տեղի ունեցաւ հրապարակային հաւաքոյթ մը Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, պարձեալ նախագահութեամբ Ցխոմաճեակի Ցանձնախումբին :

Հակառակ հաղձեալով պատրաստուած ըլլալուն, կոկիկ բազմութիւն մը, բոլոր խաւերէն, եկած էր ունկնդրելու Հայաստանի սեւագրերները :

Օրուան նախագահ Պ. Մեսրոպ Պալընտրեան իր բացման խօսքով, ներկայացնէլ տաք հիւրերը, յանուն մեր գաղութին ողջոյններ ղրկեց Հայաստանի ժողովուրդին, բանուորին թէ մտաւորականին, արուեստագէտին թէ մտաւորականին, որոնք նուիրումով ու գոհաբերութեամբ կը ստորեն հայրենիքի վերելքին ու բարգաւաճման :

Գեղարուեստական պատշաճ ու ամփոփ բաժին մը գործադրուեցաւ : Ներշնչումով ու մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց մեր գաղութին աշակերտուհիներէն Օր. Արփինէ Կարապետեան : Օր. Անժէլ Կարապետեան երգեց «Կռունկը» եւ Արամեանի նուիրուած Հայաստանեան երգը, ապացոյց տալով իր արուեստագէտի տաղանդին, որ միացած էր թրթռուն ու քաղցր ձայնին, ոչ միայն զմայլեցուց մեր հայրենակարօտ հոգիները, այլ եւ արժանացաւ Հայաստանեան հիւրերու յատուկ գնահատանքին : Ցետոյ Սրուանձտեանցէն զգայնութեամբ արտասանեց Օր. Բրարիան Տապալեան :

Բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Վ. Համազասպեան, որ իբրեւ պատասխանատու անձնաւորութիւն, գլխացաւ իր գիրքին բարձրութեան լրջութեամբը ունկնդիրներուն պարզել հայրենիքի արձանագրած յաջողութիւնները բոլոր մարզերուն մէջ : Այդ վերելքը արդիւնքը նկատեց հայ ժողովուրդին շինարար ոգիին, կամքին ու ջանքերուն :

Ցայս յայտնեց թէ պիտի գայ օրը, երբ Թրքական տիրապետութեան տակ գտնուող հայկական հողերով պիտի ընդարձակուին ներկայ Հայաստանի սահմանները : Այս սահմաններով իսկ, ըստ Պ. Համազասպեանի հաւաստումին, Հայաստան մինչեւ 1980 կարելիութիւն պիտի ունենայ ապրեցնելու 6 – 7 միլիոն ժողովուրդ, շնորհիւ իր ճարտարարուեստի եւ արդիւնաբերական այլ ձեռնարկներու արլացքին ու ընդարձակման :

Այս մանրամասն զեկուցումով ներկաները տողորուեցան ազգային հպարտութեամբ եւ լուսաւոր ապագայի մը վառ յոյսերով :

Երկրորդ բանախօսը, գրագէտ Մերո Խանդամեան փառքը գրոյցով մը սկսաւ եւ ընդհանուր գիծերով Ջաւախքյուն լուսաւորութեան եւ գրականութեան մարզերու բարգաւաճ վիճակը : Հայկական համալսարաններու կարեւոր դերը երկրի վերելքին առնչութեամբ, ուր արտասահմանէն ալ հայ ուսանողներ կը ստանան բարձրագոյն կրթութիւն :

Ափսոսանքով վերյիշեց հայ մտաւորականներու կորուստը Ստալինեան մենատիրութեան ընթացքին : Այդ անդարմանելի կորուստը հոկայական պարապ մը թողուց գրական հրապարակին վրայ : Կուսակցութիւնը ձայկած է այդ անդին գոհերուն արխիւորու հեղինակին տարբերքները :

«Մխիթար Սպարապետ»ի հեղինակը անդրադարձաւ նաեւ Մեծ Եղեռնի Ցիսնամեակին : Հաստատեց թէ հայրենիքն ալ մասնակցեցաւ յիշատակի ոգեկոչման յատուկ հանդիսութիւններով : Երկու միլիոն ծառեր տնկուած են նահատակներու յիշատակին եւ պատկառազդու յուշարձան մը շուտով պիտի յաւերժացնէ անոնց յիշատակը :

Պ. Խանդամեան յոյսեր ներշնչեց ապագայի մասին, սակայն հայկական հողային պահանջներու իրականացումը հնարաւոր նկատեց միայն Ռուսիոյ օժանդակութեամբ : Այս կէտին շուրջ համաձայն պիտի ըլլայինք յարգելի գրագէտին՝ եթէ ցարդ հակառակը արձանագրած չըլլար պատմութիւնը : Հայ ժողովուրդը միշտ ալ մեծ յոյսեր տածած է «Մոսկովա քեռին» : Դժբախտաբար Աշտարակեցիէն սկսեալ մինչեւ պոլշեւիկեան արդի կարգերը՝ ռուսական քաղաքականութիւնը ընթացած է հայկական շահերու եւ դատի հակառակ : Պ. Խանդամեան աւելի անկեղծ կ՚ըլլար, եթէ յիշէր Զարենցի պատգամը թէ հայ ժողովուրդը իր փրկութիւնը միայն իր հաւաքական ուժով կարող է իրականացնել :

Այսուհանդերձ բանախօսը քանիցս ծափահարուեցաւ :

Պ. Մեսրոպ Պալընտրեան շնորհակալութիւն յայտնելով բանախօսներուն, փակեց երեկոյթը, որ առիթ մը եղաւ մեր սրտերը ամրապնդելու ազգային փայլուն հեռանկարներով :

Անցողակի յիշենք թէ հայրենիքի ներկայացուցիչները, խոստացան Հայաստանի արձանագրծներու սաեղծագործութիւններէն պատշաճ մաքէրներ ղրկել՝ մեր յուշարձանին համար :

Իսկ յուշարձանի շինութեան ծախքերը ստանձնած է Հ. Բ. Ը. Միութեան բարերար անդամ մը :

ԳԻՄ

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Մենխայի (Փորթուկալ) քաղաքապետը զարմանալի ձեւ մը գտած է՝ քաղաքացիներուն ընթերցասիրութեան վարժեցնելու համար : Ամէն օր քաղաքին փողոցներէն կ՚անցընէ ուղտեր եւ էշեր, որոնց վիզերէն կախուած տախտակներուն վրայ գրուած է. «Միայն մենք ենք, որ գիրք չենք կարդար» :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԷՅՔՍՓԻՐԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Փրոֆ. Ռուբէն Զարեանի նախաձեռնութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Երեւանի մէջ հիմնուած է Շէյքսփիրեան գրադարան :

Այս գրադարանին նպատակն է հաւաքել զանազան երկիրներու մէջ լոյս տեսած շէյքսփիրեան գրականութիւնը : Չկայ քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը, որ թարգմանած չըլլայ Շէյքսփիրի գործերը, եւ չկայ զարգացած ազգ մը, որ իր խօսքը ըսած չըլլայ անգլիացի մեծ թատերագիրին մասին : Հարիւրամեակներու ընթացքին հազարաւոր գիրքեր գրուած են : Հաւաքել այս բոլորը՝ դժուար, թերեւս չափազանց ծանր գործ է, որ, սակայն, պատուաբեր եւ օգտակար կրնայ ըլլալ մեր ժողովուրդին համար :

Այդ ձեւի խիզախ քայլ մը առնելու իրաւունքը կը վերապահէ մեզի հայկական մշակոյթին պատմութիւնը : Ժողովուրդ մը, որ աշխարհին տուած է Պետրոս Ադամեան եւ Յովհաննէս Մասեհեան՝ կըրնայ եւ պէտք է այդպիսի գործ մը գլուխ հանէ : Նոյն հաստատամտութեամբ պէտք է յիշատակուին նաեւ Վահրամ Փափազեանի, ինչպէս նաեւ Սիրանոյշի, Յովհ. Աբէլեանի եւ Հրաչեայ Ներսիսեանի անունները, որոնցմէ ամէն մէկը փայլուն էջ մը արձանագրած է Շէյքսփիրեան տիպարներու բեմական պատմութեան մէջ :

Երեւանի շէյքսփիրեան գրադարանը ընդամէնը տարուան մը պատմութիւն ունի : Եւ, այսօր, ունի ռուսական, հայկական, վրացական, ուկրայնական, պելոռուսական, ֆրանսական, գերմանական, չեխ, արաբ, ռումանական եւ չըւէտական թարգմանական նմոյշներ եւ հաւաքածոներ :

Մեծ թիւ կը կազմեն Շէյքսփիրի կեանքին եւ ստեղծագործութեան նըւիրուած գիտական գրականութիւնը :

Քանի մը տարուան ընթացքին, ապահովաբար, գրադարանը պիտի դառնայ Երեւանի մշակութային ինքնատիպ օճախներէն մէկը :

ԸՆԴԵՐՔԻ ՀԵՏԱԽՈՅԶՆԵՐԸ

Զարմանալի է Հայաստան աշխարհը : Քանի մը բուռ հող, աջ ու ձախ լեռներ, խոր – խոր ձորակներ եւ քար... եւ այդ քարերուն տակ, ձորակներուն կողերուն, լեռներու ծոցին՝ անհամար գանձեր :

Հայոց լեռներուն մէջ պղինձ գտած են : Պղինձին հետ պղնձէ թասեր, սափորներ, զէնքեր, գաւաթներ, կանթեղներ, զարդեր :

Հայոց լեռներուն մէջ ոսկի գտած են : Նոր հանքերու կողքին կան հին հանքեր, զարերու փոշին իրենց վրայ : Ոսկին օգտագործուած է անդապայլինձէն առաջ :

ԼՐԱՏՈՒ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ – ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ գիշեր Փարիզի Ս. Յովհ. Մըկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ Այտա Ազնաւուրի եւ Տիրան – Ժորժ Կառվարենցի պսակը, կնքահայրութեամբ Կարօ Գէորգեանի (Պէյրութէն) :

Ամուսնական արարողութենէն ետք, ընդունելութիւն մը կատարուած է Կրօ Պուայի գիւղակին մէջ, ուր ներկայ եղած են բազմաթիւ գերասաններ եւ երգիչներ :

Աստուածներու կերպարանքով ոսկեձոյլ արձաններ կերտուած են :

Եղած է նաեւ քարիւղ : Պատմագիրները կը վկայեն, ճանապարհորդներ կը գրեն : Եօթներորդ դարուն սպիտակ եւ սեւ քարիւղ արդիւնահանուած է Այծպտկունք, Սարակն լեռներու շրջականներէն : Հայերը քարիւղէ ճրագներու լոյսին տակ գրած են մագաղաթեայ մատեանները :

Անցեալին եղած է քարիւղ : Իսկ հիմա չկայ :

— Ո՞ւր է, տարիներ շարունակ հարցուցած են հայ երկրաբանները :

— Ո՞ւր է, կ՚ազմկեն հորատող մեքենաները քանի մը տարիներէ ի վեր :

Եւ յանկարծ լուրը թնդաց Հայաստանի մէջ : Արարատեան դաշտին մէջ յայտնաբերուած է կազ, քարիւղի ծաղում ունեցող կազ :

Հայաստանի մէջ քարիւղի փնտռտուքները սկսած են 1948ին : Սկիզբները գործածուած են փոքր տարողութեամբ, իսկ յետագային մեծ տարողութեամբ մեքենաներ : Առաջնի ափերուն կաղը երեւցած է 715 մեթրէն, սկիզբները քիչ էր, յետոյ անսպասելի կերպով աւելցաւ :

Գտնուած կազին 98 տոկոսը ածխաջըրածին է : Միայն մեթան կազի պարունակութիւնը կը կազմէ 96 տոկոս :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դիլիջանի մէջ կազմակերպուեցաւ ծաղիկի ցուցահանդէս մը : Ներկայացուեցան հազարէ աւելի ծաղիկներ :

× Սեպտեմբեր 6ին Երեւանի մէջ բացումը կատարուեցաւ վերլուծական աստղագիտութեան նուիրուած միջազգային համագումարին, մասնակցութեամբ 250 գիտնականներու :

Բացման խօսքին մէջ, Գ. Համբարձումեան դիտել տուաւ, թէ այն իրողութիւնը, որ այս միջազգային հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ Երեւանի մէջ, կը փաստէ որ Հայաստան աստղագիտութեան մէջ մեծ յաջողութիւններ արձանագրած է եւ այդ նուաճումները ընդհանուր ճանաչում գըտած են միջազգային շրջանակներուն մօտ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

կինը, գինքը դիտելով, ըսաւ.

– Միթէ տեղեակ չէք...

— Ի՞նչ բանի... ի՞նչ անցած – դարձած է որ...

Փուարօ տժգունեցաւ եւ ես նախազգացի, որ իր կասկածածը կատարուած էր :

— Մեռած է խեղճը, ըսաւ կինը. մեռած՝ քնացած պահուն :

— Ուշ մնացինք... մրմնջեց Փուարօ, յենելով դրան :

Իր յուզումը այնքան սաստիկ էր, որ կինը աւելի խոր ուշադրութեամբ հետաքըրքրուեցաւ իրմով :

— Ներեցէք, պարոն, արդեօք բարեկա՞մ մըն էիք իրեն : Ես չեմ յիշեր երբեւիցէ տեսած ըլլալ ձեզ :

Առանց պատասխանելու կնոջ, Փուարօ հարցուց անհամբերութեամբ.

— Բժիշկ մը կանչեցի՞ք... ի՞նչ ըսաւ :

— Միս Աստմս մեծ քանակութեամբ թմրեցուցիչ մը առած է : Սարսափելի է : Այդ թոյները խիստ վտանգաւոր են : Բըժիշկը կ՚ըսէ թէ վերոնալ ընդունած է :

Փուարօ արխայաւ յանկարծ եւ տիրական դիրք մը ստացաւ :

— Պէտք է որ ներս մտնեմ, ըսաւ :

Կինը կասկած մը ունեցաւ :

— Ես չեմ կարծեր որ...

Փուարօ ստիպուեցաւ իր ձեռքին մէջ գտնուող միակ միջոցը օգտագործել :

— Անհրաժեշտ է որ այցելեմ յարկաբաժինը : Ես գաղտնի ոստիկան մըն եմ եւ պաշտօնս է՝ ձեր տիրուհիին մահուան պատճառները ստուգել :

Զարմացած, կինը թողուց որ ներս մտնենք :

— Ինչ որ ըսի ձեզի իմ պաշտօնիս կապակցութեամբ, բացարձակապէս գաղտնի պէտք է մնայ, յանձնարարեց կնոջ Փուարօն : Ոչ ոքի չհրկնէք :

Հարկ է որ բոլորը շարունակեն ենթադրել, թէ Միս Աստմսը մեռած է արկածով : Հաճեցէք ինծի յայտնել իր բժիշկին անունն ու հասցէն :

— Տոքթէօր Հիւթ, 17, Գայխսթլ Սթրիթ :

— Ձե՞ր անունը...

— Պէնէթ... Ալիս Պէնէթ :

— Կ՚երեւի թէ ջերմօրէն կապուած էիք Միս Աստմսին :

— Այո, այո, պարոն : Շատ ազնիւ էր եւ շատ բարի : Ես անցեալ տարի ալ, երբ Լոնտոն կը գտնուէի, իր ծառայութեան մէջ էի : Բնաւ ուրիշ արուեստագիտուհիներու չէր նմանէր. իրապէս պաշտելի կին մըն էր :

— Անշուշտ խոր յուզում մը պատճառած է ձեզ իր մահը, ըսի իրեն համակրութեամբ :

— Ա՛խ, այո՛, պարոն : Այս առաւօտ, ըստ սովորութեան, ժամը իննուկէսին, իր նախաճաշը տարի : Քնացած կ՚երեւէր : Ափսէն գետեղեցի սեղանին վրայ, բանալու համար վարագոյրները : Որոնց օղակներէն երկուքը իրար կառչած ըլլալով՝ ստիպուեցայ ուժով մը քաշել եւ, ենթադրելով որ կրնար աղմուկէն արթնցած ըլլալ, ետ նայեցայ : Ցանկարծ անսովոր շնչին երեւոյթ մը ուշադրութիւնս գրաւեց. իր անկողնոյն վրայ անբնական կերպով երկարած վիճակը : Մօտեցայ իրեն եւ իր ձեռքը բռնեցի : Ա՛խ, պարոն, ես ճիչ մը արձակեցի, որովհետեւ այդ ձեռքը սառոյցի պէս պաղ էր :

Կանգ առաւ եւ արցունքները հոսեցան իմ այտերէն վար :

— Համակնալի է ձեր սարսափը, ըսաւ Փուարօ քաղցրութեամբ : Միս Աստմս յաճա՞խ թմրեցուցիչներ կը գործածէր քնանալու համար :

— Շատ ցանցառ կերպով... երբ տառապէր գլխու ցաւով՝ փոքրիկ դեղահատիկ մը կը կլլէր... շատ փոքրիկ դեղահատիկներ՝ սրուակի մը մէջ : Բայց, այս գիշեր ուրիշ տեսակի թմրեցուցիչ մը առած է, ըստ բժիշկին կարծիքին :

— Որեւէ այցելութիւն ընդունե՞ց երէկ երեկոյեան :

— Ոչ, պարոն, երէկ երեկոյեան դուրս ելած էր :

— Ըսա՞ծ էր ձեզի թէ ուր կ՚երթար :

— Ոչ, պարոն : Առանց որեւէ բացատրութիւն տալու, մեկնեցաւ ժամը եօթին շուրջ :

— Ի՞նչպէս հագուած էր :

— Սեւ, պարոն : Սեւ հագուստ եւ սեւ գլխարկ :

— Զարդեղէններ ունէ՞ր իր վրան :

— Միմիայն մարգարտեայ մանեակ մը, պարոն...

— Եւ գորշագոյն ձեռնոցնե՞ր...

— Այժմ, հաճեցէք ինծի ըսել թէ ինչ տրամադրութեան մէջ էր :

Զուարթ էր : Մտածկո՞տ : Տխո՞ւր : Գրգռուա՞ծ...

— Կարծես թէ զինքը զուարճացնող բան մը ունէր... Ան կը ժպտէր ինքնիրեն :

— Ժամը քանի՞ն վերադարձաւ :

— Կէս գիշերէն քիչ յետոյ :

— Իսկ այդ պահո՞ւն ի՞նչ տրամադրութեան մէջ տեսաք զինքը : Նո՞յնը, ինչպէս մեկնած ատեն :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուշակ Մելիքեան, Պ. Պ. Հրաչ Մելիքեան, Կի Մելիքեան եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ԳԵՂԱՄ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

Այն ժերմի Թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի .— Կարպիս Փաստրմաճեանի մահուան առթիւ : Սարգիս Քէօմէճեան քսան ֆրանք, Թագիս ազգականներուն : Օննիկ Սարաֆեան եւ Օննիկ Քէօսէեան տասնական ֆր., Գրիգոր Գրիգորեան հինգ ֆր. եկեղեցւոյ : Ստեփան Մակարեանի մահուան առթիւ Պառ-Մօտէրն Գ. Բաքըթճա 20, Պառ-Թուպա Մ. Անթուան, Մանուկ Գասպարեան, Հայկ Զուքուրեան, Մուրատ Սանկալեան, Օննիկ Վարպետեան, Յակոբ Տէրտէրեան, Յարութիւն Մինասեան, Տիգրան Մինասեան, Փայլիկ Ժամկոչեան, Անտոնեան ընտանիք, Գրիգոր Դաւիթեան, Պետրոս Սահակեան, Կարպիս Կտաւճեան եւ Զալեան ընտանիք տասնական ֆր. գլխոցին : Թաղականուհիներ Մանկլեան եւ Մուրատ Սալախեան տասնական ֆր. գլխոցին : Թաղականութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ նորընցեալներու պարագաներուն :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մեջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Շրջանի վարչութեան բոլոր ընդունիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ .— Ա) Զեկուցում պատգ. ժողովի : Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան : Ընթացիկ հարցեր : Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի առաջին ժողովին :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս Ուրբաթ օր ժամը 20·30ին,
Cercle Commercial Suisse
10, Rue des Messageries. Paris (10e)
Métro Poissonnière

Կը խօսի Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին քարտուղար՝
ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՉԵԱՆ

Ներկայութեամբ «Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի կոմիտէի» նախագահ՝
ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆի
եւ տաղանդաւոր գրագէտ
ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի

Կը նախագահէ ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խաչի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ համանուն եկեղեցւոյս մէջ :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Դրպրայ Դասուս կողմէ, առաջնորդութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հալպուեանի եւ ընկերակցութեամբ երգչոնի :

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնուեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարեխրաց ննջեցելոց յիշատակին :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10·30 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրերու հետեւեալ դասընթացքները պիտի վերսկսին Սեպտեմբեր 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ :

ՊԱՆԵԽՕ. ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակնօրեայ վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 – 12 :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ – ԱՆԻԷՌ, 4 Րիւ Մաբիլոր Պուա – Քոլոմպ :

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողներուն որ հետաքրքրուին ըստ ուժին իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼ .— Կապ. Խաչի Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 3ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Ֆռուա – Ռուժի դպրոցի սրահին մէջ, դասատու Պ. Իշխան Մարտիրոսեան : Բոլոր ծնողներէն կը խնդրուի անխափան արձանագրել իրենց զաւակները, իսկ քաղաքի համար դիմել 31 Րիւ տ'Ալամպէռ, ընկերուհի Միքայէլեանի բնակարանին մէջ :

ՏԷՍԻՆ .— Կապ. Խաչի դպրոցի 1965–66 տարեշրջանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր՝ դիմել Պ. Վ. Հիւսեանի Րիւ Նանսէն : Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2ին :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ :

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան :

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Արծիւ» ակումբին

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18էն մինչեւ լոյս

SALLE FRANCO-SUISSE

10, Rue des Messageries, PARIS (10e) Métro Poissonnière

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

BAR — —BUFFET

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

×

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը :

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ .— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին : Կարեւոր օրակարգ : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՇԱՒԻԼ .— Հ. Յ. Դ. «Արզութեան» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՆԻՍ .— Հ. Յ. Դ. «Գէորգ Չաւուշ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի սրահը :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը Մանրամասնութիւնները յետագային

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte 30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965 9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, 60 F.
Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches 15 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963 5 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie 22 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit 15 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc 15 Ֆ.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ 15 Ֆ.
ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ 20 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 24 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10417

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.417

...ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

...ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Մուսա Լերան հերոսամարտի յիսնամ–եակը արժանավայել հանդիսաւորու–թեամբ տօնուած է 19 Սեպտեմբեր, Կի–րակի օր Այնճարի, Լիբանանեան լեռնա–...ի այս հայաւանին մէջ, որուն բնա–կիչները բացառապէս կը բաղկանան Մու–սալեռցիներէ :

Այնճարը գիւղ ըլլալէ աւելի գիւղա–խումբ մըն է, վեց գիւղերու համախմբու–մը, կեդրոնական պողոտային երկու կող–մերու երկայնքին աջ ու ձախ շարուած՝ ...կան եւ մկրտուած Սուէտիոյ վեց գիւղերու անուններով (Եօղուն Օլուք, Խտըրպէկ, Խըտըրպէկ, Վաքըֆ, Հաճի Հապիպլի, Պիթիաս) :

Յիսնամեակի հանդէսին իր մասնակ–ցութիւնը բերած է Լիբանանի Հայութիւ–նը մեծ թիւով, Կիրակի օր, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Այնճարի դարաստանին մէջ, ներկայութեամբ բարձրաստիճան ...եղեցականներու, պետական ու ազգա–յին երեսփոխաններու եւ զանազան կազ–մակերպութեանց ներկայացուցիչներուն :

Տարօրինակ ճակատագիր մըն էր վե–րապրուած Սուէտիոյ շրջանի մեր հայ–րենակիցներուն, որոնք հին հին դարերէ ի վեր կ'ապրէին այդ հողերուն վրայ, ի–րենց սեփական զաւառաբարբառով, հնա–մենի սովորութիւններով, բարքերով ու ...րաղներով : Ինքնուրոյն ժողովուրդ ...ը, հաւանաբար «մնացորդաց» Կիլիկեան ...թագաւորութեան օրերէն :

1909ի կիլիկեան համատարած ջարդե–րուն չմնայուեցաւ նաեւ Անտիոքն իր ...գիւղերով : Ցնցումը շատ զգալի չեղաւ, ...որովհետեւ հայ ժողովուրդի չինարար ո–գին եւ տոկալու անյողդողդ կամքին : Սուէտիացին իր բնածին քաջութեան, ...անուրին առջեւ. գլուխ չծռելու իր ...ճակամութեան գերագոյն ապացոյցը ...տուաւ 1915ի Մեծ Եղեռնի դժխեմ օրե–րուն, երբ տարագրութեան ու սպանդ–...ի սպառնալիքը դամոկլեան սուրի ...պէս կախուեցաւ իր գլխուն :

...անձնութեան, հպատակութեան քարո–...ները բախեցան ոգջամիտ եւ հեռատես ...ղեկավարներու բուռն ընդդիմութեան : ...որուն վրայ հեռաւորութեան վրայ ...ալ հայրենակ գիւղերու երեւելի–...ները ու կրօնապետները քանի մը խոր–...հրդակցական ժողովներէ վերջ միակամ ...որոշեցին զէնքի փարիլ եւ լեռ բարձրա–...լ, պատմական դարձած Մուսա Լեռը ...(Ճէպէլը Մուսա, Մուսա Տաղ) եւ սուղ ...ծախել իրենց մորթը, կառչելով «մահ ...ազատութիւն» յեղափոխական նշա–նաբանին :

Իրենց նախնական, խեղճուկ, տկարա–...թիւ զէնքերով հրաշք գործեցին մեր քա–...ջ լեռնցիները, որոնց դիւցազնական ...մարտնչումը հիացում պատճառեց ամէնէն ...առաջ ֆրանսական Նաւատորմի հրամա–նատար ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէի, ...որ կարծէր թէ Հայերը ...պաշտպանելու սահմանուած վախկոտ ազդ ...մըն են : Նոյն հիացումը արտայայտեցին ...ֆրանսացի նաւային սպաներն ու նաւազ–ները, որոնք մասնակցեր էին Սուէտիա–ցիներու ազատագրութեան :

Այս անօրինակ սխրագործութեան ար–ձագանգները հասան մինչեւ Եւրոպա՝ ...տասնեակ տարիներ վերջ, ու գտնուեցաւ ...գերմանացի գրագէտ մը՝ Ֆրանց Վէր–ֆէլ, որուն համար ներշնչման աղբիւր ...դարձաւ Մուսա Լերան հերոսամարտը, ...երբ 1929ին կը գտնուէր Դամասկոս, ուր ...ականատես կ'ըլլար գաղթական Հայերու ...տառապանքին՝ աշխատանքին՝ գորգի գործա–...րան մը մէջ :

Վերֆէլ տարիներով ուսումնասիրեց ...հերոսամարտի բոլոր մանրամասնու–թիւնները եւ Հայոց պատմութեան մասին

տեղեկութիւններ քաղեց Վիէննայի Մը–խիթարեան Հայրերու մատենադարանին մէջ : Ու 1933ին երկու հատորով (557 – 587 էջ) գերմաներէն լեզուով միաժամա–նակ Պերլինի, Վիէննայի ու Լայփցիկի մէջ հրատարակեց իր հրաշակերտը՝ «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» :

Այս գրքին շնորհիւ ո՛չ միայն աշխար–հահռչակ դարձաւ հեղինակը, այլեւ մի–ջազգային հասարակութիւնը ծանօթացաւ հայ ժողովուրդին եւ անոր հերոսական մարտնչումներուն :

Շատ չանցած գիրքը թարգմանուեցաւ բազմաթիւ լեզուներու : Անգլիոյ եւ Ամե–րիկայի մէջ առանձին հրատարակու–թեամբ լոյս ընծայուեցան անգլերէն լեզ–ուով եւ բազմահազար օրինակներ սպա–ռեցան կարճ ժամանակի մէջ :

Ծանօթ ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Երուանդ Տէր–Անդրէասեան հայերէնի թարգմանեց զայն ամբողջութեամբ, տպուած 1935ին Սոֆիա՝ երկու հատո–րով : Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը — որոշ կրճատումներով — լոյս տեսաւ 1936ին՝ ակադեմական Փիէր Պընուայի յա–ռաջաբանով : Երկրորդ տպագրութիւնը հրատարակուեցաւ 1949ին : Այժմ բոլո–րովին սպառած :

Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակին առ–թիւ Հայաստանի մէջ նոր թարգմանու–թեամբ, արեւելահայ լեզուով եւ խոր–հրդային ուղղագրութեամբ տպուեցաւ յիսուն հազար օրինակ եւ շուտով սպա–ռեցաւ :

Մուսա Լերան քաջարի զաւակները ի–րենց հերոսական ընդվզումով ո՛չ միայն փրկեցին շրջանի հազարաւոր հայրենա–կիցներու կեանքը, այլեւ լաւագոյն քարո–զիչը դարձան՝ հայ ազգը եւ հայկական դատը ճանչցնելու համար օտարներուն :

Սակայն քառորդ դար վերջ սեւ օրեր պիտի յաջորդէին 1915ի փառապանծ յաղ–թանակին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

ՔԱՇՄԻՐԻ ՀԱՐՑԸ ԱՌԿԱԽ ԿԸ ՄՆԱՅ

Զինադադար Փաքիստանի եւ Հնդկաս–տանի միջեւ, զինադադար Սիքքիմի սահ–մանագծին վրայ՝ ուր Զինացիներն ու Հնդիկները սկսած էին ընդհարիլ : Հընդ–կաստան եւ Փաքիստան ենթարկուեցան Ապահովութեան Խորհուրդի հրամանին, իսկ Փեքին կը պարծենայ թէ Հնդկաստան տեղի տուաւ իր վերջնագրին դիմաց : Հակառակ Փեքինի յայտարարութեան, Հնդկաստան կը մերժէ քանդած ըլլալ Չի–նաստանի սահմանամերձ իր խարիսխնե–րը, եւ Փեքինի յայտարարութիւնը կը նկատէ իբրեւ ինքնարդարացում : Իրա–պէս, Չորեքշաբթի երեկոյեան կը լրանար Չինաստանի վերջնագրին պայմանաժա–մը :

Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ պատերազմը դադրեցաւ այնքան անա–կընկալօրէն, որ կը փաստէ թէ ՄԱԿը որքան ազդեցիկ կրնայ դառնալ, եթէ եր–բեք Ապահովութեան Խորհուրդի անդամ երկիրները եւ ի մասնաւորի չորս մեծերը գործեն համախորհուրդ՝ առանց զիրար խաչաձեւելու :

Հակառակ անոր որ պատերազմը դադ–րած է, պատերազմին տուն տուող միակ պատճառը, Քաշմիրի տագնապը, կը մը–նայ տակաւին անլուծելի : Այնպէս որ վերջնական բնոյթով չի ներկայանար նա–եւ զինադադարը : Արդէն, առջի գիշեր, Հնդկաստան կ'ամբաստանէր Փաքիստա–նը, որ զինադադարը բռնաբարած է «ա–մէնէն ծանր եւ ամէնէն վատ կերպով», ամրակածելով Ամրիցար քաղաքը զինա–դադարի պաշտօնական յայտարարութե–նէն հազիւ քանի մը ժամ ետք : Երկու թշնամի բանակները կը մնան տակաւին դէմ դիմաց, պատրաստ՝ որեւէ անակըն–կալ դիմագրաւելու : Տակաւին ոչ Հնդկաստան, ոչ Փաքիստան Քաշմիրի նկատմամբ բռնած դիրքէն զիջելու մի–տում մը կը ցուցաբերեն : Հնդկաստան ի–րեն ենթակայ Քաշմիրը կը նկատէ վերջ–նականօրէն հնդկական հողամաս եւ այդ մասին չուզեր իսկ լսել, իսկ Փաքիս–տան, իր կարգին, կը պնդէ Քաշմիրի տագնապը հանրաքուէով լուծելուն վը–րայ, այնպէս որ Փաքիստանի արտաքին նախարարը՝ Պութթօ, յայտարարեց նոյնիսկ թէ իր երկիրը կը քաշուի ՄԱԿէն, եթէ երբեք այս վերջինը արդար լուծում մը չգտնէ Քաշմիրի տագնապին : Նման սպառնալիքի մը գործադրութիւնը Փաքիստանը կրնայ մօտեցնել միայն Փե–քինի ու Ճաքարթայի. հարց մը՝ որ ան–տարբեր չի թողուր Ուաշինկթընը եւ Մոսկուան :

Գալով աշխարհի մեծ թէ փոքր պե–տութիւններուն, ընդհանուր գոհունա–կութեամբ ընդունուեցաւ պատերազմող կողմերուն զինադադարը : Նախագահ Ճոնսըն ուրախութեամբ նշեց իր գոհու–նակութիւնը, գովելով «պետական մար–դու արժանիքներն ու մեղմութիւնը զորս ցուցաբերեցին Փաքիստանի եւ Հնդկաստանի ղեկավարները» : Լոնտոնի մէջ, անգլիական Հասարակապետութեան կապի կոմիտէին բանբերը կը յայտարա–րէր. «Մեծն Բրիտանիա պիտի շարու–նակէ իր ծառայութիւնները երկու կառա–վարութիւններուն, որոնք կրնան նպաս–տել Քաշմիրի տագնապին վերջնական լուծում մը բերելու» : Թուրքիոյ մէջ, պե–տական հաղորդագրութիւն մը կը նշէ թէ Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումին ընդունումը ինքնին Նոր Տելհիէն եւ Ռա–վալփինտիէն «խոր ուրախութիւն մը կը պատճառէ» : Փարիզ, նախարարաց խոր–հուրդը կը յայտարարէր, թէ «Ֆրանսա գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ զինա–դադարը» : Պելկրատի մէջ ուրախու–թեամբ կը նշեն «միակ տրամաբանական լուծումը» :

ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը՝ Ու Թան, Նախապատրաստական աշխատանքներու լծուած է արդէն, զինադադարին հսկելու զինուորական դէտերու նոր գունդ մը կազմելու համար : Դէտերու առաջին խումբ մը, որ ներկայիս Պաղեստին կը մնայ, առջի օր պիտի մեկնէր արդէն դէպի Հնդկաստան ու Փաքիստան : Դէտե–րու նոր գունդին պարտականութիւնը պիտի ըլլար հսկելու զինադադարի պահ–պանման Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի ամբողջական հողամասերուն վրայ, 1949ին հաստատուած դէտերուն պարտա–կանութիւնը մինչդեռ կը սահմանափակ–ուէր միայն Քաշմիրի զինադադարին գի–ծին միայն հսկել :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ վերաբեր–եալ բանաձեւը 224ի դէմ 1197 ձայնով քուէարկուեցաւ Վատիկան Բ. Տիեզերա–կան ժողովին մէջ : Օրակարգի երկրորդ հարցն է՝ Եկեղեցին աշխարհի մէջ :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ Ներկայացուցիչներու ժողովը 52ի դէմ 312 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ թոյլ կուտայ Միացեալ Նահանգներուն միջամտել առանձին կամ հաւաքաբար ամերիկեան հողամասի որ–եւէ կողմը ուր համայնավար վտանգ ծա–գի :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանի նիստը տեղի ունեցած է փոթորկալից մթնոլոր–տի մը մէջ : Նշանակուած վարչապետ Սթեֆանոփուլոս կը ներկայանար իր կա–ռավարութեան կազմով եւ պիտի կարդար իր յայտարարութիւնը, վստահութեան քուէ ուզելէ առաջ : Ամբողջ, սակայն, չկըր–ցան կորսնցնել տալ իր պաշտպանութիւ–նը եւ Սթեֆանոփուլոս շարունակեց պարդել իր ծրագիրը : Դժուար եղած է հասկնալ թէ ի՞նչ կ'ըսէ : Ամէն պարա–գայի մէջ, կը մերժէ թէ սակարկութիւն–ներու դիմած ըլլայ ձեռք ձգելու համար կարգ մը կուսակցութեանց գործակցու–թիւնը : Յայտարարեց թէ Յունաստան հաւատարիմ կը մնայ իր զինակցու–թեանց : Վստահութեան քուէն տեղի պի–տի ունենայ Ուրբաթ կամ Շաբաթ :

ՎԻԼԼԻ ՊՐԱՆՏ մամուլի ասուլիս մը տուաւ որու ընթացքին չկրցաւ ծածկել իր դառնութիւնը : Այս առթիւ յայտնեց թէ այլեւս թեկնածու պիտի չըլլայ վարչա–պետութեան : Շատ ազդուած է իրեն դէմ եղած յարձակումներէն եւ չեշտած է.— «Մաքուր ձեռքերով եկած եմ երկիրս : Կարմրելու պատճառ չունիմ կատարած ճամբայէս» :

ՏԸ ԿՈԼ գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւո–րին հետ : Թագաւորը յայտարարեց Հնդ–կաստանի եւ Փաքիստանի տագնապին առթիւ.— «Կը յուսանք որ լուծում մը կը գտնուի համաձայն ՄԱԿի բանաձեւին, հիմնուած Քաշմիրի ժողովուրդին ինքնո–րոշման սկզբունքին վրայ» :

ԱԼԺԷՐԻ մէջ, տեղեկատուութեան նա–խարարը՝ Պումազա ծանր յարձակում մը կատարեց Ֆրանսայի համայնավար կու–սակցութեան դէմ, զոր ամբաստանեց որ այնքան վարանած է զօրավիգ կենալէ ա–ռաջ ալժերական ապստամբութեան : Պեն Պելլայի մասին, յայտնեց թէ շատ լաւ է :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մեծագոյն լեռնագնացը՝ Լիոնէլ Թէրէ եւ ուղեկցոյց՝ Մարթինեթի եղերական մահ մը գտան Վէրքօրի լեռ–ներուն մէջ : Թէրէ 44 տարեկան էր :

«ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կառավարութիւնը կը ծրագրէ քանդել զինուորական իր պատ–նէշները, զորս կառուցած էր Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ «երկաթէ վարագոյրի» երկայնքին, կը գրէ Վիէննայի «Էքսփը–րէս» օրաթերթը, լուրը քաղելով հուն–գարական լաւատեղեակ աղբիւրներէ : Օրաթերթը կ'աւելցնէ թէ գալիք շար–թու սկիզբը Փէշտա այս ուղղութեամբ պաշտօնական յայտարարութիւն մը պի–տի հրապարակէ : Թերթը կը հաստատէ նաեւ թէ Հունգարացիները, իբրեւ առա–ջին քայլ, պիտի քանդեն Աւստրիոյ սահ–մանի երկայնքին հաստատուած ականները :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութեան Պաշտպա–նութեան նախարարը՝ մարաջախտ Մալի–նովսկի Աւստրիա պիտի այցելէ Սեպտ. 29էն Հոկտեմբեր 5 :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ամերիկեան ուժերը երկու հարիւր հազարի պիտի բարձրանան մին–չեւ Դեկտեմբեր :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստէն ետք, կառավարու–թեան բանբերը յայտարարեց. «Կը նկա–տենք թէ ՄԱԿը հրաժարած է իր միջա–մտութեան քաղաքականութենէն զոր քննադատած էինք :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ եւ Փաքիստան տրամա–դիր են ընդունելու Կոսիգինի առաջար–կը (հանդիպում Թաշքենդի մէջ) եթէ ՄԱԿը լուծում մը չգտնէ Քաշմիրի հար–ցին, զինադուլի վաղորդայնին :

ՊՈԼԻՎԻՈՅ մէջ պատերազմական վի–ճակ յայտարարուած է : Հանքային շըր–ջաններու մէջ, ապահովութեան ուժերու քանակը շատցած է :

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն թէ Զօր. Ա–րէֆ Ապտէլ Ռազաք, որ Գահիրէ փա–խած է, պաշտօնանկ եղաւ : Ծանօթ է որ վարչապետ Ռազաք շունչը Գահիրէ առած էր պետական հարուածին ձախողութենէն ետք : Միւս կողմէ, ընդունելով նոր կա–ռավարութեան անդամները, մարաջախտ Ա–րէֆ յայտարարած է.— «Կ'աշխատինք մեր ազգային նպատակներու իրագործ–ման համար առանց նկատի առնելու ա–նոնք որոնք պատրանքներու ետեւէ կը վազեն, պատեհապաշտ են կամ աշխար–հակալներու գործակալ» :

ՄԵՆՔ ՀՈՍ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆՔ...

Յիսուն տարիներէ ի վեր կը տօնուի Մուսա – Տաղի ժողովուրդին ազատագրութեան տարեդարձը, արժանաւոր շուքով, իրական ու փոխաբերական զինավառութեամբ, բայց մեզի կը թուի, թէ ոգեւորութիւնը կը բխի ազատագրութեան առաջին պատճառէն, հմայիչը կը մնայ այն ներշնչումը, որ կարելի դարձուց ազատագրութիւնը :

Մնաց որ ազատագրութիւնը առանձին որակ մը չի տար շարժումին : Արդիւնքը նոյնը պիտի ըլլար, եթէ իրողութիւնները չրջուած ձեւով մը ներկայանային պատմութեան : Այդ կը վկայեն 19րդ դարու վերջին տարիները եւ 20րդ դարու առաջին քառորդ դարը զարդարող մեր ազգային խոյանքները :

Վասպուրականի, Շապին Գարահիսարի եւ Ուրֆայի հերոսական դիմադրութիւնները տարբեր ելք մը ունեցան, բայց մարդկային էակը, հայ մարդը մասնաւորաբար, երեւոյթները գնահատող տարբեր չափանիշ ունի : Կը չափէ կեանքը իր տուած որոշումներուն ազդէն տարողութեամբ :

Այս ըմբռնումով է, որ կը տօնենք ինքնապաշտպանութեան մեր միւս դրուագները : Անոնց կարգին, Մուսա – Տաղը նոյնպէս պիտի ունենար իր ոգեշնչող տօնը, եթէ նոյնիսկ, ինչպէս ըսինք վերը, շրջուած ձեւով մը ներկայանար մեզի, եթէ տասնըութ հոգի միայն փրկուէին ու ժողովուրդը ենթարկուէր ուրիշ շրջաններու բնակչութեան արիւնոտ ճակատագրին :

Որովհետեւ եղածը զինուորական գործողութիւն մը չէր, որ չօշափելի արդիւնքով դատէինք երեւոյթը : Լեռ բարձրացողները լաւ կը ճանչնային իրենց թուական ու զինական ուժը : Աւելի լաւ կը ճանչնային Թուրքին գերազանց ուժը, անգերազանցելի վայրագութիւնը, ու վայրագութիւնը վառ պահող անոր վերջին երազին թրքութիւնը : Գիտէին : Բայց կը գտնուէին լինել – չլինելու ճակատագրական հարցականի մը դիմաց ու ազատարդու իրենց արժանապատուութիւնը թոյլ չէր տար, որ թշնամին որոշէ իրենց բախտը :

Ամբողջ խնդիրը այս է : Հրաշալին ներքին այս պայծառութիւնն է : Այս որոշումին մէջ կը կայանայ հերոսամարտին բովանդակ հմայքը :

Կռուեցան, հազարներ հաշուող կանոնաւոր բանակին դէմ դիմացան քառասուն օր, քառասուներորդ օրը ազատարար նաւեր եկան, բայց հասած ազատութիւնը անմիջապէս ու ամէնուն նոյն ոգեւորութիւնը չպարգեւեց : Նոյն պահուն նոր ներշնչում մը նոր լոյսով ողողած էր արդէն ապստամբներուն հոգիները :

Կը պատմեն, թէ ժողովուրդը նաւերուն մէջ տեղափոխելու գործողութեան հակելէ ետք, Մուսա – Տաղի քառասուն օրերու առօրեային բովանդակութիւն ու դիւցազնական բնոյթ տուող կորիճները շնորհակալութիւն կը յայտնեն հրամանատարութեան ու կը ներկայացնեն իրենց կամքը ·

— Մենք հոս կ'ուզենք մնալ :

Իմանալի է անշուշտ « հոս » մնալու կիրքին թաքուն շարժառիթը : Անապատէն ճիչեր հասած էին արդէն · զինուոր տարուած երիտասարդներուն արիւնոտ լուրերը հասած էին մարթուող անմեղներու ճիչերէն առաջ : Թաղալ ափերուն խաղաղութիւնը պիտի վերաւորէր իրենց խղճմտանքը · տուեալ պահուն, թշնամիին տրուած որեւէ հարուած կշիռ ունէր ·

— Մենք հոս կ'ուզենք մնալ :

Զմնացին : Զձգեցին որ մնան : Նաւատորմին հրամանատարութեան կողմէ խոստացուեցաւ, որ Թուրքին դէմ կռուելու առիթ պիտի տրուի իրենց : Մեկնեցան : «Հոն» մնալու տենդը բորբոք մնաց ու Փոր – Սայիտ խարիսխ նետելէ ետք՝ դարձաւ hոս չմնալու կրակ : Փոթորկայոյզ արարքներու ծարաւը, չյագեցած վրէժին աղաղակը ստիպեց, որ կազմուի հռչակաւոր Հայկական բանակին կորիզը, որ իր կարգին պատճառ դարձաւ, որ հանդիստ չմնան ու իրենց տեղը չմնան հարիւրաւոր ու հարիւրաւոր վրէժխնդիր երիտասարդներ : Եկան աշխարհի չորս ծագերէն, դարձան չորս հազարնոց բանակ, որ բախտորոշ օր մը խորտակեց Թուրքին անառիկ դիրքերը ու Արարայի վրայ տեսաւ անոր ծնկաչոք պարտութիւնը :

— Մենք հոս կ'ուզենք մնալ :

Մուսա – Տաղէն ծնունդ չառներ ու Արարայի յաղթապանծ ճակատամարտին չի յանգիր այս խռովիչ տրամադրութիւնը : Կուգայ հինէն, մեր պատմութեան հեռուներէն ու կը շարունակէ արթուն պահել սրտերը : Թերեւս ինչ որ յարգանքի արժանի բան ունինք տաղ եկած է հայկական առողջ այս բնազդին թելադրած կեցուածքէն : Որ սեւին ու ճերմակին զանազանութիւնը կ'ընէ նախ, արդարին ու անարդարին սահմանները կը գծէ, կը փոխակերպուի ապա քաջութեան, կը դառնայ գեղեցկութիւններու ծնուցիչ ուժ, պաշտամունք ու յամառութիւն : Հայոց պատմութեան համարեա՛ բոլոր էջերը կազմուած են ապրումներու եւ շարժումներու այս յաջորդականութեամբ : Անոնց շնորհիւ էր, որ ունեցանք հայրենիք, ապա կրօնք, երգ, ուրիշ մեծագործութիւններու հսկայ դումար մը ու պահեցինք հազարամեայ մեր արիւնին սեփական կարկաչը : Սնեցինք : Պահեցինք, Տեւեցինք : Կը ստեղծենք տակաւին, կը պահենք, կը տեւենք, որովհետեւ՝

— Մենք հոս կ'ուզենք մնալ ... :

Գ․ ՍՆԱՊԵԱՆ

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ՖԻՐԷՆՑԷԻ «ՈՒՖՖԻՋԻ»Ն

Ամբողջ Իտալական թերակղզին ինքնին բացօթեայ թանգարան մըն է : Կարելի է որեւէ քաղաքի որեւէ փողոցին մէջ շրջիլ ժամերով, տեսնալ դարերու կնճիռներով խորշոմած բայց միշտ լուսաւոր, տեսակ մը արեւելեան փուշիով ու երգով ոսկեզօծ հրապարակներուն վրայ և երբեք չձանձրանալ : Իտալիոյ մէջ դժուարը ընտրութիւնն է · ընտրել թանգարան մը՝ որ ամէն ինչ մեզի մոռցնելու արժանիքը ունենայ : Առանց անդրադառնալու Հռոմի կամ Միլանի մասին, որ շնորհիւ Պրէրայի Լուվրի կամ Փրատոյի արժանի պատկերասրահ մը ունի, գաւառներու ամէնէն աննշան քաղաքներն իսկ արուեստի այնպիսի հազուագիւտ նմոյշներ ունին՝ որոնք կը զարմացնեն արուեստի սիրահարները : Կարելի չէ տեսած ըլլալ ու կարօտով չվերյիշել Վենետիկը, Պէրկամօն, Արէձձօն, Ուրպինօն կամ Ֆերրարան : Ամիսներ պիտի չբաւէին վայելելու համար զանազան մեծ արուեստագէտներու ,ի մասնաւորի Ռաֆայէլի կամ Փիէթրոյի արուեստի գլուխ գործոցները՝ նետուած Իտալիոյ բոլոր անկիւններու այս կամ այն եկեղեցիին, այս կամ այն խալխլած պալատին մէջ : Կը բաւէ անգամ մը մուտք գործել Վենետիկի Աքատեմիա Տէլլէ Պէլլէ Արթէին կամ Փիրուճիայի Ազգային Պատկերասրահին մէջ, ըմբռնելու համար թէ Իտալիոյ գաւառական թանգարաններն իսկ կրնան համահաւասար ըլլալ թագաւորական որեւէ հաւաքածոյի :

Եթէ լաւը կայ, անպայման կայ նաեւ լաւագոյնը, եւ Ֆիրէնցիի Ուֆֆիչիա թանգարանը բոլոր միւսներուն մէջ եթէ ոչ լաւագոյնը, լաւագոյններէն մէկն է : Ֆիրէնցէ քաղաքը արդէն, բոլոր անոնց համար որոնք իրենց սրտերուն մէջ ունին գեղեցկութեան երազի մը անկիւնը, կը մնայ լուսաւոր ճարտարապետութեան նրբահիւս քերթուածը : Ընդունինք սակայն թէ Ուֆֆիչի թանգարանը, Ֆիրէնցէի ճիշդ սրտին, արտաքուստ չի ներկայանար Տօժական կամ Փիթթի պալատներուն հմայքով : Ուֆֆիչիին մէջ ամէն ինչ խիստ է, կարծր, երկրաչափական : Շէնքը կը նմանի աւելի զօրանոցի՝ քան պալատի · արդէն իսկ իշխանին բնակավայրը չէ եղած, այլ իր պաշտօնեաներուն եւ դատաւորներուն : Տակաւին պահած է Վազարենի տուած խիստ դիմագիծը : Բայց երբ սրահներուն մէջն ենք, կարելի է մոռնալ հանդիսաւոր եւ ծանր աստիճանները, ապակեզարդ աղտոտ մեծ պատուհանները, կարելի է մոռնալ ամէն ինչ՝ դէմ յանդիման գլխիչ գեղեցկութիւններու հետ :

Կարելի է արագ անցնիլ Ֆլաման մեծածաւալ գործերու սրահէն, կարելի է չուշանալ նոյնիսկ առաջին երեք սրահներուն մէջ — եթէ երբեք կարելի է պարզ ակնարկով մը միայն ողջունել Ճիոթթօն, Տուչչիօն եւ Զիմապուէն — եւ հասնիլ ու մնալ տաղաւարին մէջ՝ ուր կեցած են, կողք կողքի, Կիրլանտայօն, Լիփփին եւ Պոթթիչելլին՝ Հուկօ Վան տէր Կէօսի նշանաւոր նկարին շուրջ : Դարերու ընթացքին, փոքրիկ այս տաղաւարին մէջ, քանի՜ աչքեր շլացած, քանի սրտեր բաբախած են գեղեցկութեան յոր[...]սով :

Հուկօ Վան տէր Կէօսի մոգերուն երկրպագութիւնը ... Գիւղակ գիւղակ թափառող խարտիշահեր այս կոյսին հետ դէմ առ դէմ, շրջապատուած՝ ծնրադիր հրեշտակներով, հովիւներով՝ որոնց իրապաշտութիւնը սպանական բան մը ունի, սիւներու եւ գերաններու այս տէֆորին մէջ որ կ'երկարի լեռն ի վեր, կ'ուրուագծէ միջնադարեան քաղաք մը՝ Մէօզի կամ Ռէնի բաց կապոյտին կամ անոյշ կամ անոյշ մոխրագոյնին մէջ թաթխուած, քանինե՜ր թօթափեցին իրենց անհանդուրժողութեան՝ մառախուղն ու բոլոր խռովայոյզ փոթորիկները : Քանինե՜ր, դիտելով առաջին կարգին վրայ ծաղիկներու երկու փունջերը, Ս․ Յովսէփի փայտէ ջրդեղուած մուճակը եւ ծնրադիր հրեշտակներուն ժանեկազարդ վերարկուները՝ առաջին անգամով զգացին նկարչութեան ուժն ու բանաստեղծութիւնը :

Հուկօ Վան տէր Կէօս... եւ յետոյ Կիրլանտայօ Լիփփի, Պոթթիչէլլի ...

Ինչ որ հիանալի, աքանչելի է Հուկօ Վան տէր Կէօսի Մոգերու Երկրպագութեան մէջ Փերսփեքթիւի այն զարմանալի վարպետութիւնն է որ բոլոր գիծերը կը տանի Կոյսին սրտին, որուն շուրջը կը կարգաւորէ զինուորներն ու մոգերը, ազնուականներն ու սպաները՝ նիզակներու եւ սիւնազարդ գոներու հրաշալի խառնակոյտի մը մէջ :

Այսօր Լիփփին կորսնցնելու վրայ է իր պատուանդանը : Շատեր կը նախընտրեն Պելլինին՝ աւելի տարածուն ու շատ աւելի խորունկ : Մատոննան չափազանց քնքուշ է, մաքուր, բիւրեղային, թափանցիկ, գրկին մէջ մանուկը քիչ մը շատ թշեղ, բնանկարը չէչտուած վարպետութեամբ յօրինուած, հրեշտակը աչք կը թարթէ, այնքան որ, այս մենակեացին այսքան ազնուական, այսքան նրբանիւ նկարչութեան մէջ, լուրջ մօտեցումի մը պակասը մատնող արուեստականութիւն մը կայ : Որքա՜ն հմայիչ է այս Մատոննան, այո՛, բայց եւ որքան աշխարհիկ իրապէս կին ըլլալու համար :

Եւ ահա Պոթթիչէլլին... Ո՞վ անցած է Ուֆֆիչիէն եւ չի յիշեր այն վայրկեանը՝ երբ առաջին անգամ դիտած է երիտասարդ այն աղջիկը որ կը ծնի ալիքէն, հրաշալի վայրկեան, երբ հրեշտակներու շունչով հովին մուտք կը գործէ իր մէջ, գայն կը կենդանացնէ, կը կերպաւորէ եւ կը բարձրացնէ մեր աչքերուն առջեւ՝ տակաւին կատարեալ գեղեցկութեամբ ,

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Մեղք չէ՞ր այս տղուն կայարաններու մէջ բեռնակրութիւն ընելը, ան ալ այս մատղաշ տարիքին մէջ :

Իրենք կարողութեան տէր չէին, իրենց ապրուստը հազիւ կրնային հանել օրը օրին, բայց գիտէին թէ ամէն մեծ նպատակ մեծ զոհողութիւններու կը կարօտէր, եւ յանձնառու եղան այդ զոհողութիւններուն գիտակցաբար, մեծ նուիրումով :

Օրը չոր ու ցամաք անցընելով՝ եթէ կարելի էր մէկը տեղ մը հասցնել ինչո՞ւ չէ, անհրաժեշտ էր որ ըլլար տոկալ : Նեղութիւն, տառապանք շատ տեսած էին, այնքան շատ որ կարծես թէ ալ վարժուած էին անոր, ընտելացած անոր հետ : Կտոր մը սեւ հաց, քանի մը ձիթապտուղ, տաքուկ ապուր մը շատ հեղ իրենց կէսօրուան կամ իրիկուան ճաշը եղած էր, ինչ կ'ըլլար, թող առէն մըն ալ այդպէս շարունակուէր, հարկաւ օրերը այսպէս չէին մնար :

Անծանօթ կին մը իր մահուան գնով Աշոտը փրկած էր մեծ սպանդէն ,— այսպէս պատմած էր ինք,— ինչո՞ւ իրենք պիտի ընկրկէին : Իրենց փնտռածը հիմա, չար, անպատսելի անակնկալ մը չպատահէր, Աստուած ուժ ու կարողութիւն տար մնացեալը երկրորդական էր :

Բայց, ժամանակի ընթացքին, իրերը սկսան տարբեր ընթացք ստանալ : Երախաները քանի մեծցան աւելի պահանջկոտ դարձան : Անոնց առօրեայէն դուրս դպրոցական ծախքերը գրեթէ կրկնապատկուեցան, հարկ էր այդ բոլորին հասնիլ, դիմանալ :

Գ․ Վարդան իր գործէն դուրս, տունին մէջ սկսաւ տարբեր գործերով ալ զբաղիլ քանի մը դրախմի աւելի շահելու համար : Տիկին Սիրարփիին «աշխատանքի ժամերը» շատ երկարեցան , ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր յատկապէս Աշոտին : Իր ինչի՞ն, ի՞նչ բանի համար այսքան զոհողութիւն պէտք է ընէր այս առաքելատիպ ընտանիքը :

Գ․ Վարդան, տանց մէկուն դրացնելու, գնաց քանի մը ունեւորներու դուռները բախեց · պարզեց խնդիրը, բայց ի զո՜ւր :

— Ես ինծի համար օր մը չեմ մտածած մէկէն լեփտա մը ուզել , այս աներեւութիւնս որբ տղու մը համար է, բաւած էր բոլորին : Բայց անոնք, ամէնքն ալ, կարծես մէկ խօսք ըրած, պատասխանած էին իրեն նոյն անպէտ առարկութիւններով :

— Ի՞նչ պիտի ընէ դպրոց երթայ, դպրոցը փոր չի կշտացներ... Դպրոց պիտի երթայ վարժապե՞տ ըլլալու համար... վարժապետներուն վիճակը չի՞ տեսներ․․ Դպրո՞ց, վայր անօթի մնալու միտք ունի կ'երեւայ :

Ու հազար ու մէկ նման առարկութիւններ ...

Մինչ նեղութեան , զրկանքի, թշուառութեան օղակը երթալով կը սեղմուէր հէգ ընտանիքին շուրջ : «Ոչ, այս վիճակը այլեւս տանելի էր, պէտք չէր աւելի երկարել», կը մտածէր Աշոտ, բայց ի՞նչ ընէր, ի՞նչպէս ընէր : Դպրո՞ցը... ուղղակի կը պաշտէր : Հիմա շրջապատ ունէր, հորիզոնը երթալով կը լայննար , միտքը տարածուն ծաղկալից դաշտի մը պէս օր – աւուր կը բացուէր : Բայց այս վիճա՞կը, այս բարի խեղճ ընտանիքին վիճա՞կը ...

Ինք ի՞նչ էր անոնց համար : Անոնք ի՞նչ էին իրեն համար : Ոչ իսկ հայրենակից , ոչ իսկ ծանօթ, բախտին մէկ անհասկնալի խաղը : Ու տանջանքը, խոր տանջանքը կը կրծոտէր Աշոտին սիրտը, օր – աւուր քիչ մը աւելի սաստկութեամբ :

Գիշերները անհանգիստ, յաճախ կը չոկուէր իր անկողինին մէջ, անձկութեամբ կը նայէր դէպի գիրենք բաժնող դուռը եւ անոր ճեղքերէն կը նշմարէր ճրագին լոյսը : Ուրեմն այդ խեղճ կինը տակաւին արթուն էր : Տակաւին կքած ասեղ կը քաշէր : Ժամը քանի՞ն էր հիմա : Մեղք չէ՞ր այդ ազնուական կնոջ :

Ոչ, պէտք չէր աւելի երկարել այս ողբերգութիւնը : Դպրոցը լաւ բան էր, այո,— մանաւանդ բարձրագոյնը,— բայց կ'երեւի իրեն համար չէր, ինչո՞ւ պէտք էր նահատակուէին այս մարդիկը իրեն համար :

Եւ օր մը, գիշերանց կէս խենթի երեւոյթով, ելաւ անկողինէն ու գիշերանոցով կանգնեցաւ դեռ աշխատող Սիրարփիին առջեւ :

— Ոչ, ոչ, մայրիկ, այդ վիճակը անտանելի է, այս վիճակին հետ երբեք չեմ կրնար հաշտուիլ : Հայրիկը այժմ տկար, ուժասպառ , դուն գիշերուան մինչեւ ժամը երեք – չորսերը կ'աշխատիս, եւ ասիկա ամէն օր, ամէն երեկոյ, անկարելի է ... վաղուընէ սկսեալ ալ դպրոցը վերջացած կը համարիմ ինծի համար, գործ կը փնտռեմ :

Այր ու կին իզուր փորձեցին տարհամոզել Աշոտը, որ բորբոքած , լալով կը խօսէր :

— Համբերէ , տղաս, շարունակէ դպրոցդ , դեռ ոտքերնիս գերեզման հասած չէ, հարկաւ Աստուած բարի դուռ մը կը բանայ ...

Բայց, Աշոտ այդ բոլորը չէր ուզեր լսել :

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՋ[...]

(11 Շար․)

կատարեալ մաքրութեամբ, բայց որ, շուտով, պիտի կորսնցնէ այդ ամէնը եւ ծածկուի տասեղնագործուած այն վէրարկուով՝ զոր օտնական ձեռք մը իրեն կ'երկարէ արդէն։ Շատերուն համար այսօր ճապաղ այլաբանութիւն մըն է այլեւս անիկա՝ այնքան կրկնուած արուեստի հրատարակութիւններուն մէջ. բայց ան որ առաջին անգամով կը դիտէ Վէնիւսին ծնունդը՝ ուրիշ, նոր բան մըն է, աւելի քան կրօնական վերացում մը։ Այս նկարով, արուեստագէտ դիտողը կը մտնէ կարգի մը մէջ՝ զոր այլեւս չի կրնար թողուլ. Գեղեցկութեան կարգն է անիկա, յաւիտենական կարգը՝ որ կը գնչէ միւս բոլոր գիտելիքները՝ Յառաջդիմութիւն, Գիտութիւն, Պատմութիւն թէ նոյնիսկ Ճշմարտութիւն։ Եւ այն ատեն հասկնալի կը դառնան Տա Վինչիի խօսքերը, թէ «նկարչութիւնը կ'ընդգրկէ ու կը պարունակէ ամէն ինչ որ բնութիւնը կ'արտադրէ», թէ «նկարչութիւնը լուռ բանաստեղծութիւն մըն է»։

«Ով որ դէմք մը կը նկարէ, եթէ երբեք չկարենայ նոյնանալ իր հետ, չի կրնար զայն կատարել», կը շեշտէր Տա Վինչի տխրութեամբ, որուն սակայն ինքն իսկ չկրցաւ հասնիլ. իր հանճարը կը զգէ կ'անցնի արուեստը եւ կ'արհամարհէ դէմքերը։ Պոթթիչելլին, իրապէս, միակն է որ դէմքերուն հետ զուգընթաց կ'ընթանայ։ Եթէ երբեք զարման այլաբանութիւնը մեզ այնքան կը յուզէ, իր ներկայացուցած անձնաւորութիւններուն անհիւթական շնորհքէն չի գար միայն, այլ որովհետեւ ծանրութեան յայտնի օրէնքներէն անկախ, կ'ուրուագծեն մեր աչքերուն խորհրդաւոր ու լուռ շուրջպար մը՝ ծոպերիտեան պարտէզի մը ոսկեխնձորներուն տակ։ Պոթթիչելլի հասած է բարձրութեան մը, որ կը խլէ երաժշտութենէն իր արժանիքները, յօրինելով, բոլոր փերափեֆթիներէն ազատ ձեւերով ու գոյներով, կատարեալ եւ ազեկէզ մեղեդի մը, ժամանակին վրայ որ կը թռչի եւ գեղեցկութեան՝ որ կը փախչի։

«Պոթթիչելեան կոյսերու խոր եւ հիանգալին երազը, «նիհար եւ բիւրաթեկ գիծերու տեւական եւ տատապագին» գեղեցկութիւնը կը խրտչեցնէին Իփոլիթ Թէնը, սիրահար, ինչպէս իր դարը ամբողջ, աւելի դիւրին եւ փարթամ գեղեցկութիւններու։ Քննադատութիւնը տակաւին երկար ատեն պիտի շարունակէ հեգնել, Պերէնսընի հետ, «քիչ անգամ ճշգրիտ» գծագրութիւնը, «հազուադէպօրէն հաճելի» երանգաւորումը, «ապերախտ տիպարները» Ֆիլիփփօ Լիփփիի նշանաւոր աշակերտին։ Առանց անդրադառնալու Մըլոն հաւաքածոյին, Ուֆֆիչիին մէջ կան ուրիշ նկարներ եւս, որոնք կը հաստատեն Պոթթիչելլիի հանճարը, սկսեալ Երեք շնորհքներէն։

Կարելի չէ նկարչութենէն քիչ շատ հասկնալ, լիանալ փոքրիկ այս տաղաւարին մեծ գեղեցկութիւններով եւ փափաք ունենալ տակաւին շարունակելու Ուֆֆիչիին այցելութիւնը։ Դժուար է անցնիլ 18.000 նկարներու առջեւէն միեւնոյն լրջութեամբ ու ապրումով՝ հակառակ անոր որ ամէն ինչ, կամ գրեթէ, առաջնակարգ մեծութիւններ են։ Մանթէնեան, Պէլլինին... (որուն լաւագոյն գործերը հոս չեն սակայն, կը գտնուին Միլանօ եւ Վենետիկ)։ Ուֆֆիչիի մէջ կը մնան գլուխ գործոցները Փաօլօ Ուչելլոյի (օրինակ, Սիէննայի պատերազմը, ուր ձիերու գոփիւնը, աղեղներու եւ նիզակներու աղաղակները կը յօրինեն զարմանալի ներդաշնակութիւն մը)։ Ուֆֆիչիի մէջ է նաեւ վստահօրէն Վենեձիանոյի վերագրելի միակ նկար մը։ Եւ անդին, ինչ հրաշալի Ֆլամաններ... Ռոժէ տը լա Փասթիւրէն կսկծալի, հիւծած ու աղեխարշ Թաղում մը, Մէնլինկէն մատաղ Պէնէտէթթօ Փօրթինարին՝ քաղցրացած ու տեսակ մը մարդկայնացած Ֆիրէնցէի խնկարոյր օդէն։ Ժէրար Տաւիտէն Մոգերու երկրպագութիւն մը։ Ով տարրական գաղափարն իսկ չունի ֆլաման նկարչութեան մասին, կրնայ զայն ճանչնալ Ուֆֆիչիին մէջ՝ սկսեալ Վան Տէր Կէօսէն, Վան տէր Վէյտէնէն եւ Տաւիտէն մինչեւ Ռիւպէնս եւ Ռամպրանդ։ Նոյնն է պարագան նաեւ գերմանական նկարչութեան համար։ Կարելի է հոս խմբուած տեսնել գերմանական նկարչութեան ընտրանին.— Տիւրէրի սքանչելի դիմանկարները եւ Մոգերու երկրպագութիւնը՝ ուր առաջին անգամ վերածնունդը կ'ազդուի գերմանական կոթականէն, Հոլպէյնի սքանչելի Սըր Ռիչըրտ Սաութվէլը, Կրանախները։ Շատեր, իտալական նկարչութեան անգերազանցելի այս գլուխ գործոցներուն կողքին ուշադրութիւն չեն դարձներ գերմանական նմոյշներուն, անարդար է սակայն չնկատել թէ ինչպէս Տիւրէր, ընդօրինակելով հանդերձ Մարթէնա մը կամ Պէլլինի մը, կը վերանորոգէ իր ոճն ու գունատախտակը՝ առանց երբեք դադրելու ինքզինքը ըլլալէ։

Տա Վինչիի եւ Վէրրոքիոյի գործակցութիւնը — այն չափով որ կարելի է զայն ճշդել ու ժամանակադրել — կը ներկայացնէ մեզի երկու հարազատ նըկարներ, Քրիստոսի մկրտութիւնը՝ ուր կը գտնենք նախնականներուն քանդակային ուժն ու գնդերումը, եւ Աւետումը՝ որուն վրայ անկասկած բազմաթիւ ձեռքեր աշխատած են, բայց ուր հրեշտակը Տա Վինչիի դիմագիծերուն կատարեալ մաքրութիւնը պահած է տակաւին։

Ազատագրումին, Միքէլ Անճէլոյի Սուրբ Ընտանիքը փոխադրուած էր Փիթթի։ Հիմա Ուֆֆիչի է կրկին, միակ արկած հանճարեղ ստեղծագործութեան մը մէջ, ոժգոյն սիրագործութիւն քանդակագործի մը որ կ'ուզէ փաստել թէ կրնայ, եթէ ուզէ, հաւասարիլ Տա Վինչիի եւ Ռաֆայէլի — Եկէֆանիկներու Կոյսին։ Այս կոյսը ահաւասիկ որ Միքէլ Անճէլոյի արձանային ուժին կը հակադրէ իր մեղկ ու խորհրդաւոր շնորհքը, որմէ շատեր պիտի նախընտրէին անշուշտ Լեռն. Ժ.ի դիմանկարը։

Անկասկած Ուֆֆիչիին մէջ ալ անհանդուրժելի նկարներ կան, մանաւանդ երբ կը դիտենք Փարմիճիանոյի Կոյսերը։ Այնքա՜ն մանրամասնուած են, այնքան ճոխ՝ որ աչքը չի գիտեր ուր հանգչի։

Բայց ահա Գարաւաճիօն, որուն համար ըսուած է թէ «եկած էր քանդելու նկարչութիւնը»։ Գայթակղութիւններով եւ ոճիրներով փոթորկած կեանք մը մեզի կու տայ նկարչութիւն մը՝ որուն իրապաշտութիւնը կը հասնի երկդիմութեան եւ երբեմն նոյնիսկ ախտին։ Սա Բագոսը... երիտասարդ՝ բայց ճարպի մէջ խեղդուած, մեղկ կզակով, կնոջական շըրթունքներով, տխուրաչուի, գանգրահեր, որթատունկի բարունակով պսակուած, լոյսը կը սողոսկի մարմնին վրայ, ձորձին վրայ՝ որմով ծածկուած է, պտուղներուն վրայ, բաժակին մէջ պղպջացող գինիին վրայ. բայց ախտաւոր այս մանուկը. մտած է արդէն մեռելներու թագաւորութեան մէջ։ Քայլ մը եւս, եւ Ճիուզէփփէ Մարիա Քրեսփիին զարշելի Լուն է։

Ուֆֆիչիին մէջ լաւ չէ ներկայացուած Թինթորէթթօն, բայց Թիցիանօն բազմած է իր լման փառքով։ Ուֆֆիչիին Վէնիւսը պարպուած աչքերով գեղեցիկ չուառուհի մըն է միայն, բայց ահաւասիկ Ուրպինոյի Վէնիւսը։ Այս նկարը կը զուգադրէ, գոյներու եւ լոյսերու սքանչելի հակադրութեան մը մէջ, ամէն ինչ որ մեծ նկարիչը կրցած է իւրացնել վարպետներու օրինակէն։ Երկնագոյն կապոյտով եզերուած այս սիւնը, զարակի մը առջեւ ծնրադիր այս մանկամարդ աղախինը, խարտեաշհեր այս կինը, ամբողջ այս մտերմիկ շրջանակը նախնականութիւն մը կը մատնեն։ Բայց մարմարէ սալայատակը, անկողինը ծածկող վերմակի կարմիրին հետ վարագոյրի ծիրանիին հակադրութիւնը, սաւանին ծալքերը՝ ուր գեղինով կետաւորուած շնիկ մը կը քնանայ, եւ մերկութիւնը չափազանց երկարած, աւելի սաթափափայլ քան ոսկեգոյն, տակաւին ամօթխած, քնքոյշ, յիշեցնելով նորերուն զգայնութեամբ հեշտական արուեստ մը։ Մօտեցած ենք արդէն պոռլերան պերճանքին, Կոյայի բըզզայնութեան։

Կարելի է դուրս գալ այլեւս Ուֆֆիչիէն խաղաղ գեղեցկութեամբ այս վերջին պատկերին վրայ՝ որուն հոգին տակաւին չէ կրցած դուրս գալ մարմնական իր բանտէն։ Խարտեաշհիւսք, տխրաժպիտ այս ազնուականուհին, անակնկալի բերուած իր տան մտերմութեան մէջ, ծածկելիք չունի. ինքզինքը չի մատուցաներ. խաղաղ սրտով կը սպասէ տան գլխաւորին. կատարեա՛լ պատկեր երջանկութեան։

Այո՛, կարելի է այլեւս դուրս գալ Ուֆֆիչիէն։ Օր չէ, օրե՛ր բաւական չեն դիտելու ու ճաշակելու արուեստի այս անբաւ դէզերը։ Տակաւին չխօսեցանք քանդակագործութեան մասին։ Տաղաւարները ամբողջ լեցուած են հին թէ նոր արձաններու բացառիկ նմոյշներով, սկսած Յոյներէն, Հռոմէացիներէն, մինչեւ Վէէրքիօ եւ Միքէլ Անճէլօ։

Կ'ըսեն, թէ այն գեղարուեստական գրօսաշրջիկները որոնք մէկ օրուան համար Ֆիրէնցէ եկած են՝ մնացած են մէկ շաբաթ։ Իսկ կան որ ամիսներով եկած են Ուֆֆիչի, եւ կը ցաւին, որ տակաւին ամբողջութեամբ զայն չեն ճաշակած։

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱԼԱՆՍ, (Յառաջ) — Կարճ եւ անակնկալ հիւանդութենէ մը ետք իր մահկանացուն կնքեց գաղութիս հին անդամներէն ընկեր Գեղամ Սարոյեան։

Հաւատաւոր եւ գործունեայ դաշնակցական, ամէն առիթով իր մասնակցութիւնը բերած էր ազգային եւ կուսակցական ձեռնարկներուն։

Երկար տարիներ եղաւ «Յառաջ»ի Վալանսի թղթակիցը եւ իր այդ պաշտօնը կատարեց մեծ բարեխղճութեամբ։

Ողբացեալ ընկերոջ թաղումը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 13ին։ Ներկայ էին ընկերներ, Նոր Սերնդականներ եւ բարեկամներ։ Աւուր պատշաճի դամբանական մը խօսեցաւ ընկեր Ե. Գասեան՝ դըրուատելով Գ. Սարոյեանի բարեմասնութիւնները։

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. Կոմիտէին կողմէ եռագոյն ծաղիկներով զարդարուած ծաղկեպսակ մը զետեղուեցաւ ողբացեալ ընկերոջ գերեզմանին վրայ։

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՏՂԱՆ

Հայրը կը հարցնէ տղուն.

— Ատ ի՞նչ հանգոյց է թաշկինակիդ ծայրը:

— Մայրիկը կապեց, որպէսզի ծրարը փոստարկղ գցել չմոռնամ:

— Եւ դուն գցեցի՞ր:

— Ոչ, որովհետեւ մայրիկը մոռցաւ ծրարը ինծի տալ:

×

ՍԽԱԼՈՂ ՀԱՅՐԻԿՆԵՐ

— Հայրիկ, — կ'ըսէ դպրոցական տըղան, — այն խնդիրը, որ դուն լուծեցիր, սխալ էր:

— Ի՞նչ կ'ըսես: Ի՞նչ անախորժ բան եղաւ ուրեմն:

— Հոգ չէ, հայրիկ, ուրիշ հայրիկներու ալ անախորժ բաներ պատահեցան այսօր թուաբանութեան պահուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Շատ յոգնած վիճակի մը մէջ գտայ զինքը, պարոն։

— Վրդովա՞ծ եւ անձկալի։

— Օ՛, ո՛չ, պարոն։ Ընդհակառակն, աւելի զուարթ կ'երեւէր, բայց կը գանգատէր իր յոգնած ըլլալուն համար։ Թէեւ հեռախօսել փորձեց, բայց ձախողելով, ըսաւ թէ՝ առաւօտուն կը հաղորդակցի։

— Ա՜հ...

Փուարոյի աչքերը կը փայլէին կենդանութեամբ։ Հարցումները շարունակեց ան, փորձելով հանդարտ ձայնով մը խօսիլ։

— Դուք լսեցի՞ք անունը այն անձին, որուն հետ կ'ուզէր հաղորդակցիլ։

— Ոչ, պարոն։ Պարզապէս թիւը պահանջեց եւ սպասեց վայրկեան մը։ Հաւանաբար, հեռաձայնի պաշտօնեան ըսած ըլլայ իրեն— «կը փորձեմ ձեր ուզած թիւը բանալ»։ Որովհետեւ Միս Ատամս պատասխանեց. «Շատ լաւ», յետոյ յօրանջեց եւ ըսաւ ինծի. «Կարեւորութիւն չունի, այլեւս չեմ սպասեր։ Մեծ կարիք ունիմ քնանալու»։ Իր տեղը զետեղեց ընկալուչը եւ յետոյ սկսաւ հանուիլ։

— Ի՞նչ թիւ պահանջեց։ Կը յիշէ՞ք միթէ...

— Ներեցէք ինծի, պարոն, բայց չեմ գիտեր։ Միայն կը մտաբերեմ, հեռաձայնի կեդրոնին անունը՝ «Վիքթորիա»։ Մասնաւոր ուշադրութեամբ չէի հետեւեր իրեն։

— Որեւէ բան կերա՞ւ կամ խմեց քնանալէ առաջ։

— Ըստ իր սովորութեան՝ գաւաթ մը տաք կաթ։

— Ո՞վ պատրաստեց զայն։

— Ես ինքս, պարոն։

— Եւ ո՞չ ոք եկաւ այստեղ երեկոյեան ընթացքին։

— Ոչ ոք, պարոն։

— Իսկ օրուան մէ՞ջ։

— Չեմ յիշեր մէկը տեսած ըլլալ այստեղ։ Միս Ատամս ցերեկուան ճաշը քաղաքին մէջ ըրած եւ հոն առած էր իր թէյը։ Ան վերադարձաւ ժամը վեցին։

— Կաթը ո՞վ բերաւ... Այն կաթը որ խմեց քնանալէ առաջ։

— Իր խմած կաթը բերած էին ցերեկէն յետոյ։ Կաթնավաճառին աշկերտը շիշը կը զետեղէ դրան մօտ ժամը չորսին։ Ես վստահ եմ, պարոն, որ վնասակար բան մը չկար այդ կաթին մէջ։ Այս առաւօտ ես ինքս ալ նոյն կաթէն դրի իմ թէյիս մէջ։ Իսկ բժիշկն ալ հաստատեց թէ Միս Ատամս պէտք է ընդունած ըլլայ զօրաւոր թմրեցուցիչ մը։

— Կրնամ սխալած ըլլալ, ըսաւ Փուարօ։ Շատ հաւանական է որ սխալած ըլլամ։ Բայց ինչ որ ալ ըլլայ՝ պէտք է որ տեսնեմ բժիշկը։ Կը հասկնա՞ք, Միս Ատամս դաշտունկներ ունէր։ Ամերիկայի մէջ կեանքը բոլորովին կը տարբերի մեր այստեղ վարած կեանքէն։

— Գիտեմ, պարոն։ Ծիքակոյի կանկըսթերներուն մասին բաւական կարդացած եմ։ Այս երկիրը աւազակներով լեցուն է եւ ոստիկանութիւնը շատ մեծ բան մը չարժեր։ Ան չի հաւասարիր մեր ունեցած ոստիկանութեան։

Ալիս Պէնէթի ցեղապաշտութեան զգացումներուն արտայայտութիւնները կանխելով, Փուարօ ընդհատեց զայն։ Իր հայեացքը պատահաբար հանդիպեցաւ աթոռի մը վրայ դրուած փոքրիկ պայուսակի մը։

— Միս Ատամս իր հե՞տ տարած էր սա պայուսակը երէկ երեկոյ դուրս ելած ատեն։

— Ոչ թէ երէկ երեկոյ, այլ երէկ առաւօտ տարած էր զայն։ Երբ ժամը վեցին վերադարձաւ, պայուսակ չունէր։ Բայց գիշերը՝ իր հետը բերաւ։

— Ա՜, կը թոյլատրէ՞ք որ բանամ զայն։

Ալիս Պէնէթ ամէն ինչ կը թոյլատրէր այլեւս։ Ինչպէս սովորաբար, անգամ մը հաւատք ներշնչելէ յետոյ, բոլոր զգոյշ եւ կասկածամիտ կիները, նոյնպէս եւ Ալիսը կարելի էր ամէն բանի հնազանդեցնել։ Փուարօն կրնար այլեւս ազատօրէն շարժիլ՝ ըստ իր կամքին։

Պայուսակը կղպուած չըլլալով, իսկոյն բացաւ։

— Կը տեսնէ՞ք, Հասթինկ, կը տեսնէ՞ք... մրմնջեց Փուարօ յուզումով։

Պայուսակին պարունակութիւնը մատնեց տուաւ մեզի։

Դիմայարդարանքի տուփի մը մէջ կը գտնուէին երկու պզտիկ գործիքներ, որոնք կօշիկներու մէջ զետեղուելով՝ կըրնային մէկը մեծցնել քանի մը սանթիմեթրի չափ։ Ուշադրութիւնս գրաւեց նաեւ զոյգ մը գորշագոյն ձեռնոց, եւ, մետաքսաթուղթի մէջ փաթթուած՝ ոսկեգոյն շէկ կեղծամ մը, ճիշդ Ժանն Վիլքենսոնի մազերուն գոյնով, եւ, ինչպէս անոր վարսայարդարումը՝ ճակատին վրայէն երկուքի բաժնուած եւ խոպոպուած ծոծրակին վրայ։

— Դեռ կը տարակուսի՞ք, հարցուց ինծի Փուարօ։

ԱԳԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաննիկ Սարգիսեան եւ Տարօնեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 26) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՆՈՒԷՐ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սարգիսեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն յիսուն ֆրանք Կապոյտ Խաչի Օղաֆ. կայանին, Գեղամ Մելիքեանի մահուան առթիւ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեանի եւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, Նիւ Եորքաբնակ իրենց քեռայրին՝ Նիշիթա Հարմանճեանի անակնկալ եւ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ծերիկեանց եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գեղամ Ծերիկեանցի մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ, յիսուն ֆր. կը նուիրեն Սէն-Ռաֆայէլի հանգստեան տան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ճ. Պահատուրեան, շնորհակալութիւն կը յայտնեն Լիոնի Հայ Կրօն. դասուն, Եկեղեցական եւ Ազգային, Աղքատախնամի եւ Տիկնանց, Դպրաց եւ երգչախումբի վարչութեանց եւ անդամներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք գրաւոր կամ անձամբ շնորհաւորեցին ամուսնութիւնը իրենց անդրանիկ զաւկին Արթիւրի ընդ Օր. ՄԱՐԻՆԱ ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆԻ (Պէյրութէն), որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 19ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Քրիսթին Գարայեան եւ Պ. Ժան Գարայեան կը նուիրեն 50 ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, Արմենուհի Տարօնեանի մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Հաճիպօղոսեան կը նուիրեն երեսուն ֆր., ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղաֆ. կայանին, իրենց թոռնիկին ամուսնութեան առթիւ։

Պ. Ամիրխանեան կը նուիրէ քսան ֆր., ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղաֆ. կայանին։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խաչի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ համանուն եկեղեցւոյս մէջ։

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Դպրաց Դասու կողմէ, առաջնորդութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հուպուեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի։

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութեան եւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարերարաց ննջեցելոց յիշատակին։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10.30։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրերու հետեւեալ դասընթացքները պիտի վերաբացուին Սեպտեմբեր 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ։

ՊԱՆԵՕ · ՔԱՇԱՆ, 24 Ռիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեօ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակնօրեայ վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 – 12։

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ – ԱՆԻԷՌ, 4 Ռիւ Մաբիլոր Պուա – Քոլոմպ։

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Կոչ կ՚ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողներուն որ հետաքրքրուին լրջօրէն իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

CONFECTION FEMININE
ENTREPRENEURS SPÉCIALISÉS
CORSAGES
tergal doubles, non coupés, grosses séries, travail assuré toute l'année.
Etabl. HALIOT
24, Boulevard Saint-Denis, Paris (10e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Կապ. Խաչի Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 3էն, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն, Քոււա – Ռուժի դպրոցի սրահին մէջ, դասատու Պ. Իշխան Մարտիրոսեան։ Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ արձանագրել իրենց զաւակները, իսկ քաղաքի համար դիմել 31 Ռիւ տ'Ալամպէռ, ընկերուհի Միքայէլեանի բնակարանին մէջ։

ՏԷՍԻՆ.— Կապ. Խաչի դպրոցի 1965–66 տարեշրջանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր՝ դիմել Պ. Վ. Հիւսեանի Ռիւ Նանսէն։ Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2էն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9.30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին
Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի « Արծիւ » ակումբին
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18էն մինչեւ լոյս
SALLE FRANCO-SUISSE
10, Rue des Messageries, PARIS (10e) — Métro Poissonnière
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
BAR — BUFFET

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75-ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Շրջանի վարչութեան բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ.— Ա) Զեկուցում պատգ. ժողովի։ Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի առաջին ժողովին։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՆԻՍ.— Հ. Յ. Դ. «Գէորգ Չաւուշ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական վայրը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։ Կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սերունդի վարչութիւնը։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
GEORGE V, Avenue George V, Paris
Եզանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետագային

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ
ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ խւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE
Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ
52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. — Հատը 0,30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 25 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԽԱ՞Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10418

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.418

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԺԲԱԽՏ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Համաշխարհային առաջին պատերազմը գերեզմանափորը եղաւ օսմանեան կայսրութեան :

Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութիւնը ո՛չ մէկ շահ ունէր պատերազմին մասնակցելու : Գերմանասէրները, մասնաւորապէս պատերազմական նախարար Էնվէր,— որ շփացած էր Սահմանադրութեան հռչակման օրերուն իր վայելած ժողովրդականութենէն, իբրեւ «հերոս ազատութեան» եւ տարուած փոքրիկ Նապոլէոն մը դառնալու մեծամտութենէն, կրակի մէջ ձգեցին Թուրքիան :

Իթթիհատը կրեց իր պատիժը : Անտանման տարածութեամբ հողամասեր անջատուեցան օսմանեան կայսրութենէն եւ Թուրքիան ամփոփուեցաւ Անատոլուի սահմաններուն մէջ :

Յաղթական դաշնակիցները իբրեւ «հոգատար» իրարու միջեւ բաժնեցին աւարը : Արաբախօս հողամասերը յետագային ազատագրուեցան եւ կազմեցին անկախ պետութիւններ :

Հայ ժողովուրդը, որ մեծագոյն զոհն էր եղած Թուրք ոճրագործ կառավարութեան եւ բոլորէն աւելի օժանդակած էր դաշնակիցներու յաղթանակին, բոլորովին լքուեցաւ իր չար բախտին :

1918 Հոկտեմբեր 30ի Մուտրոսի զինադադարով Թուրք կառավարութիւնը առանց պայմանի անձնատուր կ'ըլլար դաշնակիցներուն :

Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, եւ քէն նոյնիսկ Յունաստան շահեր կ'ապահովէին իրենց համար : Սակայն Հայերը կ'անտեսուէին :

Հայաբնակ վեց նահանգները չէին գրաւուէր դաշնակիցներէն : Տեղացի Թուրքերը նոյնիսկ զինաթափ չէին ըլլար : Շատ չանցած Մուսթաֆա Քեմալ խմբաւորում մը պիտի կազմէր այդ շրջանին մէջ եւ պիտի թափանցէր դէպի Անատոլուի խորերը, միանգամ ընդ միշտ թաղելու համար հայկական հարցը :

«Մելլի» շարժումը գլխաւորապէս ուղղուած էր Հայերու դէմ, Թուրքերը չէին կրնար մարսել անկախ Հայաստանի մը ստեղծումը : Կորսնցուցեր էին կայսրութեան հարաւային սահմաններուն վրայ Միջագետքը, Սուրիան, Լիբանանը, Յորդանանը, Պաղեստինը, Եմէնը, Հիճազը, Ասիրը,— ամբողջ արաբական թերակղզին :

Այդ անդարմանելի կորուստին փոխարէնը կ'ուզէին լուծել վրէժ՝ հայկական նահանգներէն, թոյլ չտալու համար որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ընդարձակէ իր սահմանները դէպի հարաւ, գրաւելով մեր պապենական, պատմական հողերը :

Դժբախտաբար իրենց այս ձգտումին համար կը հանդիպանէր Թուրքին հիւսիսի «յաւիտենական թշնամի Մոսկով»ը, որ կարմիր պատմուճան հագած՝ նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաջալերէր Թուրքերը, սկսեալ ոճրագործ Իթթիհատի կառավարութենէն, որուն կը նուիրէր Կարսը, Պաթումն ու Արտահանը 1918 Մարտ 3ի Պրեսթ – Լիթովսքի դաշնագրով : Այս երեք նահանգները ռուսական էին 1878էն ի վեր :

Իթթիհատէն ետք Լենին անվերապահ աջակցութիւն ընծայեց նաեւ Մուսթաֆա Քեմալին, որ իբրեւ թէ իրեն պէս ճակատ բացած էր միջազգային «կապիտալիզմ»ի եւ «իմպերիալիզմ»ի դէմ :

Առաջին «իմպերիալիզմ»ը Հայաստանն էր : Պէտք էր ճզմել զայն : Ինչպէս Իթթիհատի, նոյնպէս Քեմալականներու երազն էր «Ճըլըդ» Հայաստանի վրայէն ձեռք երկարել եղբայր Ազրբէջանի եւ ապա ճամբայ բանալ դէպի Թուրան :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽԻՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ՝ ՄԻԹՐԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՔՈՒԷ ՊԻՏԻ ՏԱՆ

Տրանսիի քաղաքապետարանին մէջ, Համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն երկար նիստ մը ետք, վաւերացուց Վալտէք Ռոշէի տեղեկագիրը եւ որոշեց իր քուէները կեդրոնացնել, Հանրապետութեան Նախագահութեան նոր թեկնածու՝ Ֆրանսուա Միթրանի վրայ :

Վալտէք Ռոշէ շատ գոհ է անշուշտ իր ձեռք ձգած յաջողութենէն : «Ֆիկարօ» կը գրէ թէ այս ձեւով համայնավար կուսակցութիւնը կը խուսափի իր հարազատ ձայներուն հաշիւը բանալու վտանգէն : Այլապէս, եթէ կուսակցութիւնը իր թեկնածուն ներկայացնէր, քուէներու թիւը կրնար ցոյց տալ թէ Համայնավար կուսակցութիւնը բազմաթիւ անդամներ կորսնցուցած է : Բայց շնորհիւ Միթրանի, ղուրս կ'ելլէ իր կղլխացումէն : Չի խօսուիր «Ժողովրդական ճակատի» մասին, թէեւ համայնավարները չեն վարանիր յայտարարելէ թէ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միասնաբար տուած քուէները մեծ նշանակութիւն պիտի ունենան քաղաքական յեղաշրջումին վրայ, քուէարկութենէն ետք :

Կ. Կոմիտէի բանաձեւը կը շեշտէ թէ ամբողջութեամբ կը վաւերացնէ քաղաքական Բիւրոյի տեղեկագիրը զոր ներկայացուցած է Վալտէք Ռոշէ : Եօթը տարիէ ի վեր դրամատիրական մենաշնորհներու իշխանութիւնը ի գործ դրաւ, յետադիմական ուժերու, փինէի անկախներու եւ Ժողովրդական Շարժումին օժանդակութեամբ, ամէնէն յետադարձ ընկերային եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը զոր Ֆրանսա ճանչցած է քսան տարիէ ի վեր : Անհատական իշխանութիւնը վնասեց ազգին ժողովրդավար կեանքին, բոլոր ձեւերով :

Բանաձեւը յիշեցնելէ ետք թէ ինչ դիրք բռնած է համայնավար կուսակցութիւնը, 1963 Դեկտեմբեր 24ին երբ յայտարարուեցաւ նախագահական ընտրութիւնը, կը ճշդէ թէ նոր կացութիւն մը ստեղծուած է : Միթրան, թեկնածու Հանրապետութեան Նախագահութեան, հրապարակաւ պարզելով իր ծրագիրը, հաստատեց ընդդիմութիւնը զոր ցոյց կուտայ 1958էն ի վեր, ներկայ վարչաձեւին : Յայտնեց թէ կ'ուզէ Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը կ'ուզէ : Կ'ուզէ ջնջել այն յօդուածները որոնք կը նուիրագործեն անհատական իշխանութիւնը : Բանաձեւը կը շեշտէ նաեւ թէ քուէարկելով Ֆ. Միթրանի համար, համայնավար, ընկերվարական եւ այլ դեմոկրատներ նոր եւ ծանր հարուած մը կը բերեն մենաշնորհներու իշխանութեան :

× Համայնավար պաշտօնաթերթը՝ Իւմանիթէ խիստ յօդուած հրատարակած է Էտուար Տէփրէօյի դէմ, որ քննադատած էր Ֆրանսուա Միթրանը : Փէ – էս – Իւի քարտուղարը գրած էր ի միջի այլոց.— « Երբ համայնավար կուսակցութիւնը կը սխալի— ցոյց տուինք Ալժերիոյ պատերազմին ընթացքին — լաւ չէ իրեն հետ սխալիլ» :

Այս խօսքին, Իւմանիթէ կը պատասխանէ.— « Եթէ Տէփրէօ դաս ունի տալիք, թող իր իսկ կուսակցութեան տայ» :

× Համայնավար ուսանողները կը բողոքեն Միթրանի թեկնածութեան դէմ « տասնըմէկ անգամ նախարար, Դ. Հանրապետութեան օրով եւ մեծ կողմնակից Ֆրանսական Ալժերիայի, խորհրդանշան քաղաքական այն անցեալին զոր բանուորական դասը կ'ատէ » :

ԱՄԵՐԻԿԱ՝ ԴԷՄ ՓԵՔԻՆԻ ՄՈՒՏՔԻՆ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

ՄԱԿի ամերիկեան պատուիրակը շատ խիստ լեզուով դէմ արտայայտուեցաւ Չինաստանի անդամակցութեան : Միացեալ Ազգերը, շեշտեց Կոլտպերկ, պէտք է մերժեն անդամակցութիւնը վարչաձեւի մը որ դէմ է խաղաղութեան :

Անդրադառնալով Վիէթնամի պատերազմին, Կոլտպերկ շեշտեց .— « Մեր նպատակները պարզ են Հարաւային Վիէթնամի մէջ : Կ'ուզենք միայն Վիէթնամի անկախութիւնը ապահովել, անոր պաշտպանութիւնը յարձակումներու դէմ եւ կարելիութիւնը անոր ժողովուրդին որ ինք որոշէ իր ճակատագիրը : Միացեալ Նահանգները պատրաստ են քաշելու իրենց զօրքը երբ համայնավար յարձակումը դադրի եւ հարաւային Վիէթնամը ազատ ըլլայ որոշելու իր ճակատագիրը, հիմնուած ինքնորոշման սկզբունքներուն վրայ : Ամէն բանէ առաջ խաղաղ լուծում մը կը փնտռենք : Քանիցս շեշտեցինք մեր փափաքը խօսակցութիւններ ունենալու եւ այսօր, հոս կը կրկնեմ այդ փափաքը » :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՅԱՆՁՆԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

1919 Յուլիս 23ին Մուսթաֆա Քեմալ Էրզրումի մէջ գումարեց առաջին համագումարը, ուր միաձայնութեամբ եւ ծափերով քուէարկուեցաւ Միսաքը Միլլին (Ազգային Ուխտ) :

Առաջին յօդուածով կը շեշտուէր, որ՝ « Արեւելեան նահանգները, Տրապիզոնի վիլայէթին եւ Ճանիկի (Սամսոն) շրջանին հետ ամբողջական մասը կը կազմեն օսմանեան կայսրութեան : Այդ նահանգներն են՝ Էրզրում, Սվազ, Տիարպէքիր, Խարբերդ, Պիթլիս, ասոնք չեւ կրնար իրարմէ բաժնուիլ : Այս նահանգներուն մէջ ապրող բոլոր իսլամները փոխադարձաբար կը յարգեն զիրար եւ եղբայրներ են » :

Երկրորդ յօդուածով կ'ըսուէր թէ օտար պետութեանց կողմէ Հայերուն եւ Յոյներուն ի նպաստ կատարուելիք դրաման կամ միջամտութեան փորձերուն պիտի դիմադրեն՝ իրենց ամբողջ ուժերով :

1919 Սեպտեմբեր 1ին Սվազի մէջ կայացաւ քեմալականներու երկրորդ համագումարը, ուր քուէարկուած բանաձեւերուն երրորդ կէտը կը շեշտէ .

« Մէկ թիզ հող իսկ պիտի չտանք Հայաստանի կամ ուրիշ օտար պետութեան մը : Մուսուլի հարաւէն սահմանագիծ մը պիտի քաշուի ուղղակի մինչեւ Ալեքսանտրէթ (Իսքէնտերուն) : Այս գիծէն հիւսիս մնացած ամբողջ հողամասը պիտի մնայ օսմ. կայսրութեան : Այս հողամասէն կտոր մը իսկ չենք կրնար ձգել օտար տիրապետութեան տակ : Երդուընցած ենք շարունակել զինեալ դիմադրութիւնը մինչեւ այս որոշման ամբողջական գործադրութիւնը :

Յետոյ եւրոպական պետութիւններէն կը պահանջեն պարպել Իզմիրի, Ատանայի եւ այլ նահանգները եւ անմիջապէս քաշել դրաման զօրախումբերը կայսրութեան միւս մասերէն :

Հակառակ Ազգային Ուխտի այն յստակ տրամադրութեան, որ կը հրաժարին Ալեքսանտրէթէն եւ անկէ հարաւ գտնուած հողամասերէն, Իսմէթ Ինէօնիւի կառավարութիւնը քսան տարի վերջ, 1939ին անգլեւֆրանսական դաշնակիցներէն նուէր պիտի ստանար Ալեքսանտրէթի Սանճաքն ու Անտիոքը՝ Սուէտիոյ շրջանով : Այսինքն հիւսիսէն վերջ նաեւ հարաւի հայաբնակ շրջանները եւ նոր բնակավայրի պիտի ենթարկուէին Մուսա Լերան հերոս զաւակները, Թուրքին լքելով իրենց հայրենի տուները :

Դժբա՛խտ ճակատագիր :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԻ «Ժողովուրդին Օրաթերթը» կը գրէ թէ Չինաստանի սահմանային տարակարծութիւնները Հնդկաստանի հետ, չեն կարգադրուած : «Հարցը հեռու է լուծուած ըլլալէ» կը շեշտէ թերթը :

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻԻ մէջ, հարիւր հնդիկ երեսփոխաններ հիւլէական զէնք չինել կ'ուզեն, «զսպան փորձառութենէ» մը զատ ուեր քաշելով :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պրաւդան կը գրէ թէ Ատլանտեան Ուխտի երկիրները չեն ուզեր ապաքինում կատարել : «Ժամանակի կորուստ» են համայնավար կուսակցական պաշտօնաթերթին համար, Ժընեւի ժողովները :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ընդունեցաւ 25 միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը ընել Սուրիոյ, զանազան ծրագիրներու իրագործման համար :

ԱԹԷՆՔԻ խորհրդարանին վերջին նիստը կրկին շատ փոթորկալից եղած է : Կը թուի թէ ամէն մարդ Սթեֆանօփուլոսի կառավարութիւնը չունի ինչ կը վերաբերի վստահութեան քուէին :

ԼԷՕՓՈԼՏՎԻԼԷՆ կը հաղորդեն թէ մահափորձ մը ձախողած է Չոմպէի դէմ : Երկու հոգի փորձած են զայն սպաննել երբ ֆութպոլի մրցումէ մը դուրս կ'ելլէր :

ԴԵՐԱՍԱՆ Շարլ Պուայէի տղան՝ 21 տարեկան մեռած է խորհրդաւոր պայմաններու մէջ : Յայտնի չէ թէ անձնասպան եղած է թէ արկածո՞վ զէնք պարպած է գանկին մէջ : Շարլ Պուայէ, որ Փարիզ էր, անմիջապէս Լոս – Անճըլըս մեկնած է :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ Նախագահը՝ Այուպ Խան Մեծն Բրիտանիա պիտի այցելէ ի մօտոյ : Լոնտոն կը հասնի Հոկտեմբեր 19ին եւ պիտի մնայ 17 օր :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Տիկին Կոլտա Մէյր Լոնտոնէն անցնելով, տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետ Ուիլսընի հետ :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ տեսթուրեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Ալ Ամալ « մահմետական եղբայրներու » ստորագրութեամբ ծանր յարձակում մը հրատարակած է Գահիրէի վարչաձեւին դէմ :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ծառայած զինուորները, կրկին անգամ նախկին ռազմիկի քարթը կը պահանջեն :

ԹԵԼ – ԱՎԻՎԻ մէջ, վարչապետ Էշքոլ յայտարարեց «Արաբ պետութիւնները սկսան ճանչնալ Իսրայէլեան իրողութիւնը : Միջին Արեւելքը միայն Իսրայէլի համար չէ որ գոյութիւն ունի, այլեւ շրջանի բոլոր ժողովուրդներուն համար եւ միայն գործակցութիւնն է այդ ժողովուրդներու միջեւ որ կրնայ պահպանել Միջին Արեւելքի գերիշխանութիւնը, ուրար կամ ոչ : Մեր քաղաքականութիւնը ուրեմն երկու երեւոյթ ունի .— մեր երկիրը, մեր ժողովուրդը, մեր սահմանները, մեր ջուրերը պաշտպանել, առանց վարանումի, բայց ոչ մէկ ձիգ խնայել համակեցութիւնը յառաջացնելու համար, օր մը խաղաղութիւն հաստատելու նպատակաւ » :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ծերակոյտը վաւերացուց այն օրինագիծը որ կը ջնջէ քօթայի դրութիւնը ներգաղթի համար : Քօթան ի զօրու էր 41 տարիէ ի վեր, կը ջնջուի ծնունդի առաջարկով բայց նոր օրինագիծը կը սահմանափակէ տարեկան 120 հազարի, Ամերիկայի միւս երկիրներէն ներգաղթողներու թիւը :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ Ամին էլ Հաֆէզ իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուցած է : Նոր դահլիճը կազմած է Տոքթ. Զուայէն, որու մէջ հինգ նորեր կան եւ 17 հիներ :

ԴԱՐԱՒՈՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

Ա.

Բիւզանդիոնի Եկեղեցիին ամէնէն պերճախօս քարոզիչը՝ Յովհան Ոսկեբերան (347 – 407), կը գրէր· «Իսաւրացիները յարձակեցան Հայաստանի թշուառ բնակիչներուն վրայ եւ լափեցին զանոնք: Ամենուրեք խռովք եւ անկարգութիւն, հարիւրաւոր մարդ, կին, տղայ կոտորուեցան, գիւղ եւ գիւղաքաղաք ամայացած են, ամէն կողմ արիւն եւ աւեր, ամէն կողմ կը լսուի մահամերձներու հոնդիւնը, յաղթողներու ուրախութեան կանչը, յաղթուածներու հեծկլտուքն ու հառաչանքը»:

Ոսկեբերանի քանի մը տողերը կը խտացնեն Հայուն դարաւոր տառապանքը, տարագրութիւն, կոտորած: Հայ պատմաբաններու գրութիւնները երեմիականներ են: Դէպքերը կը յաջորդեն պարբերաբար՝ ընկերացած բնական աղէտներու, համաճարակի, երկրաշարժի, սովերու: Հինը կը մոռցուի՝ երբ նոր աղէտ մը կը պատահի, ամէն անգամ անէծք պիտի կարդացուի, բայց նոր յոյսեր պիտի արթննան լաւագոյն օրերու, նոր խաբկանքներու առջեւ գտնուելու համար: Շատեր պիտի լքեն բնագաւառ անդորրութիւն գտնելու համար, պիտի մաշին օտար հորիզոններու տակ, պիտի մոռնան լեզու եւ հայրենիք առանց լաւագոյն օրեր տեսնելու:

Առաջին տարագրութիւնը կը կատարուի Շապուհի ձեռքով, քառասուն հազար ընտանիքներ բռնի կը փոխադրուին Պարսկաստան, մեծ թիւ մը ժամանակին համար, գիւղերը կը դատարկուին, տարագրուածները կը ձուլուին եւ օր մը պիտի դառնան թշնամի հեռաւոր հայրենակիցներուն: Այդպէս պիտի պատահի կամաւոր եւ ակամայ բիւզանդական սահմաններն անցնողներուն: Բիւզանդիոնի քաղաքականութիւնն էր, ռուս պատմաբան Վաղիլէֆի համաձայն, Սլաւները Փոքր Ասիա, Հայերը Թրակիա փոխադրել:

Մորիկ կայսր 578ին մեծ թիւով Հայեր կը փոխադրէ Կիպրոս՝ կանխելու համար ապստամբական շարժումները: Բիւզանդական բանակը 688ին կ'աւերէ 25 գաւառներ եւ ութ հազար ընտանիք Բիւզանդիոն փոխադրելով՝ կը վաճառէ: Ծառայութիւն մըն է Խալիֆին համար, որովհետեւ Արաբներ կը գրաւեն լքուած վայրերը: Բնակչութեան թիւը կը նուազի բնիկներէն, օտարներուն թիւը կ'աւելնայ: Արաբը կ'առաջարկէ Յուստինիանոս Բ.ի Հայերը փոխադրել Թրակիա, Փոքր Ասիա: Հայազգի Վարդան Փիլիկ (711–13) կը գործադրէ արաբ բաղձանքը՝ մեծ թիւով Հայեր փոխադրելով Պալքաններ:

Կոստանդին Ե. կը քանդէ Կարինը (751), որ արեւմտեան Հայաստանի ամէնէն մեծ քաղաքն էր, յաջորդ տարին Արաբները կուգան, կը վերանորոգեն քաղաքը եւ Արաբներ կը տեղաւորեն:

Թէոփիլոս կայսրն ալ կը տարագրէ բազմաթիւ ընտանիքներ, երկիրը կը դառնայ անապատ:

Բիւզանդական բանակը կը քշուի գերեվարելով, արաբականը կուգայ քանդելու համար:

Տիգրոն ու Բիւզանդիոն, Պաղտատ ու Բիւզանդիոն իրարմէ կը խլեն Հայաստանը, մինչ մահ ու աւեր սփռելով, կոտորած եւ տարագրութիւն կատարելով, երկիրը դատարկելու նպատակով:

Յովհաննէս պատմաբան կաթողիկոսի գիրքը ողբերգութիւն մըն է արիւնով ու արցունքով խմբագրուած: «Արաբները պարան կը ձգէին վզին եւ ոտքերուն, կը քաշէին մինչեւ մարմնին բաժանումը: Կը կտրէին մատներ, ականջ, քիթ, կը ճնշէին ոտքերուն կոճղերը: Երեւելի այրեր եւ կիներ, մատաղ մանուկներ գառնուկի պէս կը մորթէին, ուրիշներ կը վաճառէին, մայրերէն կը խլէին ստինքի երախաներ եւ կը նետէին գետին: Ոմանց լեարդը կը հանէին, որովայնը կը բանային: Կիներ թոյն կը խմէին անարգանքէ ազատելու համար: Հաւատուրացութիւն կ'առաջարկէին, բայց կը հռչակէին թէ քրիստոնեայ ենք: (էջեր 310–14):

Կոտորածին կ'ընկերանայ ահաւոր սովը: Անգիտակցաբար մոլեխինդ եւ այլ բոյսեր կ'ուտէին եւ կը մահանային, ոչինչ գնով կը վաճառէին իրենց սիրասուն զաւակները, կիներ մերկանդամ կը շրջէին մուրացիկ եւ ծուարած կ'անշնչանային: Եղան մայրեր ու հայրեր, որոնք կերան իրենց զաւակները: «Կերան շուն ու կատու, խորովեցին տղայ եւ աղջիկ եւ յետոյ ուտողներն ալ մեռան»:

Աղէտներու ատեն բարոյական մակարդակը կը ցածնայ: Անհատը ինքնապահպանման բնազդով անձը միայն կը մտածէ, հայրը կը մոռնայ որդիներուն գութը, մայրը նորածին մանուկներուն սէրը:

Արաբ աւազակներ իրարու կը յաջորդեն, կը կողոպտեն, կը տանջեն, կը կոտորեն, կը մեկնին: Յովնաններ հերոսական կռիւներ կը մղեն, կը կեղեքուին, կը մնան անյողդողդ: Հայ նախարարներ հրոսակային կռիւներով կը դիմադրեն բռնակալութեան, բայց չկայ հաւաքական միութիւն, ընդհակառակն իշխան իշխանի դէմ է միեւնոյն ատեն, սրտի խորունկ մորմոքումով պատմաբանը կը գրէ· «Հայեր Հայերու դէմ համագունդ ի կռիւ պայքարէին, թշնամիէն աւելի իրարու արիւն կը հեղուին, իրարու տուներ կը քանդէին»:

Արաբներուն կը յաջորդեն Սելճուկները, կը քանդեն Կարինի մօտ մեծափարթամ Արծն քաղաքը կը փոխադրեն տասը հազար սայլ աւար: Քաղաքը սեփական զօրք ունէր, ինքնավար էր, բայց անկարող կ'ըլլայ դիմադրելու վայրենի վոհմակին: Մատթէոս, յիշելով Տուղրիլի կողմէ քաղաքին գրաւումը, կ'աւելցնէ. «Լալով յիշելու եմ փառաւոր կիներու գերեվարութիւնը տղոց հետ դէպի Պարսից աշխարհը: Կը տանէին զանոնք երամ երամ, որպէս բազմութիւն թռչուններու»: Կուգայ Ալփասլան, գերի կը տանի «անհամար մանուկներ եւ աղջիկներ»:

Սենեքերիմ կը լքէ գաւառը, 72 բերդ, չորս հազար գիւղ, ութ քաղաք, կը մեկնի Սվազ: «Բիւզանդիոն վերցնելով հայ ուժը, զրկուեցաւ պաշտպան ուժէն, անտէր մնալով երկիրը՝ Սելճուքները ճամբայ գտան»: (Ուռհայեցի, էջ 135–136):

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(1 Շար.)

ԱՅԳԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թէ անծանօթ ես հայ ժողովրդին՝
Նայիր այս որթին ...
Նա բախտակիցն է իմ ժողովրդի,
Հասակակից է իմ ժողովրդի:
Գ. ԷՄԻՆ

Հետազօտութիւնները ցոյց կուտան, որ հայկական լեռնաշխարհը եղած է հողագործութեան համաշխարհային հին օճախներէն մէկը: Տարեգիրներուն եւ պատմաբաններուն վկայութեամբ ատեն մը ամբողջ Արարատեան հարթավայրը ծածկուած էր խաղողի եւ պտուղներու այգիներով: Խաղողին բազմազարեան մշակումը երկրին մէջ հասած էր այնպիսի բարձր մակարդակի մը, որ շատ հետազօտողներ խաղողին նախահայրենիքը կը համարէին Հայաստանը: Եւ այդ՝ զուրկ չէ ճշմարտութենէ: Կարմիր Բլուրի պեղումները կը վկայեն այն մասին, որ դեռ մեր թուականէն առաջ 10րդ դարուն Հայաստան ունեցած է զարգացած այգեգործութիւն եւ գինեգործութիւն: Այո, Հայաստանի այգեգործութիւնը դարերու խորքէն կուգայ, մերթ ծաղկած, մերթ ամբողջովին ոչնչացած:

Հայաստանի այգեգործութեան բարձր մշակումի մասին կը խօսին նաեւ ոռոգման բազմաթիւ կառոյցներուն՝ ջրամբարներուն, ջրանցքներուն, արուեստական լիճերուն եւ փապուղիներուն հետքերը, որոնք կառուցուած էին պատմական Հայաստանի, Արարատ, Տուրուբերան, Վասպուրական, Սիւնիք եւ այլ գաւառներու մէջ:

ԺԹ. դարու վերջերը Հայաստանի այգիներուն տարածութիւնը ընդամէնը կը կազմէր 7 – 7·5 հազար հեկտար, իսկ 1913ին՝ 9·2 հազար հեկտար: 1918–20 Թուրքերը երկու անգամ նորէն աւերեցին Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մարգարիտը՝ Արարատեան դաշտը:

Այգեգործութեան զարգացումը առաւել մեծ թափ ստացաւ վերջին տասնամեակի ընթացքին: Ներկայիս Հայաստանի այգիներու տարածութիւնը կը կազմէ մօտաւորապէս 36·5 հազար հեկտար:

Հայաստանը լեռնաշխարհ է, ձիւնապատ լեռներով, խոր ձորերով ու կիրճերով, ընդարձակ սարահարթերով ու հովիտներով, աչքի կը զարնէ իր հողակլիմայական պայմաններու եւ բուսական ծածկոցին խիստ բազմազանութեամբ: Բնական է, որ այս զանազանութիւնը իր կնիքն է դրած նաեւ այգեգործութեան վրայ:

Որթատունկը Հայաստանի մէջ կը մշակուի մակերեսէն 400 – 1500 մեթր բարձրութեան վրայ, երբեմն եւ աւելի բարձր վայրերու մէջ: Այգեգործութիւնը համեմատաբար աւելի զարգացած է երկրին հարաւային շրջաններուն, Արարատեան գոգահովտին մէջ, ուր ֆիլոքսերայի չգոյութիւնը նպաստաւոր պայմաններ կը ստեղծէ խաղողին մշակումին համար: Հոս կլիման չոր է, ցամաքային, իսկ անձրեւներու տարեկան քանակը՝ շուրջ երեք հարիւր մ. մ.: Ձմրան սառնամանիքները երբեմն կը հասնին – 33 աստիճանի, իսկ առաւելագոյն ջերմութիւնը շուքի մէջ + 41 աստիճանի: Ձմեռը սառնամանիքներէն պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է այգիները ծածկել:

Քանի մը խօսք Հայաստանի մէջ մշակուող խաղողի տեսակներուն մասին: Ժողովրդական ընտրութիւնը դարերու ընթացքին ստեղծած է տեղական պայմաններուն յարմարող բարձրարժէք քանի մը տեսակներ: Ոսկեհատը, որ ամէնէն աւելի տարածուածն է, կ'աճի Աշտարակի, Էջմիածնի, Աբովեանի, Թալինի շրջաններու քարքարոտ կրային հողերու վրայ: Կուտայ բարձր եւ կայուն բերք:

Իր տարածութեամբ երկրորդ տեղը կը գրաւէ Կախէթ տեսակը: Կը մշակուի Արտաշատի եւ Վեդիի շրջաններուն մէջ, կը նկատուի Հայաստանի ամէնէն բերքառու տեսակը: Կախէթէն կը պատրաստուին սեղանի կարմիր բարձրորակ գինիներ, ինչպէս նաեւ քաղցր գինիներ եւ քոնեակներ: Մսխալի տեսակը շատ շրջաններու մէջ տարածուած է, սակայն հիմնականին մէջ կը մշակուի Արտաշատի եւ Վեդիի մէջ: Կուտայ բարձր եւ կայուն բերք: Այս տեսակէն կը պատրաստուին սեղանի թեթեւ գինիներ եւ բարձր որակի քոնեակներ: Գառան դմակը Հոկտեմբերեանի շրջանի հիմնական տեսակն է: Կուտայ բարձր բերք: Ցածրադիր վայրերուն մէջ այս տեսակէն կը ստացուի սեղանի թունդ գինիներ, իսկ նախալեռնային շրջաններուն մէջ սեղանի թեթեւ գինիներ:

Արենին Եղեգնաձորի շրջանի յատուկ տեսակն է: Հիւսիսային Արեւելեան շրջաններուն մէջ՝ Նոյեմբերեանի եւ Գուգարքի մէջ շատ տարածուած տեսակ է Լալվարին, որմէ կը պատրաստուի սեղանի թեթեւ գինիներ:

Լուրջ յաջողութիւններ արձանագրուած է նաեւ այգեգործութեան գիտութեան ասպարէզին մէջ: Հայ գիտնական-

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Քիչ մը հանդարտած՝ վերադարձաւ անկողին: Այր ու կին նստան դէմ դիմաց: Ինչ ընէին, իրօք իրենց ընտանեկան, – նիւթական, — վիճակը հասած էր տեղ մը, անկէ անդին շատ դժուար էր թիավարելը: Բայց այս տղան ուշիմ, յառաջադէմ տղայ էր, ապագայ խոստացող տղայ էր, մեղք չէ՞ր կէս ճամբան թողուլ:

Բայց ինչ ընէին, հինգ դպրոցական, հինգն ալ իրենց արդար իրաւունքով: Անգիտակ կեանքին եւ իրենց ծնողքին նիւթական դրութեան, յաճախ անմեղ տրտունջներ, թեթեւ գանգատներ կ'ընէին այս կամ այն զրկանքներու շուրջ:

— Ուրիշները «սինեմա» կ'երթան, մենք անոր երեսը տեսած չունինք:

— Այս ինչ է, մայրիկ, ամիսը մէկ անգամ միսի երես չենք տեսներ:

— Կօշիկներս «Ապուհասան»ին կօշիկները դարձեր են ...

Եւ այսպէս շարունակ անմեղ, հասկընալի տրտունջներ ...

Այս անմեղ տրտունջները, սակայն, ամէնէն շատ կ'ազդէին Աշոտին վրայ:

Այո, այո, ինքն էր պատճառը այս բոլոր դժբախտութեանց ու զրկանքներուն: Ինք իր անբախտ վիճակովը այս տունին ալ դժբախտութիւն բերաւ, այսպէս կը տրամաբանէր դառնօրէն:

Իրենց իրական վիճակին անտեղեակ մարդիկ, մանաւանդ անխուսափելի չարախօսները, զանազան մեկնութիւններով, երեւակայական ենթադրութիւններով հրապարակը կ'ազմկէին:

— Եթէ չունին, ի՞նչպէս հինգ հոգի կրնան դպրոց զրկել:

— Պ. Վարդա՞նը ... հոգ մի ընէք, անիկա «ծանր բեռ»ով եկած է ...

« ... Տիկին Սիրարփի՞ն ... Միսիոնարները զայն տոլարներու մէջ կը լողացնեն» ... «Անոնց ունեցածը այս քաղաքին մէջ ոեւէ հայ ընտանիք չունի» ...

Եւ այսպէս դեռ հազար ու մէկ չարախօսութիւններ այն անբասիր ընտանիքին շուրջ, զոր իրօք անտանելի վիճակի մը դատապարտած էին պարզ անոր համար որ շատ բարեսէր ընտանիք մըն էին:

Յաջորդ օրը, առաւօտուն կանուխ, Աշոտ ելաւ, գործի յատուկ հագուստները հագաւ եւ առանց նախաճաշ ընելու գործի գնաց: Իզուր անցան բոլոր թելադրութիւնները, աղաչանքները նոյնիսկ Տիկին Սիրարփիին արցունքները:

Իրիկունը տուն վերադարձաւ քիչ մը կախ երեսով, բայց կարծես գոհունակ:

— Հոգ մի ընէք, պատասխանեց անոնց առարկութիւններուն, եթէ ապագային բան մը պիտի ըլլամ, անպայման կ'ըլլամ: Կամքին առջեւ երկաթն անգամ կը հալի ...

— Բայց տղաս, բայց մանչս ...

— Բայց – մայց չկայ, աս աս է: Հիմա օրհնեալ գետնախնձոր բերած եմ, միս բերած եմ, դեհ շատոնց է միսի երես տեսած չունինք: Նա, նայէ՛ Յակոբիկ, տես քեզի ալ ինչ բերի: Ի՞նչ է, Սօսէ, կը նախանձի՞ս եղբօրդ, ահա քու բաժինդ ալ:

Ու մէկուն տուաւ նաշխուն, պղտորիկ գնդակ մը, միւսին ալ օրիորդներու յատուկ ձեռագործի տուփ մը:

Տնեցիները բոլորը պիշ – պիշ կը դիտէին այս բոլորը, եւ իրենց միտքին մէջ չէին կրնար հաշիւ տալ: Այսքան բան մէկ օրուան մէջ, այս ո՞ր տեղէն ... կը մտածէին կասկածոտ:

Բայց, տղաս մէկ օր աշխատեցար, օրավարձդ քառապատիկով բերիր, այս միւսնե՞րը ուրտեղէն ... հարցուց Պ. Վարդան կասկածելի շեշտով մը:

— Հոգ մի ըներ, հայրիկ, որբին ձեռքը երկար է, կ'ըսեն, բայց հաւատա, անոնք լաւ բաներու համար երկար են: Ճաշէն ետք մանրամասն կը պատմեմ այսօրուան անակնկալները:

Տիկին Սիրարփին սկսաւ կերակուր պատրաստել: Սօսէն կ'օգնէր անոր: Աշոտ, որ անոնց մօտ կանգնած էր, մօտեցաւ ու քանի մը փափսաց Տիկին Սիրարփիին ականջին:

— Ռոստոմ, ճագս, գնա շիշ մը բեր, Թող այսօր հայրիկին յարատեւ դէմքին վրայ քիչ մը ժպիտ գայ ...

Ռոստոմ վազեց, շուտով շիշ մը օղի բերաւ դրաւ հօրը առջեւը:

— Նա, հայրիկ, քեզի համար է:

Պ. Վարդան կարդացած գրքին վրայէն վեր բարձրացուց իր աչքերը, ակնոցին տակէն նայեցաւ:

— Ի՞նչ ... օղի՞ ..., չուզեց հաւատալ: ինչ է, հարսանի՞ք կայ թէ նշանտուք ...

— Ոչ հարսանիք կայ, ոչ ալ նշանտուք: Այսօր, այս ալ այսպիսի բան մըն է: Աշոտ այսօր քանի մը տրախմի վաստկած է, չի գիտեր ի՞նչպէս ծախսէ, ի՞նչ լաւ բան է եղեր աշխատանքը եւ արդար վաստակը:

Ճաշին վրայ տրամադրութիւնները կամաց – կամաց դէպի լաւ ընթացան: Երախաները մանաւանդ շատ ուրախ էին: Միս, փիլաւ եւ դեռ ուրիշ բաներ, որ ամիսներով տեսած չունէին: Երկու ամուսիններուն դէմքին վրայ կասկածանքի երիզներ կային: Կ'ուտէին, կը խմէին, բայց անոնց միտքը ուրիշ տեղ էր: Իրօք այս բոլորը Աշոտին մէկ օրուան արդար վաստա՞կն էր, թէ օ՛, անհաւատալի էր:

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

(12 Շար.)

ԱՐԱՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անիէռ – Պուա – Քոլոմպի Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաւաթ մը ունեցած էր հանդիսութեամբ մը տօնակատարելու Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ դէմքերէն Արամ Մանուկեանի յիշատակը, անոր մահուան 47րդ տարեդարձին առթիւ :

Յիշատակի հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի, Սեպտեմբեր 19ին, Անիէռի քաղաքապետարանի սրահին մէջ : Բեմը զարդարուած էր զոյգ Եռագոյներով եւ Արամի մեծադիր նկարով :

Օրուան նախագահ ընկեր Յ. Հիսայեան իր բացման խօսքին մէջ նախ դիտել տուաւ, թէ բոլոր ազգերն ալ կը պանծացնեն իրենց հերոսները եւ մեծ դէմքերը : Արտասահմանի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ տասնամեակներէ ի վեր անչեղ հաւատքով եւ վճռականութեամբ կը պանծացնէ հայ ժողովուրդին ակնառու դէմքերն ու ոսկեզօծ թուականները : Որպէսզի անոնց յիշատակը միշտ վառ ու կենդանի մնայ տարագիր զանգուածներու հոգիներուն մէջ : «Պիտի գայ օրը, երբ հայրենիքն ալ, իր կարգին, ըստ արժանւոյն պիտի գնահատէ Արամներու դերն ու այխատանքը՝ հայրենակերտումի ճիգին մէջ» :

Ապա, բանախօսը, սեղմ բայց յստակ գիծերով ըրաւ նկարագրականը Արամի կեանքին եւ գործին, եւ եզրակացուց . «Արամն ու Արամներու ինքնատիպ փաղանգը Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերոսակերտ դարբնոցին մէջ թրծուեցան, անոնք դարձան նոյն նուիրական դարբնոցին վարպետները, զոհաբերեցին իրենց կանաչ երիտասարդութիւնը հայրենիքի ազատագրութեան նուիրական գաղափարին համար» :

Օր. Նուարդ Տիրատուրեան զգայուն ձայնով մեներգեց «Տէր կեցո»ն, «Զայն տուր ով ծովակ»ը, իսկ երկրորդ բաժնով մը՝ «Դու էլ գլխէն»ը, «Մի լար»ը եւ «Անտունին» :

Արուեստագէտ Արտաշէս Գմբէթեան տպաւորիչ շեշտով եւ ապրումով արտասանեց Սիամանթոյի «Գաղափարին» եւ Զարենցի «Հայաստանին» քերթուածները :

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան : Սիննեաց աշխարհի զաւակ Սերգէյ Յովհաննիսեան, Անդրկովկասի հայաշատ եւ, յատկապէս, Վասպուրականի մէջ ունեցաւ բեղնաւոր գործունէութիւն մը, որու ընթացքին ի յայտ բերաւ կազմակերպիչ ղեկավարի եւ արի կռուողի մը բոլոր արժանիքները : Այն ժողովրդականութիւնը որ Արամ շահած էր Վասպուրականի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն պէտք է վերագրել այս անզուգական հայորդիին անվերապահ նուիրումին եւ բարոյական անվիճելի առաքինութեան :

Բանախօսը, ապա, անդրադարձաւ Արամներու սերունդին կատարած անվիճելի գործերուն եւ յայտարարեց, թէ, դժբախտաբար, այսօր, հայրենիքի մէջ անտեսուած են անոնք, անտեսուած են անոնց գործերը : Բայց թէ պիտի գայ օրը, երբ Երեւանի եւ այլ քաղաքներու կեդրոնական հրապարակներուն վրայ հայ ժողովուրդը ինք իր ձեռքով պիտի բարձրացնէ անոնց յուշարձանները :

« Արամ Մանուկեաններու յիշատակը յաւերժ անթառամ պիտի մնայ բոլոր հայրենասէր եւ ազատութեան գաղափարով հրդեհուած Հայերու սրտին մէջ» :

Հանդէսի պաշտօնական բաժինէն ետք, ներկաները բոլորուեցան սեղաններու շուրջ : Յաջորդաբար եղան երգեր, արտասանութիւններ : Սեղանապետ Շիրվանեանի հրաւէրով խօսք առին ընկերներ Ժ. Միրիճեան, Ժ. Փալամուտեան :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՒՐԻ» ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ իրիկուն « Հայաստանի Սուր» Ընկերակցութեան վիճակուած էր «Անծանօթ Զինուորին բոցի արծարծում »ը : Ներկայ եղած են զանազան անձնաւորութիւններ ինչպէս Զօր. Զելէրի կողմէ գնդ. Պորպօ, Նախկին Ռազմիկներու նախարարին կողմէ Պել – Ատա, հայր Ֆերան, Զօր. Միշուտէ (Բանակներու նախարարութիւն), Փիլով (Փարիզի կողմէ), Տիւլէն եւ Մըհօն (ամերիկեան լեգէոն), Զօր. Ֆիլիփփօ եւն. եւն. :

Կարգ մը անձնաւորութիւններ ինչպէս մառեշալ Ժուէն եւ Զօր. Քէօնիկ ցաւյայտնած են իրենց ակամայ բացակայութեան համար «Անծանօթի»ն տրուած այս յարգանքին առթիւ եւ Զօր. Քէօնիկ նոյնիսկ չեշտած է «այդ անծանօթը, գուցէ Հայ է » :

« Պատուոյ գինի» մը տրուած է արարողութենէն ետք, որու ընթացքին շնորհակալութեան խօսք մը ըսած է ընկերակցութեան նախագահը :

նրու համատեղ ջանքերով ստեղծուած են բարձրարժէք գինիներու, քոնեակներու տեսակներ :

Եուկոսլաւիոյ Լիւբլիանա քաղաքի 1957ի համաշխարհային համտեսին ժամանակ Հայաստանի գինիները եւ քոնեակները շահած են հինգ ոսկեայ եւ երեք արծաթեայ շքանշաններ, իսկ 1958ին Փէշտայի մէջ Արարատեան դաշտի գինիները եւ քոնեակները շահած են տասնեւմէկ ոսկեայ եւ մէկ արծաթեայ շքանշաններ :

Իսկ հեռանկարնե՞րը : Հայաստանի այգեգործութիւնը հիմնականին մէջ պիտի զարգանայ խաղ ու խաղող հողերու իւրացման հաշուին : Նախատեսուած է այգիներուն տարածութիւնը հասցնել մինչեւ հարիւր հազար հեկտարի :

Ս. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԱՊՐԻԼ ԱՌԱՆՑ ՔՆԱՆԱԼՈՒ

Կարելի՞ է երբեք չքնանալ : Ահա հարցում մը, որուն գիտութիւնը դեռ չէ գտած պատասխանը, եւ սակայն ներկայիս գոյութիւն ունին մարդիկ, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր աչքերնին չեն փակած :

Ահա, օրինակ, Մալմէօ քաղաքէն շուէտացի Օլաֆ Էրիքսոն, որ 77 տարեկան է 46 տարիէ ի վեր անքուն է : 1919ին կրփէ հիւանդացած է եւ հաւանաբար իր ուղեղին մէջ քունի կեդրոնը վնասուած է : Բոլոր միջոցները ապարդիւն անցած են, ոչ մէկ կերպ կարելի եղած է զայն քնացնել եւ քանի մը տարի առաջ պէտք եղած է գործողութեան ենթարկել : Ծանօթ թմրեցուցիչները ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցած են եւ հազիւ տեղական թմրեցուցիչներով կարելի եղած է դժուարութեամբ գործողութիւնը կատարել : Երբ կ'ուզէ հանգչիլ, կռնակի վրայ կը պառկի եւ առաստաղը կը դիտէ :

Նման վիճակի մէջ կը գտնուի Լոնտոնցի Խտուըրտ Սիտնի, որ 1941ին դժբախտութիւնը ունեցած է ականատես ըլլալու իր նշանածին սպանութեան գերման օդանաւերու արձակած ռումբի մը պայթումէն : Այդ օրէն ի վեր կորսնցուցած է իր քունը եւ ժամանակէն առաջ ծերացած : Սիտնի այսպէս կը ներկայացնէ իր կեանքը . «Գիշերուան եւ ցերեկուան միջեւ տարբերութիւն չեմ կրնար դնել . ինծի համար գոյութիւն ունի միայն երարու յաջորդող ժամերու շղթայ մը : Այնքան ատեն որ ցերեկ է, տանելի է, քանի որ խանութը կը կենամ, բայց երբ լոյսերը կը մարին, ինծի համար կը սկսին չարչարանքի ժամերը : Ինքզինքս յուսահատօրէն մինակ կը զգամ, ինչպէս նաւաբեկեալ մը ծովին մէջտեղ» : Իր այս վիճակին լուծում մը տալու համար, Սիտնի սկսաւ խանութը կէս օրէ ետք ժամը 3ին բանալ եւ առաւօտեան 3ին գոցել : Գիշերը խանութը բաց մնալով, յաճախորդներու թիւը շատցաւ եւ մրցակիցները սկսան բողոքել : Թաղուհիին ուղղուած աղերսագիր մը արդիւնք չունեցաւ :

Անքուն մարդոց շարքին է նաեւ սպանացի Վալենթին Մետինա Փովեր, Ալպասիթէ քաղաքէն 60ամեայ աշխատաւոր մը : Արկածի մը հետեւանքով ան իր քունը կորսնցուցած է 12 տարի առաջ : Այդ օրէն ի վեր, Մետինա Փովեր կ'աշխատի թէ գիշերը եւ թէ ցերեկը : Երբ կը յոգնի, պահ մը կը նստի եւ իր ընկերներուն աշխատանքը կը դիտէ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

« Թատերական հին դէմքեր» սիւնակին մէջ վերջերս գրած էի դերասանուհի Հայկուշ Չէյթաղեանի մասին :

Պոլսոյ բնակող իմ վաղեմի բարեկամներէս, «Յառաջ»ի հաւատարիմ ընթերցող Պ. Մեսրոպ Մառանջեան կարդալէ ետք այդ յօդուածը, նամակով մը կը յայտնէ ինծի թէ Հայկուշ Չէյթաղեան ողջ է, այժմ մօտ 72 տարեկան եւ կ'ապրի Երեւան :

Ես Հայկուշը մեռած գիտէի, իր թաղումը կրնայ ըլլալ որ շփոթած ըլլամ դերասանուհի Գայուշի (Գայեանէի) թաղման հետ, որուն գերեզմանն ալ դժբախտաբար անյայտ է այսօր, եւ սակայն բացարձակապէս կ'անգիտանայի որ Հայկուշ Չէյթաղեան Փարիզի մէջ ամուսնանալէ ետք մեկնած է Երեւան եւ քառասուն տարիներէ ի վեր հոն կ'ապրի :

Պ. Մեսրոպ Մառանջեան իր նամակին մէջ կուտայ կարգ մը մանրամասնութիւններ, ըստ որոնց «Հայկուշ Չէյթաղեանի թոռնիկը կ'ուսանի Երեւանի երաժշտանոցին մէջ » թէ Հայկուշ Չէյթաղեան «ներկայ գտնուած է վերջերս Երեւանի մէջ Տիգրանեանի «Անուշ»ի ներկայացման յիսնամեակին առթիւ սարքուած հանդիսութեան, ուր հրաւիրուած է իբր Անուշի առաջին դերակատարուհի» :

Այս բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնց Պ. Մեսրոպ Մառանջեան տեղեկացած է իր եղբօրմէն, որ Հայաստանէն այցելած է Ֆրանսա իր եղբօր, կասկած չեն ձգեր որ Հայկուշ Չէյթաղեան ողջ է :

Այս բոլորը կը լեցնեն հոգիս անհուն բերկրանքով եւ ուրախ եմ որ... սխալած եմ :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Չորս տարի Մոսկուայի մէջ ուսանելէ ետք, երիտասարդ ափրիկեցի մը կը վերադառնայ իր երկիրը, ուր կ'ընդունուի բարեկամներու խմբակի մը կողմէ :

— Քանի՞ տարի մնացիր Մոսկուա, կը հարցնեն բարեկամները :

— Չորս տարի, կը պատասխանէ ուսանողը :

— Անշուշտ, այդքան տարի հոն մնալով՝ Ռուսերու անաստուածեան համոզումներն ալ իւրացուցիր, կ'ըսեն ընկերները :

— Անտարակոյս, կը յարէ ուսանողը :

— Մեզի պիտի խօսի՞ս անոնց մասին :

— Սիրո՛վ : Կիրակի օր, պատարագէն ետք, կ'երթանք տեղ մը կը նստինք՝ ու կը խօսիմ ձեզի, կ'ըսէ ուսանողը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Փակեց պայուսակը եւ դառնալով սպասուհիին, ըսաւ .

— Դուք գիտէ՞ք թէ որու հետ ընթրեց երէկ երեկոյեան Միս Ատամս :

— Ոչ, պարոն :

— Իսկ որո՞ւ հետ ճաշեց երէկ ցերեկ եւ թէյը առաւ :

— Թէյը՝ չեմ գիտեր, բայց ճաշած էր Միս Տրիվերի հետ :

— Միս Տրիվերի՞ հետ :

— Այո, իր լաւագոյն բարեկամուհին, որ նորաձեւութեանց տուն մը կը վարէ Մոֆֆաթ Սթրիթի վրայ, Պոնտ Սթրիթէն անդին : Այդ հաստատութեան անունն է «Ժընըվիէվ» :

Փուարօ իր նօթատետրին մէջ արձանագրեց հասցէն, ճիշդ բժիշկին անունին տակ :

— Հարցում մը եւս, տիկին : Կը վերյիշէ՞ք Միս Ատամսի խօսքերը, երբ վերադարձաւ հոս ժամը վեցին ... Արդեօք մասնաւորաբար արտասովոր բան մը չըսա՞ւ ...

Սպասուհին խորհեցաւ :

— Չեմ յիշեր, պարոն : Ես հարցուցի իրեն թէ արդեօք թէյ կ'ուզէ՞ր, պատասխանեց որ խմած է արդէն :

— Ահ, այո : Արդէն խմա՞ծ էր թէյը... ընդհատեց Փուարօ : Ներեցէք, տիկին, շարունակեցէք :

— Յետոյ սկսաւ նամակագրութիւններ ընել, մինչեւ կրկին դուրս ելլելը :

— Չէ՞ք գիտեր թէ որու գրեց :

— Գիտեմ, պարոն : Գրեց մէկ նամակ՝ ուղղուած իր քրոջը, Ուաշինկթըն : Իր քրոջ շաբաթը երկու անգամ կը գրէր կանոնաւորաբար : Ինք տարաւ նամակը տուփը ձգելու համար, որպէսզի թղթատարին հասնի : Բայց մոռցած էր իր ձեռքի պայուսակին մէջ :

— Դեռ այնտե՞ղ է այդ նամակը :

— Ոչ, պարոն, օրիորդը յիշեց որ մոռցած էր երէկ գիշեր անկողին մտնելէ առաջ : Ես վազեցի նամակատուն, դրոշմաթուղթը փակցուցի պահարանին վրայ եւ նամակը սահեցուցի յատուկ տուփի մը մէջ, ուրկէ կրնար մեկնիլ առանց ժամանակ կորսնցնելու :

— Ա՛... իսկ նամակատունը հեռու կը գտնուի այստեղէն :

— Ոչ, պարոն, ճիշդ փողոցին անկիւնը :

— Երբ նամակը տարիք, միթէ բանալիով կղպեցի՞ք դուռը ձեր ետեւէն :

— Երբեք բանալին չեմ գործածեր, երբ բացակայիմ այդքան կարճ ժամանակ միայն :

Փուարօ պիտի խօսէր, բայց զսպեց ինքզինքը :

— Կ'ուզէ՞ք տիրուհիս տեսնել ... ըսաւ սպասուհին կրկին արտասուելով : Շատ գեղեցիկ է...

Մենք հետեւեցանք Ալիս Պէնէթին դէպի ննջարան :

Գարլոթան կը հանգչէր, խաղաղ երեւոյթով մը : Ան շատ աւելի երիտասարդ կը թուէր, քան Սավոյայի երեկոյթին : Կարելի էր ըսել՝ մանուկ մը՝ յանձնուած մրափին :

Փուարօ, իր դէմքին վրայ տարօրինակ արտայայտութիւնով մը, դիտեց երկարօրէն :

— Հաստինկ, ըսաւ ինծի երբ կ'իջնէինք սանդուխներէն, ես երդում մը ըրի :

Ես չհարցուցի իրեն իր երդումին բնոյթը, որովհետեւ գիտէին էր գուշակել զայն :

Վայրկեան մը աւելի ետքը, աւելցուց .

— Ամէն պարագայի, խիղճս հանդարտած է հիմա մեծ հողէ մը : Անկարելի էր որ յաջողէի փրկել խեղճը ... ան մեռած էր արդէն, երբ ինծի յայտնեցին Լորտ Էճվարի սպանութիւնը : Այս կէտը կը մխիթարէ զիս ...

ԳԼՈՒԽ 10

ՃԷՆՆԻ ՏՐԻՎԵՐ

Երբ փողոց ելանք, սկսանք ուղղուիլ դէպի բժիշկին հասցէն, որ տուած էր մեզի միս Ատամսի սպասուհին :

Փոքրահասակ եւ յարաշարժ ծերունի մըն էր, որ ծանօթ ըլլալով Փուարոյի համբաւին, իր ուրախութիւնը յայտնեց զինքը անձնապէս տեսնելու հաճոյքին համար :

— Պատրաստ եմ, պարոն Փուարօ, ի՞նչ օգտակար ծառայութիւն կրնամ ունենալ ձեզի, հարցուց ան :

— Այս առաւօտ, պարոն բժիշկ, դուք կանչուած էիք կարծեմ Միս Գարլոթա Ատամսի անարին մօտ :

— Այո... խեղճ աղջիկը... Առաջնակարգ արուեստագիտուհի մը... եւ ի՜նչ տխուր վախճան... Չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ այնքան տաղանդաւոր երիտասարդուհիներ մոլին կը դառնան թմրեցուցիչ թոյներու :

— Համոզուա՞ծ էք դուք, որ այդ աղջիկը թմրեցուցիչներ կը գործածէր :

— Բժշկական կոչումս թերեւս կ'արգիլէր ինծի այս բանը ըսելու ձեզի :

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրարփի Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Նէվշեհիրլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պերնար Փլիւշէ եւ զաւակը, Տէր և Տիկին Յովհ. Մինէլեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
(Ծնած Պոլիս, 1905ին)

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ իր բնակարանը, 47 Ռիւ տը լա Պառ, Անկէն, Սեպտեմբեր 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ (Սեպտ. 25) ժամը 16ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8):

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Արմենուհի Յակոբեան եւ զաւակը՝ Սագօ իրենց քըրոջորդւոյն եւ մօրաքրոջորդւոյն ճարտարապետ

ՍԻՄՈՆ ՍԱՐԵԱՆԻ

արկածալի եւ վաղահաս մահուան առթիւ (Պարսկաստանի Մէշէթ քաղաքը) հետեւեալ նուէրները կ'ընեն փոխան ծաղկեպսակի:

Հայ Մշակոյթի Տան 150 փրանք:
Եկեղեցւոյ գմբէթի նորոգութեան 150:
Կապոյտ Խաչի կայանին 100:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):
«Հայ - Բոյժ»ին եւ «Յառաջ»ին 50ական փրանք:

×

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս եւ Լուսիկ Սապունճեան եւ զաւակները, իրենց մօրաքրոջորդւոյն Սիմոն Սարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հարիւր փր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաննիկ Սարգիսեան եւ Տարօնեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 26) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Խրիմեան, զաւակները՝ Գրիգոր, Անահիտ, Այրի Տիկին Գայեանէ Պալտասարեան, զաւակները՝ Ալիս, Բարունակ, Լիտիա կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի 26 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, իրենց սիրելի մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԹԱԳՈՒՀԻ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Այրի Տիկին Իսկուհի Ծատուրօֆ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԾԱՏՈՒՐՕՖԻ մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տօքթ. և Տիկ. Գոհարիկ Ժօֆռէէ 300ֆր. իրենց մօր Ա. Սէրայտարեանի մահուան քառասունքին առթիւ, նաեւ Տէր եւ Տիկ. Ճ. Պահատուրեանէ հարիւր ֆր., իրենց զաւկին ամուսնութեան առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
33, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օր. ՇԱՔԷ ՍՐԱՊԵԱՆ
եւ
Տոքթ. ՌԻՔԱՐՏՕ ՊՈՆԱՏԷՕ
Ամուսնացած
Միլանօ, Սեպտ. 18, 1965

Այս ուրախ առթիւ Լոնտոնէն Պ. Յովհ. Զալըքեան 10ական անգլ. ոսկի կը նուիրէ Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին, «Յառաջ»ին եւ «Հայ-Բոյժ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Տողրամաճեան եւ ընտանեկան պարագաները իրենց ննջեցեալներու յիշատակին յիսունական փրանք կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին, Կապ. Խաչի մասնաճիւղին եւ Մօնմորանսիի հանգստեան տան:

(Այս վերջինը ստանալ «Յառաջէն):

×

Ընկ. Թէպոյեան Նշան Փարիզ իր այցելութեան առիթով կը նուիրէ Մշակոյթի տան «Շ. Միսաքեան» սըրահին տասը, «Ս. Թէհլիրեան» սրահին տասը, «Յառաջ»ի տասը, «Հայաստան»ի տասը փրանք: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Խաչվերացի տօներու առթիւ Տօքթ. Մկրտիչ Քէչեան, ի յիշատակ իր ողբացեալ տիկնոջ՝ կը նուիրէ յիսուն փրանք, Մարսէյլի ազգային Առաջնորդարանին, յիսուն փր. Մարսէյլի Փրատոյի մայր եկեղեցիին, յիսուն փր. Պօմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցիին, 30 փրանք Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Շրջանի վարչութեան բոլոր ընթացիկներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ.— Ա) Զեկուցում պատգ. ժողովի: Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի առաջին ժողովին:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ
Եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի (26 Սեպտ.) Վարագայ Ս. Խաչի տօնի առթիւ, աւանդական մատաղօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ համանուն եկեղեցւոյ մէջ:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Դըպրաց Դասու կողմէ, առաջնորդութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հալլաճեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Յաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութ եւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս բարերարաց ննջեցելոց յիշատակին:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, Ս. պատարագ ժամը 10·30:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սե րունդի «Արծիւ» ակումբին

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18էն մինչեւ լոյս

SALLE FRANCO-SUISSE
10, Rue des Messageries, PARIS (10e) Métro Poissonnière

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

BAR — —BUFFET

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

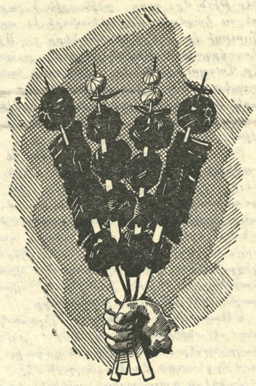
Եղանակին առաջին պարահանդէսը Մանրամասնութիւնները յետագային

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԻՍ.– Հ. Յ. Դ. «Գէորգ Չաւուշ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին; սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական վայրը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի: Կը հրաւիրուին Ռոմանի ընկերները եւ Նոր Սերունդի վարչութիւնը:

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 26 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10419
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.419

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՉԱՐԱԲԱՍՏԻԿ ԱՍՏՂԻ ՏԱԿ

Մուսթաֆա Քեմալի ստեղծած «միլլի» ազգայնամոլական շարժումը գլխաւորապէս ուղղուած էր Հայերու եւ Յոյներու դէմ։

Էրզրումի եւ Սերաստիոյ կրկնակ համագումարներուն մէջ բանաձեւուած «Ազգային Ուխտ»ը ամէն բանէ առաջ անդրդուելի երդումով կը շեշտէր թէ «Օսմանեան նահանգներէն եւ միւս վիլայէթներէն ոչ մէ՛կ թիզ հող պիտի տան Հայերուն եւ Յոյներուն» ։

Հաւատարիմ այդ Ուխտին, քեմալականները, առաջին օրերէն սկսեալ, չէթէական խումբերով ամէն կողմ յարձակումներ գործեցին տարագրութենէն վերապրող Հայերուն վրայ, որոնք հայրենիք դարձած՝ լծուած էին իրենց քանդուած բոյները վերաշինելու եւ նոր տնտեսութիւն ապահովելու աշխատանքներուն։

Միլլի շարժումը շուտով ծաւալեցաւ Սեւ Ծովի ափերէն դէպի Անատոլուի խորքերը, հասնելով մինչեւ Կիլիկիա ու Միջերկրական։ Մարաշ, Այնթապ, Հաճըն, Ուրֆա եւ շրջանի գիւղերը թիրախ դարձան կազմակերպուած եւ սպառազինուած չէթէներու եւ պաշըպօզուքներու յարձակումներուն ։

Յոյն բանակը Իզմիրէն ցամաք ելլելով կը յառաջանար Աֆիոն Գարահիսարի ճամբով դէպի Էսկիշէհիր եւ Անգարա ։ Կիլիկիան գրաւուած էր ֆրանսական զօրամասերով ։

Քեմալական կանոնաւոր բանակ մը 1920 Սեպտեմբերին, Մոսկուայի համաձայնութեամբ եւ Քեազիմ Քարապեքիրի հրամանատարութեամբ յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ, որ տեղի տուաւ գերազանց ուժերու առջեւ։ Քանդուեցաւ նորածին անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ մեր երկիրը բաժնուեցաւ Թուրքին ու Ռուսին միջեւ ։

Թիկունքը ապահովելէ եւ 1921 Հոկտ. ին Ֆրեան–Ֆրանքլէն Պույեոնի կարգադրութեամբ Անգարայի տխրահռչակ համաձայնագիրը ստորագրելէ վերջ, Մ. Քեմալ ամբողջ ուժերը կեդրոնացուց Յոյն բանակին դէմ եւ 1922 Սեպտեմբերին Իզմիրի մէջ ծով թափեց զայն ։

Երէկի թշնամի դաշնակիցները իրենց բաժինն ունէին քեմալականներու այս յաղթանակին մէջ։

Սեւրի մէջ գլխիկոր իրենց մահավճիռը ստորագրող Թուրքերը երեք տարի վերջ Լոզանի մէջ կը նստէին յաղթականի աթոռին վրայ ։

Նեղացած Մոսկուայի, Լոնտոնի, Փարիզի եւ Հռոմի բարեացակամ ու բարեկամական վերաբերումներէն, նոր Թուրքիոյ վարիչները ամրապնդեցին իրենց դիրքերը ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ ։

Խորհրդային Միութեան հետ 1921ին Մոսկուայի եւ Կարսի զոյգ դաշնագրերով կնքուած էին անկախ Հայաստանի անբաժան մաս կազմող երկու նահանգները Կարս եւ Արտահան ։

Սակայն իրենց աչքին փուշ էին հարաւային հողամասերը, ուր մեծ թիւով Հայեր կային ։

Մուսթաֆա Քեմալ մեռած էր 1938ին՝ Նոյեմբերին։ Իրեն յաջորդած էր Իսմէթ Ինէօնիւ, որ առաջին աշխարհամարտի եւ անկախութեան կռիւներու օրերուն իր գլխաւոր խորհրդականն ու զօրավարն էր եղած ։

Համաձայն Ազգային Ուխտի (Սերաստիա, 1 Սեպտ. 1919) 3րդ յօդուածին, Թուրքերը յօժար կամքով կը հրաժարէին Ալեքսանտրէթ – Մուսուլ գիծի հարաւակողմի հողամասերէն, 1938ին Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ սկսաւ պահանջներ ներկայացնել Սանճաքը (Ալեքսանտրէթ – Անտիոք) Թուրքիոյ կցելու համար։ Ու գինուոր համախմբեց Սուրիոյ սահմանին վրայ, սպառնալով զինու զօրութեամբ գրաւել այդ շրջանը, զոր մկրտեր էին «Հաթայ» անունով ։

Իբրեւ թէ Թուրքերը կը սերէին եղեր Հիթիթներէն (եւ ոչ թէ Մոնկոլներէն) եւ իրենց բուն հայրենիքն է եղեր Հաթայը ։

Դժբախտաբար Թրքական այս «չանթաժ»ին տեղի տուին Ֆրանսա եւ Անգլիա, ապագայի զուր յոյսերով։ Մասնաւորաբար Անգլիա կը պնդէր Թուրքերուն զոհացում տալու մասին ։

Ու հողատար պետութիւնը, առանց սուրիական կառավարութեան եւ արաբ ու հայ բնակչութեան կամքը հարցնելու, Սանճաքը յանձնեց Թուրքիոյ 1939ին ։

Սուրիա մինչեւ այսօր չէ հաշտուած այս կատարուած իրողութեան հետ եւ Սանճաքը կը նկատէ անբաժանելի մասը իր երկրին։

Հերոսական Մուսա Լերան քաջարի պաւակները զոհ դարձան միջազգային դիւանագիտութեան շահերուն ու խաղերուն եւ ապաստան փնտռեցին Սուրիոյ եւ Լիբանանի (Այնճար) հիւրընկալ հողերուն վրայ ։

Անգլիա եւ Ֆրանսա 1939 Հոկտեմբեր 19ին համաձայնագիր կնքեցին Թուրքիոյ հետ, որ յանձնառու կ'ըլլար դաշնակիցներու կողքին պատերազմին մասնակցելու՝ երբ կռիւները փոխադրուէին Միջերկրական ։

1940ին Իտալիա յարձակեցաւ Յունաստանի վրայ եւ կռիւները փոխադրուեցան Միջերկրական, սակայն Թուրքիա մատը մատին չկպցուց։ Կաթիլ մը արիւն իսկ չթափեց դաշնակիցներու դատին համար։

Սակայն 1945ին՝ Գերմանիոյ անձնատուութեան նախօրեակին՝ ձեւի համար պատերազմ յայտարարեց այս վերջինին դէմ, խորամանկութեամբ, որպէսզի աթոռ ունենայ յաղթական դաշնակիցներու կողքին ։

Մուսա Լերան հերոսամարտի յիսնամեակին առթիւ ոգեկոչեցինք այս տխուր իրողութիւնները, անգամ մը եւս արձանագրելու համար այն ցաւալի ճշմարտութիւնը թէ չարաբաստիկ աստղի տակ ծընած է հայ ազգը ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԵՖԱՆՈՓՈՒԼՈՍ չորս ձայնի մեծամասնութիւն մը ստացաւ միայն։ Արդարեւ յունական խորհրդարանը 148ի դէմ 152 ձայնով վստահութիւն յայտնեց Սթեֆանոփուլոսի դահլիճին։ Փափանտրէու յայտարարեց սակայն թէ կեղծ մեծամասնութիւն մըն է եւ ժողովուրդը իր խօսքը պիտի ըսէ ։

ՏԸ ԿՈԼ հաւանաբար, հոկտ. 15ին յայտնէ թէ թեկնածու է՞ Հանրապետութեան նախագահութեան ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին մէջ, Կրոմիքօ Ամերիկայի «անընդունելու միջամտութեանց» վերջը պահանջեց, ուրիշ ժողովուրդներու ներքին հարցերուն ։ Կրկին անգամ առաջարկեց որ դաշինք մը ստորագրուի արգիլելու համար հիւլէական զէնքերու տարածումը ։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 40 հազար «մեծ ընտրողներ» պիտի ընտրեն 85 ծերակուտական, Ֆրանսայի 30 նահանգներու մէջ։ Ծերակոյտի այս մասնակի ընտրութեան վաղորդայնին, պիտի վերընտրուի նաեւ գիւանը։ Կասթոն Մոներվիլ կրկին թեկնածու է, բայց ոմանք կրնան նախընտրել նուազ ընդդիմադիր նախագահի մը ընտրութիւնը։ Կը խօսուի Լըքանիւէի մասին։

(Շար. ը կարդալ 4րդ էջ)

Օրը Օրին

ՋՈՒԹԱԿԸ ԼԱՐ ՉՈՒՆԻ

Պէտք է Նարդունիին երկու ականջներէն քաշել։ Ուժով մը քաշել, մինչեւ որ «մեղա՛յ» պոռայ։ Կարելի է, նոյնիսկ աջը քաշել, ձախը ոլորել ։

— Ի՞նչ յանցանք գործեր է, խեղճը ։

Յանցա՞նք... Յանցանքին ալ փառաւորը։ Պատմեմ, մտիկ ըրէ՛ք ։

Մեր Նարդունին շատ գէշ սովորութիւն մը ունի — կ'ելլէ վերնատան տանիքը մէկ թել մազ չունեցողին կաղանդչէք կը դրկէ... Մեծ ակռաներով սանտր մը ։

Կամ, այրութեանը հազիւ կէս նամբան կտրած մարդուն ձեռքը կուտայ Բագրատունիի «Ի պէտս զարգացելոց»ը եւ կը պատուիրէ ։

— Ա՛ռ, կարդա՛, դդո՛ւմ, բան սորվէ, մա՛րդ եղիր... Ես այսօր կամ, վաղը չկամ... Օգտուէ՛ իմ դասերէս ։

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, հոգո՛ւդ մատաղ, Նարդունի, աղբե՛ր, բայց եկու տես օր ես հօ, ձա, դատին եռեւէն եկողները չեմ ճանչնար, ատոնց մէջէն ինտո՞ր պիտի ելլեմ... Սպասէ՛, Աստծու օրերը չեն հատեր... Ամառ կայ, ձմեռ կայ, կամաց կամաց կը սորվիմ ...

— Չէ՛, չըլլար, հիմա պիտի սորվիս..

×

Այո,, մեր պատուական Նարդունին սիրտ–փոր կը հատցնէ՝ ստորակէտ մը իր տեղէն քշելու, հարցման նշան մը ծանօթ խօսքի մը պոչին կապելու կամ «ե»ին բազմոցը «է»ին տալու համար ։

Յետոյ, այս արարողութիւնները ի կատար ածելու համար, կ'ելլէ կ'երթայ մինչեւ Ադամ – Եւա, մինչեւ Զրհեղեղ ու Նոյեան Տապանէն վկաներ ժողվելով ո՛չ զարգացելոց երեսն ի վեր կը պոռայ ։

— Հօս նայեցէ՛ք, ես *քուռասան* ուտելու համար Փարիզ չեկայ ... Ոչ ալ *Պուլվառ*ներու ծառերը համրելու համար ...

×

Նարդունին իրաւունք ունի։ Նարդունին շիտակ բաներ կ'ըսէ ։ Նարդունին օգտակար դասեր կուտայ՝ դաս առնելու տրամադիր մարդոց ։

Բայց, Նարդունին պարապ տեղն է որ ինքզինքը կը յոգնեցնէ ։ Պարապ տեղն է որ շունչ կը հատցնէ։ Պարապ տեղն է որ կը ջղայնանայ ։

Որովհետեւ, իր մանրազնին ուսումնասիրութիւնները լեզուական խնդիրներու կալուածին մէջ, իրաւ շատ են այն աչքերուն համար, որոնք պիտի պտըտէին իր յօդուածներուն վրայ ։ Եթէ այս յայտարարութիւնս քիչ մը «գրաբար» է, աշխարհաբարի թարգմանեմ ։

— Նարդունի, մեր գրող – բրոցներէն շատ շատերը մինչեւ քու գիտական դասերէդ բան հասկնան — կամ անոնց կարեւորութիւն տան — շա՜տ հացու – պանիր ուտելու են ... Այս շատ շատերէն շատ շատերը լեզուական ամէնէն տարրական կանոններուն ալ անծանօթ են ... Ալ ինչպէ՛ս կը սպասես որ «բարակ բանե – րու» խելք հասցնեն... Եկո՛ւր, քու բարեկամներուդ խօսքը մտիկ ըրէ եւ Տարրական Առաջին դասարանի աշակերտներուն հասկնալիք դասեր տուր իրենց ... Պարզ, սովորական, նախնական դասեր, որոնց իրա՛ւ պէտք ունին ...

Չեմ գիտեր թէ Նարդունին խօսք մտիկ պիտի ընէ՞ թէ ոչ, բայց վերոյիշեալ ամբաստանութիւնս հիմնաւորելու եւ զինքը համոզելու համար, իրեն կը հրամցնեմ քանի մը հոգեշահ նմոյշներ՝ այրութենին կէս նամբան հասած — բայց մե՜ծ, մե՜ծ յաւակնութիւններ ունեցող մարդոց մշըկած հայերէնէն ։

Ամերիկա հրատարակուող թերթ մը կը գրէ.–Նարդունին Ամերիկա *պիտի երթայ*։

Կը ճանչնամ Նիւ Եորք ծնած ու ծլած հայագէտ մանչուկ մը, որ պիտի գրէր ։

— Նարդունին Ամերիկա *պիտի գայ*...

— Ատիկա իմ մեծ մայրիկս անգամ գիտէ, պիտի ըսէր մեր տնտես աղբարը ։

Այո՛, բայց, դժբախտաբար, շատերը չեն սորված որ բայերու ժամանակին գործածութեան եղանակը խնամիական կապեր ունի, նոյնիսկ, աշխարհագրութեան հետ ։

×

Ամերիկահայ գրողներէն շատերուն խելքով, ապագան պէտք է ցոյց տալ, *միշտ*, բային ապառնի ժամանակով ։ Սխա՛լ։ Ներկայ ժամանակն ալ ապառնիի — ապագայի — իմաստ կուտայ, մանաւանդ երբ մատնանշուած ապագան «կամ դուռն է, կամ երդիքն է»։ Այս կանոնը կայ անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի մէջ ալ ։

— Նարդունին վաղը Նիւ Եորք *պիտի հասնի*...

— Ո՛չ... *կը հասնի* ...

Բային Ներկայ ժամանակով ցոյց կը տրուի նաեւ Անցեալ Կատարեալը ։

— Շէյքսփիր *կ'ըսէ*, ո՛չ թէ «*ըսաւ*» կամ «*կ'ըսէր*» ...

×

Քանի՛ հոգի, քանի՛ անգամ, քանի՛ տեղ՝ Բագրատունիներու կամ Ղազիկեաններու դասերէն օգտուելով յանձնարարեցին չգրել *դժբաղդաբար* այլ գրել *դըժբախտաբար* ։

Քանի՛ հոգի, քանի՛ անգամ, քանի՛ տեղ, միշտ նոյն աղբիւրներէն ջուր քաշելով, բացատրեցին թէ *զոյգ* եւ *թերեւս*, *գեռ* ու *տակաւին*, *յետոյ* եւ *վերջ*, *ընաւ* ու *երբեք*, *նկատել* եւ *նշմարել*, *պահպանել* եւ *պաշտպանել*, *թելադրել* եւ *յանձնարարել*, *սպասել* եւ *ակնկալել*, *գունէ* եւ *առնուազն* եւ հազարներով ուրիշներ իրարմէ տարբեր բաներ են ։

Բայց մտիկ ընո՞ղը ով է ։

Ամէն գրող իր հայերէնը ունի եւ իր մշակած հայերէնին փաստաբանը, որ, ընդհանրապէս ինքն է։ Կամ իր կինիկը ։

Քանի մը գրող – բրոցներ, տակաւին, քանի մը տարի առաջ էր որ, վերջապէ՛ս, հաւանեցան «*ընդհակառակն*, *առնուազն*, *տառացիւ*» գրելու ։

×

Մեր թարգմանական գրականութեան մէջ սպրդած սխալներն ու սայթաքումները գլխու պտոյտ կուտան։ Որովհետեւ, շատ մը «թարգմանիչ»ներ բառարանի մը օգնութեամբ է որ անգլերէնն ու ֆրանսերէնը հայերէնի կը վերածեն ։

Բառարանը մինչեւ որոշ աստիճան մը կրնայ օգնութեան հասնիլ։ Վա՛յ այն թարգմանիչին որ կիսկատար ծանօթութիւն ունի թարգմանչի լեզուին եւ իր մայրենի լեզուին մասին ։

Մեր բառարանները անվստահելի են, ընդհանրապէս։ Որովհետեւ, պատրաստողը մշակած չէ բառը, ապրեցուցած չէ զայն եւ ջուր ու պարարտանիւթ տուած չէ անոր։ Մնաց որ ո՛չ մէկ բառարան — ո՛չ իսկ Աճառեանը — կատարեալ է եւ ամբողջական։ Ամբողջական ու կատարեալ բառարան չկայ եւ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ իւրաքանչիւր գրող այս կամ այն բառին կուտայ իր ուզած իմաստը, որ բառարանը կազմողին մտքէն անգամ անցած չէր ։

×

Կա՛րճ։ Նարդունի, ազգէն քեզի խրատ ու խորհուրդ — նստէ՛ գրէ հայերէնի նոր դասագիրք մը եւ ազգին սորվեցուր իր մայրենի լեզուն։ Սկսէ՛ այբէն ու բենէն ու գնա՛ մինչեւ Օ եւ Ֆ, բայց անկէ անդին մի՛ անցնիր, որովհետեւ այս մինունար ազգը բանասիրութենէ բան չի հասկնար, դժբախտաբար ։

Իսկ թանկագին ժամերուդ արգասիքը ամփոփէ հատորի մը մէջ, ի պէտս բուն հասկցողներուն։

Եւ վաստակդ յարգողներուն։

Ջութակնիս լար չունի, լար անցուր, փոխանակ անոր փայտին ջնարակ քսելու։

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Ժ.Բ.

323 տարւոյն մէջ, Յուլիս 3ին տեղի կ'ունենար կատաղի ճակատամարտ մը Ադրիանուպոլսոյ առջեւ (նախապէս Օրեստա, այժմ Էտիրնէ):

Կայսերական երկու բանակներ ծառացած՝ մէկը միւսին դիմաց:

Արեւմուտքի կայսրը, զոր եաքէն Մեծն Կոստանդիանոս պիտի կոչէին քրիստոնեայ մատենագիրներ, եւ Արեւելքի կայսրը, Լիկինիոս անուամբ ծանօթ, ահա դէմ ընդ դէմ:

Տասը տարի առաջ, Ապրիլ ամսուան մէջ, Լիկինիոս պատերազմեր էր այստեղ, միշտ Ադրիանուպոլսոյ առջեւ, տարբեր մրցակիցի մը դէմ, եւ յաղթանակ տարեր: Այս անգամ, սակայն, պարտուեցաւ Լիկինիոս, պարտուեցաւ չարաչար, ու խոյս տուաւ, գնաց ապաստանեցաւ Բիւզանդիոն: Իսկ Կոստանդիանոս թոյլ չտուաւ որ շունչ առնէ, հասաւ ետեւէն ու պաշարեց Բիւզանդիոնը ցամաքէն: Իր որդին, Կրիսպոս, նաւատորմով մտաւ Տարտանէլի նեղուցէն ներս եւ խարխուլ նետեց Բիւզանդիոնի առջեւ: Յուսահատ, դարձեալ փախաւ Լիկինիոս, անցաւ Վոսփորիկոնը եւ Քրիսոպոլիսի բարձունքներուն վրայ (այժմ Սկիւտար) յարդարեց նոր ռազմաճակատ մը: Երկրորդ պատերազմը տեղի ունեցաւ նոյն տարւոյն մէջ Սեպտեմբեր 18ին: Բախտը երբեք չժպտեցաւ սակայն Լիկինիոսի, խորտակուեցաւ իր բանակը, ինք ալ գերի ինկաւ:

Լիկինիոս կնութեան առած էր Կոստանդիանոսի քոյրը, որ եղբօրը ծունկերն ինկաւ, լացաւ պաղատեցաւ որ խնայէ իր ամուսնոյն կեանքին: Ու Լիկինիոս ղրկուեցաւ Թեսաղոնիկէ, ուր կը մնար հսկողութեան տակ: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ խելօք չկեցաւ Լիկինիոս, դաւադրական աշխատանքներ կատարեց, այնքան որ բանակը պահանջեց Լիկինիոսի գլուխը, եւ Կոստանդիանոս ի վերջոյ բանակին շնորհեց Լիկինիոսի գլուխը:

Արեւմուտքի կայսրը, պատերազմէն ետք, յաղթական մուտք գործեց կայսրութեան արեւելեան մայրաքաղաքը, Նիկոմիդիա (այժմ Իզմիթ): Քրիստոնեաները զինք ընդունեցան ծափերով ու ծաղիկներով:

Կոստանդիանոս, ահա Գերագոյն Տէր (սումմուս Տէուս), բարձրացած պատմութեան մեծագոյն կայսրութեան գլուխը: Երբ արեւը կը ցաթէր իր արեւելեան սահմաններուն վրայ, դեռ գիշերուան դիցուհին մահիճին մէջ կ'ըլլար արեւմտեան սահմաններուն վրայ:

Նիկոմիդիոյ պալատին պատշգամին վրայ կանգնած՝ Կոստանդիանոս կը դիտէր հեռուն, մշուշին մէջ կորսուած Աստակոսը, երբեմն Ոլբիա եւս կոչուած (այժմ Օվաճըք կամ Եուվաճըք), փոքրիկ քաղաք մը, որ կը լողար ճախճախուտքին մէջ, — խորհեցա՞ւ արդեօք հակադրութեան մը մասին, զոր բնութիւնը կ'ընծայէր իրեն՝ փարթամ մայրաքաղաքին ոտքերուն տակ փռելով տխուր բնակավայր մը: Յետոյ պահ մը աչքերը սեւեռեց ծովուն կապոյտին, յետոյ նայուածքը յառեց երկինքի կապոյտին, ու խայտաց նախապաշարումներով ու մեծ ցանկութիւններով ողողուած իր հոգին՝ անհունէն զինով:

Քսան տարի առաջ, այս քաղաքին մէջ՝ պատանդ կը մնար ինք, իբրեւ արծուիկ մը կալանուած: Յետոյ թռաւ գնաց մինչեւ Երորակում (այժմ Եորք՝ Անգլիոյ մէջ): Եւ ահա դարձեալ Նիկոմիդիոյ մէջ, — այժմ արծիւ մը, որ կը սաւառնի, կը բարձրանայ անհունն ի վեր: Անհուն մը երկինքը, անհուն մը իր կայսրութիւնը:

— Գերագոյն Տէր, քրիստոնեաներն են որ կ'ըսէին այսպէս:

Դիոկղետիանոս, պարզ զօրական մը, որ յափշտակած էր կեսարներու թագն ու ծիրանին, եւ Յովիոս կոչած էր ինքզինք՝ պահ մը ուզելով բաժնեկից դառնալ Արամազդի փառքին, ներշնչուած չէ՞ր միթէ հեթանոս աստուածներու մտերմութենէն:

Կոստանդիանոս, ինքը կեսար՝ որդի կեսարի, Ափրիկեան քրիստոնէութեան բերած նպաստով եւ Աւլի եկեղեցական ժողովին մասնակցողներուն վէճերով՝ դարձած «քրիստոնէի նման մտածող» (խրիստ-իանոֆրոն), ինչպէս կ'ըսէ Թէոփանէս, կամ «թանձր քրիստոնեայ» (բրեթիէն ա կրօ կռէն), ինչպէս կ'ըսէ Լ. Տիւշէն, այժմ ազատ աստուածաբանութիւն մը չէր որ պիտի խափանէր իր մէջ Գերագոյն Տէր կոչուելու տենչը, համարժէք երկնային կայսր տարազին, աւելի գեղեցիկ քան Դիոկղետիանոսի տիտղոսը, Յովիոս:

Բայց մի՞թէ յաջողած չէր արդէն Գերագոյն Տէր դառնալ քաղաքական կեանքի մէջ՝ տապալելով Դիոկղետիանոսի կայսերական դրութիւնը, — կեսարներու ոլիմպոսը:

Ի՞նչ դրութիւն էր Դիոկղետիանոսի հիմնածը:

Հսկա՜յ, հսկա՜յ կայսրութիւն մը կարելի չէր պահպանել գահով մը, որ հեռու կը մնար կայսրութեան սահմաններէն: Կայսրութեան մեծագոյն թշնամին արագ տեղափոխութեանց պակասն է, — Նափոլէոն անոր ցաւը պիտի յայտնէր դարեր ետքը: Դիոկղետիանոս ուզեց դարմանել այդ պակասը՝ ստեղծելով քառապետութիւնը, ինչպէս յետագային քրիստոնէութիւնը պիտի ստեղծէր Երրորդութիւնը, — մէկ կայսրութիւն չորս կայսերական գահերու վրայ հաստատուած, ու գահերը դնելով կայսրութեան սահմաններուն վրայ: Կեդրոնը՝ Միլան, արեւելքը՝ Նիկոմիդիա, արեւելեան հիւսիսը՝ Սիրմիոն, արեւմտեան հիւսիսը՝ Տրեվերի:

Եւ կայսերական այս գահերուն վրայ՝ ինքը, Դիոկղետիանոս, որ ինքզինք անուանեց Յովիոս (թարգմանենք՝ աստուածահայր, պարզացնելու համար իմաստը), Մաքսիմիանոս, որու տուաւ Հերքուլիոս տիտղոսը:

Ոլիմպեան այս երկու կայսր-աստուածութիւնները առին նաեւ «աւգուստոս» տիտղոսը: (Ովիդիոս լաւագոյն ձեւով կը պարզէ այս բառին ծագումը եւ իմաստը՝ չորս տողով, — տես Տօնացոյց = Ֆասթ, 609 – 612):

Միւս երկու գահերուն համար՝ նշանակուեցան Կոստանդիոս (մականուանեալն Տժգոյն՝ չես գիտեր ինչո՛ւ) եւ Գալերիոս (երբեմն զէնքի ընկեր Տրդատի), որոնց տրուեցաւ «կեսար» տիտղոսը:

Դիոկղետիանոս արհամարհեց Հռոմը, լքեց աղմկալից այս Ջրամբարը, եւ իրեն գահանիստ քաղաք ընտրեց Նիկոմիդիան, — կայսրութեան դուռը որ կը բացուի խորհրդաւոր Արեւելքի վրայ:

Մաքսիմիանոսի տրուեցաւ Իտալիան եւ Ափրիկէն: Կոստանդիոսի՝ Բրիտանիա, Գաղղիա և Սպանիա: Գալերիոսի՝ յայնկոյս Ալպեան լեռնաշղթային, մինչեւ Դանուբի բերանը:

Այս բաժանումէն ետք՝ Դիոկղետիանոս ձեռնարկեց վարչական տնօրինութեանց, կայսրութիւնը կտորտեց թեմերու, գաւառներու, ստեղծելով կառավարական աստիճանակարգ մը, զոր շուտով պիտի իւրացնէին քրիստոնեաները՝ իրենց եկեղեցական աստիճանակարգերով, — այդ օրերէն կը մնայ եպիսկոպոսական աւանդութիւնը, (եպիսկոպոս կը նշանակէ վերատեսուչ, որ կը համապատասխանէ կառավարիչի պաշտօնին):

Վարչական այս ոստայնը իր կատարեալ ձեւը ստացած էր 293 տարւոյն մէջ: Բայց արդէն ծանր հիւանդ էր Յովիոս, այնքան որ հրաժարեցաւ գահէն՝ Գալերիոսի խորհուրդով: Գալերիոս քաղաքացիական պատերազմի սպառնալիքով՝ ճնշեց նաեւ Մաքսիմիանոսի վրայ, որ հրաժարեցաւ նոյնպէս:

Ու Գալերիոս եւ Կոստանդիոս այս անգամ հռչակուեցան օգոստոս: Իսկ կեսար՝ Սեւերիոս ու Դայա:

Առաջինը գինով մըն էր, քաջ զօրական բայց վայրագ ու միտքով անմշակ: Երկրորդը՝ մութ ցեղի մը զաւակ, բուն անուամբ Դայա, հռոմէականացնելու համար անունը՝ Գայիոս Մաքսիմինոս կոչուած, ողորմելի մը, բայց քաջ կռուող: Անոնք Գալերիոսի «արարածներն» էին, գործիքներ՝ որոնք պիտի ծառայէին իրեն:

Նոր կեսարներուն երեւումէն դժգոհ մնաց Մաքսենտիոս, որ ուզեց տէր կանգնիլ իր հօր՝ Մաքսիմիանոսի ժառանգութեան: Պետական հարուածով մը գրաւեց Հռոմը, սիրաշահեցաւ բանակը եւ Հռոմայեցիները: Եւ երբ Սեւերիոս եկաւ ու փորձեց զէնքի ուժով վերատանել իր իրաւունքները, Մաքսենտիոս ջախջախեց այս ողորմելին եւ այնպիսի ճախողութեան մը մատնեց, որ յուսահատած, անձնատուր եղաւ՝ խոստում առնելով յաղթականէն, որ պիտի խնայէ իր կեանքին: Մաքսենտիոս յարգեց իր խոստումը, պարտադրելով որ Սեւերիոս ինք վերջ տայ իր կեանքին:

Մաքսենտիոս կայսր հռչակեց ինքզինք:

Այս խաղերէն ու կռիւներէն հեռու, Կոստանդիոս կը գործէր Գաղղիոյ մէջ: Իր մօտ կանչեց որդին՝ Կոստանդիանոսը, որ պատանդ կը մնար Նիկոմիդիոյ մէջ: 306 տարւոյն Յուլիս 25ին՝ բանակը կայսր կը հռչակէր զայն՝ հօրը մահէն ետք:

Այժմ 323 տարին է, որ կը վերջանայ: Կոստանդիանոս կանգնած է Նիկոմիդիոյ պալատին պատշգամին վրայ, ու կարծես իր կենսագրութեան գիրքն է որ կը կարդայ: Ի՛նչ արագ բարձրացում, — թըռի՛չք:

Մնացած էր Գալերիոս (311 Թուականին): Քաջ եւ անխոնջ զօրական, որ կռուեր էր Եփրատի վրայ՝ Տրդատի հետ զինակից, կռուեր էր Հայոց լեռներուն վրայ՝ Հռոմի փառքն աւելցնելով, կռուեր էր Դիոկղետիանոսի ձեռքին տակ՝ առակուն գործիքի մը դերը կատարելով, խե՛ղճ էր միտքով, չէր կրնար ծրագիր մշակել: Կրցեր էր օգտուիլ Դիոկղետիանոսի ծերութենէն եւ Մաքսիմիանոսի տկարութենէն՝ հարկադրելով զանոնք որ հրաժարին իրենց գահերէն, բայց մինակը գործելու անկարող եւ գործակից ընտրելու մէջ ապիկար, իր շուրջ հաւաքեց Սեւերիոսներ ու Դայաներ, գինովներ ու բարբարոսներ, չէր գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընէր, ահա թէ ինչո՛ւ չկրցաւ նաեւ կայսրութիւնը բռնել իր ձեռքին մէջ ինչպէս գիտէր սուրը բռնել պատերազմի ժամանակ:

Դայա ժամանակը յարմար համարեցաւ՝ յարձակելու համար Լիկինիոսի վրայ: Առաջին ընդհարումը տեղի ունեցաւ 313 տարւոյն մէջ, գարնան, Ապրիլ 30ին, Ադրիանուպոլսոյ առջեւ: Բայց պարտուեցաւ, փախաւ, կայսերական ծիրանին անգամ նետեց կռնակէն, հագուեցաւ գիւղացիի պէս, անցաւ Վոսփորիկոնը, — այստեղ կ'արժէ տալ Եւսեբիոսի նկարագրութիւնը. «Կորոյս նախ զզօրս սպառազինաց, յոյս յեցեալ ապաւինէր ի նոսա, եւ որ շուրջ պատեալ պահէին զնա ասպարակիրքն ընտիրք՝ թողին զնա, եւ ձեռս ետուն ի յաղթողն, յայնժամ մերկացեալ նորա վաղվաղակի ի զարդուց եւ ի ծիրանեաց ինքնակալութեանն, որ եւ ոչ իսկ վայել էր նմա, ամօթալից կորանօք եւ անարի վատութեամբ թաքեաւ ի մէջ բազմութեան զօրացն, եւ փախչէր նա ի շէնս եւ յագարակս», այսպէս կը հասնի Նիկոմիդիա, կը շարունակէ փախուստը առանց կանգ առնելու, վասնզի Լիկինիոս հալածեց զինք մինչեւ Կիլիկիոյ դռները: Տարսոնի մէջ թոյն կ'առնէ ու կը սատկի այս հրէշը, որ շատ արիւն

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Մէկ օրուան մէջ, ան ալ 15 – 16 տարեկան տղեկ մը, այդքա՞ն վաստա՞կ... բան մը կար, անպայման հոս թաղնուած բան մը կար որու տակաւին անտեղեակ էին, ուստի մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէին լսել իրենց սիրտը եւ խիղճը հանդարտեցնելու համար:

Ճաշէն ետք, Աշոտ պատմեց այդ օրուան պատահարին մասին եւ ըսաւ թէ ուրկէ կուգային այդ ուտելիքներն ու խաղալիկները, նաեւ իր բարձր օրավարձքը:

— Առաւօտուն կանուխ տրտում, գլխահակ, նախկին գործատեղիս դացի գործ գտնելու յոյսով: Հինը փոխուած՝ նոր վերակացու մը եկած էր որ զիս չէր ճանչնար: «Առայժմ գործ չունիմ» ըսաւ ու ճամբու դրաւ զիս: Յուսահատ ետ դարձայ գլխիկոր, միայն լացս պակաս էր: Գործատէրին մէկը, որ ճամբուն մէջ կեցած վիճակս կը դիտէր, մօտեցաւ ինծի եւ ըսաւ: «Տղայ, Հա՞յ ես, գո՞րծ կը փնտռես, դիմացի մեծ մթերանոցը գնա, շատ գործ ունի, շատ լաւ ալ կը վճարէ: Հայերուդ հետ ալ... մեծ բարեկամ է: Ես ալ հոն կ'աշխատէի, աւելցուց, — վիճակս այս տեղէն տասն անգամ լաւ էր, բայց... ափսոս, հազար մեղք, գողութիւն ըրի, բռնուեցայ, վռնտուեցայ»:

Երթամ ներկայանամ ըսի, ինչ կը կորսնցնեմ, կամ այո, կամ ոչ: Գացի, ներկայացայ, զիս ղրկեցին բուն գործատէրին գրասենեակը: Զարմանալի, զիս ընդունեցաւ ժպիտով ու քաղաքավարութեամբ: Ժամերով նստեցուց դէմը, կարծես գործի համար գացած չէի, այլ, խօսակցութեան: Պնդելով պատմել տուաւ կեանքս ու տեսածներս ծայրէ ծայր: Ջարդէն մինչեւ Թուրքին տունը, անկէ որբանոց, որբանոցէն Գավալա, Գավալայէն մինչեւ հոս: Ըսի անոր թէ ինչ պայմաններու տակ, հարկադրուած, ձգեցի դպրոցս, եւ այսօր գործ կը փնտռէի քիչ մը օգտակար ըլլալու համար բարերարներուս, քանի որ այսօր անոնց անձուկ վիճակին պատճառը ես եղած էի: Պատմած պատմութիւնս կարծես շատ ազդեց իր վրայ: Դէմքը յուզուեցաւ: Աչքերը շատ հեղ կ'արցունքոտէին: Թաշկինակով յաճախ դէմքը, քիթը, բերանը կը սրբէր: Մինչ ես անհամբեր նպաստաւոր պատասխանի մը կը սպասէի որ գործի սկսիմ եւ օրապահիկս չկորսուի, անիկա չէր աճապարեր ու կարծես դեռ տրամադիր էր խօսելու: «Կեցիր, ըսաւ յանկարծ, կեցիր, պատմութիւնը շատ հեղ պատմութիւնով կը վերջանայ: Ես ալ պիտի պատմեմ իմ գլխուս եկածը շատ համառօտ կերպով: Հարուստ վաճառականի տղայ էի եւ գործով կը գտնուէի Իզմիր, ճիշդ այն օրերուն՝ երբ Քեմալի արիւնարբու վոհմակները քաղաք մտան: Ուրիշներու նման, իմ ալ, առաջին մտասեւեռումս եղաւ ամէն գնով քարափ հասնիլ ու միջոցով մը երթալ նաւի մը վրայ բարձրանալ: Փորձերս, աւա՜ղ, ապարդիւն անցան... Այլ մարդոց առջեւ բոլոր ճամբաները փակուած էին:

Երբ նեղլիկ փողոցներու մէջ ապաստարան մը գտնելու յոյսով աջ ու ձախ կը վազէի, յանկարծ, պատահմամբ դէմս ցցուեցաւ հայ երիտասարդ մը, որ ինքն ալ իմ դրութեանս մէջ կը գտնուէր: Քաղաքին մէջ պահուըտիլը շատ վտանգաւոր է, ըսաւ ինծի, վերջ ի վերջոյ կը գտնեն, ծովն է միայն փրկութիւնը, լողալ գիտե՞ս: Քիչ մը միայն, պատասխանեցի: Մեր ճակատագիրը միացուած՝ արկածալից ճամբան բռնեցինք: Բարեդէպ միջադէպով մը, որ հայ ընկերոջս հնարամտութեան արդիւնքն էր, ծով հասանք եւ մենք մեզ յանձնեցինք անոր ալիքներուն: Կը մնար պրկել ջիղերը, զօրացնել կամքը, լողալ ու լողալով ալ հասնիլ բաւական հեռուն խարսխած նաւերէն մէկուն: Մոլեգներքէն բաւական հեռացած էինք, երբ, սարսափով նշմարեցինք որ թրքական դրօշով նաւակ մը, փաթթոցաւոր ջարդարարներով լեցուն, դէպի մեր կողմը կը թիավարէին... անտարակոյս մեզ կը հետապնդէին: Իրենք թիավարելով, մենք լողալով, անկարելի էր որ ազատէինք անոնց ճիրաններէն: Բարեկամս, — ըսաւ հայ երիտասարդը, դուք լաւ լողալ չէք գիտեր, հեռացէք մօտակայ նաւերուն ուղղութեամբ, ես կը կենամ հոս, զանոնք կը զբաղեցնեմ: Գնա... Աստուած հետդ, գնա, գոնէ մեզմէ մէկը ազատի: Այդպէս ալ ըրինք: Ես իմ բոլոր ուժովս դէպի նաւերը լողացի, որ կարծես երթալով կը հեռանային ինծմէ, բարեկամս մնաց հոն... Երբեմն երբեմն վախով ետ կը նայէի տեսնելու համար թէ ինչ եղաւ հայ մեծհոգի բարեկամս: Հեռուէն տեսայ թէ ինչպէս անոնք մօտեցան իրեն, եւ թէ ան ինչ ճարպիկութեամբ մը կը սուզուէր ջուրին խորը, մէյ մը կ'ելլէր երեսը, քանի մը անգամ նաւակին տակէն անցաւ աջ ու ձախ, յայտնի էր որ կը փորձէր իր կեանքը սուղ ծախել: Թուրքերուն վայրենի պոռչտուքները ականջիս կը հասնէին ու կարծես թէ ուժերս կը ջլատէին: Վերջապէս հասայ անգլիական նաւ մը, վեր քաշեցին, փռուեցայ տախտակամածին վրայ ուժասպառ, աչքերս միշտ յառած ազատարար բարեկամիս կողմը:

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

(13 Շար.)

Թափել տուած էր նաեւ Հայոց ։ Լիկի-նիոս չի զոհանար այս մահով, կը սպաննէ հրէշին կինն ալ, զաւակներն ալ, ով որ բանով մը կապուած էր Գալիոս Մաքսիմինոս կոչուած այս զարհուրելի կայսեր ։

Իսկ ի՞նչ կ'ընէր Կոստանդիանոս, երբ կայսրութիւնը արիւն կը փսխէր Արեւելքի մէջ ։

Կեսարներուն մէջ ամէնէն իմաստունը, ամէնէն օժտեալը, անշշուք կ'իջնէր Երուսաղէմէն ի վար, հին Գաղղիոյ դաշտերն ու լեռներն ի վար, միշտ որոճալով, հաշուելով, կշռելով, չափելով իր ոսկեղէն ծրագիրը, — խորտակել կեսարական ուղիղները, ջախջախել քառապետութեան գլուխները, տէր դառնալ աշխարհի մեծագոյն կայսրութեան, միակ, իբրեւ Երկրայն Տէր, ինչպէս իրեն կը ներշնչէին քրիստոնէութեան տարագները ։

Եւ ահա դարձեալ Նիկոմիդիոյ մէջ, որկէ մեկներ էր, այս անգամ պալատին պատշգամին վրայ, ոսկեղէն ծրագիրը գրեթէ իրագործուած ։

Միլվիուսի կամուրջին ճակատամարտէն ետք, պատմութեան բախտորոշ եւ ամէնէն հաշակաւոր պատերազմէն ետք, երբ Նոր Ժամանակներու դռները կը բացուէին իր առջեւ եւ մարդկութեան առջեւ, յաղթական Թափորով մը Հռոմ մըտած օրն իսկ, ճիշդ ինչպէս այսօր նոյն յաղթական Թափորով կը մտնէր Նիկոմիդիա, դէմ յանդիման կուգար տարօրինակ կռիւի մը ։

Հռոմի մէջ՝ տոնաթխիքներու անտանելի կռիւն էր, որու երբեք չկրցաւ վերջ տալ ։— Գացէք, Աուլի մէջ եկեղեցական ժողով մը գումարեցէք, իրարու հետ հաշտուեցէք, բսած էր անոնց ։

Նիկոմիդիոյ մէջ՝ արիոսականներու նոյնքան անտանելի կռիւն էր այս անգամ որ կը խանգարէր իր ծրագիրը, իր ուրախութիւնը, իր երազած խաղաղութիւնը ։

Այս անգամ աւելի զօրաւոր, սակայն, եւ ինքնավստահ, վճռեց վերջ դնել այս կռիւներուն ու վէճերուն, որոնք ծիծաղելի կը գտնէր ։ Բայց այս անգամ միտքին մէջ ծագեցաւ նոր գաղափար մը, — Նիկիոյ մէջ հրաւիրել տիեզերական եկեղեցական առաջին ժողովը ։ Իրաւական տեսակէտով՝ իրեն չէր վերաբերեր այդ պատմական աքթը ։ Եւ սակայն ատիկա հաշտ էր իր ոսկեղէն ծրագրին շարունակութեան հետ, — պիտի ներկայանար իբրեւ փոնթիֆէքս մաքսիմուս ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Ալատաքայի եւ Զուկոտկայի գետերուն եւ լիճերուն մէջ կ'ապրի տարօրինակ ձուկ մը, որ կը կոչուի Տալիա ։ Երբ ջուրը կը սառի մինչեւ յատակը, ձուկն ալ, իր կարգին, սառած վիճակի մէջ կը մնայ մինչեւ ամառ, որմէ ետք, երբ սառոյցը կը հալի, ձուկն ալ կը սկսի պարապիլ իր սովորական կեանքով ։

ԴԱՐԱՒՈՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

Բ.

Պատմաբաններն համաձայն, Սելճուկնե-րը կոտորած են 150·000 հոգի, գերի տարած են հարիւր հազար հոգի ։

Սելճուկեան արշաւանքին կը յաջորդէ մոնկոլական արշաւանքը ։ Մոնկոլները «մարախի նման Թափեցան, քանդեցին, սպաննեցին, մանուկները քարերուն զարկին, կիներ խայտառակեցին եւ գերի տարին ։ Շատեր Թողլով տուն, ագարակ, կայք, փախան այլ եւ այլ տեղեր » ։

Լաստիվերտացիի նկարագրութիւնը Անիի կոտորածին կը կրկնուի յաջորդող պատմաբաններու կողմէ. « Անին դարձաւ ջարդի դաշտ մը, մայրերու գիրկերէն կը յափշտակէին երախաները, անխղճօրէն քարերուն կը զարնէին, հայր ու որդի միասին կը սպաննէին, ծեր ու երիտասարդ անխնայ կը կոտորուէին, արիւնով ներկուեցաւ գետը, կարմրեցան փողոցները » ։

Պատմութիւնը կը շարունակուի Թուրքպարսիկ պատերազմներու ատեն, խրաքանչիւր Թուրք յաղթութիւն պիտի դառնայ ողբերգութիւն մը Հայաստանի համար՝ աւերածութիւն, սով եւ տարագրութիւն պատճառելով ։ Թուրքերը պիտի հաստատեն մանկահաւաքում շուրջ 1519ին ։ Սկզբնաւորութիւնը կը վերագրուի Օրխանին (1324 – 1359) ։ Ակինեան կ'ընդունի 1531 Թուականը ։ Կը հաւաքէին ուժեղ կազմով երախաներ, պատանիներ եւ խլամացնելով՝ կը պատրաստէին ենիչերի գունդերը ։ Մանկահաւաքը կաշառակեր է, ունեւորը կը փրկուի, աղքատն ու որբը գերի կը տարուին ։ Հաւաքումը կը կատարուէր սարսափով եւ բռնի ։

Մանկահաւաքումը կը դադրի 1750ին, բայց Թուրք կառավարութիւնը պարբերաբար հայ երիտասարդներ կը բերէր գործարաններու մէջ աշխատցնելու համար ։ «1830ին հինգ հազարի մօտ հայ երիտասարդներ Անատոլուէն Պոլիս բերել տուաւ Թուրք կառավարութիւնը՝ իբրեւ զինուոր Իփլիկհանէի եւ Թերսհանէի մէջ աշխատցնելու համար հացի եւ հանդերձի փոխարէն» ։

Սիւլէյման Գանունի 1551 – 54 կը յառաջանայ Կովկաս, կ'այրէ Երեւանը, կ'ամայացնէ Նախիջեւանը, Զանգեզուրը, Ղարաբաղը ։ Կրկին արշաւանք Երեւանի վրայ, Թուրք խաժամուժը «գայլերու նման ագահօրէն կը յարձակէր Հայերու վրայ եւ կը յօշոտէր» ։ Կը ջարդեն 15000 այրեր, գերի կը տանին քսան հազար կիներ եւ երախաներ, որոնք կ'իսլամանան կամ կը մահանան ։

Ցակոբ Կարնեցի, 17րդ դարու վերջերը ապրող մը, կը գրէ Բարձրդ դաւառին համար. «Բարձր եւ համեղ երկիր եւ Հայոց բնակարան, բնակիչները հիւրընկալ եւ մարդասէր ։ Սպեր գաւառին բընակիչները Հայեր էին միայն, ունէին բազում եկեղեցիներ, այժմ աւերեալ եւ ամայացեալ, Տաճիկները տիրացել են» ։ Բարբերդ կը վերածնի շուտով, բազմաթիւ գիւղերով կը մնայ հայաբնակ ։ Ասոր համար Թուրքերը կատաղօրէն ջարդած են 1915ին ։

Բռնի իսլամացած են Սեւ Գետացինե-րը 1708 – 10ին՝ մոլլայի մը բռնութեամբ, արդէն հոգիւ չունէին ։ Նոյնպէս բռնի իսլամացած է Համշէն գաւառը, աբիւնայի կռիւներէ ետք, պահած է հայ դիմագիծը ։

1828 – 29ի ռուս-Թուրք պատերազմին ատեն Թուրք հրամանատարը հազարաւոր Հայեր հեռացուցած է սահմաններէն ։ « Հայերը անվերապահ համակրութիւն ցոյց տուին Ռուսերուն կամաւորական վաշտեր կազմեցին, ռուս բանակը պարենաւորեցին ։ Թուրք բանակին հրամանատարութիւնը զինաթափ ըրաւ Հայերը, ռազմակեդրոններէն հեռացուց՝ աքսորելով հեռաւոր վայրեր ։ Երբ ռուս բանակը հայաբնակ վայրերը գրաւեց, աւերակներ միայն գտաւ ։ Զօր. Փասկեւիչ կը գրէր ցարին. « Այս երկիրը լեցուն էր Հայերով, իսկ այժմ կատարեալ անապատ է, որովհետեւ Թուրք հրամանատարութիւնը բնակչութիւնը քշել է հեռաւոր վայրեր» ։ (Երիցեանց, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, 1894, Տփղիս, էջեր 400 եւ 454) ։

Պատմութիւնը պիտի կրկնուի աւելի բրտօրէն եւ աւելի լայն ատրիճանով երեք քառորդ դար ետք ։

Այդ Թուականէն պիտի սկսի Օսման-եան Հայութեան տաղնապալի վիճակը, Ռուսիա պիտի հսկէ արեւելեան նահանգներուն վրայ, պիտի ջանայ համակիր տարր մը գտնել հոն ենթակայ իր քաղաքական ազդեցութեան դժգոհ՝ տիրող պետութենէն ։ Ճիշդ յիսուն տարի պիտի տեւէ քաղաքականութիւնը հասնելու համար Ս. Սթեֆանօ ։ Միջերկրականեան պետութիւններն ալ կը հսկեն բարձրաւանդակին վրայ իւրաքանչիւրը կը ջանայ հակազդել միւսին ։

Կարինի առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոս, որպէս Նոր Մովսէս ինննուն հազար ծուխերը կը փոխադրէ աւետեաց երկիրը ։ Հայաստանի բնակչութիւնը կը նօսրանայ բազմաթիւ Հայեր ալ կը կոտորուին հազարներ, դոհ կ'երթան համաճարակի եւ սովի ։ Աշխարհագէտ Էլիզէ Րըքլիւ հարիւր հազարէ աւելի կը հաշուէ զոհերու Թիւը ։

Հայեւքիւրտ յարաբերութիւնները հետզհետէ կը ցրտանան, հարստահարութիւնները աւելի կը շեշտուին, Պոլսոյ համայնքը գրաւած է ժողովրդական-ամիրայական պայքարներով ։ Պատրիարքը կը բողոքէ հարստահարութեանց դէմ, քիւրտ վաչկատուն ցեղախումբերու դէմ ։ Ցեղապետներ կը բանտարկուին, կ'աքսորուին, կը վերադառնան եւ կը շարունակեն իրենց գործը ։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Լիբանահայ ծանօթ պարիթօն Տիգրան Ժամկոչեան, Վենետիկի մէջ իբրեւ մեներգող երկու տարբեր առիթներով հանդէս եկաւ երաժշտասէր հոծ բազմութիւններու առջեւ ։ Առաջինը Սեպտեմբեր մէկին, Կրասի պալատի ընդարձակ սրահին մէջ Վիվալտիի նուիրուած երեկոյթին, կատարելով երկու արիաներ « Լա Նինֆա» օփերայէն ։

Հայ երգիչը երկրորդ անգամ ներկայացաւ Պելլինիի նուիրուած հանդիսութեան մը ընթացքին, դարձեալ Կրասի պալատին մէջ, երեք մեներգներով ։ Այս հանդիսութիւնը կը կրէր միջազգային բնոյթ, մասնակցութեամբ զանազան ազգերու ներկայացուցիչներուն ։ Տիգրան Ժամկոչեան ըսմ եկած է հայկական տոհմիկ տարազով ։ Տեղական մամուլն ու երաժշտական քննադատները ջերմ տողերով անդրադարձած են հայ երգիչին մասին ։

ԺՊԻՏ

Լաւ ընտանիքի պատկանող երիտասարդ մը կը սիրահարի դեռատի ու շատ լուրջ արուեստագիտուհիի մը, ու կ'որոշէ ամուսնանալ անոր հետ ։ Օր մը, աղջիկը հօրը ներկայացնելէ ետք, կը հարցնէ անոր կարծիքը աղջկան մասին ։

— Տղա՛ս, ինչ ըսեմ, կը պատասխանէ հայրը ։ Այնպէս կ'երեւի, որ իրմէ աւելի լաւ ընտրութիւն ընել գիտես դուն ․․․ ։

×

Շատ աշխատասէր բայց նաեւ շատ «քաշուած» պաշտօնեայ մը, օր մը տնօրէնին ներկայանալով կ'ըսէ.

– Պարո՛ն տնօրէն, թոյլ կուտա՞ք որ կէսօրէ ետք գրասենեակ չգամ ։

— Ի՞նչ պիտի ընես, կը հարցնէ տնօրէնը խոժոռադէմ ։

— Ինքնասպան պիտի ըլլամ, պարո՛ն, կը յարէ պաշտօնեան ։

« Անցեալին մէջ ամիրայից եւ ժողովուրդին միջեւ ծագած վէճերը ապագային առջեւ վնասաբեր եղան, ազգին միաբան ուժերը ջլատուեր, սպառեր էին ներքին երկպառակութեան պատճառով, զոր դողցես անհերեւոյթ ձեռք մը կը գրգռէր, վասնզի ապագայ պատրաստականութեան համար ներքին ուժ, նպատակի միութիւն եւ խորախորհուրդ քաղաքականութիւն եւ ասոնց համար ալ զոհողութիւն հարկաւոր էր, զոհողութիւն ապագայի համար, զոհողութիւն հասարակաց բարւոյն եւ օգտին առջեւ» ։ (Մ. Գաբամաճեան, Պատմ. Հայոց, էջ 290) ։

Ասոր համար անհրաժեշտ պիտի ըլլային բարոյապէս պատրաստուած անշահախնդիր անձեր ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(2 Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

Ամէն պարագայի Թունաւոր ներարկումներ չէր ընդունած անկասկած այդ արուեստագիտուհին. իր մորթին վրայ ասեղի ծակոցի որեւէ հետք չկար ։ Թեւերս ամէն դիչեր վերոնալ չէր ընդուներ, բայց բացայայտ է, որ քանի ժամանակէ ի վեր անձնատուր եղած էր անոր ։

— Ի՞նչ բան այդպէս կարծել կուտայ ձեզի ։

— Տուփ մը․․․ տեսնեմ, թէ ո՞ւր դրի զայն ։

Եւ սկսաւ փնտռել փոքրիկ պայուսակի մը մէջ ։

— Ահաւասիկ ․․․

Ու մեզի ցոյց տուաւ ձեռքի կաշիէ պայուսակ մը ։

— Անկասկած ոստիկանական հետազօտութիւն մը պիտի կատարուի, հետեւեցէք, ուստի յարմար դատեցի մօտս պահել սա տուփը, կասկածելով որ մի գուցէ ուրիշի մը ձեռքը անցնի ։

Պայուսակէն դուրս քաշեց ոսկէ փոքրիկ տուփիկ մը, որուն վրայ դրոշմուած էին Գ. Ա. յակինթէ տառերը ։ Բացաւ զայն. տուփը գրեթէ բերնէ – բերան լեցուն էր ճերմակ փոշիով մը ։

– Վերոնալ է այս, բացատրեց բժիշկը ։ Տեսէք թէ ինչ գրուած է մէջը ․․․

Կափարիչին ներքին կողմը փորագրուած էին հետեւեալ բառերը .

«Յիշատակ Տ.Էն՝ Գ. Ա.ին ։ Փարիզ, 10 Նոյեմբեր ։ Բաղցր երազանք » ։

— 10 Նոյեմբեր, մրմնջեց Փուարօ ։

— Այո, 10 Նոյեմբեր, եւ մենք կը գտնուինք Յունիս ամսուան մէջ ։ Հետեւաբար սկսած է Թմրեցուցիչ գործածել վեց ամիսէ ի վեր, եւ, քանի որ տարեթիւը չէ նշանակուած, կարելի է հետեւցնել նաեւ որ այդ սովորութիւնը ձեռք առած է մէկուկէս կամ երկուքուկէս տարիէ ի վեր ․․․

— « Փարիզ, Տ.» ․․․ կը կրկնէր Փուարօ, մտածկոտ ։

– Այո ։ Միթէ այս արձանագրութիւնը ձեզ որո՞շ ուղղութեան մը վրայ կը դնէ ։ Բայց, ներեցէք ինծի, ես մոռցայ հարցնելու թէ ինչ կոչումով դուք կը հետաքրքրուիք այս խնդրով ։ Բնականաբար լուրջ պատճառներ ունիք ։ Արդեօք կը կասկածիք թէ անձնասպանութի՞ւն մը փորձած ըլլայ աղջիկը ։ Ես այդ մասին ոչինչ կրնամ հաստատել ։ Արդէն ոչ ոք կրնայ ապահով կարծիք մը յայտնել այդ ուղղութեամբ ։ Սպասուհիին յայտարարութեան համաձայն, միս Ատամս լաւագոյն տրամադրութեան մը մէջ է եղեր երէկ ։ Ուստի ես աւելի շատ կը հաւատամ արկածի մը հաւանականութեան ։ Վերոնալի ազդեցութիւնը բազմաթիւ ձեւերով կը կատարուի. երբեմն մեծ քանակութիւնով առնուածն անգամ ազդեցութիւն չի գործեր, երբեմն ալ՝ չնչին չափով մը յաւիտենական քուն կրնայ պատճառել ։

Ես այս Թմրեցուցիչը կը նկատեմ իր տեսակին ամենավտանգաւորը եւ տարակոյս չունիմ որ, օրիորդին մահուան շուրջ կատարուած հետազօտութիւններուն արդիւնքը արկածի պարագային պիտի յանգի ։ Կը ցաւիմ, պարոն Փուարօ, որ աւելի ընդարձակ յայտնութիւններ չունիմ կատարելիք ։

— Կը Թոյլատրէ՞ք որ մօտէն քննեմ միս Ատամսի պայուսակին պարունակութիւնը ։

— Ամենայն սիրով ։

Փուարօ սեղանին վրայ պարպեց կաշիէ փոքրիկ պայուսակին պարունակութիւնը՝ սպիտակ Թաշկինակ մը Գ. Մ. Ա. ասեղնագործուած սկզբնատառերով, բրնձափոշիի տուփ մը, շրթունքի կարմիր ներկ, անգլիական Թղթադրամ մը եւ քանի մը մանրուք արծաթներ, եւ ոսկի շրջանակով ակնոցներ ։

Փուարօ հետաքրքրութեամբ քննեց այս վերջին առարկան ։

— Ի՞նչպէս․․․ ըսաւ, ես չէի գիտեր որ միս Ատամս ակնոց կը գործածէր ։ Թերեւս կարդալու համար միայն պէտք ունէր անոր ։

Բժիշկը վերցուց առարկան եւ քննեց իր կարգին ։

— Ոչ, հաստատեց, ատիկա դուրսը գործածելի ակնոց է․․․ խոշորացոյց ապակիներ՝ որով պէտք է ենթադրել թէ կարճատես մըն է տէրը ։

— Այդ յատկանշականը ունէ՞ր միս Ատամս ․․․

— Ձեմ գիտեր, բնաւ խնամած չեմ զինքը ։ Այցելած եմ այստեղ միայն մէկ անգամ, այն օրը, ուր իր սպասուհիին մատը վիրաւորուած էր ։ Միս Ատամսը տեսայ այդ առթիւ առաջին անգամ ըլլալով, ակնոց չունէր ։

Փուարօ շնորհակալութիւն յայտնեց բժիշկին եւ հրաժեշտ առինք իրմէ ։

Բարեկամս խիստ հետաքրքրուած ըլլալ կը Թուէր ։

— Անկասկած սխալանքի մը մէջ կը գտնուիմ, հեծեծեց Փուարօ ։

— Երկու անձերու նմանութեան հարցին մէ՞ջ ․․․

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆԻ մէջ դեմոկրատներու պատուիրակութիւն մը դիմած է քաղաքապետ Փինէի որպէսզի հովանաւորէ իրենց մանիֆեստը :

ՄԱՌԵՇԱԼ ՄԱԼԻՆՈՎՍԿԻ յօդուած մը ստորագրած է «Կարմիր Աստղ»ի մէջ, ուր կը դատապարտէ ռուս սպաները որոնք շատ կը խմեն : Ժամանակը եկած է, կը չեշտէ Պաշտպանութեան խորհրդային նախարարը, հասկնալու որ խմելը կարգապահութեան պակաս է եւ այն մարդը որ տկարութիւն ունի խմիչքին հանդէպ չի կրնար լաւ սպայ ըլլալ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, մինչ արեւմտեան Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութեան կցորդը կը փորձէ բարելաւել Խորհ. Միութեան եւ դաշնակցային Հանրապետութեան յարաբերութիւնները, Բրեժնեւ խիստ կերպով յարձակած է Պոնի «ռազմապաշտ եւ փաշիստ» քաղաքականութեան դէմ, Ուլպրիխթի ի պատիւ տրըուած ճաշի մը ընթացքին :

ՔՈՆԿՈՅԻ Ներքին նախարարը կը հաստատէ թէ ոչ մէկ մահափորձ կատարուած է Չոմպէի դէմ :

ԹԻԹՕ կը յայտարարէ թէ Խորհ. Միութիւնը պէտք է մասնակցի ափրօասիական ժողովին :

ՇԱՍԹՐԻ յայտարարեց թէ Քաշմիրը ամբողջական մաս կը կազմէ Հնդկաստանի եւ թէ այս վերջինը ոչ մէկ խօսք կ'ընդունի այդ մասին : Փեքին նոր յուշագիր մը ղրկած է Տելհիի կառավարութեան : Կը պահանջէ որ Թիպեթցի բոլոր գաղթականները Չինաստան վերադառնան եւ կը կրկնէ թէ Հնդկաստան 90 հազար քառակուսի քիլոմեթր չինական հողամաս գրաւած է :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. — Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

La Vedette qui monte

ROSY ARMEN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՌՈԶԻ

ԱՐՄԷՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՍԱԼԸ

POLYDOR

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԳՆԵՑԷՔ

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՓՆՏՌԵՑԷՔ, ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԱՊՍՊՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՍԱԼԱՎԱՃԱՌԻՆ (DISQUAIRE)

ԵԹԷ ՑԱՐԴ ՉԷ ՍՏԱՑԱԾ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Ընկ. Յովհ. Զալըքեան քսանական Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի եւ «Հայ-Բոյժ»ի, ընկերներ Վ. Նաւասարդեանի եւ Շ. Միսաքեանի յիշատակին :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՑՕԱՄԵԱԿԸ

Ալֆորվիլի 80ամեակը կը յիշատակուի Սեպտեմբեր 25էն Հոկտեմբեր 3 : Այս առթիւ, Երկուշաբթի իրիկուն (Սեպտեմբեր 27) Ռիւ Վոլթէրի Թաղապետական սրահը, Ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան երեկոյ մը տեղի կ'ունենայ :

Կը մասնակցին.—

Լիզ Սարեան, Հայրա - Պետեան, Սերժ Ռոպէր (Նահապետեան) եւ Կովկաս պարախումբը :

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Օրիորդ Ալֆորվիլի ընտրութեան մրցումը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շըրջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթիի դասընթացքները վերաբացուին Սեպտ. 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ :

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեէօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն Փրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթօր Հիւկօ, ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կիրակնօրեայ վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 - 12 :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ - ԱՆԻԷՌ, 4 Րիւ Մաբիլոր Պուա - Քոլոմպ :

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողքներուն որ հետաքրքրութեամբ իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 - Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e

166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)

24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)

48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ՅՈՅՍԻ ԵՒ ԼՈՅՍԻ ԱՇԽԱՐՀ

ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ — ՄԵԿՆՈՒՄ 1965 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋ

Երթուդարձ Փարիզ - Մոսկուա - Երեւան օդանաւով, 15 օր

Հայրենակիցներու փափաքին գոհացում տալու համար՝

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐՈՎ ՄԵԿՆՈՒՄ

Փարիզէն Երեւան երթուդարձ խումբով : Այժմէն դիմել պատրաստելու համար ձեւակերպութիւնները :

Ինչպէս ամէն տարի, նոյնպէս մեկնում օդանաւով, Օգոստոսը անցընելու համար Երեւան :

Բոլորը կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ. կողմէ

ԴԻՄԵԼ ԼԵՒՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

17, Ave. des Acacias CLAMART (Se ine) — Tel. : MIChelet 58-39

Հարաւի համար դիմել՝ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ, հեռաձայն 20-63-43 :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.	
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆ.	Հատը	0,30 Ֆ.	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 28 SEPTEMBRE 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10420

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.420

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԻՆԱԴՈՒԼԸ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒԱ՞Ծ

ՇԱՍԹՐԻ ԿԸ ԿՐԿՆԷ — ՔԱՇՄԻՐԸ ՀՆԴԻԿ Է

ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը՝ Ու Թան իր ...եկագրին մէջ կը յայտարարէ թէ ...կաստան եւ Փաքիստան իրար կ'ամ... ...տաննեն զինադուլի բռնաբարման հա... ...ր :

...յս առթիւ երկու կառավարութիւննե... ...ն ալ բողոքագիրներ ներկայացուցած ... ՄԱԿի քարտուղարին : Ու Թան ալ ...ած է թէ խնկապէս ՄԱԿի դէտերը զի... ...դուլի բռնաբարման երկու պարագա... ...ր տեսած են : Սեպտեմբեր 24ին Լա... ...որի շրջանը, փաքիստանեան եւ հնդիկ ...ները, մօտաւորապէս կէս ժամ հրա... ...նաձգութիւն փոխանակած են : Միւս ...ղմէ հնդիկ բաներ մը կը յայտնէր թէ ...իներ ծաղած են Ֆարիլքայի շրջանը : ...ի Փաքիստան իր կողմէ յայտնեց թէ ...քիստանեան զօրքը ետ մղած է հնդիկ ...նուորներու կարգ մը յարձակումները ...յասթանի շրջանը :

...մօլի խորհրդային Թաս գործակա... ...թիւնը, առջի օր հրապարակած էր ...թրիի եւ Այուպ Խանի պատասխան... ...րը Կոսիգինի նամակին, ուր իր բարի ...մութիւնը կ'առաջարկէր խնդրին ...րգադրութեան համար, հանդիպում ... կազմակերպելով խորհրդային հողի ...յ : Կը թուի թէ խորհրդային առա... ...րկը առ այժմ նկատի չառնուիր : Եթէ ...քիստանի եւ Հնդկաստանի ղեկավար... ...րը սկզբունքով համաձայն են նման ...նդիպումի մը, երկուքն ալ դիտել կու... ...ն թէ պէտք է «աւելի հանդարտ» մթ... ...ոլորտի մը մէջ տեղի ունենայ եւ շատ ...նուս է նման հրաւէրի մը համար :

...որ Տելհիի մէջ, նախագահ Քրիշնան ...նախօսի ճառով մը յայտարարած է ... հանրաքուէ մը Քաշմիրի մէջ բանի չի ...այեր : Իր կողմէ Շասթրի, ճառով մը ...ր արտասանած է տասը հազար հոգիի ...ջեւ, ապառնացած է Պոյքոթի են... ...րկել Ապահովութեան Խորհուրդի յա... ...րդ նիստը եթէ այս վերջինը չյաջողի ...րգել տալ Փաքիստանի հետ զինադու... ... : Շասթրի կրկնած է թէ Քաշմիրը հըն... ...իկ է : Հրաւէր ուղղած է իր հայրենա... ...իցներուն որ զոհողութիւններ յանձն ...ռնեն եւ հաստատած նախապատուու... ...թիւն պիտի տրուի պաշտպանութեան ճի... ...ն : Աւելցուցած է թէ Հնդկաստան ...րաստ է համակերպելու այն իրողու... ...ան թէ հաւանաբար աշխարհ իրեն չօգ... ...է : Փաքիստանի Արտաքին նախարարը ...ռակցութիւն մը տուած է Ալժերի մա... ...ուլի գործակալութեան եւ կրկնած թէ ...աքիստան միտք ունի Քաշմիրի հարցը ...րդժողովին առջեւ տանելու եւ եթէ իր ...ւերը զոհացում չստանայ մինչեւ երեք ...միս, կը քաշուի ՄԱԿէն :

ՏԵՐԱԿՈՅՏԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

...մ նահանգներու մէջ ընտրուեցան 89 ...րակուտականներ որոնք կը վերանո... ...գեն ծերակոյտի մէկ երրորդը : ...նդհ. տպաւորութիւնն այն է թէ ...ութիւնը ցոյց կուտայ որոշ կայու... ...թիւն մը երկրին մէջ : Առանց շատ ըղ... ...լի ըլլալու կարելի է նկատել թէ Իւ Էն ...րէ. գիւղացի – անկախները թէեւ ...հանջ մը արձանագրած են : Շահողնե... ...ն են՝ ԷՄ ԷՌ Փէն (ժողովրդական ...րժում) եւ ժողովրդավար ձախը : ...ռաջին շրջանին իսկ վերընտրուած են՝ ...թոն Մոներվիլ, Էտկար Ֆօռ, Անտրէ ...րիս, Պերթուէն, Կի Փըթի եւն. : Պար... ...ուած են. — Տեղաշէ, Լը Պաուլը, «Իւ ԷՆ ԷՌ), Տըլալանտ, Ֆլէշէ, Փաթրիա, Ֆասթէնժէր, Փոմըրէ (անկախ) :

Ներքին նախարար՝ Ֆրէ կ'ընդունի թէ Իւ ԷՆ ԷՌը երկու աթոռ կորսնցուցած է, բան չէ փոխուած համայնավարներուն համար (ընտրուած 2, նախապէս 2), ձախը 15 ընտրեալ ունի (նախապէս 12), անկախ՝ 24 (նախապէս 27), ԷՄ ԷՌ Փէ 14 (նախապէս 10), գիւղացի 5 (նախապէս 7) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԷՆԻ մէջ մահափորձներու թիւը աւելցած ըլլալով, Անգլիոյ կառավարութիւնը առկախ թողուց Ատէնի Սահմանադրութիւնը, ճամբեց Մաքէուէի դահլիճը եւ ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգեց բրիտանացի մարզպանին վրայ : Ատէնի երկու քաղաքներու մէջ արդէն իսկ լուսարգել հաչակուած է : Անգլիացիները Ատէն հաստատուած են 1839ին, զինուորական կայան մը ստեղծելու համար : 195 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունի եւ 138.500 բնակիչ : 1963 Յունուար 18էն ի վեր Ատէն հարաւային Արաբիոյ դաշնակցութեան մաս կը կազմէ 13 ուրիշ իշխանապետութեանց հետ, անգլիական հովանաւորութեան ներքեւ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն լիակատար նիստ գումարեց Երկուշաբթի օր : Օրակարգի գլխաւոր հարցն է ճարտարարուեստի բարենորոգումը, բայց գաղտնի կը պահեն ձեռք առնուելիք միջոցները :

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ մէջ, կը հերքեն թէ դաւ մը պատրաստուած ըլլայ Ֆայսալ թագաւորին դէմ, բայց կը հաստատուի էմիր Խալէտ Պէն Մասաատի մահը : Թագաւորին եղբօր զաւակն էր եւ դաւին գլուխը կը գտնուէր : Կ'ըսուի թէ դաւադրութիւնը պատրաստած էին մահմետական եղբայրները, ըստ Պէյրութի Ալ անուար *թերթին :*

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Խուան Պոշ Սան Տոմէնկ վերադարձած է եւ խստօրէն դատապարտած ամերիկեան միջամտութիւնը որուն համար վնասուց հատուցում կը պահանջէ : Նախկին նախագահին հակառակորդները արիւնալի միջադէպեր ստեղծեցին :

ՊՈՒՄԵՏԻԷՆ ճառ մը արտասանած է առջի օր եւ «հազար անգամ շնորհակալութիւն» յայտնած այն Ֆրանսացիներուն որոնք Ալժերիա կ'աշխատին :

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ 16 Քիւրտեր զանազան դատապարտութիւններ կրած են, Զինուորական Ատեանին կողմէ «խափանարարական գործունէութեան» համար : Ամբաստանեալներու թիւը 51 էր, ասոնք կը «դաւէին» քրտական պետութիւն մը ստեղծելու համար :

Օրը Օրին

ԿԱՆԱՆՉ, ԿԱՐՄԻՐ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Փողոցին անկիւնը, խանութէ մը ներս կը մտնես : խանութպանը, որ անո՛ւշ անո՛ւշ կը մրափէր, կ'արթննայ :

— Հրամեցէ՛ք, բարի եկաք ... Ի՞նչ կրնայի ընել ձեզի համար ...

Այս անմեղունակ հարցումը, ընդհանրապէս, կը նշանակէ — «Ի՞նչպէս կրնայի խաբել ձեզ» :

— Ճերմակ շապիկ մը կ'ուզեմ — սրածայր օձիքով եւ թեւնցով ... Յետոյ, կ'ուզեմ նաեւ սեւ գլխարկ մը ...

Խանութպանը, որ սրածայր օձիքով ու թեւնցով շապիկ ու սեւ գլխարկ չունի, կը զարմանայ՝ բնա՛ւ մեղք չգործած զառնուկի մը պէս ·

— Բայց, պարոն, կը կատակէ՞ք... Ինչո՞ւ սրածայր օձիքով եւ... Ձեզի պէս *չի՛ք* մէկը ինչպէ՛ս կրնայ սրածայր օձիքով շապիկ եւ սեւ գլխարկ գործածել ... Ձի վայլեր ... Հիմա նորաձեւութիւն է կլոր օձիքով շապիկը ... Թեւնցն ալ գիւղացիներուն յատուկ է... Ես ձեզի պիտի տամ ոչ թէ սեւ, այլ մոխրագոյն գլխարկ մը :

Մարդը վերէն վար սուտ է : Սրածայր օձիքով ու թեւնցով եւ սեւ գլխարկ չունի եւ քեզի պիտի քշէ իր ունեցածը : Ու այնքան կը խօսի որ հոգիդ բերանդ կը բերէ : Կը ձանձրանաս ու կը գնես կլոր օձիքով եւ առանց թեւնցի զոյգ մը շապիկ եւ մոխրագոյն գլխարկ մը :

Խաբուեցար, գիտցած եղիր :

×

Դեղարանն ես : Հականեխիչ հեղուկ մը պիտի առնես՝ ակռաներուդ համար : Կուտաս վաճառանիշին անունը : Դեղագործը քեզի կը յանձնէ խոշորկեկ տուփ մը, զարդանկար թուղթի մը մէջ փաթթուած : — Մէկ տոլար 98 սենթ··

Կը վճարես : «Աս ի՛նչ աժան է եղեր » կ'ըսես մտքէդ :

Տուն վերադարձիդ, կը բանաս ծրարը : Վա՛յ անպիտան : Ծրարին մէջ աւելի շատ օդ կայ քան դեղ : Տուփին վարի յարկը թուղթ :

Խաբուեցար, գիտցած եղիր :

×

Պտղավաճառին խանութն ես :

Աս ի՛նչ առատութիւն է, աս ի՛նչ գրաւիչ եւ — բանաստեղծ բարեկամիդ բացատրութեամբ — ի՛նչ աստուածային, ի՛նչ երկնային պտուղներ — խնձոր, տանձ, խաղող, սալոր, դեղձ, թուզ, ծիրան, ելակ, կեռաս, նարինջ : Ո՛ր մէկը ըսեմ :

Ուշադրութիւնդ կը գրաւէ որ առաջին շարքի *ֆօթէօյ*ները, բազմած տանձերն ու խնձորները, ետեւի «հաւնոց»ը շարուածներէն աւելի հրապուրիչ են, աւելի փառաւոր :

— Խնդրեմ, վեց խնձոր, վեց տանձ, երկու ողկոյզ խաղող, տասը դեղձ ...

Խանութպաններու ռազմավարութեան անտեղեակ, յոյս ունիս որ տոպրակին մէջ պիտի մտնեն աս *ֆօթէօյ*ին հիւրերը : Խե՛լքդ սիրեմ : Դուն՝ խանութպանը քեզի պէս անխե՞լք կը կարծես : Ո՛չ, բարեկամ, ան իր գործը գիտէ : Ձեռքի արագ շարժումով մը, երբ դուն դրամապանակդ գրպանէդ հանելու արարողութեամբ զբաղած ես, տոպրակը կը նետէ, ետեւի « աղքատախնամ » տեսքով տանձերն ու խնձորները :

Լա՛ւ, աչքդ բա՛ց, բողոքէ՛ : Ձես կրնար : Յանախորդները պոչ բռներ են : Ամօթ կ'ըլլայ : Կը վճարես ու գլուխդ կախ՝ տուն կը վերադառնաս :

Նորէն խաբուեցար :

×

Եկածը Զատիկ է : Սիրտդ — աւելի նիշդը, կնիկդ — կ'ուզէ որ երթաս քեզի համար կաս – կարմիր փողկապ մը առնես :

Խանութէն ներս կը մտնես ու կը հարցնես :

— Կարմիր փողկապ ունի՞ք ...

— Կարմի՞ր, ըսիք ... Մեղա՛յ Աստուծոյ, ձմեռ ատեն կարմիր փողկա՞պը ինչ պիտի ընէք ... Հիմա աշխարհի բոլոր մեծերը կանանչ փողկապ կը դնեն ... Ահաւասիկ ձեզի հատ մը ... Եւ ի՛նչ լաւ կը վայլէ ձեզի ...

Սուտ է : Մարդը կարմիր փողկապ չունի եւ քեզի պիտի քշէ իր ունեցածը — կանանչը : Եւ կը քշէ : Շատ ժամանակ չունիս : Կառքը պիտի փախցնես : Անապարէ՛ : Կը վճարես ու կարմիր փողկապին տեղ, կանանչը գրպանելով տուն կ'երթաս : Կնիկդ պիտի բարկանայ, բայց հոգ չէ :

Նորէն խաբուեցար :

×

Հեռանկարի գործիքդ խանգարուեր է : Լուր կուտաս մասնագէտին որ իրիկուան հանդիպի : Կուգայ : Կը նայի : Դուն շատ լաւ գիտես որ գործիքիդ «հիւանդութիւնը» շատ ալ ծանր չէ : Բայց, մասնագէտը ուրիշ բան կ'ըսէ ·

— Օ՛, ասոր վրայ շատ գործ կայ ... « հիւանդանոց » երթալիք վիճակ ունի : Հետս տանիմ, չորս օրէն կը բերեմ ···

Կ'առնէ կը տանի ...

Չորրորդ օրուան իրիկունը ետ կը բերէ — հետն ալ հաշուեցոյցը ·

— Քսանըչորս տոլար 95 սենթ ...

Հիմա, երկու բան կրնաս ընել — կամ մարդը ոտքիդ տակ կ'առնես, կամ կը վճարես :

Կը վճարես, գիտնալով հանդերձ որ մարդը սուտ էր — գործիքը «հիւանդ » չէր եւ անոր դարմանումը չորս վայրկեանի աշխատանք էր : Ձես հաւատար, վաղը աշկերտը խոստովանեցուր, ան քեզի կը պատմէ ճշմարտութիւնը ·

— Լոյսին մէկը մարեր էր, հանեց, տեղը նորը դրաւ··· Մէկ վայրկեան ալ չտեւեց ···

Նորէն խաբուեցար :

×

Ու այսպէս, մեր առօրեայ կեանքին մէջ, տարին տասներկու ամիս կը խաբուինք : Կը խաբուինք առտուն, կէսօրին, իրիկունը, գիշերը :

Միայն վարպետորդի, խանութպանին զոհերը չենք : Ո՛չ : Ուրիշ ասպարէզներու մէջ ալ դիմացինէն, յանախորդէն, կարելի եղածին չափ «քաշելու» ռազմավարութիւնը գլուխն առեր կ'երթայ : Ձես գիտեր ո՛ւր :

Ամէնէն ետ մնացածը, այս մարզանքին մէջ, հայ մտաւորականն է :

Խեղճը, «շապիկ»ին սրածայր օձիքովն ալ չունի, կլոր օձիքովն ալ : «Փողկապ»ին ո՛չ կարմիրը ունի, ո՛չ ալ կանանչը որ դիմացինը խաբէր : Դիմացինին քշէր : Ունեցած «պտուղ»ներն ալ իրարու կը նմանին — առաջին շարքի *ֆօթէօյ*ներուն վրայ բազմին թէ ետեւի :

Մտաւորականը խաբելու միջոց չունի : Ընդհակառակն ինքն է որ կը խաբուի միշտ :

×

Բայց, խոստովանինք որ խանութպանէն, արհեստաւորէն կամ մնացեալներէն այս կամ այն ձեւով խաբուելու այս պատմութիւնը այնքան ալ կարեւոր չէ :

Բաղդատմամբ՝ խաբուելու սա միւս պատմութեան, որ կը պատահի քաղաքական կեանքի մէջ :

Եւ այդ կալուածին մէջ, մենք իրա՛ւ, բազմած ենք առաջին կարգի *ֆօթէօյ*ներուն վրայ :

Հարիւր տարիէ ի վեր մեզի կը քշեն կլոր օձիքով շապիկ, երբ մեր ուզածն է սրածայր օձիքը : Հարիւր տարի է՝ մեզի կը ծախեն կանանչ փողկապը, երբ մենք իրենցմէ կը պահանջենք կարմիրը : Եւ հարիւր տարիէ ի վեր մեզի կուտան դեղ մը, որուն ծրարին տակի մասը յարդով լեցուած է :

— Բայց, աչքդ բանայիր ու չխաբուէիր, միունար ժողովուրդ՝ կրնայ պոռալ մեր երեսին, մեր պատմութիւնը կարդացողը :

Մենք ալ կրնանք պոռալ ի՛ր երեսին ·

— Աչք բանալու ատե՞ն տուաւ մեզի՝ ձեր սիրակցորդ բարեկամը ... Կամ, դուք չէի՞ք որ մեր աչքերը փակեցիք՝ ձեր կանանչ, կարմիր, սրածայր կամ կլոր խոստումներով ...

ԽԻՐՈՊԱՅԻ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Իրերու բերումով գրեթէ անկարելի է ճշգրիտ պատկերացում մը ունենալ աշխարհի մէջ ցրուած Հայերու թիւի մասին: Բացառութիւն կը կազմէ միայն Հայաստանը, ուր ճշգրիտ վիճակագրութիւններով կարելի եղած է ճշդել բնակչութեան ընդհանուր թիւը եւ, այդ առթիւ նաեւ՝ Հայերու տոկոսը՝ ընդհանուր բնակչութեան համեմատութեամբ :

Զոյգ սփիւռքներն ալ զուրկ են այդ կարելիութիւններէն: Ցարդ ի՛նչ որ ներկայացուած է, մօտաւոր ենթադրութիւններ են, անշուշտ, հիմնուած՝ որոշ տուեալներու վրայ: Սակայն, նոյն այդ տուեալները, իրենք իրենց կարգին, կը մնան վիճելի, առնուազն ստուգումի կարօտ :

« Հայրենիքի Ձայն » շաբաթաթերթի Սեպտեմբեր 12ի համարին մէջ յօդուածագիր մը՝ Հ. Գրդեարեան հինգ միլիոն կը սահմանէ Հայերու թիւը աշխարհի մէջ: 67 տոկոսը, համաձայն յօդուածագրին, կը բնակի Խ. Միութեան (մէջն ըլլալով Հայաստանը), իսկ 33 տոկոսը՝ արտասահմանի, ուրիշ խօսքով Խ. Միութեան ծիրէն դուրս :

Այս 33 տոկոսը կը ներկայացնէ մէկ միլիոն վեց հարիւր հազարի քանակ մը՝ ցրուած հին աշխարհէն մինչեւ նորը, գրեթէ ամէն տեղ:

1959ի մարդահամարին տուեալներուն համաձայն Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ բնակող Հայերուն թիւը եղած է 2·787·000, իսկ ներկայ գնահատութեամբ 3·350·000 :

Խորհրդային Հայերուն 44·3 տոկոսը հաստատուած է Հայաստանէն դուրս՝ «Միութենական հանրապետություններում, ըստ որում՝ 31·8 տոկոսը հարեւան Վրաստանում եւ Ադրբեջանում »:

Դժբախտաբար յօդուածագիրը գոհացած է միայն ներկայացնելով Վրաստանի եւ Ադրբէջանի Հայերուն տոկոսը՝ բնակչութեան համեմատութեամբ եւ շրջանէ շրջան :

Բարեբախտաբար աւելի բծախնդիր գտնուած է, երբ փորձած է ցոյց տալ Անդրկովկասէն դուրս ապրող Հայերուն թիւը : Այսպէս. Ռուսաստանի դաշնակցութեան մէջ՝ 256·000, Կրասնոտարի երկրամասին մէջ՝ 78·200, Ստավրոպոլի երկրամասին մէջ՝ 25·600, Չեչենօ-Ինկուշական հանրապետութեան մէջ՝ 13 հազար երկու հարիւր, Հիւսիսային Օսեթիայի մէջ՝ 12 հազար, Տաղստանի մէջ՝ 6·500, Ռոստովի մարզին մէջ 49·300 : Մոսկուայի մէջ կ'ապրին 18·800, իսկ Լենինկրատի մէջ՝ 4·500 Հայեր:

Խ. Միութեան եւրոպական մասին մէջ կը գտնուին 33·200 Հայեր, հետեւեալ բաժանումով՝ Ուկրիանիա՝ 28 հազար, Մոլտավիա՝ 1200, Պելոռուսիա՝ 1800, Մերձպալթեան հանրապետութիւններ՝ 2200 :

Կեդրոնական Ասիոյ մէջ եւս կազմուած են Հայահոծ շրջաններ: Թուենք հիմնականները: Ուզպեկիստան՝ 27·400 (միայն մայրաքաղաքին Թաշքենտի մէջ 10·500), Սամարղանդ՝ 7700, Թուրքմենիստան 19·700 (մայրաքաղաքին՝ Աշխապատի մէջ 9·100), Մարիի մարզ՝ 5100, Ղազախստան՝ 9300, Տաճիկիստան՝ 2900, Կիրգիզիա՝ 1900 :

Առաջին առթիւ նկատելի է, որ Կեդրոնական Ասիոյ եւ կարգ մը ուրիշ վայրերու մէջ վերջին տասնամեակներուն կազմուած են հայահոծ գաղութներ : Միայն Ուրալէն դէպի արեւելք տարածուած հողերուն վրայ մնայուն կայք հաստատած են 74 հազարէ աւելի ազգակիցներ, իսկ կան նաեւ շրջաններ, ուր Հայերու թիւը, բաղդատմամբ անցեալին, կրած է կարեւոր յաւելում :

Ուրեմն հարց կը ծագի, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչ պատճառներով կազմուեցան վերոյիշեալ գաղութները՝ հեռաւոր տափաստաններու մէջ : Եւ, մանաւանդ, անոնցմէ ո՛րքանը Հայաստանցի է, այլ խօսքով արտագաղթը հայրենիքէն ի՛նչ համեմատութեամբ եղած է եւ կը շարունակէ ըլլալ :

Այս հարցումները ունին նաեւ իրենց « պոչերը »: Մեզի համար կենսական է գիտնալ, թէ վերոյիշեալ հայահոծ շրջաններուն մէջ գոյութիւն ունի՞ն ազգային կազմակերպուած կեանք՝ դպրոց, մամուլ, ակումբ եւայլն :

Այլապէս կը նշանակէ, թէ հարիւր հազարաւոր Հայեր ձգուած են իրենց բախտին եւ, ուշ կամ կանուխ, դատապարտուած են ձուլուելու տեղացի տարրին հետ :

Խորհրդահայ մամուլը տաղտկալի ըլլալու աստիճան երկար եւ շարունակաբար կրկնուող ու միշտ նոյնը ըսող նկարագրական տողեր կը յատկացնէ նոյնիսկ բնակելի շէնքի մը, արուեստական լիճի մը կամ պողոտայի մը շինութեան առթիւ: Սակայն, զարմանալի կերպով կ'անտեսէ եւ լուռ կը մնայ՝ երբ կարգը կու գայ «ներքին»՝ խորհրդային Սփիւռքին :

Պատահական տողերը չեն, որ պիտի հերքեն մեր այս հաստատումը :

Տարիներէ ի վեր հրապարակի վրայ գտնուող «Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէն», իր կարգին, կը թուի անտեսած ըլլալ այս խիստ կենսական հարցը : Մինչդեռ կը սպասուէր, որ իր աշխատանքի ծրագրին մէջ գտնուի նաեւ, օրինակ, Թաշքենտի կամ Սամարղանդի, Ուկրայնիոյ կամ Չեչեն-Ինկուշական հանրապետութիւններուն մէջ ապրող Հայերուն հետ յարաբերելու գործը, անշուշտ, ազգապահպանման մտահոգութիւններով եւ մտասեւեռումներով:

Դեռ չենք խօսիր Հայաստանի կառավարութեան մասին, որ կը թուի մոռացութեան տուած ըլլալ խորհրդային Սփիւռքը :

Կայ նաեւ ուրիշ կենսական հարց մը. « ներքին Սփիւռքի» ներգաղթի պարագան : Խ. Միութեան լայնքին ու տարածքին տարտղնուած հայ զանգուածները հայրենիք փոխադրելու աշխատանքը նոյնքան եւ, ապահովաբար, աւելի կարեւոր ու այժմէական է, որքան «մեր» Սփիւռքի զանգուածներուն տեղափոխութիւնը մայր հող : Որովհետեւ, ի վերջոյ, հարկ է ճշդել, որ բաղդատմամբ խորհրդային Սփիւռքին, ոչ-խորհրդային ազգային դետնի վրայ անհամեմատաբար աւելի լաւ կազմակերպուած է : Որով՝ հայ մնալու իր կարելիութիւններն ալ աւելի շօշափելի են :

Կը թուի թէ մեր մտահոգութիւնները բաժնողներ կան նաեւ Հայաստանի մէջ: Արդարեւ խորհրդածութիւններու առիթ կը ստեղծեն Հ. Գրդեարեանի այս եզրափակիչ տողերը. « Չնայած Հայկական ՍՍՌում բնակւող Հայերի տեսակարար կշիռը ամբողջ ՍՍՍՌՄում եղած Հայերի ընդհանուր թւի նկատմամբ անընդհատ մեծանում է, այնուամենայնիւ, միութենական հանրապետութիւնների հիմնական ազգութիւններից ամէնից քիչ դեռեւս Հայեր են բնակւում իրենց հանրապետութիւնում ... Համեմատութեան համար նշենք, որ հարեւան ժողովուրդներից իրենց հանրապետութիւններում են ապրում Վրացիների 96·6 տոկոսը, Ադրբեջանցիների՝ 84·9 տոկոսը»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴԱՐԱՒՈՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Խրիմեան գաւառի տառապանքը կը նկարագրէ իր հանդէսով եւ տեղեկագիր կը ներկայացնէ Կարինի կուսակալ Իսմայիլ փաշային: Հարստահարութիւն, հողային հարց, վաշխառութիւն կը քամեն անարիւն գիւղացին, որ, աւելին ըլլալով ամէն տեղ լքուած է իր ճակատագրին եւ ամէն գիւղ պառակտուած է ինքն իր մէջ: Երիտասարդը կը լքէ գոյք եւ ընտանիք, կը պանդխտի: Ծերունի մայր մը զառնօրէն կը գանգատի, որ երիտասարդ տղան արտերը երեսի վրայ ձգելով, Պոլիս մեկներ է: Քիւրտը պիտի գայ, պիտի հաստատուի հոն, պիտի մշակէ եւ պիտի իւրացնէ :

Խրիմեան կառավարութենէն կը սպասէ հարստահարութեանց բարձումը, բայց իր առաջին գործը պիտի ըլլար երկպառակութեանց բարձումը, ընկերային համերաշխութեան պահպանումը : Րաֆֆի հարստահարութիւնները կը նկատէ հետեւանք « Հայերու ցածութեան » : Տարօնի ժողովուրդը ժամանակին հերոսներ կու տար, այժմ Պոլսոյ բեռնակիրները կը հայթայթէ, կը գրէր: Գիւղական համայնքը փոշիացած է, քիւրտ ցեղախումբը պետ ունի, կարգապահութիւն ունի, քաջութիւն ունի եւ մանաւանդ կառավարութեան նպաստաւոր տրամադրութիւնն իրեն հետ, եթէ ընդարձակ տարածութեան վրայ պետութեան ներկայացուցիչ կայ :

Բողոքներն ու գանգատները կը ծանրացնեն տառապանքը: Կառավարութիւնը կը թօթափէ գանգատները, ինչպէս նաեւ հարստահարութիւնները : Ծերենց Թիֆլիզի մէջ ապագայ կոտորումի մը ահազանգը կը հնչեցնէ : Համիտ կը վարանի բարենորոգումներու գործադրութեան ձեռնարկելու : « Քամարլեան կը նախանձէր Հայերու գրաւած դիրքերուն, սիրօ-արաբ աշխարհը դէմ էր Անգլիոյ, որ իւրացուց Կիպրոսը, մահմետականներ կ'ամբաստանէին Համիտը, որ կը նպաստաւորէր հայ բորոտութիւնը, որովհետեւ մայրը Հայ էր »:

Պատրիարքարանի իրաւասութիւնները կը սահմանափակուին, կ'արգիլուի ազգային ոգի կրող ամէն գրութիւն, մինչդեռ Հայերը կը սպասեն որ բարեկարգութեան արեւը ծագի արեւելեան նահանգներու վրայ, երկինքը պայծառանայ : « Վստահ Պերլինի եւ Փարիզի բարեկամութեանց եւ Լոնտոնի նպաստաւոր տրամադրութեանց՝ Համիտ կը հրամայէ ընդհանուր կոտորածը» : Խորշակ մը կ'անցնի գաւառներու վրայէն եւ կը մահացնէ երեք հարիւր հազար այր մարդ, կ'այրիացնէ նոյնքան ընտանիք : Բնակչութեան համեմատութիւնը անգամ մըն ալ կը փոխուի :

Եւրոպա կը ցնցուի ժամանակի մը համար, մինչեւ որ կարգադրուին պետական հաշիւները, Քլեմանսօ, Կլատսթըն, Ֆիլիփ Կոտէ, Իւրպէն ցնցող գրքոյկներ կը գրեն : Էջմիածնի պաշտօնաթերթը կոտորածներու երկար ցանկերը կը հրատարակէ եւ վերջապէս Խրիմեանի զայրոյթը կը պոռթկայ .

« Հայերը մեղադրում են որ նրանք ապստամբներ են, որ նրանք յեղափոխական շարժումներ են գործում, որ նրանք գործիք են այլ ազգերի, բայց այդ ամէնըն ալ սխալ է: Հայկական խնդիրը յարուցել է ինքը, Տաճիկը, այժմ կամենում է խեղդել արեան մէջ Հային եւ նրա խնդիրը: Պատմական փաստ է որ 1878ին Տաճիկն ինքը ստեղծեց հայկական խնդիրը : Երբ Պերլինի վեհաժողովին պիտի վճռուէր արեւելեան քրիստոնէից վիճակը, հայ եպիսկոպոսներ գացին Եւրոպա, ամենուրեք հայցեցին ազատութիւն Հայերի համար եւ Տաճիկ կառավարութիւնը չարգիլեց այդ շարժումը, նա թոյլ տուաւ որ իր հպատակ եպիսկոպոսներ բողոքեն իր դէմ, Հայոց Պատրիարքը հարիւրաւոր բառերից բաղկացած բողոքներ հեռագրեց Պոլսից առ իր պատուիրակները: Ոչ, այս չափ միայն, երբ բողոքող պատուիրակները վերադարձան…

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Ճշմարիտ, ճշմարիտ, այս աչքերովս տեսայ, ի՛նչ ըրաւ, ի՛նչպէս ըրաւ, չեմ գիտեր, բայց յաջողեցաւ շրջել անոնց նաւակը: Վայրենի պոռչտուքները այժմ աւելի սուր կերպով կը հասնէին ականջիս: Յայտնի էր թէ քանի մը հոգի կը խեղդուէին, միւսները յուսահատ կը լողային դէպի ցամաք :

Հայ երիտասարդը թէեւ դանդաղ, բայց այլեւս ապահով կը մօտենար մեր նաւուն: Ուրախութենէս չէի գիտեր ինչ ընել: Նաւուն եզրին ցանկապատին կպած, խենթի մը երեւոյթով բոլոր ուժովս կը պոռայի ուժ, քաջութիւն ներշնչելու համար բարեկամիս :

— Մօտս կանգնած նաւաստիներուն, հազար աղաչանք, հազար պաղատանք, հազար խոստումներ շռայլեցի, որպէսզի նաւակ մը ծով իջեցնեն եւ օգնութեան հասնին, բայց ... անօգուտ ... «Հրաման չունինք» ըսին ու կեցան ...

Քաջ ազատարարս եկաւ վերջապէս : Հասաւ մեր նաւը : Պարան երկարեցին վեր քաշեցին, ափսո՜ս ... յայտնի էր, լմնցած կ'երեւար ... Ծանրօրէն վիրաւորուած՝ շատ արիւն կորսնցուցած էր : Բժիշկը քննեց բազկերակը, «լմնցած է» յարեց, մորֆին մը ըրէք թող շատ հանգչի ...

Երբ ասեղը ըրին, հէգ բարեկամս թեթեւ ցնցում մը ունեցաւ, յետոյ աչքերը խոշոր խոշոր բացած ինծի նայեցաւ աննկարագրելի նայուածքով մը, ապա շրթները սկսան շարժիլ ու բաներ մը մրմնջել: Ականջս բերնին մօտեցուցի հասկնալու համար իր խօսքերը: Մինչեւ այսօր ալ, հայ պատանի, դեռ ականջիս մէջ յստակօրէն կը հնչէ անոր վերջին խօսքերը: « ... Քիրի՛կ, քիրիկ ... մենք եղբայրներ ենք ... բախտակիցներ ենք ... մեր յաւիտենական թշնամին Թուրքն է.. Մեր երկու ժողովուրդները պէտք է գիրար սիրեն, մի մոռնաք ... ասիկա պէտք չէ մոռնաք ... »:

Ասոնք եղան իր վերջին խօսքերը: Ես մատներովս փակեցի անոր բաց աչքերը : Կարճ արարողութենէ մը ետք, ոտքերուն երկաթէ գունտ մը կապեցին ու ծովը նետեցին, ետեւէն ալ փոքր ծաղկեպսակ մը: Ես զառնացած սրտով, արցունքոտ աչքերով աղօթքի փշրանքներ մրմնջեցի իր ետեւէն ու երկարեցայ նաւուն տախտակամածին վրայ :

Կը մտածեմ, պատանի, շատ կը մտածեմ, չեմ կրնար բացատրել : Ի՞նչն էր որ այս դերագոյն զոհողութեան մղած էր այս երիտասարդը, ան ալ անծանօթի մը համար : Ուրկէ՞, ուրտեղէ՞ն ժառանգած էր այդ տղան այդքան առաքինութիւն: Ինք որ կրնար իր փրկութեան մասին մտածել եւ ապահովաբար փրկուէր իր տեղը ուրիշ մը փրկեց՝ ինք զոհ դառնալով:

Ահա կարճ պատմութիւնս, երիտասարդ: Հիմա ի՞նչ կրնայի ընել, որպէսզի բանով մը փոխարինած ըլլայի ինծի համար գիտակցօրէն զոհուող այս մեծ հոգին: Տաժանելի բան մըն է, սիրելի պատանի, տաժանելի բան մըն է որ ազատարարիս ոչ անունը, եւ ոչ ալ մականունը գիտեմ: Ոչ իսկ որտեղացի ըլլալը ... գիտեմ միայն Հայ ըլլալը, միայն այդքան:

Հիմա ինծի կը մնայ,— արդար չէ՞, — ընել Հայերուդ ինչ որ կրնամ ընել : Օգնել՝ որքանով որ հնարաւոր է, ասիկա իմ խղճիս պարտքն է:

Ուրեմն, քանի որ դպրոցը ձգած ես հարկադրանքի տակ, ծնողքիդ կամ բարերարներուդ օգտակար ըլլալու մտադրութեամբ առաքինի մարդու գործ է եւ խելացի մտածում: Նախախնամութիւնը կամեցաւ որ հոս իյնաս, (ամէն բանի մէջ նախախնամութեան մատը կայ), նայէ, շատ քիչ բացառութեամբ բոլոր գործաւորներս Հայեր են, եւ շատ գոհ եմ իրենցմէ: Այժմ, քու հասակիդ, տարիքիդ նայելով՝ քեզի կը մնայ վերադառնալ դպրոց, ես շուտով բոլոր կարգադրութիւնները կ'ընեմ, համաձա՞յն ես »:

Յետոյ զիս առաջնորդեց իր գործատեղին բաժանումները, գործաւորներուն ծանօթացուց, ետքէն վերադարձանք գըրասենեակ:

Երեկոյեան, մեկնելէ առաջ՝ վար իջանք միասին, գնումներ ըրինք: Սկիզբը կը կարծէի թէ իրեն համար է, և եթէ գի… հետը կը պտըտցնէ այդ բեռը. շալկելու համար: Ետքէն երբ պիտի բաժնուէինք, այդ բոլորը շալկս դրաւ, այս գումարն ալ իր այցաքարտին հետ ինծի երկարելով ըսաւ. « Յարգանքներս ծնողքիդ: Հասցէս ունիք, կիրակի կէսօրէ ետք ժամ մը ճիշդ երեքին անպայման կը սպասեմ ձեզի ... » :

Աշոտ, գործատիրոջ այցաքարտը երկարեց Պ. Վարդանին :

Պ. Վարդան, շտկուեցաւ, ակնոցները տեղաւորեց աչքերուն ու կարդաց այս անծանօթ ու տարօրինակ մարդուն հասցէն :

Փանայոթիս Կոզմոս
Վիլլա «Մէրսէտէս»
Ֆալերօ – Աթինա :

— Փանայոթի՞ս, Փանայոթիս Կոզմո՞ս ... կրկնեց Պ. Վարդան քանի մը անգամ եւ սկսաւ մտքին մէջ փնտռել կարծես իրեն ծանօթ այս անունը :

ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋ…

(14 Տար.)

Պոլիս, որանց հարցնող անգամ չեղաւ թէ ո՛ւր գնացեր էինք եւ ի՛նչ արեր էինք: Հաստատ պատմական իրողութիւն է որ սուլթանը դժգոհ այդ գործից պատասխանատու Մեծ վեզիրին հարցուց: Նա պատասխանեց. «Վեհ. Տէ՛ր, այն ատեն պէտք էր որ Հայերն ալ ազատութիւն ունէին, որպէսզի խանգարէինք Պուլկարներին ազատութիւնը, այժմ ո՞վ է մեզ բռնողը բարենորոգումներ մտցնելու, շատ դիւրին է խոստանալ եւ երբէք չկատարել»: («Արարատ», 1896, էջ 417–18):

«1878 Մարտին Վարժապետեան Պատրիարք Մեծ Վեզիրին ներկայացուց ծրագիր մը, որով Հայաստանի մէջ տեսակ մը ինքնօրէն վարչութեան կազմակերպութիւն կը խնդրէր: Մեծ Վեզիրը թեւալարեց Պերլին դրկել» (Գարամաճեան, յիշուած գիրքը, էջ 307):

Գարամաճեան կը հրատարակէ նաեւ ծրագրին բնագիրը: (էջեր 307 – 313): Մեծ Վեզիրը պատրիարքին տունը կ'այցելէ տասօտին եւ երկար տեսակցութիւն մը կ'ունենայ գլուխ – գլխի: Հեղինակին համաձայն, «Օսմ. լիազօր պատուիրակները ըսին թէ Հայաստանի ինքնօրինութիւն տրուելու պարագային, Հայերը Ռուսիոյ քաղաքականութեան կը հակին»: (էջ 313):

Բարոյական թշուառութիւն մըն ալ կայ, վարչական անհողութեան հետ, հասարակական կեանքի հանդէպ անտարբերութիւն եւ եսասիրութիւն: Մամուրեան, որ հինգ տարի պատրիարքարանի դիւանապետ եղած է, կը գրէ. «Անցեալին Հայը ներկայ Հային հետ բաղդատելով այնքան մեծ տարբերութիւն կը գտնեմ որչափ երկու հակոտնեայ ժողովուրդներու մէջ: Շահիլ, ոսկի դիզել, տուն շինել, ձոխ, շռայլ կեանք վարել, ասոնք են Հային գլխաւոր հոգերը, ուստի առեւտրական եւ մանաւանդ դրամական գործերու տիրանալու համար դանց չեն ըներ եւ վատ միջոցներ: Հարուստ ու սեղանաւորը փաշայի մը ոտքին առջեւ կը սողան, վաճառականը՝ մեծատան մը առջեւ, բանուորը՝ գործատէրին, իսկ աղքատը՝ ամէնուն առջեւ...: Ապաշնորհութիւն, պատասխանատուութիւն, ստրկութիւն, վատահութիւն հաղուադէպ բաներ են այստեղ: Զիրար խաբել, իրարու ձեռքէ պաշտօն, գործ յափշտակել, տուն փլելը մեծ ճարպիկութիւն կը սեպուի»: (Անգլիական Նամականի, 1883, էջ 136):

Մամուրեան բարոյական բարձր ըմբռնումներ ունի, ատկէ յոռետես է: Քաղքենի դասակարգը դրամ դիզելու ետեւէ է, դաւաճանի Հայութիւնը լքուած է իր ճակատագրին, խոր տգիտութեան մէջ թաղուած՝ համակերպած է իր վիճակին, կը նուաղի հեղհեղէ, զայրած է անձնուէր հովիւներ տալէ: Խրիմեաններ դըրական գործ մը կատարելու տեղ, օտարին կը դիմեն տառապանքը դարմանելու համար: Պերլինի Վեհաժողովէն ետք լեռ վտարանդի Քլացքոյ, հեղինակը Երկու վարչապետները գործին, կը գրէր. «Պերլինի դաշնագիրը մօգական գաւազան մը չէ, որ կարենայ յարութիւն տալ հինգ դարէ ի վեր սուրին Կայսրութեան մէջ քնացող Ղազարոսին»:

Ղազարոսը քնած մնաց, արթնցնող ալ չեղաւ: Ուրաքանչիւր հիւանդ որոշ դարմանումի կարօտ է, բժիշկին կը մնայ ախտաճանութենէն յետոյ ախտաբանութիւնն ընել, դարմանում կատարելու համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

« ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ »

Հանելուկները աւանդական բանահիւսութեան հնագոյն եւ յատկանշական ստեղծագործութիւններէն են: Կը պատկերացնեն ժողովուրդին հոգեբանութիւնը, տեսակէտը՝ աշխարհի, կեանքի, բնութեան եւ այլ երեւոյթներու հանդէպ:

Պատմական տարբեր ժամանակներուն եւ յատկապէս 19րդ եւ 20րդ դարերուն, հանելուկներով հետաքրքրուած եւ գրառած են բազմաթիւ գիտնականներ: Տասնեակներու կը հասնի զանազան լեզուներով լոյս տեսած ժողովրդական հանելուկներուն թէ գիտական եւ հանրամատչելի հաւաքածոներուն թիւը: Վերջերս հրապարակ ելաւ Սարգիս Յարութիւնեանի «Հայ ժողովրդական հանելուկներ» համահաւաք հաւաքածոն:

Վերոյիշեալ աշխատութեան հեղինակը տարիներու ընթացքին բանահիւսական, ազգագրական, տեղագրական, հնախօսական եւ այլ կարգի տպագիր աղբիւրներէ, պարբերական մամուլէ եւ դիւաններէ, ինչպէս նաեւ անձնական շրջագայութիւններու ժամանակ հաւաքած նիւթերուն հիման վրայ քանի մը տարի առաջ հրատարակեց մենագրութիւն մը՝ նուիրուած հայկական հանելուկներու բովանդակութեան ուսումնասիրութեան:

« ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ »

« Հայաստան » հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց Յարութիւն Թուրշեանի « Սարտարապատի հերոսամարտը» գիրքը՝ տասը հազար տպաքանակով:

Հեղինակը կը ներկայացնէ 1918ի հայ ժողովուրդին մղած հերոսական ինքնապաշտպանութեան պատմութիւնը:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

Լենինականի Թատրոնը այս օրերուն կը տօնէ իր հարիւրամեայ յոբելեանը:

1865ին Ալեքսանդրապոլի քաղաքային ակումբին մէջ կը տրուի ներկայացում մը: Թատերախումբին ներկայացումներուն մասնակցած են զանազան աւիթներով Գէորգ Զմշկեան, Պետրոս Աղամեան, Սիրանոյշ, Յովհաննէս Զարիֆեան, Ազնիւ Հրաչեան, Արամ Վրոյր, Յովհաննէս Աբելեան, Վահրամ Փափազեան եւ ուրիշներ:

1912ին Արմէն Տիգրանեանի ղեկավարութեամբ բեմադրուեցաւ «Անուշ» օփերան: Նշանակալից է նոյնպէս Արմէն Արմէնեանի կողմէ 1922ին ներկայացուած « Սասունցի Դաւիթը »:

1928ին կը վերածուի պետական թատրոնի:

ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ

Հայաստան այցելեց Աւստրիայի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահը՝ Ակադ. Էրիխ Շմիթ:

Երեւան այցելեց նոյնպէս Անգլիոյ մըշակոյթի նախարարը՝ Տիկին Ճէնի Լի:

Ճափոնցի գիտնականներ Սեպտեմբեր 17ին հասան Երեւան: Օդակայան հիւրերը դիմաւորելու գացին Վ. Համբարձումեան եւ Բունիաթեան:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Արտասահմանէն զանազան Հայեր կարգ մը արժէքաւոր եւ պատմական իրեր նուիրեցին Հայաստանի թանգարաններուն:

Նուէրներուն մաս կը կազմեն ԺԸ.– Ի. դարերու Ֆրանսական մետալներ, Տիգրան Մեծի եւ կիլիկեան դրամներ, 1769 Վենետիկի մէջ լոյս տեսած «Բառագիրք Հայկազեան լեզուի»ն գիրքը, ԺԲ. դարուն կեսարիոյ մէջ կարուած կիսամուշտակ մը, Ե. – Է. դարերու բիւզանդական ոսկեդրամներ, վենետիկեան տուկատներ, ժամացոյցներ եւայլն:

Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բազմավաստակ գիտնական Մանուկ Աբեղեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ Մոսկուայի մէջ հրապարակ ելաւ դրոշմաթուղթ մը:

Մեծանուն հայագէտին դիմանկարին տակ գրուած է. «Գրականագէտ – լեզուաբան Մանուկ Աբեղեան: 1865 – 1944»: Դրոշմաթուղթին վրայ կայ նաեւ Արարատ լեռը: Արժէքն է՝ չորս կոպէկ:

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Վերջ գտաւ քննական տեսութեան նուիրուած միջազգային համագումարը: Բազմաթիւ գիտնականներ այս առթիւ խօսեցան Հայաստանի մասին: Փրօֆ. Ժօրժ տը Ռամ յայտարարեց. « Հոս դուք ունիք ուսողական գիտութեան նուիրուած հայակապ դպրոց մը: Այսքան փոքր երկրի մը համար ձեր ուսողագէտներուն թիւը նոյնիսկ արտասովոր է »: Սորպոնի Փրօֆէսէօր Փիէռ Լըլոն ըսաւ. «Բազմաթիւ հետաքրքիր զեկուցումներուն շարքին կ'ուզեմ թուել Շահինեանի, Ջրբաշեանի, Մերգելեանի հաղորդումները »: Լոնտոնի համալսարանի փրօֆէսէօր Ուալթըր Հէյմըն, իր կարգին, գովեց Ջրբաշեանի զեկուցումը:

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Ղարաբաղի Տումի գիւղին մօտերը գիւղացիներ պատահարար յայտնաբերեցին հին դամբարաններ, որոնց մէջ գտնուեցան 60 – 190 սմ. երկարութիւն եւ 40–120 սմ. խորութիւն ունեցող գերեզմաններ:

Գերեզմաններէն մէկը ունէր 2·50 մեթր երկարութիւն եւ կը պարունակէր կնոջ մը դիակը: Հոս գտնուեցան կաւէ սափորներ, ականջի օղեր, դրամներ, թանկարժէք եղջերաքարերէ մատանիներ եւայլն:

Դրամներէն մէկը, համաձայն Հայաստանի պատմական թանգարանի դրամագէտ Խ. Մուշեղեանի, կը պատկանի Սասանեան հարստութեան թագաւորներէն Վարահրան Ե.ի (420 – 439):

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջին Արեւելքի հայաշատ գաղութներէն քառասուն պատանիներ մօտ մէկ ամիս մնացին Հայաստան: Սեպտեմբեր 7ին վերադարձան իրենց երկիրները:

ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

« Ավանգարդ» թերթին մէջ լոյս տեսած բաց նամակէ մը յայտնի կը դառնայ, որ «Թեքնիք գիտելիքներ»ու ուսուցումը տըկար հիմերու վրայ դրուած է: Այս առթիւ գիտել կը տրուի նաեւ, թէ գիւղական դպրոցները չունին համապատասխան փորձասենեակներ եւ տարրալուծարաններ:

Ա. ՆՈՎՈՏՆԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Չեխոսլովաքիոյ նախագահ Ա. Նովոտնի Սեպտեմբեր 11ին ժամանեց Երեւան:

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՆԻՒԹԵՐ

Ռուբէն Սեւակի կինը Արմենակ Սալմասլեանի ձեռամբ Երեւան ղրկեց իր ամուսնոյն եօթը նամակները՝ ուղղուած զանազաններու: Նամակներուն մէջ եղբօրախտ դրագէտը կը շօշափէ գրական, ազգային եւ անձնական խնդիրներ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Սեպտեմբեր ութին Երեւանի Օփերայի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ երաժըշտական համերգ մը՝ Պուլկարիոյ Կոլարովկրատ քաղաքի հայկական երգի–պարի խումբի կողմէ:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 10ին գումարուեցաւ Հայաստանի Արհեստակցական Միութիւններուն 12րդ համագումարը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Ոչ, ատիկա անհնարելի է: Ակնարկութիւնս կ'երթայ միս Ատամսի մահուան պարագային:

Որոշ է, սակայն, որ իր ձեռքին տակ վերոնալ ունէր ան, եւ երէկ գիշեր յողնած եւ ջղայնացած զգալով ինքզինքը, ընդունած է բաւական մեծ քանակութիւն մը անկէ, հանգիստ կերպով քնանալու համար...

Ցանկարծ կանգ առաւ բարեկամս, եւ, անցորդներու զարմանք պատճառելով, երկու ձեռքերը իրարու զարկաւ:

Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ... եւ ո՛չ... գոչեց բարձրաձայն: Ի՞նչպէս հաւատալ արկածի մը, որ տեղի կ'ունենայ այդպիսի փառուկ պահու մը: Այդ մահը ոչ հետեւանք է արկածի, եւ ոչ ալ անձնասպանութեան փորձի: Ոչ: Խնդրոյն մէջ իրեն յանձնուած դերը կատարել ընդունելով՝ Գարլոթան սորված էր արդէն իր մահաշէրը: Նախընտրուած է զինքը թունաւորել վերոնալով, գիտնալով որ այդ աղջիկը երբեմն կը գործածէր այդ թոյնը եւ իր ձեռքին տակ միշտ տուփ մը ունէր անկէ: Այս պարագային մէջ, մարդասպանը պէտք է որ լաւ ծանօթ ըլլար անոր: Ե՞ւ է այդ «Տ.»էն, Հաստինկ: Ի՞նչպէս գիտնալ թէ ով է այս «Տ.»էն:

— Փուարօ, — ըսի մեղմօրէն, նկատելով որ զարմուած մնացած էր մայթին վըրայ,— լաւ կ'ըլլայ որ յառաջանանք: Բոլոր անցորդները մեզի կը դիտեն:

— Ահ, այդպէ՞ս է... բայց այդ ինծի չի խանգարեր, եւ արդէն ինքնաշարժ մը պիտի առնենք... ըսաւ, եւ իր գաւազանը ճօճելով՝ կանգնեցուց անցնող առաջին կառքը եւ յանձնարարեց վարիչին առաջնորդել մեզ «Ժընըվիէվ»ի մօտ՝ Մօֆֆաթ Սթրիթ:

« Ժընըվիէվ» գլխարկի հաստատութիւն մըն էր, որուն ազդանշանն էր տարօրինակ գլխարկ մը՝ լայն վզնոցի մը վրայ, զետեղուած ապակեայ տուփի մը մէջ:

Այս հաստատութեան առեւտուրի բաժինը կը գտնուէր առաջին յարկին վրայ, ուր կը բարձրանար ոսկեճամուկ սանդուխ մը: Դրան վրայ գտնուող ծանուցագիրը հետեւեալն էր.— «Մտնել առանց զարկի»: Այս յանձնարարութեան հնազանդելով՝ գտնուեցանք գլխարկներով խճողուած սրահի մը մէջ: Շէկ գեղեցկուհի մը յառաջացաւ մեր կողմը, կասկածամիտ հայեացք մը ուղղելով Փուարոյին:

— Միս Տրիվե՞ըը... հարցուց Փուարօ:

— Չեմ գիտեր թէ Տիկինը կրնա՞յ ընդունիլ ձեզ: Ի՞նչ կը ցանկայիք:

— Հաճեցէք ըսել Միս Տրիվերի որ Միս Ատամսի մէկ բարեկամը կը փափաքի տեսնել զինքը:

Շէկ գեղեցկուհին ժամանակ իսկ չունեցաւ խնդրուածը կատարելու: Թաւշեայ վարագոյրը ուժգնօրէն շարժեցաւ եւ փոքրակազմ այլ կենսունակ կին մը մտնելով՝

— Ի՞նչ կայ... հարցուց:

— Միթէ Միս Տրիվերի՞ հետ պատիւն ունիմ խօսելու:

— Այո: Ի՞նչ ունիք ըսելիք Գարլոթայի վերաբերմամբ:

— Ի՞նչպէս: Միթէ չէ՞ք լսած դըժբախտութիւնը:

— Ո՞ր դժբախտութիւնը:

— Միս Ատամս մեռած է այս գիշեր, անկասկած մեծ քանակութեամբ վերոնալ ընդունած ըլլալուն պատճառաւ:

Երիտասարդ կինը աչքերը խոշոր բացաւ:

— Բայց, զարհուրելի է այդ... խեղճ Գարլոթա: Անկարելի է հաւատալ: Դեռ երէկ այնքան առողջ էր ան եւ կը խայտար...

— Բայց եւ այնպէս, իրողութիւնն այս է, օրիորդ: Այժմ ժամը մէկն է: Եթէ հաճէիք պատուել մեզ, ինծի եւ բարեկամս, ընդունելով ճաշել մեզի հետ, երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի: Ես կը ցանկամ զրոյց մը ունենալ ձեզի հետ:

Երիտասարդ կինը քննեց Փուարօն իր ոտքերէն մինչեւ գլուխը: Իր պատերազմողի դիրքով՝ ինծի յիշեցուց պզտիկ շնիկ մը, որ պատրաստ էր խածնելու:

— Նախ՝ ո՞վ էք դուք, հարցուց կըռուարար շեշտով մը:

— Ես կը կոչուիմ Հէրքիւլ Փուարօ եւ կը ներկայացնեմ ձեզ բարեկամս՝ ընդդապետ Հաստինկը:

Ես խոնարհեցայ:

— Ես լսած եմ ձեր մասին, ըսաւ կինը, ու կը հետեւիմ ձեզ:

Եւ ձայնեց շէկ գեղեցկուհին.

— Տօրօթթի, Տիկին Լեսթերը պիտի գայ «Ռօզ – Տէքարթ» գլխարկը փորձելու, որ պատրաստ է: Սպասեցուցէք զինքը: Ես երկար չեմ բացակայիր, շուտով կը վերադառնամ:

Վերցուց փոքրիկ սեւ գլխարկ մը, դըրաւ գլուխը, քիչ մը բռնձափոշի դրաւ դէմքին եւ դառնալով Փուարոյի.

— Պատրաստ եմ, ըսաւ:

Հինգ վայրկեան վերջը մենք նստած էինք Տօվեր Սթրիթի պզտիկ ճաշարանի մը մէջ: Փուարօ յանձնարարեց սպասեակին, որ մեզի խմիչքներ բերէ:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

Խմէրեան, Փուլճեան, Յակոբեան, Բաթրիմոնիօ ընտանիքները, ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաները եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՓՈՒԼՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Խմէրեան)

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ յետ եր - կարատեւ հիւանդութեան, զօրացած ե - կեղեցւոյ Ս. խորհուրդներով :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այսօր Երեքշաբթի (Սեպտ. 28) ժա - մը 14ին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխա - դրուի Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը : Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկե - պսակ :

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Վահան Խմէրեանի :

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Այրի Տիկին Զարուհի Ազնաւուրեան եւ զաւակները, Այրի Տի - կին Նուէր Ազնաւուրեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Գա - պաքեան եւ աղջիկը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Ազնաւուրեան եւ աղջիկը, Տիկին Աճէմեան եւ զաւակները՝ Օննիկ եւ Ժիրայր խոր ցաւով կը ծանուցանեն ի - րենց ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, փեսա - յին եւ քեռայրին՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, Սեպտ. 15ին, 52 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 17ին, Սէն - Փիէրի գերեզ - մանատունը :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ
(Այցելութեան առթիւ)

Պ. Վ. Սէթեանէ (Պէյրութէն) հա - րիւր ֆրանք :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Իմաստուհի Գաւուքճեան եւ զաւակները (Ֆրէզնօ), Այրի Տիկին Շուշանիկ Օհանեան (Լանսէ) եւ բոլոր ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցու - թիւն յայտնեցին

ՊԱՐԳԵՒ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները :

Տիկին մը երկու հարիւր ֆրանք, Օր - իորդ մը հարիւր, Պ. Եր. Զարդարեան 166, Պ. Գէորգ Գալուստեան 150, Պ. Գր - րիգոր Գէորգեան հարիւր, Տիկին Ման - նոս Ղուկասեան հարիւր, Տիկին Հայկու - հի Նալպանտեան հարիւր, Տիկին Մ. Ճնտոյեան տասը, Մչակոյթի տան :

×

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւ - ղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մալճեանէ յիսուն ֆրանք իրենց զաւկին ապաքինման առ - թիւ :

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւ - ղը շնորհակալութեամբ ստացաւ 77 ֆր. ողբացեալ Տիկին Մարթա Մարգարեանի մահուան առթիւ դրացիներէն հաւաքուած ծաղկեպսակի դրամէն աւելցած :

Այս առթիւ մասնաճիւղը խորին ցա - ւակցութիւններ կը յայտնէ զաւակներուն եւ պարագաներուն :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչա - կան կազմով եւ տեղական վերակազ - մուած կրթ. մարմիններով, Հայաստան - եայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շըր - ջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովա - նաւորած հայերէնի Հինգշաբթիի դասըն - թացքները վերաբացուին Սեպտ. 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ :

ՊԱՆԵԷՕ. ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեէօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Հինգշաբթիի վարժարան, եկեղեց - ւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 - 12 :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ - ԱՆԻԷՌ, 4 Րիւ Մա - րիլոր Պուա - Քոլոմպ :

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցնե - րուն եւ ծնողքներուն որ հետաքրքրուին լըջօրէն իրենց հարազատներու դաստիա - րակութեան կենսական հարցով եւ ա - ռաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշ - եալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ու - սուցչութիւնը :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՕՊԼԸ. — Կապ. Խաչի Կիրակնօր - եայ հայերէնի դասընթացքը տեղի կ'ու - նենայ Հոկտ. 3ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Քոուա - Ռուժի դպրոցի սը - րահին մէջ, դասատու Պ. Իշխան Մար - տիրոսեան : Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի անխտիր արձանագրել իրենց զաւակները, իսկ քաղաքի համար դիմել 31 Ռիւ տ'Ալամպէռ, ընկերուհի Մի - քայէլեանի բնակարանին մէջ :

ՏԷՍԻՆ. — Կապ. Խաչի դպրոցի 1965-66 տարեշրջանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր՝ դիմել Պ. Վ. Հիւս - եանի Ռիւ Նանսէն : Դասաւանդութիւննե - րը կը սկսին Հոկտ. 2ին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմ - բեր 7ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին :

Նոյն օրը տեղի կ'ունենան արձանա - գրութիւններ, դասարանական բաժանում եւ դասատուութիւն :

Պօմոնի եւ շրջակայքի ծնողքներէն կը խնդրուի նկատի առնել վերոյիշեալ թը - ւականն ու չզրկել իրենց զաւակները մայ - րենի լեզուի ուսումէն :

Վարժարանին ուսուցիչն է Պ. Վահրամ Կ. Մխիթիք :

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝
Շ. Տէր - Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագը - րութիւն, պատկերազարդ :

Գին՝ 5 ֆրանք
Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սա - մուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յա - ռաջի խմբագրութեան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գի - շեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահնե - րուն մէջ :

×

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75 - ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կի - րակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գի - շեր, Ազգային Տան սրահը :

×

ՎԱԼԱՆՍ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Թաղա - պետարանի թատրոնին մէջ, (Թէաթր Միւնիսիփալ) : Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին :

×

ՊԱՐՏԻԶԱՆԿՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ-Մու - րատեան վարժարանի սրահը :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ —

Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբը (Նիս) այս Կիրակի, ժամը 16ին :

Այս ժողովին ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացու - ցիչները :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վար - չութիւնները, այս Շաբաթ ժամը 20·30 - ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները այս Կի - րակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, տեղւոյս եկեղեցիին խորհրդարանը : Բոլոր ընկե - րուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պուլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ տեղւոյս Կապ. Խա - չի մասնաճիւղի միասնաբար հովանաւո - րած հայերէնի Հինգշաբթիի դասընթաց - քը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին, Հինգշաբթի : Անցեալ տարուան ուսուցչական կազմով :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետադային

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue — avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

H. PASDERMADJIAN — Histoire de l'Arménie, 2ème édition, revue, 437 pages, avec une carte	30 F.
P. JEAN MECERIAN — Le Génocide du peuple arménien, Beyrouth, 1965	9 F.
MGR. JEAN NASLIAN — Mémoires sur les événements de 1914 à 1928, Vienne, 1955, 2 vol. cartes et planches	60 F.
HAGOP MANANDIAN — Tigran II et Rome, Lisbonne, 1963	15 F.
CH. DER-MELKONIAN — Contes et Légendes de l'Arménie	5 F.
DAVID DE SASSOUN — Trad. par le Prof. Feydit	22 F.
TERENIG DEMIRDJIAN — Vartananc	15 F.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ — Կեանքի ուղիներով, Դ. հատոր, 1965, լաթակազմ	15 Ֆ.
ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ — Կտակն էր նահատակներուն, լաթակազմ	15 Ֆ.
ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ — Օրերու հետ, Պէյրութ, լաթակազմ	20 Ֆ.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 29 SEPTEMBRE 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10421 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.421

ԿԵՆՍԱՊԱՅՄԱՆԸ

Ասկէ 75 տարիներ առաջ, հայ իրականութեան հազարեւմէկ ցաւերը դարմանելու կիրքով համակուած յեղափոխական մարդիկ համախմբուեցան, խորհրդակցեցան եւ յեղափոխականներու միութիւն հիմնեցին :

Վերջին դարու հայ ազգային պատմութեան այս պահը լի է բազմապիսի ու խորք խորհուրդներով, որոնց մէջ անգերազանցելին՝ բոլորի գիտակցութիւնն էր, թէ իսկական արդիւնքի հասնելու կենսապայմանը հայ ուժերու համախմբումն ու միութիւնը, անոնց համադրութիւնն ու դաշնակցութիւնն էր :

Այդ գիտակցութեան առարկայական արդիւնքը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Չկայ աւելի եղերական ու չքեղ, իմացական ու ճակատագրական պայքար քան այն, զոր հազարամեակ առ հազարամեակ մղած են Հայ Հողն ու Հայ Հոգին՝ ի գին իրենց ազգային, իմացական ու ոգեկան մէկութեան :

Բնազդով, թէ հմտաւոր իմաստութեամբ՝ հայ ժողովուրդը միշտ ալ գիտցաւ, որ իրեն համար իսկապէս մահաբերը՝ սեփական տարանջատումն է :

Հայ անցեալի անանցանելիօրէն պայծառ դէմքերը անո՛նք են, որոնք զմեզ համախմբած են ազգային մէկ հաւատամքի, ազգային մէկ մշակոյթի, ազգային մէկ խաչալի դրօշին շուրջ :

Անընճելի՝ մնաց Գրիգոր Լուսաւորչի հիմնած Հայ Եկեղեցին, որովհետեւ հայ ժողովուրդի մէկութեան վրայ էր կանգնած :

Անվկա՛նդ պահպանուեցաւ Մաշտոցի կատարելագործած Հայ Լեզուն, որովհետեւ իր բոլոր արմատներով՝ հայ ժողովուրդի մէկութեան էր կապուած :

Անմեռ մնաց Մամիկոնեաններու կատարելագործած Աւարայրեան Ոգին, որովհետեւ յանուն հայ մէկութեան նահատակութիւնը՝ անմահութեան փոխակերպեց :

Անցեալ դարու վերջին տասնամեակներուն՝ հզօրները բաժնած էին մեր ազգային հողը, ցրեւ – ցրեւ ցրուած էին մեր ժողովուրդի ազգային մարմինը, եւ կը պատրաստուէին իջեցնելու բախտորոշ այն հարուածը, որ վախճանական պիտի ըլլար նաեւ Հայ Հոգիին համար :

Ճիգ հոն՝ պատահեցաւ անսպասելին : Հայ ժողովուրդի սեփական բազուկը [...] անիւը :

Հայ մարդու գիտակից կամքն ու իրացեալ կռիւը ջարդուփշուր ըրին հայա[...] ոսոխի նպատակը :

Հայ ուստրերու եւ դուստրերու ճակատագրական գուպարը պսակուեցաւ անհաւանօրէն չքեղ Յաղթանակով :

Առաջին Աշխարհամարտի աւերակներէն պատառ մը Հայ Հող կորզեցինք :

Ազգովին անցանք սովէ՛ն ու սպանդէ՛ն, [...]քէ՛ն ու արհաւիրքէ՛ն՝ եւ սակայն, անխմանալի վերջին կամք մը փրկեց Հայ Հողերը — առհաւատչեան՝ Հայ Յարութեան :

Այս հրաշքը արդիւնքն էր հայ մէկութեան :

Ապրիլեան Յիսնամեակի առթիւ Հայաստանի մէջ լոյս տեսած Թռուցիկներէն մէկը կը յիշեցնէ .—

«Եթէ Հայ ես դու ումեռած չէ քո մէջ [...] նախնեաց, Յիշիր.— Երեք միլիոն [...] ունես ու պարտք նրանց հանդէպ : Յիշիր՝ որ գերութեան մէջ է Սուրբ [...] քո Արարատ : Յիշիր՝ որ անարգուած ու ծախուած Մայր Հողդ է հեռուն ու քեզ կանչում : Յիշիր, որ [...] ու անդաւաճան (ատանդա[...]) եղբայրներ ունես սփռուած աշխարհով մէկ :

«Յիշիր ու ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻՐ» :

Վերջին բառը մենք գլխագրեցինք :

Որովհետեւ, այդ մէկ հատիկ բառը խտացած իմաստութիւնն ու անգերազանցելի ճշմարտութիւնն է հայ հազարամեայ պատմութեան :

Որովհետեւ.— ա՛ն է թագուհին բոլոր Պատգամներու :

Որովհետեւ.— ան, ու մի՛այն ան է՝ իսկական փրկութիւն :

Ողջ մարդկութիւնը կը գտնուի նոր դարաշրջան մը նախասեմին :

Նաեւ ա՛յս իրողութեան լոյսին տակ, հայ իրականութեան անգերազանցելի կենսապայմանը կը մնայ ազգային համախմբումը :

Հարկաւոր է համախմբել հայ սրտերը, մտքերն ու ոգիները :

Հարկաւո՛ր է համախմբել հայ կամքերը, կիրքերն ու կարողականութիւնը :

Հարկաւոր է համախմբել հայ հոգիները՝ մանաւա՛նդ ու է՛ն աւելի :

Ո՛չ ոք պիտի ծառայէ, որովհետեւ ոչ ոքի պարտականութիւնն է ծառայել Հայաստանի յաւերժութեան խաչալին :

Միայն ու բացառաբար Հայ Մարդն է, որուն որքա՛ն անհատական, նոյնքա՛ն ալ հաւաքական կեանքի միակ նպատակը պիտի ըլլայ ասիկա :

Համամարդկային չքեղօրէն իմացեալ այս Երթին մէջ՝ առաքելական իրենց բաժինն ունին Հայ Հողն ու Հայ Հոգին :

Դեռ չատուզուած հանճարով օժտուած Փոքր Ածուն, ի՛ր խօսքն է ըսեր անցեալին, ի՛ր խօսքը կ'ըսէ այսօր, ի՛ր խօսքը պիտի ըսէ առեղծուածներով ու խորհուրդներով լի ապագային :

Ազգային այս առաքելութեան կենսապայմանը՝ անցեալին, այսօր եւ վաղը, եղա՛ւ, է՛ ու պիտի ըլլա՛յ՝ Հայ մէկութիւնը՝ սրտերու, մտքերու, ոգիներու :

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՆԻՍՏԸ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԷՋ

Կրեմլին գումարուած կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստին, կը մասնակցին նաեւ քանի մը հարիւր տնտեսագէտներ : Այս անգամ փոխանակ գիւղատնտեսութեան, օրակարգի գլխաւոր հարցն է ճարտարարուեստի բարեփոխումը : Նիստը կը տեւէ միայն երկու օր, բայց հաւանաբար երկարի, դնելով լուծելու համար կուսակցութեան կարգ մը կենսական հարցերը :

Տնտեսական գետնի վրայ, Կոսիգինի տեղեկագրին վրայ, Կ. Կոմիտէն կ'որոշէ ջնջել Սովնարխոզները, որոնք տնտեսական խորհուրդներ են, նշանակուած 1957ին Խրուշչեւի կողմէ երբ կը պայքարէր Մոլոթովի «հակակուսակցական» խմբակին հետ :

Կոսիգինի տեղեկագիրը կը ծանրանայ գլխաւորաբար հետեւեալ կէտերուն վրայ .– Պէտք է բարելաւել գործատուներու կազմակերպութիւնը եւ ընդլայնել անոնց անկախութիւնը :

Պէտք է բարելաւել ճարտարարուեստի ղեկավարութիւնը : Ճարտարարուեստի մէջ տնտեսական մղիչ ազդակներու օգտագործումը պէտք է ընդլայնուի : Հարկ է նաեւ բարելաւել արտադրութեան որակը եւ աշխատանքի արտադրութիւնը պէտք է աճի : «Շատ բան եղած է ժողովուրդին կեանքը բարելաւելու համար բայց կուսակցութիւնն ու իր կեդրոնական կոմիտէն գիտեն թէ շատ բան կը մնայ ընելիք ապրուստի մակարդակը բարձրացնելու համար» կը գրէ Պրաւդա, որ կ'աւելցնէ կուսակցութեան գործերն ալ պէտք է ենթակայ ըլլան այդ իրողութեան :

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը շեշտէ նաեւ թէ պէտք է վերջ դնել այն բարեացակամութեան որ կայ կուսակցութեան անդամներու նկատմամբ, որոնց գործունէութիւնը խոտոր կը համեմատի կուսակցական հանգամանքին հետ :

Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստը պիտի չզբաղի ղեկավար տարրերու փոփոխութեամբ ինչպէս կը նախատեսէր արեւմտեան մամուլը, թէեւ շատ կը խօսուի Անաստաս Միկոյեանի քաշուելու փաստին մասին : Հաւանական չի նկատուիր սակայն, որ կուսակցական կամ կառավարական ղեկավարութեան մէջ, հիմնական փոփոխութիւններ կատարուին կուսակցութեան ԻԳ. համագումարէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ Փետրուարին, նոյնիսկ եթէ անոնք արդէն իսկ որոշուած են :

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 19ին, Այնճարի ծառաստաններուն մէջ, անանախընթաց բազմութեամբ ու խանդավառութեամբ տօնակատարուեցաւ Մուսա Լերան գիւցազնական հերոսամարտի 50ամեակը :

Կիրակի, առաւօտ կանուխէն, Պէյրութի թէ գիւղանգացութեան վայրերէն հետզհետէ եկող բազմութիւնը շուտով լեցուց ընդարձակ ծառաստանը :

Ժամը 9·30ին, Հայրապետը, ընկերակցութեամբ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի լուսարարապետ Հայրիկ Արք.ի, կը հասնէր Շթորայի հայակեդրոն գիւղը : Շրջանի Հայութիւնը, գլխաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Ազբալեան խումբի եւ Լիբ. Օգն. Խաչի «Կապլուրման կայան»ի փոքրիկներուն, արժանավայել շուքով կը դիմաւորէ վեհափառը : Յաղթական կամարի մուտքին, ապանիներ կ'արձակուին եւ ոչխար մը կը զենուի :

Ծառաստաններու մուտքին, Վեհափառը իր շքախումբով կը դիմաւորուի Այնճարի երեւելի ազգայիններու կողմէ, գլխաւորութեամբ ընկ. Մովսէս Տէր - Գալուստեանի :

Ամէն կողմէ, բարձրախօսներով լսելի կը դառնար քառաձայն երգեցողութեամբ հանդիսաւոր Պատարագը եւ ժողովուրդը երկիւղած լռութեամբ կը հետեւէր սրբազան արարողութիւններուն :

Պատարագիչն էր Լիբանանահայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. :

«Հայ Մեր»էն առաջ, Խորէն Կաթողիկոս կը խօսի հոգեցունց քարոզ մը :

Ապա կ'ըսէ . «Հաւաքուած ենք հոս տօնակատարելու համար Մուսա Լերան հերոսամարտի 50րդ տարեդարձը եւ ոգեկոչելու անմահ յիշատակը այն առիւծասիրտ հերոսներուն, որոնք յիսուն տարի առաջ, այս օրերուն արիաբար ինկան ինքնապաշտպանութեան պատնէշին վրայ եւ կերտեցին 40օրեայ դիւցազնամարտը :

«Ազգեր ու ժողովուրդներ կ'ապրին ու կը գոյատեւեն, կ'ըսէ վեհը, երբ ունին մեռնելու ու նահատակուելու խոր գիտակցութիւնը » :

Իր քարոզի վերջաւորութեան օրհնեց յիշատակը նահատակներուն :

Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն 17 նահատակներու հոգիներուն խաղաղութեան համար եւ աւանդական մատաղի օրհնութիւն :

Այնուհետեւ ազգայնաշունչ ճառ մը խօսեցաւ ընկեր Հրաչ Տասնապետեան :

Սկսաւ ճաշի եւ խրախճանքի բաժինը :

Դամատայութիւնը եւ յայտագրի գործադրութիւնը վարեց ընկեր Անդրանիկ Ուրֆալեան : Տեղի ունեցան հայկական եւ արաբական պարեր եւ խմբեր :

Առաջին խօսքը տրուեցաւ ընկեր Մովսէս Տէր - Գալուստեանի :

Նախ յանուն Մուսա Լերան Հայութեան, շնորհակալութիւն յայտնեց վեհափառ հօր եւ ներկաներուն, իրենց մասնակցութեան համար :

«Բաժակ չեմ առաջարկեր նահատակներու յիշատակին, ըսաւ ընկ. Մովսէս Տէր - Գալուստեան, որովհետեւ անոնք չեն մեռած, անոնք այսօր բոլորէն աւելի ողջ են, ներկայ են իբր ռազմիկ, իբր սուրբերը մեր ժողովուրդին, ներկայ են իբր սուրբ մնալու յաւիտենապէս» :

«Մեզի համար յիսնամեակը ապրումն է, օրինակը՝ երբեք չմեռնելու » :

Այնուհետեւ յաջորդաբար խօսք առին ընկերներ Տոքթ. Եզիկ Գոնխալեան եւ Պերճ Մըսըրլեան, Հայրիկ Սրբազան, ընկեր Տոքթ. Գ. Մաթոսեան եւ Փրոֆ. Մ. Հաւրաթեան, որոնք իրենց ազգայնաշունչ ճառերով խանդավառ ծափերու արժանացան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ գրագէտ Արթըր Միլլըր մերժեց Սպիտակ Տան հրաւէրը, բողոքելու համար Վիէթնամի ամերիկեան քաղաքականութեան դէմ . «Կը խորհիմ թէ ողբերգական, յուսահատական կացութեան մէջ ենք Վիէթնամ : Ես ալ պատասխանատուութիւն մը ունիմ եւ չեմ կրնար անտարբեր ըլլալ : Վստահ եմ, որ Հանոյի առաջարկները չեն ինչ որ պէտք է ըլլան, բայց կ'ուզէի մեր պատասխանը գիտնալ : Երբ թնդանօթը կը գոռայ, արուեստը կը մեռնի » :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ եւ Փաքիստանի սահմանին վրայ միջադէպերը կը կրկնուին, մինչ Ապահովութեան Խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարած է վերաքննելու համար երկու երկիրներու տարակարծութիւնները :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը Քուվ Տը Միւրվիլ Մոսկուա պիտի երթայ Հոկտեմբեր 28ին : Խրուշչեւի անկումէն ի վեր, Արեւմտեան առաջին արտաքին արտաքին նախարարն է որ Խորհրդային Միութիւն կ'այցելէ, պաշտօնապէս :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նորընտիր վարչապետը՝ Սթեֆանոփուլոս կոչ մը ըրաւ յոյն ժողովուրդին ուր շեշտեց .— «Մոռցէք մղձաւանջը, որ քաղաքներու եւ գիւղերու, ձեր տուներու մէջ, պառակտում ստեղծեց բարեկամներու եղբայրներու, պաշտօնակիցներու միջեւ : Ականջ մի՛ տաք անոնց որոնք կը փորձեն նոր պառակտումներ ստեղծել » :

ԱՐԱԲ Մ. Հանրապետութեան փոխ - նախագահը՝ Մառեչալ Ամէր Փարիզ կուգայ Հոկտեմբեր 14ին : Մինչեւ տարւոյն վերջ, արաբական լիկան գրասենեակ մը պիտի բանայ Փարիզ :

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ընտրութենէն ետք, կաստոն Մոներվիլ միակ թեկնածուն է նախագահութեան պաշտօնին : Ժակար Ֆօռ եւ Լըքանիւէ մերժեցին թեկնածու ըլլալ : Առաջինը շեշտեց թէ Մոներվիլ իր հին բարեկամն է :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «Դեմոկրատները » յետաձգեցին իրենց «Կլոր Սեղանը » եւ միշտ շփման մէջ կը մնան Սէն Շամոնի քաղաքապետին հետ, որ ցարդ չի փոխեր իր դիրքը :

«ՅԱՌԱՋ» ...ԵՒ ՄԵՐ ՔՈՒԷՆ

« Յառաջ », իր հրատարակութեան քառասնամեակին առիթով, Օգոստոս 1ի թիւը ամբողջութեամբ նուիրած է... «Յառաջ»ին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ա. րեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի ողջոյնի խօսքով կը բացուի բացառիկը, ուր յօդուածներ ունին Շաւարշ Նարդունի, Շահան Շահնուր, Ալէն Փափազեան, Ենովք Լաչինեան, Կարօ Գէորգեան եւ Նուպար Նիկողոսեան: Ողջոյնի խօսքը, ինչպէս նաեւ յօդուածագիրները երախտապարտութեամբ կ'անդրադառնան թերթին կատարած դերին, որ բառին իրական առումով առաքելական եղաւ Ֆրանսահայ գաղութին համար:

Մեծ Եղեռնի եղերական Յիսնամեակէն ետք, եթէ հաշուենք մեր ժողովուրդին վերականգնելու բնազդն ու կենսունակութիւնը վկայող լուսաւոր գործերու 20, 30, 40ամեակները, պիտի հանդիպինք խանդավառող բազմաթիւ իրագործումներու, որոնց կարգին առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ Յառաջ:

Ապրիլեան Եղեռնէն վերապրած, Հայաստանի Հանրապետութեան անկումին հետեւանքով դարձեալ տարտղնուած ու երրորդ մեծ հարուածէն՝ Աթաթուրքի Թրքութենէն մազապուրծ ազատած մեր ժողովուրդի արեւմտեան հատուածին մնացորդացը՝ երկրէ երկիր կը փոխադրուէր ամէն օր եւ նոր ապաստան կը փնտռէր Արեւելքի թէ Արեւմուտքի մէջ: Եւրոպական ցամաքամասին վրայ ինկողները ընդհանրապէս իրենց բախտը կը փորձէին ազատ Ֆրանսայի մէջ: Տասնեակ հազարաւոր Հայեր հաւաքուած էին հոն, աւելի ճիշդը ցրուած երկրին չորս ծագերուն, աւուր հացի համար, կռտրուած իրարմէ, հաւաքական կեանքէ, ազգային հեռանկարներէ: Մէկը պէտք էր ու միջոց մը պէտք էր, որ հաղորդակցութեան կապեր հաստատէր, ուժերը համադրէր, նոր ուժեր ստեղծէր, Այդ մէկը լրագրական ասպարէզին վարժ, գրական առողջ բնազդով օժտուած, ցեղին տառապանքը մորթին վրայ կրած եւ անոր երիտասարդ գաղափարախօսներէն հաշուուող Շ. Միսաքեանը եղաւ, ու միջոցը՝ թերթը, հիմնադիր-խմբագրին ոգին, կամքը եւ ընթացքը խորհրդանշող յատկանշող անունով մը՝ Յառաջը:

Այս մտահոգութեամբ, 1925 Օգոստոս 2ին սկսաւ լոյս տեսնել Յառաջ եւ ստեղծուած ծանօթ բացը լեցնելու հզօր ու արդիւն կիրքով մը առաջ տարաւ գործը: Շնորհիւ իր խմբագրին տաք խառնուածքին ու արթուն մտքին՝ երիտասարդ շունչ մը բերաւ ան մեր հրապարակագրութեան մէջ եւ ստեղծեց իր դպրոցը: Մեր հայրենիքին մէջ, Մեծաւքանչին մէջ, դրականութեան ու հանրային կեանքին մէջ օտարամուտ ու խորթ բաներուն դէմ տեւական պայքար մը բացաւ ու Հայրենիքին մէջ ու Հայրենիքէն դուրս ձեռք բերուած յաղթական գործերով խանդավառել սորվեցուց տարագիր բազմութիւնները: Եղաւ անխնայ քննադատութիւններու առեն, ինչպէս բուխ՝ մեծագործութիւններու դիմաց: Ունեցաւ իմաստութեամբ լեցուած ու ջերմութեամբ թաթաւուն կտրուկ ոճ մը, ու ամէնէն կարեւորը» «Յառաջ» ստեղծեց իր երիտասարդութիւնը: Խոնարհելով հանդերձ միւս բոլոր յատկութիւններուն առջեւ՝ մենք քուէն կուտանք այս վերջին արժանիքին: Անոր անունին հետ առնուազն չորս տիրական դէմքեր կը ներկայանան մեր մտքին ու տասնըչորսէն աւելի թիւ մը կը ներկայացնեն այն անձերը, որոնք դրիչ կը շարժեն այսօր շնորհիւ իր տուած սնունդին: Արտասահմանի իւրաքանչիւր թերթ կրնայ նուիրական գործ մը ըրած ըլլալու գոհունակութիւնը ապրիլ, բայց ամէն թերթի տրուած չէ սերունդ ստեղծած ըլլալու երախտապարտութիւնը վայելել: Այդ սակաւաթիւներէն եղաւ «Յառաջ»: Ցարդանք անոր ստեղծած ոգին, սերունդին, եւ ողջոյն՝ քառասնամեակին:

Պ. ՍՆԱՊԵԱՆ

«Բագին», Սեպտ. 1965

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔԱՆԱՏԱՆ ԱՅՍՕՐ

Քանատան ներկայիս դուցէ ամէնէն աւելի արագ զարգացող երկիրն է, դառնալով տակաւ աշխարհի մեծագոյն ճարտարարուեստական զօրութիւններէն մին: Իր բնակչութիւնը, որ մեր դարու սկզբնաւորութեան հազիւ հինգ միլիոնի կը հասնէր, վերջին վաթսուն տարիներու ընթացքին գրեթէ քառապատկուած է, հասնելով 19.600.000ի:

Մարդկային աճումին թէ արձանագրած տնտեսական վերելքին տեսակէտով, շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար նշել բացառիկ այս զարգացումին պատճառները, որոնք զարմանք կը պատճառեն ոչ միայն օտար դէտերուն, այլեւ Քանատացիներուն իսկ:

Ըմբռնելի են եւ յստակ այնքան երիտասարդ երկրի մը տնտեսական վերելքը յատկանշող ազդերը: Քանատան օժտուած է բնական հարստութիւններու զանազանեալ եւ անսպառ շտեմարաններով, անտառային անսահման տարածութիւններով, մշակելի բացառիկ դաշտավայրերով եւ ամէն տեսակի հանքերով. իսկ ջրային իր հարստութեամբ այս երկիրը կը հանդիսանայ ուժի անսպառ աղբիւր մը: Շնորհիւ փոխադրական իր լաւագոյն ճամբաներուն, — հաշուելով նաեւ Սէն Լորէնի ծովային ճամբան, որ տակաւին հինգ տարի առաջ գործածութեան դրուեցաւ եւ որ չորս հազար քմ. երկրէն ներս կը մտնէ — Քանատա կարող է փոխադրել իր արտադրութիւնները շատ դիւրութեամբ եւ բաղդատաբար նուազագոյն գիներով աշխարհի բոլոր շուկաներուն վրայ: Եթէ այս բոլոր առաւելութիւններուն վրայ աւելցնենք նաեւ արձանագրած թեքնիք նուաճումները, աւելի դիւրըմբռնելի կը դառնայ տնտեսական իր արագ վերելքն ու ծաւալումը:

Քանատայի ներկայ այս արմատական փոփոխութիւնը ոմանք կը բնորոշեն յեղաշրջումով, իսկ ուրիշներ՝ յեղափոխութեամբ: Իրապէս այս երկիրը երկար ատեն մենաշնորհը նկատուեցաւ արկածախնդիրներու, որսորդներու, առաքեալներու, Հնդիկներու: Այնպէս որ բնակիչները յանկարծ անդրադարձան թէ ժառանգորդներն էին իրենց երկրի ջուրերուն, անտառներուն եւ հողի ընդերքին մէջ թաքնուած անհատնելի բարիքներուն: Ամէն կողմերէն դուրս ցայտեցին անբաւ հարստութիւններ, քարիւղ՝ ժայռոտ Լեռներէն եւ Հիւսիս-Արեւմուտքէն, երկաթի հանքեր՝ Լապրատորէն եւ Եօթը Կղզիներէն, ալումինիում՝ Սէն Ժան լիճէն եւ Քիթիմաթէն, եւայլն, եւն.: Քանատացիներուն կը մնար արժեւորել չշահագործուած այս անհատնում բնական հարստութիւնները: Ու գործի լծուեցան: Անցեալի քարակոփներուն յատուկ ժրաջանութեամբ Քանատայի այսօրուան բնակչութիւնը գործի լծուած է՝ երկրին ընդերքներէն դուրս բերելու հանքային հարստութիւնները, արժէքի վերածելու անցեալի չօգտագործուած եւ անտեսուած բարիքները, ստեղծելու նոր ճարտարարուեստներ եւ մշակելու երկիրը ծայրէ ի ծայր:

Քանատայի զարգացումը յատկանշականօրէն տպաւորիչ է Քէպէքի նահանգին մէջ, որ, մանաւանդ վերջին քսան եւ հինգ տարիներու ընթացքին արձանագրած է իրապէս անհաւատալի վերելք մը: Երկրին ամբողջ հարաւը իբրեւ թէ մեղուի փեթակի պէս խլրտէր ու եռար: Բազմաթիւ նոր քաղաքներ կառուցուած են եւ հիները վերանորոգուած: Գրեթէ ամէն տեղ հաստատուած են ջրելեկտրական կեդրոններ, գտնուած եւ ու կը շահագործուին բազմաթիւ հանքեր՝ ոսկիի, արծաթի, պղինձի, նիքէլի, զինկի: Տակաւ, գիւղերու բնակչութեան մեծ մասը կը թողու դաշտային կեանքը եւ կը խմբուի քաղաքներուն շուրջ: Այնպէս որ, մինչ մեր դարասկիզբին Քէպէքցիներու շուրջ վաթսուն առ հարիւրը հողագործութեամբ կը զբաղէր, այսօր ընդհակառակն 75 առ հարիւր կը գնահատեն քաղաքներու բնակչութիւնը: Դեռ վերջերս կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, վերջին տասը տարիներուն 43 առ հարիւր համեմատութեամբ աւելցած են անհատներուն եկամուտները:

Զանազան շրջաններու մէջ արձանագրուած այս զարգացումը տակաւին երկար ատեն կրնայ շարունակուիլ ու աճիլ ուրիշ բազմաթիւ մարզերու մէջ.— շահագործում՝ երկաթի եւ ամիանթի հանքերուն, գտում՝ թիթանի եւ ալիւմինիումի, փոխադրական եւ հաղորդակցութեան միջոցներ, ջրելեկտրական եւ ձեռային ճարտարարուեստ, եւայլն: Բայց որպէսզի արագ այս զարգացումը շարունակուի նոյն թափով Քէպէքի թէ ամբողջ երկրին մէջ, Քանատան պէտք է հաշուէ ոչ միայն արտաքին, այլ նոյնքան, եւ աւելին դուցէ, իր ներքին առեւտուրին աճումին վրայ: Բացայայտ է որ այս վերջինը կապուած է երկրի բնակչութեան յաւելումին հետ. այնպէս որ, հակառակ իր բաղդատաբար բարձր ծննդական աճումին, անսահման այս երկիրը ստիպուած է ինչպէս անցեալին, նոյնպէս նաեւ այսօր ու ապագային գաղթականներ ընդունիլ: Եւ, հակառակ անոր որ բաղդատաբար երիտասարդ երկիր մըն է, Քանատան բազմիցս ընդունած է գաղթականներ, որոնք անխուսափելի կերպով օգտակար կը հանդիսանան իր վերելքին: Եթէ երբեք Քանատան այսօր կը պարծենայ իր յառաջդիմութեամբ ու բնակչութեան աշխատունակութեամբը, զայն կը պարտի առաւելաբար զանազան շրջաններու մէջ, ի մասնաւորի քսաներորդ դարուն իր հիւրընկալած բիւրերով գաղթականներուն: Միայն վերջին աշխարհամարտէն ետք 2 միլիոն չորս հարիւր հազար հոգի գաղթած են Քանատա:

Վերջին քսան տարիներուն Քանատան իրենց հայրենիք ընտրած այս երկու ու կէս միլիոն գաղթականները անշուշտ զանազան պատճառներով մեկնեցան: Հազարներով անցան Ատլանտեանը՝ միանալու համար նախապէս գաղթած իրենց ծնողքներուն կամ ազգականներուն: Ուրիշներ գաղթեցին՝ որովհետեւ կը փափաքէին ապագայով հարուստ երկրի մը զարգացումին իրենց մասնակցութիւնը բերել: Շատեր, մտահոգ ընկերային եւ տնտեսական սեղմումներէ (ինչպէս Միջին Արեւելքի Հայերը), որոնց ենթակայ էին իրենց հայրենիքին կամ բնակած երկրին մէջ, յուսացին Քանատայի մէջ գտնել կայունութիւն եւ ապատութիւն: Տակաւին շատեր գաղթեցին՝ վախնալով Եւրոպայի մէջ երկրորդ պատերազմէ մը, կամ յուսալով թէ Քանատա իրենց զաւակներուն կրնար լաւագոյն ապագայ մը ապահովել: Բայց մեծ մասը Ատլանտեանը անցաւ՝ հմայուած նոր երկրի մը զարմանալի յառաջդիմութենէն եւ այն տենչով՝ որ իրենց կարողութիւններն ու արժանիքները կրնային շուտով եւ լաւագոյնս վարձատրուիլ: Եւ Քանատա ամէնուն առջեւ իր դռները լայնօրէն բացաւ:

Բազմաթիւ ճարտարապետներ, երկրաչափներ, մասնագէտներ, բանուորներ, արուեստագէտներ թէ արհեստաւորներ մեծապէս օգտուելով հանդերձ իր լայն յառաջդիմութիւնը ապրող երկրէ մը, անկասկած անոր վերելքին համար իրենց բաժինը բերին: Ինչ ալ ըլլայ գործի իրենց ասպարէզը կամ ազգային ծագումը, նորեկները միշտ ալ երկրին իսպաս դրին իրենց հանճարն ու բոլոր կարողութիւնները: Այսպէս է որ Օնթարիոյի եւ Քէպէքի երկրագործական բերրի շրջանները օգտուեցան մասնաւորաբար հոլանտացի երկրագործներու գանգուածային գաղթերէն: Երկրին միւս շրջաններուն մէջ, բազմահազար Իտալացիներ գործի լծուած են իրենց նախընտրած ասպարէզին մէջ, — մոզայիք եւ կղմինտր, պծագրութիւն եւ ճարտարապետութիւն: Քանատան կը հանդիսանայ նաեւ քաղաքական ապաստանեալներ ընդունող մեծագոյն երկիրը. կը բաւէ յիշել թէ 1956ի յեղափոխութենէն ետք 36.000 Հունգարացիներ Քանատա ապաստանեցան:

Թ. Ա. Թ.

ԾԻԾԱՂ

ՎԻՊԱՍԱՆԸ ՔՆՆԱԴԱՏԻՆ

— Տես թէ ի՛նչ սարսափելի բան պատահեցաւ: Երբեք տարեկան տղաս վառաբան նետեց նոր վէպիս յիսուն էջերը:

—Ի՞նչպէս, երբեք տարեկանին արդէն կարդա՞լ գիտէ տղադ...

ՈՐԴԵԳԻՐԸ

Փանայոթիս, Վիլլա «Մէրսէտէս», Ֆալեր, Աթէնքի ունեւորներուն տեղը:

Բայց այս պատահարը այնքան անսպասելի, անակնկալը այնքան երազային էր իրենց համար, որ դժուար էր հաւատալը:

Այս, Աշոտ կոկիկ զգեստով մը եւ բեռ մը ուտելիքներով եկած էր, բայց մինչեւ որ ամէն բան իր լրումին չհասնէր՝ թեբահաւատութիւնը իր դերը պիտի կատարէր իրենց հոգւոյն խորը:

×

Կիրակի, որոշեալ ժամուն, Պ. Վարդան, իր տիկինը եւ Աշոտը ներկայացան Փանայոթիս Կոզմոսին՝ իր շքեղ վիլլային մէջ: Ընդունելութիւնը եղաւ շատ սիրալիր: Պ. Փանայոթիսը անձամբ ընդունեցաւ զիրենք վիլլայի մուտքին:

Խօսակցութիւնները եղան առանց քաղաքավարական չափազանցեալ ձեւակերպութիւններու: Պ. Փանայոթիս հարուստ, բայց շատ համեստ մարդ էր, իր խօսակցութիւնը շատ հաճելի: Իր տիկինը, զաւակները նոյն առաքինութիւններով օժտուած տիպար անձնաւորութիւններ էին:

Այս բարեբաստիկ ժամադրութիւնը եկաւ ոչ միայն հիմնովին փոխելու Աշոտին ներկայ եւ ապագայ զոյավիճակը, այլեւ Պ. Վարդանին ընտանիքին համար ստեղծեց անհաւատալի բարեփոխութիւն մը:

Աշոտ պիտի շարունակէր դպրոցը, մտնէր համալսարան, հետեւէր իր նախասիրած ճիւղերուն: Բոլոր ծախքերը կը հոգար բարերարը:

Իր պայմանն էր, համալսարանը աւարտելէ ետք, ծառայել հայ ժողովուրդին մասնաւորապէս, յոյն եւ հայ համագործակցութեան ընդհանրապէս:

Պ. Փանայոթիս տակաւին յանձն կ'առնէր լայնօրէն օգնել Պ. Վարդանին, իր զաւակներուն յետագայ կրթութեան ու քաղաքին մէջ կոկիկ բնակարան մը կը տրամադրէր:

Եւ իր գրասենեակին մէջ ալ թեթեւ աշխատանք մը կուտար Պ. Վարդանին, Հէքեա՞թ թէ իրականութիւն...

×

Աշոտ, ժամանակի ընթացքին լրացուց դպրոց, փայլուն նիշերով աւարտեց Համալսարանը: Իր ընտրած ճիւղերն էին դիւտութիւն, արուեստ եւ ազգերու պատմութիւն: Իր տոքթորայի թէզը ընտրած էր «Յոյն և Հայ ժողովուրդներու պատմութիւնը դարերու ընթացքին»: Անոր համար ոչ միայն ծափահարուեցաւ, այլ եւ մեծ գնահատանքի արժանացաւ:

Սխալած չէին իր բարերարները, ինչ որ ալ յուսախաբ չըրաւ զանոնք: Այսօր, որ Աշոտը խմբագիր է, հրապարակագիր է, համալսարանի դասախօս է, ճառախօս է, յոյն եւ հայ եղբայրութեան գործօն անդամներէն է: Աշոտ կը ծառայէ...

Որբ Աշոտ մը Գավալայէն, բախտին մէկ խաղով լաւ ձեռքերու մէջ ինկաւ եւ Աշոտ դարձաւ...

Ո՞ւր մնացին այն հարիւրաւոր, հազարաւոր Աշոտները, որոնք ժամանակէն առաջ որբանոցներէն դուրս նետուեցան իբր «չափահասներ»...

Ո՞ւր մնացին այն միւս Աշոտները, որոնք կենդանիներու պէս վաճառուեցան Գավալայի, Տրամայի, Սէրէզի տափաստաններուն վրայ:

Որբերու սերունդը մէկ Տէր Զօր չտեսաւ, քանի՛ քանի՛ Տէր Զօրներ տեսաւ:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԻ

(15 եւ վերջ)

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐԸ՝ ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Երբ աստղաբաշխները մեր ապագան կը նախատեսեն՝ հազարաւոր մարդիկ կը հաւատան անոնց գուշակութիւններուն ու կը կարծեն՝ թէ պիտի իրականանան անոնք: Սակայն, երբ բժշկական գիտութիւնը մեր ապագային մասին նախատեսութիւն մը կ'ընէ՝ պարագան կը փոխուի :

Նման նախատեսութիւն մը կ'ընէ Նիւ Եորքի նահանգի Ալպընիի հիւանդանոցին տնօրէնը, որ գիտական տուեալներու վրայ հիմնուած՝ կը ճշդէ հիւանդանոցներու վիճակը՝ հարիւր տարի ետք: Ահա ամփոփ ամերիկեան մամուլին մէջ հրատարակուած իր մարգարէութիւնները :

— Վիրաբուժական գործողութիւնները պիտի ջնջուին ու գործողութեանց սրահները աւելորդ պիտի ըլլան ապագայի հիւանդանոցներուն մէջ: Նոր գործելակերպը, լէյզըրը, պիտի ստեղծէ ապշեցուցիչ կարելիութիւններ : Հետեւաբար, հազարաւոր մարդիկ, որ ցարդ կ'ենթարկուէին վիրաբուժական գործողութեան մը փորձութիւններուն, անոր հոգեբանական ցնցումին (շոք) ու զանազան բարդութիւններուն, հարիւր տարի ետք պիտի կրնան դարմանուիլ առանց վիրաբոյժի նշդրակին :

— Քաղցկեղը (քանսէր) եւ սրտի հիւանդութիւնները բոլորովին պարտուած պիտի ըլլան: Կարելի պիտի ըլլայ նոյնիսկ լեարդը հանել եւ անոր տեղ արուեստական մը դնել, նոյն այն դիւրութեամբ, որով այսօր կը կատարուին կարգ մը երկրորդական նշանակութիւն ունեցող վիրաբուժական գործողութիւններ :

— Մեր ջղային հիւանդութիւններն ալ գոյութիւն պիտի չունենան այլեւս : Ներկայիս արհամարհուած քնացումի մեթոտը՝ պիտի տարածուի, բայց, պիտի գործադրուի ելեկտրոնական միջոցներով եւ արդիւնքները աւելի մեծ պիտի ըլլան : Մարդիկ անքնութենէ եւ անձկութենէ պիտի չտառապին այլեւս :

—Անշուշտ, հիւանդանոցներ գոյութիւն պիտի ունենան ապագային ալ, բայց հիմակուաններէն բոլորովին տարբեր պիտի ըլլան : Հիւանդները իրենց մահճակալին մէջ պիտի պառկին եւ ինքնագործ ելեկտրոնական մեքենաներ բժիշկին տեղեկութիւններ պիտի տան անոնց վիճակի մասին, — տաքութեան, սրտի գործունէութեան ու նոյնիսկ անոր պէտքերուն մասին : Այնպէս որ, բժիշկը պէտք պիտի չունենայ անոնց այցելելու: Պատկերասփիւռի գործիք մը իրեն կարելիութիւն պիտի տայ անմիջապէս իրազեկ դառնալու հիւանդներու առողջական վիճակին ու դարմանումի յառաջդիմութեան մասին: Որովհետեւ, վստահ պիտի ըլլայ՝ որ դարմանումը տեղի պիտի ունենայ անպայման : Մահուան ուրուականը հեռացած պիտի ըլլայ հիւանդանոցներէն : Ընդհանուր առմամբ, մարդիկ ալ շատ հազուադէպօրէն պիտի հիւանդանան : Այսպիսով, մարդիկ պիտի կրնան նուիրուիլ իրենց գործին, զայն ամբողջացնել, քանի որ հիւանդութիւնները զիրենք պիտի չհեռացնեն անկէ (գործէն) :

— Լուծուելիք հիմնական հարցերէն մէկը պիտի ըլլայ սննդականոնի հարցը : Ելեկտրոնական ինքնագործ մեքենայ մը պիտի կրնայ ամէն մէկուն ըսել՝ թէ որքան ջեռոյթ գործածած է:

Հոս պէտք է ըսել՝ թէ բժշկական քննութեան մէջ պիտի տիրապետեն ինքնագործ մեքենաները եւ հիւանդները պէտք պիտի չունենան յաճախ հիւանդանոցները այցելելու, իրենց հիւանդութեան ախտաճանաչումին համար: Քննութիւնները պիտի կատարուին տեղւոյն վրայ, բացարձակ ճշգրտութեամբ :

— Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ մահուան գլխաւոր պատճառները պիտի անհետանան՝ հրաշագործ դեղերու պատրաստութեամբ :

Ծանօթ է, թէ շնորհիւ անթիպիոթիկներուն եւ ուրիշ դեղերու, թոքատապի ու թոքախտի հետեւանքով, մահերը հարիւրին երկուքի իջան : Ասկէ ետք, աւելի պիտի իջնեն ու պիտի չքանան : Մարդիկ քաղցկեղէ պիտի չմեռնին :

Լենթերլէ գործատան ամերիկացի բժիշկները քաղցկեղի դէմ փորձեր կը կատարեն : Ցարդ պատրաստած են հակաքաղցկեղային հինգ դեղեր, որոնցմէ Մեթոթրիքսանիով՝ գլխու, ուղեղի, կոկորդի, լեարդի եւայլն, քաղցկեղի որոշ տեսակներու վրայ շահեկան փորձեր ու գիտարկութիւններ կատարած է Պոսթընի Լահէյն դարմանատան տնօրէն տոքթ. Ռոպըրթ Սալլիվան, որ յաջողած է նաեւ սրտի հիւանդութիւններ դարմանել Աքուամէքս միզեցուցիչ եւ հակադերճընշումային դեղով :

— Ֆրանսայի մէջ, գիտնականները կը կարծեն՝ թէ այս բոլոր յառաջդիմութիւնները տեղի պիտի ունենան բժշկական գիտութեան մէջ, 2065էն շատ առաջ:

Թարգմ. Վէն

ՇԻՐԱԿԱՑԻԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք Սեպտեմբեր 23ի մեր թիւով, Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 6ին, բացումը կատարուեցաւ վերլուծական տեսութեան նուիրուած միջազգային համագումարին, մասնակցութեամբ 15 երկիրներէ ժամանած 250 գիտնականներու :

Այս առթիւ Ակադ. Ա. Շահինեան հետեւեալ ծանօթութիւնները կուտայ ընդհանրապէս այս գիտութեան եւ յատկապէս հայ գիտնականներու աշխատանքներուն մասին:

×

Վերլուծական տեսութիւնը ուսողութեան մէջ նոր ուղղութիւն մը չէ, հիմնուած է 19րդ դարուն սկիզբները եւ հակառակ այն իրողութեան, որ 150 տարի անցած է, այսուհանդերձ միշտ կը պահէ իր այժմէականութիւնը, քանի որ սերտօրէն կապ ունի բազմաթիւ արդիական եւ կիրառական հարցերու հետ :

Այս համագումարին կը մասնակցին օտար այնպիսի ուսողագէտներ, որոնք մեծարժէք գործեր կատարած են այս մարզին մէջ: Թուենք անոնցմէ մէկ քանին. Ֆինն Փրոֆ. Նեւալլինա, որ Ֆինլանտա հիմնած է վերլուծական տեսութեան աշխարհի լաւագոյն դպրոցներէն մէկը, ամերիկացի փրոֆէսօրներ Ուոլղ, Զիկմունտ, Ֆոնքս, Պուլկարիայէն՝ Իլեւ, անգլիացի Հէյման, Շուէտէն Կորտինկ, ֆրանսացի մեծ ուսողագէտներ Տանժուան, Տարտան, Քախան եւ ուրիշներ :

Իսկ Հայաստանէն ո՞րոնք կը մասնակցին միջազգային այս համագումարին եւ ի՞նչ արժէք ներկայացնող գործերով :

Նախքան այս հարցերուն պատասխանելը, ըսենք, որ համագումարը Երեւանի մէջ գումարուեցաւ, նկատի առնելով հայ ուսողագէտներուն բերած նպաստը այս մարզին մէջ :

Շուրջ երեսուն տարի է, որ Հայաստանի գիտնականները կը զբաղին վերլուծական տեսութեան խնդիրներով : Սկզբնական շրջանին աշխատանքները կը տարուէին միայն մէկ ուղղութեամբ՝ մօտաւորականութեան տեսութիւն : Ժամանակի ընթացքին քննութեան առնուեցան նաեւ ուրիշ հարցեր : Եւ այսօր, ի պատիւ հայ մտքին, հայ գիտնականները միջազգային համագումարին ներկայացած են գիտական այս ճիւղին համակողմանի ուսումնասիրութեամբ : Հայ գիտնականներուն աշխատասիրութիւնները նոյնիսկ թարգմանուած են օտար լեզուներու եւ գտած են մեծ ընդունելութիւն :

Այսօր գոյութիւն ունի «Հայաստանի ուսողագիտական դպրոց» մը, որ անուն եւ վարկ ունի միջազգային շրջանակներու մէջ :

Այս «դպրոց»ին վարկը բարձրացուցած են Ակադ. Ս. Մերգելեան, Փրոֆ. Մ. Ջրբաշեան, Ա. Թալալեան, Ն. Առաքելեան, Հ. Ներսիսեան, Էդ. Բէհեան եւ ուրիշներ :

Հայ ժողովուրդը աշխարհին տուած է Շիրակացին: Բայց ճակատագիրը թոյլ չէ տուած, որ Հայաստանի մէջ մեծ չափերով զարգանան բնական գիտութիւնները: Հայը երբեք ժամանակ չէ ունեցած իր ամբողջ կարողութիւնները ի յայտ բերել, իր միտքը ազատ կերպով նուիրել գիտութեան եւ մշակոյթին: Այսօր հայ հանճարը վերստին կը ճառագայթի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔ

Աշխատանքներ կը տարուին թատրոնի նոր շէնքի մը շինութեան ուղղութեամբ :

Առաջին բեմադրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1966 Յունուարին: Պիտի բեմադրուի «Պեպօ»ն :

Թատրոնի նոր շէնքը պիտի ունենայ բոլոր յարմարութիւնները: Փորձասրահներու մէջ փորձեր կրնան կատարել երեք խումբեր, որոնցմէ երկուքը միաժամանակ ներկայացումներ կրնան տալ շէնքին երկու դահլիճներուն մէջ : Գլխաւոր թատերասրահը ունի 1·150 աթոռ, երկրորդը՝ 450 :

Ճեմասրահներու եւ հանդիսասրահի ճարտարապետական ձեւաւորումին մէջ օգտագործուած են հայկական գրեթէ բոլոր լաւագոյն քարատեսակները՝ տուֆէն մինչեւ մարմար : Գլխաւոր ճեմասրահին պատին վրայ պիտի զետեղուի Մարտիրոս Սարեանի՝ Հայաստանի բնաշխարհը պատկերացնող մեծ պաստառը, որ յօրինած է յատկապէս թատրոնին համար :

Թատրոնը պիտի ունենայ յարմարաւէտ զարդասենեակներ, լոգարաններ, հանգիստի անկիւններ, ձմեռնային պարտէզ՝ իր փոքրիկ սրճարանով :

Ներկայացումները, շնորհիւ հաստատուած սարքերուն, կարելի է ունկնդրել եօթը օտար լեզուներով :

ԺՊԻՏ

Հրեան կը պարծենայ իր ընկերներուն թէ հայրիկ եղած է նոր մանչուկի մը :

Բարեկամները կը հարցնեն իրեն թէ ինչ պիտի ըլլայ մանչուկը, երբ մեծնայ — վաճառակա՞ն, բժի՞շկ, փաստաբա՞ն :

— Ատոնք ալ բա՞ն են... Իմ տղաս աւելի մեծ բան մը պիտի ըլլայ ...

— Ի՞նչ, Նափոլէո՞ն...

— Նափոլէո՞նը ինչ է որ ...

— Խախամապե՞տ ...

— Խախամապե՞տը ինչ է ...

— Ամերիկայի նախագա՞հ ...

— Ատ ալ բա՞ն է որ ...

— Անգլիո՞յ թագաւոր ...

— Ա՞տ ինչ է որ ...

— Հապա ի՞նչ, ասոր չես հաւնիր, անոր չես հաւնիր ... Ի՞նչ, տղադ Քրիստո՞ս պիտի ըլլայ ...

— Ինչո՞ւ չէ, ինչո՞ւ կը զարմանաք ... Մեզմէ մէկը չեղա՞ւ ...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Այժմ, ըսաւ Ճէննի Տրիվէր, կ'ուզէի թափանցել խնդրոյն խորքը : Ի՞նչպէս գացած է խեղճ Գարլոթան ծուղակը իյնալու :

— Կը կարծէք, օրիորդ, որ Գարլոթան կը գտնուէր վտանգաւո՞ր կացութեան մը մէջ :

— Ա՛, ո՞վ որու հարցումներ պիտի տայ, ե՞ս ձեզի, թէ դուք ինծի ...

— Ներեցէք, օրիորդ, իմ մտադրութիւնս է հարցնողը ըլլալ, պատասխանեց Փուարօ խնդալով: Ունեցած տեղեկութիւններուս համաձայն, Գարլոթան եւ դուք մտերիմ բարեկամուհիներ էիք :

— Այո՛:

— Լաւ, օրիորդ, ուրեմն հաւատացէք նախապէս որ իմ ջերմ փափաքս է պաշտպանել ձեր վախճանած բարեկամուհիին յիշատակը : Պատուոյ խօսք ձեզի :

Ճէննի Տրիվէր պահ մը մտածեց, եւ յետոյ թեթեւ գլխու շարժում մը ընելով պատասխանեց .

— Կը հաւատամ ձեզի: Սկսեցէք ուրեմն : Ի՞նչ կ'ուզէք գիտնալ :

—. Կը կարծուի թէ իր բարեկամուհին ճաշած է երէկ ձեզի հետ :

— Ճիշդ է :

— Միթէ՞ յայտնած է ձեզ երեկոյեան իր ընելիքներուն մասին :

— Որոշապէս՝ ոչ :

— Բայց դէթ տեղեակ պահա՞ծ է ձեզ կարգ մը բաներու :

— Ճիշդ է, որ ինծի խօսեցաւ զանազան ծրագիրներու մասին, որոնք, հաւանաբար, կապակցութիւն մը ունենան ձեզ հետաքրքրող հարցերուն հետ : Բայց մի՛ մոռնաք որ այդ բոլորը իբր գաղտնիք յայտնած է ինծի :

— Եւ գաղտնիք կը մնայ, օրիորդ :

— Ուրեմն ... Աւելի լաւ է որ պատմեմ այդ բոլորը իմ հասկացողութեամբս :

— Ինչպէս որ հաճելի է ձեզ, օրիորդ:

— Ահաւասիկ: Երէկ Գարլոթան կը թըւէր ինծի բոլորովին վրդովուած, հակառակ իր սովորութեան : Որոշ կերպով ոչինչ ըսաւ, պատճառաբանելով որ գաղտնապահութիւն խոստացած էր: Բայց բան մը ունէր, որ կարծես թէ իր գլուխը խճողած էր: Ես կ'ենթադրեմ որ ծանրօրէն խորհրդաւոր բան մը ըլլար այդ ...

— Խորհրդաւո՞ր ...

— Այդ այն բառն է, որ ինք գործածեց: Թէեւ որեւէ մանրամասնութիւն չտուաւ ինծի...(Այստեղ, Ճէննի Տրիվէր կիտեց իր յօնքերը): Գարլոթան, լուրջ նկարագիր մը ունէր, ամբողջովին նուիրուած էր իր աշխատանքին եւ երբեք չէր սիրեր կատակներէ : Իմ կարծիքովս, հարկ է որ մէկը մղած ըլլայ զինքը ... կը խորհիմ թէ... բայց լաւ նկատեցէք որ ինք որեւէ բան չէ ըսած ինծի ...

— Կը հասկնամ: Ի՞նչ է ձեր խորհածը, օրիորդ :

— Կը խորհիմ թէ... աւելի ճիշդը՝ գրեթէ վստահ եմ, որ Գարլոթան նիւթական վերաբերեալ խնդիր մը ունէր : Իրականին մէջ՝ շահագէտ աղջիկ մըն էր ան եւ գործնական որոշ ջիղ մը ունէր : Անկասկած երէկ կը յուսար մեծ գումար մը շահիլ, որովհետեւ շատ քիչ անգամներ այնքան խանդավառ տեսած էի զինքը: Այն տպաւորութիւնը ունեցայ, թէ գրաւի մը բռնուած էր եւ գրեթէ ապահով էր զայն շահած ըլլալ: Այսուհանդերձ կը զարմանայի, վասնզի Գարլոթան խաղամոլութիւն չունէր երբեք : Ինչ որ ալ ըլլայ, սակայն, ես վստահ եմ որ նիւթական հարց մը ունէր :

— Ոչինչ չխոստովանեցա՞ւ ձեզի :

— Ոչ ... բայց խօսեցաւ իր ապագայի ծրագիրներուն մասին: Կ'ըսէր թէ բերել պիտի տար իր քոյրը Ամերիկայէն եւ միասին պիտի ապրէին Փարիզ: Ան կը պաշտէր իր երիտասարդ քոյրը, որ երաժիշտ մըն է փխրուն առողջութեամբ: Ահա թէ ինչ որ գիտեմ: Միթէ բաւակա՞ն է ձեզի :

Փուարօ գոհունակութեան նշան մը ըրաւ գլուխով :

— Այո: Ձեր յայտնութիւնները իմ ենթադրութիւններս կը վաւերացնեն : Ես գրեթէ վստահ էի որ միս Ատամս գաղտնապահութիւն խոստացած ըլլար : Սակայն, կը խորհէի թէ մոռցած ըլլար իր խոստումը, կանացի շատախօսութիւններու պահուն իր մտերիմ բարեկամուհիներէն միոյն հետ :

— Ես փորձեցի խօսեցնել զինքը, խոստովանեցաւ Ճէննի, բայց ինք կը խնդար, ըսելով թէ աւելի ուշ կրնար պատմել ինծի :

Փուարօ, պահ մը յետոյ, վերսկսաւ իր հարցումներուն .

— Դուք լսա՞ծ էք երբեւիցէ Լորտ Էճվարի մասին:

— Որ սպաննուեցա՞ւ :

— Այո: Միթէ՞ միս Ատամս կը ճանչնար զայն :

— Ես ... Ախ, հիմա կ'անդրադառնամ: Սպասեցէք... Այո... Գարլոթան անգամ մը այդ անունը արտասանեց ... ատելութեան շեշտով մը :

— Ատելութեա՞ն:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հրաչ Սարգիսեանի մահուան 11րդ տարեդարձին առթիւ, իր այրին՝ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան 50ական ֆրանք կը նուիրէ Եկեղեցւոյ Կրթ. Մարմնին եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յակոբ Կօշկակարեանի (Վալանս) իր փեսային Արմենակ Սարեանի վաղահաս մահուան առթիւ, եւ շնորհակալութիւն կոմիտէիս նուիրած 30 ֆրանքին համար ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, տեղւոյս եկեղեցիին խորհրդարանը ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՄԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը յիշեցնենք մեր բաժանորդներուն թէ հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է անպայման ղրկել հին հասցէն եւ՝ երեք ֆրանք ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ ։

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթիի դասընթացքները վերաբացուին Սեպտ. 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ ։

ՊԱՆԵՅՕ . ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեէօ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Հինգշաբթիի վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10 – 12 ։

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ – ԱՆԻէՌ, 4 Րիւ Մարիլոր Պուա – Քոլոմպ ։

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ ։

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողքներուն որ հետաքրքրուին լրջօրէն իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը ։

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Կապ. Խաչի Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 3ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Քոււա – Ռուժի դպրոցի սրահին մէջ, դասատու Պ. Իշխան Մարտիրոսեան ։ Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի անխտիր արձանագրել իրենց զաւակները, իսկ քաղաքի համար դիմել 31 Ռիւ տ'Ալամպէռ, ընկերուհի Միքայէլեանի բնակարանին մէջ ։

ՏԷՍԻՆ.— Կապ. Խաչի դպրոցի 1965–66 տարեշրջանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր՝ դիմել Պ. Վ. Հիւսեանի Ռիւ Նանսէն ։ Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2ին ։

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 7ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին ։

Նոյն օրը տեղի կ'ունենան արձանագրութիւններ, դասարանական բաժանում եւ դասատուութիւն ։

Պօմոնի եւ շրջակայքի ծնողքներէն կը խնդրուի նկատի առնել վերոյիշեալ թուականն ու ղրկել իրենց զաւակները մայրենի լեզուի ուսումէն ։

Վարժարանին ուսուցիչն է Պ. Վահրամ Կ. Մխիթեք ։

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի մասնաճիւղի միասնաբար հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթիի դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին, Հինգշաբթի ։ Անցեալ տարուան ուսուցչական կազմով ։

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին, Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 7ին ։

Կը խնդրուի շրջանիս բոլոր ծնողքներէն որ իրենց փոքրիկները այժմէն արձանագրել տան եկեղեցւոյս խորհրդարանը քարտուղարութեան մօտ ։

Այս տարուան ուսուցչուհին է Տիկին Աննիկ Թէքիրեան ։

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հոկտեմբեր 7էն սկսեալ Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրուան հայերէնի դասընթացքները կը սկըսին ։ Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն որ անյապաղ արձանագրեն իրենց զաւակները, դիմելով եկեղեցւոյ դրասենեակը ամէն օր ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ ։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը ։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, թաղապետարանի թատրոնին մէջ, (Թէաթր Մունիսիփալ) ։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային ։

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին ։

×

ՊԱՐՏԻԶԱՆԿՅԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանի սրահը ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ (1 Հոկտ.) ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ.—

Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չաւուշ խումբը (Նիս) այս Կիրակի, ժամը 16ին ։

Այս ժողովին ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութիւնները, այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան ակումբը ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի ։ Նկատի պիտի առնուին բացակաները ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետադային

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue — avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր ։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն ։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն ։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը ։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆ. Հատը 0,30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 30 SEPTEMBRE

1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

ԱՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10422

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — Nº 10.422

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

«Անգլիացիք կ'ուզէի՞ն յաղթել Տարտանէլի մէջ» :

Այս հարցը կրկին կը յուզուի Մոնտի Սեպտեմբեր 25ի թիւին մէջ Ժան Վիզէրնի կողմէ, որ առաջին օրէն մինչեւ վերջինը ականատես եղած է Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ Տարտանէլի ցամաքահանման գործողութեանց եւ իրադէպ է յիշատակներուն :

Յօդուածագիրը բացարձակապէս կը ջրէ Վէհիպ փաշայի պաշտպանած այն տեսակէտը թէ Անգլիացիք դիտմամբ չգրաւեցին նեղուցները, որպէսզի չտիրապետէին Պոլիսը տալ Ռուսիոյ : Տեսակէտ՝ զոր գրի առած է մեր ողբացեալ ընկերը Ռուբէն Տէր Մինասեան իր «Յուշեր»ուն մէջ եւ որ լոյս տեսաւ «Մոնտ»ի Օգոստոս 18ի թիւին մէջ, թարգմանութեամբ Անահիտ Տէր-Մինասեանի :

Ժան Վիզէրն կ'ըսէ թէ իրականութիւնը չի համապատասխաներ Վէհիպ փաշայի պաշտպանած թէզին : 1915 Մարտ 18ի նաւային յարձակման ատեն ամրոցները ութեան չէին մատնուած : Անգլիական եւ ֆրանսական 18 մարտանաւերէն եօթը ժամանակաւոր կամ մնայուն կերպով անգործածելի էին դարձած : Ծովակալ դը Ռոպէք աւելի կորուստի չենթարկելու համար նաւատորմը, քաշուեր էր Մուտրոս : Չըրչիլ կատղած՝ հեռագրով կը պահանջէր , որ յաջորդ օրը շարունակէ յարձակումը , առանց կարեւորութիւն տալու կորուստներուն , սակայն Լորտ Ֆիշըր հակառակած էր :

Գալով ցամաքէն կատարուած յարձակողականին, ճիշդ է որ յարմար տեղ չէր ընտրուած, սակայն դաշնակիցներու տրամադրելի ուժերն ու միջոցները ուրիշ կարելիութիւններ չէին ընծայեր : Սարոսի ծոցին կամ ասիական եզերքին վրայ ուրիշ յարձակում մը անկարելի էր , որովհետեւ Թրքական ուժերը դաշնակիցներէն առնուազն երեք անգամ աւելի էին : Վերջացնելով, յօդուածագիրը կ'ըսէ, որ եթէ Անգլիացիները կարեւորութիւն տուած Հէլլէսի Տարտանէլի արշաւանքին, ինչո՞ւ Օգոստոսին մեծածախս ցամաքահանում կատարեցին Սուվլայի կողմը: Եւ ինչո՞ւ զօրավար Սարայի պաշտպանուած էր Տարտանէլի ասիական եզերքը գինուոր ցամաք հանելու պատրաստութիւն տեսնել, կազմակերպելով «Արեւելեան բանակ»ը, որ եաքէն Սեպտեմբեր զրկուեցաւ, երբ Պուլկարիա պատերազմի մէջ մտաւ :

Վէհիպ փաշայի տեսակէտին սխալ ըլլալը հաստատեր էինք արդէն փաստերով («Յառաջ», Օգոստ. 31, Սեպտ. 1-4) :

Հեղինակաւոր ռազմագէտներ, որոնք ուսումնասիրած են Տարտանէլի արշաւանքի պատմութիւնը, միահամուռ կը մեղադրեն Մեծն Բրիտանիոյ Պատերազմական Խորհուրդը, որ առանց լուրջ պատրաստութեան նետուած էր «արկածախնդրութեան» մէջ: Շատ թեթեւօրէն որոշած էին ձեռնարկին պատասխանատուները :

Տարտանէլի վրայ յարձակումի գաղափարը յղացած էր Խոքուիթի դահլիճին ծովային նախարարը՝ երիտասարդ Ուինսթըն Չըրչիլը, որ կը կարծէր թէ ծովերու թագուհի Անգլ. նաւատորմը դիւրութեամբ պիտի կրնար անցնիլ նեղուցը եւ գրաւել Պոլիսը :

Իր համոզումով, «Ինկլիզ»ին երեւումը Մարմարայի եւ Վոսփորի մէջ անձնատուութեան պիտի մղէր օսմանեան կառավարութիւնը եւ դաշնակիցները արագօրէն պիտի կրնային օգնել Ռուսիոյ՝ Սեւ Ծովու ճամբով :

Գնդեցիկ էր մտածումը: Ու եթէ յաջողէր ձեռնարկը, Թուրքիոյ Հայութիւնն ալ չէր ջարդուէր եւ արմատախիլ չէր ըլլար :

Դժբախտաբար ձախողեցաւ:

Պատճառն այն է , որ ո՛չ զինուորական, ոչ ալ նաւային ուսումնասիրուած ծրագիր կար : Դաշնակիցները հաշուի չէին առած թշնամիին կարելիութիւնները:

Նեղուցի մուտքի երկու կողմի ամրոցներուն վրայ անժամանակ եւ աննպատակ քանի մը ռումբեր արձակելով արթնցուցեր էին Թուրքերը եւ մղած զանոնք, որ պաշտպանողական միջոցները զօրացնեն :

Գերման մասնագէտ սպաներ մեծ աշխատանք տարած էին այդ ուղղութեամբ: Շարք շարք ականներ ցանուած էին նեղուցին մէջ եւ թնդանօթներ տեղաւորած եւրոպական ու ասիական եզերքներուն վրայ :

1915 Մարտ 18ի նաւային մեծ յարձակողականը անակնկալ մը չեղաւ թշնամիին համար : Ականներն ու գերման թնդանօթաձիգներու արձակած ռումբերը մեծ կորուստ պատճառեցին դաշնակից նաւատորմին : Այդ օրը Թուրքերու ռազմանիւթը հատած էր եւ ականները մեծ մասամբ մաքրուած էին : Եթէ ծովակալ Ռոպէք Մարտ 19ին շարունակէր յարձակողականը, ինչպէս կը պահանջէր Չըրչիլ, անպայման կը յաջողէր անցնիլ նեղուցը եւ ազատօրէն մտնել Մարմարա :

Նաւային ուժերու ընդհ. հրամանատար Լորտ Ֆիշըր արգիլեց յարձակողականը շարունակել՝ խնայելու համար նաւատորմը:

Եւ այս սխալը ճակատագրական դեր խաղաց պատերազմի ընթացքին ու ելքին վրայ : Ի զուր զոհուեցան հազարաւոր զինուորներ յետագային՝ երբ որոշուեցաւ ցամաքէն գրաւել նեղուցը : Զոհուեցաւ նաեւ հայ ժողովուրդը :

Ապարդիւն անցան բոլոր զոհողութիւնները: Անփառունակ նահանջով վերջացաւ այդ հոյակապ ձեռնարկը, որ կրնար դափնեպսակով զարդարել դաշնակիցներու ճակատը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՔԻՍՏԱՆ
ՄԱԿ-Ի ՈՒԺԵՐ Կ'ՈՒԶԷ
ՔԱՇՄԻՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱԿի գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնայ Քաշմիրի հարցը : Ապահովութեան Խորհուրդը առջի օրուան իր արտակարգ նիստին, միաձայնութեամբ կ'որոշէր որ երկու պատերազմող կողմերը յարգեն զինադուլը :

Ագգաժողովին առջեւ ալ, Փաքիստանի Արտաքին նախարարը՝ Պութօ կը պարզէր իր երկրին տեսակէտը : «Պայքարելով Հնդկաստանի դէմ, կ'ըսէ նախարարը, մենք մեզ կը պաշտպանենք զինեալ յարձակումի մը դէմ : Պիտի շարունակենք պաշտպանել մեր երկրին ամբողջականութիւնը եւ Քաշմիրի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին ամբողջականութիւնը : Այդ իրաւունքը մերժեց Հնդկաստան հակառակ 18 տարի է եղած խոստումներուն » :

Փաքիստանցին կ'առաջարկէ որ հնդկական եւ փաքիստանեան ուժերը քաշուին Քաշմիրէն եւ փոխարինուին ՄԱԿի ուժերով, կազմուած Աֆրօ-Ասիացիներէ , եւ կ'աւելցնէ .— « ՄԱԿի ընտրած ճամբէն կախում ունի Փաքիստանի որոշումը : Եթէ ՄԱԿը փորձէ կարգադրութիւն մը փնտռել համաձայն իր ուխտին, այն ատեն Փաքիստան չի սակարկեր իր զօրծակցութիւնը: Բայց եթէ պատեհապաշտութեան եւ գերադասութեան քաղաքականութիւնը ՄԱԿի մէջ նոր խաղեր ըստեղծէ, այն ատեն Փաքիստան սկզբունքը կը նախընտրէ պատեհապաշտութենէն եւ Փաքիստան կրնայ քաշուիլ ՄԱԿէն » :

Պութօ գովեց Չինաստանն ու Ինտոնեզիան «իրենց ամբողջական եւ անշահախնդիր օժանդակութեան համար » Փաքիստանի որպէսզի այս վերջինը պայքարի հնդկական աշխարհակալութեան դէմ: Պութօ կ'ըսէ նաեւ «մեր փորձառութիւնը ցոյց տուաւ, այս վերջին տարիներուն, վճռական ձեւով թէ առանց Չինաստանի, ՄԱԿը երկու կողմով եռանկիւն մըն է » :

Հնդկաստան հասած է Զօր. Մաք - Տոնալտ, որ նախագահն է Հնդիկ - Փաքիստանեան զինադուլի յանձնախումբին : Խոստովանած է որ պարտականութիւնը դժուար է :

× Վաթսուն հազար գաղթականներ Փաքիստան անցած են, ըստ Ռաւալփինտիի տուած տեղեկութեանց :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻ՞ՒՆ

Կը թուի թէ խորհրդային Համայնավար կուսակցութեան լիակատար նիստը յեղափոխական որոշումներ կուտայ տնտեսական գետնի վրայ : Պրաւդայի չորս էջերուն վրայ հրատարակուած է Կոսիգինի ծանօթ տեղեկագիրը, ուրկէ կը յայտնուի թէ վերջին տարիներուն, անչափ դրամագլուխի արտադրութիւնը իջած է Խորհ. Միութեան մէջ, «ուրեմն, կ'ըսէ Կոսիգին, գլխաւոր հարցն է ներկայիս, առաւելագոյն արդիւնքը ապահովել ծախսուած իւրաքանչիւր ռուբլիէ » :

Կոսիգին կ'ուզէ զանազան միջոցներ ձեռք առնել այս նպատակաւ : Ոմանք կը ձգտին կեդրոնացնել ընդհանուր ծրագիրը, ճարտարարուեստական մեծ շրջաններով, ուրիշներ նոր ինքնավարութիւն մը պիտի տան ձեռնարկներու ղեկավարութեանց :

Կոսիգին կը շեշտէ ժողովուրդին ապրուստի մակարդակը բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնը :

Խորհրդային վարչապետը կը բողոքէ այն մեկնաբանութեանց դէմ զորս «թըշնամիները կուտան կատարուած բարեփոխումներուն առթիւ » :

« Քաղքենի գաղափարախօսները, կ'ըսէ Կոսիգին, տագնապի մասին կը խօսին, կամ կ'ըսեն թէ Խորհ. Միութիւնը կը վերադառնայ մատակարարութեան դրամատիրական ձեւերուն: Աւելորդ յոյսեր, վասնզի տնտեսական դրութեան կենսական հարցն է գիտնալ թէ որո՞ւ ձեռքն են Պետութեան իշխանութիւնը, միջոցները եւ արտադրութեան գործիքները » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԼԻՓՓԵԱՆ կղզեխումբի մէջ Թաալ լերան հրաբուխը ժայթքեցաւ : Լճին ջուրերը երկու գիւղեր ողողուած են : Թաալի հրաբուխը աշխարհի փոքրագոյնն է : Այս ժայթքումին հետեւանքով երկու հազար մեռեալ կայ , 28 հազար հոգի ալ պարպած հրաբխային շրջանը , բայցասոնց մէկ մասը փոխադրող երեք նաւեր ընկղմած են :

ԹԻԹՕ Պելկրատ վերադարձած է առջի իրիկուն: Պուլկարիա կատարած իր այցելութեան առթիւ, հրապարակուած գեկոյցը գոհունակութիւն կը յայտնէ որ երկու կառավարութեանց յարաբերութիւնները բարելաւուած են :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Նիուզուիք» պարբերականը կը գրէ թէ Ֆրանսայի համայնավարները կը փափաքին որ տը Կոլ իշխանութեան գլուխ մնայ «արդարեւ, ո՞վ կրնան գտնել անկէ զատ իբրեւ Ֆրանսայի նախագահ, որ Վիէթնամի, Չինաստանի եւ արեւելեան Եւրոպայի վրայ , իրենց հաճելի տեսակէտներ ունենայ: Համայնավար բացայայտ լուծումն է զօրավիգ կենալ Թեկնածուի մը որ շահելու ոչ մէկ կարելիութիւն ունենայ » :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԷՆՖԼԱՍԻՈՆԻ ՄԸ ՄԷՋ ԵՒ ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԱՆԴԱԴԱՐ ԿԸ ՍՂԷ »

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն .—

ԱՆԳԱՐԱ .— Պետական փլանաւորման կազմակերպութիւնը իր տեղեկագիրը յանձնեց վարչապետ Իւրկիւպլիւի, որ սկսաւ ուսումնասիրել զայն, իր բազմակողմանի երեսներով : Տեղեկագիրը մտահոգիչ յայտնութիւններ կ'ընէ եւ կ'ըսէ թէ Թուրքիա ամբողջական «էնֆլասիոնի» մը մէջ է ներկայիս, եւ կարելի չէ այս երեւոյթին դարման մը գտնել, միւս կողմէ ապրուստի սղութիւնը կ'աւելնայ անընական համեմատութեամբ մը: Պետական փլանաւորման կազմակերպութիւնը կը վերլուծէ տնտեսական եւ ելմտական այս մտահոգիչ երեւոյթներուն գլխապատճառները , եւ կ'ըսէ թէ քաղաքական վերջին ազդակները պատճառ եղան տնտեսական այս վերիվայրումներուն, էնֆլասիոնի եւ սղութեան : Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ առեւտրական խնդրանքը եւ մատուցումը չեն համապատասխաներ իրարու , գիները կը բարձրանան եւ կը գլեն կ'անցնին հայրենակիցներու ապրուստի սահմանները, պատճառ դառնալով դրամական արժեզրկման: Ապրուստի սղութիւնը սաստկանալ սկսաւ Մարտէն ի վեր, Օգոստոսին հասնելով իր առաւելագոյն նշանակէտին :

Պետական Փլանաւորման տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ թէ այս կացութեան մէջ կարելի չէ այլեւս վերջ տալ էնֆլասիոնին, միայն թէ պէտք է զայն կայունացնել եւ պահել այսօրուան մակարդակին վրայ : Անհրաժեշտ է սահմանափակել ներածումները, եւ լոկ պէտք է ներածել հաղուագիւտ եւ սուղ ապրանքները, հինգ հարիւր միլիոն ոսկին չանցնելու պայմանաւ : Պէտք է ուշադիր ըլլալ, որպէսզի մնաս չպատճառէ տեղական ճարտարարուեստին: Պէտք չէ այլեւս աւելի դրամ շրջաբերութեան դնել եւ պէտք է չորս հարիւր միլիոնի ներքին փոխառութիւն մը կնքել : Պէտք չէ տուրքերու վճարումը յետաձգել, Կեդրոնական Դրամատան մէջ պէտք է փակուին պետական գանձուն հաշուընթացները, անհրաժեշտ է նաեւ 250 միլիոնի պետական գանձատոմս հրապարակ հանել : Պետութեան ունեցած պարտքը՝ Կեդրոնական Դրամատան , պէտք է կայանայ հինգ հարիւր միլիոն ոսկիի շուրջ : Պէտք է փութով ձեռքէ հանել Մենաշնորհի վարչութեան ունեցած մթերքները :

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ այսպիսի միջոցներ պէտք է ձեռք առնել, որպէսզի խնդրանքի եւ մատուցման ներդաշնակութիւն մը հաստատուի հրապարակին վրայ, եւ այս կերպով կայունանայ էնֆլասիոնը, հետեւաբար նաեւ ապրուստի սղութիւնը :

Փոխ վարչապետ եւ Փլանաւորման դիւանի տնօրէն Սիւլէյման Տէմիրէլ լրագրողի մը յայտարարած է թէ որեւէ տեղեկութիւն չունի էնֆլասիոնի մասին տրուած տեղեկագրէն եւ ներկայիս կը զբաղի ընտրական գործերով :

Կեդրոնական Դրամատան փորձագէտներու տուած տեղեկագիրն ալ նոյն իմաստը ունի, եւ կ'ըսէ թէ եթէ այս կացութիւնը այսպէս շարունակուի, գիները աւելի պիտի բարձրանան, եւ պէտք է ճար մը խորհիլ այս վտանգին : Պոլսոյ մէջ ապրուստը Անգարայի բաղդատմամբ կրկնապատիկ աւելի սուղ է :

«ԱՅԼԵՒՍ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼ... ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ»

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ՝ ՀՍՍՌ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՍՈՎԵՏԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԷԻՆ)

Յարգելի ընկերներ, այս «Բաց նամակի» փոխարէն կարող էինք գրել «Ցուցանակները եւ... Հայոց լեզուն» վերնագրով մի ընդարձակ յօդուած: Սակայն համոզուած լինելով, որ այդպիսի ԱՆՀԱՍՑԷ գրութիւնները մեծ մասամբ մնում են ապարդիւն, գերադասեցինք մեր ասելիքը հրապարակով ուղղել ձեզ՝ սպասելով արձագանգի:

Թւում է, թէ որեւէ առնչութիւն չկայ այդ երկու պատկառելի մարմինների միջեւ, այնքան տարբեր են նրանց բնոյթն ու գործունէութեան բնագաւառները: Այնուամենայնիւ, մեր յարուցած խնդիրը անմիջականօրէն կապ ունի երկուսի հետ էլ:

Ցուցանակները, իբրեւ քաղաքի ձեւաւորման տարրեր, ենթակայ են քաղաքային սովետի գործկոմի հսկողութեանը: Այդ, այսպէս ասած, գեղարուեստական կողմն է, ձեւը: Ցուցանակները ունեն նաեւ «բովանդակութիւն», իսկ այդ՝ ամէնից առաջ այն լեզուն է, որի բառերով կազմուած են դրանք: Այդ «բովանդակութեանն» արդէն հսկում է Տերմինաբանական կոմիտէն, եթէ մի կողմ թողնենք... Լեզուի ինստիտուտը: Ահա թէ ինչու մեր «Բաց նամակն» ուղղում ենք ձեզ:

Ուշադրութիւն դարձրե՞լ էք, թէ ինչ զարմանալի ցուցանակներ կան մեր մայրաքաղաքում, որոնց տէրերն ու հեղինակները չուայլօրէն... աղաւաղում են մեր մայրենի լեզուն:

Աւերածութիւնն սկսուել է, դժբախտաբար, տասնեակ տարիներ առաջ, այն օրերից, երբ... «ցեխն» սկսեց նոր իմաստով խցկուել Հայոց լեզուի մէջ, երբ սելմագը, չգիտես ի՞նչ մոգական ուժով հայատառ բազմեց Հայաստանի բոլոր գիւղերի խանութների ճակատին եւ մինչեւ այսօր էլ մնում է կառչած այնտեղ: Այն ժամանակ (ինչպէս եւ հիմա) հնարաւոր էր ասել՝ «բարձր պահենք մեր ցեխի... պատիւը», «մեր կօշիկի ցեխը... հիանալի արտադրանք է տալիս սպառողներին» «ցեխ մտնելուց առաջ՝ մաքրիր կօշիկներիդ... ցեխը»: Ինչո՞ւ: Չէ՞ որ գերմաներէն այդ բառի տեղ մենք ունենք արտադրամաս, բաժին, բաժանմունք եւ այլ հայերէն բառեր: Յայտնի է, որ ռուսերէն «սելմագ» բառը նորագոյն յապաւումն է «սելսկի մագազին», իսկ հայերէն ոչինչ չի նշանակում: Ուրեմն, ինչո՞ւ է շարունակւում այս անհեթեթութիւնը:

Մեր առեւտրական եւ տնտեսական մարմինները այսօր էլ պախարակելի ժըրաջանութեամբ շարունակում են «հարստացնել» հայերէնը, եւ ոչ ոք չի բռնում նրանց ձեռքը:

Հայոց լեզուի մէջ «մի ժամանակ» ունէինք շատ հասկանալի եւ բարեհնչիւն երկու բառ՝ թէյարան եւ սրճարան: Եւ ահա, չգիտես ում զօրութեամբ, այդ երկու բառը... վտարուեցին գործածութիւնից եւ... քաղաքի ցուցանակների վրայ բազմեց «կաֆէն»: Ո՞ւր էր Տերմինաբանական կոմիտէն, ո՞ւր էր քաղաքային սովետի գործկոմը: Ո՞վ թոյլատրեց այդ: Վերջերս «սրճարանն» սկսեց պաշտպանել իր արդար իրաւունքը եւ արժանապատուութեամբ բազմեց «Արմենիա» հիւրանոցի նորաբաց սրճարանի ճակատին: Այդ տրւած է շատ մտածուած եւ ճիշդ: Երեւանի բոլոր «կաֆէները» պէտք է դառնան «սրճարան» եւ «թէյարան»:

Քաղաքի բազմաթիւ փողոցներում հանդիպում ենք այսպիսի ցուցանակների հայկական եւ ռուսական տառերով՝ «ատելյէ մոդ»: Ըստ երեւոյթին՝ արձագանգելով պարբերական մամուլի դիտողութիւններին՝ առեւտրական մարմիններն սկսեցին կատարել որոշ «սրբագրումներ» եւ տեղ-տեղ երեւացին «մոդաների ատելյէ», «տաղաւար» եւն.: Ինչո՞ւ Տերմինաբանական կոմիտէն չի տալիս «ատելյէ մոդի» հասկացողութեան ճշգրիտ, կայուն հայերէն բառը (կամ՝ բառերը) եւ թոյլ է տալիս քմահաճ կամայականութիւններ: Մի՞թէ «ատելյէ մոդը», որը ոչ մի կերպ չի ներւում մեր լեզուին եւ չի ենթարկւում նրա օրէնքներին, աւելի լաւ է քան, ասենք, «Նորաձեւութեան տաղաւար», «տարազների արհեստանոց» անունները եւայլն: Նոյնը եւ... «սալոնը»: Մի՞թէ դա որեւէ առաւելութիւն ունի մեր սրահ, դահլիճ եւ դրանց հոմանիշ այլ բառերից:

Կան «մաքուր» հայերէն գրուած ցուցանակներ, որոնք ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՆ: Ի՞նչ է նշանակում «կենցաղ սպասարկման ատելյէ»: Այդ ամօթալի անգրագիտութեան մասին գրուել է մամուլում եւ խօսուել հրապարակով, սակայն մինչեւ այսօր էլ այդ ցուցանակները «զարդարում» են քաղաքի շէնքերի պատերը: Ո՞վ է գրագիտութեան ամենատարրական կանոնով սրբագրելու այդ սխալը, ինչպէս արւում է աշակերտական տետրակներում, կենցաղ բառի վերջում կարմիր թանաքով աւելացնելով «ի» տառը, «կենցաղի սպասարկման արհեստանոց»:

Մեր առեւտրական մարմինները զարմանալի տերմիններ են թխում եւ հարկադրում Տերմինաբանական կոմիտէին՝ օրինականացնելու դրանք: Տեսէք, թէ ինչ լեզուական հրաշագործութիւններ են կատարւում: Քաղաքի բոլոր հացի խանութների ցուցանակն է՝ «Հացաբուլկեղէն»: Հացը՝ գիտենք, հացն է, բուլկին էլ հայկական բլիթի ռուսերէնն է: Եւ, ահա, դրանց արհեստական բարդումից թխել են մի նոր բառ, «Հացաբուլկեղէն»: Ինչո՞ւ չգրել պարզ ու մաքուր՝ «Հաց, բլիթ»: Ի միջի այլոց, այդ... «եղէն» ածանցը զարմանալի ձեւերով է գործածւում ցուցանակներում եւ երբեմն էլ... մամուլում: Կան՝ «կօշկեղէն», «գուլպեղէն» եւ այլ ուրիշ «եղէն»ներ: Ուրեմն, ի՞նչ հասկանանք, կօշիկից պատրաստուած իրե՞ր:

Տեսէք, թէ ինչ անուններ ունեն որոշ տնտեսական հիմնարկներ եւ արհեստանոցներ՝ «Սմիչկա», «Տրուդ», «Օրուվչիկ», «Մերեւչչիկ», «Պրովօդնիկ», «Ռուլեւիկ», «Կրասնի չուէյնիկ» եւ այլն, եւայլն: Զարմանքից կարելի է քարանալ: Ո՞ւր է դրանց հայերէնը: Մի՞թէ «տրուդը» «աշխատանքը» չէ, կամ «մերեւչչիկը»՝ «կահագործը»: Այդպէս էլ միւս բառերը: Կարող են մեզ առարկել, թէ դրանք գործածուած են յատուկ անունների առումով եւ թարգմանել չի կարելի: Այդ դէպքում՝ դրանց հայերէնը գրեցէք յատուկ անունների առումով եւ մի թարգմանէք:

Կան հիմնարկների ռուսերէն կրճատ անուններ՝ տառադարձուած հայերէն, որոնք անհնար է ոչ միայն հասկանալ, այլեւ պարզապէս, արտասանել: Ահա, փորձեցէք արտաբերել, առանց շնչասպառուելու, այսպիսի բառեր. «Սոյուզպրոմորմեխանիկացիա», «Կուէլեքտրոսեատորոյ», «Գլաւսովտորգակտորաբիտ», «Գլավմեաստորգերտորգ», «Արմխոզտորգ». միջանկեալ յուշենք, թէ որպիսի գեղեցկութիւն է տալիս այդ բառին՝ ուղիղ մէջտեղն ընկած «խոզ» վանկը: Ահա եւ մի օրինակ «մաքուր» հայերէնի՝ «Հայարհկոոպտեխմատ»... Տասնեակներով կարելի է երկարացնել շարքը այդ զարմանալի բառերի, որոնք, թւում է, չեն պատկանում ոչ մի կենդանի լեզուի, այլ հանուած են ինչ որ կորած լեզուի նորագիւտ բեւեռագրերից եւ անհասկանալի են նոյնիսկ մասնագէտներին:

Անհնար է ոչ միայն մի «Բաց նամակով», այլեւ աւելի ընդարձակ յօդուածով թուել այն բոլոր աղաւաղումներն ու կամայականութիւնները, որ «թոյլ են տուել» եւ դեռ կատարւում են «առեւտրատնտեսաբառաշինարարութեան» բնագաւառում: Մենք բերեցինք միայն մի քանի արտասովոր օրինակներ, որոնք շատ... սովորական են:

Այլեւս հանդուրժել այդ բանը չի կարելի:

Քաղաքային սովետի գործկոմը, որ հսկայական ջանք է գործադրում գեղեցկացնելու մեր մայրաքաղաքը, պէտք չէ թոյլ տայ, որ այդ տգեղութիւնը, անկուլտուրականութիւնը եւ անգրագիտութիւնը օրինական ուժով ցուցադրուեն Երեւանի փողոցներում ու հրապարակներում: Նոյնը վերաբերում է նաեւ միւս քաղաքներին եւ աւաններին:

Տերմինաբանական կոմիտէն այլեւս պէտք չէ հանդուրժի, որ առեւտրական, տնտեսական եւ շինարարական մարմինները զբաղուեն... լեզուաշինարարութեամբ:

Քանի որ կատարուած աւերածութիւններն ու աղաւաղումները արդէն շատ են եւ աւելանում են տարերայնօրէն, առաջարկում ենք՝ Տերմինաբանական կոմիտէի, քաղաքային սովետի գործկոմի, Լեզուի ինստիտուտի եւ Գրողների Միութեան ներկայացուցիչներից կազմել մի յանձնաժողով, որ լրջօրէն զբաղուի այդ հարցով:

Վ. ՆՈՐԵՆՑ, Ս. ՏԱՐՕՆՑԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՐՄԷՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Ա.

Թերթերը գուժեցին թէ՝ Լենինականի մէջ իր աչքերը փակած է հայ թատրոնի մեծագոյն դէմքերէն մին՝ դերասան Արմէն Արմէնեան, 84 տարեկան ալեհեր հասակին: Մեծանուն դերասանին աճիւնները, ազգային յուղարկաւորութեամբ, առաջնորդուած են քաղաքին Պանթէոնը:

Ծնած էր 1871 Սեպտեմբեր 10ին, Կ. Պոլիս: Բուն անունով կը կոչուէր Արմենակ Իփէկեան եւ թէ ի՞նչ պարագաներու տակ Իփէկեան ազգանունը վերածեց Արմէնեանի, պիտի անդրադառնանք քիչ անդին:

Արմէն Արմէնեան հայ թատրոնի պատմութեան մէջ կը գրաւէ բացառիկ ու ինքնայատուկ տեղ մը: Պարզ այն պատճառով, որ հանդիսացեալ արուեստագէտը, ըլլալով հանդերձ կատարողական բացառիկ յատկութիւններով օժտուած դերասան մը, էր նաեւ խորահմուտ ու բազմակողմանի, խայտաբղէտ մտայղացումներով լեցուն դերուսոյց մը:

Անհանդարտ ու յարաշարժ մանուկ Արմենակը առաջին անգամ կը յաճախէ տնային մասնաւոր մանկապարտէզ մը՝ ծաղկանոց, ուրտեղ սակայն, իր «չարութիւններուն» համար իր «տուտուշներուն» գլխուն փորձանք կը դառնայ:

Այս բոլորը կ՚անցնէին Թուրքիոյ Պուրսա քաղաքին մէջ, ուր տարուած էր փոքրիկ Արմենակը, յանձնուելու համար իր մեծ մօր խնամքին:

Տարի մը ետք, փոքրիկը կը փոխադրուի դարձեալ Պոլիս, Բերա Թաղամասը, ուր կը սկսի յաճախել Թաղային դպրոցը:

Հոս ալ, սակայն, փոքրիկ Արմենակը կը հանդիպի դժուարութիւններու: Դպրոցին խիստ վարչակարգը, ուրկէ պակաս չէր նաեւ գանակոծութիւնը, Արմենակը կը ստիպեն փախչիլ դրոցէն: Այն ատեն, հայրը, զինք կ՚առաջնորդէ Բերայի նորաբաց գերմանական դպրոցը:

Այստեղ դրութիւնը աւելի վատթար կը թուի մանուկին համար: Հսկիչները ան-

ՍՐՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Շաբաթ օր մը 1867ին, Օրթագիւղի Աղքատախնամ Ընկերութեան տիկինները իրենց սովորական նիստը կ՚ընէին Հոխիսիմեանց վարժարանին մէջ: Դուրսը բասպասող խեղճերը հետզհետէ կուգային յայտնել ուզած պէտքերնին: Իր կարգին կին մըն ալ ներս մտաւ, ինը տասը տարու աղջկան մը ձեռքէն բռնած: Ամէնքը կը ճանչնային զանիկա, լաթ լուացող Պարտիզակցի Հոխսիմէն էր, քանի մը ամսէ ի վեր որբեւայրի մնացած: Եկած էր խնդրելու որ աղջիկը ձրի ընդունուի Հոխսիմեանց վարժարանը:

— Ինչո՞ւ չես ղրկեր մէկալ դպրոցը, հարցուցին:

«Մէկալ դպրոցը», ծանրկ ամիրային հաստատածը, ուր կ՚երթային աղքատ աղջիկները, շատ հեռու էր: Լուացարար կինը կը նստէր սարի կողմը, Ագնատուրին լեռը, խրճիթի մը մէջ. չէր կրնար ամէն օր պզտիկ աղջիկը մինակուկ ղրկել մէկ լեռնէն միւսը: Եւ ասկէ զատ, հասկըցուց թէ կ՚ուզէր որ աղջիկը «բիպար»ի զաւակներու հետ նստի ելլէ, որպէսզի անոնցմէ բան սորվի, ճիպար ըլլայ:

Այս յայտարարութեան վրայ տիկինները քիչ մը խնդացին: Իրենցմէ մէկը արդէն առաջուց շահուած էր լուացարարէն, ուստի շնորհեց իր պաշտպանութիւնը եւ Հայկանոյշ ընդունուեցաւ:

Հոխսիմէ շնորհակալութիւն յայտնելէ եւ աղօթքներ ընելէ յետոյ կը վարանէր դուրս ելլելու. կ՚երեւար թէ ուրիշ առաջարկ մըն ալ ունէր. բայց կը քաշուէր. վերջապէս համարձակեցաւ բերանը բանալ:

Քանի մը տարի առաջ աղջիկը ծանրապէս հիւանդացած էր, եւ ինքնին ուխտ ըրած էր որ եթէ աղէկնայ, ամէն Հինգշաբթի Ղալաթիա Ս. Փրկչին տանի: Անկէ ի վեր ուխտը կը կատարէր. բաւական էր որ անձրեւ ու ձիւն չըլլար. ոսկի մըն ալ տային, նորէն լաթի չէր երթար, բոլոր գեղը գիտէր ասոր: Առաջ գրկովը, եւ հիմա որ ալ մեծցած էր, ձեռքէն բռնած կը տանէր աղջիկը: Բերնին հացը կը կտրէր ու մոմ կը վառէր: Իր խնդիրքն էր որ հանըմները հրաման տան մինակ Հինգշաբթի օրերը մինչեւ կէս օր տանի բերէ աղջիկը. դասերուն կը հասցնէ:

Խեղճ Հոխսիմէն կը կարծէր թէ պիտի հանդիպի մեծ դժուարութիւններու, դպրոցին կանոնները պիտի խանգարէին: Բայց տիկինները ընդհակառակն ունեցան գոհութեան ժպիտ մը, որ քիչ մըն ալ հեգնութիւն էր լուացարարին միամտութեանը, որով կը կարծէր թէ իր աղջկանը քանի մը ժամուան բացակայութիւնը կրնար վնասել դպրոցին բարեկարգութեանը:

— Աֆէրիմ, աֆէրիմ, ապրիս, տարանկ աղէկ մեծցուր աղջիկդ, ըսին, ու հրամանը տուին:

×

Օրթագիւղի Բարեսէր Ընկերութեան թատրոնին մէջ 1875ի ամառը երբ կը կատարուէր այդ տարուան շրջանաւարտներու մրցանակաբաշխութիւնը, Հայկանոյշ առաջին հանդիսացաւ:

Երբ գնաց ընդունիլ նախագահ սրբազանին ձեռքէն իր փառաւոր մրցանակն ու հանդիսականներու որոտընդոստ ծափերը ողջունեցին զինքը, Հայկանոյշ պահ մը մոռցաւ իր ութ տարուան զաւնութիւնները, եւ յաղթական ակնարկով մը նայեցաւ ընկերուհիներուն, որոնք միշտ բարի եղած էին իրեն համար, եւ անով զինքը ցաւցուցած էին:

Քանի մը տարի անոնց կերակուրին մասնակից եղած էր ցերեկները. մայրերը այնպէս պատուիրած էին. մեղք էր, աղքատի աղջիկ էր, ուտելիք չունէր, օգնելու էր: Բայց երեք չորս տարիէ ի վեր, յորմէհետէ խելահաս էր, աւելի լաւ համարած էր բան չուտել քան թէ ուրիշէն ողորմութիւն ընդունիլ:

Մայրը երբեմն ուրախութեամբ կը բերէր ծրարներ. զգեստներ էին այս ինչ հանըմին տունէն տրուած: Հայկանոյշ ընկերներուն հիներն էին. յաջորդ օրը կը հագնէր զանոնք — իրենները շատ հինցած ըլլալով ու դպրոց կ՚երթար: Ոչ ոք երես կուգար, բայց իր վրայ նետուած գաղտագողի նայուածքներէն կը հասկնար որ ոչ մէկուն համար գաղտնիք չէր թէ այդ զգեստները առջի օր ուրիշ մըն էր հագած դպրոցին մէջ:

Չէր մոռցած այս ամէնը եւ դեռ ուրիշ բարերարութիւններ որք խոցոտած էին իր մանկական սիրտը: Եւ հիմա այդ բոլորին պէտք պահ մը ինքն ալ խրոխտ ակնարկ մը կուտար ամէնուն:

Անդին մայրն ալ հանդիսատես էր իր փառքին. «Սանկ» ընտանիք մը օթեակին մէջ իրեն ալ տեղ մը տուած էր, ու կը դիտէր աղջկանը փառքը: Աչքերէն ուրախութեան արցունքներ կը վազէին. չատ բան քաշած էր խեղճը աղջկանը ծնելէն մինչեւ այն օր. այժմ այդ բոլոր նեղութիւնները պիտի մոռնար: Մեծերուն, ճիպարներուն աղջիկները կը մնային իր Հայկանոյշէն:

Մայրական փառասիրութիւնը չէր կրնար ասկէ աւելի գոհացում գտնել:

Բայց գո՞հ էր մայրական սիրտը:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(1 Շար.)

խընայ ճպոտի հարուածներ կ'իջեցնեն աշակերտներու գլխուն, ընդ որս եւ Արմենակի, եւ այս վերջինը օր մը համբերութիւնը սպառած վճռականօրէն կը յայտարարէ իր հօրը թէ «ուր որ կ'ուզես դրկէ զիս, բայց ոչ Գերմանացիներու դպրոցը ...»:

Ծարահատ հայրը, կ'որոշէ իր զաւակը յանձնել Մխիթարեան Հայրերու հոգատարութեան եւ ճիշդ տասը տարեկանին, Արմենակ կը սկսի յաճախել Գատը Գիւղի Մխիթարեաններու վարժարանը: Այստեղ, այս հայեցի բազմարդիւն ուսումնարանին մէջ, կարճ ժամանակի մէջ պատանին կը յաջողի գրաւել համակրանքը ոչ միայն իր ուսուցիչներուն այլեւ իր դասընկերներուն, որոնց մէջ իր ամենամօտիկը կ'ըլլայ Էտկար Շահին, ապագայ մեծ նկարիչը:

Մխիթարեանի աշակերտութեան երկրորդ տարեշրջանին, Արմենակ արդէն տիրապետած ըլլալով Ֆրանսերէն լեզուին, փոքրիկ հանդէսի մը ընթացքին իրեն կուտան Լաֆոնթէնի «Ժանտախտով բռնուած անասունները» առակը, արտասանելու համար: Հակառակ անոր որ փոքրիկ աշակերտը իր այս առաջին արտասանութեան մէջ ձախող արդիւնքի մը կը հասնի իր տակաւին չատ երիտասարդ հանդամանքին պատճառով, սակայն, ընդհանուր կարծիքը կ'ըլլայ այն թէ փոքրիկին մէջ կայ կայծ մը արուեստի բոցէն: Ու այնուհետեւ, չըլլար հանդէս մը կամ հաւաքոյթ մը, ուր Արմենակը չունենայ իր կարեւոր մասնակցութիւնը:

Հետզհետէ, փոքրիկ հաւաքոյթները կը վերածուին թատերական հանդէսներու եւ Արմենակ այդ թատերական ներկայացումներուն մէջ կը ստանձնէ դերեր: Ի վերջոյ, հայրը, որ այնքան ալ հաչտ աչքով չէր դիտեր իր զաւկին բեմական հակումները, չորս տարուան յաճախումէ մը ետք, «տղաս դերասան պիտի ընեն» առարկութեամբ կը հանէ զայն Մխիթարեաններու դպրոցէն ու կը ղրկէ Օրթագիւղի դիչերօթիկ վարժարանը:

Եւ սակայն, ինչպէս կ'ըսէ արեւելեան իմաստուն առածը, Արմենակի հայրը «անձրեւէն փախչելով՝ հեղեղի կը բռնուի»:

Արդարեւ, այդ չրջանին, Օրթագիւղ արուարձանը պատմական մեծ նշանակութիւն ունէր նաեւ իր թատրոնով, որովհետեւ հոն էր որ ժամանակին իրենց թատերգութիւնները ներկայացուցած էին Մ. Պէշիկթաշլեան, Պետրոս Դուրեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Խորէն Գալֆաեան, Թովմաս Թէրզեան, մասնակցութեամբ այդ օրերու անուանի դերասաններ Մընակեանի, Մաղաքեանի, Ադամեանի, Թրեանցի, Աստղիկի, Հրաչեայի եւ Սիրանոյչի:

Արմենակ երկու տարի կը յաճախէ Օրթագիւղի վարժարանը, ուր, բացարձակապէս տարուած ըլլալով բեմով, «բացի դրաբար արտասանութիւններից» ուրիչ բան չի կրնար սորվիլ:

Իրերու այս վիճակին մէջ, օր մըն ալ, ընտանիքը վերջնականապէս կ'որոշէ թողուլ Պոլիսը, երթալ հաստատուելու համար Սամսոն: Եւ սակայն, ուսուցիչներու եւ ծանօթներու պնդումներուն անսալով, պատանի Արմենակը կը թողուն Պոլիս իր ուսումը չարունակելու գիչերօթիկ Կեդրոնական Վարժարանին մէջ:

Կեդրոնականի աշակերտութեան առաջին երկու տարիներուն, Արմենակ լըռջօրէն կը պարապի իր դասերով, եւ իբրեւ թուարանութեան դասատու կ'ունենայ Հայ դասական թատրոնի հիմնադիր մեծանուն Յակոբ Պարոնեանը:

Արմենակի «լուրջ» աշակերտութիւնը երկար չի տեւեր, ճակատագրական դէպքի մը հետեւանքով:

1889 – 90 թուականներուն Պոլսոյ թերթերը արձագանգ կ'ըլլան զգայացունց լուրի մը՝ «Ռուսաստանէն ժամանած է նշանաւոր ողբերգակ Պետրոս Ադամեան»: Այս վերջնոյն ներկայացումները մեծ շարժում կ'առաջացնեն Պոլսոյ բոլոր խաւերուն մէջ:

Բնականաբար երիտասարդութիւնը կը խանդավառուի իր հանճարեղ դերասանին ներկայութիւնով: Կեդրոնական վարժարանի աշակերտները բնականաբար չէն կրնար խուսափիլ «Վտանգ»էն ու կը վարակուին «ախտ»ով ...

Արմենակ ամէնէն չատ «վարակուող»ը կ'ըլլայ: Այլեւս իրեն համար գոյութիւն ունենալէ կը դադրին վարժարան, դաս, ուսուցիչ եւ այլն: Ամբողջովին կը կլանուի Ադամեանով:

Իր սէրն ու հիացումը դէպի հանճարեղ դերասանը աւելի արմատ կը նետեն իր հոգիին խորը, երբ այս վերջինը սաէպ կը սկսի այցելել իրենց վարժարանը:

Ցոյց տալու համար պատանի աշակերտին սիրոյն ու խանդաղատանքին չափը, խօսքը տանք իրեն.—

«... Ադամեանը մէկ մէկ այցելում էր մեր դպրոցը: Հէնց որ իմանում էի նրա գալը, իսկոյն թողնում էի դասարանը, կանդնում էի ուսուցչանոցի դրան առաջ եւ ամբողջ ժամանակ աչքերս չէի հեռացնում փականքի անցքից: Իսկ երբ մեկնում էր, վազում էի հանդերձարան, վերարկուս ու գլխարկս վերցնում ու, հայդա՛ փողոց, թողնելով գրքերս եւ նախաճաշը դպրոցում: Եւ գնում էի, գնում Ադամեանի ետեւից, որպէս նրա ստուերը, հետեւում էի նրան եւ զմայլում նրա քայլուածքով, որը ինչ որ անսովոր, էսթեթիկ նազանք ունէր, նրա դանդուր մազերով, որոնք ալեծփուն ընկնում էին ծոծրակին ի վայր իր նկարչագեղ պրոֆիլով, նրա հասակով, որը սակայն միջակից էլ գրեթէ ցածր էր, բայց որ բեմի վրայ դառնում էր հսկայական ...»: (Արմէն Արմէնեանի Յուշերը՝ «60 տարի հայ բեմի վրայ»):

Եւ այլեւս, երիտասարդ Արմենակը, ամէն անգամ որ դպրոցէն տուն կը վերադառնայ, կը փակուի իր սենեակին մէջ, առած իր առջեւ հանճարեղ ողբերգակին լուսանկարները՝ կեանքի եւ զանազան դերերու մէջ, կը սկսի արտասանել «Համլէթ»էն եւ «Օթելլօ»էն մենախօսութիւնները, ջանալով իր ձայնն ու չարժուձեւերը կապկել, եւ սակայն «աւա՜ղ, բան դուրս չէր գալիս ... Ի՛նչ յիմարութիւն, կարելի՞ բան էր նմանցնել Ադամեանին, նրա ձայնը, նրա չեչտերը, որոնք ինչ որ գերբնական հնչիւններ ունէին ...»:

«Սիրահարուած» Արմենակը չի տոկար այլեւս: Կը վճռէ անպայման ծանօթանալ ու խօսիլ ուղղակի հանճարեղ արուեստագէտին հետ: Եւ երբ օր մը, կը տեղեկանայ թէ Պետրոս Ադամեան հրաւիրուած է բարեգործական ընկերութեան մը հանդէսին մէջ արտասանել Ֆրանսուա Քոփէի «Դարբիններու գործադուլը», որուն մէջ ինքզինք կը գերազանցէր, կը դիմէ ուղղակի հանդէսին վայրը:

Սակայն, այս դէպքը կը պատահի ճիչդ այն չրջանին, երբ արդէն հանճարեղ արուեստագէտին կոկորդին մէջ բոյն էր դրած անողորմ հիւանդութիւնը եւ իր հրաչալուր ձայնը սկսած էր կորսնցնել իր բոցավառ հմայքը:

Եւ արդարեւ, այդ իրիկուն Ադամեան կուգայ սրահ, ձայնը մարած, ու ներողութիւն խնդրելով որ պիտի չկրնայ արտասանել, կը հեռանայ:

Մեր «սիրահարը» կը վազէ ետեւէն ու փողոցին մէջ կանգնելով անոր դիմաց, կը մրմնջէ.

— Պարոն Ադամեա՛ն ...

Սակայն այստեղ խօսքը տանք վերստին Արմէնեանին, որ հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ այդ խիստ սրտագրաւ հանդիպումը:

«— Պարոն Ադամեա՛ն ...

«— Ի՞նչ էք ցանկանում:

«Ես պապանձուեցի: Կարծես կրկին բեմի վրայից լսում էի այդ դիւթիչ ձայնը: Մոռացայ բոլոր ասելիքս: Բռնեցի միայն ձեռքը եւ թոթովեցի:

«— Պիտի համբուրեմ:

«— Ո՛չ, ի՞նչ էք անում ...

«— Պիտի համբուրեմ:

«Կրկնեցի, այս անգամ աւելի պահանջկոտ չեչտով, կամակոր երեխայի նման: Ադամեանը զիջեց: Եւ ... կառնելով, ինքն էլ ձախ թուչս համբուրեց: Այդ անսպասելի էր ինձ համար եւ ճակատագրային: Բարձրացրի գլուխս, ուղիղ նայեցի աչքերին եւ բացագանչեցի.

— «Պարոն Ադամեան, այսօր դուք ինձ մկրտեցի՛ք ...

«Եւ փախայ վերեւ, առանց ետ նայելու ...»:

Ադամեանի հիւանդութիւնը օր օրի կը ծանրանայ, կը փոխադրուի ռուսական հիւանդանոցը: Հոն ժամանակ մը մնալէ ետք, ի վերջոյ կը փոխադրեն Պէօյիւք–Տէրէ, իր մօրեղբօր տունը, եւ ուր կ'աւանդէ իր հոգին:

Վիչտէն խելացնոր Արմենակը, բազմահազար ժողովուրդին խառնուած, կը հետեւի հանճարեղ դերասանի դագաղին մինչեւ գերեզման, ու հոն, քահանաներու վերջին աղօթքէն ետք, երբ դագաղը կ'իջեցնեն փոսին մէջ, կը յառաջանայ սեւ կլափի մը նման բացուած խոռոչի եզրին, կ'երդնու «գնալ այն ճամբով, որով նա էր ընթացել ...»:

Ու ահա, այդ օրն է որ կը ծնի Հայ բեմերու ապագայ մեծանուն դերասան՝ Արմէն Արմէնեանը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

(1 Շար.)

ԱՆՏԻՊՆԵՐ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԷ

—*—

Յովհ. Թումանեանի տուն – թանգարանին եւ գրականութեան ու արուեստի թանգարանին մէջ կը պահուին բանաստեղծին չափածոյ եւ արձակ երկերուն, յօդուածներուն եւ նամակներուն ձեռագիրները, որոնք մինչեւ այսօր մնացած են անտիպ:

Ստորեւ անտիպ մնացած քերթուած մը:

ՅՕՂԸ

Թարմ ցող էր արել ինչպէս ադամանդ
 խոտերի վրան.
Ո՞ւր են ցողերն այդ շաղ տուած տատ,
 Ո՞ւր եւ ե՞րբ կորան:

Ծաղիկները նախ խմեցին ծարաւ
 Բոլոր շաղն ու ցող.
Ինչ էլ որ մնաց՝ հաւաքեց տարաւ
 Արեւը կիզող:

1890ական թուականներէն

N–ին

Դու մի ճարպիկ մաքսանենգ ես,
Լոկ ճամբորդ ես ձեւանում,
Ու չես ասում՝ մեզնից քեզ հետ
Ի՛նչ գանձեր ես դուրս տանում:
Ի՛նչ ոսկի սիրտ, մարգրիտ վշտեր,
Ու ի՛նչ գոհար երազներ ...
Թէ իմանան՝ քեզ կը բռնեն
Մեր աշխարհի սահմանում:
1920 Մայիս 16

×

Հէյ, Գրիշա, իմ լուսախպէր, ալեկոծուեց
 կեանքն էսպէս,
Ու նաւաբեկ, ու ցաւագին հեռուից իրար
 բերաւ մեզ.
Ե՛կ վայելենք էս բախտն անկարծ
 աղետալի մեր կեանքում,
Քանի դեռ չենք պսկուել, բեկուել նոր
 ներաւոր յորձանքում ...
1922 Օգոստոս 12

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԴԱՆԱԿԸ ԾՈԾՐԱԿԻՆ

— Այո: Ան կ'ըսէր թէ այդ կարգի մարդիկ, իրենց վայրենաբարոյ եւ եսասէր խառնուածքով, կը թունաւորէին ուրիչներու կեանքը: Եւ թէ՝ եթէ այդպիսի մարդը մեռնէր՝ բարիք մը կ'ըլլար ընկերութեան համար:

— Երբ ըսած է ձեզ ատիկա, օրիորդ:

— Ամիս մը կայ:

— Ի՞նչ առիթով:

Ճէննի Տրիվեր քանի մը րոպէ իր ուղեղը տանջեց, յետոյ գլուխը չարժելով, ըսաւ.

— Անկարելի է որ մտաբերեմ: Անպայման թերթերու մէջ Լորտ Էճվարի մասին կը խօսուէր: Ես կը յիչեմ, որ տարօրինակ թուեցաւ ինծի Հարլոթայի խիստ վճիռը մարդու մը հանդէպ, որ նոյնիսկ չէր ճանչնար:

— Իսկապէս, նկատեց Փուարօ:

Եւ յետոյ հարցուց.

— Միթէ գիտէ՞ք թէ միս Ատամս արդեօք սովորութիւն ունէր վերոնալ առնելու:

— Ծիչդն ըսելով՝ ոչ: Ես բնաւ նկատած չեմ որ բարեկամուհիս թմրեցուցիչներ կը գործածէր, եւ այդ կարգի բան մը չեմ լսած բնաւ:

— Երբեք չէ՞ք տեսած իր ձեռքի պայուսակին մէջ ոսկէ պզտիկ տուփ մը, Գ. Ա. յակինթէ սկզբնատառերով:

— Ոսկէ պզտիկ տո՞ւփ մը ... Ոչ:

— Չէ՞ք գիտեր թէ ուր կը գտնուէր միս Ատամս վերջին Նոյեմբեր ամսուն:

— Թոյլ տուէք ինծ վերյիշել: Նոյեմբերին ան վերադարձաւ Ամերիկա ... կարծեմ ամսու վերջաւորութեան: Ատկէ առաջ կը գտնուէր Փարիզ:

— Առանձի՞ն:

— Բնականաբար: Գարլոթա այն կիներէն չէր, որ արկածախնդրութիւններ կը փնտռեն:

— Օրիորդ, չատ կարեւոր հարցում մը պիտի ընեմ ձեզի: Կա՞յ արդեօք մէկը Միս Ատամսի կեանքին մէջ:

— Պատասխանս պիտի ըլլայ՝ ոչ: Զինքը ճանչնալէս ի վեր, ես միշտ տեսած եմ զինքը լծուած իր աշխատանքին եւ քրօջը պատճառած մտահոգութիւններուն մէջ: Գարլոթան իր ընտանիքին պետը կը համարէր ինքզինքը եւ իր պատասխանատուութիւնները սրտովին կը կատարէր: Ուրեմն երեւոյթներէն ճշմարտութիւնը հետեւցնելով, կը պատասխանեմ՝ ոչ:

— Իսկ եթէ քիչ մը նուազ համարէք երեւոյթներու ճշմարտութի՞ւնը ... թելադրեց Փուարօ:

— Դարձեալ պիտի չզարմանամ, եթէ նոյնիսկ, վերջերս, Գարլոթան ունեցած ըլլայ սիրային բարդութիւն մը ...

— Ա՛հ:

— Լաւ նկատեցէք. ինչ որ կ'ըսեմ զուտ ենթադրութիւն է: Քանի ժամանակէ ի վեր, զինքը փոխուած կը գտնէի ... մտադրաղ ... բայց պարզ անձնական տպաւորութիւն մըն է այս եւ չատ հաւանական է, որ սխալիմ:

— Շնորհակալութիւն, օրիորդ, ըսաւ Փուարօ: Վերջին հարցում մը եւս. միս Ատամս ունէ՞ր արդեօք բարեկամուհի մը, որուն անունը սկսէր «Տ.» տառով:

— «Տ.» ... ըսաւ Ճէննի Տրիվեր մտածկոտ, «Տ.» ... Այդ սկզբնատառով մէկը չեմ յիչեր:

ԳԼՈՒԽ 11

ԵՍԱՄԻՐ ԳԵՂՈՒՀԻ ՄԸ

Փուարօն ուրիչ պատասխանի մը չէր սպասեր, կ'ենթադրեմ: Սակայն, տխրօրէն չարժեց իր գլուխը եւ պահ մը մնաց մտածկոտ վիճակի մէջ: Ճէննի Տրիվեր հակեցաւ դէպի անոր, արմունկները սեղանին յենած:

— Իսկ հիմա, պարոն Փուարօ, պիտի չուզէ՞ք որեւէ յայտնութիւն ընել ինծի:

— Օրիորդ, նախ եւ առաջ թոյլ տուէք չնորհաւորել ձեզ: Ձեր պատասխանները պատուաբեր են ձեր ուշիմութեան համար: Դուք արժէքաւոր կին մըն էք: Առ այժմ կրնամ միմիայն չնչին յայտնութիւններ ընել ձեզի:

Պահ մը լռութենէ յետոյ, չարունակեց Փուարօ հանդարտ եղանակով մը.

— Այս գիչեր Լորտ Էճվար սպանուած է իր գրադարան – հիւրասենեակին մէջ: Երեկոյեան ժամը 10ին, կին մը, որ կը խորհիմ թէ ձեր բարեկամուհի Գարլոթա Ատամսը ըլլայ, ներկայացած է Ռէճէնթ Գաթ Լէյտի Էճվար անուան տակ: Շէկ կեղծամ մը կը կրէր այդ կինը եւ ծրպտուած էր բացարձակ նմանութեամբ Լէյտի Էճվարի, որ, ինչպէս գիտէք անչուչտ, ուրիչ մէկը չէ, եթէ ոչ Ժանն Վիլքինսոն նշանաւոր դերասանուհին: Միս Ատամս, եթէ իրապէս ինքն էր, մընացած է հոն միայն քանի մը վայրկեան: Հեռացած է Լորտ Էճվարի բնակարանէն ժամը տասին հինգ մնացած, բայց վերադարձած է իր տունը կէս գիչերը անց:

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍՏԻ

(Շար.)

—o—

Արմենակ Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եալընըզեան եւ զաւակները՝ Քրիստինէ եւ Սիլվի, Այրի Տիկին Սաթենիկ Մէճէլեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Մարիամ Հալաճեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Էֆտիկ Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Առաքել Թուֆայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէշիշեան ընտանիքները, եւ պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն Պոլսահայ վարժարաններու նախկին ուսուցչուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ
(Ծնեալ Մէճէլեան)

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ երկարատեւ եւ դժնդակ հիւանդութենէ մը յետոյ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբեր 30, ժամը 2ին, Հինգշաբթի օր, Մէզոն-Լաֆիթի Սէն Նիքոլա եկեղեցւոյն մէջ:

Խաղաղութիւն իր տանջահար հոգւոյն, եւ բոլոր տագնապեալաց:

Այրի Տիկին Ազատնի Սողոմոնեան, Սողոմոնեան, Գարաարթինեան, Պետրոսեան, Շիմշիրեան, Օպողեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօրեղբօր, մօրեղբօր, տագրոջ եւ ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 64 տարեկանին, Թառաու:

Թաղումը կը կատարուի այսօր Հինգշաբթի (Սեպտեմբեր 30), ժամը 10ին, Թառաուի գերեզմանատունը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Երեցկին Մեհրուպէ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Հայրապետեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Հայրապետեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հայրապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սիրարփի Մելքոնեան եւ զաւակները (Ամերիկա), այրի Տիկին Տիգրան Շամոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Հայրապետեան եւ զաւակները (Արժանթին), Այրի Տիկին Ե. Հայրապետեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարապետեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Սարգիսեան, Այրի Տիկին Նշանեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Հովմայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Շահինեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Շահինեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մենտիկեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Վահրամեան եւ զաւակները (Հայաստան) սրտի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՊՍԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 26ին, 79 տարեկանին, 16 Ալէ Փավիյօն:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի ժամը 15ին, Պուլվար Օտոյի եկեղեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ազգ. բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

յիշատակին, Հաւուրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան փափաքին համաձայն:

×

Պ. Միհրան Գավլէզեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱՎԼԷԶԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Նուարդ Փապուճեան եւ զաւակները՝ Սոնիա եւ Քլօտին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը կը ծանուցանէ, նոր ուսուցչական կազմով եւ տեղական վերակազմուած կրթ. մարմիններով, Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ Փարիզի եւ շրջակայից Կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթիի դասընթացքները վերաբացուին Սեպտ. 30, Հինգշաբթի օրուընէ սկսեալ:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դպիրեան, Պանեէօ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տեղւոյն ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ,

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիքթօր Հիւկօ, Ժանթիյի,

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Հինգշաբթիի վարժարան, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, Կիրակի ժամը 10-12:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ-ԱՆԻԷՌ, 4 Րիւ Մաբիլոր Պուա-Քոլոմպ:

ՇԱԻԻԼ, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր հայրենակիցներուն եւ ծնողքներուն որ հետաքրքրուին լըջօրէն իրենց հարազատներու դաստիարակութեան կենսական հարցով եւ առաջնորդեն իրենց զաւակները վերոյիշեալ վայրերը եւ քաջալերեն կրթական մարմիններու գործունէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Կապ. Խաչի Կրընոպլեան հայերէնի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 3ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Քուա-Ռուժի դպրոցի սրահին մէջ, դասատու Պ. Իշխան Մարտիրոսեան: Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի անխտիր արձանագրել իրենց զաւակները, իսկ քաղաքի համար դիմել 31 Ռիւ տ'Ալամպէռ, ընկերուհի Միքայէլեանի բնակարանին մէջ:

ՏԷՍԻՆ.— Կապ. Խաչի դպրոցի 1965-66 տարեշրջանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր՝ դիմել Պ. Վ. Հիւսեանի Ռիւ Նանսէն: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտ. 2ին:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 7ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին:

Նոյն օրը տեղի կ'ունենան արձանագրութիւններ, դասարանական բաժանում եւ դասատուութիւն:

Պօմոնի եւ շրջակայքի ծնողքներէն կը խնդրուի նկատի առնել վերոյիշեալ թուականն ու ղրկել իրենց զաւակները մայրենի լեզուի ուսումէն:

Վարժարանին ուսուցիչն է Պ. Վահրամ Կ. Մխիթեք:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պուլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ տեղւոյս Կապ. Խաչի մասնաճիւղի միասնաբար հովանաւորած հայերէնի Հինգշաբթիի դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին, Հինգշաբթի: Անցեալ տարուան ուսուցչական կազմով:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին, Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 7ին:

Կը խնդրուի շրջանիս բոլոր ծնողքներէն որ իրենց փոքրիկները այժմէն արձանագրել տան եկեղեցւոյս խորհրդարանը քարտուղարութեան մօտ:

Այս տարուան ուսուցչուհին է Տիկին Աննիկ Թէքիրեան:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հոկտեմբեր 7էն սկսեալ Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրուան հայերէնի դասընթացքները կը սկըսին: Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն որ անյապաղ արձանագրեն իրենց զաւակները, դիմելով եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէն օր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 75ԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 30 Հոկտեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, վեցերորդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի 31 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 16էն ուշ գիշեր, Ազգային Տան սրահը:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 75ամեակը կը տօնուի Հոկտեմբեր 30ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Թաղապետարանի Թատրոնին մէջ, (Թէաթր Մունիսիփալ): Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

Ա. Զ Դ

Սերաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը կը յայտնէ նահանգային բոլոր հայրենակիցներուն, եւ բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ Միութիւններուն որ հաճին իրենց թղթակցութիւնները ուղղել Միութեան քարտուղար Միքիճան Շիրվանեանի,

JEAN CHIRVANIAN
65, Voie d'Issy, MALAKOFF (Seine)

Իսկ դրամական վճարումները ու նուիրատուութիւնները ղրկել հետեւեալ հասցէին.

L. KACHIKEMANIAN
125, Ave. Henri-Barbusse CLAMART (S.)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մըրմըրեան Յովսէփի մկրտութեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է, Պ. Նաճարեան Յովհաննէսէ 50 ֆրանք, եկեղեցիի պայծառութեան, Պ. Մըրմըրեան Սիսակէ երեսուն ֆր., Ե. Պ. քսան, Աղքատախնամի, Պ. Անթանոսեան Ժիրայրէ տասը, Ե. Պ. տասը Աղքատախնամի:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9.30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը ութին, Ֆրանս-Քիւլթիւռ կայանէն: «Յորդանանի Ս. Վայրերը»: Խօսակցութիւն ճարտարապետներ Է. Իւթիւճեանի եւ Տ. Ոսկերիչեանի հետ:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ (1 Հոկտ.) ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ.— Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբը (Նիս) այս Կիրակի, ժամը 16ին:

Այս ժողովին ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութիւնները, այս Շաբաթ ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհանջանեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի: Նկատի պիտի առնուին բացակաները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ընկերուհիները այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, տեղւոյս եկեղեցիին խորհրդարանը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԹՐԱԳՕՇԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Լիոնի, Ս. Էթիէնի եւ Ս. Շամոնի մէջ Հայ Երիտասարդաց Թատերախումբերու միացեալ կազմով:

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Թրագօշի, Ժիւալէքսի եւ Տիկին Ա. Արբահամեանի:

Կը ներկայացուի՝

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

(4 արար, բազմաթիւ երգերով ու պարերով):

ԼԻՈՆ.— Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ:

Ս. ԷԹԻԷՆ.— Այս Կիրակի ցերեկ, ժամը 4ին, Փիէր Բիւրլի թատերասրահին մէջ:

Ս. ՇԱՄՈՆ.— Այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Ժան տ'Արք սրահին մէջ:

Մուտք 4 եւ 5 փրանք:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ — ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, Avenue George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը — Մանրամասնութիւնները յետագային

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue — avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65